m e g h í v ó

A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete meghívja Önt és barátait a Premier című kiállításra, az Egyesületbe 2004-ben felvételt nyert festőművészek bemutatkozására 2005. január 26-án 17 órára órára a Duna Galériába.

A kiállítást megnyitja: L. Menyhért László művészettörténész
Megtekinthető: 2005. január 26-tól – 2005. február 13-ig, hétfő kivételével naponta 10-18 óráig.

Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány

Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete

Premier

DUNA GALÉRIA

Budapest, XIII. kerület, Pannónia u. 95. /bejárat a Drávo u. felől/

Kiállító művészek

Ágoston Lóránt, Farkas Gyula, Gnandt János, Ludman Éva, Nagy Dénes, Nádasdy János, Süli-Zakar Szabolcs, Toró Annamari, Vén Mária

TORÓ ANNAMARI

TORÓ ATTILA

Bertha Gabriella: **Háló a tón.**
ANNART 6 Performansz-fesztivál,
Szent Anna tó

Uj Művészet 1966, 1-2, 47-49

RÉDEY Tivadar

Mit várhat a forradalomtól a müvészet?
Élet, XI - 1919. 137-138.

TOROCZKAI OSZWALD

Sz. Kürti Katalin

Hadnap
1993 5-6.

Hollósy debreceni tanítványai Técsőn

Hollósy Simon müncheni szabadiskolája fogalom volt. Mint Lyka Károlytól, egyik tanítványától megtudjuk: *„az iskolában nem ismert tréfát. A tehetségesebb növendékekkel a legnagyobb odaadással foglalkozott. Korrektúrája éppen nem volt módszeres, hanem rapszódikus, ötletszerű, az esethez illő, rendkívül sugalló erejű, fölvillanyozó, de egyben tüzetesen fölvilágosító is. Tanítványai valósággal rajongtak érte".*

Hívei, rajongói közé tartozott Blattner Géza és Hrabéczy Ernő, a két tősgyökeres debreceni művésznövendék és a brassói Toroczkai, a kiskunfélegyházi Holló László, akik debrecenivé váltak. Mind a négyen jártak Münchenbe, nyaranta Técsőre, megszállottan követve mesterüket.

Blattner Géza (1893-1967) jómódú kereskedő családban született, gondtalanul tanulhatott Münchenben Hollósynál és az Állami Iparművészeti Főiskolán. Útja a húszas évektől elkanyarodott a festészettől (világhírű bábművésszé vált Párizsban). Nyarait Hrabéczy társaságában töltötte Técsőn. Hrabéczy Ernő (1894-1953) áhítattal csüggött mesterén, temetésén is jelen volt 1918-ban, de művészetében nem mutatható ki igazán Hollósy hatása. A Gresham asztaltársaság tagja, Bernáth Aurél, Egry József barátja volt. (Művei ma a Holló László Emlékház különtermében láthatók, Debrecenben.)

Holló László (1887-1976) örökölt legtöbbet Hollósytól: egy életre megőrizte tanításait, hatott rá etikája, színes, temperamentumos egyénisége. A Mintarajztanoda befejezése után, 1909-10 telén Münchenben élt, majd a tízes évek elején rendszeresen járt Münchenbe és Técsőre. Mint írta: *„Május felé Técsőn megjelentünk, mint a fecskék. Hollósyné előre megcsinálta mindenkinek a helyét, néhányunknak még főzött is. Volt köztünk két orosz és egy lengyel nő. Nagy kecskelábú kerti asztalnál ültünk, hol benn a szobában, hol kinn".* Mestere gyakran meghívta vonósnégyesébe Bachot, Beethovent játszani. Ezek a zeneesték, közös vacsorák nagy hatással voltak rá: „így tágult a kiskun tüdő". Legszívesebben tanításait idézte, amelyeket még idős korában is szóról-szóra tudott: *„mindenekelőtt látni és rajzolni kell tudni, a stílus majd azután jön", „körül kell érezni a modellt, egyik planból a másikba", „azt kell nézni, hogy a kép mögött mi van, nem elég, hogy megjelenítsem a képet", „próbálja meg zölddel, ha nem tudja pirossal".*

Toroczkai Oszwald (1884-1951) volt köztük a legidősebb. 1902-1906 között a Mintarajztanodában tanult, 1906 nyarán Nagybányán Réti Istvánnál képezte tovább magát. 1907 nyarán Debrecenbe költözött, állást vállalt a kereskedőtársulat Polgári Fiúiskolájában. Az 1909-1910-es, majd az 1912-13-as tanévet szabadságon töltötte. Viszonylagos anyagi függetlensége és felesége megértése lehetőséget adott művészi továbbképzésére. Hollósy Simonhoz utazott Münchenbe, ezt egészítette ki egy olasz és egy spanyol út, majd 1912-13-ban egy újabb

müncheni és egy párizsi tanulmányút. 1910-re úgy elmélyült Hollósy Simonnal való barátsága, hogy Hollósy meglátogatta Debrecenben, és a művésztelepről is tárgyaltak. Toroczkai 1910-ben vetette fel neki a nagyerdei művésztelep ügyét.

A Debreceni Műpártoló Egyesület már 1908-ban kezdeményezte, hogy a Nagyerdőn épüljön fel egy faház, amelyben „a művészek és tanítványaik a nyári időben dolgozhassanak a nagybányai művésztelep mintájára". Toroczkai, mint a Műpártoló Egyesület tagja indítványozta Hollósynak: jöjjön Debrecenbe és hozza létre a művésztelepet. Ekkor Hollósy már rég kivált a nagybányai telepről, nyaranta hol Máramaroson, hol Técsőn ütötte fel a tanyáját. Leveleiből úgy tűnik, hogy komolyan gondolkodott a debreceni letelepedésről. 1910 október 6-án ezt írta Münchenből Toroczkainak: *„Hallomásból tudom, hogy engem most tavasszal a „Művészházba" rendezett kiállítás alkalmából mennyire méltattak, azonkívül Budapesten jártam óta azon voltam, hogy a most rendezendő kiállításunk sikert biztosíthasson. (...)*

Budapesten szóba hoztam a Debrecenre vonatkozó terveket. Ott nagy megnyugvással vették tudomásul ezt és rögtön ígérkeztek a megvalósításhoz hozzájárulni.

Innen Feiksék örülnének a tervnek legjobban, mert szerintük Técső „lehetetlen" helyiség. Oda igényekhez szokott ember nem mehet.

Ebbe igazuk lehet. Én az ellenkezőjét állítom. Azt, hogy ennél piktornak valóbb hely a világon nincsen!!!

Szegény ember vagyok, és belátom, hogy Técsőtől se anyagilag se moralitér nem várhatok egyebet a felismerésnél. Igaz, hogy Técső vacak hely, de a folytonosan rontott levegő demoralizálólag hat ott reám, mindenikünkre reánehezedik ott a szegénység, barátságtalan ridegség — az idegenség érzése.

Debrecen pedig minden tekintetben képes volna ügyünket életerőhöz segíteni. Kedvező körülmények között nem 15-20, — 60-80 ember fog szint vehetni a legközelebbi szemeszter megnyitásánál.

Addig, míg a kiállítás eredményét nem ismerem, csak közöttünk, úgyszólván családi körben maradjon ez az oda település terve, akcióba lépünk, ha ennek ideje következik".

A második levélrészlet München, 1910. november 7-ikei keltezésű: *„Ha Debrecen a nagyerdőben építtet egy olyan műtermet, mint a técsői p. o. (persze ennél jóval szebbet), úgy ott is akad modell, és hely is fog akadni a fák árnyékában a kényelmes festéshez. Ha továbbá a város hajlandó nekem az iskola kényelmes odatelepítése, erős fellendítése és állandósítása érdekében 3-4000 korona készpénzzel hozzájárulni az ügyemhez, úgy 20-30 növendékkel a legközelebbi tavaszon megkezdődhetne a nyári öthónapos művészeti szemeszter Debrecenben.*

Szeptember hó folyamán pedig „Könyves Kálmán" helyett Debrecenben nyílna meg a kiállítás stb. innen München és talán később odább"...

Az említett kiállítás a *Hollósy és tanítványai* címet viselő tárlat volt a Könyves Kálmán Szalonban, amelyen részt vett Toroczkai és Holló is. Hollósy nem kapott kedvező kritikát még dr. Holló Lajos ellenzéki képviselőtől, a „Magyarország" szerkesztőjétől sem. Erről így számolt be Toroczkainak Münchenből, 1910. november 17-én: *„Holló Laci is most jött meg. Mondja, hogy a nagybátyjának nem tetszett a kiállításon semmi, legkevésbé az én Rákóczi vázlatom".*

Két hónap múlva a Mester meghozta végső döntését, s ezt írta Müncenből 1911. január 7-én Toroczkainak: *„Azok után a kritikák után, amik most jelentek meg az újságban, nem hiszem, hogy a város (Debrecen) nagy bizalommal és örömmel menne bele az én ügyembe.*

Ha tényleg hajlandó volna is e város egy pár ezer korona (4-5000 korona) befektetést juttatni az iskola terveinek, reám nézve ezzel, nagy kötelezettség járna. Nem érezném magamat

nyugodtan, és azt sem tudom, megelégelné-e a város azt, ha én 10-20 emberrel kerülnék oda — hogy azok, akik odajönnének, megmaradnának-e ott?

Én magam új környezet, — új emberek között alig bírnék meglenni. Alkalmazkodni pedig csak akkor tudok, ha teljesen magamra maradhatok. Ez sem tetszene az ottani uraknak..."

A terv tehát meddő maradt, de Hollósy és Toroczkai barátsága nem szakadt meg, hanem erősödött. Ennek volt praktikus oka is: Toroczkai több ízben kölcsönnel segítette az idős mestert, aki leánya, Ágnes keresztapja lett.

Amikor Toroczkai visszatért német, olasz, spanyol, francia tanulmányútjáról Debrecenbe, az Egyház tér 2. sz. alatti ún. püspöki palotában bérelt műtermes lakást, amelyet 1914-től megosztott Holló Lászlóval. Holló és Toroczkai barátsága régi keletű: kb. 1909-ben találkozhattak először Münchenben, Hollósynál. Ettől kezdve együtt töltötték a nyarat Técsőn, s itt barátkoztak össze a két tősgyökeres debrecenivel: *Hrabéczy Ernővel* és *Blattner Gézával*. Amikor 1914-ben kitört a világháború, a kiskunfélegyházi Holló László Debrecenbe látogatott. Toroczkai biztatására állást vállalt a kereskedelmi iskolában. Egyre gyakrabban jártak Hrabéczyék városszéli, Tócóskerti villájába, s együtt festett, zenélt a három barát. Amikor kitört a világháború — a sors különös véletlenjeként — épp Debrecenbe internálták a Técsőn rekedt lengyel és orosz Hollósy tanítványokat, pl. *Tyihomirovot*, *Volkovot*, *Polanovát*.

A Hrabéczy család teljes felelősséget vállalt értük, s így kiköltözhettek a Hrabéczy villa melletti kisházba. Valóságos kelet-európai festőkolónia jött létre két évre a Tócóskertben.

Eközben Hollósy — ha tehette — ingázott Münchenben és Técső között. Felmerült a nyári telep Szegedre, Máramarosszigetre, a Kolozsvár melletti Gyalura költöztetése, de végül csak az utóbbi realizálódott.

1914-1917 között Münchenből Toroczkainak írt sorai beszámolnak budapesti, müncheni, técsői dolgairól.

Első részlet: 1914. április 10. *„Mi ismét Técsőre megyünk — eddig 34-en jelentkeztek oda. Legnagyobbrészt idegenek. Egyelőre a Koronában fogunk kosztolni — ha ott meg leszünk elégedve, ott maradunk végig.*

Én ezt szeretném a legjobban. Irtózatos kedvem van a munkához és reménylem, nem fogja ennek útját állni valamiféle hozzám ragadt átok.

Innen egy jó tájképmegrendelést viszek magammal — az biztosítja a nyaramat az iskolán kívül..."

Második részlet: 1914. november 19. *..."Csodálatos, — végre két komoly megrendelésem akadt 1500-2000 korona értékben. Ezeket szépen elkészítve indultam útnak Técsőről. Ezek a képeim a vasúton vesztek el. A Técsőn maradt holmiaimat széthurcolták, egyszóval: leégtem hála Istennek alaposan. Ismét egyszer?*

Most arra törekszem, hogy tavaszra emberi ábrázattal gondolhassak Técsőre utazásra, ha addig élünk..."

Harmadik részlet: 1915. december 16. *„Az idei nyár vonaglásai után — dr. Lukács sorai után — végre úgy látszik, a végzet megelégelte a rajtam véghez vitt tortúrát.*

Azzal a végnélküli rosszakarattal, amelyet Nagybányán gyártottak ellenem — most már kimondhatom — a nálamnál sokkal tehetségtelenebb elemek elvégezték munkáikat anélkül, hogy engem tönkre tehettek volna...

Budapesten átutaztamkor a Szépművészeti Múzeumban voltam, oda hivattak — jobban kérettek. Láttam régi dolgaimat, amikért én három márkát, egyért 40 márkát kaptam. A Szigeten volt képemet, a kukoricahántást stb. Ezeket ott most nagy becsben tartják! Hála Istennek!

Técsőről ideérkeztek képeim. A Gyalun készülteken látszik a lelki bátortalanság, a szegények nyomorúsága — a Técsőn készültek a legjobb dolgaim eddig.

Három darabot rögtön eladtam nagyon jó árakon (4000 Mk.). Még jöhet vevő és nőhet a kapitálisom, tavasz és nyár tartamára is maradhat ebből. Nincs más gondolatom ezután az iszonyú háborúk befejezése után — az, hogy Técsőn lehessek ismét."

Negyedik részlet: február 24. *„Nemsokára, ha Isten is segít — indulhatunk Técsőre. Még itt az önarcképemet kell befejeznem, és itt végeztem mindent ezzel. Ott milyenek a megélhetési viszonyok?...*

Hogy az idén kik jönnek velem oda, arról fogalmam sincsen. Lehet, hogy jönnek, az is lehetséges, hogy nagyon kevesen leszünk..."

5. részlet: 1917. március 8. *„Sajnos, nem jó híreket hallok arra nézve, hogy Técsőn az idén megmaradhatunk-e? Nagyon kérem, szíveskedjék az ottani viszonyok felől tudakozódni. Részemről akkor is oda vágyódom, ha mindenben a legnagyobb nehézségekkel fogna kelleni megküzdeni stb. Nagyon várom az erre vonatkozó tudósítást. Én írtam oda A. Józsinak — de választ tőle nem kaptam. Hallom, ott most katonaság van állomáson. A megélhetés most ott irtózatosan megdrágult...."*

Végre — Toroczkai segítségének is köszönhetően —, elutazhatott Técsőre „téli betegségét kiheverni". Innen írta az alábbi leveleit Toroczkainak: *„Ernő már elmondta a mi técsői megállapodásunk tervét a tél folyamára. Minket meg arról tudat, hogy Toroczkai úr ide óhajt rándulni pár órára. Sőt megígérte, hogy a Cellót is szívesen lehozza ide... Köszönöm, hogy ez alkalommal is gondolt rám... Időnk gyönyörű. Dolgozni nem tudok, mert a lakásban teljesen bútor nélkül állunk. Szabó úr csúfosan felültetett bennünket a bútorral..."*

Utolsó levelét 1918. május 3-án írta Toroczkainak: *„Tegnapelőtt keltem fel hét heti fekvés után. A csellót megkaptam. Az öreg mester jól megcsinálta, csak már használhatnám. Betegségem tartama alatt több vázlatot készítettem régi képeimhez. Felkelésem első napján átfestettem az egész Rákóczit. Most azután kevéssel bevégezhetem. Jövő héten alighanem csendesen megkezdhetem a munkát."*

1918 tavaszán tüdőgyulladás döntötte le lábáról, május 8-án meghalt. Temetésén — kevesek között — részt vett Hrabéczy Ernő is, aki sebesültek, menekülők között utazott át a háborús országon, s naplójában döbbenetes sorokban számolt be az emberi szenvedésekről és mestere máramarosi temetéséről. Gyászolta Mesterét, „az alkotásra hivatott zsenit", ahogy Ady Endre nevezte.

Toroczkai, míg élt, őrizte Mestere emlékét, ápolta kultuszát. A levelek egy részét átadta Molnár Ernőnek, aki 1938-ban közölt részleteket pár levélből. Hollósy keresztlánya, Toroczkai Ágnes 1944-ben szakdolgozatot írt Hollósyról. 1980-ban betekinthettem a Toroczkai-Hollósy levelezésbe, ebből közöltem pár részletet.

Meghívó

A nyíregyházi
Művészeti Szakközépiskola és Városi Galéria
tisztelettel meghívja Önt

1997. december 20 - án
(szombaton) 14 órára

TOROCZKAY OSZVALD

festőművész
(1884 - 1951)

emlékkiállításának

megnyitójára

A kiállítást megnyitja:

Dr. Matits Ferenc

művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 1998. január 12-ig
- hétfő kivételével - naponta 10 - 18 óráig.
Városi Galéria - Nyíregyháza, Selyem u. 12.

TOROCZKAI OSZVALD

FK.: Gazda László
87.6956.66-19-2 Állódi Nyomda, Debrecen

Katalin Sz. Kürti

OSZWALD TOROCZKAIS JAHRE IN DEBRECEN

Oszwald Toroczkai wurde vor 100 Jahren, 1884, in Brassó (Kronstadt) geboren. Seine Studien absolvierte er von 1902 bis 1906 in Budapest am Lehrinstitut für Zeichnen und an der Lehrerbildungsanstalt für Zeichenlehrer. Von 1907 bis 1944 lebte er in Debrecen, wo er ständig im Lehrerberuf tätig war und auch im öffentlichen Leben eine aktive Rolle spielte. Er wurde Mitglied der Debrecener Vereinigung für Kunstfreunde und ab 1921 deren Leiter. Im Jahre 1910 unterbreitete er dem in München und Técsö Lehrenden Simon Hollósy den Vorschlag, sich in Debrecen niederzulassen und hier eine Künstlerkolonie zu gründen. Dieser Plan glückte damals nicht, doch auch der zweite Versuch, eine Künstlerkolonie ins Leben zu rufen, war in erster Linie mit dem Namen von Toroczkai verbunden (1926—28). Besonders intensiv wurde das Leben auf dem Gebiet der bildenden Kunst in Debrecen mit dem Jahre 1921: das Künstlerhaus wurde gegründet, welches dann zwischen 1924 und 1927 zum Zentrum des Künstlerlebens von Debrecen avancierte. Zu den Mitgliedern und Ausstellern gehörten: László Holló, Kálmán Gáborjáni Szabó, István Senyei Oláh und János Dienes als Maler, mehrere bedeutende Grafiker (István Dobi Oláh, Tamás Bánszky) sowie der Bildhauer Ferenc Medgyessy und der Architekt József Borsos. Das Künstlerhaus wurde von der Vereinigung der Kunstfreunde bzw. von der Vereinigung bildender Künstler und Kunsthandwerker unterhalten. Als Direktor und Leiter dieses Hauses war Oszwald Toroczkai rege tätig; er hielt begeistert Vorträge und organisierte. 1927 kam es zu einer Spaltung: die besten Künstler — Ferenc Medgyessy, Gáborjáni, Senyei und Holló riefen die Abteilung der bildenden Kunst der Ady-Gesellschaft ins Leben. Zu ihnen gesellten sich der junge Endre Vadász, László Félegyházi und Irma Berki. Die Vereinigung der Kunstfreunde geriet immer mehr in den Hintergrund. Abgesehen von János Dienes und Hrabéczy Ernő gehörten nur mittelmässige Maler zu ihren Mitgliedern. Charakteristisch für die demokratische Einstellung Toroczkais war es, dass er sehr um die Amateure bemüht war, was aber dem Niveau der Vereinigung weniger zuträglich wurde. Er übernahm vielfältige künstlerische Arbeiten: illustrierte Bücher, restaurierte, kam muarlische Verpflichtungen nach, veranstaltete Ausstellungen und beschäftigte sich mit Vervielfältigungsgrafik. Neben seinem Lebenswerk als Maler — welches als mittelmässig bezeichnet werden darf — soll hier seine Tätigkeit als Grafiker und Kunsthandwerker hervorgehoben werden.

Debrecen képzőművészeti múltjában, kár azokat kisebbíteni vagy befeketíteni... az Ady Társaság a múltban közismerten képzőművészeti arisztokrata volt a Műpártoló Egyesület demokrata színvonalával szemben."[33]

Valóban igaz az, hogy az Ady Társaság óvatos volt az új tagok felvételénél, de ezzel a színvonalat védte. 1927—1940 között országosan is figyelemre méltó kiállításokat rendezett: a felhígulás csak 1941-ben következett be. A Képzőművészek és Műpártolók Egyesületének „demokrata színvonala" (Toroczkai elnevezése) időnként színvonalhiányt jelentett.

Hogyan alakult Toroczkai egyéni karrierje ebben az időszakban? Hallatlan aktivitását bizonyította sokféle tevékenysége: kiállításokat rendezett (kiemelkedő volt az 1939-es MANSZ régi családi portrék kiállítása), restaurált (zenede Mirkovszky-freskói), okleveleket, bútorokat tervezett (pl. anyakönyvi hivatal szertartásterme), sgraffitót készített (krematórium), üvegablakot tervezett (Református Kollégiumban: Hatvani professzor), tanított a kereskedelmi, majd ipariskolában.

Könyvillusztrálást is vállalt (Szép Ernő: Hortobágy, Szondi György: Az ismeretlen birodalom), plakátokat tervezett (Debreceni hét, 1934, Hőforrás, 1935, Karácsonyi vásár, 1940). Aktívan foglalkozott sokszorosítógrafikával: egyaránt dolgozott akvatinta, vernis-mou és hidegtű technikákkal (Fürdőzők, Pihenő komédiások, Almaszedők). Részt vett az Ajtósi Dürer Céh 1935-ben rendezett nemzetközi grafikai kiállításán, majd későbbi tárlatain is.[34]

A Műpártoló Egyesület csoporttárlatain rendszeresen szerepelt: 1928-ban pl. Búcsúsok, Napraforgó, Alszik a cigánylány, A csősz bácsi kunyhója, Magyar lányka, 1929-ben Nagy fák között, Gölniczbányai utca, Gesztenyefák Gölniczbányán, 1930-ban Tavasz a falun, Mosnak az asszonyok, Debrecen határában, Virág és napsütés, 1932-ben A Tisza, Virágok között, Tiszadobi házak, A Bóthát Tiszadobon, Piros kendős lány, 1933-ban Füzes szélben, Holt-Tisza, Napos színek, Tiszalúcon este című műveit mutatta be.

Ritkán vett részt országos kiállításokon, 1930-ban pl. a Napraforgók és a Gölniczbánya című olajképe szerepelt az Ernst Múzeum 115. tárlatán, a Szőke kislány című mű a Műcsarnok 1940-es kiállításán.

1935 novemberében gyűjteményes kiállítást rendezett a Déri Múzeumban, amelyen enteriőrjei, portréi mellett tiszai és mátrai tájképei kaptak hangsúlyt (Őszi hangulat, Virágos tornác, Tiszadobi kislány, Tisza partján, Párás sugarak). Legfőbb élménye a természet volt: nyarait Csermelyen, Alsózsolcán, Görömbölytapolcán töltötte, 1931-től pedig rendszeresen járt Tiszadadára.[35]

1944 őszén Budapestre látogatott, de a háború megakadályozta visszatértét. Itthon elpusztult a Vígkedvű Mihály u. 11. szám alatti háza, festményei jó része is. 1945-ben Budapesten telepedett le.[36]

33 Kézírásos levél a Déri Múzeum adattárában, 1946. aug. 26-i keltezéssel.

34 Grafikai munkásságát *Berei Soó Rezső* (A mai debreceni grafika — Debrecen, 1935) és *Menyhárt József* (Adatok Debrecen grafikai művészetéhez — Déri Múzeum évkönyve, 1957. szerk.: *Béres András*) ismertette.

35 Festészeti tevékenységét elsőként, átfogóan dr. Cs. *(Csillag Miklós?)* méltatta (i. m.). Az ő nyomán csoportosította Toroczkai festészeti életművét *Menyhárt József* (i. m.).

36 Toroczkai budapesti életéről *Menyhárt József* írt részletesen (DMÉ, 1958—59 i. m.). Debreceni kapcsolataira utal *Sz. Kürti Katalin.* Képzőművészeti élet Debrecenben 1945—51 között. (Déri Múzeum évkönyve, 1972. 455—467. Szerk. *Módy György* és *Ujváry Zoltán* közreműködésével *Dankó Imre* Debrecen, 1974.

a maguk hitét, a maguk szemléletét akarják a közönség előtt igazolni, akkor külön is kell csoportosulniok a szellemi együvé tartozás alapján."[27]

Holló valóban jó kapcsolatot tartott a Műpártoló Egyesülettel, erre példa Toroczkai Oszvalddal való barátsága. Amikor 1930-ban nagy sikerű budapesti, majd debreceni kiállítására került sor, Toroczkai Oszvald vállalkozott egy szép, Holló Lászlóról szóló cikk megírására.[28]

Az Ady Társaság kiállításának szakmai sikere, országos visszhangja kiváltotta a Műpártoló Egyesület konzervatív szemléletű tagjainak ellenállását: 1931-ben nagy sajtóvita folyt a modernségről és a hagyományról, az üzleti szellemről és az igazi művészetről.[29] Az ellentétek még inkább fokozódtak Holló utódának, Káplár Miklósnak osztályelnöksége alatt, aki nyíltan maradinak, a fejlődés gátjának nevezte az egyesületet, s üzletnek „a debreceni rajztanárok részére a Debreceni Műpártoló Egyesület cégére alatt".[30] Az 1934. április 25-i választmányi ülésen az utolsó adys, Senyei is bejelentette kilépését az egyesületből, s ezt írta Csók Istvánnak: „Az itteni szürkék karácsonyi kiállításán a sajtó és a közönség egyaránt megbotránkozott az anyag unalmán."[31] Az Ady Társaság kétségtelenül átvette a vezetést: a legjobb erőket tömörítette (Holló mellett Senyeit, Gáborjánit, Káplár Miklóst, Medgyessy Ferencet, Vadász Endrét, Félegyházi Lászlót), jelentős művészeket és művészetkritikusokat (Csók Istvánt, Vaszary Jánost, Rabinovszky Máriuszt, Fülep Lajost) nyert meg, kapcsolatban állt a Nyugattal és később Móricz révén a Kelet Népével. Nagy erő rejlett még abban is, hogy magas fokú szervezettséggel készítették elő rendezvényeiket, kiállításokat, s több társasági tag menedzserszerepet is vállalt.

A Műpártoló Egyesület elveszítette tehát legkvalitásosabb tagjait, Hrabéczy Ernőt és Dienes Jánost kivéve. A grafikusok egy része is csak vékony szálon kötődött az egyesülethez: külön csoportot alkotott a Debreceni Grafikai Műhely *Dobi Oláh István* vezetésével, *Bánszky Tamás, Menyhárt József, Nagy Ferenc* részvételével.

Mit tehetett Toroczkai ebben a helyzetben? Változatlan intenzitással dolgozott, szervezett, s igyekezett országos kapcsolatokat tartani, kiépíteni. Részben vagy jórészt neki köszönhető, hogy a Műpártoló Egyesület (1937-től Képzőművészek és Műpártolók Egyesülete — Debrecen) olyan rangos kiállításokat rendezett, mint az olasz—magyar kiállítás és a Szinyei Társaság kiállítása 1928-ban, a városközi kiállítások (Békéscsaba—Miskolc—Debrecen) 1929—30-ban, az 1941-es negyvenéves jubileumi kiállítás, az 1943-as országos jellegű grafikai kiállítás. Ezeken a tárlatokon nagy nevek tűntek fel (Aba-Novák Vilmos, Szőnyi István, Vaszary János, Fényes Adolf, Kernstok Károly, Rippl-Rónai József, Koszta József), de az Ady Társaság tagjai is, mint pl. a 40. évfordulós kiállításon, ahol Hollót kivéve minden jelentős volt egyesületi tag (Medgyessy, Gáborjáni, Berki Irma, Senyei, Félegyházi) képviseltette magát. Toroczkai azzal akarta a Műpártoló Egyesület népszerűségét növelni, hogy amatőröket is meghívott kiállításaikra. Így úttörő jelentőségűnek mondható az 1931 februárjában rendezett tárlat, amelyen először mutatkozott be pl. a fiatal Menyhárt József és Balla László.[32] Ezt a mozzanatot hangsúlyozza később Toroczkai, már mint a Magyar Művészek Szabadszervezete vidéki titkára — ellenérvéként az Ady Társaság tagjaival folytatott vitára —, amikor ezt írta 1946-ban Debrecenbe: „A Műpártoló Egyesületnek tagadhatatlan érdemei vannak

27 Debreczen, 1931. febr. 1.
28 DFU, 1930. márc. 6.
29 *Gulyás Pál* Séta hat festő körül c. cikke váltotta ki a vitát (Debreczen, 1931. febr. 6.), amelyre ingerülten válaszolt *Pálnagy Zsigmond* (DU, 1931. febr. 20.). További cikkek a DU 1931. febr. 22-i és márc. 8-i számában.
30 Káplár Csók Istvánnak küldött levele, 1934 (dátum nélküli impurum a Déri Múzeum adattárában).
31 Senyei kézírásos levélfogalmazványa 1934. okt. 16-án(?) — DMA.
32 A Déri Múzeumban 250 alkotásból rendezték meg a kiállítást. Hírek a Debreczen 1931. febr.8-, 13-, 18-, 20-, 22-, 24-, 26-i számában és márc. 5-, 7-, 8-án.

zát egyénien rendezte be, szinte kivétel nélkül maga készítette bútorait, kazettás mennyezeteit, üvegablakait, használati és dísztárgyait.

Egykori tanítványa, *Menyhárt József* így írta le az otthont: „A földszintes ház szobáit, az udvar felőli oldalszárny helyiségeit és az ezekhez épített műtermet nagy szeretettel és fáradhatatlan leleményességgel formálja, alakítja, szépíti. Célja az volt, hogy a lakrészeket funkciójuknak jegyében, saját és övéinek kényelmére, igazi művészotthonná varázsolja. A magas légterű szobákat mélyebben alkalmazott pótmennyezetekkel látja el, melyeket kazettásokra képezett ki, és a kazetták közét maga tervezte és színezte, a szoba hangulatához alkalmazott díszítésekkel látta el. A nagyobb falfelületeken alseccók jelképes figurái hirdették az élet és művészet szépségét. A homályosabb zugokat üvegfestmények felvillanó színei tették hangulatosabbá. A szobákat szélesre vágott ajtók fogták össze, melyeket az ő tervezte faragással és színes lakkozással díszített burkolatok kereteztek, és harmonizáló színű, dús anyagú textilek függönyöztek. A bútorokat — amelyek célszerűek, funkciójuknak megfelelően komolyak és vidámak — szintén ő tervezte."[24]

Ebben a környezetben nevelte gyermekeit: Ágnest, Györgyöt és Dénest, akik közül Ágnes — Debrecen város koronázási ösztöndíjával — folytatta apja tevékenységét: a Képzőművészeti Főiskolára iratkozott be.

III.
Változó erőviszonyok között (1928—44)

1927. június 19-én megalakult az Ady Társaság. Ügyvezető elnöknek Juhász Gézát, főtitkárnak Kardos Lászlót, titkárnak Toroczkait választották meg.[25] Adott volt az a lehetőség, hogy a Műpártoló Egyesület mellett Toroczkai itt is vezető, egyik hangadó legyen. Ő azonban pár hét után kilépett.[26] Nem tudni pontosan, mi okból: talán azt érezte, hogy nála erősebb művészi tehetségek (Gáborjáni Szabó Kálmán, Holló László, Senyei Oláh István) mellett alulmarad, vagy veszélyeztetve érezte a Műpártoló Egyesület létét? Arra számított, hogy ő lesz a képzőművészeti osztály elnöke, és megsértődött? Tény, hogy október 27-én nélküle alakult meg a társaság képzőművészeti osztálya: elnöke *Holló László*, titkára *Gáborjáni Szabó Kálmán* lett.

1927—30 között az Ady-Társaság képzőművészei részt vettek a Műpártoló Egyesület csoporttárlatain. A fordulat 1931-ben következett be, amikor első önálló tárlatát rendezte az Ady Társaság képzőművészeti osztálya. Ennek megnyitása előtt így nyilatkozott az új elnök, Holló László: *„A modern szellemű magyar művészet debreceni képviselői tömörültek az Ady Társaság képzőművészeti kiállításán... Az volt a célunk, hogy azok a debreceni művészek, akik lélekben, világnézetben, kifejezésük eszközeiben rokonok, együttesen és nagyobb nyomatékkal reprezentálhassák a maguk törekvéseit."* Arra a kérdésre, hogy van-e rivalizálódás a két művészeti csoport között, ezt válaszolta: *„Szó sincs róla. A Műpártoló Egyesület idősebb testvérünk, az Ady Társaság művész tagjai csaknem kivétel nélkül tagjai a műpártolónak, hiszen ennek a nagy múltú egyesületnek az igazgatója, Toroczkai Oszvald barátom, mindig készségesen helyt adott minden debreceni művésztehetségnek, akármilyen irányhoz tartozott is az. A Műpártoló Egyesület nélkülözhetetlen szerve Debrecen kulturális életének, éppen azért, mert úgyszólván az összes debreceni festőket és szobrászokat egyesíti tárlatain. Természetes azonban, hogyha azok a művészek, akik a mai magyar lélek mélyéből előtörő új művészeti irányok hívei,*

24 Déri Múzeum évkönyve, 1957. 174.

25 L. *Sz. Kürti Katalin* A debreceni Ady Társaság képzőművészei című tanulmányát és az ott közölt irodalmat. Déri Múzeum Évkönyve, 1974. 751—776. — (Szerk.: *Módy György* és *Szendrey István* közreműk. *Dankó Imre* Debrecen, 1975)

26 Kézírásos levele a Művészház cégfejes papírján, 1927. okt. 18 — Déri Múzeum adattára.

A szokásos karácsonyi, újévi kiállítást egy nagy aktkiállítás követte 1927 februárjában. Nyolc művész (Toroczkai, Dienes, Csűrös, Senyei, Gáborjáni, Balczer, Nagy Sándor János és az addig ismeretlen Bókus Sándor) állította ki festményeit, grafikáit, szobrait. A korabeli lapok a mélységes közönyt, részvétlenséget, a látogatottság hiányát hangsúlyozták, s méltányolták, hogy e közöny ellenére is megrendezte a Művészház kis kollektívája a tárlatot. Úgy tűnik, 1927-re kimerültek a Művészház tartalékai. Vásárlás nem volt, s a széthúzás bizonyos jelei mutatkoztak a művész tagok között. Elkülönült egy csak művészetének és művészetéből élő és magát a modern művészet hívének valló társaság s a konzervatív festők csoportja.

A Művészház 1927. május 1-én zárta be kapuit. Mint Senyei Oláh István írta:[21] „A decentralizáció első nyoma volt a vidék első művészháza, amely a művészek tömörítését, érdekvédelmét, anyagi boldogulását, közös műhelymunkáját, tapasztalatcseréjét jelentette." Érdeme a Művészháznak, hogy tagjai „hivatásuk tudatában — deficit mellett is — folytatták munkásságukat: helyt adva a szegényebb művésznövendékeknek az aktiskolában. Az egy táborba tömörített iparművészekkel együtt nem engedték elodázni az Iparművészeti Iskola megvalósítását sem". Amit meg lehetett tenni egy művésztársaságért és a közönségért, azt — lehetőségeihez képest — valóban megtette a Művészház. A nehéz gazdasági válsághelyzetben nem tudott fennmaradni, de példája évtizedeken át hatott.

Toroczkai és vele együtt *Borsos József* építész — a Műpártoló Egyesület alelnöke — nevéhez fűződik a második művésztelep-alapítási kísérlet Debrecenben, 1926—28 között.[22] Toroczkai — mint a Művészház igazgatója — azzal a kéréssel fordult a városi tanácshoz 1927. március 5-i levelében, hogy létesítsenek a Nagyerdőn művésztelepet műtermes lakásokkal, debreceni művészek számára. A pályázók *Balczer György, Bánszky Tamás, Dienes János, Csűrös Béla, Gáborjáni Szabó Kálmán, Senyei Oláh István, ifj. Kovács János* festők, *Nagy Sándor János, Debreczeny Tivadar, Némethy László* voltak. Borsos József műszaki tanácsos tizenhárom lakásos műtermet tervezett. Nagystílű tervét így indokolta: „Ezáltal az iskolák városa a képzőművészet támogatásában is oly mértékben megtenné a magáét, mint amilyen mértékben a művésztelepet létesítő városok megtették. Az épület felépítésével a debreceni művészek fejlődését lehetne biztosítani." Sajnos, a háború utáni nehéz helyzetben a telep nem épülhetett fel, s ez a kudarc újabb polarizálódást jelentett a debreceni képzőművészeti életben, de Toroczkai vereségének is fel lehetett fogni.

Érthető, hogy ilyen körülmények között Toroczkainak nem sok ideje és energiája maradt festeni. Változatlanul a kereskedelmi iskolában tanított, heti négy órában pedig otthon működtette festőiskoláját. A Műpártoló Egyesület és a Művészház tárlatain rendszeresen vállalt előadást, tárlatvezetést, tárgyalt, szervezett. Már említett 1919-es egyéni kiállítása után 1925 október—novemberében lépett ismét közönség elé: a Művészházban mutatta be ötven alkotását. A kritika Tisza hídja, Nagy diófa, A révész háza, Fénnyel szemben, Fésülködő nő, Hazatérő asszonyok, Az anyák fájdalma, Önarckép, Susogó fák című műveit, friss impresszionista szemléletét dicsérte.[23]

Festői tevékenysége mellett említésre méltó grafikai munkássága. A Művészház rézkarclevonó gépén finom rézkarcokat készített, amelyek közül a Pásztorlányka és a Juhász emelkedik ki.

A húszas években egyre gyakrabban járt a fémipari iskolába, majd az ipariskolába, jó barátságban volt Szöör József iparművész-belsőépítésszel. Vígkedvű Mihály utcai há-

21 *Senyei Oláh István:* A Művészház kapuzárása. = Alkotás, 1927. 54—57.
22 L. részletesebben *Sz. Kürti Katalin* Művésztelepre tett törekvések Debrecenben című tanulmányát. = Debreceni Szemle, 1982. 1. 79—90.
23 Hírek a Debreczen 1925. október 30. sz.-ban

megnyitották az utat az érdeklődő fiatalok művészi képzéséhez, esetleg továbbtanulásához (innen indult pl. Menyhárt József is).

A Művészházban Toroczkai és Lázár Béla tartott előadást, de megfordult itt Kisfaludi Strobl Zsigmond és a Szinyei Társaság több tagja. 1925 novemberében a Művészház meghívta Debrecenbe a Szinyei Társaságot. A találkozó debreceni kiállításból, baráti beszélgetésből és előadásokból állt. A Lázár Béla és Ernst Endre által rendezett kiállítás a városházán nyílt, s a nyitáson megjelent Glatz Oszkár, Vidovszky Béla, Zádor István, Szentgyörgyi István, Sidló Ferenc. Lázár vetített képekkel kísért előadást is tartott ez alkalomból a Kollégium nagytermében, majd tárlatvezetéseket Toroczkaival együtt.

Ebben az időszakban alig volt Debrecenben kiállítóterem. A művészek fényképészműteremben, könyvkereskedésben, jobb esetben saját műtermükben vagy iskolákban rendeztek kiállítást. Nagy ritkán rendelkezésre állt a városháza közgyűlési terme. Ezért volt nagy jelentősége annak, hogy a Művészház tetővilágításos kiállítóteremmel rendelkezett.

A Művészház két és fél éves (1924. december 14.—1927. május 1.) fennállása alatt tizenöt kiállítást rendezett. Ezek a kiállítások kiscsoportos vagy egyéni tárlatok voltak, hiszen a tetővilágításos teremben maximum negyven festmény fért el. A nyitókiállítás után Endrő Margit karcagi keramikus bemutatójára és munkáinak karácsonyi vásárára került sor. Ezt követte Dienes János reprezentatív tárlata, amelyet Nagy Sándor János pár szobra egészített ki. Mint több kiállításhoz, ehhez a tárlathoz is csatlakozott a Művészek Majolika- és Agyagipari Telepe vásárhelyi cserepekkel, korsókkal, tányérokkal. Meglehetősen zsúfoltan rendezhették be az akkori termet a képeken, szobrokon kívül vitrinekben, asztalokban elhelyezett iparművészeti tárgyakkal. A Művészház sosem titkolta, hogy kiállításaival a tagok anyagi boldogulását kívánja elősegíteni, az igazi művészet népszerűsítése érdekében részletre is ad el képeket, hogy „a szerényebb anyagi helyzetben levő intelligens középosztálynak is lehetővé tegye, hogy a lakását művészi értékű képekkel díszítse".

1925. március—áprilisában ifj. Kovács János ötven festményből álló tárlatára került sor, amelyhez Gáborjáni Szabó Kálmán fametszetsorozata és Medgyessy Ferenc pár szobra csatlakozott.

A Művészház — a magas bérleti díj miatt — három-négy hónapos nyári szünetet tartott. 1925. október 11-én nyitották meg Toroczkai Oszvald nagyszabású retrospektív kiállítását, amelyen mintegy 50 kép szerepelt.

Az 1925-ös évet a karácsonyi iparművészeti kiállítás és vásár zárta, amelyen Nagy Sándor János intarziái, Bánszky Tamás és Nagy Ferenc bőrműves tárgyai, Endrő Margit kerámiái, Incze Margit ötvöstárgyai és Varga Ilus játékai vettek részt. 1925-ben Hrabéczy Ernő, Blattner Géza, Orsós Ferenc és a hajdúböszörményi Király Jenő lépett be a Művészház tagjai közé.

Az 1926-os kiállítási évad eseményekben gazdag volt, egyáltalán: ez az év jelentette a Debreceni Műpártoló Egyesület és a Képző-, Iparművészek Egyesülete tevékenységének csúcsát. Az egyesület pl. megrendezte tavaszi, őszi és téli tárlatát, s ezenkívül a Művészházban nyolc jelentős kiállítást. Februárban Nagy Ferenc és dobi Oláh István közös tárlatára, márciusban Csűrös Béla retrospektív kiállítására, majd Hrabéczy Ernő és Senyei Oláh István bemutatójára került sor. Követte ezt Balczer György és Bánszky Tamás tárlata, majd Gáborjáni Szabó Kálmán és Holló László közös kiállítása. Az őszi szezont Dienes János és Nagy Sándor János közös tárlata nyitotta, majd Király Jenő akvarellbemutatójára és a szokásos karácsonyi iparművészeti vásárra került sor. A „párosítás" általában barátságot, elvi azonosságot jelentett a Művészház kiállításpolitikájában. Így volt ez a négy grafikus: dobi Oláh, Bánszky, Balczer, Nagy Ferenc esetében, akik a sokszorosítógrafika elismert művelői voltak, s akik 1926-ban dobi Oláh István vezetésével megalakították a Debreceni Grafikai Műhelyt. De elvi azonosság, közös program vállalása kötötte össze Hollót, Gáborjánit, Senyeit is, akik 1927-ben — kiválva a Műpártoló Egyesületből — megalakították a Debreceni Ady Társaság képzőművészeti osztályát.

II.

A debreceni képzőművészeti élet élén (1919—1927)

Toroczkai már a világháború évei alatt átvette a tényleges hatalmat a Műpártoló Egyesületben, 1921-ben pedig formálisan is megválasztották az egyesület, majd 1924-től a Művészház igazgatójának. Tanácsköztársasági tevékenységéért ugyan elmarasztalták, de ennek nem lett kihatása további életére. A húszas években, egészen az Ady Társaság megalakulásáig (sőt első szárnypróbálgató esztendei idején is), egyértelműen a Műpártoló Egyesület fogta át Debrecen művészeti életét. Bevezetőként erről az egyesületről és a Művészházról (1924—27) kell szólnunk.

A Műpártoló Egyesület működése lelassult az első világháború alatt és után. 1922-ben lassú fejlődés kezdődött, mely 1924-től felgyorsult. Ezt jelezte a taglétszám alakulása (1923-ban pl. 659 tag volt) és a kiállítások egyre nagyobb sikere. Az 1923-as téli tárlaton 150 mű szerepelt, amelyből 16 festmény és 3 szobor kelt el. Döntő szerepe volt e fejlődésben Toroczkai Oszvaldnak, Senyei Oláh Istvánnak (1893—1963), Holló Lászlónak (1887—1976) és Gáborjáni Szabó Kálmánnak (1896—1955).

A Műpártoló Egyesület 1924. március 16-i közgyűlésén Toroczkai igazgató így foglalta össze a fejlődést: „Az önállóság nemcsak abban nyilvánul, hogy a fővárostól elszakadva nincs szükség — mint régen — a Nemzeti Szalon képanyagára, hanem a helyi művészek munkáiban szinte egységes alföldi, debreceni sajátosságokat rögzítettek meg." A műpártolókat, az érdeklődőket és a művészeket egyaránt tömörítő egyesületen belül 1924. december 7-én megalakult a Debreceni Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete, amelynek — alapszabályzata szerint — célja „a debreceni és kelet-magyarországi képzőművészet és iparművészet fejlesztése, a képzőművészek és iparművészek szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítása, a művészetek és a műízlés terjesztése. Az alapszabályszerű cél elérésére az egyesület állandó kiállításokat rendez debreceni és idegen művészek munkáiból az erre a célra fenntartott Művészházban, a Művészházzal kapcsolatban grafikai műhelyt és közös műtermet tart fenn a debreceni művészek számára, a képzőművészetek és iparművészet köréből vett tárgyakról felolvasásokat és előadásokat tart, kiadványok útján terjeszti a képző- és iparművészetet, erre érdemes művésznövendékeket erkölcsileg és anyagilag támogat."[20]

A Művészházat tizenkét debreceni művész hozta létre, s az anyagi alapot önállóan teremtették meg. Balczer György, Bánszky Tamás, Csűrös Béla, Dienes János, Holló László, ifj. Kovács János, Nagy Ferenc, Nagy Sándor János, dobi Oláh István, Senyei Oláh István, G. Szabó Kálmán, Toroczkai egy-egy grafikai lapot készített, s ezeknek a litográfiáknak, rézkarcoknak, fametszeteknek a felhasználásával egy ötvenpéldányos albumot bocsátottak ki. Közös rézkarclevonó gépen készítették el a nyomatokat, s a Művészház fennállása alatt további 800 darabot. A Szent Anna utca 5. sz. alatti fényképészműtermet közösen alakították át, s egy kiállítóterem, egy klubhelyiség, olvasóterem állt a tagok és az érdeklődők rendelkezésére, az utóbbiban hazai és külföldi szaklapok. A megnyitóra 1924. december 14-én, a Műpártoló Egyesület téli tárlatával egy időben került sor. Az első kiállítás a tizenkét művész reprezentatív kollektív anyagából állt össze, mintegy példázva, hogy „egyesült erővel" kívánnak dolgozni és küzdeni a vidék közönye ellen. Ezt hangsúlyozta Lyka Károly szép és buzdító levele is, amelyet 1924. december 2-án intézett a debreceni művészekhez.

A kitűzött cél szép és nemes volt: esztétikai előadásokkal és felolvasásokkal irányítani Kelet-Magyarország művészeti életét, pótolni a művésztelepet és az iparművészeti iskolát. A szabadiskola jellegű esti akttanfolyamon a Művészház tagjai ingyen korrigáltak, s ezzel

20 A Művészház iratanyaga ugyancsak a Hajdú-Bihar megyei Levéltárban található X. 57. sz. alatt. *Menyhárt József* mint szemtanú is megemlékezett a Művészházról (Déri Múzeum évkönyve, 1957. 157—160.)

7. kép Toroczkai Oszwald által tervezett bútorok, 1930 körül

6. kép Toroczkai Oszwald: Halászok, 1951

munkásifjak között is. Rendszeresen tartott előadásokat az ipariskolai vasárnapi munkásképzőn, és vezette a könyvnyomdászok szaktanfolyamát.[17] Tanítványaival évente rendezett egy-egy közös kiállítást a kereskedelmi akadémia dísztermében.

Egyik legkedvesebb tanítványa K. Magoss Olga volt, aki tanácsköztársasági tevékenységét is segítette. Mint ismeretes, Toroczkai olvasta fel 1918. november 1-én a Debreceni Nemzeti Tanács határozati javaslatát, s ő lett az írók és művészek szakszervezete vezetője. Tanácsköztársasági tevékenysége miatt („a kommunizmus alatt hazafiatlan magatartást tanúsított") fegyelmi eljárást indítottak ellene 1921-ben.[18]

1919 őszén egyéni kiállítást rendezett Antalffynál, amelyet Holló László méltatott, kiemelve tiszta impresszionizmusát.[19] Többek között Fürdő gyerekek, Tisza partja Técsőn, Tisza hídja, Tisza hídja reggel, Város vége, Akácok, Piros réklis űlő lány, Két lány a fürdőben című műveit mutatta be.

17 A Debreczen 1912. jan. 12-i számában pl. Iparművészet és építészet a szociális eszmék szolgálatában című előadását hirdette.
18 L. *Bakó Endre* tanulmányát. In: Hajdú-Bihar megyei Levéltár évkönyve, V. 128.
19 DFU, 1919. nov. 25.

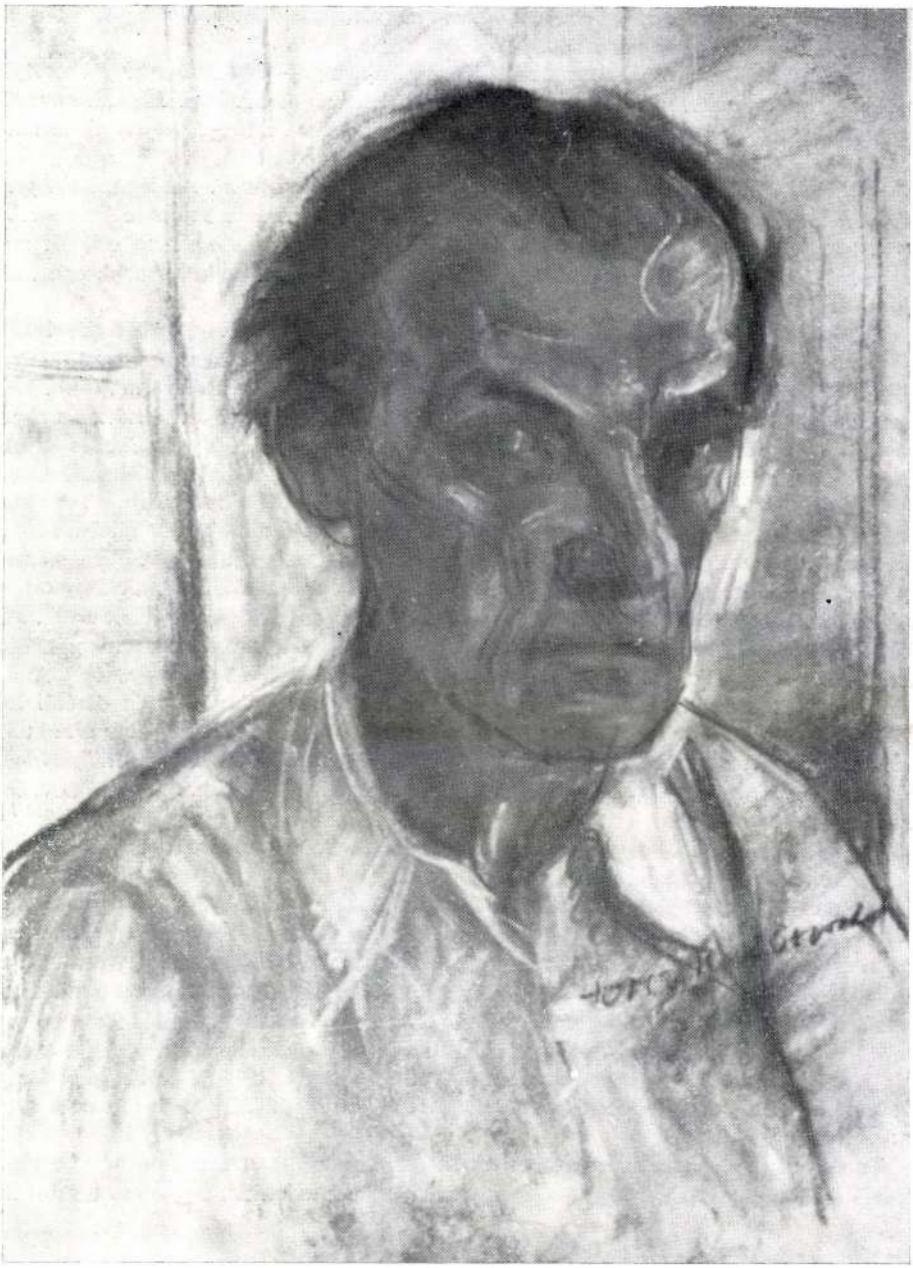

5. kép Toroczkai Oszvald: Önarckép, 1940 körül

amik most jelentek meg az újságban, nem hiszem, hogy a város (Debrecen) nagy bizalommal és örömmel menne bele az én ügyembe.

Ha tényleg hajlandó volna is e város egypár ezer korona (4—5000 korona) befektetést juttatni az iskola terveinek, reám nézve ezzel nagy kötelezettség járna. Nem érezném magamat nyugodtan, és azt sem tudom, megelégelné-e a város azt, ha én 10—20 emberrel kerülnék oda — hogy azok, akik oda jönnének, megmaradnának-e ott?

Én magam új környezet, új emberek között alig bírnék meglenni. Alkalmazkodni pedig csak akkor tudok, ha teljesen magamra maradhatok. Ez sem tetszene az ottani uraknak..."

A terv tehát meddő maradt, de Hollósy és Toroczkai barátsága nem szakadt meg, hanem erősödött. Ennek volt praktikus oka is: Toroczkai több ízben kölcsönnel segítette az idős mestert.[11]

Amikor Toroczkai visszatért német, olasz, spanyol, francia tanulmányútjáról Debrecenbe, az Egyház tér 2. sz. alatti, ún. püspöki palotában bérelt műtermes lakást, amelyet 1914-től megosztott Holló Lászlóval.[12] Holló és Toroczkai barátsága régi keletű: kb. 1909-ben találkozhattak először Münchenben, Hollósynál. Ettől kezdve együtt töltötték a nyarat Técsőn, s itt barátkoztak össze a két tősgyökeres debrecenivel: *Hrabéczy Ernővel* és *Blattner Gézával*. Amikor 1914-ben kitört az I. világháború, a kiskunfélegyházi Holló László Debrecenbe látogatott. Toroczkai biztatására állást vállalt a kereskedelmi iskolában, s Toroczkaihoz költözött. Egyre gyakrabban jártak Hrabéczyék városszéli, tócóskerti villájába, s együtt festett, zenélt a három barát. Amikor kitört a világháború — a sors különös véletlenjeként —, épp Debrecenbe internálták a Técsőn rekedt lengyel és orosz Hollósy-tanítványokat, pl. *Tyihomirovot*, *Volkovot*, *Polenovát*. A Hrabéczy család teljes felelősséget vállalt értük, s így kiköltözhettek a Hrabéczy-villa melletti kisházba. Valóságos kelet-európai festőkolónia jött létre két évre a Tócóskertben.[13] Közben Holló megnősült, feleségül vette Hrabéczy Annát, majd bevonult. A fiatal Hrabéczy Técsőre ment mesteréhez. Nála volt 1917 őszétől 1918 őszéig, utolsó óráiban is. Técsőről írta Hollósy Toroczkainak az alábbi levelet 1917. október 15-én: *„Ernő (Hrabéczy) már elmondta a mi técsői megállapodásunk tervét a tél folyamán. Minket meg arról tudat, hogy Toroczkai úr ide óhajt rándulni pár órára. Sőt megígérte, hogy a csellót is szívesen lehozza ide... Köszönöm, hogy ez alkalommal is gondolt rám...*"[14]

E levélből is kitűnik, hogy Toroczkai nem volt katona. Nem tétlenkedett azonban a nehéz időkben; folytatta addigi közművelői munkáját, tanított, nevelt, élére állt a Műpártoló Egyesületnek. Egyház tér 2. sz. alatti, majd 1917-től Vígkedvű Mihály utca 11. sz. alatti lakásán festőiskolát tartott fenn, ahol alak- és csendéletrajzot tanított, főiskolára való felkészítést vállalt.[15] A tízes években a Műpártoló Egyesület iparművészeti ügyvezetője volt, 1915-től azonban egyre inkább vezető szerepet játszott. 1915-ben ő kezdeményezte azt a műpártoló egyesületi jótékony célú kiállítást, amelyen Vass Viktor és Pongrácz Szigfrid fővárosi szobrászok, valamint az itthon levő debreceniek állítottak ki (Bakoss, Dienes, Pálfy, Csűrös, Frankovszky Adrien, Bartók Margit, Csíkos Antika stb.). Az 1916-os karácsonyi kiállítás jövedelmét a hadiárvák javára ajánlották fel, hasonló célt szolgált az 1918 márciusában rendezett csoporttárlat is.[16]

Toroczkai lendületesen szervezett, hangot adott szociális érzékenységének is. Festőiskolájában szívesen foglalkozott a szegény származású fiatalokkal, s gyakran fordult meg

11 Hollósy levele Técsőről, 1911. szept. 8-án, amelyben 100 Ft-ot kér.
12 Lakbérhátralék miatt 1916-ban beperelték a két művészt. Közli és a lakást leírja *Mazsu János*= Hajdú-bihari Napló, 1983. nov. 13.
13 *Holló László:* Életem.= Építünk, 1954 tavaszán. V. évf. 1. 26—29.
14 A levelet Molnár Ernő közölte, i. m.
15 Hirdetések, hírek a Debreceni Újság 1915. jan. 11-, 13-, 16-, 24-i, 1916. jan. 1-i, augusztus 27-i, okt. 29-i, 1917. szept. 2-i számaiban.
16 Hírek a Debreceni Újság (továbbiakban: DU) 1915. okt. 24-i, a Debreceni Független Újság (továbbiakban: DFU) 1917. dec. 17-i, 20-i, 24-i, a DU 1918. márc. 24-i számaiban.

pártoló Egyesület vezetőségi tagjai, s rajtuk kívül id. Kovács János, Pálfy József, Dienes János, Tóth András, Somogyi Sándor voltak művész tagjai. Az egyesület először a Nemzeti Szalon segítségével, majd önállóan rendezte tárlatait.[5]

Igen jó légkör volt a kereskedelmi fiúiskolában, illetve a mellette levő Kereskedelmi Akadémián. Olyan nagy műveltségű tanárok tanítottak itt, mint Greiner Mihály, Nagy József, Dienes János. Greiner és Nagy műgyűjtő is volt: Nagy József rendelte meg pl. 1908-ban Toroczkaitól ex libriseit.[6]

Az 1907—1908-as és az 1908—1909-es tanévet végigtanította, az 1909—1910-es, majd az 1912—13-as tanévet azonban szabadságon töltötte.[7] 1909 nyarán házasságot kötött Bárdos Máriával, s a viszonylagos anyagi függetlenség és felesége megértése lehetőséget adott művészi továbbképzésére. Hollósy Simonhoz utaztak, Münchenbe, ezt egészítette ki egy olasz és egy spanyol út, majd 1912—13-ban egy újabb müncheni és egy párizsi tanulmányút. 1910-re úgy elmélyült Hollósy Simonnal való barátsága, hogy Hollósy meglátogatta Debrecenben, majd keresztapaságot is vállalt a Toroczkai családban.[8]

Toroczkai 1910-ben vetette fel neki a nagyerdei művésztelep ügyét. A Műpártoló Egyesület már 1908-ban kezdeményezte, hogy a Nagyerdőn épüljön fel egy faház, amelyben „a művészek és tanítványaik a nyári időben dolgozhassanak a nagybányai művésztelep mintájára". Toroczkai mint a Műpártoló Egyesület tagja indítványozta Hollósynak: jöjjön Debrecenbe, és hozza létre a művésztelepet. Ekkor Hollósy már rég kivált a nagybányai telepről, nyaranta hol Máramaroson, hol Técsőn ütötte fel a tanyáját. Leveleiből úgy tűnik, hogy komolyan gondolkodott a debreceni letelepedésről. 1910. október 6-án ezt írta Münchenből Toroczkainak: *„Budapesten szóba hoztam a Debrecenre vonatkozó terveket. Itt nagy megnyugvással vették tudomásul ezt, és rögtön igérkeztek a megvalósításhoz hozzájárulni... Addig, míg a kiállítás eredményét nem ismerem, csak közöttünk, úgyszólván, családi körben maradjon ez az odatelepülés terve, majd akcióba lépünk, ha ennek ideje következik..."* 1910. november 7-én írta: *„Ha Debrecen a Nagyerdőben építtet egy olyan műtermet, mint a técsői p. o. (persze ennél jóval szebbet), úgy ott is akad modell, és hely is fog akadni a fák árnyékában a kényelmes festéshez. Ha továbbá a város hajlandó nekem az iskola kényelmes odatelepítése, erős fellendítése és állandósítása érdekében 3—4000 korona készpénzzel hozzájárulni az ügyemhez, úgy 20—30 növendékkel a legközelebbi tavaszon megkezdődhetne a nyári öthónapos művészeti semester Debrecenben.*

Szeptember hó folyamán pedig Könyves Kálmán helyett Debrecenben nyílna meg a kiállítás stb., innen München és talán később odább"...[9]

Az említett kiállítás a Hollósy és tanítványai kiállítása volt Budapesten, amelyet 1910 novemberében a Könyves Kálmán Rt. rendezett. Itt Holló Lászlóval együtt részt vett és kiállított Toroczkai is. Tizenöt olajképét, többek között a Tornác, A técsői bakter, Piros réklis nő, Técsői konyha, Nyári ég című olajképeit mutatta be. A kiállításon Hollósy nem kapott kedvező kritikát.[10]

Ezt írta Münchenből 1911. január 7-én Toroczkainak: *„Azok után a kritikák után,*

5 A Debreceni Műpártoló Egyesület iratai és katalógusai a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban találhatók X. 57. sz. alatt.

6 Greiner Mihály művészi hagyatéka (benne Toroczkai grafikái és ötvösmunkái) a Déri Múzeumba került 1951-ben. *Nagy József* tanulmánya (Debreceni Képes Kalendáriom, 1918. XVIII. 62—65.) említi és reprodukálja Toroczkai műveit.

7 Kereskedelmi Fiúiskola évkönyveinek adatai, 1909—1910. és 1912—1913. 1911-ben előadást tartott spanyolországi útjáról az iskolában, diavetítéssel kísérve.

8 Toroczkai Ágnes 1914-ben született, az ő keresztapja lett Hollósy. Toroczkai Ágnes közlése.

9 A Hollósy-levelek jó részét közölte *Molnár Ernő* (Magyar Művészet, 1938. 248—253.) A telepalapítási szándékról *Sz. Kürti Katalin* írt (Debreceni Szemle, 1982. 1. 79—90.).

10 Népszava, 1910. okt. 30.

4. kép. Szekrényszárny részlete, 1930 körül

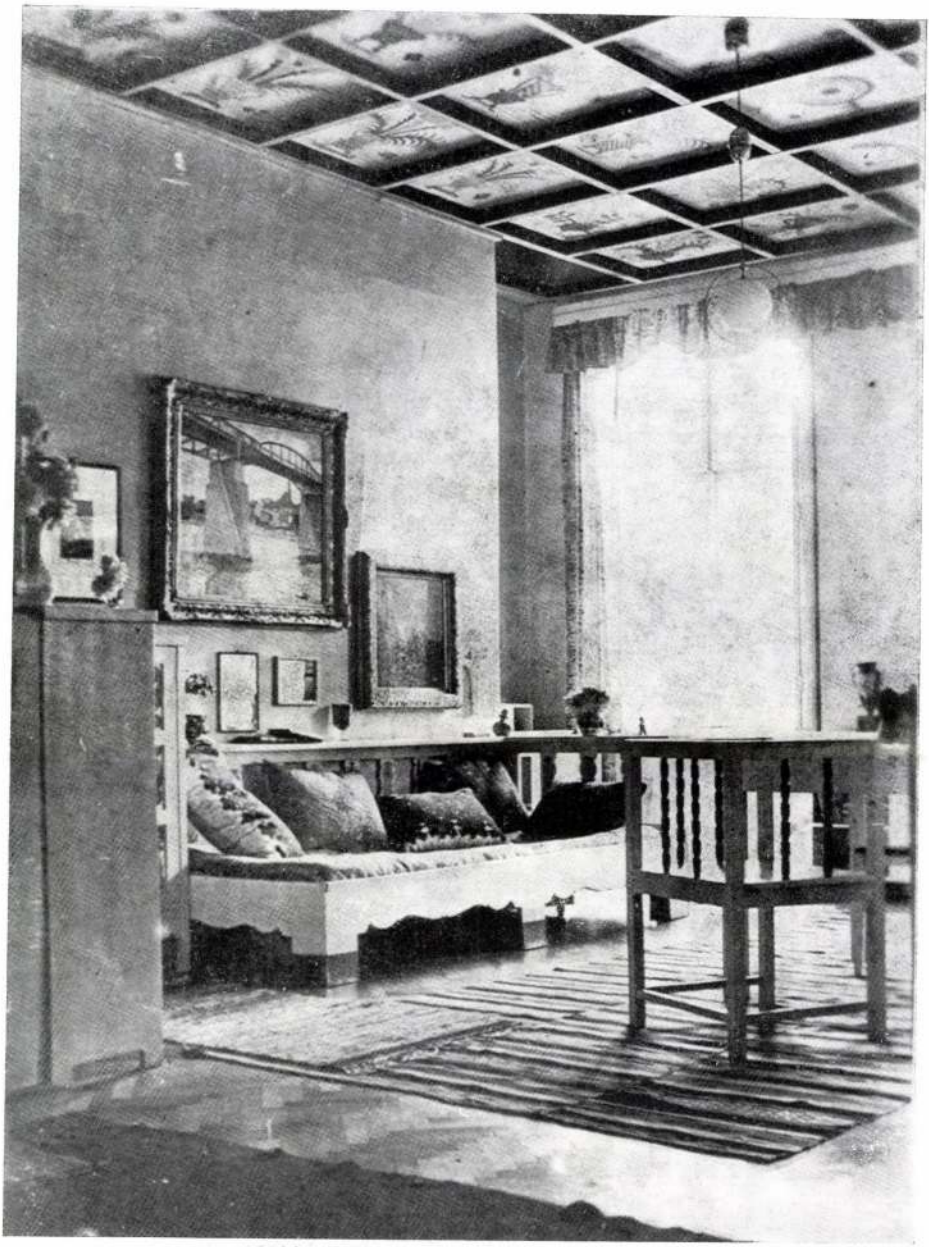

3. kép. A Vígkedvű Mihály utcai ház szobája, 1930 körül

2. kép. Menyecske, 1920 körül (Magyar Nemzeti Galéria)

I.
Az első debreceni évtized (1907—1919)

Toroczkai a legjobb időpontban érkezett Debrecenbe. Pezsgő gazdasági, kulturális élet folyt ekkor a városban: egymás után alakultak társulatok, körök, intézmények, s nagy építkezések folytak. Mindezek a kulturális fejlődésnek is segítettek. 1901-ben alakult a Műpártoló Egyesület, amelynek célja a kultúra támogatása, a közönség és a művészek egy táborba való tömörítése volt. A képzőművészek közül Bosznay István, Bakoss Tibor voltak a Mű-

1. kép. Almáskert, 1912 (magántulajdon)

biek ellenezték, mondván: „Így fiatal festőnek nem szabad dolgoznia, ezt csak egy idősebb művész engedheti meg magának." „Akkor vegyük meg úgy, mintha idősebb művész festette volna"—zárta le a vitát Szinyei, megvéve a széles ecsetvonásokkal, egyszerűen festett képet.[2] 1908-tól rendszeresen szerepeltek művei a Műcsarnok kiállításain.[3]

Időközben 1906-ban tanári oklevelet szerzett, s ezt követően Nagybányán, Réti Istvánnál képezte tovább magát.[4] 1907 nyarán Debrecenbe költözött, állást vállalt a Kereskedőtársulat Polgári Fiúiskolájában.

2 Részlet említett önéletrajzából.

3 1908-ban Jucika című festményét a román királyi javak igazgatója vásárolta meg. 1909-ben Zöld kendő, N. J.-né és Ülő leányka című művei vettek részt a műcsarnoki kiállításon. A Hét kritikusa Medgyessyvel együtt dicséri Toroczkait (1909. XX. 234.).

4 Mintarajziskola évkönyve, 1905—1906. 49. még Toroczkai (Trnyák) néven említi a végzett növendékek listáján.

Sz. Kürti Katalin

Toroczkai Oszvald (1884—1951) debreceni évei

Száz éve, 1884. július 23-án született Toroczkai Oszvald, aki 1907—1944 között élt Debrecenben. (Budapesten halt meg 1951. október 27-én.) Iparművészeti, grafikai és festői tevékenysége mellett jelentős volt pedagógiai, közművelődési munkája és közéleti szerepe. 1910-ben a debreceni nagyerdei művésztelep ügyében fáradozott: Hollósy Simont is megnyerte az ügynek. Nem rajta múlott, hogy a terv meddő maradt. 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején az írók és művészek szakszervezetének vezetője volt. 1924—27 között a Művészház igazgatója, a Műpártoló Egyesület (később Képzőművészek és Műpártolók Egyesülete) vezetője. A második művésztelep-alapítási kísérlet ugyancsak az ő nevéhez fűződik (1926—27).

E tanulmány keretében Toroczkairól elsősorban mint közéleti emberről szólunk, s első két debreceni évtizedének (1907—1927) ismertetésére helyezzük a hangsúlyt. Életművéből nem a festményeket, hanem az iparművészeti és kisgrafikai tevékenységét emeljük ki.

1884. július 23-án született Brassóban, ahova édesanyja látogatóba utazott Héjjasfalváról. Ebben a faluban élt hatéves koráig, ekkor vasutas édesapját Brassóba helyezték. Így emlékezett meg gyermekkoráról, Brassóról és környékéről 1947-es önéletrajzában: „A Hosszú utca végén, az állomás épületében laktunk, elég távol a város szívétől, a Barcaság peremén, a Sprenk-hegy lábánál. Ez a kopasz, mészkősziklákkal telitűzdelt hegy volt gyermekkorom legjobb barátja. Ismertem minden szerény virágát, csipkerózsabokrát, szikláját, odúiba meghúzódó denevéreit, időszaki forrásainak barlangjait s a lábánál elterülő nádasokkal, füzesekkel besűrűzött tavacskáit. De ismertem a Barcaság előttünk elterülő síkságait is, a faluk tornyait s a síkságot környező hegykoszorú ormait... Mi sem természetesebb, mint az, hogy ennyi erő és szépség ellenállhatatlanul a természethez kapcsolt, s ez a maradéktalan örömmel járó vonzalom, amely nagyobb, mint életem bármely barátsága, máig is frissen él bennem, nem tompul, nem szürkül, sőt az idő haladtával mind nagyobb erővel tölti el egész lelkemet. Ez adta kezembe gyermekkoromban a ceruzát, s ez sugárzik ki belőlem ma is, ha ecsetet veszek kezembe, akár természet után dolgozom, akár a bennem felgyülemlett benyomások kerülnek vásznamra. Barcarozsnyó és Törcsvár romjainak romantikája még most is él bennem, pedig közel félszázada annak, hogy először rajzolgattam öreg tornyaikat, düledező falaikat. Állandóan modelljeim voltak diákkoromban a külváros kis házacskái is, szerettem düledező kerítéseiket, ormótlan, nagy zsindelytetőiket, pedig akkor még nem tudtam, mennyi szépség és lélek van ezekben a látszólag semmitmondó témákban. 1901-ben Székelyudvarhelyre kerültem; itt végeztem el a reáliskola utolsó osztályát, és itt érettségiztem."[1] 1902—1906 között tanult Budapesten a Mintarajziskolában és Rajztanárképzőben *Székely Bertalan, Révész Imre* és *Olgyai Viktor* tanítványaként. III. éves volt, amikor tanárai vitát folytattak képei előtt. Szinyei megvételre javasolta egyik művét, a töb-

1 Az életrajz jó részét közli dr. Cs. *(Csillag Miklós?)* cikke. Debreceni Képes Kalendáriom, 1947 73—75.

KÜLÖNLENYOMAT A DEBRECENI DÉRI MÚZEUM 1985. ÉVI ÉVKÖNYVÉBŐL

Sz. Kürti Katalin

TOROCZKAI OSZVALD (1884—1951) DEBRECENI ÉVEI

DEBRECEN 1987

Torockói Tonyák Oswald

Műcsarnok festő Debrecen
1909. tav. Szák - 361, 369, 402

1904. VI. 17.

Zombor.

Kettős példányok (339/1904.)

Toroczkay Oswald

festi

U 321

Torockai Oszvald

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. 583

BAROSS SZ

Kereskedő-, Iparos- és Rokons
Budapest, IV. Bástya-utca

Igen tisztelt Szakos

Kedves B

A Baross szövetség 197. sz. viselő tályének emelése céljából a nemzetközi bíró s itt Budapesten (Gödöllőn) augus Jamboree-n szerepeltetni akarjuk. A csapat sajnos szövetségünk, a mai nehéz viszon miért is tagjaink szives áldozatkészségét ke

Tekintettel erre a nemes célra, a gyen szives a mellékelt csekk-lap felhasz tehetségének megfelelő kegyes adományát

Midön még szives áldozatkészségé Baross testvéri üdvözlettel hive:

Budapest, 1933. junius 15.

a

Toroczkai Osvald

nul. Brassó 1884.
Részletes lő életr.
Lásd okv.

Sóódebrgraf. 7. l.

SCHILLER

BUDAPEST

VII., Erzsébet-körút 42.

Telefon: 45-3-51.

Női vagy **férfi kézzel** vagy **géppel varrott**

BŐRKEZTYŰK 4.90

az összes különleges divat fazonokban.

Minden pár keztyűért teljes szavatosságot vállalunk.

Toroczkai Oszwald

Magyar Művészet
1925. 583

Ámpolna bronzból, XVIII. sz., a sümegi
múzeum VI. 150. —

Toroczkay Osvald

festő, a debreceni iparmúvészeti tár-
sulat tervezője és fören-
dezője.

Archeje repr.

Debreczeni Szemle

1912.

a heti lap száma nincs
a címlapon feltüntetve.

U. 321.

Terkép.

E térkép előterében [illegible]
lán és több hadi hajó látható.

IL VERO RITRATTO
DI SEBENICO CŌ DI
DOTTE IN QVESTA F
MODITA DEI LETTOR
ELLE SI [illegible] RITROV
TE DEL ANNO M. DI
TINO ROTA SEBEN A

ezután: ILLVSTRI AC REVERENDIS
MARCO LAVRENDO EPISCOP
D.

Rm., mér. a vk. 35

140-95.

TOROCZKAI *Oszwald*, festő Debrecenben, ahol festőiskolája volt, s ismételten rendezett kollektív kiállításokat. A bpesti Műcsarnokban 1909. állított ki először.

E. G. II. 543 l

3069. SZIVARSZIPKA, tajték, finoman faragott díszek . . . .
3070. SZIVARSZIPKA, fekete borostyán, szerecsenfej alakjában. Tokban 7
3071. MOZSÁR, bronz. Olasz, XVI. századi típus 72
3072. MOZSÁR, bronz. Spanyol 40
3073. KOVÁSPISZTOLY, bronzveretű aggyal, csöve részben vésett dísszel. Olasz, XVIII. század. Egy pár 12
3074. TÁNC-SARKANTYÚ, sárgaréz. XIX. sz. első fele . . . 2
3075. SZÁMSZERÍJ, agya és szára fából, acél veretekkel. (Ív és húr nélkül.) Céllövéshez. XVIII. sz. 8
3076. KOVÁSPISZTOLY, vésett díszű csövekkel, bronzveretű aggyal. XVIII. sz. Egy pár 12
3077. KENGYEL, bronz, exotikus. Egy pár 2.50
3078. KOVÁSPISZTOLY, bronzveretű aggyal, oldalan domború és vésett bronzveret. XVIII. sz. Egy pár 12
3079. NŐI KENGYELVAS, bronzból, öntve és vésve, alakos díszítéssel 1.50
3080. KÉTKEZES PALLOS (Biedenhänder.) XVI. századi darab utánzata 16
3081. BURNÓTSZELENCE, masszából, festett tréfás jelenettel. XIX. sz. első fele 12
3082. KÉTKEZES PALLOS. XVI. századi darab másolata . . 16
3083. FEDELES KORSÓ, ón. XVIII. sz. 15

Torockai Oszvald

festő

Műcs. kiáll. 1909 tól

Pipics 12 i.

Torockai Oswald

1933. dec. – 1934. jan.
részt vett a Debreceni
Műpártoló Egyesület
rendezésében.

Evk Dési 1933. 46 l

8

9.

Torockai Oswald

Pihenő leányok c. olaj-
1935-ben megvette a Déri
Múzeum.

Évk Déri 1935. 53. l.

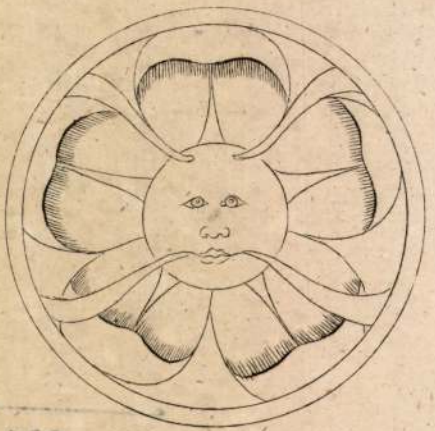

9.

5.

Torockay Oszwald

1935. okt. 27 – nov. 10.

Moll. kiáll. a Déri Múzeumban.

Evk. Déri. 1935. 88. l.

Torockay Oswald

1935. nov. 24 — dec. 1.

Részvett a Debreceni Műpártoló Egyesületnek a Déri Múzeumban rendezett kiállításán.

Evők Déri. 1935. 88. l.

3.

4.

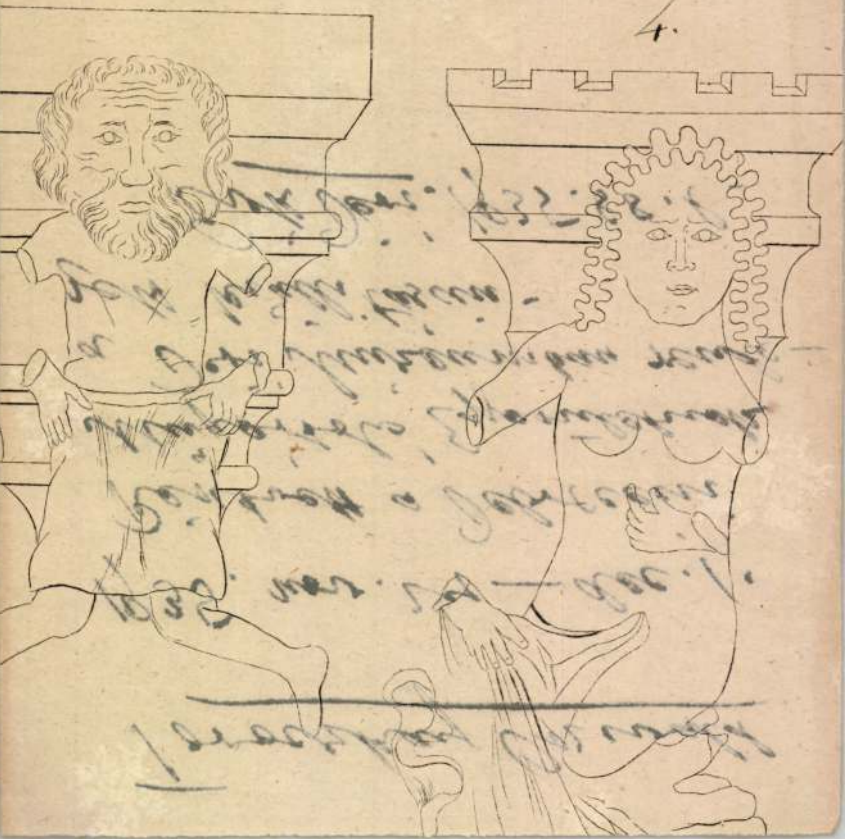

Toroczkai Oszvald

vul. 1884. Brassó

l.

Sörberető 319. l.

Torockai Oszvald.

debreceni "festő"

az alábbi temető ravatalozójának külsején lévő festészeti díszítéseit.

Tér és Forma.

1932. 283. l. (A debreceni új köztemető és építményei.)

...are Peruzzi

...letti.

Toroczkai Oszvald

Jestő

l.

Arch. Ert.

1915. 122. l.

Kalyva

Torocskai Oswald
187.

l.

Evk Déri 1941

64. l.

2 rét

Toroczkai Oswald

l.

Evk. Děri 1939-40

61. l. 115. l.
117. l.

Torocz Kai Oswald

festo

l.

Évk Déri 1939-40

49. l.

Torockai Oszvald

lásd

Erik Déri 1942

II. tábla
a 18-ik lap
mellett

Thoroczkay Osvald

Női arckép, pastell, az
alábbi muzeumban

Jelentés a Debrecen v.
kir. város muzeumának
1912-dik évi működé-
séről és állapotáról. Debe-
cen 1913. 15. l.

Toroczkai Oszvald (Brassó, 1884. jul. 20. — Bp., 1951. okt. 27.): festő. Bp.-en rajztanárképzőt végzett, Székely Bertalan, Révész Imre növendékeként. Több nyarat Máramarossziget-en töltött Hollósy Simon mellett. 1906-tól a debreceni városi iparisk. rajztanára volt. A bp.-i Műcsarnokban 1909-ben rendezett első kiállitását ujabbak követték. 1945 után tevékenyen részt vett a vidéki képzőművészeti élet szervezésében. Több müve a debreceni Déri Muz.-ban van.

Toroczkai Oszvald festő

Magyar Életrajzi Lexikon

TOROCZKAI OSZVALD

A Képzőművészek Szabadszervezete lehetővé tette tagjainak, hogy üzemeket látogassanak, s 15 művész állami ösztöndijjal lement a bányavidékre, megismerkedni a bányászok életével. A Képzőművészek Szabadszervezetében rendezett kiállitáson -"Képzőművészek az ujjáépitésről" - kellett tapasztalataikról beszámolniok. Toroczkai Oszvald kiállitott müvei: tárnák életét ábrázoló festmények.

Rabinovszky Máriusz: Budapesti kiállitások - Képzőművészek az ujjáépitésről. - Magyar Müvészet. 1949. 16. évf. 1. sz. 39. l.

TOROCZKAI OSZVALD festő

A debreceni ravatalozó külső részén
készitette diszitést

RÁCZ Zoltán: Borsos József és Debrecen
korai modern épitészete. Debrecen :
Hajdu-Bihar m. Tcs., 1990 57.p.

11 Dt.

Toroczkai Oszvald festő

Neve megemlítve

„Szabadság-Kiállítás"

Dunántúli Népszava 1948 IV. évf. marc. 11.

4.1.

MDk.1

Foroczkay Oszwald festő.

Neve megemlítve, mint tárlat nyitó.

„Szabadság – Kiállítás"

Dunántúli Népszava. 1948 IV. évf. márc 11.4.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árv. Csarnok, 1940. jun. 94.sz. 4o. 1.

MDR

Foroczkai Oszwald festő

A Nor 10 tárlat megnyitója

„Őszi csop. kiállítás a Baranyamegyei Múzeumban"

Új Dunántúl 1946 III. évf. nov 9. 2. l.

M04

Torockay [Oszvald festő]

Az I. világháború idején Holló László-
lóval tanítást vállal a (debrece-
ni ?) kereskedelmi iskolában.

Tóth Ervin: Holló László grafikai
művészete.

Alföld, Debrecen, 1960. 5. sz. 91. l.

MDK

Toroczkay Oszvald (képzőművész)

Az ő műve az Alföld 1960. évi 5. számában a 61. oldalon megjelent – tévesen Móré Mihály művének jelzett – Kaszakalapáló kép. (Az 5. számban közölt Tartalom szerint a 61. lapon reprodukált Kaszakalapáló c. tusrajz Móré Mihály műve.)

Helyreigazítás

Alföld, Debrecen, 1960. 6. sz. [2. l.]

Tartalom

Alföld, Debrecen, 1960. 5. sz. [2], 61. l.

MDK

Toroczkai Oszvald festő

Békealáirási jelenet egy tszcs életéből

Békealáirási jelenet egy TSZCS életéből

/dolgozik rajta/

Ceruzával, ecsettel, vésővel....

Kis Ujság, 195o. dec.22.

MDK

Toroczkai Oszwald, festö

Festö és pihenö halászok. Olf.

Tiszamenti tszcs. "

Bp. Mücs. - II. Magy. Képzöm. Kiáll. 1951. nov. 4. - dec. 2.
Kat. 9. l.

MDK

Toroczkay Oszwald

Virágos udvar, olaj

Árverési Közl. 1940. dec. 7. [illegible].sz. 96.auk. 1.

34

Toroczkai Osvald

Nagy fák között, olaj
Gölnicbányai ucca, "
Gölnichánya, "
Gesztenyefák Gölnicen, olaj

Debreceni Műpártoló Egyesület kiáll. 1929.

Toroczkai Osvald

Danae
Őszi árnyék
Virágos domboldal
Falusi virágok
Léka Mari kocsmája
Dombtetőn
Falu patakja

Debreceni Műpártoló Egyesület kiáll. 1926.

MDK

Torvczkay Oszvald festő
(1884 - 1951.)

„Tiszai hid" - Déri Museumban.

Déri Museum Képtára Debrecen, 1954. 16. lap

16

Toroczkai Oszvald

Munkás és munkásnő, olaj
Virágosncsendélet, "
Halász és felesége, "

Főv. Képtár XL. kiáll. 1948. okt. lo 1.

Toroczkai Oszvald
Pihenő vájár, olaj
Állványozók, "
Tárna mélyán, "
Réselő, "
Salgóbánya látképe, kréta
Szabó János bányakocsis, kréta
Pihenő bányász, "
Réselő, "

Magy. Képzőművészek Szebedszervezete kiáll. 1948.nov.

Toroczkay Oszwald
Szegényasszony kecskéje, olaj

Főv. Képtár XXXV. kiáll. 1948. ápr. 16 l.

Toroczkai Oszwald festőmüvész
Végvári: A II.Magyar Képzőmüvészeti Kiállitás
Szabad Nép, 1951, november 4. 9 l.

tszcs-brigádot ábrázoló festmény

14349/917 szám.
---
eln.

:/:

A Müemlékek Országos Bizottságán
megfelelő további sürgős eljárás
idemellékelten, visszavárólag,
végett, azzal a megjegyzéssel kü
döm le, hogy a t.Orsz.Bizottság
megbizatásáról a pozsonyi cs.és
kir.katonai parancsnokságot jele
kelet és ügyszám alatt egyidejül
értesitve, egyuttal fölkértem a
parancsnokságot, hogy a szemle i
pontját illetőleg a t.Orsz.Bizo

M.D.K.

TOROCZKAI Oszwald Vestő

„A termelő csoport kazatér"

Müvért. (1952) Pogány Ö. Gábor: Az Első Magyar Képzőmüvészeti Kiállitás 123. e.

123.

MDK

TOROCZKAI OSZVALD

Meghalt 1951.okt. 27-én

Menyhárt József:Emlékezés Toroczkai Oszvaldra.

A Debreceni Déry Muzeum Évkönyve 1958-59. Debrecen 1960.p.167.

MDK

TOROCZKAY OSZVALD

Született 1884. julius 23-án.

Menyhárt József:Emlékezés Toroczkai Oszvaldra

A Debreceni Déry Muzeum Évkönyve 1958-59.
Debrecen 1960.p.167.

MDK;

TOROCZKAY OSZVALD

Festő és pihenő halászok c. képe a II.Magyar Képzőművészeti kiállitáson.

Menyhárt József:Emlékezés Toroczkai Oszvaldra.

A Debreceni Muzeum Évkönyve 1958-59. Debrecen 1960. p.167.

Foroczkai Oszvald festő. MDK

Neve szerepel a Nikelszky-kiállítással kapcsolatban!

„Pécsi Notesz."

„Pécsi Hétfő" 1947 I. évf. okt. 20. 2. l.

Toroczkai Oszwald MDK

Festő és a pihenő halászok, olf.

Tiszamenti tszcs., olf.

Műcsarnok 1951. II. Magy. Képzőm. Kiáll.

M.D.K.

Toroczkay Oszvald

A "Szinház Szeme Füle" c. rovatban ir Berend: "Esztergomi kiállitás" cimmel a Városháza dísztermében a Képzőművészek Szabadszervezet kiállitásáról, amelyen szerepelnek a müvész alkotásai is.

Szinház, Bp. 1947. szept. 2-8. III. évf. 36. sz.

M.D.K.

Torockay Oszvald

Berend Ilona: Heti kiállitások cimmel ir és dicsérettel emlékezik meg kritikájában a müvésznek az Alkotás Müvészházban szereplő festményeiről.

A "Szinház Szeme Füle" c. rovat
Szinház, Bp. 1947. juli. 1-7. III. évf.
27. sz.

MDK

Orosz-kai Osvald (festő)

1884-1951. (Néhány bevezető szó művészi és szervezői munkásságáról.)
Állandóan bátorította művésztársait. Vígkedvű Miháty utcai lakása tele volt rajzaival, freskóvázlataival. Maga tervezte bútorait, lakását falfestményekkel díszítette.

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb történetéből.
Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 120-121. l.

MDK

Toroczkai Oszvald (festő)

Mesterei Székely Bertalan, Révész Imre, Olgyay Viktor voltak. Egy nyáron Nagybányán Réti Istvántól tanult. Éveken át rajztanár volt. 1906-ban került Debrecenbe.

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb történetéből. Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 121. l.

MDK

Torockai Oswald (festő)

Gyakran foglalkozott alkalmi és üzleti grafikákkal, díszoklevelekket, plakátokat ~~[illegible]~~ tervezett.

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb történetéből.
Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 121. l.

MDX

Toroczkai Osvald (festő)

Debrecen Műpártoló Egyesületének művészeti igazgatója volt. ~~[illegible]~~ Egyideig festőtanfolyamot is vezetett. Tájképeket fest, rézkarcokat, tusrajzokat készít. Dolgozott aquatintával, vernismouval, hidegtűvel is.

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb évtizedeiből.
Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 121. l.

MDK

Tarocskai Oswald (festő)

Münchenben Hollósy Simon követője volt; spanyol-olasz útjai után festőtelepének tagja lett. Debrecenben tagjaként olajjal fest, a grafikát csak mellékesen művelte.

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb történetéből. Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 121. l.

ADK

Tarocskai Osvald képzőművész

(Mellékesen említve.)

Tóth Ervin: Fejezetek a debreceni grafika újabb történetéből.

Alföld, Debrecen, 1960. 1. sz. 122. l.

MDK

Torockai Oszvald (képzőművész)

(Futólag említve.)

T(óth) E(rvin): Másfél évtized távlatából.

Alföld, Debrecen, 1960. 2. sz. 79. l.

Torockai Oszvald MDK

[redacted]

népünk uj felszabadult tipusait örökitette meg.

Végvári Lajos: I. Magyar Képzőművészeti Kiállitás. Festészet IV.
Magyar Nemzet. 1950. VIII. 26.

MDK

Toroczkay Oszvald, festö

Virágos udvar. Jelzett. Olf.

Árverési Közlöny. Festm., rajzok. 1936 okt. 4. rk. sz. 44. l.

MDK

Torockai Osvald

Szőke kislány.

Tavaszi Tárlat. 1940. ápr.-máj. 19.1.
Mücs.

MDK.

Toroczkay Oszvald festő

"Virágos udvar " /olaj/

Árverési Közlöny 4.sz. 1939. december.
49.1.

MDK

Torockai Oszvald (képzőművész)

Szerepel a Műpártoló Egyesület (Debrecen) 1932. évi téli katalógusában.

Tóth Ervin: Debrecen képzőművészeti életéből.
Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 200. l.

MDK

Toroczkai Oszvald /festő/

(Az ő Vígkedvű Mihály utcai iskolájában kezdett tanulni Menyhárt József.)

Tóth Ervin: Debrecen képzőművészeti életéből.

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 204. l.

MDK

Toroczkai Oszvald (grafikus)

Szivrohamban halt meg 1951-ben.

Tóth Ervin: Debrecen képzőművészeti életéből.

Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 202. l.

MDK

Toroczkai Oszvald, festö

Falun. Olf.

Föv.Kpt.-MKSzSz.-II.Szabad Nemz.Kiáll. 1947.márc.16.-
ápr.6.Kat.19.1.

NDK

Toroczkai Oszvald

Felvinczi Tekács Zoltán: Hollósy Simonról.
SzM évk. I. köt. Bp. 1918. 151-177. l.

TOROCZKAI OSZWALD

Virágos udvar. Olajf. 45x49.

Árverési Közlöny 1940.okt.4.rendk.sz. 37.oldal
95.aukcio

TOROCZKAI /TRNYÁK/ OSZVALD

középiskolai rajztanári oklevelet kapott.

Mintarajziskolai évk. 1963-6. 49. l.

MDK

Toroczkay Oswald

"Folyó partján", olajfestm.

Magyar művészhetek reprezentativ képzőművészeti kiállitása v.Ernst Múzeum.

Katalógus 1947 jan.4-26-ig.9.o.

Toroczkai Oswald, festm. MBK

Tavasz a falun. Repr. 143.1.

A Debreceni Déri Múz.-Képzőművészet. 21.sz. 1930.jun.
131-4.l.

MDK

Toroczkai Oszvald (képrőművész)

Utalás a képrőművészek és Műpártolók Egyesületében (Debrecen) kifejtett tevékenységére. (Az 1940-es ~~[illegible]~~ állapotokhoz.)

Tóth Ervin: Debrecen képrőművészeti életéből.
Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 202. l.

MDK

Torockai Oszvald (képzőmű-vész)

Kiállítása volt Debrecenben, [redacted] (1935-ben vagy a következő években. Nem világos a szövegből.) A kiállításon rézkarcok is szerepeltek. (Közös kiállítás volt Dienes Jánossal?)

Tóth Ervin: Debrecen képzőművészeti életéből. Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 201. l.

404

Torockai Oszvald festőművész

1925-ben kiállítása volt a debreceni Művészházban. 42 olajfestménye mellett 21 grafikát is kiállított: tus- és krétarajzokat, rézkarcokat.

Tóth Ervin: Debrecen képzőművészeti életéből.
Alföld, Debrecen 1961. 3. sz. 200. l.

Toroczkai Oszwald, festö

A termelöcsoport hazatér. Olf.

Mücsarnok.-I.M.Képzöm.Kiáll. 1956. Kat. 7.1.

Toroczkay Oswald festőművész

Falurészlet

Bányavidéki Vándorkiállitások katalógusa 1948

MDK

Toroczkai Osvald

A ref. kollégium a 17.században, repr.

Debrecen. Világlap 1944.nov.1.

Toroczkai Oszwald MDK

A termelőcsoport hazatér, olf.

Mücsarnok 1950.I. Magy. Képzőm. Kiáll.

Toroczky Oswald, festöm. MDK

a harmadik terem Debrecen müvészgárdájának müveit mutatja be. Anyaguk meglehetösen modoros, bár egységes is.

Képei figyelmet érdemelnek.

Vidéki centrumok. - Két magyar város képkiállitása Miskolcon.
Képzömüvészet. 1929. 21. sz. 150.l.

MDK

Toroczkay Oswald

a debreceni Művészház alapitó művészeinek csop. képe fénykép után

Szinházi Élet 1925. 5.sz.

MDK

Toroczkai Oszvald

Égig nőnek az árak... Kis Ujs. 1947. jul.1e.

MDK

Toroczkai Oszvald

Molnár E: Hollósy-levelek. Magyar Művészet 1938. 248-253. l. Képekkel.

~~M. Heil Olga:~~

Toroczkai Trnyák Osvald

MDK

Zöld kendő, olf.

Műcsarnok 1909. tavaszi kiáll.

Toroczkai Trnyák Osvald

MDK

N.J.né, pasztell

Mücsarnok 1909. tavaszi kiáll.

Toroczkai Trnyák Osvald

Ülő leányka, pasztell

Műcsarnok 1909. tavaszi kiáll.

MDK

Toroczkai Trnyák Osvald

Ülő leányka.Pastel.
N.J.-né.Pastel.Mgt.

Műcsarnok, 1909.tav.kiáll. 42.l.

MDK

Toroczkay Oswald

"Folyó partjan", olajfestm.

Magyar Művészhetek Reprezentativ Képzóm.
Kiall.1947.Jan.Ernst Múzeum.Kat. 9.l.

MDK

Toroczkay Oszwald, festöm.

891. Virágos udvar. Olf. 45x49 J.l.b.

Árv. Csarn. 1932. 1.rk.sz. 38.l.
61. sz. marc.

MDK

Toroczkai Oszwald

A termelőcsoport haztér, festm.

Fogány Ö.G: Az Első M. Képzőmüv. Kiáll. Szabad Nép. 1950. szept. 8. 6 l.

Thorocskay
festő

M.D.K

A debreceni Művészeti Egyesületbe
lépett.

Tóth Endre: Az I. Debreceni Országos Tárlat.
Művészet, 1968. január - 39 lap.

MDK.

Toroczkay Ozvald

Szerepe Pécs müvészi életében

Jelenkor 1965 ápr. 379 lap.

MDK

Toroczkay Oswald

Parasztudvar, of.

Szoc.Dem.párt képzőművészeinek társ. és meghiv. művészek kiáll. Ernst Múz. 1945. okt.

MDK

Toroczkay Oswald

Tiszai révnél, of.

Szoc.Dem.párt képzőművészeinek társ. és meghiv. művészek kiáll. Ernst Muz. 1945. okt.

MDK

Toroczkay Oszwald

Virágos udvar, of.

Árverési Csarnok aukcio kat.1933.okt./3.sz./
36.l.

MDK

Torockai Osvald festőm.

Tavasz falun, festm. repr.

A Debreceni Müpártoló Egy. jub.kiáll. Képző-
művészet, 1930. 31.sz. 143.l.kép

MDK

Toroczkai Oszwald

Napraforgók.
Gölnicbánya.

Az Ernst-Múzeum Kiáll.CXV.A Munkácsy-céh
III.reprezentativ kiáll.Bpest.1930.Nov.hó
Kat.15.1.

MDK

Thorovszkai Oszvald [festőművész]

(debreceni vasárnapi művészriskolájában képezte magát Nemyhárt József.)

K. Z.: Látogatás debreceni művészeknél.
Építünk, Debrecen, 1951-52 telén, II. évf. 3-4. sz. 76. l.

Joroczkay Oszvald

Művével nerepel a szegedi
Képzőművészeti Egyesület
nagy Táslatán.

Szegedi Új Nemzedék, 1934, XI. 18.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Grafikai munkásságáról szóló adatok.

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra
A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59. p.173.

Debrecen 1960.

MDK;

THOROCZKAI OSZVALD

Iparművészeti, butor és belsőtértervezési munkásságáról szóló adatok.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.

A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve. 1958-59. p. 173.

Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Megjegyzések a Pihenő lányok c. képéről.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve 1958-59. p. 171.
Debrecen 1960.

MDK:

THOROCZKAI OSZVALD

A Magyar Képzőművészek Szanad Szakszervezetének
Vidéki Csoportok központjának vezetője.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve. 1958-59.p.17o.

Debrecen 196o.

Debrecen 196

MDK;

THOROCZKAI OSZVÁLD

Akt tanulmányának reprodukciója.

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra
A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59.p.17o.
Debrecen 196o.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

A Debreceni Képzőművészeti Osztály alapitó tagjainak egyike.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.

A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59. p.169

Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Adatok mozgalmi szerepléséről.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra

A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve 1958-59.p.175.

Debrecen 1960.

MDK.

THOROCZKAI OSZVALD

A Mezei Munkások c. képe a Szoc.dem.párt csoport kiállitásán szerepel.

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59.p.171.

Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Tiszahid c. festményének pep odukciója.

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvald-
ra.

A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59.XXIX.tábl

Debrecen 196o.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Pihenő lányok c. képének reprodukciója

Menyhárt József: Emlékezés Thorroczkai Oszvaldra.

A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59. XXX. t.

Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Mezei munkások c. müvének reprodukciója

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum Évkv.1958-59.
Debrecen 1960. XXXI.tábla

MDA

THOROCZKAI OSZVALD

Tiszamenti tszcs. c. képének reprodukciója

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra

A Debreceni Déri Muzeum Évk.1958-59. XXXII.tábl

Debrecen 1960.

MDK

THOROCKAI OSZVALD

A Festő és a pihenő halászok c. képének szerepléséről.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum évk. 1958-59. p. 172.

Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

A termelőcsoport hazatér c. képének szereplésáről

Menyhárt József: Emlékezés Thorockai Oszvaldra.
A Debreceni Déri Muzeum Évk. 1958-59. p.172.
Debrecen 1960.

MDK

THOROCKAI OSZVALD

Anyagi hozzájárulás a Debreceni Művészház alapításához.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra

A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve 1958-59. Debrecen 1960. p.169.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Életművének ismertetése.

Monyhhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra
A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve 1958-59.
Debrecen 1960. p.168-169.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Székely Bertalan, Révész Imre, Olgyay Viktor tanitványa volt.

Menyhárt József: Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra

A Derbeceni Déri Muzeum Évkönyve 1958-59. p. 168.
Debrecen 1960.

MDK

THOROCZKAI OSZVALD

Idézet 1947-ben irt visszaemlékezéseiből.

Menyhárt József:Emlékezés Thoroczkai Oszvaldra.

A Derbeceni Déry Muzeum 1958-59 évi évkönyve Debrecen 1960. p.167.

MDK

Torockai Osvald

Tavasz a falun, repr.

Képzőművészet 1930. IV. évf. 31.sz.
143.l.

MDK

Toroczkai Trnyák Osvald

Zöld kendő, of.

Képzőm. Társ. 1909. tav. kiáll. kat. 43.1.

MDK

Torocczkay Oszvald, festőm.

Virágos udvar. Olf. jelz.

Árv. Közl. 1940.1.rk.sz. 36.l.

Toroczkay Oswald, festöm.

Parasztudvar. Olf.
Tiszai révnél. "

v.Ernst Muzeum.- A Szocdem.Párt Képzöm. -nek Tár
saság és a meghivott müvészek kiáll.-a. 1945.
okt.13-28. Kat.

MDK

Toroczkai Oszvald

Tiszai hid.

Debrecen festőművészetének 200 éve.
Kiállitás a Debreceni Déri Múzeumban 1950-ben.

MDK

Toroczkai Trnyák Osvald

Ülő leányka, paszt.

N. J.-né. Paszt.

Képzőm. Társ. 1909. tav. kiáll. kat. 42.l.

Jorovkai Oszvald

Pihenő lányok (festmény repro)

A képzőművészeti Debrecen 1961

74 kép

Tarovskai Oszvald

Résztvetta Képzőművének
szabadszervezete debreceni
csoportjának kiállításán
1946 ban

A képzőművészetek Debrecenben. 1961.

5 oldal

Tokoczkai Oszvald

Kaszakarapáló (grafika, szepko)

Pásztelleány "

A képzőművészeti Debrecen Gee

1961

99, 100 kép

Tóroczkai Oszvald

1911: München ben, Párisban jár. Nyaranként Holóny mellett háromakosszigeten és Tévsön dolgozik 1918-ig. Ő kezdeményezte a Művészház megnevezését (1924) h alapító albumban nezepelt egy kárajzzal. h ódy társaság Kéjzőművészeti Osztályával egyik alapítója A kéjzőművészetek

Debrecen ben, 1961 73 oldal

Jakovszkai Oszvald festő

Kiállítása volt 1925-ben Debrecenben a Művészház rendezésében, melyen 42 olajfestmény, és 21 grafika szerepelt.
1935 ben bemutatta újabb műveit.
Körötük rézkarcokat is
1940-ben mint nehező tevékenykedik a Képzőművészet és Műpártolók Egyesületében
A Képzőművészetek Debrecenben. 1961
69 oldal
70

Toroczkai Oszvald

1884 junius 23-án született Brassóban.
1902: A bp-i képzőművészeti Főiskolára iratkozik; Székely Bertalannál, Révész Imrénél és Olgyai Viktornál tanul. Nagybányán tölt egy nyarat Réti mellett. 1906: tanári oklevelet szerez, a Debrecenbe kerül. 1909: kül földre megy. Münchenben Hollósynál tanul

A képzőművészetek
Debrecenben, 1961

73 oldal

Toroczkai Oszvald (1884-1951) festő 1906-ban telepedett le Debrecenben, s nagy nézepe volt a város kéjzőművéneti élete fellendítésében.

A „Művészház" (1924) alapító tagja. Az Ady Társaság (1927) Kéjzőművéneti Osztályánd tagja. A közlemető szavatalozójában freskói és üvegfestményei vannak

A kéjzőművénetek Debrecenben. 1961

55 oldal

57 "

MDK

Toroczkay Oszvald

Kertek alján, olajf.

I.Művészeti Kiáll.Kat.1946.Jul.7.-Jul.28.-ig
9.lap

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar. Olajfm. 45x49 J.l.b.

Árverési Csarnok aukció kat. 1931.dec. 4.sz. 49.tétel

MDK

Tereczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Közlöny 1939. 4. rk. sz. 30.1.

MDK

Toroczkay Oszvald, festöm.

Virágos udvar. Olf. Jelz.

Árv. Közl. 1937.4.rk.sz. 37.1.

Jaroczkay Oszvald festő

1946-ban a vidéki naladnezetes

ormágos tiltrára.

Jelenkor, 1965, 4 n., 379 old.

MDK

Toroczkay Oszvald, festöm.

Virágos udvar. Olf. J.l.b.

Árv. Közl. 1931. 3.rk.sz. 70.l.

MDK

Toroczkay Oszvald, festöm.

Virágos udvar. Olf. Jelz.

Árv. Csarn.1937.okt.83.sz./Árv.Közl. rk.sz./ 39.1.

MDK

Teroczkay Oszvald, festöm.

Virágos udvar. Olf. Jelz.

Árv. Közl. 1936. márc. 76.sz.2.mk.sz. 53.l.

Fénykép

Magyar Foto: GK 1026/9 Hegedűsné

Toroczkai Oszwald: Festő és a pihenő halászok

Olaj

Jelz. b.o.: „Toroczkai Oszwald 951"

1951. X. 26.

Neg. van

Fénykép

Magar Foto: 7218/10 Hegedűsné

Toroczkai Oszwald: (Ülő bányász-portré)

Grafika

Kolnych

1949. II. 15.

Neg. van

Fénykép

Magyar Foto: GK 1025/36 Hegedűsné

Toroczkai Oszwald: Tiszamenti TSzCs

Festmény

1951. X. 25.

Neg. van

M.D.K.

Tereczkay Oszkár, festőművész

A vidéki szabadszervezetek országos titkára lett. Így Bpest és Pécs között megerősödött a kapcsolat.

299-0

Sarkadiné Hárs Éva: A pécsi képzőművészeti élet 20 éve/1944-1963/.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, 1963. Pécs, 1964

Fénykép

Palla

Képzőművészek Szövetsége

Forockai Oszvald: Festő és a halászok /II.
Magy. Kép. Kiáll./

Olajfestmény
Felő: Petrás S.

Neg. van

Fénykép

Magyar Foto: 7218/6,8 - Hegedűné

Toroczkai Oszwald: (Bányász portré)

Grafika

Kolnyek

1949. II. 15.

Neg. van

MDK

Torockai Oszváld

Kiállitások. Magyar Művészet 1925. 583.l.

M.D.4

Torockai Oszvald

festő

Képe Soó Rezső gyűjteményében is megvan.

Szíj Rezső: Soó Rezső gyűjteményéről
Művészet, 1963. március – 22 lap

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Közl. 1938. 4.rk.sz. 85.sz.

34 l.

MDK

Toroczkai Oszwald

A termelőcsoport hazatér, of.

I. M. Képzőm. Kiáll. Műcs. 1950. aug.
7 l.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Küsl. 1937. 2.rk.sz. 81.sz.

39 l.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árv. közl. 1937. 7.rk.sz. 84.sz. 31 l.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árv. Közl. 1939. szept. 4.rk.sz. 91.sz.
3o l.

MDK

Toroczkay Oszwald

Virágos udvar, of.

Árv. Közl. 1935. 2.rk.sz. 74.sz. 32 1.

MDK

Toroczkai Oszvald László

Falusiak, of.

MNG. Magyar forradalmi művészet. Müos. 1957.

gyszögletes rongydarabot, melyet egy

/Valamennyi utiaritibeli nambikuara

Torockai Osvald MDK

Szőke kislány

Mücsarnok 194o Tavaszi tárlat

MDK

MDK

Toroczkai Oszvald László

Falusiak, of.

MNG. Magyar forradalmi művészet. Mücs. 1957.

haja volt /terdig mutatja/ - olyan
lt fejezve, tö bet nem láttam. Ez /az
lő nőalak/ barnás, gyönyörü ruha volt
olt, le volt fátyolozva. Ezön a másikon
a//ruha volt/, ilyen cakkban volt a ru-
cakk /annyi, mint: nyaknál kissé kivá-
ágással párhuzamosan egy fodor/. /De-
kék szalag, az ráncot huz a drékon,
arrva /t.i. egybeszabott ruha volt./
ig el nem kerültünk onnan Kereszturra

ző vidékeiről származó adatok egyönte-
agyományos, közösségi tudásanyagról van
egtanittat" a halottlátóval - azáltal,
dolgokat-ténykedéseket. /Ezt a folya-
iószegi az egri tudósasszonnyal kapcso-
bár a közösség szerepét kissé tulozza,
tó a közösség alkotása",/ Ha nyilván-
ományozó közösség szerepe, az egyéni
figyelmen kivül. /Annál kevésbé, mert
!/ A magyar és rokonnépektől származó

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Közl. 1938, 3.rk.sz. 14 l.

M.D.K.

Torockay Oszwald

Tájképét dicséri Berend Ilona a Szocialista Képzőművészek kiállitásáról.

Szinház, Bp. 1948. márc. 2-8. IV. évf. 10. sz.

Toroczkay Oszwald festő

Szakfelügyelői látogatást tett a Pécsi Képzőművészeti Szabadliceumban 1946/47.
a Képzőművészek Szabadszervezete részéről

Képzőművészeti élet a felszabadulás után 325.1.
A MÜVÉSZETTÖRTÉNETI DOK. KÖZPONT FORRÁSKIADVÁNYAI II.
Bpé 1965.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Közl. 1938. 6.rk.sz. 33 l.

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar, of.

Árverési Közl. 1938. dec. 8.rk. 88. anke.

32 l.

MDK

Toroczkoy Oswald festő.

130. Hajnali halánok, cf.
149. Tűrdőzők, cf.

Műv. és Keresk. Int. (v. Ernst Muz.) - Neuz. Sportbér.
és a M. Képzőm. Szabadszerv. kiáll. - 1945 III. 11-26.
Kat.

Torczkai Oszvald festő

MDK

Neve szerepel a többi kiállító között.

Nikelszky Géza: „Pécsi és pécsi képzőművészek együttes csoportkiállítása."
Dunántúli Napszava. 1946. II. évf. dec. 8. 8. l.

MD K

Toroczkai Oszvald, festö.

Munkás és munkásnö.	Of.
Virágos csendélet.	"
Halász és felesége.	"

Száz magyar művész. Föv.K.éptár kiállitásai.KL.
Budapest,1948.okt. Kat. 1o.1.

Toroczkai Orzwald.

A II. Magyar Képzőművészeti Kiállításon szerepelt tszcs-brigádot ábrázoló festménye (említve)

A művész a napokban hunyt el.

Szabad Nép. 1951. Nov. 4.

Torocskai Oszwald

MAGYAR TÁVIRATI IRODA
Külföldi Sajtószolgálat Főosztály
FIGYELŐSZOLGÁLAT
Budapest, VI. Dalszínház-u. 1.
Tel.: 227-651 és 227-488.

SZABAD NÉP

1951 OKT. 30

Megjelent: .....

Lap: .....

136

Toroczkai Oszwald festőművész, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének tagja, 67 éves korában váratlanul elhunyt. Temetése ma délután 3-kor lesz az Óbudai temetőben.

Torockai Oszvald festőművész.

Archaeologiai Értesítő

1915., 115–134.

Zoltai Lajos: Debrecen város múzeuma

Toroczkai Oszvald, festő

Revue de Hongrie

1910. III. a. VI. f. 564. l.

Hollósy és tanítványai, a Fiks fivérek könyves kálmánnál.

Toroczkai Oszvald festő.

Népszava, XXXVIII. évf. 1910. okt. 30.
258. sz. 6. l.

Hollósyék / - n - /

Toroczkai

MKK

"Karácsonyi Vásár" 1940.

Magyar Plakát-Történeti Kiállitás. Bp. 1960.

40.l.

Toroczkai MDK

Karácsonyi Vásár, 194o

Műcsarnok 196o. Magyar plakát-történeti kiáll.

Tornóczkay

Művével szerepel a debreceni városháza nagytermében rendezett képzőművészeti kiállításon.

m. 929. XI. 20.

P. H. 929. XI. 20.

· MDK

Toroczkai Oszvald

k.t: Három kiáll. Magyar Nemzet, 1948. nov. 25.

MDK

Toroczkai Oszvald

Falusiak, of.

Képzőművészetünk a felszab. óta. Szfv Képcsarnok 30. kiáll. 1947. okt. 10. l.

M.D.K.

Toroczkay Oszwald

A Debrecenben megnyitott képzőművészeti kiállitáson a helybeli Vigszinház és az Apolló mozik előcsarnokaiban a fővárosi és a debreceni képzőművészek alkotásait mutatták be.
A hetekig tartó kiállitáson a képzőművészek felsorolása mellett alkotásaikat nem nevezték meg.

Tárlat Ø a debreceni mozikban.
Szinház és Mozi. Bp. 1949. junius 15. II. évf. 24. sz. 14. l.

MDK

Toroczkai Oszvald

Eippl-Rónai Társaság kiállitása a Nemzeti Szalonban. Szabad Művészet, 1949. 1.sz. 31.o.

MDK

Toroczkai Oszvald

Képzőművészek Május 1-ért. Szabad Nép 1949 ápr. 28.

MDK

TOROCZKAI OSZVALD

Tiszamenti tsccs. c. képe a II.Magyar Képző-
művészeti Kiállitáson.

Menyhárt József: Emlékezés Toroczkai Oszvaldra

A Debreceni Muzeum Évkönyve 1958-59.
Debrecen 1960.p.167.

MDK

Toroczkay Oszvald

Magyar festők a szovjet képkiállitásról.
Kis Ujság, 1949. okt. 21.

MDK

Toroczkay Oszwald

Virágos udvar, of.

Árverési Közlöny 1932. 1. rk. sz. 38.1.

Toroczkai Oszwald MDK

1884 - 1951

Résztvett az 1950.évi Első Magyar Képzőművészeti Kiállitáson/ a természetfestők között emlitve/

Pogány Ö.Gábor:Magyar festészet a XX.században Bp.1959.67.l.

MDK

Toroczkay Oszvald, festö

Tájkép, of.

Az Alkotás Müvészház XXXII. kiállításának katalogusa
"A Müvész Két Arca." 1917. III. 9-25.

Toroczkai Oszvald

Pihenő Lányok /repr./
Kaszakalapáló /graf./ repr.
Pásztorlány /graf/ repr.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk.Bőgel József/
1961.Debrecen **Képjegyzék** 74.9 9,100.

Toroczkai Oszvald
1884 jun. 23 /Brassó/ -

Iparmüvészettől az alkalmazott grafikáig, ex librisze
szektől a freskóig terjed müvészi pályája. A naturali
táktól sz absztraktókig igyekezett megérteni a mü-
vészeket.

1902. budapesti Mintarajziskolába iratkozik, itt
Székely, Révész és Olgyai Viktor tanitványa.
Rétitől tanul egy nyáron Nagybányán.
1906-ban középiskolai tanári oklevelet szerez és
Debrecenbe kerül.
1909. Münchenben Hollósy tanitványa.
1911. München, Párizs.
Nyarakat 1918-ig Máramarosszigeten és Técsőn tölti

73.l

Toroczkay Oszvald

A Képzőművészek és Müpártolók Egyesületének mentora és motorja. Irányítja akiállitások szervezését.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk. Bőgel József/
1961. Debrecen 71.l

Toroczkai Oszvald

2.

Ő kezdeményezte a vidék első Müvészházát 1924.
MIdéki müvészek egyenjoguságáért harcolt.
Dienes János aktivizálása is az ő nevéhez füződik.
1924. 12 müvész albumában a Müvészházért Toroczkai
tanulmány jellegü kőrajzzal szerepelt.
Az Ady Társaság alapitói közt.

A képzőművészet Debrecenben /szerk Bőgel József/
1961. Debr. 73.l

Tovozhay Oszvald

Menyhárt József: Emlékezés Tovozhai Oszvaldra
(A Debreceni Déri Múzeum
Évkönyve. 1960.

A képzőmüvészetek Debrecenben /szerk.Bőgel József/
1961.Debrecen 86. l.

Torockai Oszvald

Vigkedvű Mihály utcai iskolájában
tanult Nemyhárt József grafikus.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk Bögel József/
1961. Debrecen 83. l.

Tornyai Oszvald

1951-ben halt meg szívkamban.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk. Bőgel József/
1961. Debr. 82.l.

Tornyai Oszvald

Ex libris /2/ Nagy József részére, aki lelkes műbarát

A képzőművészetek Debrecenben /szerk. Bőgel József /
1961. Debrecen 96. l.

Tornyai Oszvald.

1932. debreceni Müpártoló Egyesület téli kiállitásán szerepelt.

Szervezési munkában részt vett.

A képzőművészetek Debrecenben /suerk. Bőgel József/
1961. Debrecen 70.1

Toroczkai Oszvald

1925. Debrecen a városháza termében kiállítása: 42 olajkép, 21 grafika tus, kritarajz, rézkarc.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk.Bőgel József/
1961.Debrecen 70. l.

Tovoczkai Oszvald

1946. jun. 22-30. "Debreceni Napok" kapcsán rendezett kollektiv kiállitáson szerepelt.

A képzőmivészetek Debrecenben /szerk.Bőgel József/
1961.Debrecen 58.l.

Toroczkai Oszvald

Hatvanit tógás diákjai közt ábrázolja a debreceni kollégium színes üvegablakán.

/szerk.Bőgel József/

A képzőművészetek Debrecenben 1961. Debrecen 57.l.

Toroczkai Oszvald
1884-1951

1906-ban települt Debrecenbe. Életét itt a Debreceni Műpártoló Egyesületbe. A „Művészház" alapitói között volt /1924.-27./

Bőgel József /szerk/:
A képzőművészetek Debrecenben 1961, Debrecen 55.l.

Tornyai Oszvald

A Debreceni Ady Társaság tagja lett 1927.-ben, de hamarosan kilépett, mert akkor az Egyesülettel – úgy érezte – szakítanak.

A képzőművészet Debrecenben
szerk. Bögel József 1961. Debr. 56.l.

Toroczkai Oszvald

A debreceni Krematorium festészeti diszitésén dolgozott.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk. Bőgel József/
1961. Debrecen. 57.1

MDK

Toroczkai Oszwald

2. M. Képzőművv.Kiáll. Szab.Nép, 1951. nov. 4. 9 l.

Torocskay Oszvald
festőművész
67 éves
(szívgyengeség)
+ 1951. X. 27
Obudai Ujfemető

Halotti pőhöny
1321

Toroczkai Oszwald festő MDK.

Neve szerepel.

„Művészet"

Új Dunántúl 1946. III. évf. okt. 11. 6. l.

MDK

Toroczkay Oszvald, festő

FAE: Képzőművészek a bányáról... Szab.Nép, 1948. nov. 23. 6 l.

Foroczkay Oszwald festő

M.D.

O nyitja meg a Nikelszky - kiállítást.

„Nikelszky Géza kiállítása"

Dunántúli Népszava. 1947. III. évf. okt. 19. 6. l.

Toroczkai Oszwald festő. MDk.

Mint a Magyar Képzőművések Szabad szervezete vidéki csoportja ügyvezető elnökeként nyitja meg Nikelszky jubiláris képkiállítását.

„Nikelszky Géza jubiláris képkiállítása".

Dunántúli Népszava · 1947 · III. é. okt. 12. 6. l.

Toroczkai Oszvald festő MDK.

Nyilathozat újságírók előt a Képzőművészet Kiláttásairól.

„Művészetünk jövőjéről – Toroczkai Oszvalddal.

Új Dunántúl - 1946 III. évf. nov. 10. 6. l.

Foroczkay Oswald festő

Neve szerepel

„Művészet"

Mg Dunántúl. 1946. III. évf. dec. 15. 3. l.

Foroczkay Oswald festő M.Dr.

Beszéddel nyitotta meg a tárlatot.

„Művészet"

Új Dunantúl. 1946. III. évf. nov. 14. 4. l

Toroczkai Oszwald festő.

Nevel megemlítve.

„Nikelszky Séza jubilávis képkiállítása".

Új Dunántúl 1947. IV. évf. okt. 12. 6. l.

főiskolai tanárnak és feleségének, *Karádi Etelkának* gyüjteményes kiállítása december 15-én, mely hasonlóul erős érdeklődést keltett.

December 3-án nyílt meg *Pécsett* Czencz János és Lux Elek kiállítása,

December 20-án nyílt meg *Baján, Éber Sándor* festőművész-tanár sok rokonszenvvel fogadott kiállítása; ugyanaznap *Egerben* a Kaszinó termében *Handmann Adolf* gyüjteményes kiállítása.

KÜLFÖLD

KONSTANTINÁPOLY. *A török képzőművészek kis kiállítása.* Néhány fényképfölvételt mutatunk be a török képzőművészeti főiskola tanárainak és növendékeinek kis kiállításából. Részletes beszámolót, túlnyomólag fiatalok munkáival állván szemben, még korai lenne adnunk, azért csak néhány megjegyzésre szorítkozunk.

A régi törököknél tilos volt az emberábrázolás. Csak titokban dolgozhattak modell után, aminek hátránya figurális képeiknél, különösen pedig a szobrászatban ma még érezhető.

Képeik tárgyköre eléggé változatos. Genreképek mellett sok tájkép és csendélet. Sajnálatos jelenség, hogy önálló, faji művészetet alig egy-két művész próbál adni, a legtöbbje egyszerűen Nyugatot keresi, anélkül hogy Nyugat lelkét ismerné.

A kiállítás talán legszebb képe *Sami* bey festménye az Aidin melletti csatáról, Kemal pasa szabadságharcának egyik legszebb epizódjáról. Igen hatásosak a Párisban járt fiatal *Ismail* bey képei, amelyek közül a „Magnoliák" címűt mutatjuk be. *Feyhuman* bey önarcképe a kiállítás egyik legérdekesebb darabja. Képei közül a „Fekvő akt"-ot közöljük. *Sefket* bey mecset-interieur-jei színgazdagságukkal és kitünő technikájukkal aratnak tetszést. Kegyelettel őrzik a kiállításon a fiatalon elhalt *Ismail Haki* bey képeit. Ő a tenger szerelmese volt. *Hulussi* bey Münchenben él és a plakátművészetbe viszi grafikai képességeit. Néhány akvarellje, e réven, világszerte ismeretes.

Megkérdeztem *Rápolthy* Lajos magyar szobrászművészt, akivel a kiállítást néztük, mondja el véleményét a kiállított kevés szoborról:

— „Mindig hangoztatom, hogy van bennük tehetség, csak hiányzik a türelem az alapos kidolgozáshoz. Ismerem a képzőművészeti akadémia szobrásztanárát, aki végtelen jóakarattal neveli a művésznövendékeket, ezek azonban talán több szabadságot élveznek, mint kellene. És így bizony műveik magukon viselik a szorgalmas tanulás hiányát. Remélem azonban, hogy a most kiforróban levő török

szionizmust kezdetben nevetés, csúfolódás, szitkozódás kísérte. Bizonyára azért, mert gyökeresen szakított az akadémiával, melynek nagyképű, csakúgy mint kicsinyes stílusa idejüket mult merevségeket és a közönségnek tetsző szentimentalitásokat konzervált. A pleinair elfogulatlan valóságszemlélete érthetően szentségtörés lehetett az akadémiák szemében.

Pedig ma már nyilvánvaló, hogy az impresszionizmust már csak mesterségbeli szoliditása révén is a fejlődés legszervesebb folyamatossága köti a régi művészethez. Különösen szembetűnő ez *Manet* és *Renoir* esetében. A berlini kiállítás amannak egy korai csendéletével és arcképével egyenesen Velasquezre utal. De Manetnak oldottabb, galériatónus alól felszabadultabb levegőjű képein is barnába és szürkébe hajló árnyalatok uralkodnak. Egy nagy vászna pedig rendkívül érdekes példát nyujt a motívum sokat vitatott szerepére az impresszionizmusban. Az „Oroszlánvadász" című képet értem, mely a berlini kiállítás egyik legfontosabb műve. Motívum dolgában ez a kép mintha tüntetően banális akarna lenni. Az oroszlánvadász kifogástalan szalónsportkülsejével inkább Tartarin, semmint komoly figura. Hozzájárul ehhez a benyomáshoz a póz mesterkélt volta. A kép előterében, lövésre kész fegyverrel térdepel a vadász, szemközt a nézővel, olyan feszesen és öntudatosan, mintha fotografus által diktált

KIÁLLÍTÁSOK

BUDAPEST

November 29-én nyílt meg a *Nemzeti Szalónban* a Kéve XVI. kiállítása;

december 3-án az *Újvárosháza* társalgójában *Wagner* Géza kiállítása;

december 12-én a *Mirt* helyiségében *Leidenfrost* Pál kiállítása;

december 13-án Schilling Aladár (Dorottya-u. 12.) rézkarcnyomó-műhelyében *ifj. Almássy* Dénes grófné kiállítása;

december 13-án az *Ernst-Múzeum* 80. csoporkiállítása, melyen Rippl-Rónai József, Vértes Marcell, Vass Elemér, Gara Arnold, Szüle Péter és Beron Gyula festők és Liipola Yrjő szobrász vettek részt;

december 17-én a *Nemzeti Szalónban* a Spirituális Művészek Szövetségének II. kiállítása, melyen Albert Andor, Makoldy József, Mérám Dezső, Muszály Ágost, Palesch Pál, Náray Aurél, Remsey Jenő, Remsey Sándor, Sztelek Dénes és Tábor János vettek részt. A kiállításon az elhúnyt Remsey Zoltán néhány képét is bemutatták;

december 20-án a *Belvárosi polgári körben Sallé* Tibor festő kiállítása;

december 20-án a *Barcsay-utcai Madách-főgimnáziumban* Biczó András, Bundschuh Ottó, Spolarits László, Szathmáry István, Szegedi-Kovács Ágost és Uferbach Jenő kiállítása;

január 1-én a *Nemzeti Szalónban* a 47. csoportkiállítás, melyen Darvassy István, Fertsek Elza, Miskolczy Ferenc, Palmerné Sawyer Éva, Szende Dezső és Walleshausen Zsigmond vettek részt.

VIDÉK

A SZINYEI MERSE PÁL TÁRSASÁG első vidéki kiállítását november havában Debrecenben rendezte, a debreceni Művészház meghívására, a Szinyei Társaság baráti körének debreceni tagjai élénk részvételével. Dr. *Orsos* Ferenc egyet. tanár és dr. *Molnár* Elek egyet. m.-tanár, a Baráti Kör vezetőinek hathatós közreműködése mellett, a Debrecenben élő művészek Torockai Oszválddal élükön, mindent elkövettek a siker érdekében. Az ünnepségek dr. *Lázár* Bélának a kollégium nagytermében tartott, vetített képekkel kísért, előadásával kezdődtek, majd a megnyitáson *Glatz* Oszkár nagyhatású beszédével folytatódtak. Dr. *Csürös* Ferenc kultúrtanácsos lelkes beszéddel ünnepelte a kiállítás megnyitásán megjelent művészeket, kik a társaságot ott képviselték, Glatz Oszkár, Vidovszky Béla, Zádor István festőket, Szentgyörgyi István és Sidló Ferenc szobrászokat. *Torockai* Oszváld a vidéken működő művészek úttörő szerepére hívta fel a társaság figyelmét és kérte jóindulatú támogatását, melyre *Glatz* Oszkár azonnal reflektált, hisz a társaság kitűzött céljai közé tartozik a magyar tehetségeknek bárhol való legmesszebbmenő támogatása. A kiállítás egy hétig Debrecen szellemi életének középpontja volt. Dr. Lázár Béla több tárlatvezetést rendezett, hasonlókép Torockai Oszváld festőművész is, az iskolák növendékei tanáraik vezetése alatt látogatták a tárlatot, melyen állandóan ott volt Debrecen előkelő társasága. A város jeles polgármestere dr. *Magos* György vendégül látta a művészeket. A művásár is jól sikerült. Debrecen városa két képet vett: *Glatz* Oszkártól és *Vidovszky* Bélától; a vásárlások végösszege 123 milliót tett ki. A kiállítást dr. *Lázár* Béla és *Ernst* Endre rendezték.

November 29-én nyílt meg *Szombathelyen* az ottani Kultúrházban Vas megye és Szombathely város Kultúregyesületének kiállítása. A sok látnivalót nyujtó tárlatot *Fábián Gyula* tanár rendezte. Részt vett rajta a megyebeli festőkön és grafikus művészeken kívül a soproni Képzőművészeti Kör több tagja is és szerencsésen egészítették ki azt a herendi porcellángyárnak közel 300 kitünő darabból álló gyüjteménye, továbbá a hódmezővásárhelyi művésztelep szép kerámiái. A kiállításnak, melynek nagyobb értékeit a *Fábián-művészpár* munkái jelentették, szép sikere volt. Követte *Edvi Illés Aladár* képzőművészeti

Magyar Művészet
1925.

Torockai Oszvald

l. Szabad Művészet

1950.12.n. 474.l.

az francia front. Vége. 45.

Kiváló tisztelettel

Wolauschék György.

MAGYAR POSTA

Torockai Oszwald

lásd

Magyar Exlibris

1936. II. évf. 4. sz.

60, 61. l.

használat után ./. alatt idemell
maztatni.

Budapest, 1920. évi ápr

A számvevőségi főigazgat

Toroczkai Oszvald

l.

Szabad Művészet

1950. 12. n. 477 l.

Nepjel

Nagyságos

dr Szentiványi Gyula

a Műemlékek Orsz. Bizottságának titkára

Budafoki út 10

Torockai Oszvald

Szabad Művészet

1947. 48. l

165897/912

140284/912

Torockai Oswald

festő

Szabad Művészet

1950. 159 l.

Tételszám	Tárgy	egy

Toroczkai Oszwald

A debreceni Müvészetházban szerepelt kiállitás
son.

Alföld 1977-3- 44
Sz. Kürti Katalin:Holló László debreceni
müvészkapcsolatai

Toroczkoy Osvald

Fürdőzők (olaj)

Nemz. Sportbiz. M.Képzőm
Kiáll. Katalógus 1945 a

Toroczkoy Osvald

Hajnali halászok (olaj)

Nemz. Sportbiz, MKépzö
Kiáll. Katalógus 1945 au

Torockay Oszvald

Kertek alján, olajfestmény

A Magyar Képzőművészet
I. Kiáll. Katalógus 1941 Éjú

Toroczkai Oszvald
festő

A debreceni műveszház anyagi alapját a 12 alapító művész egy-egy grafikáját tartalmazó 50 példányban kiadott albuma teremtette meg.

Sümegi György: A műveszház.
Művészet, 1974. október - 45 lap.

Toroczkai Oszvald
festő

Toroczkai Oszvald festőművész
hezdeményezésére 1924. novem-
ber 9-én alapítottak az első vi-
déki művészkázat a debreceni kép-
zőművészek.

Szinegi György: A művészkác
Művészet. 1974, október – 45 lap.

Toroczkai Oszwald

festő

Toroczkai Oszwald úgy mondta, hogy a Művészház szolgálta Debrecen képzőművészeti kultúráját. Fb.

Sümegi György: A művészház.
Művészet, 1974. október – 45 lap.

Toroczkay Oswald

Vigkedvü Mihály utcai esti iskolá-
janak tanítványa volt Menyhart
József.

Kadár Zoltan: Menyhart József helvenéves

Alföld 1971/9 70 old.

Salonul parfumurilor

- sticlă din sticlă albastră cu capac auriu
- sticlă mică cu capac auriu
- sticlă mică cu capac auriu

sticlă mică cu capac auriu

sticlă mică cu capac auriu

sticlă mică cu capac auriu

Toroczkay Oszvald

/művészekről, mint Holló László, Senyei József, Kollerich István/ Hollósy tanitványokról G.Ö. /Gerő Ödön/: "Hollósyék és Feiksék kiállitása" cimmel ir. Jófajta iskolai müveket mutattak be. Képeik között vannak "jellemzetesek"is, olyanok, amelyek nem az iskolát, hanem a tanitványt jellemzik.

A HÉT, Bp. 1910. nov. 6.
XXI. évf. 45. sz. 726. lap.

Toroczkay Oszvald

Bemutatott müve:

68. sz. „Kertek aljón", olaj.

Balogh J.: A „Magyar Képzőmüvészetért"

I. számu müvészeti kiállítás, Budapest,

1946. VII.

91

Toroczkay Oswald

Bemutatott műve:

130. sz. „Hajnali halászok" olaj.

A Nemzeti Sportbizottság és a Magyar Képzőművések Szabadszakszervezetének kiállítása, Budapest, 1945

Toroczkoy Oszwald

Bemutatott műve:

149. p. „Fürdőzők," olaj.

A Nemzeti Sportbizottság és a Magyar Képzőművészek Szabadpakszervezetének kiállítása, Budapest, 1945

Toroczkai Oszwald.
1927-ben alakult meg a debreceni Ady Társaság. A Társaság Képzőművészeti Osztálya 1927 oktober 27-en alakult. Alapítótagja volt Toroczkai Oszwald is. Toroczkai – egyben a Művészház igazgatója – azonban pár hét után kilépett, veszélyeztetve ezzel ugyanis a régi testület, a Műpártoló Egyesület létét.

Sz. Kürti Katalin: A debreceni Ady Társaság képzőművészei

Alföld 1974/1 61 old.

Torockai Oszvald, grafikus

Debrecenben a gyűjtők és művészek az Ajtósi Dürer Céhbe tömörültek, 1934-ben, 1935-36-ban kiadták a Magyar Exlibris c. folyóiratot, amelyben a helyiek mellett megtaláljuk Buday György írásait, metszeteit. Toroczkai Oszvald és többek neve a város grafikai életének szinvonalát jelzi. — Menyhárt József a műveszettel Gáborjáni Szabó és Torockai is mertette meg.

Szabó Ernő: Ex librisek

Hajdú-Bihari Napló, 1946. dec. 15.

Toroczkai Ozwald

1932-ben adtak át rendeltetésének a Köztemetőben levő Krematóriumot, melynek árkádjai alatt két pozitív és negatív sgraffitója fogadja a látogatot. (említve)

Sz. Kürti Katalin: Művészi értékek a Köztemetőben.

Hajdu-Bihari Napló, 1976. febr. 15.

Toroczkay Oszvald, festőművész, rajztanár

Blaskó János festőművész Debrecenben született. Toroczkay Oszvald annakidején – ő kedves és tehetséges rajztanár volt – előkészítő tanfolyamot vezettett, Blaskó idejárt rajzot tanulni. Toroczkay úgy látta, hogy jó rajztanárrá válik. Felvételizett a főiskolán, felvették, Glatz Oszkár osztályán dolgozott egy évig, majd Burghardt Rezsőhöz került.

A kockákban gondolkodó művész.

1981. VI. 10. URH. 19.54 |Y.|

Toroczkai Oszwald, rézmetsző

Mostanában jelenik meg Táth Béla könyve a kollégiumi rézmetsző diákokról. Szá-zadunk elejéről elég csak Toroczkai Oszwald a 20-30-as évekből G. Szabó Kálmán és többiek nevét említeni.

Szabó Ernő: Szabó László műtermében.

Hajdu-Bihari Napló, 1977. jan. 15.

Torockai Oszvald, festő

d: Bíró Lajos

Varga Imre: Bíró Lajos: Képzőművészet Debrecenben 1945-56
92-93.
Alföld, Debrecen, 1981 szeptemberi
XXXII/9.

Toroczkay Oszvald

Sz. Kürti Katalin: A debreceni művészkaz története

Művészet, 1982. pinius

Toroczkai Oswald

kisebb cikkei
az alabbi lapban
Szabad Művészet
1947. évf

KARCSA

Templom

Römer Flóris: Archaeologiai levél Zala-
megyéből. V. 1863, 346. l.

Tornyay Oswald

Első díjat kapott

P.S. A munka ábrázolás a legszebb festői feladat

Szabad Nép, 1948. júl. 18. 11. l.

Toroczkay Oszwald

testo

l.

Csoban Hajduvm

169. l.

folna megyei

~~Mosófák,~~ III. 131.

Torockai Osvald festő

Népszava XXXVIII.évf.1910
okt.30. 258 sz. 6 lap.

Hollósyék.

Toroczkay Oszvald

festő

az alábbi társaság-
nak 1927-ban rövid
idéig titkára volt,
de hamarosan lemon-
dott, jobban huzódott
a régi debreceni Mű-
pártoló Egyesülethez.
Kardos Pál. A debre-
ceni Ady-társaság
huszéves története. (1927-
-1947) Vándortűz (Debre-
cen), 1947. nov.-6 sz. 93. l.

251

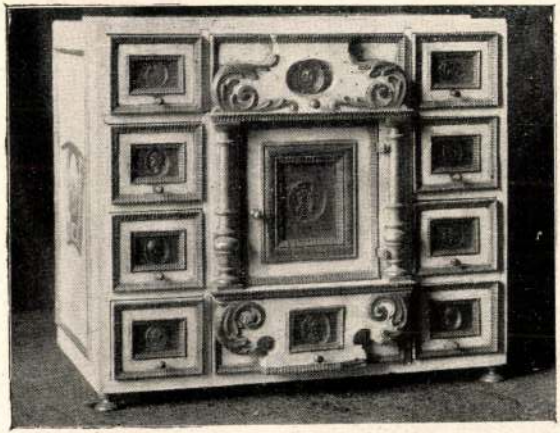

991

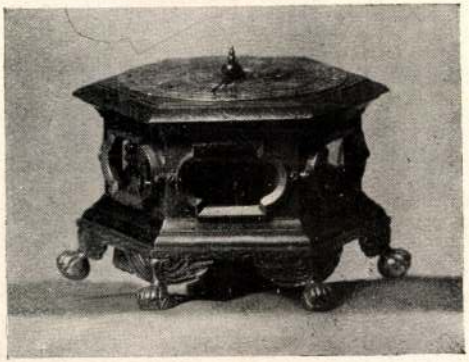

252

Toroczkai Oszvald

l.

Szabad Művészet

1948. 4. sz. 150 l.

Torockai Oszvald

festő

II. Torockó köz 2.

MKSz 1947

Torockai Oszwald

l.

Szabad Művészet

1950. 80. l.

...ny

...mszázkettő korona és
...ömeget a Műemlékek
...tól, a brassói Szt. Ber-
...almával felmerült több-
...résére a mai napon át-

...jánnárhó 31-én

FRITZ OSZKÁR
épitész, műegyetemi adjunktus.

Fritz

Tovovzkai Oszvald

l.

Szabad Művészet

1948. 228. l-

Az esztergomi székese

Az esztergomi szent A
adatok szerint szent István ura
Az első székesegyház alakját, m
valószinüleg 1188 után leégett,
de mindenesetre alkalmat adott
mely akkor az ország fővárosána
feldiszitse. Később Telegdi Csa
ban, Széchy Dénes érsek pedig 14
átépitette, a templomot, illetv
ben reneszánsz izlésü kápolnát
kezési helyéül. Esztergom első o
kesegyház szentélye összeomlott.
a székesegyházköveiből javittat
tárnak, nyugati tornyát pedig mi
foglalása alkalmával a székesegy

Toroczkai Oszwald

l.

Szabad Művészet

1948. 229. l.

-

ıtfők közül különösen a Széless
ımet. (5) Széless György, ki ~~magára~~
ık között 12 év óta javadalmas lel-
~~siarum~~"... cimű 143 ivrétű kéziratá-
ıt, (5) majd 1765-ben röviditve nyomta-
gyház feliratait: (6) ~~"Descriptio Insciptio-~~
~~trigonienesis... cimen.~~ 1827-ben
Strigoniensis"... cimű munkájában
ıán a székesegyház romjait. (7) ~~A két~~
y jelentős az a (porta speciosat abrazoló) XVIII.századi fest-
püspök nádasdi nyaralójában talált. (8)
festményről Széless is említést
1728-ban mint tanuló Nagyszombatban
s képet, melyet talán ~~egy~~ kőmüves,
lenlegi pécsi pöspök Klimó György
-51) ~~egy~~ sokkal jobb képet festetett
pen az egyes jelenetek, et alakok at meg-
ázó jegyzék is készült hozzá, ez azon-
zéless kéziratával nem egyezik.

Toroczkai Oszwald

Jesso ákhe

l.

Szabad Művészet

1948. 231. l.

ai program azonos a francia középkori
zolások programjával, s ugyanazt a
nt

Toroczkai Oszvald

ikke

és elöadása

l.

Szabad Művészet

1948. 269. l.

ölében ott ül a gyermek Jézus s igy
ban. ~~A Mária ábrázolásokfejlődését~~
~~feltünése a timpanonban kronológiai~~
~~meghatározható.~~

Mária ábrázolásokkal a
találkozunk, azonban ezeken az Ist
szereplője.Rendszerint a három kir
főhelyet ugyan Mária foglalja el,ö
netben kétségtelenül a most szület
áll a többi, ritkábban ábrázolt je
templomban", a " Menekülés Egyptom
ben Mária először a chartres-i nyu
Ölében a gyermek Jézus, két oldalt
mutatja, hogy itt a "Maiestas " áb
közepén vagyunk, 1145 körül készül
risi Notre-Dame u.n. Szent Anna ka
téma. Itt a trónoló Máriát és a gy
kezükben füstölővel, de mellettük
kapott.: VII.Lajos francia király

Toroczkai Oszwald

közlése szerint legjobb
életrajzát Söregi János
írta meg a Debrece-
ni Kalendáriumban.
Melyik évfolyamban, arra
nem emlékszik.

1949. I. 20.

EGYETEMI NYOMDA

31 nap **JANUÁR** 1. hét

1 Szombat

Újév
Újév

Torocskay Oszkár

rajztanár

rendes tagul belépett

a Rajztanárok

Egyesületébe.

Rajzoktatás

1937. 6. l.

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
43 /1928 szám
Érk.: 1928. év febr. hó 4. n.

[illegible] 35/1928.

Torockai Oszvald

l.

Szabadművészet

1949, 334. l.

338. l.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS GÁZMŰVEI

Figyelmeztetés.

Az utóbbi időben előfordult néhány eset alapján az a gyanu merült fel, hogy a gázfogyasztókat illetéktelen egyének keresik fel és magukat gázgyári alkalmazottaknak kiadva, hamisított számlákkal pénzt csalnak ki.

Felhivjuk a t. gázfogyasztó közönség figyelmét arra, hogy a Gázművek minden alkalmazottja, aki hivatalos megbizás alapján jelentkezik a fogyasztó lakásán, Budapest Székesfőváros Gázművei által kiállított

Toroczkai Oszwald

l.

Szabad Művészet

1949. 129. l.
130. l.

ápr. 27

ettel visszaküldeni.

1908 évi január hó 10-én.

Schwartz Róbert
számv. igazgató.

< Toroczkay Oszvald >

cikke

< > Képzőművészet
és vidék.
Szabad Művészet
1949. 202, 203. l.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. K

190 7 évi 20565. számv. sz.

..... ügyosztály.

III.

A válaszban a megkeresés számának és évének pontos följegyzése kéretik.

Méltóságos

báró Forster

a müemlékek or

Folyó évi októ

iratára való hivatkozáss

Torockai Oszkár

l.

Szabad Művész

1949. 264. l.

Band Ihnen ~~zur Ve~~
weil die ersten zwei
~~ausgegeben~~ ausgegangen sind.

Wir nehmen mit
die Akademie als Ge
Veröffentlichungen üb
denkmäler" — und v
die zwei Publikati
Brief in einer Zeit
wurden.

Budapest, den 7. Septem
Mit allerhöchste

Toroczkai Oszvald László MDK

Falusiak, olf.

Mücsarnok 1957 Magyar Forradalmi Művészet

MDK

Toroczkay Oszvald

Virágos udvar. Olajfm. 45x49. Jelzett.

Árverési Közlöny, 1936. 2.sz. 53.lap

Toroczkai Oszvald

teljes életrajz

Nül. 1884. Brassó

Szabad Művészet

1951. 11. 529. l.

Birottságának!

eadványomra, áprilishó hóban 123 sz.
a dr ur ide kiszálljon. A mülpitész
a templomot türetesen megvizsgálta,
atot magával vitte, arral, hogy a Te-
terjesztést tesz.

mostanig elintérést nem nyert, az idő pe-
a hideg beálltáig okvetlenül rendbe kell

Toroczkai Oszvald

l. okv.

Szabad Művèszet

1950.10.399.l.

Torockai Oszvald

Folyó szám	Kelet hó	nap	Tárgy

l.

⇒Szabad Művészet⇐

1951. 52. l.

Elhásolat

	Bevétel		Kiadás	
	korona	fill.	korona	fill.
árolyt tulajdonában levő				
e tudományos szempontból				
elével megbízott építész				
évi márczius hó 30-án				
Rintall 1000 korona				
lása.				
	1000.–			
árolynak				
int			1000.–	
Bevétel:	1000.–			
iadás:	1000.–			
[illegible]				

Rigler J. E. r.-t. 1904. VII. m. sz. 02793.

Torockai Oszwald

l.

Szabad Művészet

1957. 32. l.

Tárgy

Kelet

hó nap

Folyó szám

éklap.

hehyreállitásáravonatkozó

...ás ok.	Bevétel korona	Bevétel fill.	Kiadás korona	Kiadás fill.
...int /: 1908. évi :/				
...ollerjelentése verint	6800	.–		
"	600	.–		
...ifizettetett.			7331	14
Bevétel:	7400	.–	7331	14
Kiadás:	7331	14		
...aradvány	68	86		

Rigler J. E. r.-t. 1904. VII. m. sz. 02793.

Toroczkai Oszvald

festő

† 1957. okt. 27.

— **Toroczkói Oszvald** jeles festőművész szombaton 67 éves korában Budapesten váratlanul meghalt. Művészetében a szocialista realizmus útján haladt és tevékeny részt vett a képzőművészek minden társadalmi megmozdulásában. Temetése kedden délután 3 órakor lesz az óbudai temetőben.

Kis Ujság

1957. okt. 30. Kedd.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST, V., GÉZA-UTCA 2. TELEFON: *113-400

Ügyiratszám:

BUDAPEST 57 ORSZÁGHÁZ 61. K.T. 27. 14.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA DÍJNÍSZ-RÁCIÓS HIVATALA

Szentiványi Gyula

H

Liagmányosi u 15

R Ajánlott Budapest 57 Országház 2822

Hivatalból

díj átalányozva

Torockai Oszvald

Szabad Ifjúság

1957. 12. 7. 537. sz.

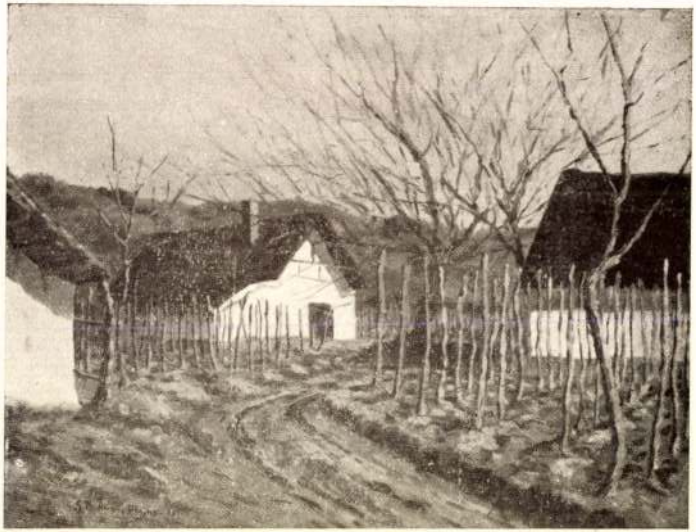

MDK

Toroczkai Oszvald

Veranda, repr.

Képzőművészet 1934. VIII. évf. 74. sz. 147.l.

TOROCZKAI Oszvald

Déri Múz. Évk. 1958/1959

Emlékezés Toroczkai Oszvaldra

Az 1951. november 4-én megnyílt II. Magyar Képzőművészeti Kiállítás festményei között foglalt helyet két nagyobbméretű olajkép: „Festő és pihenő halászok" és „Tiszamenti tszcs.", amelyeknek címkéire gyász-szalagot tűzött a rendezőség, jelezve ezzel, hogy azok alkotója — Toroczkai Oszvald — a kiállítás rendezésének idején váratlanul meghalt. A „Szabad Művészet" 1951. novemberi száma rövid nekrológot közöl. „Toroczkai Oszvald festőművész október 27-én meghalt. Fáradhatatlan, közszeretetben álló, kitűnő munkatársat veszített a magyar képzőművészeti élet. Magas kora ellenére is fiatalos erővel dolgozott azon a fontos poszton, ahová kartársainak bizalma állította. A Művészeti Dolgozók Szakszervezete elnökségének volt tagja. Korábban jelentős munkát végzett a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezetének vidéki titkáraként, a vidéken dolgozó képzőművészek ügyeinek gondos, odaadó intézésével. Ő maga is évtizedeken át dolgozott vidéken s így kitűnően ismerte a gondjaira bízott ügyeket." — írja róla bevezetőül a cikkírója.

Toroczkai Oszvald évtizedeken át dolgozott vidéken, Debrecenben és így nekünk, debrecenieknek kötelességünk, hogy az évtizedekben visszalapozva felvillantsuk az emlékeket, amelyek — érdemeihez méltóan — teljesebben rajzolják meg alakját.

*

Toroczkai Oszvald 1884. július 23-án született Brassóban, ahová édesanyja látogatóba utazott. Szülei különben Héjjasfalván laktak. Gyermek- és diákéveiről 1947-ben írt visszaemlékezésében írja: „Hatéves koromban apámat Brassóba helyezték át. A Hosszú-utca végén, az állomás épületében laktunk, elég távol a város szívétől, a Barcaság peremén, a Sprenk-hegy lábánál. Ez a kopasz, mészkősziklákkal telitűzdelt hegy volt gyermekkorom legjobb barátja. Ismertem minden szerény virágát, csipkerózsabokrát, szikláját, odúiban meghúzódó denevéreit, időszaki forrásainak barlangjait s a lábánál elterülő nádasokkal, füzesekkel besűrűzött tavacskáit. De ismertem a Barcaság előttünk elterülő síkságait is, a faluk tornyait s a síkságot környező hegykoszorú ormait... Mi sem természetesebb, mint az, hogy ennyi erő és szépség ellenállhatatlanul a természethez kapcsolt s ez a maradéktalan örömmel járó vonzalom, amely nagyobb, mint életem bármely barátsága, máig is frissenél bennem, nem tompul, nem szürkül, sőt az idő haladtával mind nagyobberővel tölti el egész lelkemet. Ez adta kezembe gyermekkoromban a ceruzát s ez sugárzik ki belőlem ma is, ha ecsetet veszek kezembe, akár természet után dolgozom, akár a bennem felgyülemlett

benyomások kerülnek vásznamra. Barcarozsnyó és Töresvár romjainak romantikája még most is él bennem, pedig közel félszázada annak, hogy először rajzolgattam öreg tornyaikat, düledező falaikat. Állandóan modelljeim voltak diákkoromban a külváros kis házacskái is, szerettem düledező kerítéseiket, ormótlan, nagy zsindelytetőiket, pedig akkor még nem tudtam, mennyi szépség és lélek van ezekben a látszólag semmitmondó témákban. 1901-ben Székelyudvarhelyre kerültem; itt végeztem el a reáliskola utolsó osztályát és itt érettségiztem."

A természet szeretetével megrakottan kerül Budapestre 1902-ben a Képzőművészeti Főiskolára — (akkor Mintarajziskola és Rajztanárképző) — ahol Székely Bertalan, Révész Imre, grafikában Olgyay Viktor tanítványa. Közben — egy nyáron — Nagybányán Réti Istvántól tanul. 1906-ban középiskolai rajztanári oklevelet szerez és Debrecenbe kerül. 1907-ben már a Debreceni Kereskedelmi Tanintézet tanári testülete névsorában szerepel. 1909-ben nősül és még abban az évben elindul feleségével első külföldi tanulmányútjára. Münchenben Hollósy Simon tanítványa, ahol a mester igen megszereti. Spanyol és Északolaszország beutazása után térnek haza. — 1911-ben ismét külföldre megy, Münchenben és Párizsban tölt egy esztendőt s utána végleg Debrecenben telepszik le. Nyarait azonban Hollósy Simon máramarosi művésztelepén, Máramarosszigeten és Técsőn töltötte a mester mellett, annak haláláig (1918). Mi sem természetesebb mint hogy ennek az időszaknak festményein határozattan érzik a Hollósy hatás. „Ezek a képek a francia impresszionizmussal tartanak rokonságot. Finom természetlátás jellemzi őket, hangulatfestések, amelyekben a harmónikus színekben feloldott formák lágyságának összhatása a lényeg" — írja egyik méltatója. Ebből az időszakból való „Tiszai híd" című olajfestménye, amely teljesen magán hordja ezeket a jeleket.[1] A fiatal Toroczkai Oszvald jelentette ebben az időben Debrecenben a haladó művészt, a forradalmi festőt, aki lendületes ecsetkezelésű élénk színekben fogalmazott képeivel bizonyos mértékig megis hökkentette az akkor még főleg akadémikus felfogású helyi festők (Bakoss Tibor, Pálfy József) művészetén szemlélődő debrecenieket. E sorok írója emlékszik, hogy mint még gimnázista egy alkalommal végig nézhette egy Toroczkai-festmény születését, melyet a festő a református Nagytemplom körteraszának nyugati részén állva, a templom előtti teret — a Piac-utca részletével festett röpke és lendületes ecsethúzásokkal, merész sárga és kék tónusokban, — és hallhatta a meg-megállók lekicsinylő megjegyzéseit, amik azonban egyáltalán nem zavarták a festőt.

A lelkes, energikus, motorikus természetű Toroczkai Oszvald lendítőkerekévé vált a debreceni művészeti életnek, fáradságot nem ismerve munkálkodott azon, hogy a be-beálló holtpontokól kimozdítsa, előre lendítse a képzőművészet ügyét. Az 1901-ben alakult „Debreceni Műpártoló Egyesület" — (később — a 30-as évekre — „Képzőművészek és Műpártolók Egyesülete") — működésébe is az ő ötletei vittek lendületet, életet. Bár a hivatalos Város 1908-tól rendszeresített évi segélyt juttat az Egyesületnek — amely így folyamatosan rendezheti kiállításait —, mégis főleg a Toroczkai ötletei alapján nyertek a kiállítások újabb és újabb érdeklődőket. 1911-ben — amár szokássá vált meghívásos módszer elejtésével — fővárosi művészek nélkül, teljesen önálló tárlatot rendez az Egyesület, bátran támaszkodva a helyi erőkre, fiatalok bevonására. — Az I. világháború kitörésével lanyhuló érdeklődés fokozásának újabb ötletét, a cigányzenés tárlatok gondolatát is

Toroczkai kezdeményezi (1916-ig). Toroczkai Oszvald, aki előbb csak iparművészeti ügyvezetője a Műpártoló Egyesületnek, 1921-től már mint ügyvezető igazgatója viszi előre az Egyesület ügyeit és felismerve az egyetemi várossá váló Debrecen jelentőségét, megkezdi az Egyesület és az Egyetem kapcsolatainak kiépítését. Az ő elgondolásai alapján kezdi meg az Egyesület a környező hajdúsági városokban — (Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény stb.) — rendezett kiállítások sorozatát is. — Toroczkai Oszvald szinte hivatásának tekintette a Műpártoló Egyesület működését minél hatékonyabbá tenni. Az Egyesület kezdett művészi tekintéllyé válni és mindinkább összefogója és irányítója lett a Debrecen és a megye képzőművészeti életének. Toroczkai hitte és vallotta, hogy a vidéken lakó művésznek nem szabad hátrányosabb helyzetbe kerülnie. „Ellensúlyozni igyekezett azt a káros befolyást, amelyet Budapest a vidéken élő művészek szabad kialakulására és érvényesülésére jelent." A fővárosból áramló műkereskedelemmel igyekezett felvenni a küzdelmet, amikor azon fáradozott, hogy állandó kiállítási helyiséget biztosítson az Egyesületnek, a debreceni művészeknek. Az egyetlen kiállítási helyiséget a Városháza díszterme szolgáltatta, amely nem állhatott mindig rendelkezésre. Toroczkai kezdeményezésére alakították a debreceni képzőművészek a Műpártoló Egyesület égisze alatt a vidék első „Művészházát" 1924-ben. A Szent-Anna utca 5. sz. (ma Béke útja) alatti emeleti fényképész műteremnek szükséges átalakításához, berendezéséhez az anyagi alapot tizenkét művész (Balczer György, Bánszki Tamás, Csűrös Béla, Dienes János, Holló László, ifj. Kovács János, Nagy Ferenc, Dobi Oláh István, Senyei Oláh István, Gáborjáni Szabó Kálmán, Toroczkai Oszvald festők, Nagy Sándor János szobrász) egy-egy grafikáját tartalmazó 50 példányban kiadott albummal teremtette meg. A Művészház jelentékeny kihatással volt Debrecen művészeti életére, folyamatosan és főleg csoportonként rendezett kiállításaival, amelyeknek az alapító művészeken kívül állandó résztvevői voltak: Borsos József műépítész építészeti terveivel, Medgyessy Ferenc szobrászművész kisplasztikáival és Smurák József igazgatása alatt a hódmezővásárhelyi kerámikusok. A Művészház szabadiskola jellegű állandó esti akt-tanfolyamán a törzs-művésztagok ingyen korrigáltak. Grafikai műhelyében nagyszerű lendületnek indult a sokszorosító grafikai művészet, emellett a Művészházban klubszerű élet is folyt, megbeszélésekkel, vitákkal. — A Művészház azonban — minden erőfeszítés dacára — csak 1927. május 1-ig állhatott fent. Megszűnéséhez bizonyos fokig hozzájárult az is, hogy azaz egység, amelyet főleg és éppen a Művészház megteremtése révén sikerült elérni a debreceni képzőművészek között, — kezdett megbomlani. Az ország képzőművészeti életében javában folyik a különféle művészeti irányok küzdelme. Mindegyik „izmus" kizárólagosan hitte korszerűségét, egyedül üdvözítőnek hirdette magát. A műalkotások megítélésénél az alakító, formáló modernség főleg a mérce. Debrecen képzőművészeinél is megindul az erjedési folyamat, a modern kifejezési formák felé való fordulás. A modern képzőművészek keztek eltávolodni azoktól, akik többé-kevésbé megmaradtak a természetelvű szemlélet alapján és az 1927. június 19-én megalakult debreceni Ady-Társaság képzőművészeti osztályába tömörültek. A képzőművészeti osztály első megalakítói Gáborjáni Szabó Kálmán és Senyei Oláh István voltak, akik Berki Irmát, Holló Lászlót, Káplár Miklóst, Toroczkai Oszvaldot csatolták magukhoz. Toroczkai azonban hamarosan kilépett a társaságból, mert érezte, hogy a csoport

Toroczkai Oszvald: Akt-tanulmány

teljes szakítást jelent a negyedszázadnál nagyobb múltú Műpártoló Egyesülettel, melyhez viszont ő semmiképpen sem akart hűtlen lenni és vallotta, hogy a haladó gondolkozású művész itt is megtalálhatja a maga feladatait. Nehézményezte az ilyen szintű szétválást és érezte, hogy hosszú és áldatlan viszálykodások forrása lehet. A különállás tényleg mind élesebbé vált és a két csoport közti ellentétek megnyilatkozások formájában még 1945 után is megmutatkoztak bizonyos ideig. Toroczkai Oszvald — már mint a Magyar Képzőművészek Szabadszervezete Vidéki-Csoportok központjának vezetője — reflektálva a debreceni csoport egyik megbeszélésén elhangzottakra, írja 1946. augusztus 26-án kelt levelében: „A Műpártoló Egyesületnek tagadhatatlan érdemei vannak Debrecen művészeti múltjában, kár azokat kisebbíteni vagy befeketíteni. Ez az egyesület mindenkor kitartott amellett, hogy minden érdemes festőt vagy szobrászt tagjai közé felvett. Tehetségkutató kiállításokat is rendezett s így került tagjai közé M. J., akit az Ady Társaság csak akkor fogadott el amikor a Műpártoló kiállításain szerepléseivel feltűnt. Nem akarom kisebbíteni az Ady Társaság érdemeit. Nagyon sokat jelentett Debrecen kulturális életében. Nem tudom, hogy ma képzőművészeti tagjai milyen tevékenységet fejtenek ki, de azt hiszem megmaradt a régi magas színvonalon e téren is. Tárgyilagosan meg kell azonban állapítanom, hogy az Ady-Társaság a múltban közismerten képzőművészeti arisztokrata volt a Műpártoló Egyesület demokrata színvonalával szemben. Ami pedig a demokráciát mint politikai fogalmat illeti, nem hivatkozom másra mint a boldogult MOVE-re, amely annakidején pl. engem sem tartott kívánatos elemnek, amiben teljesen igaza is volt." — Toroczkai Oszvald fenti levele végső mondatában haladó szellemű gondolkozására utal és joggal teszi ezt, mert 1919-ben a Tanácsköztársaság idején a haladás szolgálatába állította a maga szervező energiáját, jelentős munkát fejtve ki a debreceni művészeti szakszervezeti életben.

*

Toroczkai Oszvaldnak, a festőnek eléggé gyorsan sikerült levetnie a Hollósy-hatást és 1920—1930 közt már új korszakáról beszélnek képei. „Ennek a korszaknak főjellemzői: a mélyebb tónus, tüzesebb színek, erősebb kontrasztok. Figurális képein és csendéletein a tompa szürkék mellett

égő vörös, sárga és barna színek uralkodnak; széles, erőteljes ecsetkezeléssel adja a lényeget. A hangulatfestés helyébe a színhatások teljes felhasználása és az anyagszerűség érzékeltetése lépnek" — írja egyik méltatója. Toroczkai — a técsői reminiszcenciák alapján — a nyarat, az iskolai szünidőt ezekben az években is mindig hegyvidéken tölti, a mátrai Csermelyen, Gölnicbányán, Görömbölytapolcán és Alsózsolcán.

*

1931-től nyaranta a Tisza mellett, Tiszadobon dolgozik. Színei kivilágosodnak, a fény érzékeltetése lép előtérbe. Alapfelfogását adó természetlátása nem változik, de képein napfényben fürdő színhatás, derűs hangulat ömlik el. Ebből a korszakából való képeivel férkőzött legközelebb a debreceni közönséghez, mert ezeknek alföldi levegőjét érezte leginkább közelinek és hitelesnek. „Pihenő lányok" c. festménye illusztrálja ezt a korszakot.[2] A Hortobágyra is gyakran kimegy festeni, de méginkább szemlélődni. Hangoztatta is, hogy a puszta folyton változó arculatát, hangulatát csak úgy lehetne megfesteni ha a művész — aki tele szívta magát levegővel, fénnyel, színnel — tíz kézzel-ecsettel tudna egyszerre festeni egyetlen nagy vászonfelületen.

*

1940-től számíthatjuk Toroczkai negyedik korszakát, amelyben nagyrészt függetleníti magát a természettől, mint modelltől. A természetadta élményeit vetíti vászonra érett technikai tudással, nemes festőiséggel. Színskálája ismét meggazdagszik. Éppúgy megtaláljuk képein első korszakának színes szürkéit, mint a későbbi mélytüzű meleg színeit. Figurális képein a természettel és természetben élő embert festi: tiszai halászokat, kertek alján dolgozó vagy pihenő embereket, a víz partján vagy falusi piacon álldogáló parasztokat. Stílusa egyszerű, kevéssel mondja el mondanivalóját, a részleteket az együttes hatásnak rendeli alá, de sohasem üres és sohasem unalmas. Ehhez a korszakához tartozik „Mezei munkások" c. festménye, melyet a Szabad Művészet 1948. áprilisi száma is leközöl és amely a Szociáldemokrata Párt Csoportkiállításán szerepelt. A képen a négy félalakot balról fentről jövő erős fény fogja össze. A munkát pillanatnyilag abbahagyó és előre figyelő csoport rajza a részleteket mellőző, erős vonalakkal meghatározott, összefogott és az alakokban a földdel küzdő, fáradt emberekre ismerünk.

*

Toroczkai Oszvald utolsó korszaka csak rövid két év munkáját fogja át. 1950-re a magyar művészeti élet mind határozottabban veti fel a szocialista realizmus szükségességét, korszerűségét. Megalakul a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége mint a művészet szellemi összefogója, vezetője és megszűnik a Szabadszervezet (1950. május 1.), vele természetesen a vidéki csoportok központja is. — „Amióta feloszlott a Szabadszervezet igen keveset hallok a vidékről. Nem hiszed milyen nehezemre esik elszakadni tőlük" — írja ekkor egyik levelében Toroczkai. Ugyan akkor arról is ír, hogy erősen készül az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításra: „Dolgozom, készülök az augusztusi kiállításra magam is. Alapos munkát ad az átalakulás (t. i. a saját átalakulás)." — Az átalakulás nála csak a pontosabb megfogalmazás, részletesebb előadási mód, a formai szabatosság felé való fordulást, törekvést jelenti, mert tematikailag nincs változtatni valója. Őt eddig is főleg a dolgozó ember foglalkoztatta, a földművesek, halászok közelségét

érezte. Az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításon „A termelőcsoport hazatér" c. olajfestményével szerepel, amely már színeiben és főleg rajzi-formai megoldásaiban a valósághoz való határozottabb közeledést mutat. — A II. Magyar Képzőművészeti Kiállításon szereplő két képe is a föld és a víz munkásaival foglalkozik. „Tiszamenti tszcs." című képén nyári tájban balról-jobbra előre hajló enyhe ívben férfiak és nők haladnak egymás mögött a háttérben látszó nagy kazlak között álló cséplőgép felé. Villát, gereblyét visznek válukon, kezükben kosarat, korsót. A csoport közepén egy fiatal gépész-munkás biciklijét tolja. A kép rajzban határozott, az alakok kifejezésében derűs munkakedv. — A másik képet — „Festő és a pihenő halászok" — valami különös megérzéssel, mintegy búcsúként festette, azoktól akiket kedvelt, a halászoktól és a festőállványtól, amely előtt annyi színről álmodott. — Olajfestményeit már nem láthatta a kiállításon, mert az örökélet vizének halásza letetette vele ecseteit és csónakába ültette. Lelkes és figyelmeztető szavát azonban még a festőtársak felé küldi. Váratlan, tragikusan hirtelen halálának napján — 1951. október 27-én — közli a „Kis Újság" a vele, a paraszti életképfestés problémáiról folytatott beszélgetést. — „Már az 1948-as kiállításon, főleg bányák, üzemek ipari dolgozóit ábrázolták festőink munkaközben. Toroczkai Oszvald, jeles festőművész, aki ezen a kiállításon is résztvett bányaképekkel, most egy termelőszövetkezetről festett nagyméretű olajfestményét küldte be a kiállításra. — Megkérdeztük tőle, mint a Művészeti Dolgozók Szakszervezete központi vezetőségi tagját, hogy festőink beküldött munkái között milyen arányban szerepelnek a mezőgazdaság dolgozóit, a föld népét ábrázoló képek" — írja a cikk, majd közli a művész szavait. — „A dolgozó parasztok életének festése, ezt mondhatom — képzőművészetünknek elhanyagolt része. A dolgozókról festett képeknek — nem gondolok arcképekre — körülbelül 80 százaléka ipari dolgozókat ábrázol és csak mintegy 20 százalék a paraszttárgyú kép, vagy még annyi sem... Nemcsak festői szempontból, de politikai tekintetben is fontos volna a dolgozó parasztok életének ábrázolása, hiszen a szocializmus építésének Magyarországon most központi kérdése a falu, a mezőgazdaság szocialista átalakulása. — Festőinknek a dolgozó parasztokat környezetükbe helyezve, a magyaros jellegzetesség kiemelésével, mint típusokat kellene megfesteniök. Erre törekedtem én is. Régóta ismerem ezt a tiszai vidéket, Tiszadobot, már korábban magamba szívtam a táj és a környezet levegőjét. Most munka közben három hétig állandóan a szövetkezet tagjai között voltam, beszélgettem velük, valósággal köztük éltem. Mint a Művészeti Dolgozók Szakszervezetének egyik vezetőségi tagja és tapasztalt festő, azt tanácsolom a fiatal festőnemzedéknek, hogy hasonlóképpen forduljon a falu felé."

Még ide kívánkozik Végvári Lajosnak a „Szabad Nép" 1951. november 4-i számában a II. Magyar Képzőművészeti Kiállításról írt bírálatának néhány sora: „... A magyar falu életével, a szocialista mezőgazdaság kialakulásával alig foglalkoznak művészeink. A legvonzóbb mű a napokban elhunyt Toroczkai Oszvald tszcs-brigádot ábrázoló nagyméretű festménye. Típusaiban, az alakok mozgásában meg tudta ragadni a falun kialakuló szocialista ember jellegzetességeit."

*

Toroczkai Oszvald alakjának felvillantása csak úgy lehet teljesebb, ha róla mint grafikusról és iparművészről is megemlékezünk. Képzeleterő, ötletgazdagság, anyagismeret és szeretet jellemezték ezen a területen is.

A modern debreceni könyvjegy- (ex libris) művészet — amely az 1930-as években virágzott ki teljesen — elindítója Toroczkai tanártársa, a későbbi neves gyűjtő és grafikabarát Nagy József. Az ő megbízása alapján rajzolta 1908-ban Toroczkai a modern könyvjegyművészet első két darabját, az elsőt tollrajzban, a másodikat „sűrű vízfestékkel". Bár később készít még pár darab exlibrist — saját és családtagjai részére többszínű linóleummetszetben, megbízásokra rézkarckivitelűeket, Debrecen város közművelődési könyvtára részére tollrajzokban — de különben igen jelentős grafikai munkásságában csak igen alárendelt szerepet játszanak az exlibrisek.

A debreceni Művészház grafikai műhelyében készíti Toroczkai a grafika teljes nyelvén beszélő hidegtű és maratott rézkarcait. — „Rajzuk olykor impresszionisztikus, stilizált, kompozíciójuk harmónikus, hangulatuk meleg, kedves, a fényözönben a kontúrok elmosódnak s festői lágyságban olvadnak fel a formák. Bájosak a népéletből vett motívumai és alakjai (pásztor fiú, pásztor leány, almaszedő lányka), megkapó a nagy fák alatt fürdő nők többször feldolgozott témájának lapjain a fényhatások csillogása" — írja róla méltatója Soó Rezső egyetemi tanár.

Toroczkai Oszvald elismert és keresett mestere volt az alkalmi és üzleti grafikának is. Ötletgazdasága révrén ezen a területen is érvényesül. Ő készíti remekbe a Város által adott díszpolgári okleveleket és az ő kezdeményezése alapján készítetnek vele egyes intézmények alkalmi okleveleket. Az 1925-ös évről valók a Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara részére cinkográfiai kivitelezés alá figurálisan és gazdag díszítő motívumokkal megrajzolt két elismerő oklevele és rézkarc kivitelezésű díszoklevele. Ugyancsak 1925-ben rajzolja meg a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara kitüntető oklevelének tervét. — Az üzleti grafikában is ötletes; így többekközött évtizedekig az általa — színes kivitelezésben — megrajzolt címkével volt forgalomban a debreceni hőforrás szénsavas palackozott vize. — Itt kell megemlíteni, hogy a Toroczkai rajzolta terv nyerte a Debreceni Hét (1934) plakátpályázatának első díját.

Toroczkai Oszvaldot mint iparművészt is igen gazdag fantázia, teljes anyagismeret és az anyag lényegében való gondolkozás jellemezték. Az iparművészet — főleg az alkalmazott iparművészet — területén nem lehetett úgy rábízni feladatot, hogy azt ne a legnagyobb lelkiismerettel, szeretettel és műves gondossággal vitelezze ki. A legkülönbözőbb területeken kapott megbízásokat. A köztemető krematóriumának egyik ravatalozó termébe freskókat tervez és az árkádok alatt gazdagrajzú sgraffitókkal díszíti a falfelületeket. — A Kollégium 400 éves fennállásának ünnepségeire (1938) az ősi épület lépcsőházának második emeletén a Hatvani professzor emlékét idéző színesablakot tervez, amelyen Hatvanit tógás diákjai közt, egyik kísérleti gépével ábrázolja. (A kivitelező Palka József fővárosi műhelye.)

Mint bútor- és belsőtértervező is közismert volt Toroczkai Oszvald. Megbízásokra a faanyag szépségében gondolkozva, a funkciót teljesen szolgálva, készítési menetét a kivitelező asztalos és fafaragó iparosnál állandóan, lelkiismeretesen ellenőrizve tervezi és vitelezi ki bútorait. Az 1930-as években ő tervezi az Anyakönyvi Hivatal szertartásterménck nemesen magya-

ros formákat mutató, faragásos díszítésű bútorait, berendezését. — A legjellemzőbb azonban Toroczkai belsőtérkiképző művészi képességére a Vígkedvű Mihály utca 11. sz. alatti saját házának lakáskiképzése és berendezése. A földszintes ház szobáit, az udvar felőli oldalszárny helyiségeit és az ezekhez épített műtermet nagy szeretettel és fáradhatatlan leleményességgel formálja, alakítja, szépíti. Célja az volt, hogy a lakrészeket funkciójuknak jegyében, saját és övéinek kényelmére, igazi művész-otthonná varázsolja. A magas légterű szobákat mélyebben alkalmazott pótmennyezetekkel látja el, melyeket kazettásokra képezett ki és a kazetták közét magatervezte és színezte, a szoba hangulatához alkalmazott díszítésekkel látta el. A nagyobb falfelületeken alseccók jelképes figurái hirdették az élet és művészet szépségét. A homályosabb zugokat üvegfestmények felvillanó színei tették hangulatosabbá. A szobákat szélesre vágott ajtók fogták össze, melyeket az ő tervezte faragással és színes lakkozással díszített burkolatok kereteztek és harmónizáló színű, dús anyagú textilek függönyöztek. A bútorokat — amelyek célszerűek, funkciójuknak megfelelően komolyak és vidámak — szintén ő tervezte. A lakás és műterem fűtését etázs-rendszerű központi fűtéssel látta el. Nyáron a nagy udvari terasz és kert csupa virág és bokor. — Az igazi művészotthon szemet gyönyörködtető, — a gazdának kedves, derűs, melegszívű egyénisége lelket vidámító volt. — 1944-ben — amikor Toroczkai családjával együtt Budapesten tartózkodott — a debreceni harcok idején a kedves, művész lakás sok-sok értéke ment veszendőbe és a műtermében felraktározott festményeinek nagyobb része elveszett.

*

Toroczkai Oszvald 1945-től véglegesen Budapestre költözik, bár tanári nyugdíjazását csak 1947-ben sikerül rendezni. Nyugdíjazásáról a Debrecen Város Körzeti Szakirányú Iparos Tanonciskola tantestülete 1947. december 4-i keltezéssel jegyzőkönyvi kivonattal értesíti.[3] — A „nyugalomba" vonulás azonban Toroczkainak csak újabb feladatok megoldását jelenti. Szervező erejét, motorikus egyéniségét a magyar képzőművészeti élet szervezésében igyekszik hasznosítani. Szinte felbecsülhetetlen az az erőfeszítés, amelyet a vidéken lakó képzőművészek érdekében kifejt. A Magyar Művészek Szabadszervezetén belül mint a Vidéki Szervezetek Országos Központja vezetőjének alkalma nyílott arra, hogy az egész országban életerős gócpontokat — vidéki csoportokat — létesítsen s így megszüntesse, vagy legalább is letompítsa azt a helyzeti előnyt, amely eddig a vidékiek hátrányára fennállott. Mindig különös gondja volt a debreceni művészekre, akikhez régi szálak — egyikhez-másikhoz évtizedes barátság — fűzte. Éberen vigyázott arra, hogy a debreceni csoport megalakulása az elsők között legyen. 1946. március 31-én személyesen vezeti le Debrecenben a csoport megalakulását. A csoportnak írott leveleiből kiérezni, hogy nem tud véglegesen elszakadni Debrecentől, amelynek művészeiért valami együttérző felelősségtudatot hordoz lelkében. 1947. január 10-én kelt levelében írja: „— Boldog újévet kívánok mindnyájatoknak, kívánom, hogy az elmúlt évek keserveiért kárpótlást hozzon az újév. És még egyet, azt hogy végre a mi kínlódásainknak is eredményét lássuk. Őszintén mondhatom, hogy néha keserűség fog el amikor némelyek részéről a kishitűségnek olyan nagy fokát kell tapasztalnom, amely minden legerősebb elszántságomat is majd megingatja. Nem hiszem, hogy annak a munkának, amelyet végzünk ne legyen meg az

eredménye azok részére, akik komolyan akarják azt. Hiszen néhányan máris olyan elégtételben részesültek amelyről a múltban nem is álmodhattak volna."

A vidéken lakó művészek iránt érzett felelőssége íratja Toroczkaival a „Szabad Művészet" I. évf. 1—2. számában (1947 febr), megjelent cikkét a vidéki csoportokhoz. „Végre elérkeztünk ahhoz a lehetőséghez, hogy központi lapunk útján szoros kapcsolatot teremthetünk az összes szervezet csoportokkal. Elindulhat az országos építési munka, amely e téren is teljesen hiányzott a múltban. Decentralizálni kell a képzőművészeti kultúrát... A „Szabad Művészet" a vidéki szervezeti csoportok szócsöve is lesz; de előre kell bocsátanom, hogy csak ott halljuk meg a panaszokat, ahol a haladásért végzett munkát is látjuk... minden lehetőséget fel kell használnunk, hogy jogos követeléseink megvalósulását elérjük. A „magas" helyről elhangzott frázisok világának vége van, nem beteg gyermekek biztatásáról, hanem dolgozni akaró férfiakról és nőkről van szó. Intézményes megoldásokat kívánunk, ezeket pedig csak országos együttműködéssel és harccal fogjuk elérni... Erős láncot építettünk ki az országban. Ha minden láncszem kifogástalanul kapcsolódik, akkor az eredmény sem maradhat el." — írja többek között.

Még 1947-ben megszervezi a Magyar Képzőművészek Szabadszervezet Vidéki Csoportjainak I. Kiállítását,(amely július 6-án nyílt meg Budapesten az Ernst-Múzeumben,)mert azt szorgalmazza, hogy a magyar képzőművészet — akár fővárosi az, akár vidéki — általánosan. országszerte ismertté váljon. Toroczkai a kiállítás tárgymutatójának előszavában írja: „ — Első lépésünk ez a kiállítás, s ha ezt kicsinynek ítélik, akkor azt kell válaszolnunk: „De cselekedet". Cselekedet nélkül a legszebb ígéretek vagy tervek sem jelentenek semmit. Elindultunk utunkon és céltudatosan haladunk tovább rajta a legnagyobb küzdelmek, erőfeszítések árán is, minden gáncsolás és közömbösség ellenére is, mert bízunk az új életforma jövőjében és dolgozunk annak felépítésében."

Toroczkai nemcsak a szervező, hanem az agitatív feladatok megoldásában is részt vállal. A „Szabad Nép" 1949. április 28-i számában riport jelenik meg: „Képzőművészek Május 1-ért" címmel. A feladat az, hogy 12, egyenként 3 × 5 méteres festményen mutassák meg a vállalkozó művészek a demokrácia útját, a felszabadulástól máig, hazánk 4 éves fejlődését. A WM Gyár zománckád-raktára festőműteremmé változott. Négy teherautó dekorációit tervezik itt. Az egyik kép előtt Gráber Margit, Fónyi Géza, Toroczkai Oszvald rajzolják a pincéből feljövő embereket s egy munkást, amint kitűzi a falakra a párt felhívását az újjáépítésre" — írja többek közt a cikk írója.

Ugyanez évben más agitatív eredménye a Béke-rajzpályázaton való sikeres szereplése. A „Szabad Művészet" felhívására 120 művész 160 pályaműve került a bírálóbizottság elé, amely tíz pályázónak ítélt pályadíjat. „Toroczkai Oszvald tusrajza a plakát egyértelmű közvetlenségével mutat rá a háború lesújtó és a béke felemelő jellegének ellentétére" — írja az egyik méltató.[5]

Toroczkainak a vidéki művészet érdekében folytatott lelkes és odaadó munkájának valójában mutatkoznak már eredményei, de még nagyon sok akadályt kell leküzdeni, amelyek a múlt örökségeként jelentkeznek. Toroczkai Oszvald a „Szabad Művészet" 1949. májusi számában „Képzőművészet

és vidék" címmel írt cikkében megpróbálja felmérni az eredményeket: „A művészet érdekeinek megvédésére alakultak ugyan a múltban a nagyobb vidéki városokban képzőművészeti egyesületek, ezek azonban vajmi kevés eredményt tudtak elérni, mert ellentétbe jutottak a vezető körök akaratával, érdekeivel. Elszigeteltségükben nem fejthettek ki együttes ellenállást, a hatóságoktól támogatást nem kaptak, s végül is vagy lemondtak az eredménytelen harcról, vagy a dilletantizmus mocsarába fulladtak. — 1945 augusztusában, amikor a Magyar Képzőművészek Szabadszervezetének választmánya a vidéken élő képzőművészek megszervezését, a vidéki csoportok létesítését elhatározta nehéz, de lelkes munkakedvvel telített időket éltünk." — A cikk további részében beszámol a szervezési munka eredményéről, amely addig 24 vidéki csoport megalakulásában, 70 képzőművészeti kiállítás megrendezésében és közel 150 tárlatvezetésben is megmutatkozott. — Majd a vidéki művészeknek juttatott támogatásokról szól és leszögezi: „Ilymódon megszűnt az a megkülönböztetés, amely a múltban értékre való tekintet nélkül mesterségesen szorította háttérbe a vidéken élő művészeket. — Hatalmas lépések mindezek, melyeket most természetesnek tartunk, de amelyeket csak a demokratikus átalakulásnak köszönhetünk."

A magyar képzőművészeti életben 1949 őszén meginduló nagy átalakulás Toroczkai Oszvaldot is újabb és újabb feladatok elé állítja és mind kevesebb ideje marad „a vidék" számára. Ekkor már mint a Szabadszervezet titkára vezeti azt a választmányi ülést, amelyen először esik szó a megalakult Szövetséggel való együttműködésről. Kevéssel ezután — rövid ideig — a Szabadszervezet főtitkári teendőit is Toróczkai látja el; majd a Szabadszervezet felszámolása után a Nemzeti Szalon ügyvezetői titkári teendőit (1950. május 15-től) bízza rá a minisztérium.[4] Nehezére esett nagyon elszakadni a vidéktől, amelynek ügyeiért, eredményeiért olyan lelkesen harcolt. Debrecentől azonban ezután sem szakadt el teljesen. Folytatja baráti levelezéseit, mindig elvárja, hogy ügyes-bajos dolgaikban a debreceniek őt felkeressék és minden alkalmat megragad, hogy Debrecenbe személyesen eljöhessen. Hetekkel váratlanul bekövetkezett halála előtt, amikor még maga is készült a II. Magyar Képzőművészeti Kiállításra, nagy elfoglaltsága dacára örömmel jött le Debrecenbe, hogy mint a Szövetség által kiküldött zsüri tagja részt vegyen a debreceni csoport anyagának elbírálásában. 1951. október 3-án a Déri-Múzeumban Toroczkai Oszvald nyitotta meg a Szövetség nevében a kiállítás is. „A ma festőjének az a legdöntőbb feladata, hogy mindennapi életünkből, dolgozóink mindennapi harcából merítse alkotásai témáját, hogy megújuló életünk tipikus vonásait örökítse meg azokban" — mondotta megnyitó beszédében.

Toroczkai Oszvald magáénak érezte megújuló életünket. „Példaadó volt Toroczkai Oszvald művészi munkásságának legutolsó periódusa. Élete utolsó napjáig fáradhatatlanul dolgozott művészi tudása tökéletesítésén. Pihenést nem ismerve, mindig új, egyre nagyobb és szebb feladatokat tűzött maga elé. Az elsők között volt, akik kimentek az üzemekbe, a bányákba, hogy hiteles élmények alapján beszélhessenek műveikben a dolgozó emberek életéről. Legújabban a mezőgazdasági dolgozók életéről festett megkapó képeket." — írja egyik méltatója.

*

Toroczkai Oszvald kissé hajlott, szikár alakjában olyan szív dobogott, amely a művészet alázatos szeretetétől izzott. Meleg, emberszerető szíve csak akkor vált indulatossá, ha a vidéken élő művész visszaszorítottságát látta és érezte. Egész életén áthúzódik a vidéki művészet elismeréséért, méltánylásáért, és egyenjogúságáért folytatott lelkes harc, amelynek egyes szakaszain mindig igyekezett a legmegfelelőbb, legcélszerűbb módozatokat megtalálni, fáradságot nem ismerve. Ez az állandó harci készültség sok-sok időt elrabolt a tanári működéssel, az egyesületi szervező munkával amúgy is megrövidített alkotói tevékenységéből. Toroczkai azonban nem sajnálta ezeket az időket, nem kedvetlenítették el a kudarcok, mert teljes emberi és művészi meggyőződésével hitte, minden cselekedetével és alkotói megnyilatkozásával hirdette, hogy nincs elmarasztaló előjelű vidéki művészet, hanem vidéken élő és alkotó művészet is van, amely a maga vidéki atmoszférájával együttvaló lélegzetvételét, szívdobbanását adja az egységes magyar képzőművészetnek.

Menyhárt József

Irodalom:

Dr. Soó Rezső: A mai debreceni grafika
(Debreceni Szemle IX. 1935.)
Dr. Cs.: Toroczkai Oszvald
(Debreceni Képes Kalendárium 1947.)

JEGYZETEK:

[1] — „Tiszai híd" olaj-v. 80 × 70 cm. J. j l.: Toroczkai T. O. Áll. Déri-Múzeum tulajdona

[2] — „Pihenő leányok" olaj-v. 79 × 69 cm. J. b. l.: Toroczkai Oszvald Áll. Déri-Múzeum tulajdona

[3] — Kivonat. — Debrecen Város körzeti szakirányú fiú- és nőiparos tanonciskolája tantestületének 1947. évi szeptember hó 1-én tartott alakuló közgyűléséről felvett jegyzőkönyvből.

2. Az elnöklő igazgató 623/1946—47. sz. a. bejelenti, hogy az iparügyi miniszter úr f. évi július hó 5-én 748/3. eln. — 1947. sz. a. kelt rendeletével Toroczkai Oszvald főhivatású tanárt, folyó évi augusztus hó 1-i hatállyal nyugállományba helyezte. Toroczkai Oszvald 1907 szeptember 1-én kezdte meg tanári működését és hosszabb polgári iskolai tanítás után, 1930 február 1-től kezdődőleg teljesített iskolánknál szolgálatot. Mindenkor nagy szeretettel és hozzáértéssel végezte feladatát, megértő, jó kartárs volt. Ezért az elnöklő igazgató javasolja a tantestületnek, hogy Toroczkai Oszvald tanári munkásságát jelen jegyzőkönyvében örökítse meg, erről őt jegyzőkönyvi kivonaton értesítse. Nyugalomba eltöltendő idejéhez pedig kívánjon sok szerencsét. A tantestület az elnöklő igazgató javaslatát egyhangúlag magáévá teszi. Torockai Oszvald tanárnak nyugalomba eltöltendő idejéhez sok szerencsét kíván. Ezekről őt jegyzőkönyvi kivonaton értesíti. — Debrecen, 1947. évi december hó 4-én PH.: — Debrecen város körzeti szakirányú iparos tanonc iskolája. A kivonat hiteléül Dr. Hézser Bertalan tantest. jegyző

[4] — Toroczkai díjnyertes tusrajzát a „Szabad Művészet" III. évf. 7—8. száma a 338. oldalon le is közli.

[5] — Működési bizonyítvány. — A Magyar képzőművészek Szabadszervezete igazolja, hogy Toroczkai Oszvald a Szervezetnél 1945. augusztusától 1950. április hónapjáig megszakítás nélkül volt alkalmazásban. — 1945-ben a vidéki képzőművészek megszervezésére kapott megbízatást, mint a vidéki csoportok központi titkára. Majd 1947. III.-tól mint központi titkár működött, 1949. X.-től a főtitkári teendőket végezte, 1949. XI.-től pedig mint főtitkár helyettes vezette a Szabadszervezetet, annak a Művészeti Dolgozók Szakszervezetéhez való csatlakozásáig, 1950. május 1-ig. — Működése ideje alatt teljesen megbízható, éber, jó szervező képességű munkaerőnek bizonyult, aki feladatait a Népidemokrácia szellemében végezte és a tagság valamint a vezetőség elismerését és ragaszkodását érdemelte ki. — Budapest, 1950. április hó 30. PH.: Magyar Képzőművészek Szabadszervezete. — Kmetty János elnökségi tag s.k. — Csók István elnökségi tag s.k. — Berény Róbert elnökségi tag s.k.

A la mémoire d'Oszvald Toroczkai

J. Menyhárt

Oszvald Toroczkai naquit en 1884 à Brashov, et mourut à Budapest en 1951. Ces données ne semblent pas indiquer que beaucoup de liens aient rattaché Toroczkai à Debrecen. Cependant c'est à Debrecen que Toroczkai a vécu ses années les plus fertiles.

Il obtint en 1906, a l'École Nationale des Beaux-Arts de Budapest, son diplôme de professeur de dessin et c'est à Debrecen qu'il commença sa carrière de professeur. C'est à Debrecen qu'il se maria et que ses enfants grandirent.

Son grand maître à ses yeux était Simon Hollósy. Bien qu'il ait fait plusieurs voyages à l'étranger, sa grande joie fut toujours la visite qu'il faisait tous les étés à son maitre, à la fondation d'artistes de Técső. Dans les premiers temps, l'influence de Hollósy se fait fortement sentir sa peinture.

Cependant sa forte personnalité triomphe rapidement de cette influence, et ses oeuvres datant de la période qui s'étend entre 1920 et 1930, marquent une époque nouvelle dans sa production, caractérisée par la violence des contrastes et la richesse des coloris.

A partir se 1931, il travaille tous les étés sur les bords de la Tisza, à Tiszadob. A cette époque ses couleurs s'éclaircissent, ses toiles les plus importantes baignent dans la lumière, respirent la joie. Par ses tableaux de cette période, il rejoint plutôt la peinture de l'Alföld.

Avec l'année 1940 s'ouvre la quatrième période de Toroczkai, ses toiles traduisent surtout les plaisirs que lui dispense la nature, dans un style simplifié, les détails étant soumis à l'ensemble.

La derniere période de Toroczkai ne s'étend que sur deux bréves années (1950—1951), son oeuvre est imbue de réalisme, et sa présentation est plus soucieuse des détails. A la IIème Exposition Hongroise des Beaux-Arts, les deux tableaux par lesquels Toroczkai était représenté, furent cernés de noir. Toroczkai — qui avait pris une part active à la préparation de l'exposition — ne vit pas l'ouverture de l'exposition, sa mort était survenue entre temps avec une soudaineté tragique.

Il a une place marquante non pas seulement en tant qu'artiste, mais en tant qu artisetegraphique, spécialiste d'aménagements et décorateur. En tant qu'artiste graphique, c'est surtout dans la taille douce qu'il o obtenu des résultats remarquables, mais il n'en a pas moins fait des choses fort intéressantes dans le domaine du dessin décoratif également. En tant qu'artiste décorateur, il témoigne d'une grande richesse d'imagination, d'une grande connaissance de la matière utilisée et d'une faculté d'adaptation aux qualités essentielles de la matière en question. Il s'est occupé de projets d'ameublement, de graffito, de fresques, de vitraux.

Avec sa nature enthousiaste, énergique, dynamique Oszvald Toroczkai fut l'âme de la vie artistique à Debrecen; pret à tous les travaux d'organisation, il ne se résigna pas à la stagnation et à l'inactivité. Le „Debreceni Műpártoló Egyesület" („Union debrecenoise pour la protection des Arts") fondé en 1901, ne devint une association véritablement agissante qu'à partir du moment où Toroczkai en prit la direction en main. Cette activité eut pour résultat toute une série de conférences et d'expositions de très haute qualité. — C'est sur l'initiative de Toroczkai et grâce à son travail d'organisation que fut instaurée à Debrecen en 1924 la première „ Maison

des artistes" de la province hongroise; cet établissement assura aux artistes de la ville une salle d'exposition permanente, un atelier d'art graphique et des cours du soir.

A partir de 1945, Osvald Toroczkai s'installa définitivement à Budapest où il tâcha de contribuer par son activité énergique à l'organisation de la nouvelle vie artistique en Hongrie. En tant que secrétaire chargé des groupes artistiques de province, il déploya un travail très grand et plein d'abnégation afin de faire reconnaître et apprécier à leur juste valeur les artistes vivant en province. C'était sa profonde conviction d'homme et d'artiste — conviction qu'il ne manqua jamais de proclamer — qu'il n'existe pas d'art qui soit „provincial" dans un sens péjoratif, mais que l'art créateur de la province est une partie intégrante et essentielle de l'ensemble des beaux-arts hongrois.

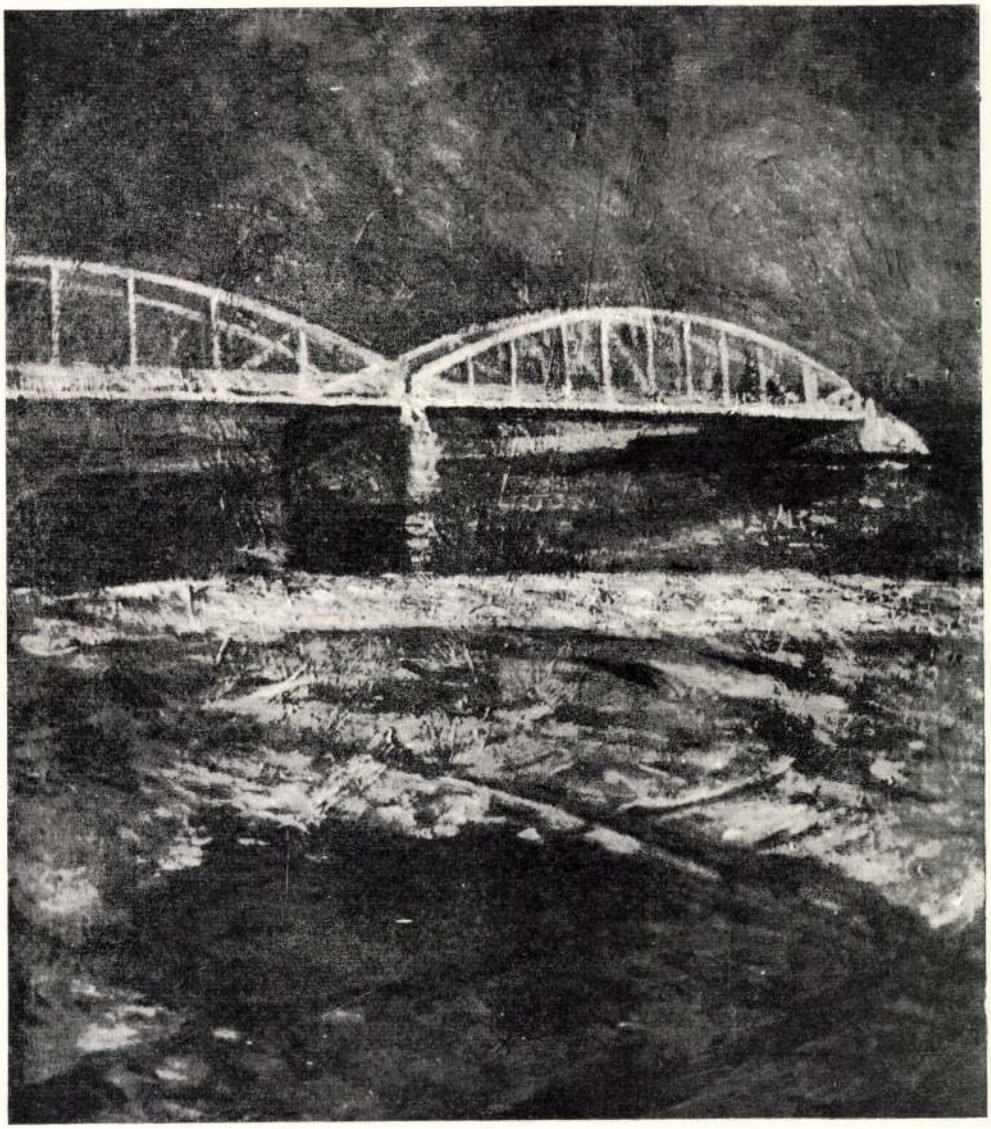

Toroczkai Oszvald: Tiszai híd. 1918. (olaj). Debrecen, Déri Múzeum
Oswald Toroczkai: Theissbrücke, 1918. (Ölgemälde). Debrecen, Museum Déri

Toroczkai Oszvald: Pihenő lányok. 1935. (olaj). Debrecen, Déri Múzeum
Oswald Toroczkai: Ruhende Mädchen. 1935. (Ölgemälde). Debrecen, Museum Déri

Toroczkai Oszvald: Mezei munkások. 1947. (olaj).
Oswald Toroczkai: Feldarbeiter. 1947. (Ölgemälde).

Toroczkai Oszvald: Tiszamenti tszcs. 1951. (olaj).
Oswald Toroczkai: Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft neben der Theiss.
1951. (Ölgemälde).

Meghívó

A VÁROSI MÚZEUMBAN RENDEZETT
(RÁKÓCZI-ÚT 15 SZÁM)

„Szabadság-kiállitásra"

BEMUTATÁSRA KERÜLNEK:

1. A Képzőművészek Szabadszervezete helyi csoportja tagjainak szabadság eszmével kapcsolatos alkotásai
2. Városi Múzeum 1848—49-es vonatkozású anyaga
3. Városi Levéltár 1848—49-es vonatkozású okmányai
4. Dunántúli Tudományos Intézet könyv és iratanyaga

A KIÁLLITÁST 1948 MÁRCIUS 14-ÉN 11 ÓRAKOR
TOROCZKAI OSZVALD,
A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK SZABADSZERVEZETE
VIDÉKI CSOPORTVEZETŐJE NYITJA MEG

MEGTEKINTHETŐ 1948 MÁRCIUS 14-ÉN 11—13 ÓRÁIG DÍJTALANUL,
MÁRCIUS 15—31-IG, NAPONTA 8—17 ÓRÁIG

DIÁKOKNAK ÉS CSOPORTOKNAK —.50, FELNŐTTEKNEK 1.— FORINT
BELÉPŐDÍJ MELLETT

MÚZEUM VEZETŐSÉGE

Toroczkai Oszvald

PÉCS VÁROSI MÚZEUM

Barátság nyomda Pécs — 1986

MDK

Toroczkai Oszvald

Cigányok, olaj

M. Képzőmüv. Szab. Szerv. tav. tárlat, 1947.
máj. 8 l.

Toroczkai Oszvald
Utcarészlet, olaj

Alkotás Művészház XXXV. kiáll. 1947. jun.

Szafika Toroczkai Oswald:
Pihenő bányász

Toroczkay Oswald: Pihenő bányász

Szabad Nis 1948 nov. 23. - 6. -

Festészet Toroczkay Oswald freskója

A munka ábrázolása

Szabad Nép 1948. jul. 18. - ii -

Toroczkay Oszwald festő

Tér és Forma, 1932.

V. évf. 281-285. o.

A debreceni uj köztemető és építményei.

Grafika – Rajz

„Megvédjük minden erőnkkel" –
Toroczkai Oswald

Szabad Művészet, 1948.

III. évf. 7–8. sz. 332–338. o.

Papány Gábor: a Béke-rajzpályázat
mérlege.

Táblakép. „Tiszai hid", Tornyay

Szabad Művészet. 1951 V. 1. 31

(szegi) Miskolci és debreceni művészek
szereliáll Kása

Toroczkai Ozwald

Csendélet ablakkal, olaj
Máramarosból, olaj

Szoc.dem. Párt Képzőm. Tagozata. 4o szocialista művész csop.-kiáll. 1948. febr.

Torockai Osvald

K

TOROCKAI OSVALD: TAVASZ A FALUN

Képrönmöcsich

1930. IV. cf. 143 l. 31 sten

LATOK

HARANGHY JENŐ: CSOKONAI

Toroczkai Oszvald, festőművész

A Köztemető díszravatalozóit ifj. Kovács János, Holló László, Haranghy Jenő és B. Kokas Klára freskói és üvegablakai díszítik, árkádsorát Toroczkai Oszvald sgraffitói. —

A Krematórium felújítása most van folyamatban.

Dr. Kürti Katalin: Debreceni temetők művészi értékei.
Műemlékvédelem, Budapest, 1983. 4. 294-300 old.-ig.

MDK

Toroczkai Oszvald festő

M. Képzőmüv. Szab. Szerv. Tav. Tárlat,
1947. máj. 2 1.

Toroczkai Oszwald festő M·D·K

Munkás és munkásnő Olaj Mův. Stef.
Virágos csendélet " " "
Halász és feleségé " " "

Kőr magyar ~~festő~~ művész Kiállítás Nat.
Bp. 1948 10

Toroczkay Oswald

Falurészlet, olaj

Uj magyar képzőművészet. Főv. Képtár bányavidéki vándorkiáll. 1948. jun. 34 l.

Tokaczkai Oszvald

Nagy József vénéra exlibrist
kénitet (1903) Debrecenben

A képzőművészetek Debrecenben, 1961.

66 oldal

Tornyai Oszvald

Debrecenben 1935. okt. 29-én alakult Fiatal Művészek Céh-ben választmányi tag lett.

A képzőművészetek Debrecenben /szerk. Bögel József/
1961. Debrecen 68. l.

Toroczkay Osvald, festö
szül. 1884

185.sz. F ek-"o."vöröskréta
186." Fek.kréta
187." Barna kréta

Stockholmi grafikai kiáll. 1948.April.
Nemzeti Muzeum/Stockholm/ K atal. 27.l.

MDK

Toroczkay Oszwald III.dij

Végvári: Monumentális pályázatok kiáll. Magyar Nemzet 1949. okt. 19. 5 l.

MDK

Toroczkai Oszvald
Halász, olaj
Falusi utca, olaj

Hipp-Hónai Tára. kiáll. H.Szal. 1948. dec.
1b 1.

MDK

Toroczkay Oszvald

Kertek alján, olaj

Magyar Képzőművészetért. 1. kiáll. Ernst Muz.
1946. jul. 9 l.

Torocsky Oszvald

Certek alján, olaj

MDK

Toroczkay Oswald
Parasztudvar, olaj

Szoc.dem.párt képzőművészeinek társ. Ernst muz. kiáll.
1945. okt. 6 l.

MDK

Toroczkay Oswald
Tiszai révnél, olaj

Szoc.dem.párt képzőművészeinek társ. Ernst muz. kiáll. 1945. okt. 6 l.

Toroczkai Oszvald, Bpest

Tél, olaj

Halászok, olaj

Magy. Képzőművészek Szebedszervezete debreceni csop. kiáll. 1946. jun. Déri Muz.

MDK

Toroczkai Oszvald
Udvar szekerekkel

M. Képzőm. Szab. Szervezete I. kiáll. Pécs,
1946, dec.

MDK

Toroczkai

Karácsonyi Vásár

1883-1960.M. plakáttört. kiáll. Műcs. 1960.

MDK

Toroczkai

Karácsonyi Vásár.1940., 94x62 FSZEK

Magyar Plakát-Történeti Kiállitás.1960.
Műcsarnok. Kat. 40.1.

Toroczkai Oszwald
Festő és a pihenő halászok, olaj
Tiszamenti tszcs, olaj

II. Nagy. képzőműv. kiáll. Miskolc. 1951. nov.
9 l.

MDK

Thorotzkay Oswald festőművész

Debreceni származású. Az ő vezetésével alakult meg a Magyar Képzőművészek Szabad Szakszervezete vidéki szervezetének országos központja.

Szabó Zoltán: Debrecen művészi fejlődése a felszabadulás után.
Alföld, Debrecen, 1955 tavaszám, VI. évf. 1-2. sz. 47. l.

Toroczkay:

Vásárhelyen, a II. Magyar Képzőművészeti Kiállítás vázlatainak tárlatán „Festő és pihenő halászok" és „Tiszamenti tszcs" c. képeinek vázlatai szerepeltek. (emlitve.)

Viharsarok, Hódmezővásárhely, 1952. Nov. 13.

MDK

Torockay [!]

[Torockay Oszvald] festő

Münchenben együtt tanult Holló
Lászlóval.

Tóth Ervin: Holló László grafikai mű-
vészete.

Alföld, Debrecen, 1960. 5. sz. 90. l.

MDK

Toroczkai

Nem sokkal az első világháború kitörése után – Hollóval és Hrabéczyvel együtt Técsőről Debrecenbe megy. Itt tanítást vállal a kereskedelmi iskolában.

Holló László: Életem...

Építünk, Debrecen, 1954. tavaszán, V. évf. 1. sz. 28. l.

MDK

Torockai Oszvald Ferenc
1881-1951.

Pihenő lányok (olaj) - Déri Múzeumban.

Déri Múzeum Debrecen. Vezető a képtárban. Bp. 1952. 6. kp.

Toroczkai Oszvald festő M.D.K.

Debreceni. Együtt volt Münchenbe Hollósy iskolájában Helló László festővel. Técsőn si együtt érte őket az első világháboru kitörése . Debrecenbe mentek és a Kereskedelmi iskolában tanitást vállaltak.

Koczogh Ákos:Helló László p. 1962. 12, 13.1.

Torockkay Oswald, festő

Dienes János 1921-től nyaranta járta a Tisza menti falvakat és festett. Sokszor Torockkay Oswalddal együtt jártak a falvakban.

Sümegi György: Dienes János emlékezete.
Nagyvárad-Bihari Napló, 1944. szept. 14.

MDK

Toroczkay

debreceni művész alkotásai az 1930.febr.-ban Békéscsabán rend. városközi tárlaton.

Cikk: Városközi kiáll. Békéscsabán.

Képzőművészet, 1930.IV.évf. 29.sz. 103.l.

Terockai MDK

Ex Libris Kiállitás Debrecenben.

Magyar Iparmüvészet 1928. 2e7.e.

TOROCZKAI OSZVALD, festő

A Debreceni Közművelődési Könyvtár ~~könyvtárnak~~ ex libr risét Ecsedi István a 30-as évek elején változtatta meg, Toroczkai Hortobágyát felváltotta a Petri Béla modernebb Napbanézője. 615.old.

SZ. SZABÓ LÁSZLÓ: Adalékok a Debreceni Városi Közkönyv tár működésének múzeumi éveihez /1928-1944/. 613.old.

A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. I. 1968. Debrecen, 1970

TOROCZKAI OSZVALD,festő

A Debreceni Közművelődési Könyvtár ex librisze Hortobágy,Torockaitól. 1.kép. 616.old. Fekete repr.

SZ.SZABÓ LÁSZLÓ: Adalékok a Debreceni Városi Kozkonyv tár működésének múzeumi éveihez /1928-1944/. 613.old.

A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. I. 1968. Debrecen, 1970

MNK

Toroczkay Oszwald

Virágos udvar, Olajfm. 45x49. Jelzett.

Árverési Csarnok aukció kat. 1934.szept.
59.lap

MNK

Toroczkay Osvald

Virágos udvar, olaj

Árverési Közlöny, 1939. 3.sz.
35 l.

Toroczkay Oszvald
Virágos udvar, olaj

Árverési Közlöny, 1936. márc. 2. rendk.sz.
1.

53

A TAVASZI KIÁLLITÁSON RÉSZTVEVŐ MŰVÉSZEK NÉVSORA.

Ács Ferenc, festő, Kolozsvár, Major-utca 5. (393.)
Aggházy Gyula, festő, VI., Andrássy-út 71. (3, 120.)
Aggházy Tibor, építész, VI., Munkácsy-utca 16. (342.)
Bachmann Károly, festő, Ujpest, Zrinyi-utca 5. (69, 71.)
Baditz Ottó, festő, VI., Nagy János-utca 35. (94, 116, 242, 265, 290.)
Balló Mariska, festőnő, Rákospalota, Villasor 6. (357, 359.)
Bánszky Sándor, szobrász, IX., Üllői-út 56. (202.)
Baránszky E. László, festő, Pozsony, Szilágyi Dezső-utca 35. (81, 112.)
Basch Árpád, festő, I., Kelenhegyi-út 12. (375.)
Benczúr Gyula, festő, VI., Bajza-utca 23. (25.)
Berán Lajos, szobrász, IX., Bakács-tér 6. (182, 183, 191.)
Berkes Antal, festő, VII., Wesselényi-utca 54., (300, 302, 322.)
Beszédes László, szobrász, VII., Bethlen-utca 41. (198, 199.)
Bér Dezső, festő, V., Honvéd-utca 10. (336, 340.)
Boemm Ritta, festőnő, I., Döbrentei-tér 5. (157, 225, 226.)
Bory Jenő, szobrász, VI., Kmetty-utca 18. (178.)
Bosznay István, festő VI., Andrássy-út 71. (24, 32, 34, 41, 42, 44, 45, 132.)
Bruck Hermina, festőnő I., Döbrentei-utca 10. (286.)
Bruck Lajos, festő, I., Döbrentei-utca 8. (38.)
Bruck Miksa, festő, VI., Munkácsy-utca 14. (21, 23, 78, 79, 144.)
Brunningeni Flesch Ludmilla, festőnő, München, Pettenkoffenstr. 31. (10)
Conrád Gyula, festő, Margit-körút 5/a. (380, 381.)
Cserna Károly, festő, Mária-Besnyő. (309.)
Csillag István, szobrász VII., Kazinczy-utca 51. (188, 195, 196.)
Csók István, festő, Darázs, Baranyamegye. (90, 134, 210.)
Csordák Lajos, festő, Nagy-Szalánc, Abaujm. (317, 325, 329, 331, 404.)
Czene Béla, festő, VII., Hernád-utca 26. (371.)
Damkó József, szobrász, I., Várkert bazár. (175.)

Toroczkai Trnyák Osvald

XV. TEREM.

386 **Kléh János.** Téli verőfény. Olajf. Eladó.
387 **Pálfy József.** Tiszapart. Olajf. Eladó.
388 **Juszkó Béla.** Szökik a tinó. Olajf. Eladó.
389 **Pálfy József.** Csendes alkony. Olajf. Eladó.
390 **Kléh János.** Délutáni napsütés télen. Olajf. Eladó.
391 **Kővári Szilárd.** Szines házak délelőtt. Olajf. Eladó.
392 **Pálfy József.** Vihar után. Olajf.
393 **Ács Ferenc.** Vasárnap délután. Olajf. Eladó.
394 **Reinhard Károly.** Iddogál a gazda. Olajf. Eladó.
395 **Reinhard Károly.** Szegény ember ebédje. Olajf. Eladó.
396 **Reinhard Károly.** Ünnep délután. Olajf. Eladó.
397 **Mányai József.** Csendélet. Olajf. Eladó.
398 **Kunwald Cézár.** R. L. úrnő arcképe. Olajf. Magánt.
399 **Kunwald Cézár.** Növérek. Olajf. Magánt.
400 **Rudnay Gyula.** Délután. Olajf. Eladó.
401 **Szepesi Kuszka Jenő.** Fenyves. Olajf. Eladó.
402 **Toroczkai Trnyák Osvald.** Zöld kendő. Olajf. Eladó.
403 **Kunwald Cézár.** Férfiarckép. (Dohnányi Frigyes tanár.) Olajf. Magántulajd.
404 **Csordák Lajos.** Esti napsugár ősszel. Olajf. Eladó.
405 **Kárpáty Rezső.** Nyáron. Olajf. Eladó.
406 **Plány Ervin.** Concarneaui mosónők. Olajf. Eladó.
407 **Ujházy Ferenc.** Tavasz. Olajf. Eladó.
408 **Kiss Rezső.** Lidércnyomás. Olajf. Eladó.
409 **Juszkó Béla.** Őszi napsugár. Olajf. Eladó.
410 **Kandó László.** Tájkép. Olajf. Eladó.
411 **Juszkó Béla.** Kigyós völgye. Olajf. Eladó.

Műcsarnok 1909. tav. Cat.

MDK

Toroczkai Trnyák Osvald

Zöld kendő, of.

Mücsarnok 1909. tav. kiáll. kat. 43.1.

Torzkai Trnyák Osvald

356 Kádár Béla. Hetivásáron. Pastel. Eladó.
357 Balló Mariska. Akt. Pastel. Eladó.
358 Garzó Berthold. Délutáni órák. Vízf. Eladó.
359 Balló Mariska. Alvó akt. Pastel. Eladó.
360 Góth Móric. Földhordás. Vízf. Eladó.
361 Toroczkai Trnyák Osvald. Ülő leányka. Pastel. Eladó.
362 Olgyai Viktor. Napfényes erdő. Pastel. Eladó.
363 Vámosyné Eleőd Karola. Fabiola. Vízf. Magánt.
364 Olgyai Viktor. Az ér mentén. Pastel. Eladó.
365 Kádár Béla. Testvérek. Pastel. Eladó.
366 Mondok Károly. Udvarló kakas. Vízf. Eladó.
367 Dobai Székely Andor. A ruhaszárítók. Metszet. Eladó.
368 Kümmerle Pál. Csendélet. Vízf. Eladó.
369 Toroczkai Trnyák Osvald. N. J.-né. Pastel. Magánt.
370 Ürmös Péter. Kőszállító hajók. Rajz. Eladó.
371 Czene Béla. Tanulmány. Pastel. Eladó.
372 Scheiber Hugó. Vázlat. Fiúfej. Olajf. Eladó.
373 Ürmös Péter. Moló. Rajz. Eladó.
374 Garzó Berthold. Zsindelyes házak. Vízf. Eladó.
375 Basch Árpád. A föld (allegoria). Vízf.
376 Garzó Berthold. Intérieur. Vízf. Eladó.
377 Schikedanz Albert. Bruneck Tirolban. Vízf. Magánt.
378 Kováts József. Bejárat a várba. Vízf.
379 Schikedanz Albert. Tengerparton. Vízf. Eladó.
280 Conrad Gyula. Segesvári részlet. Eredeti rézkarc. Eladó.
381 Conrad Gyula. Közeledő zivatar. Ered. aquat. Eladó.
382 maróthi Major Jenő. Tél. Pastel. Eladó.
*383 Erdőssy Béla. Téli hangu'at. Pastel. Eladó.
384 Heyer Arthur. Fiatal angóramacskák. Rajz. Eladó.
385 Kron Béla. Cigányleány. Kőrajz. Eladó.

Képzőm. Tan. 1909. Tav.
Kiáll. Cat.

A TAVASZI KIÁLLITÁSON RÉSZTVEVŐ MŰVÉSZEK NÉVSORA.

Ács Ferenc, festő, Kolozsvár, Major-utca 5. (393.)
Aggházy Gyula, festő, VI., Andrássy-út 71. (3, 120.)
Aggházy Tibor, építész, VI., Munkácsy-utca 16. (342.)
Bachmann Károly, festő, Ujpest, Zrinyi-utca 5. (69, 71.)
Baditz Ottó, festő, VI., Nagy János-utca 35. (94, 116, 242, 265, 290.)
Balló Mariska, festőnő, Rákospalota, Villasor 6. (357, 359.)
Bánszky Sándor, szobrász, IX., Üllői-út 56. (202.)
Baránszky E. László, festő, Pozsony, Szilágyi Dezső-utca 35. (81, 112.)
Basch Árpád, festő, I., Kelenhegyi-út 12. (375.)
Benczúr Gyula, festő, VI., Bajza-utca 23. (25.)
Berán Lajos, szobrász, IX., Bakács-tér 6. (182, 183, 191.)
Berkes Antal, festő. VII., Wesselényi-utca 54., (300, 302, 322.)
Beszédes László, szobrász, VII., Bethlen-utca 41. (198, 199.)
Bér Dezső, festő, V., Honvéd-utca 10. (336, 340.)
Boemm Ritta, festőnő, I., Döbrentei-tér 5. (157, 225, 226.)
Bory Jenő, szobrász, VI., Kmetty-utca 18. (178.)
Bosznay István, festő VI., Andrássy-út 71. (24, 32, 34, 41, 42, 44, 45, 132.)
Bruck Hermina, festőnő I., Döbrentei-utca 10. (286.)
Bruck Lajos, festő, I., Döbrentei-utca 8. (38.)
Bruck Miksa, festő, VI., Munkácsy-utca 14. (21, 23, 78, 79, 144.)
Brunningeni Flesch Ludmilla, festőnő, München, Pettenkoffenstr. 31. (10)
Conrád Gyula, festő, Margit-körút 5/a. (380, 381.)
Cserna Károly, festő, Mária-Besnyő. (309.)
Csillag István, szobrász VII., Kazinczy-utca 51. (188, 195, 196.)
Csók István, festő, Darázs, Baranyamegye. (90, 134, 210.)
Csordák Lajos, festő, Nagy-Szalánc, Abaujm. (317, 325, 329, 331, 404.)
Czene Béla, festő, VII., Hernád-utca 26. (371.)
Damkó József, szobrász, I., Várkert bazár. (175.)

toroczkai-Trnyák Osvald

Csordák Lajos, Góth Móric, Kléh János, Zord Arnold, Kóbor G. Henrik, Mányay József, Rudnay Gyula szerepelnek müveikkel "A Mücsarnok tavaszi tárlatá"-n.
A kiállitásról szóló kritikát a Müvészet c. rovat közli, s kiemeli az itt felsorolt ifju festőmüvészek munkáit: szerencsére akad "a mücsarnoki törzstagok képeinek sivatagában néhány tenyérnyi oázis, fiatal, sokat igérő hajtásokkal."

A HÉT, Bp. 1909. ápr. 4. XX. évf.
14. sz. 234. lap.

Toroczkai Osztvald

Müve szerepel Kovács Antal

gyüjteményében, Debrecenben

Mügyüjtő 1975/1

6.old.

Toroczkai Ozwald: Veranda

A „DEBRECENI HÉ

Demeckyné Volf Irma: Téli táj

A Nemzeti Szalón Ta

ból mérlegelve a látottakat, azt kell mondanunk, hogy kissé elsietett volt a kiállítás időpontja, mert nem láttuk a művészek kellő felkészültségét. Meggyőződésünk, hogy kellő előkészítés mellett sokkal jobb anyagot lehetett volna összehozni. Az összehasonlítás azonban így is igazolja, hogy a múlt gyakorlata, mely úgyszólván teljesen számításon kívül hagyta a magyar művészetet, mennyire tarthatatlan. A magyar sport eredményekben gazdag múltját hirdető tropheumok — ezek is szerepeltek — bizony művészi szempontból nem közelítették meg a kiállítás másik részének színvonalát. Pedig ma még művészeink — alkalom hijján — nem is élhették bele magukat a sport

KisUjság
1949 JAN. 25

Giccsekkel, hamisítványokkal árasztják el a „műkereskedők" az országot

Sürgős intézkedést kér a kormánytól a Képzőművészek Szabadszervezete

Ismeretesek azok az üzelmek, amelyekkel a nyilt, giccs-kereskedelem megnyomorítja népünk ízlését, olcsó képek könnyű módszerű eladásával.

A giccsek kínálatának e szembetűnő módjánál is jelentősebb kárt okoznak embertársaiknak s a nemzeti társadalomnak azok, akik a festészeti *fércmunkákat és elszörnyítő másolatokat is igényes alkotásoknak tüntetik föl s eredeti klasszikus művek árán vételik meg azokat a hiszékeny és tájékozatlan emberekkel.* Dolgozó emberek sokszor évek során s keservesen megtakarított pénzükön vásárolnak meg például egy *„Mednyánszky-képet"*, valamelyik iparjogosítványos műkereskedőtől. Amikor pedig utólagosan kiderül a képről, hogy az *közönséges hitvány hamisítvány*, nincs tételes jogszabály, mely megvédi a becsapott képvásárlót és a kegyetlenül megcsúfolt mestert. De még olyan jogszabály sincs ez esetben, amely magát a kereskedelmet is megóvná e „műkereskedelmi" szégyengéstől.

Sajnos, nemcsak a holtak, de még az élők sem tudnak védekezni az efajta, nevük alatt elkövetett kufárságok ellen. *Egry József*, világhírű *Kossuth-díjas* mesterünk például — akiről köztudomású, hogy kevésszer fordul meg a fővárosban — legutóbb Pesten-jártában meglepetve pillantott meg az egyik körúti kirakatban egy tőle idegen *„Egry*-képet". Amikor bemutatkozott az üzlet tulajdonosának s kijelentette, hogy ő *soha ilyen „műtárgyat" nem festett*, a megzavarodott kereskedő sürű bocsánatkérések közt vette ki a kirakatból a képet, de ennél több azután nem is történt. A megcsúfolt mester kénytelen volt beérni ennyi „elégtételadással" is. Százával és ezrével is lehet ilyen vagy ehhez hasonló eseteket felsorakoztatni.

Munkácsy Miksa és társai...

Egy raffináltabb „műkereskedelmi" fogás valamely klasszikus mesterünk családi neve mellé más keresztnevet írni. Például ugyancsak egy körúti műkereskedés kirakatában éktelenkednek a legszörnyebb giccsek 1000—2000 közötti árakon ily nevek alatt: *Munkácsy Miksa Endre, Benczur Ida, Mednyánszy Andor* stb. A célzat nyilvánvaló itt. A tájékozatlanokkal a léprecsaló családi név után és a többnyire rokonított hangzású keresztnév alapján könnyű elhitetni, hogy valóban mesteri munkákról van szó: Munkácsy-, Benczur- és Mednyánszky-képekről. A jámbor vevő gyanútlanul örül a remek „Munkácsy"-nak s halvány sejtelme sincs arról, hogy ezer forintért mégcsak egy Munkácsy-vázlatrajzot sem vásárolhat.

Más módszer egy ismert mester valóban eredeti s szignált képe mellé egy hasonló előadásmódú, de jeltelen giccset aggatni ki. Például: az egyik belvárosi „képszalon" kirakatában egy eredeti *Koszta*-kép szomszédságában egy *Koszta-mimelő* festmény „díszeleg" ár- és névjelzés nélkül. A játék itt arra megy, hogy a hiszékeny képvásárló elhigyje, hogy az a másik kép is a mestertől való s megvegye a „Koszta-képet" — a hamisítványt is az eredeti mestermű kínálati árán.

Sürgős intézkedést!

Mindezekkel kapcsolatban megkérdeztük a *Képzőművészek Szabadszervezete* országos szervezési osztályvezetőjét, *Toroczkay* Oszwaldot: van-e védelmi mód a szörnyű „műkereskedelmi" visszaélések ellen?

— Sajnos, nemcsak a fővárosban folyik az égbekiáltó üzérkedés — mondotta Toroczkay Oszwald —, de országszerte *s vidéken még nagyobb mértékben*, mint Budapesten. A Képzőművészek Szabadszervezete még az elmúlt évben beadványt intézett a kereskedelemügyi kormányhoz a giccskereskedelem megállítására. A kérdés megoldása nem tür további halasztást s reméljük, hogy még ez évben *komoly jogszabály születik a giccskereskedelem megakadályozására.* Türhetetlen nemcsak művészi, de kereskedelmi szempontból is, amit Magyarországon művelnek sokan „műkereskedelem" címe alatt. Ha textilkereskedő csak szakmai képesítés alapján kaphat iparjogosítványt, elvárható lenne, hogy *műkereskedelmi iparjogosítványt se adjanak bárkinek.* S ha a kereskedelmi tisztesség tiltja, hogy nemes gyapjúszövet címkéje alatt mosogatórongyot kínáljanak a vevőknek, úgy legalább annyira kell tiltani azt is, hogy mesteri nép és mesteri művek árán giccsekkel szürják ki a hiszékeny és tájékozatlan emberek szemét!

A kérdést valóban meg kell mihamarább oldani a népi demokráciában, mert, mint a 80 éves *Lyka* Károly professzor is mondotta a *Kis Ujság* részére adott jelentős nyilatkozatában: „soha és sehol nem szabad tűrni a giccset, a társadalom ízlésbeli nyomorát..."

Nagy Tibor

Torockai Oszvald

Ára 60 fillér

Kik nyo

fordu

KIS

A Független Kisgazda-,
Főszerkesztő: Dobi I

Az új állampolgársá

Vállalatvezetői kineveze

KÉT VERESÉG

Csangkajsek rendszerének összeomlása s a felszabadító néphadsereg győzelme nem csupán döntő jelentőségű világpolitikai esemény, de történelmi fordulópont: az elnyomott népfajok gátszakítása a fehér faj felsőbbrendűségi mítoszán alapuló kapitalista imperializmussal szemben. Senki előtt sem lehet kétséges és ezt a nyugati imperialisták tudják a legjobban, hogy a kínai fordulat hatása nem marad el a többi elnyomott színes népfajnál sem. A századeleji irodalmi látomás „Ázsia megmozdulásáról" íme elsöprő erejű valósággá válik.

De túl a kínai fordulat történelmi jelentőségén, közvetlen politikai jelentősége is sok tanulságot kínál, különösen azoknak, akik még ma is szentül hiszik, hogy a dollár kormányozza a világot. Nem ujság, hogy Csangkajsek rendszere valóban a dollár-imperializmus egyik hatalmas bástyája volt. Az Egyesült Államok egész távolkeleti politikája erre a bástyára támaszkodott. Marshall agresszív európai politikájának az volt az alapja, hogy ezt a távolkeleti bástyát szilárdnak és viharállónak tartották. *S ebben a megítélésében volt egy alapvető tévedés, amely az Egyesült Államok egész külpolitikáját döntő módon jellemzi.* Azt hitték, amit túlbuzgó híveik: hogy dollármilliókkal és fegyverszállításokkal meg lehet akadályozni a fejlődést.

Válla szemb ford

Beikta

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottsága vasárnap díszközgyülésen iktatta be főispáni tisztébe *Juhász* Imrénét, a vármegye új főispánját, akivel a dolgozó szegényparasztság régi mozgalmi harcosa került a főispáni székbe. A díszközgyülésen megjelent *Dobi* István miniszterelnök, *Kádár* János belügyminiszter és *Gerő* Ernő közlekedésügyi miniszter is.

Kulcsár Jenő alispán üdvözölte a törvényhatósági bizottság nevében *Juhász* Imrénét, aki *székfoglaló beszédében* hangsúlyozta, hogy

a közigazgatás ma már valóban a népé.

Igéretet tett arra, hogy ő, az egy-

Meghívó

A nyíregyházi
Művészeti Szakközépiskola és Városi Galéria
tisztelettel meghívja Önt

1997. december 20 - án
(szombaton) 14 órára

TOROCZKAY OSZVALD

festőművész
(1884 - 1951)

emlékkiállításának

megnyitójára

A kiállítást megnyitja:

Dr. Matits Ferenc

művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 1998. január 12-ig
- hétfő kivételével - naponta 10 - 18 óráig.
Városi Galéria - Nyíregyháza, Selyem u. 12.

A református nagytemplom. Előtérben a Kossuth-szobor.

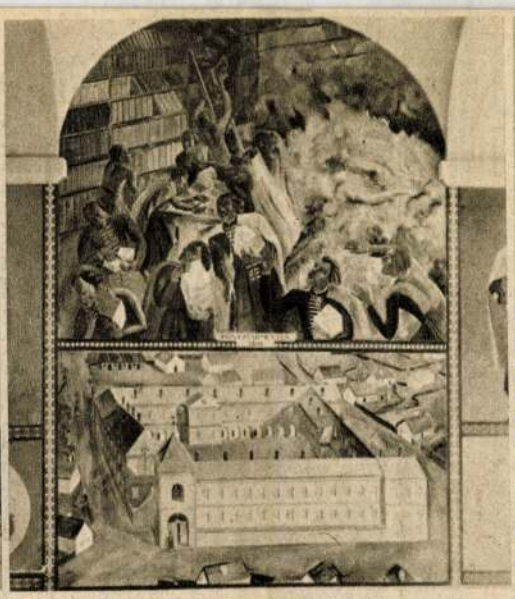

A kollégium régi nagykönyvtárának égése 1802-ben. A diákság menti a könyveket. (Gáborjáni Szabó Kálmán festménye.)

Csokonai Vitéz Mihály szobra. Jobboldalt a gimnázium.

DEBRECEN
a maradandóság városa

Az ország figyelme napok óta Debrecenre irányult. Az ősi várost a háború forgószele éppen közepébe fogta s mint hivatalosan jelentették, a súlyos harcok folyamán az ellenség kezére került.

Debrecent azonban már Ady Endre a „Maradandóság városának" nevezte egyik versében. S ha ő némi kritikával arra célzott, hogy a „kálvinista Róma" mindig konzervatív volt, mi most ezt a fogalmat igazibb értelmében fogjuk fel. Debrecen népek országútjában feküdt évezredes történelme folyamán mindig. Rajta vonultak át a keleti és nyugati erők, hogy összemérjék fegyvereiket és a civis polgárság ezek ellenére is konzerválni tudta óriási anyagi és szellemi erőit. A történelem viharai alatt olyan keresztyén respublika fejlődött itt ki, amely polgárainak a szellemi és vagyoni egyenlőséget biztosította, mint kevés más helyen.

A képek is erről beszélnek, amikor felidézik a négyszáz évet elért ősi kollégiumot, amelyben csaknem félezer esztendő alatt az ország szellemi vezetőségének jórésze nyerte el a tudományok és az igazi emberi szellem javait. „Debrecen Apollója", Csokonai Vitéz Mihály is itt tanult és az ősi falak közt tanított száz és száz diákot elragadó költészetével. Kölcsey Ferenc, Arany János járt ide és a magyar közoktatás géniuszai, Hatvani és Maróthy professzorok vetették meg ezen a szentelt helyen a magyar iskoláztatás fundamentumát, s itt millió és millió magyar lelket aranyoztak be a tudás mérhetetlen kincseivel.

Debrecen nem veszett el soha a történelem viharaiban. Megmarad most is, mert megtartja polgárainak élniakarása és a magyar szellem lebilincselhetetlen életereje.

Hatvani professzor fizikai készülékével.

Hatvani István professzor sírköve a kollégiumban.

A református kollégium a 17. században. (Toroczkai Osvald festménye.)

Hatvani professzor legrégibb fizikai eszköze.

Az egyetem főbejárata.

Világlap. Debrecen 1944. nov. 1. képekkel

PUSKAPOR helyett
FOLYÉKONY LEVEGŐ

Nagy izgalom uralkodott a laboratóriumban ezen a délutánon. Ekkorra ígérte ugyanis a tudós, hogy bemutatja a cseppfolyós levegőt. Persze volt, aki igyekezett kicsinyelni a bemutató jelentőségét.

— Nem olyan nagy dolog az egész. Eddig is csináltak már gázokból folyadékot. Csak alaposan le kell hűteni a gázt és kellő nyomás alatt cseppfolyós lesz.

— Hát nem éppen olyan egyszerű a dolog — ingatta a fejét a tudós segédje. — A levegőt 147 fokra kell lehűteni a zérus alá s ehhez legalább 150 fokú hideg anyagra van szükség. Ilyesmit nem igen találni minden bokorban.

— Akkor nem is értem, mivel akarja a levegőt mégis hűteni, ha egyszer nincs ilyen hideg anyaga — makacskodott tovább a kérdező, akiről most már kiderült, hogy járatlan ezekben a dolgokban.

— Éppen ez a találmány jelentősége, hogy nincs 150 fokú hideg anyag és mégis sikerült cseppfolyóssá tenni a levegőt.

— De hogyan, mivel? Ha egyszer nincs...

— Levegővel és ésszel — mordult most már oda a segéd és barátságtalanul otthagyta az akadékoskodót.

Levegővel hűtik a levegőt

A tudós bizony levegővel hűtötte a levegőt, amint az kiderült a magyarázatból. Egyszerű volt az egész. Csak fel kellett használni azt a tapasztalatot, hogyha valamilyen gázt erősen összenyomunk és hirtelen megszüntetjük a nyomást, a gáz kitágul és lehűl. Persze akármilyen erősen összenyomjuk is, egyszerre nem sikerül annyira lehűteni, hogy cseppfolyós is legyen, de ezt az eljárást addig lehet folytatni, amíg a gáz hőmérséklete kellő hideg lesz a cseppfolyósításhoz. Azaz a már egyszer kitágult és lehűlt gázt, most már ilyen hidegen újra összenyomjuk, majd kitágulni engedjük, addig amíg valóban cseppfolyós lesz. A szerkezetet a tudós feltalálóról Linde-féle készüléknek nevezték el s mindjárt jobban megértjük a dolgot, ha egyszer végigkísérjük a cseppfolyósítandó levegő útját.

Nézzük meg a mellékelt rajzot és menjünk végig a nyilak irányában. A levegőt először az S sajtolóban összenyomják, majd megszárítják az SZ szárítóban. (Olyan anyagokon át, amelyek a párákat magukba szívják.) Utána egy hűtőszerkezeten megy keresztül — *H* — és egy hármas csőszerkezet legbelső csövébe — *I* — kerül. Az *1.* szelepnél hirtelen kitágul és most a hármas cső második csövében — *II* — keresztül áramlik vissza a sajtolóba. Ez a most már nagyon hideg levegő egyúttal hűti a középső csövön az *1.* szelephez menő levegőt, maga pedig a sajtolóban megint erős összenyomást szenvedve a szárítón át ismét az *1.* szelephez jut és újra kitágul. Ezúttal persze még hidegebb lesz, de hogy a *II.* csövön át megint a sajtoló felé fut, még jobban lehűl, mert az *I.* csövön áramló levegő hűti. Így aztán a mindig hidegebbé váló levegő egyszerre csak eléri azt a fokot, amelyen cseppfolyósodik. A cseppfolyós levegőt azután a *2.* szelepen a *T* tartályba bocsátjuk. Az itt összegyűlt cseppfolyós levegő erősen párolog s a *III.* cső arra való, hogy a hideg levegőt vezesse le.

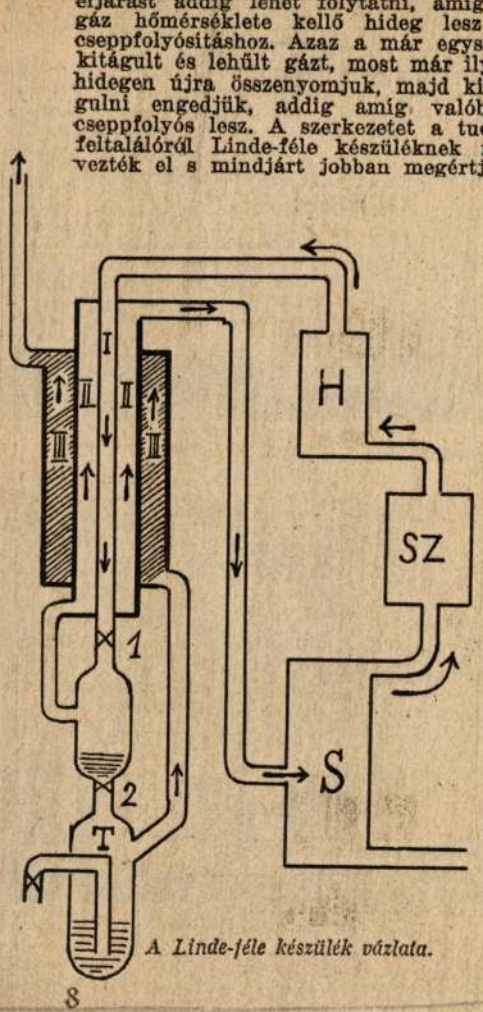

A Linde-féle készülék vázlata.

A cseppfolyós levegő

Maga a cseppfolyós levegő egészen varázslatos folyadék. Szép kék színe van, akárcsak az égboltnak. Elképzelhetetlenül hideg, 200 fok a zérus alatt. A beléje dobott almaszeletek pillanatok alatt olyan keményre fagynak, hogy kalapáccsal kell szétverni őket. A gumidarab hasonló sorsra jut. Mivel a levegő nitrogén és oxigén keveréke, ebből áll a cseppfolyós levegő is. A nitrogén azonban hamarabb párolog el, mint az oxigén s ilyenformán mind dúsabb lesz oxigénben.

A cseppfolyós levegő mínusz 190 foknál — így jelölik a zérus alatti hőmérsékletet — forr. Akármilyen furcsa, ez így van. Minden folyadék a forráspontján átalakul gáznemű vé. A víz 100 fok melegnél változik át gőzzé. A cseppfolyós levegőre is azért mondjuk, hogy forr, mert, ha 190 fok hidegnél is, de átváltozik légnemű vé.

Oxiliquit, az új robbanóanyag

De hogyan lesz robbantószer a cseppfolyós levegő?

Azt már régen is tapasztalták, hogy ha cseppfolyós levegővel fűrészport, gyapotot itatnak át és meggyújtják, úgy robban, akárcsak a dinamit. Vannak azonban más anyagok is, amelyek felszíva a cseppfolyós levegőt hatásosabban robbannak. Ilyen a korom, naftalin, amelyekhez még sokszor alumíniumot is szoktak keverni. Kezdetben azonban az volt a baj, hogy a robbanótöltényeket közvetlenül használat előtt kellett átitatni, mert a cseppfolyós levegő hamar elpárolgott. De mert az új robbantóanyag, amelyet *oxiliquit*nek neveztek el, legfeljebb a felébe került a lőporos robbantó anyagnak, tovább próbálkoztak.

Rájöttek aztán arra is, hogy az oxiliquit minél nagyobb tartályokban van, annál kevesebb párolog el belőle. Így aztán nagyobb távolságokra is el lehetett szállítani anélkül, hogy sok elpárolgott volna belőle. A sok kísérletezés közben az is kiderült, hogy a robbantótöltény mérete sem közömbös. Minél nagyobb átmérőjű volt a töltény, annál több ideig lehetett eltartani. Amíg a kezdet kezdetén már tíz perc múlva használhatatlan lett a töltény, addig a nagy átmérőjű töltényeket egy óra múlva is lehetett még használni. Hogy aztán a háború alatt milyen tökéletesedésen ment keresztül az oxiliquit, azt egyelőre senki sem tudja, de hogy széleskörű alkalmazása van, az bizonyos. Egyik kiváló szakemberünk véleménye szerint lehetséges, hogy a rakétalövedékek hajtóanyaga is oxiliquit.

Szalánczi Károly

Édesanyám...

IRTA BABAY JÓZSEF

I.

— No, ezt megcsináltad! — kiáltott Seregélyné Pöndöl Katára és csípőre tette a kezét. Szeme villogott, kegyetlen indulatok kergetőztek ebben a húspárnába mélyült két szemben, aztán nagy, óriásizmú balkeze levált a rengőhájú balcsípőről és fellendült a magasba. Ütése nyomán Kivadárról való Pöndöl Kata úgy penderedett szegény a konyha sarkába, mintha repült volna. Föl se tudott kelni. A feje zúgott, arca égett, kicsiny szívében úgy ült a rémület, akár fekete kánya a vigasztalan tarlón.

Voltaképpen nem volt nagy bűne.

Elégette kissé a sülttököt, amit csemegeként fogyasztott így, „szezonidőn" Seregély Gábor szíjgyártó úr.

A hatalmas asszony belendült a szobába és kissé félénken mondta az urának:

— Te Gábor, ne haragudj, ez a leány elégette a tököt.

Valahogy úgy van, hogy a kisvárosi szíjgyártók nem igen kedélyes emberek. Kemény munka megdolgozni az állati bőrt. Árral vájni a lyukakat hosszú-hosszú éveken át, sallangolni a quadrátokat, szerszám, hám, fűzés, homorkalapálás, emellett túlságosan nem jövedelmez ez az ipar. És aki megszokja a szíjakat, szeret a szíjjal bánni üres óráiban is. Így hát szinte természetes volt, hogy a dorongvékony emberke összeugratta homlokán két szemöldje bokrát, káromkodott s felkapta a vadonatúj kutyakorbácsot, amit szépen sárgálló borjúbőrből húzogatott és font a helybeli uraság új gazdatisztjének. Felugrott az agyonbökdösött, nehézszagú szíjgyártószékről, amelyet ezek a mesterek úgy ülnek meg, akár a lovat s kiment a konyhába.

Pöndöl Kata még ott gubbasztott a sarokban.

Fejletlen, eldolgozott életű, zsenge csontú kisleány volt Kata. Egy évvel ezelőtt csukták szüleire a földi élet zárait, a koporsószögeket, egy falusi fuvaros révén került ide kis cselédnek. Csak az arca volt üde és gyermeki, akár egy arccá formálódott gyöngyvirág, mert a fiatalság örökkön szép. Szeme, ez a mélyenkék kis szempár behunyódott, ahogy meglátta a szíjgyártót.

Szűkszavú ember volt a mester.

Most se szólt egy szót se.

Csak végigvágott kétszer Kata hátán és ment vissza a műhelybe.

Nem tudom, kit suhintottak már háton kutyakorbáccsal, de elhiheti mindenki, hogy kegyetlen fájdalom, kékes országút marad a nyomában, melyen napokig népvándorlást rendeznek a kínok...

II.

A barcsi hetipiacon Szuda Mári igen szitta a fogát, ami azt jelentette, hogy sok szava volna, de jobb, ha hallgat. Tehát szó nélkül rakosgatta vissza a helyére a zöldségcsomagokat, az almát, a szekfűkörtét, a házifűszert, amit Krisztin Magdolna kisasszony szétdobált.

— Hitvány a holmija, Mári — hadarta éles és kegyetlenül kiméletlen hangon az öreg kisasszony. — Tízet adok ezért az öt csomóért. Akarja?

— Vigye, drága nagysám, vigye — mondotta legyintve a kofa, abban a reményben, hogy mihamarabb megszabadul a hórihorgas, veszedelmes hölgytől.

Krisztin Magdolna valami hihetetlen önszigorban éldegélt a kisváros alján, közel az állomáshoz. Termete hosszú volt, akár egy megsoványodott és mesterségesen kinyújtóztatott próbababa. Cselédkéit hetenként cserélte. Átad, ahol tegnap este égette el Pöndöl Kata az úritököt, elég messze eső kisváros Csurgótól, de már erről a környékről sem kapott cselédet. Így hát maga cipelte hazafelé a nagy piaci szatyrot, amelynek mélyén zöldség, gyümölcs, két csomag pótkávé, cukor, só, élesztő súlyosodott s mindennek a tetejében egy összekötött lábú csirke kuporgott, rémülten csukogatva két szemét a kikékült ég alatt.

MDK

Toroczkai Oszwald harmadik dij.

Sz.S: A MÉMOSz-freskópályázat kiáll. Népszava, 1949. okt.18.

MDK

Toroczkay Oszvald

Szabad Művészet, 1949. 43o l. A MÉMOSz székház.

MDK

Torockay Osvald III.dij 1ooo Ft

Székely Z: Független kritika ... freskópályázatról.
Független Magyarország 1948. jul.19. 4 l.

Torockai Oszvald

Az Építési és Közmunkaügyi Minisztérium és a Vallás- és Közoktatási minisztériumnak 1949. április havában a MÉMOSZ-székházban előadóterembe létesítendő falfestmény pályázatán III. díj.

Végvári Lajos:
Két képzőművészeti pályázat - Építés-Építészet. 1949. I. évf. 4. sz. 49, 50. l.

37.

1893.

MDK

Toroczkay Oszwald

N.T: Két pályázati hirdetmény. Kis Ujság 1949. okt 19.

TOROCZKAI Oswald – festő

Hajdú-Bihari Napló 1998.01.19.

KULTÚRA

„...nyüzsgik Oszvald világhírét"

Debrecenben is lesz Toroczkai-tárlat

Toroczkai Oszvald: Leányportré (1930)
Fotó: A Toroczkai-katalógus nyomán

Debrecen (HBN) – A napokban zárult Nyíregyházán a városi galériában Toroczkai Oszvald (1884–1951) festőművész emlékkiállítása.

Az alkotó a század elejétől négy évtizeden át Debrecenben fejtett ki sokrétű tevékenységet: a képző- és iparművészeti alkotómunkán túl iskolai és iskolán kívüli művészeti oktatást folytatott itt, s a város kulturális életének szervezésében jeleskedett. A második világháború után a fővárosban élt, s ott is hunyt el.

Állandó kiállításon a Déri Múzeumban szerepelnek alkotásai. Más munkáiból – mint arról Fodor Éva művészettörténész tájékoztatott – a következő esztendőben nyitnak kiállítást a múzeumban.

Matits Ferenc művészettörténész szép katalógust készített a művész emlékének. Abban utal rá: „Toroczkai művészete közel állhatott Tóth Árpád ízlésvilágához". Idézi a Tárlat című játékos költeményt: „...Aztán láttam ott Toroczkai-boglyát / Császárzsemlyestílben nemesítve, / S egy képen Turai bácsi kék frakkját / Nyári égboltnak kifeszítve. / A sárgarézgomb volt kikészítve Napnak / S a kávépöttyök viharfelhő-habnak. / S láttam sok gyanús-zöld lombkupacot, / Merész színkígyót, sőt színkukacot, / Amint nyüzsgi[illegible] Oszvald világhírét..."

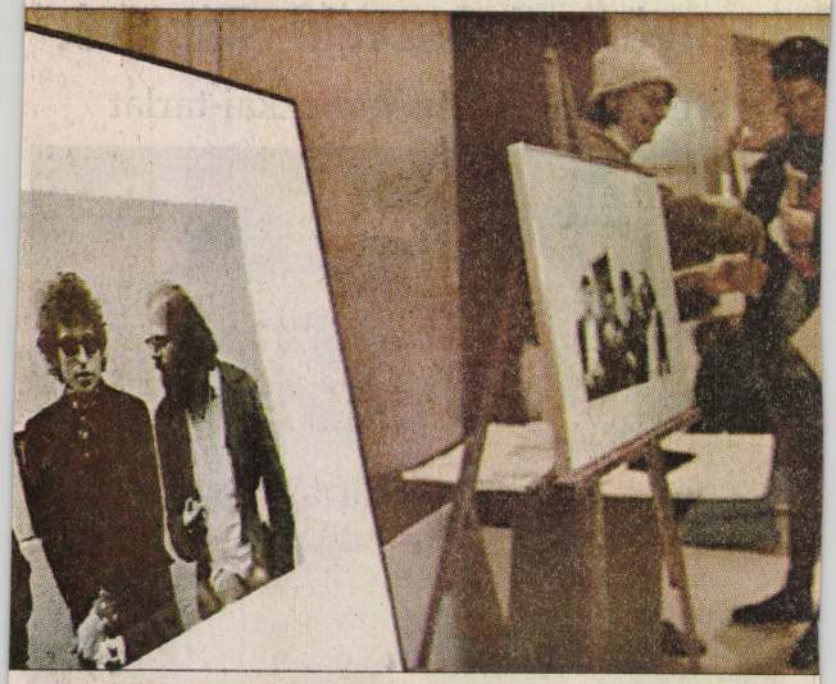

a – Bob Dylan, a legendás folkénekes a témája a helyi egyetem által sze
ának. Az előtérben Dylan (középen) Allen Ginsberg (jobbról) és Michael M
-ös fényképfelvételen

moziba?

oni Garber pár-
moziba, amikor
okban megte-
diájáról készült
és 14 perc, ezt
" – magyaráz-
ek végét tapo-
sszony. Attól
tartania, hogy
özben – a film
attól az utolsó-
zönséget.
imes a napok-
ott, hogy mind
a hosszat, vagy
itanic kirobba-
erősítheti ezt az
an soha ezelőtt
annyi hosszú
hollywoodi té-
ames Cameron
gatása ráadásul
árnál többe ke-
gymillió dollárt
Nem mintha a
ség lenne Holly-
nk csak példá-
négy óra és há-
ta a szélre (há-
ét perc), vagy a
három óra és 17
mberben pedig
ságot kínáltak
ngóinak: a Sá-
eresztül mesél-
rasztkollektíva
Angeles Times
ő önmegvalósí-
zza a „minél
b" jelenséget. A
filmkészítő be-
e, hogy egye-
final cut"-ra,

250 éves játékkaszinó

Budapest (MTI) – Marlene Dietrich minden játékkaszinót ismert, és ezt tartotta a világon a legszebbnek. De nemcsak a legszebb, hanem a legrégibb is – 1824-ben kezdett üzemelni a Friedrich Weinbrenner által épített viághírű gyógyszállóban. Az Oos folyócska partja mentén azonban már sokkal régebben kezdték a játékot, s az idén nem mindennapi jubileumot ünnepelnek: 250 éve üzik a szerencsejátékot Baden-Badenben, a világhírű fürdőhelyen.

1748-ban tesz első ízben említést okirat Bade-Herbergennek adott szerencsejáték-koncesszióról. Úgy tudják azonban, hogy már korábban is folyt szerencsjáték a Piac téren álló tanácsházán, az egykori jezsuita kolostorban, néhány vendéglőben és a kúrszalonban is. Hírnevét a kaszinó egy véletlennek köszönheti: 1831 decemberében bezárták a párizsi játékkaszinókat. A francia kaszinótu-lajdonosokkal Jacques Benazet (1778–1848) is az Oos partjára érkezett és 1838-ban bérlőként átvette a kaszinó vezetését. Ezzel kezdődött a kaszinó fén
hogy Baden-Baden E
fővárosává épült ki. H
hercegek és nemesura
és szépségek, költők é
dók keresték fel a fürd
kor azonban még ner
a pompás termekben,
ma a rulettgolyó pör
kutakkal, kínai vázák
zott csillárokkal, t
mennyezeti freskókk
fehér, vörös és zöld
koncerteket adtak és
deztek. Parasztok, ke
cselédek nem tehett
kat.

Baden-Baden fel
mél a jubileumi évt
során január 10. és m
zött 31 szálloda ad l
elvben bárkinek, al
éves: négy éjszaka
kerül egy luxusszálló
ban 440 márka érté
benne foglaltatik. U
ezután is csak nyakk
kóban léphetnek be,
sem juthatnak be t
vagy farmerben. (A

TOROCZKAI Oszvald festő

Matits Ferenc: ... nyúrsgyt Oszvald világlúrét... = M. Művészeti Fórum, 1, 1998, 2. 21-26. ll

A nem nemzeti közgyűjtemények fe
esett" Múzeumok és Könyvtárak Országos
lyet azt követően a vallás- és közoktatásügy

Az 1922. évi törvényben előírt új tör
célja az összes gyűjteményeknek az országo
sa" volt. Ez a törvény azonban nemcsak az
nyekről rendelkezett, hanem egyuttal póto
mindazideig hiányzó törvényt is, amely a m
törvénycikkből kimaradt. Az 1929. évi XI.
némely kérdéseinek rendezéseiről címet visel
felkutatásáról (gyűjtés, ásatás stb.) és védelm

Az 1929-es törvény az 1922-ben me
Főfelügyelősége feladatát, melyet 1922-től
látott el, az 1922-ben létrehozott Országos M
nem hozván létre új adminisztratív szervet.
volt, amely „ sem szakszempontból, sem adı

Toroczkai Oszwald – festő
Kelet-Magyar

1997. dec. 22.
1997

SZÍNES OLDAL

Napfényes kertek, virágdús kastélyok, fénytől átitatott lányok. Magávalragadó derű, vibráló színesség, mozgalmasság. Életöröm árad Toroczkai Oszvald képeiből. Érdemes a nyíregyházi Városi Galériában megtekinteni a festőművész napokban megnyitott, életművét bemutató tárlatát. Boldogságot sugárzó képein nyomon követhetők századunk első felének művészeti tendenciái. Szecessziós ihletettség, impresszionista természetábrázolás, némi kubizmus. Egy könnyű nyári séta a kiállítóteremben. A tárlat január 12-ig tekinthető meg

Elek Emil felvétele

ark a tuzséri földeken

tot alakít ki a Záhony és Térsége Fejlesztési Kft.

Jelentős feilesztések valósulhatnak meg a záhonyi

zásban résztulajdonosként szerepel a Magyar Fejlesztési Bank Rt., amelynek ügyvezető igazgatója, *Csuhaj V. Imre* a befektetési céltámogatások, nemzetközi befektetési alapok kelet-magyarországi szerepét ecsetelte.

Logisztikai jellegű központokat alakít ki a MÁV Rt. Sopronban, Budapesten és Záhonyban, ahol az exportra szánt és importból érkező áruk tárolását, átcsomagolását, további feldolgozását tervezik, mondta *dr. Kádár András*, a Záhony Port Üzletigazgatóság vezetője.

HATÁR
cégveze

December 23. Az értékesített közteherjegyek ellenértékének átutalása (közteherjegy-forgalmazók); a befektetési szolgáltatók jelentése a nyitott pozícióikról.

December 25. A bányajáradék befizetése.

December 26. Jövedéki elszámolás.

December 28. A fogyasztási adó előlegének befize

A HÁZ Építőművészeti folyóirat melléklete 1908. I. 6.

A GÖDÖLLŐI SZÖVŐK ISKOLÁJA

WIGAND EDE RAJZA

286.

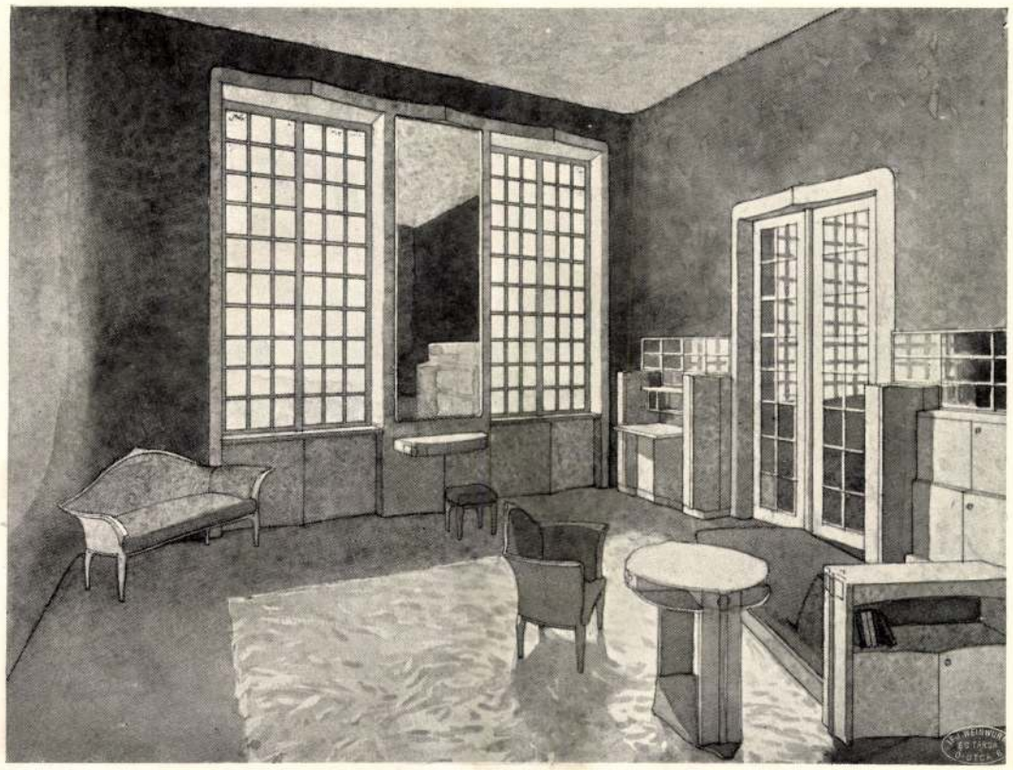

287.

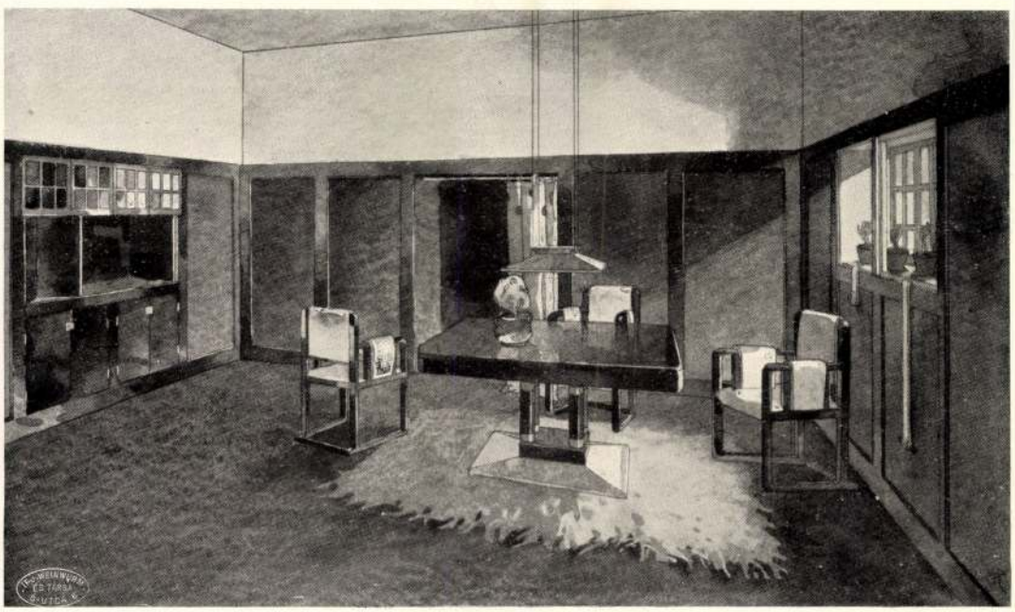

286., 287. THOROCZKAI VIGAND EDE:
NŐI NAPPALI ÉS EBÉDLŐSZOBA.

BOUDOIR ET SALLE
A MANGER.

288.

288. THOROCZKAI VIGAND EDE:
EBÉDLŐ.

SALLE
À MANGER.

289.

290.

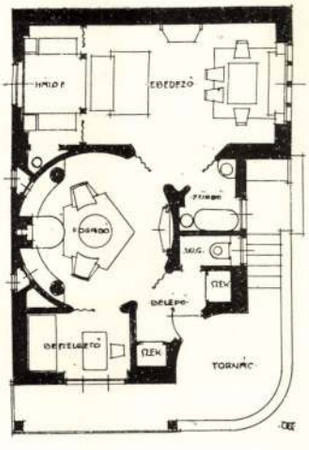

289., 290. THOROCZKAI VIGAND EDE: DOHÁNYZÓ.

FUMOIR.

291.

292.

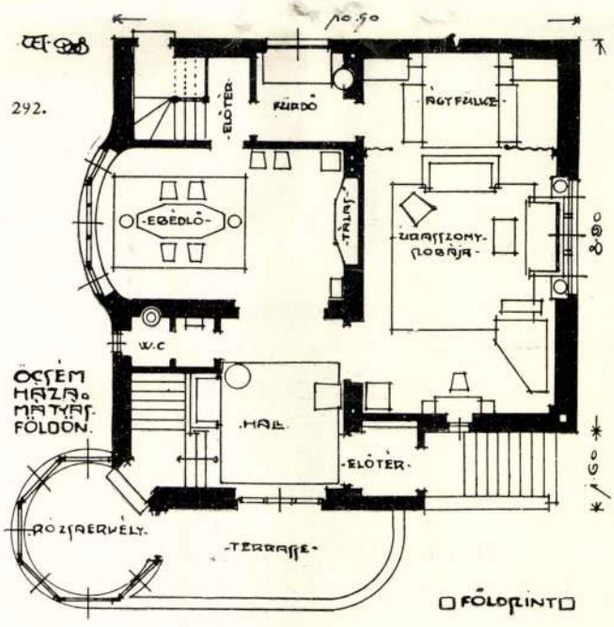

291., 292. MAISON DE FAMILLE.

293.

294.

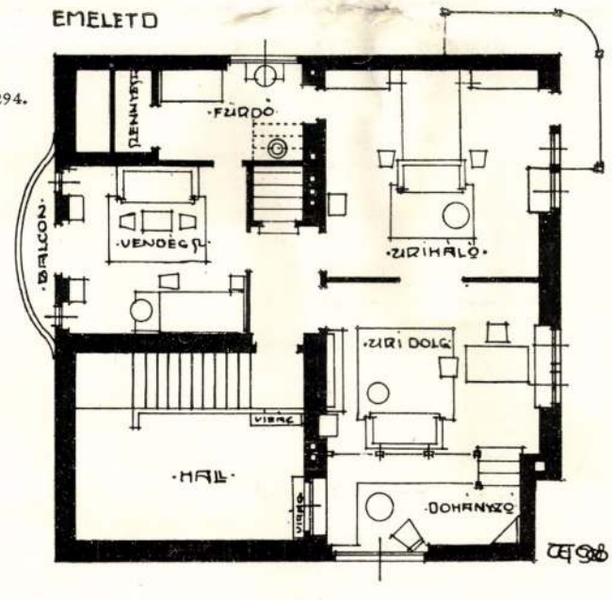

293., 294. MAISON DE FAMILLE.

295.

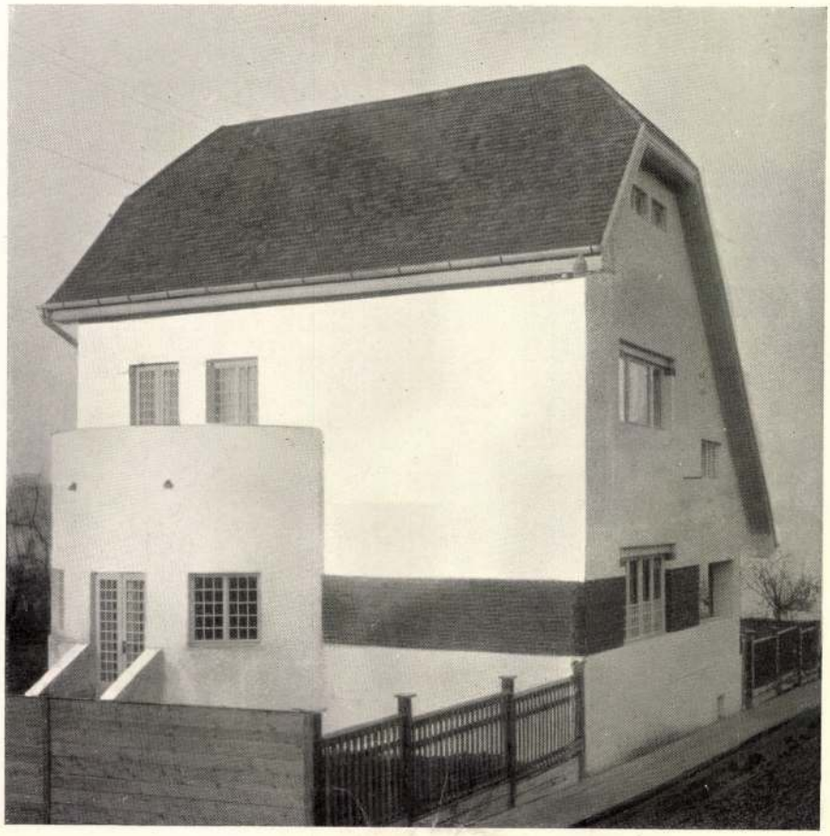

296.

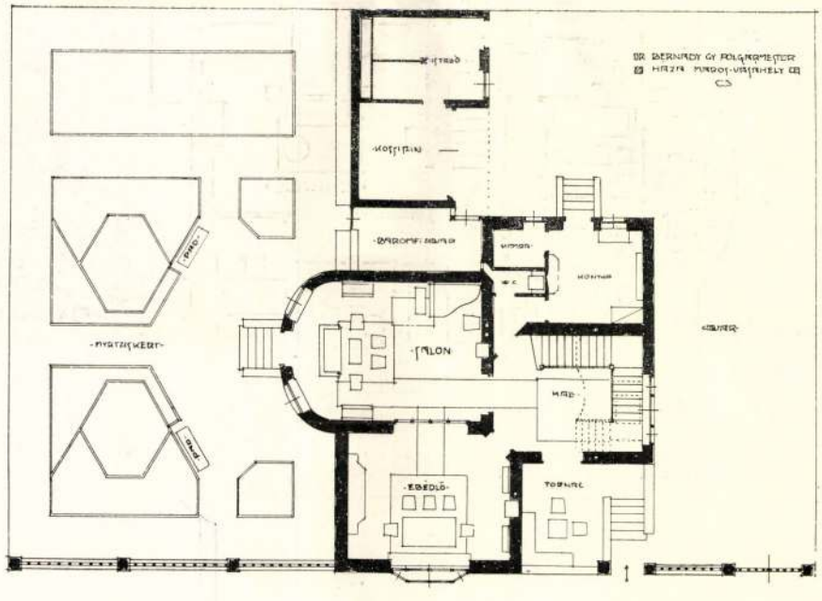

295., 296. THOROCZKAI VIGAND EDE:
CSALÁDI HÁZ MAROSVÁSÁRHELYEN.

MAISON
DE FAMILLE.

297.

297. THOROCZKAI VIGAND EDE:
PRÉSHÁZ MAROSVÁSÁRHELYEN.

PRESSOIR.

298.

298. LIIPOLA IRIJŐ: BOGARÁSZ.

COLLECTEUR D'INSECTES.

299. HENDRICH ANTAL. SERLEG. EZÜSTBŐL DOMBORÍTOTTA MLINEK ADOLF.

COUPE EN ARGENT.

299.

300. MARÓTI GÉZA: SZIVARDOBOZ EZÜSTBŐL ZOMÁNCOLT ÉS VÉSETT DISZÍTÉSSEL. KÉSZÍTETTÉK: HIBJÁN S. ÉS TARJÁN O. JÓZSEF FŐHERCEGNEK A PRINZ HEINRICH-FAHRT RÉSZÉRE FÖLAJÁNLOTT VERSENYDÍJA.

BOÎTE À CIGARES EN ARGENT.

300.

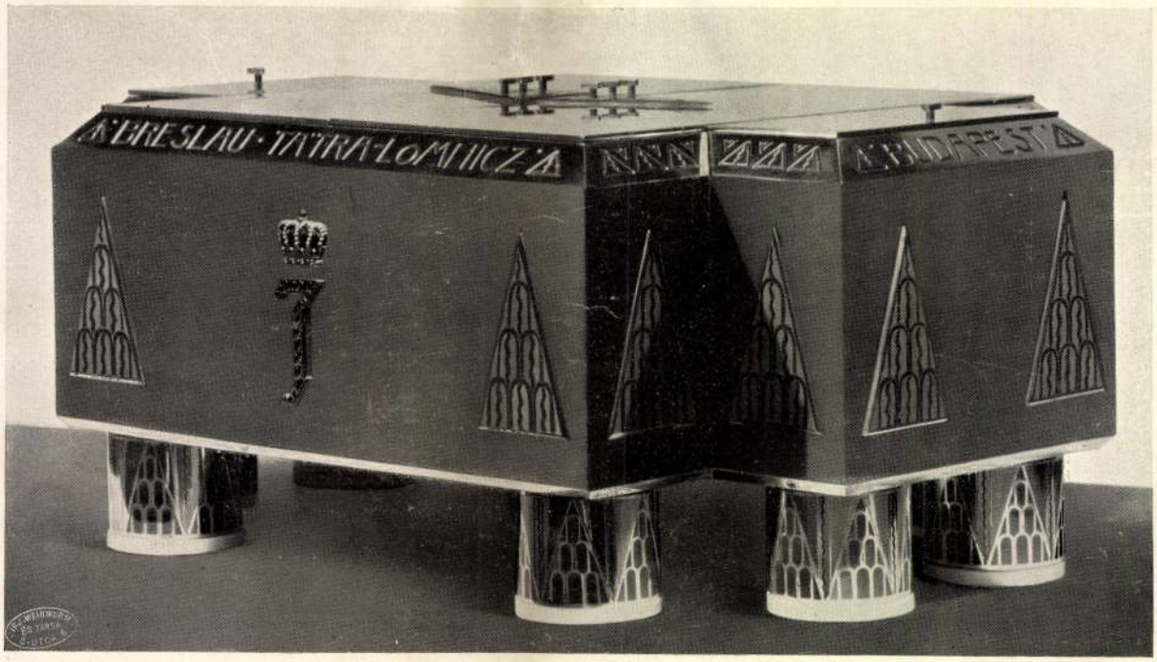

művészetének, külföldi mértékkel mérve is, alig van különb képviselője nála, akinek a neve idegenben tartott kiállításaink diadalainak egész sorával forrott össze. Munkásságát nemcsak a mi orgánumaink, de egész Európa művészeti sajtója is figyelemmel kísérte, s aki olvasta ama lapok közleményeit, tudja, hogy a magyar mester mindig a becsületünkre vált. Viszont aki ismerte folyton töprengő, vívódó egyéniségét, annak várnia kellett, hogy Wigand valamikor erejének egész teljében is megnyilatkozik. Ez — évek elmultával — most megtörtént. Megtörtént úgy, hogy az építész-, iparművész- és grafikustudása mellé az író kvalitásait is sorakoztatta. Hét esztendő munkája mellett a tollnak is művésze lett. A stílusa hajlékony és ősi zamatú, mint a székely balladáké, ragyogóan színes, mint a Királyhágón túl fekvő völgyek hímes rétjei.

Öreg Csillagok című kötetéről már akkor beszámoltunk, amikor egyszerű köntösben, néhány példányban először megjelent. Most végtelenül finom, színes iniciálék és csillagképek díszítik s anyagban is bővült. Nem más ez a könyv, mint ismeretlen kútforrások gazdagságának felszínre hozatala s a Wigand saját kutatásainak bokrétába kötése. A magyar mennybolt elevenedik meg előttünk pusztázó pogány magyarok s mélázó pásztorok nyelvén. Azok valamennyien a fantáziájukkal tették magukévá az eget s benépesítették ősmondák és népmesék alakjainak a százaival. Az író és művész ugyanavval a lélekkel figyelte magasságban való vándorlásukat, mint ők s ami szeretet csak volt a szívében, azt mind rájuk pazarolta. Ez az Öreg Csillagok születésének a titka.

Ugyanez a szeretet sugárzik a Cserényes Házak művéből is. Amikor évekkel ezelőtt Erdélybe kerül, ahol a népművészet még haldoklásában is tenger szépséget rejteget, elfogja lelkét a mentés vágya. Alkotó művész romokból is épít. Pusztulásra ítélt, elhanyagolt anyag kerül a keze alá, omladozó régi fatemplomok, süppedt berenaházak, korhadt kópjafák kerülnek a szeme elé. Fakul a nép ruhája, elhal a mese öregek fonnyadt ajakán, fáradtabb a tánc, lepattan megbarnult fájú tímborák utolsó húrja is, s a fonóban nem szól a nóta. Talán az emlékállítás utolsó órája közeledik. És Wigand munkába kezd. Eldugott falvakat keres fel, havasok ormát járja, mindenüvé bekukkan. Folyton dolgozik. Jegyzetei, rajzai halomra gyülnek, s amíg írásában a Csaba magyarjainak bölcsőtőlkoporsóig való emléket emel, a rajzok a régi építésmód megörökítésére sorakoznak . . . Ma még nem tudjuk, hogy mit pusztított el, égetett fel az oláh sereg és gyülevész csőcselék kísérete, de az az érzésünk, hogy ez a könyv soha jobbkor meg nem jelenhetett, mint most, amikor minden veszteségünk kétszeresen fáj s minden megmentett szépségünk sokszorosan értékesebb. A Cserényes Házak anyagának egybehordása, művészi feldolgozása sokkal nehezebb volt, mint gondolnánk. Igen sok nélkülözéssel, kínlódással jutott hozzájuk a szerző s nem utolsó érdeme az sem, hogy mindebből semmit se vesz észre az olvasó. A havasi gyopár históriája ez, amelyet nyaktörő út után hoz ajándékba völgyben időzőknek a hegyi lakó.

A Hímes Udvar a sorozat legvaskosabb kötete. Benne van az utóbbi évek terméséből mindaz, amit Wigand művészi tevékenységének megítélésére fontosnak tartott. Tervek, amelyek a rajzoló-asztal deszkáján kerültek papirra s amelyek rendre megvalósultak, hogy magyar művészetet hirdessenek környezetüknek. Virágpálcikák és viráglétrák, madárkalitkák, üvegablakok, szőnyeg, mesebútorok, egységes szobaberendezések, iskolák belseje, középület és magánház kergetik a lapokon egymást. Istállók, népházak, tejszövetkezetek, gazdakörök sorakoznak, hogy utánuk apró falusi templomhoz símuljon a népnevelés háza. Közben régi várak és kastélyok belsejét varázsolja a szemünk elé úgy, hogy magatervezte bútorait helyezi a fantáziájával életrekeltett termekbe. Tarka képeskönyv a Hímes Udvar, amelynek az ábrái mind élnek, hol Erdélyországban, hol egyebütt. Megvannak és örömünkre vannak meg. Ám ez a könyv a három közül a legkevésbbé egységes. Benne lüktet a Wigand egész keresése, önmagával való küzködése, töprengése. Afféle tanuságtétel, amely őszintén mutatja a megtett út egyes állomásait. Kár — és főleg a közönség szempontjából az —, hogy az anyagot nem időrendben adja s így érettebb, magasabb színvonalú dolgok régebbiekkel, kiforratlanabbakkal kerülnek össze. Így a fejlődés vonala megszakadozik, követése nehézkessé válik s a művész mai értékelését csak szakemberek számára teszi lehetővé. Ennek a majdnem szöveg nélkül megjelent kötetnek az „olvasása" a legnehezebb, de aki maga rendezi az anyagot, annak bizonyára a legtöbb tanulsággal szolgál. A műhelybe nyujt bepillantást s nincs érdekesebb látvány, mint munka közben a művész, amikor őszintén elénk tárja a lelkét. A Hímes Udvar a valóságok könyve, eredmények tárháza, amely eredmények nagyon tiszteletreméltók. Nemcsak azért, mert művészet van bennük, de azért is, mert a magyar formakincs mintaszerű továbbfejlesztését is jelentik. Ez pedig a magyar iparművészet fejlődésére végtelenül fontos. Wigand teljesen megérti, hogy

9*

Magyar Iparművészet
1917.

Torockai Wigand Ede

a magyar népművészet díszítőelemek tárháza, amelyeket csak ilyeneknek tekinthet a művész. Ezért nem másol rabszolgamódra, de átszűri, átfinomítja a saját művészetén. Egyik kritikusa azt írta róla, hogy az alkotásai „művelten" magyarok s ez teljesen igaz. Olyanok, amelyek minden magyar szépségük mellett a modern ember környezetébe illeszkednek s többé nem „ékíthetők" a kuriózum szó kétes értékű jelzőjével ... Hogy újszerűen hatnak? Ez egyik legfőbb érdemük s igazán nem a művészük tehet arról, hogy a modern magyar művészetben modern és magyar művészi termékek újszerűeknek mondhatók. Odakint — sokat és sokszor hivatkozunk a külföldre — ez a nézőpont ósdi és tarthatatlan, mert vannak országok, amelyekben nagyon megbecsülik a magukét. Azok boldogok, nagyok és büszkék, amelyeket szegények, kicsinyek és alázatosak csak bámulni tudnak, de a megértésükre — úgy látszik, képtelenek. Az Öreg Csillagok, Cserényes Házak és Hímes Udvar művésze érti őket és állja a versenyt.

Mind a három könyv kiállításában is művészi. A Táltos-vállalat kiadásában jelentek meg, s a Világosság-nyomda az előállítással derék munkát végzett. *m.*

A VILÁGHÁBORÚ A MŰVÉSZETBEN. (Összeállította dr. Siklóssy László. A Gyüjtő külön száma.) A vaskos, kötet számba menő és bőven illusztrált folyóirat főleg a háború aktuális magyar művészetével foglalkozik. Programmjához híven a műgyüjtőknek is érdekes példákat mutat be a háborús kuriózumok gyüjtésére. Ennek a tanulságaival Holub József dr. és Divald Kornél foglalkoznak cikkeikben. Az ellenséges táborból is sok érdekes tárgy, plakát, karrikatúra számol be a világháborúnak ama mélységes hatásáról, melyet az emberi kedélyre és így a művészetekre is gyakorol. A szépen kiállított kötetnek tíz korona a bolti ára.

DÍSZÍTŐ MŰVÉSZET. Harmadik évfolyama indult meg az Iparművészeti Iskola kiadásában megjelenő folyóiratnak és amikor egy évi önkéntelen szünet után újra a közönség elé lép, hű marad eredeti programmjához, hogy iskoláknak, családoknak, rajzzal, kézügyességgel foglalkozóknak, művészi ízlésre törekvőknek hasznos mintatára, okos útbaigazítója legyen. Emellett igen helyesen — ebben a számában is — megtanít a népies formanyelvben: a kalotaszegi varrottasokban, somogymegyei fafaragásokban, somogyi főkötőhímzésekben rejlő szépségeknek megértésére is. A leírások, melyek a technikai eljárásokra vonatkoznak, világosak, könynyen megérthetők és mindent az oktató célnak rendelnek alá. A legszebb várakozásokra jogosít a Nádler Róbert ideiglenes igazgató szakavatott szerkesztésében új folyammal meginduló lap, amelynek kivitele ízléses, tipográfiája pedig mit sem árul el a háborús nehézségekből.

RENESZANSZ ÉPÍTÉSI EMLÉKEK SZAMOSÚJVÁROTT. (Írta dr. Lechner Jenő. Különlenyomat az Építőipar — építőművészetből.) Az erdélyi reneszansz építés gazdag és még eddig fel nem kutatott anyagából a Szapolyai János híres kincstárnoka, Fráter György által létesített szamosújvári várat írja le pontos archeológiai nyomozás alapján Lechner Jenő. A vár, mely a tizenhatodik század elején a legkésőbbi gótika építőszellemében létesült és amely a Rákóczi-mozgalom idején is fontos szerephez jutott, igen szép reneszansz kőfaragóemlékeket őriz: finom kapu- és ablakkereteket, címerpajzsokat, feliratos táblákat, melyek közül a szebbeket fényképfelvételekben is bemutatja a szerző. Nemcsak az olasz reneszansz kőfaragósajátságait, de bizonyos népies zamatot is fedezett fel a szerző ezen emlékek között, ámde, hogy milyen természetűek azok, ennek a megvilágításával adósunk marad. Kétségkívül igen alapos felvételek és mélyreható forrástanulmányok nyomán írta meg e kis monografiát, mely sokat nyerne értékben, ha Erdély egyebütt található reneszansz emlékeivel megbővülne és olyan stílustörténeti tanulmánnyá egészülne, amilyent a felsőmagyarországi reneszansz emlékekről írt Lechner Jenő.

EX LIBRIS, RAJZOS KÖNYV. (Szigethy István, Kolozsvár 1916.) Szorgalom, ízlés és sok európai grafikusművész serény tanulmányozása érzik meg ezen a csinosan kiállított füzeten. Az őszinteség és az egyszerűség, a grafikai ábrázolás e két fontos kelléke olykor a rajzbeli extravaganciáknak ad helyet: néha Beardsleyre, máskor Bayrosra emlékeztet nőiesen lágy vonalvezetésével, kissé affektált érzékenységével Szigethy István rajzművészete. A dekadens is néha kissé komikusan hat egy-egy egészséges, derék vidéki polgárasszony könyvjegyében alkalmazva, de egészben örvendetes, hogy immár egy-egy nagy vidéki magyar város is iparművészeti kultúrára való fogékonyságot árul el és ennek oly törekvő grafikusok állnak a szolgálatában, mint e könyvecske szerzője.

A FESTŐ, gyakorl. kézikönyv díszítőfestők, szobafestők, címfestők, mázolók, fényezők és aranyozók számára. I. köt. A keresk. miniszt. megbízásából. Írta B. Pauly Erik.

TOROCZKAI WIGAND Ede (Pest, 1869.V.19. - Bp.,1975)

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 **193 - 198.p.és ill.**

TOROCZKAI WIGAND Ede

Kós Károly: Életrajz. Bp. 1991.

54, 58-60, 106, 110-111,

609 *Quellen* 1/1 Nr. 251; *FRA* 2/18, Nr. 45

610 *Quellen* 1/3 Nr. 2891. Das Haus befand sich auf dem Areal Rauhensteingasse 3 — Ballgasse 1 — Blumenstockgasse 2

611 Koepf (Anm. 187), S. 210, Abb. 47, 48. Der bei Donin, *Geschichte* 2 (Anm. 168), S. 85, Abb. 20, abgebildete Grundriß ist der *CW* 1/2, Fig. 71, entnommen und stellt eine Rekonstruktion nach dem Wolmuet Plan von 1547 (in der Nachzeichnung von Albert Camesina, 1856) und dem Steinhausen-Plan von 1710 dar. Es handelt sich jedoch bei diesem Gewölbeschema um eine im 15. Jahrhundert häufig verwendete Rippenfiguration. Die Fundamente des Chorschlusses wurden 1976 planmäßig im Hofraum des Hauses 1, Himmelpfortgasse 9 ergraben und dabei festgestellt, daß sich unter dem Chor ein tonnengewölbter Gruftraum mit seitlichen Kammern befunden hat. Siehe hiezu Ortolf Harl, Die Ausgrabungen im ehemaligen Himmelpfortkloster 1975, in *JVGW* 34/1978 (im Druck).

612 *Quellen* 1/1 Nr. 948

613 *Quellen* 1/2 Nr. 1600 (1337)

614 *Quellen* 1/2 Nr. 1648

615 *Quellen* 1/2 Nr. 1627 (1348)

616 *Quellen* 2/1 Nr. 336 (1349), 3/1 Nr. 1724 (1385)

617 *Quellen* 3/1 Nr. 321 (1371)

618 *Quellen* 1/1 Nr. 197 (1474); 1/2 Nr. 1938

619 *Quellen* 1/2 Nr. 1921 (1482)

620 Wilhelm Anton Neumann in: *Wiener Dombauvereinsblatt* vom 10. 5. 1886, S. 166 f., und vom 24. 9. 1891, S. 46; Joseph [illegible] *Geschichte der Favoritenstadt Wien*, Bd. 1

(1870-1945)

Toroczkai-Wigand Ede építész-iparművész 1919. őszén a Tanácsköztársaság bukása után jelent meg a Magyar Iparművészet c. folyóirat-ban Margitay Ernő volt iparművészeti iskolai tanár írása az alanti címen, ismerteti a művészeti direktórium tevékenységét. — Kinevezték a művészt tanárnak az Iparművészeti Iskolához.

Gábor Eszter: „Vörös művészeti politika"
Kritika, Budapest, 1975. márc.

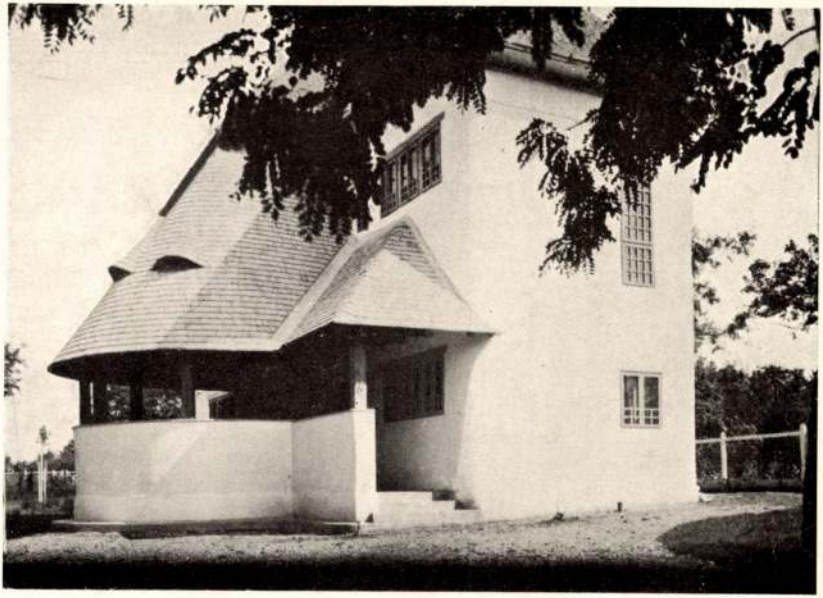

370.

369—370. TORDAI FÖLDMÍVESISKOLA ÉS INTERNÁTUS.

ÉCOLE D'AGRICULTURE ET INTERNAT À TORDA.

KÉSZÍTETTÉK: BAIGABAS G.
ÉS KOÓS TESTVÉREK.
MAROSVÁSÁRHELY
LAMPES ET JARDINIÈRES.

M.D.K.

Wiegand Ede, építész

marosvásárhelyi Kereskedelmi Kamarája (1911), Népház épülete (1908), fordai Földműves iskolája (1908). Tervekben és fényképekkel szerepelt a XII. nemzetközi építészkongresszus Nemzeti Szalonbeli tervkiállításán. 1930. szept. 8-15.

Magar Vilmos: A XII. nemzetközi építészkogresszus tervkiállitásának mérlege.
A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1930. 64,köt. 381. old.

Lásla fajos 266-151

Vajonnej — 5 —

Magyar Mérnök

Vállalkozót Lapja

Magyar Mérnök és Építész

Egylet Kalonye

Vaji Pál Wagner és Lehner

11, 12-ben

Bibl. 1.

AU-VI. 208522.

Németh Lajosnak

PWE 1128

MTA MKCS

MDK

Wigand Ede

Architectura /Hága/ 1930. N° 34. /aug.23./

Torockai Vigand Ede

röl

Bouwkundig Weekblad Architectura. (Amsterdam) 1930. 51. sz.

Bouwkundig Weekblad Architectura. ## Torockai Vigand-szám. 1932. 34. sz. Számos képpel és épületrajzzal.

ZIRKELBACH ÉS FUCHS
VASÁRÚ
NAGYKERESKEDŐK
ZIRFUX
BUDAPEST
I.
VERPELÉTI-ÚT 4-6.

ZIRKELBACH és FUCHS
VASÁRUNAGYKERESKEDÉS
BUDAPEST
I. Verpeléti-út 4-6.

Önnek rengeteg bosszuságot okozott, ha zománcozott főzőedénye **felpattogzott.**

A Budafoki Zománcedény-, Sajtoló- és Fémárugyár r.t. forgalomba hozta a

TURUL gáz-főzőedényt.

Ez a különleges páncélzománcozásu edény nem pattogzik és **sülyesztett fedelénél** fogva al-

Wigand Ede

Alkotásai, a magy. építések kiáll.-án a Nemzeti kalánban.

N. U. 930. IX. 7.

MDK

Wiegand Ede

Jakab Dezső: Die Gefolgschaft Edmund Lechners.
A Mügyüjtő, 193o. 245-47 l.

8-9. n.

Toroczkai Wigand Ede

Iparművészeti Iskola jubileumi kiállításán tanulmányai építészeti szakrajzzal és tervezéssel szerepeltek.

PN. 930. XI. 16.

Thoroczkai Wigand Ede építész és iparmüvész

Magyar Életrajzi Lexikon

Torockai Wigand Ede

uród

—

Elek Artur. A magyar iparművészet jubileuma. Magyar Iparművészet

1930. 205. l

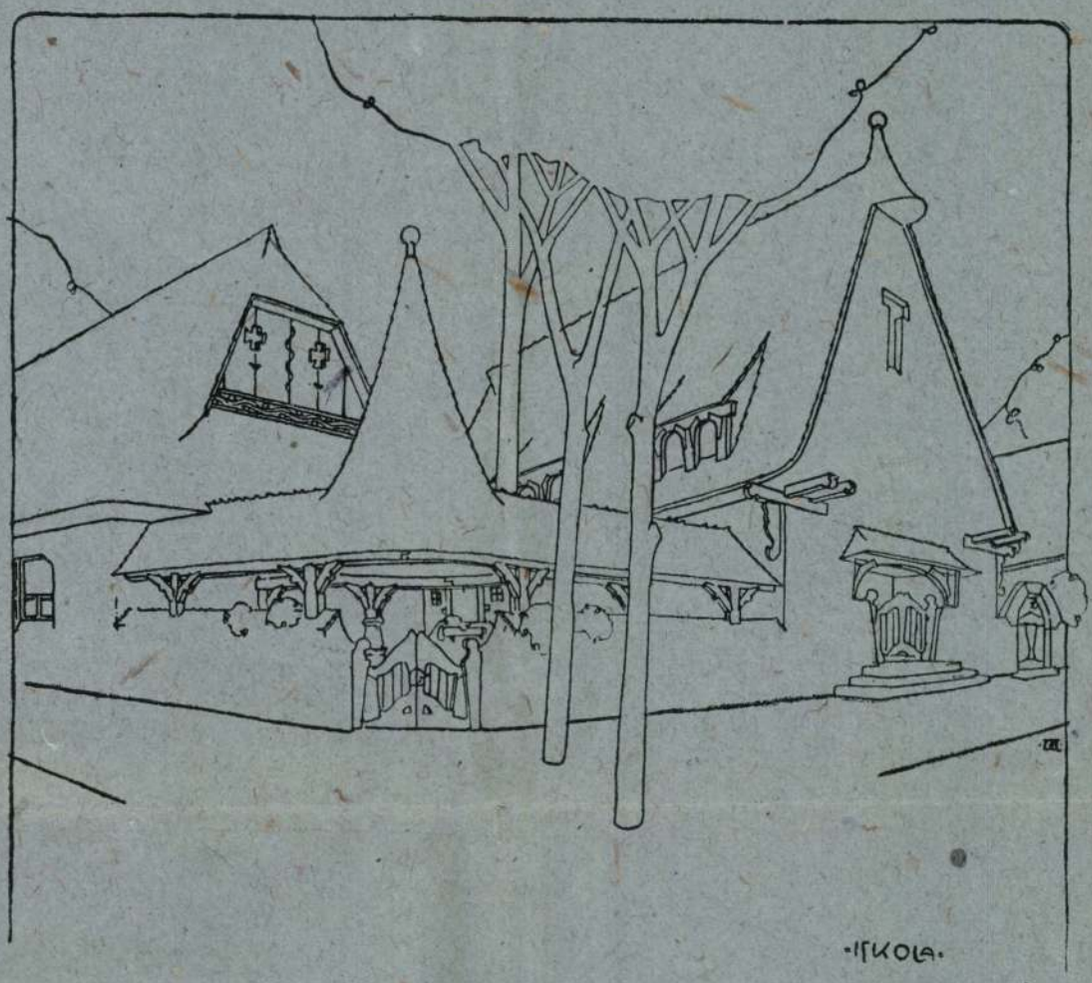

THOROCKAI-VIGAND EDE: AZ ÉN FALUM.

Nevelés 1907. 5 szám

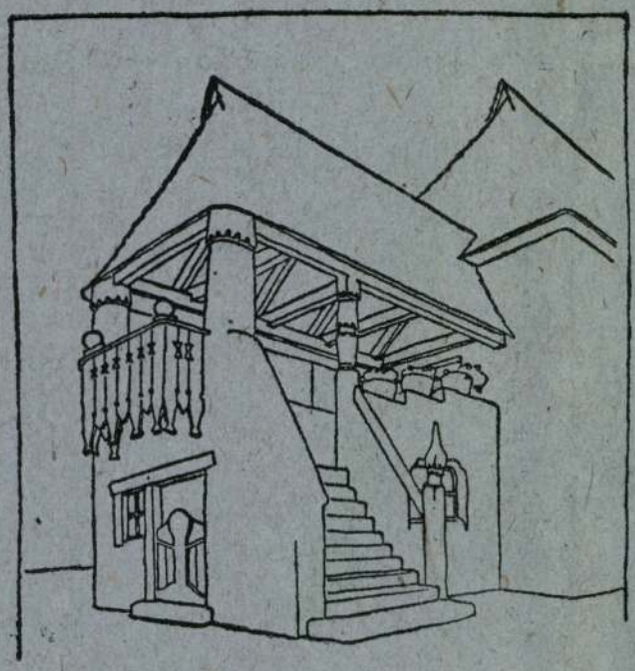

·UDVARHÁZ FELJÁRATA·

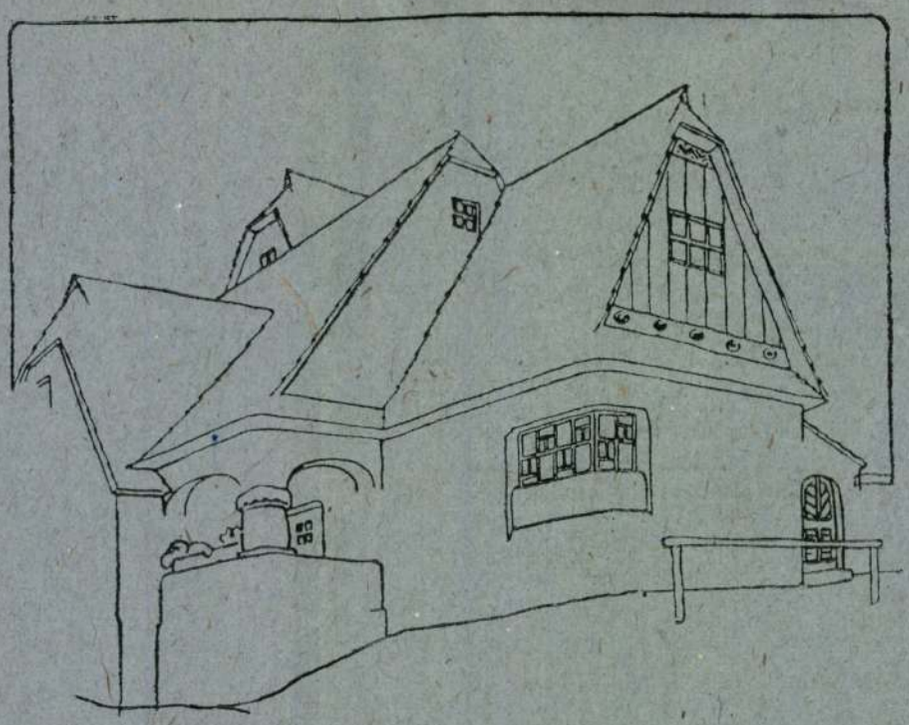

·KÖZÉGHÁZA·

·CSÓRTORONY·

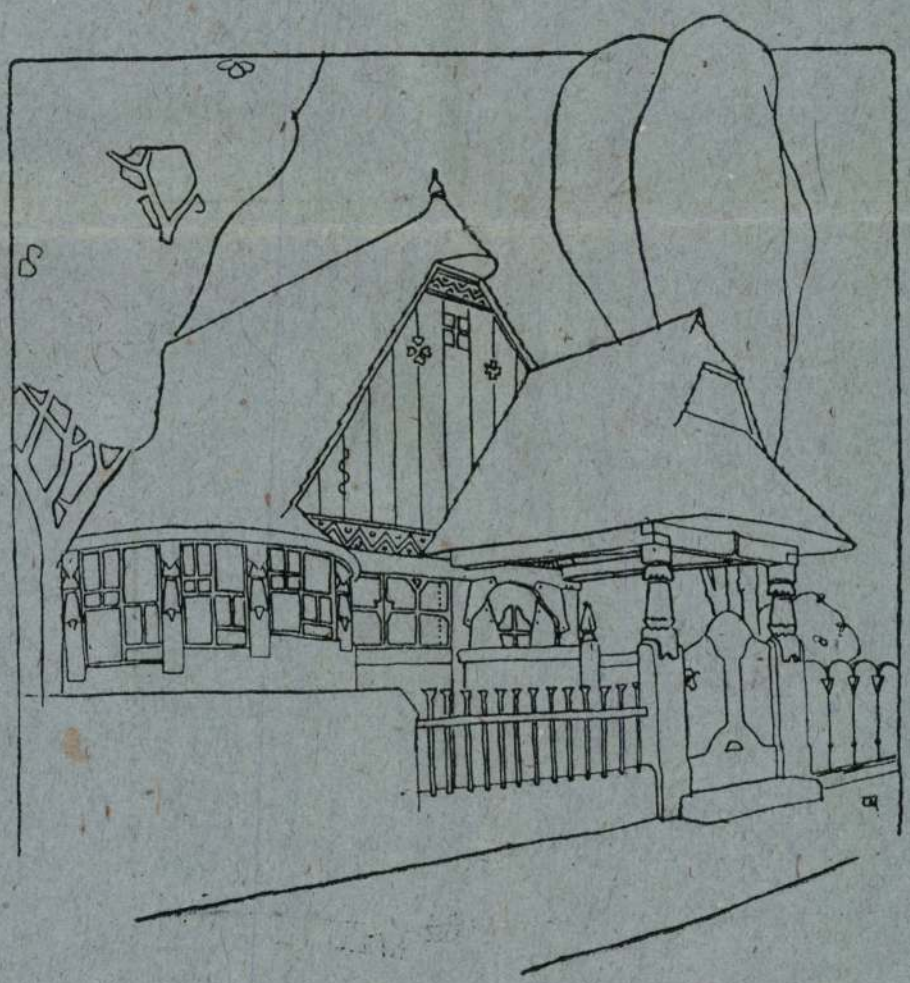

·LAKÓHÁZ·

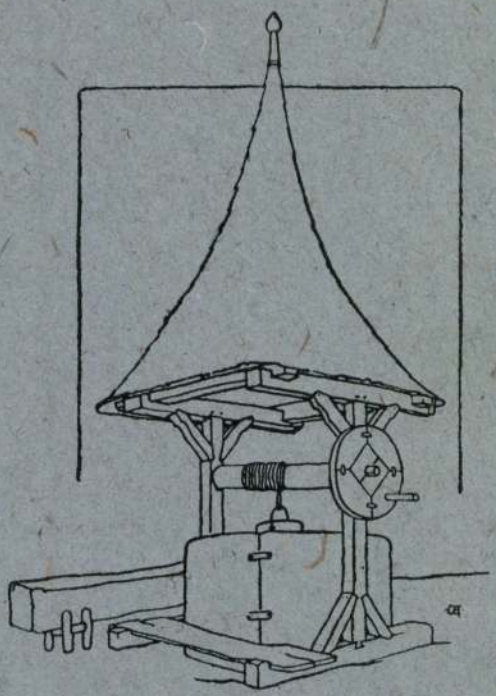

·KERENGŐ KÚT·

·LAKÓHÁZ·

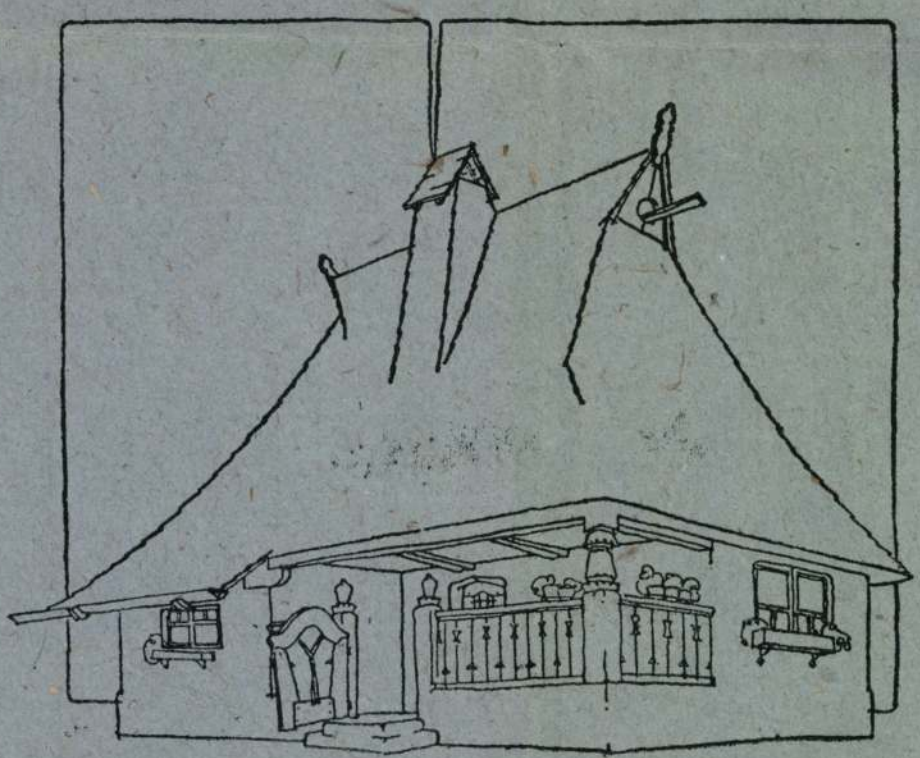

MÉHES

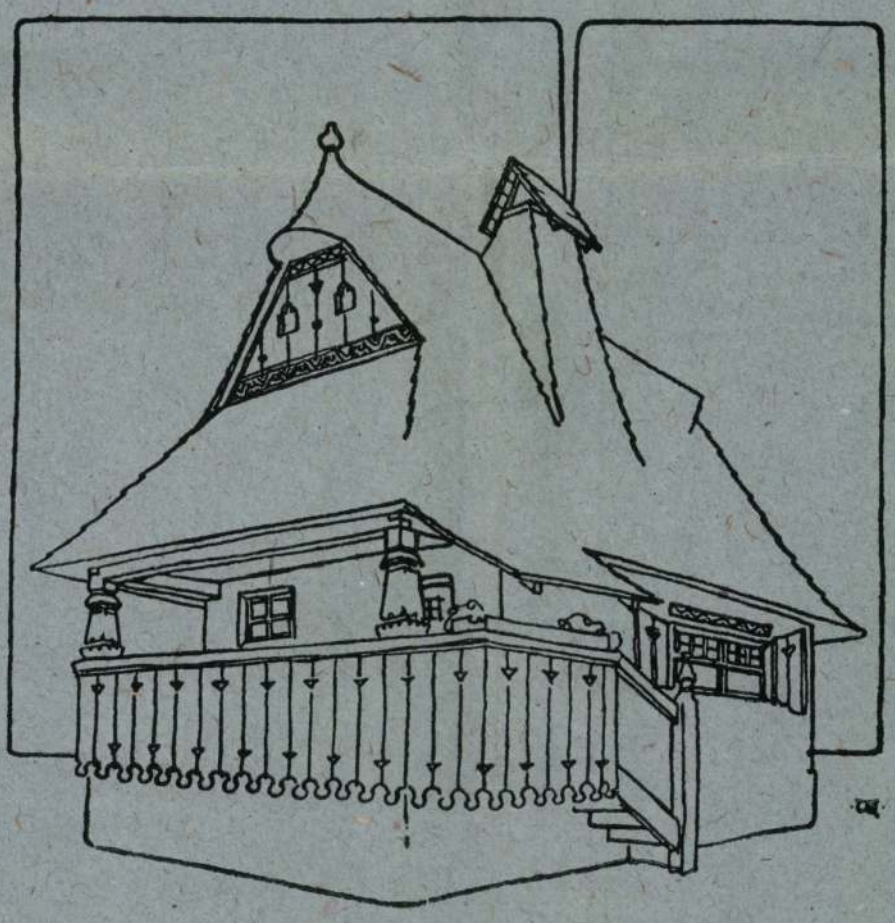

LAKÓHÁZ

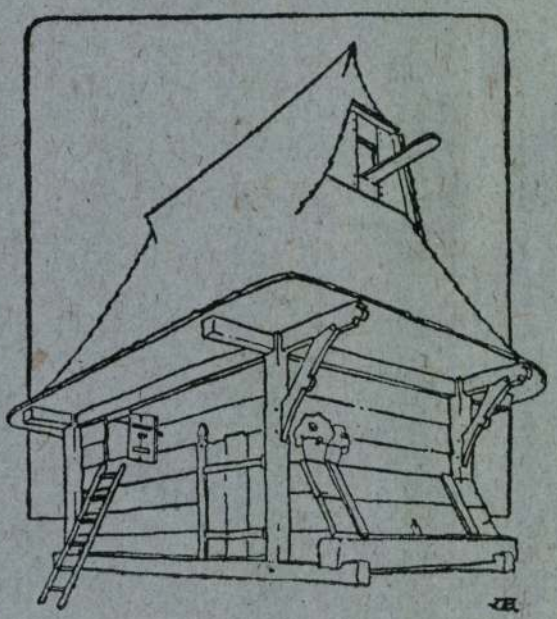

DISZNÓÓL ÉS TYÚKPADLÁS

FAVÁZLAT

·MELEGHÁZ·

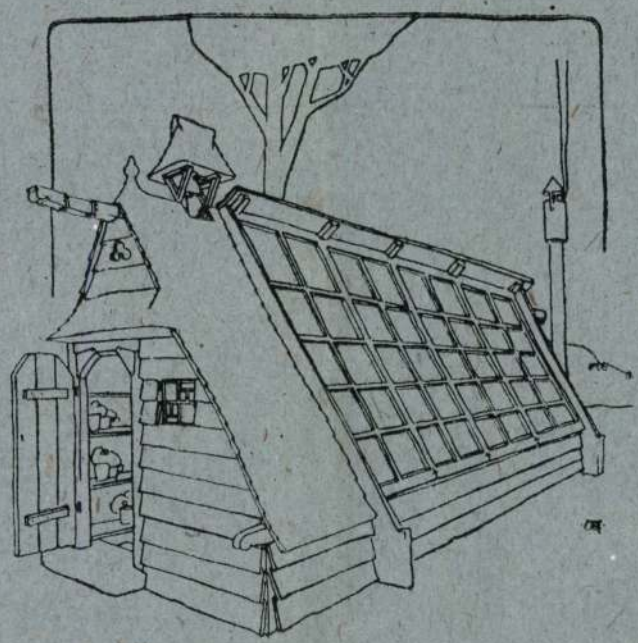

·LAKÓHÁZ·

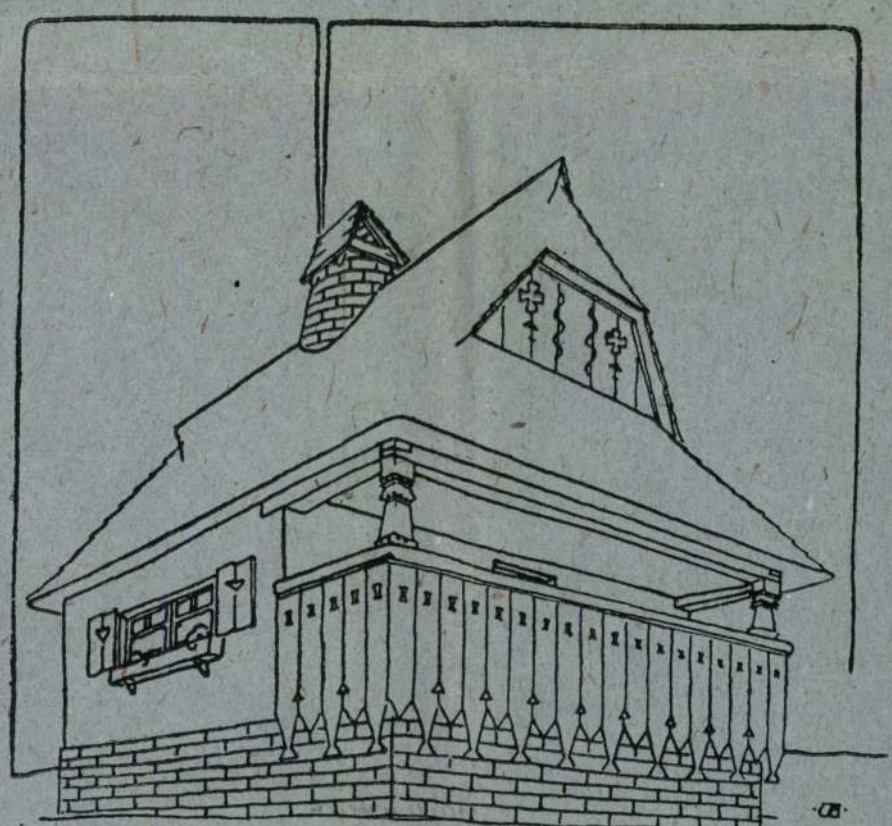

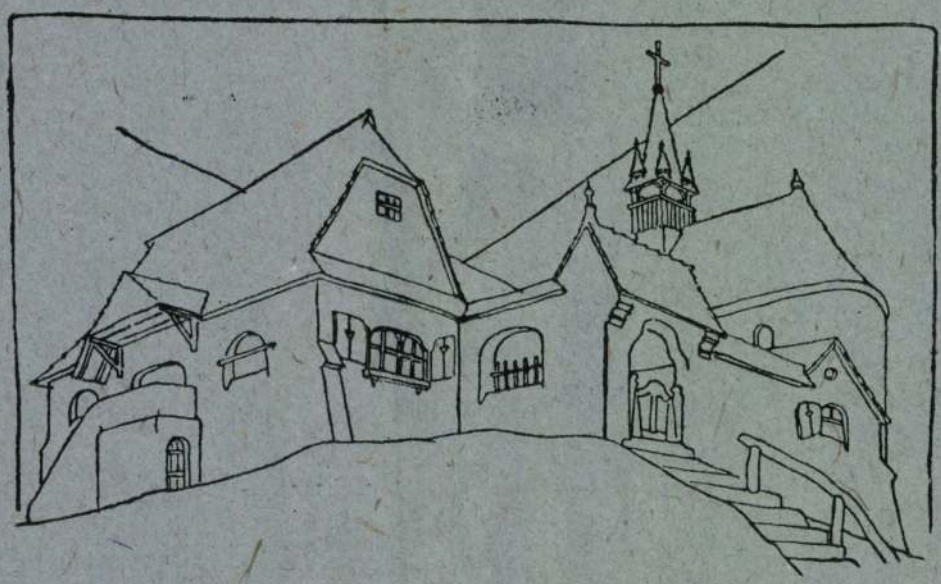

·PARÓKIA·

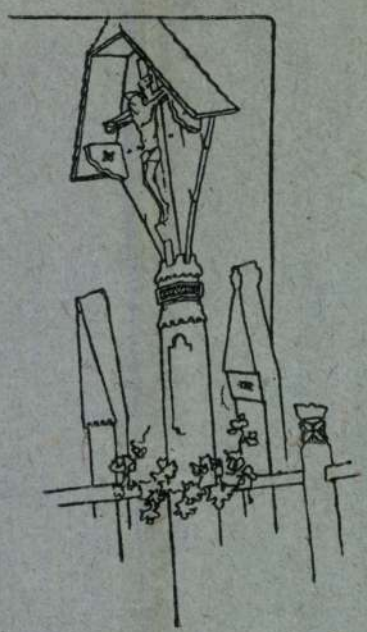

·UTSZEU KERESZT·

1907

Thoroczkai Pigand E

TOROCZKAY-WIEGAND Ede

SÁRMÁNY Ilona: Villa és családi ház : A polgári lakáskultura változásai a századfordulón. Pavilon, 4. 1990 47, skk.

THOROCZKAI-VIGAND EDE ERDÉLYBEN

Mi vitte Thoroczkai-Vigand Edét Erdélybe? Vajjon nyugtalan művészvére csupán, mely a megszokott s talán megúnt környezet helyett új tájakra, friss benyomásokra vágyott? Ennek a vágynak is része lehetett abban az elhatározásában, hogy Erdélybe tegye át munkássága színhelyét. Alighanem vonzotta Erdély romantikus varázsa is. Erdélynek van történeti levegője, vannak emlékezetes helyei, ahol minden porszem a multról beszél, városai, amelyeket századok vontak be ódon zománccal. Bércein várromok porladoznak, völgyeiben mondák járnak szájról-szájra és vészes, komor balladák születtek. Thoroczkai-Vigandot, akiben telivér modern művész létére is mindig lappangott némi romantikus hajlam, mindez szintén csábíthatta. De bizonyára mindennél jobban csábította Erdélybe népének gazdag művészete, amelyen már évek óta meleg szeretettel csüngött s amelyből már első építészeti kísérleteiben is merített.

Ez a népművészet utoljára került felszínre ama kincsek közül, amelyek századokon át gyültek e költői kis országrész hegyei között. Erdély történeti és műemlékeit rég leírták, költészeti maradványait rég összegyüjtötték és méltatták; népének gazdag és sajátos művészetére, azonban sokáig senki sem vetett ügyet, aminthogy általános volt a közöny egész népművészetünk iránt. A modern művészet szellemének kellett behatolnia közénk, hogy e közöny engedjen. Ez felszabadította építészeinket a hagyományos stílusok nyügétől s felélesztette fogékonyságukat olyan formák iránt, amelyeknek szépségét nem magyarázza ugyan a műtörténet, de amelyeket naiv frisseségök, eredeti bájuk egyenesen kijelöl arra, hogy segédforrásává legyenek egy önállóbb, megújhodásnak induló építőművészetnek. Szinte paradoxonként hangzik s mégis igaz, hogy a művészetnek nyu-

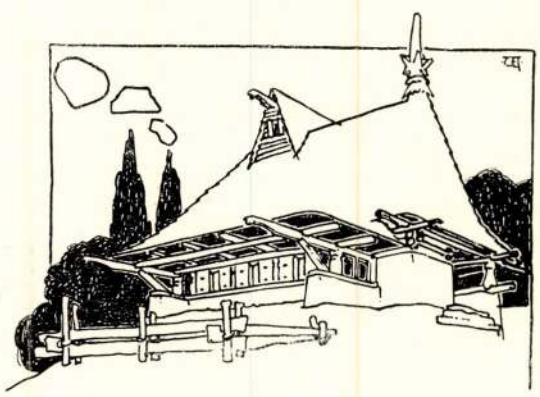

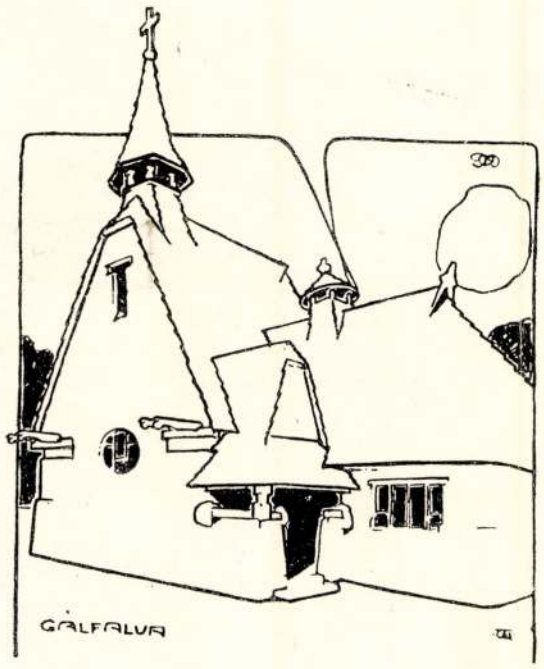

gatról beáradt új szelleme világított rá a magyar népművészeti hagyományok nagy értékére s a modernség élén haladó forradalmároktól kerültek ki a sok százados, ősi formák leglelkesebb buvárai.

Az utóbbiak közül való Thoroczkai-Vigand is, régi, hajthatatlan harcosa és kiváló képviselője a művészetté nemesbült ipar modern stilusának. Előbb csak egy-egy ünnepnapi kirándulást tett az építészet birodalmába; most, marosvásárhelyi új otthonában egész sorát termeli az érdekes és becses építészeti terveknek. Azt lehet mondani, Erdély levegőjén pattant ki igazán az építész Thoroczkai egyénisége, amelynek megismeréséhez jellemző adalékkal járulnak a Művészet jelen számában bemutatott épülettervek. Javarésze ezeknek az erdélyi székely akció rendjén épülő „népházak" számára készült. Hogy mi a székely akció és mi a népház, azt így mondja el dr. Koós Mihály, a marosvásárhelyi miniszteri kirendeltség vezetője, aki lelke az egész akciónak:

„Körülbelül tíz év óta egy nagyjelentőségű szociális munka van a Székelyföldön folyamatban. A földmívelésügyi miniszterium székely akciója ez, amely akciónak alapgondolata: a haladás apostolaivá avatni a székely falusi társadalom vezető tagjait s ezek köré csoportosítva, a társadalmi öntudat és közös munka révén a gazdasági fejlődés útjára terelni a székely nép ezreit. Társadalmi intézmények alakulnak így a rendre támadt apostolok vezetése alatt, gazdakörök, különböző kulturális és szociális célú egyesületek s különböző gazdasági célú szövetkezetek.

A falu temploma, iskolája, a földesúr kuriája s az elmaradhatatlan korcsma mellett még egy nagy épület emelkedik a székelykapús, galambbúgos kicsiny házak felé: a falu társadalmi intézményeinek otthona, mívelődésének iskolája és társadalmi életének színhelye. Népház a neve ennek az épületnek, mert magában foglalja a falusi nép összes társadalmi intézményeit. Benne van a falu kaszinója gazdakör név alatt, benne van a szövetkezeti bolt helyisége, a tejszövetkezet berendezése és a különböző szövetkezetek irodája. Nem hivatalok ezek, hanem a falusi nép saját intézményei. Otthonuk sem lehetett tehát a hivatalos építőművészet dermesztően unalmas egyformaságú produktuma, hanem ennek az otthonnak már külsejében is ki kellett fejezni, hogy nem a hivatali szellem, hanem a nép gondolkozó, érző és élő lelke lakja a Népház helyiségét."

Nos, ha ez volt a cél, akkor Thoroczkainál jó helyen kopogtattak. Semmi sem esik messzebb az ő épületeitől, mint a lapos sablon, a lélektelen egyformaság. Mindegyik épü-

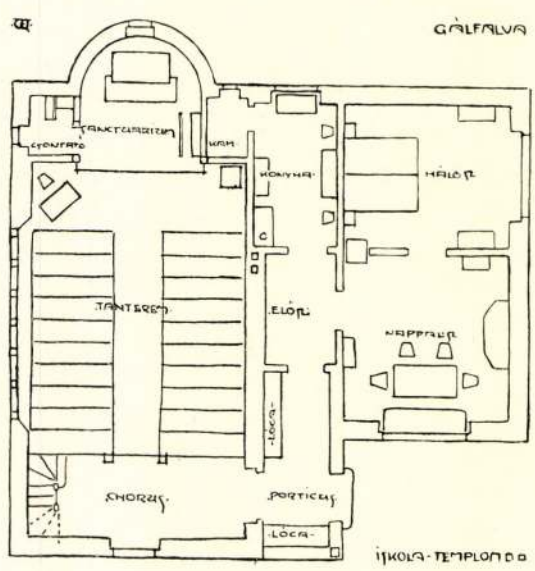

THOROCZKAI-VIGAND EDE ERDÉLYBEN

Mi vitte Thoroczkai-Vigand Edét Erdélybe? Vajjon nyugtalan művészvére csupán, mely a megszokott s talán megúnt környezet helyett új tájakra, friss benyomásokra vágyott? Ennek a vágynak is része lehetett abban az elhatározásában, hogy Erdélybe tegye át munkássága színhelyét. Alighanem vonzotta Erdély romantikus varázsa is. Erdélynek van történeti levegője, vannak emlékezetes helyei, ahol minden porszem a multról beszél, városai, amelyeket századok vontak be ódon zománccal. Bércein várromok porladoznak, völgyeiben mondák járnak szájról-szájra és vészes, komor balladák születtek. Thoroczkai-Vigandot, akiben telivér modern művész létére is mindig lappangott némi romantikus hajlam, mindez szintén csábíthatta. De bizonyára mindennél jobban csábította Erdélybe népének gazdag művészete, amelyen már évek óta meleg szeretettel csüngött s amelyből már első építészeti kísérleteiben is merített.

Ez a népművészet utoljára került felszínre ama kincsek közül, amelyek századokon át gyültek e költői kis országrész hegyei között. Erdély történeti és műemlékeit rég leírták, költészeti maradványait rég összegyüjtötték és méltatták; népének gazdag és sajátos művészetére, azonban sokáig senki sem vetett ügyet, aminthogy általános volt a közöny egész népművészetünk iránt. A modern művészet szellemének kellett behatolnia közénk, hogy e közöny engedjen. Ez felszabadította építészeinket a hagyományos stílusok nyügétől s felélesztette fogékonyságukat olyan formák iránt, amelyeknek szépségét nem magyarázza ugyan a műtörténet, de amelyeket naiv frisseségök, eredeti bájuk egyenesen kijelöl arra, hogy segédforrásává legyenek egy önállóbb, megújhodásnak induló építőművészetnek. Szinte paradoxonként hangzik s mégis igaz, hogy a művészetnek nyu-

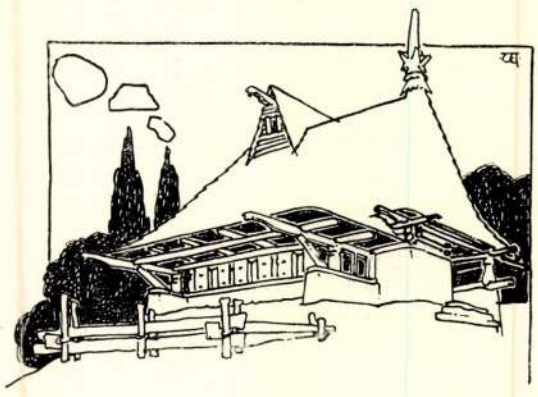

Művészet 1912

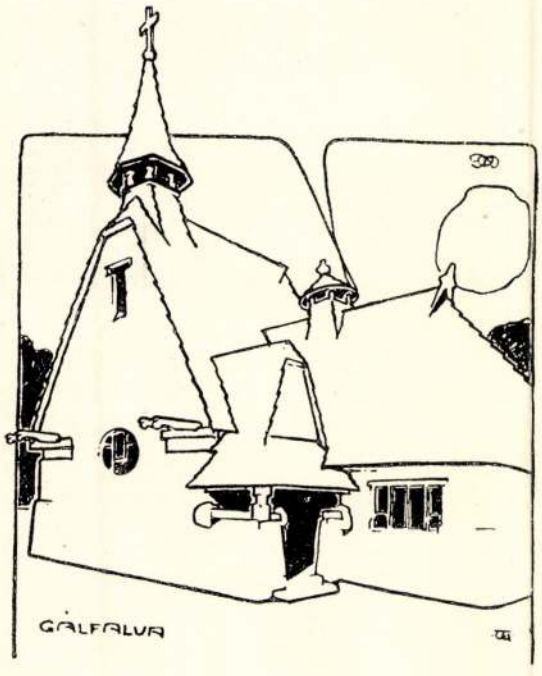

gatról beáradt új szelleme világított rá a magyar népművészeti hagyományok nagy értékére s a modernség élén haladó forradalmároktól kerültek ki a sok százados, ősi formák leglelkesebb buvárai.

Az utóbbiak közül való Thoroczkai-Vigand is, régi, hajthatatlan harcosa és kiváló képviselője a művészetté nemesbült ipar modern stilusának. Előbb csak egy-egy ünnepnapi kirándulást tett az építészet birodalmába; most, marosvásárhelyi új otthonában egész sorát termeli az érdekes és becses építészeti terveknek. Azt lehet mondani, Erdély levegőjén pattant ki igazán az építész Thoroczkai egyénisége, amelynek megismeréséhez jellemző adalékkal járulnak a Művészet jelen számában bemutatott épülettervek. Javarésze ezeknek az erdélyi székely akció rendjén épülő „népházak" számára készült. Hogy mi a székely akció és mi a népház, azt így mondja el dr. Koós Mihály, a marosvásárhelyi miniszteri kirendeltség vezetője, aki lelke az egész akciónak:

„Körülbelül tíz év óta egy nagyjelentőségű szociális munka van a Székelyföldön folyamatban. A földmívelésügyi miniszterium székely akciója ez, amely akciónak alapgondolata: a haladás apostolaivá avatni a székely falusi társadalom vezető tagjait s ezek köré csoportosítva, a társadalmi öntudat és közös munka révén a gazdasági fejlődés útjára terelni a székely nép ezreit. Társadalmi intézmények alakulnak így a rendre támadt apostolok vezetése alatt, gazdakörök, különböző kulturális és szociális célú egyesületek s különböző gazdasági célú szövetkezetek.

A falu temploma, iskolája, a földesúr kuriája s az elmaradhatatlan korcsma mellett még egy nagy épület emelkedik a székelykapús, galambbúgos kicsiny házak felé: a falu társadalmi intézményeinek otthona, mívelődésének iskolája és társadalmi életének színhelye. Népház a neve ennek az épületnek, mert magában foglalja a falusi nép összes társadalmi intézményeit. Benne van a falu kaszinója gazdakör név alatt, benne van a szövetkezeti bolt helyisége, a tejszövetkezet berendezése és a különböző szövetkezetek irodája. Nem hivatalok ezek, hanem a falusi nép saját intézményei. Otthonuk sem lehetett tehát a hivatalos építőművészet dermesztően unalmas egyformaságú produktuma, hanem ennek az otthonnak már külsejében is ki kellett fejezni, hogy nem a hivatali szellem, hanem a nép gondolkozó, érző és élő lelke lakja a Népház helyiségét."

Nos, ha ez volt a cél, akkor Thoroczkainál jó helyen kopogtattak. Semmi sem esik messzebb az ő épületeitől, mint a lapos sablon, a lélektelen egyformaság. Mindegyik épü-

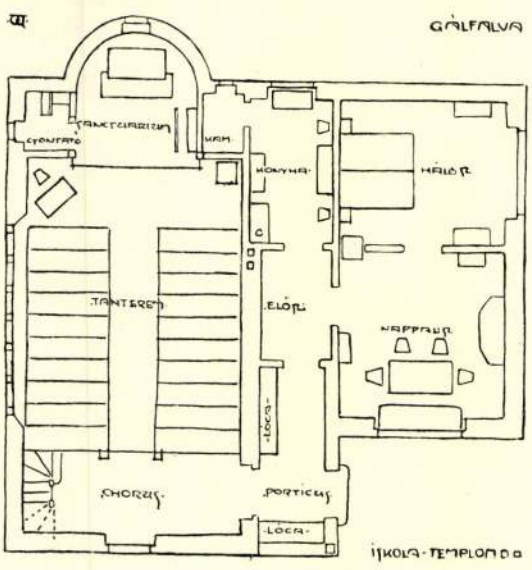

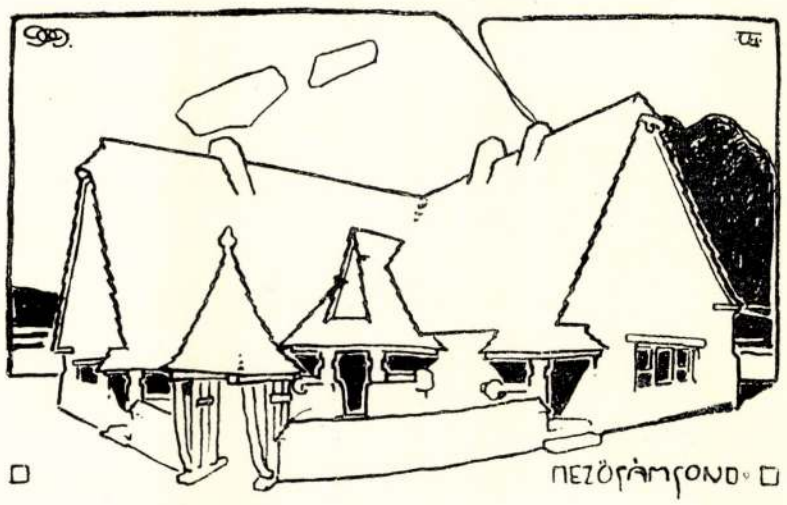

letének határozott jelleme van, amely olyan nyílt, beszédes, hogy az első pillantásra elárulja magát. Az iskolával kombinált templom, a gazdakör, a bikaól, a méhes — mind egy-egy élő individuum; mindnek megvan a maga külön pszichéje, amely rendeltetéséből fakad és elömlik egész megjelenésén. Így bár közös szellem bélyege ül rajtuk s bár ugyanazon egyszerű eszközökből telt ki mindegyikük: eleven és változatos sora kerekedik belőlük a különböző hivatású s ezért különböző egyéniségű épületeknek.

Vegyük őket kissé jobban szemügyre. Az erdélyi népies építészet hatása bizonyára első szembetünő jellemvonásuk. Egyúttal a legtermészetesebb is. Aki abban a szerencsés helyzetben van, hogy a népművészet legjobb termékeivel elárasztott földön él és épít, s hozzá még a nép számára épít, vajjon honnan meríthetne ösztönzést logikusabban, mint környezetéből, abból a szűkebb világból, amelynek hagyományai szinte kényszerítőleg utalják folytatásra a művészt. A föld, a környezet diktál az ilyen helyen s természetes, hogy Thoroczkai, az erdélyi népművészetnek már előbb is lelkes csodálója, örömest hajtott erre a szózatra. Saját vallomása szerint kivált Udvarhelymegyének nehány ősi székely községe volt rá hatással: Küsmöd, Énlaka, Atyha, Medesér, Kobátdemeterfalva stb. Azonban nagyot hibázna az, aki azt hinné, hogy itt utánzásról van szó. Erről semmiképen sem lehet szó. Thoroczkai hajlékony természetének megértésre való nagy készségével merített abból, amit maga körül talált, de a kölcsönvett motivumokat saját formaérzése szerint dolgozta fel és modern leleménnyel gyúrta át a primitiv szerkesztési módokat. Ezért épületei jól olvadnak össze azzal a környezettel, amelybe szánva vannak, de egyszersmind olyan határozott individuális vonás vonul át rajtok, amelynek forrása nem lehet más, mint építőjük egyénisége.

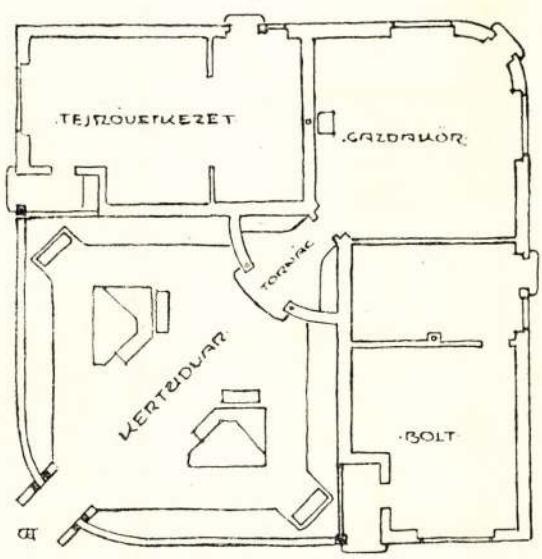

NÉPHÁZ

Tudjuk, hogy ez az egyéniség egy minden ízében artisztikus, előkelően fejlett ízlésű művészé. Ilyennek ismertük Thoroczkait már akkor, mikor még az iparművészet volt egyedüli terrénuma, s építészi jellemvonásainak némelyike talán éppen az iparművészet kizárólagos szolgálatában töltött előéletében gyökeredzik. Így mindjárt hajlama a részletekbe való szerető elmélyedésre; megbecsülése, sőt szinte kultusza a szerényebb feladatoknak, amelyeknek elmés, művészi megoldásában mintha kétszeres kedve telnék; állhatatos vonzalma ahhoz az anyaghoz, amelyhez legtöbb köze volt iparművészi minőségében s amelynek apróra ismeri minden csinját-binját: a fához. Házainak gazdag ta-

HURUBÁM.

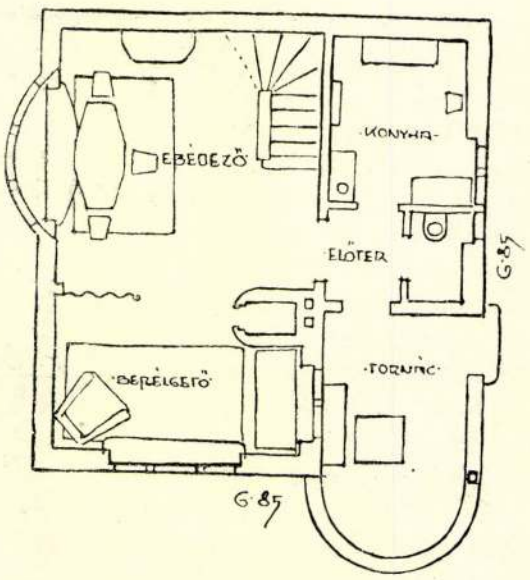
EBÉDEZŐ
KONYHA
ELŐTER
BERÉLGETŐ
TORNÁC
G·85
G·85

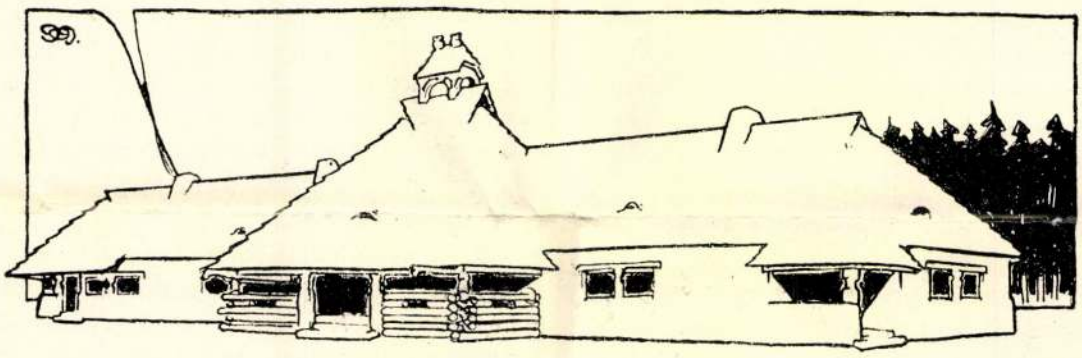
GÁLFALVA

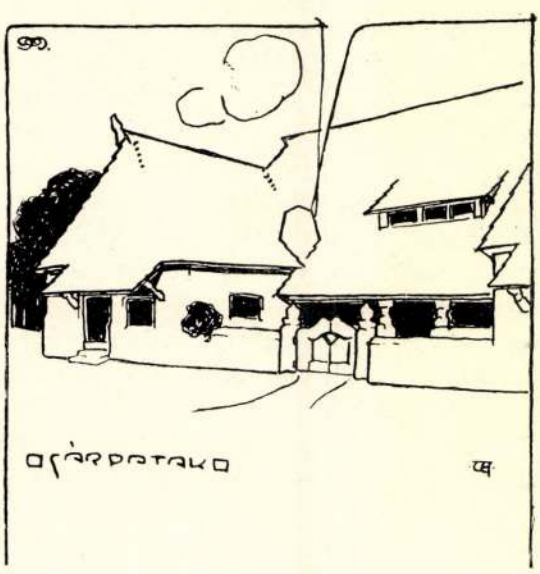
GÁRPATAK

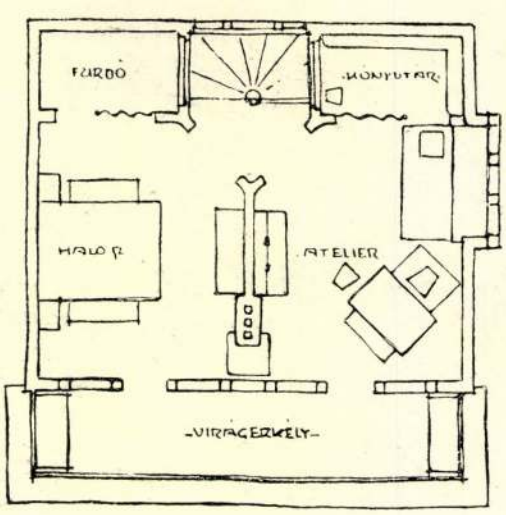
FÜRDŐ
KÖNYVTÁR
HALOR
ATELIER
VIRÁGERKÉLY

gozása, felette kifejező és festői tetői és tornyocskái, tornácaik, benyilóik, kerítéseik változatos, takaros formái: mind arról a kiváló jelentőségről tesznek bizonyságot, amelyet a fának szánt Thoroczkai s arról a meghitt barátságról, amely őt ezzel az anyaggal már régen összefűzi. S méhese és bikaólja csak még beszédesebben hirdetik ugyanezt.

Iparművészi erényeiből hozta magával előkelő színérzékét is, mely mindig ritkította párját; modern meggyőződéseit az anyag tulajdonságainak tiszteletben tartásáról és észszerű felhasználásáról, továbbá az esztétikai és célszerűségi követelmények összeegyeztetéséről; nemkülönben okos ökonómiáját, mely mindig arra inti, hogy a legtömörebben, a legkevesebb eszközzel fejezze ki mondanivalóját. Ám mindezek a tulajdonságok becsesek és szükségesek az építésznél is, de még nem bizonyos, hogy jó építész válik abból, akit ékesítenek. Ehhez több kell, igazi építészi erények kellenek: fejlett forma- és térérzék, természetes fogékonyság a méretek és arányok iránt, a képzeletnek eleven alakító ereje. Szóval tehetség kell, mely a jó principiumokat szépen tudja érvényre juttatni. Ezen a ponton Thoroczkai nagy rátermettséget mutatott, mihelyt építeni kezdett. Éppen a „Művészet"-ben (VI. évfolyam, 23—29. l.) mutattuk be és méltattuk annak idején első efajta kísérleteit. Nehány, családi otthonnak szánt vidéki lakóház volt, amelyeknek szabatos formái, ridegség nélküli egyszerűsége, jól eltalált arányai nagyjában már megjelölték a nyomot, amelyen Thoroczkai, az építész járni fog. Újabb munkái azt mutatják, hogy nemcsak járt, hanem haladt is. Kivált a szerkesztésben való leleményességének adta derekas próbáit. Sablonosnak legkevésbbé sem nevezhető feladatokkal került szembe. A népházaknál arról volt szó, hogy a gazdakaszinót tejszövetkezettel és bolttal hozza egy fedél alá; egyszer templomot és iskolát, máskor bikaólat kellett lakással összekombinálnia. Olyan problémák, amelyekre a legkörültekintőbben szerkesztett német építészeti műlapok sem szolgálnak példával. Azonban Thoroczkai mestere az összefoglalásnak; tudjuk, hogy már bútorainál sem riadt vissza semmiféle kombinációtól. Nem is csodálkozunk tehát, ha alaprajzain azt látjuk, hogy most is magától értetődő könnyűséggel ugratott át az akadályokon s természetes kapcsolatban egyesítette a különböző alkatelemeket. S mivel az alaprajz tagozódása kifelé

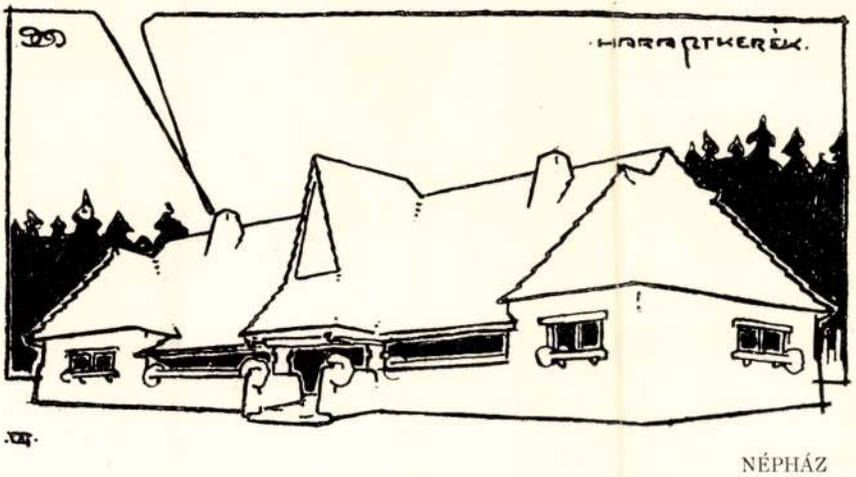

NÉPHÁZ

is hangsúlyozva van és kivált a hatalmas tetők szerkezetében híven rajzolódik: az ilyen épület annyi érdekességet és annyi festői gazdagságot mutat külsejében, amennyit sokkal gazdagabb eszközökkel is csak ritkán érhet el az építész.

Ime, nehány futó megjegyzés Thoroczkai építőművészetének újabb fázisáról. A kör, melyben ez a művészet mozog, nem éppen tág; nagyon is megvannak határai, melyeket a művész maga vont meg, okos önmérséklettel s abban a hitben, hogy jobb kisebb körben a tökéletesedés felé törekedni, mint egyéniségétől idegen feladatok után kalandozni. S mi tanuságot tehetünk róla, hogy azt a kört, amelyet szabott magának, egészen be is tölti művészi erényeivel.

P. E.

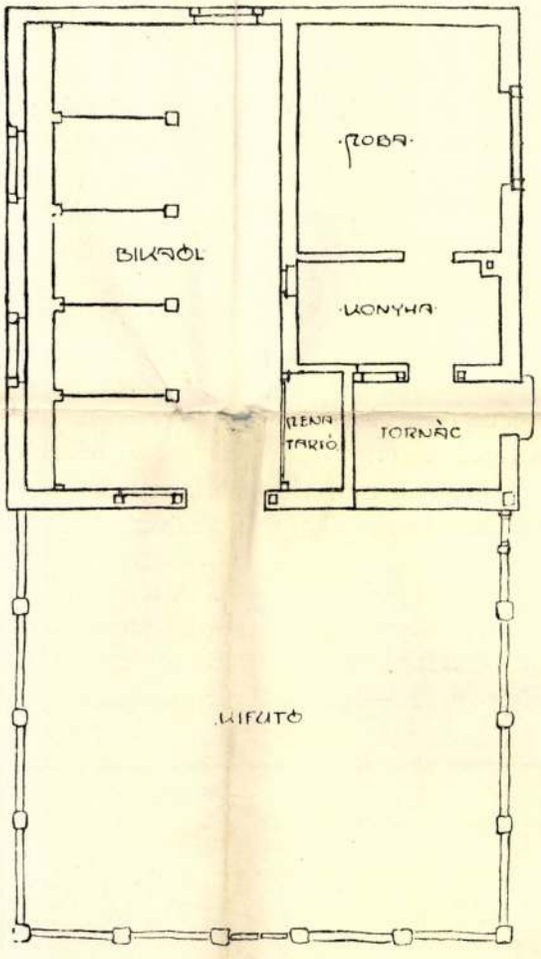

ment ő el a Székelyföldre, megkeresni a népet és megmutatni a népet önmagának, veszendő kincseket menteni és utat mutatni a helyes folytatásnak és azért ment el, hogy szép, ősi magyar városokban és falvakban a múlt lelkét belehelvén, új, szép házakat építsen, magyaroknak magyar otthont és magyar palotákat a magyar reprezentációnak, végházait a magyar kulturának veszélyes földeken. Hivták, azért ment el, örvendezvén, mint a misszionárius, akit hívek hívnak, hogy mondja a régi igazságokat, s ottléte a véghelyek magyar kulturájának elevenségét jelentené, s visszatérte csalódást, ott sötétlő súlyos árnyékokat, reménytelenséget és a végeken élő magyarságban ájult tunyaságot jelent.

Tanítani ment és prédikálni és dolgozni. Mikor most visszajött, nagy munka dokumentumait hozta magával és egy kis kiábrándulást és egy kis lemondást hogy ez a munka menthetetlenül elkallódik most már és a drága szép kis házak a pesti lélek leáramló árjában vesznek el. De nála nincs tartósan csüggedés: ott lent nem lehetett azzá, ami lenni akart, s most itt újra kezdi, de magával hozta a Székelyföldet és a Kalotaszeget és itt, saját fészkében fogja megbolygatni azt az idegen lelket, amely a magyar végekre is kiáramlott ebből a központból. Tanítani ment s rengeteget tanult. Megtalálta az ősi dolgok nyitját és belátott a hímes paraszti házak leglelkébe, azt az elemi munkáló energiát ismerte meg, amely a magyar lélekben a szép díszeket teremti és az idegen szépséget magyarrá áthasonítja és a lankás mezőség mezőin és a havas hegyek szurdokainak odván a magyar mithosz bolygó tüzeit követte csodálatos éjszakákon. Amaz ősi földek fölött Attila árnyéka borong és rejtelmesek a rovással faragott fák az ázsiai szent belső földek élő lelkétől és a Turán hét hajfonadékú égi öreg istene viharkor meglátszik a meghasadt égben, ahol székelyházból, aranytornácos, rozmarinkertes, hímeskapus udvarából nézi népét, az idegen árják tengerében veszendő szigetet. Wigand találkozott a híres Réka királynéval és meghallgatta a Csaba úrfi keserű panaszát, s a kivert, bujdosni indult ősi urak fájdalmát élő tűzzel égni látta a maradék nép

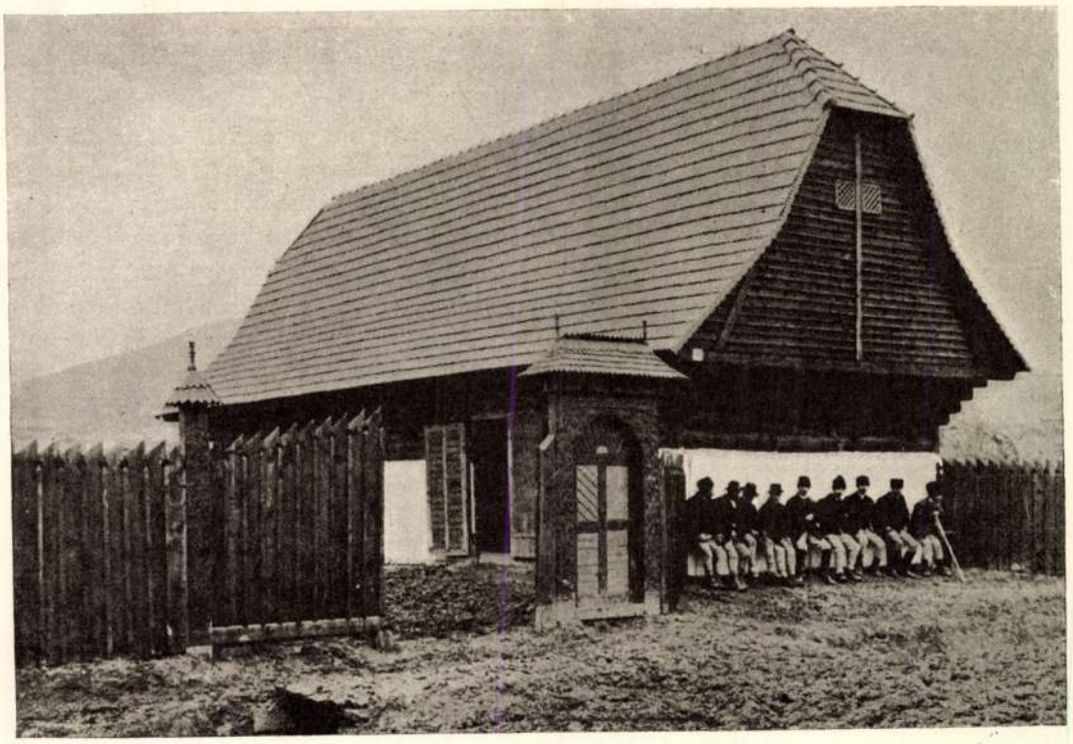

SZÉKELYFÖLDI BIKAISTÁLLÓ — WIGAND EDE MŰVE

Művészet
1915.

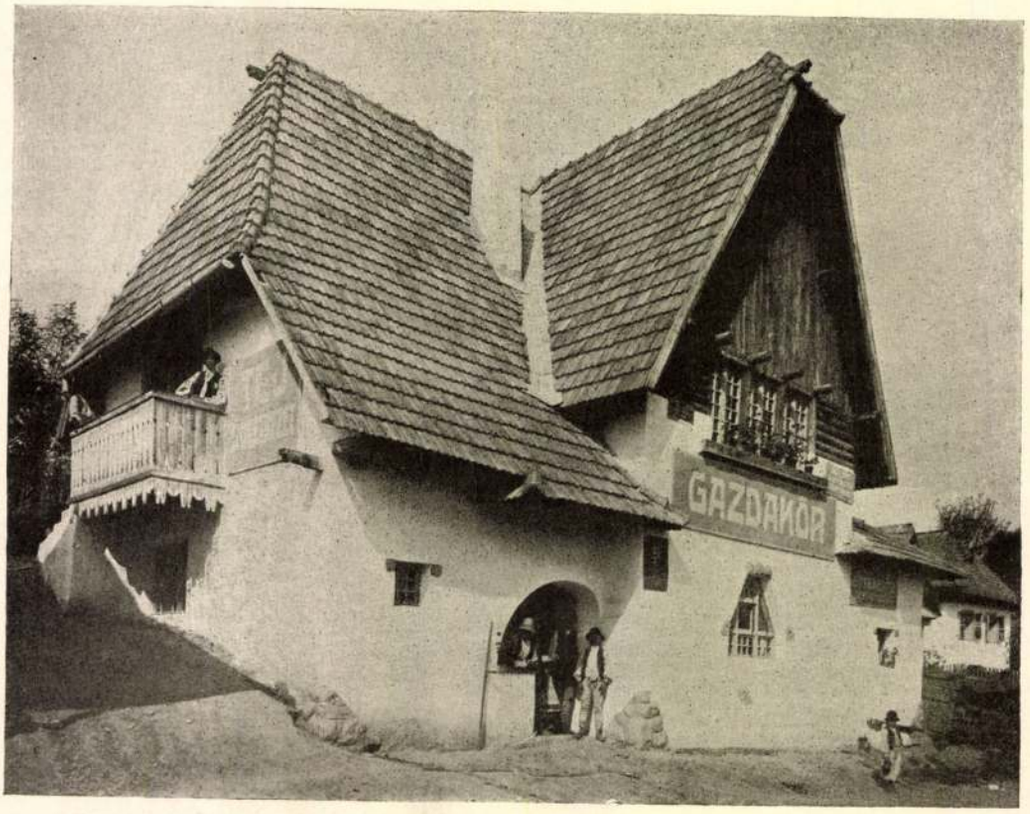

NÉPHÁZ SZENTLÁSZLÓN
WIGAND EDE MÜVE

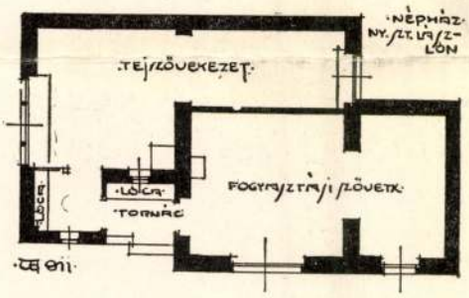

ALAPRAJZ

messze, kelet felé néző szemében. Az irdatlan múltat látta élni, most virágzó kertekben és fésűs hajú öregek tulajdon szájából hallotta a titokzatos hagyományt és a most rótt házak boronáin meglátta a visszajáró ősök kezenyomát és a szokásokban, a mulatásban, a magános, úri nép csűrdöngölő táncában a régi isten kultuszát ismerte fel. Gyönyörű rajzok lettek így, s amit meglátott a csak neki megnyíló szívekben és amint a riadó Nemere beszélt neki az elhangzott, messzi pusztákról, azt áhitatos rajzokban, mint ama fra Angelico, fölírta mindünk gyönyörűségére, s ha itt Németország volna, most remek kis albumokért verekednének a kiadók. Olyan üdítő, naiv hit ez a régi magyar hitben. Egyik rajzsorozata, aminek «Hajdanában, réges-régen» a címe, Réka és Csaba világát rekonstruálja, s a «Cserényes házak» című sorozatban, a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, a tánc képeiben, a múltból átöröklött javakról ad gondos gazdaként számot. Száz lapon, a «Hímes udvar» rajzain aztán beszámol arról, hogy ő miképen kezdett újat a hagyományból, és a házak és bútorok száz képe, az ott töltött idő alatt készülteké, az elfeledett múlt életrehívásának mutatja őt. Csupa még ki nem adott regés, álmodozó és mégis csupa realitás-rajzok, s ezekben van az, amivel itt, Pesten ébreszthet és gyógyíthat Wigand: a magyar hagyomány van ezekben, a ma is élő múlt, s ha valaki most már magyar architekturát és magyar bútormívességet próbál, nem kezd többé mondvacsinált újat, hanem volt dolgokat folytathat és megvetheti lábait a hagyomány szilárd fundamentumán.

A magyar stílus akarói közé ezzel a kincs-

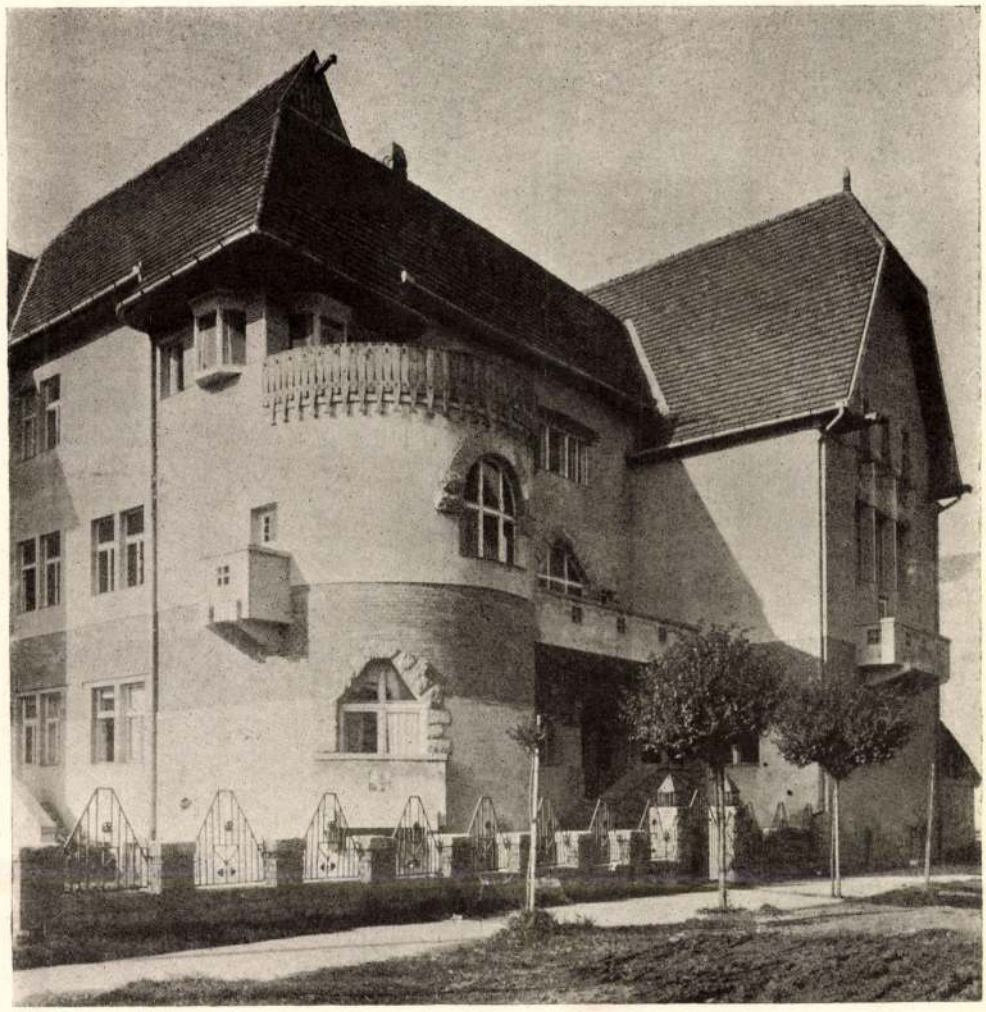

MAROSVÁSÁRHELYI
IPAR- ÉS KERESK. KAMARA
WIGAND EDE MÜVE

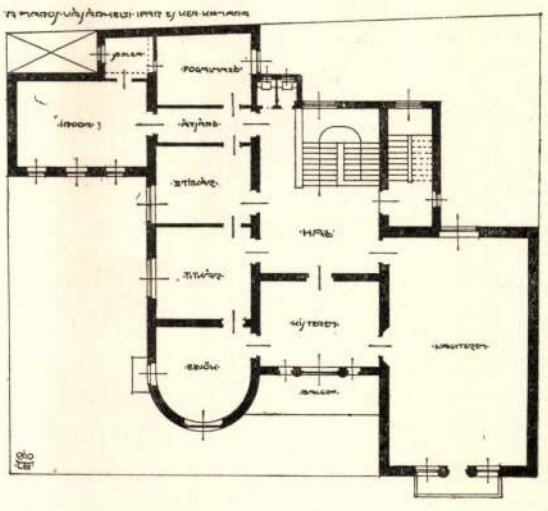

ALAPRAJZ

csel jött vissza Wigand. Közben ódon magyar nyelvet is rekonstruált és föltárta a csillagos ég régi magyar csillagképeit és megmagyarázta őket nekünk mély, szonor szavakban, de most nem erről van szó, hanem a művészeti magyar stílusról, a házak és butorok magyarságáról, arról, amit sokan akarnak, de amelyet ő kezdett úgy akarni, fölkutatván előbb az ősi lelket, ahogy azt akarni igazán kell. Már régen, elsőnek kezdte ő a népies motivumok használását, de most amit csinál, az már nem népies, az több ennél, az művelten magyar és most épített házai és most készült bútorai a Székelyföldön töltött idő előtt készültektől éppen abban különböznek, amit csak analogiával tudok megvilágítani: olyan ez a mostani Wigand-művészet, mint a fejlett stílusú dal, mint a Schumann vagy a Strauss Richard német dalai, amelyek nem csak a német nép, hanem az egész ger-

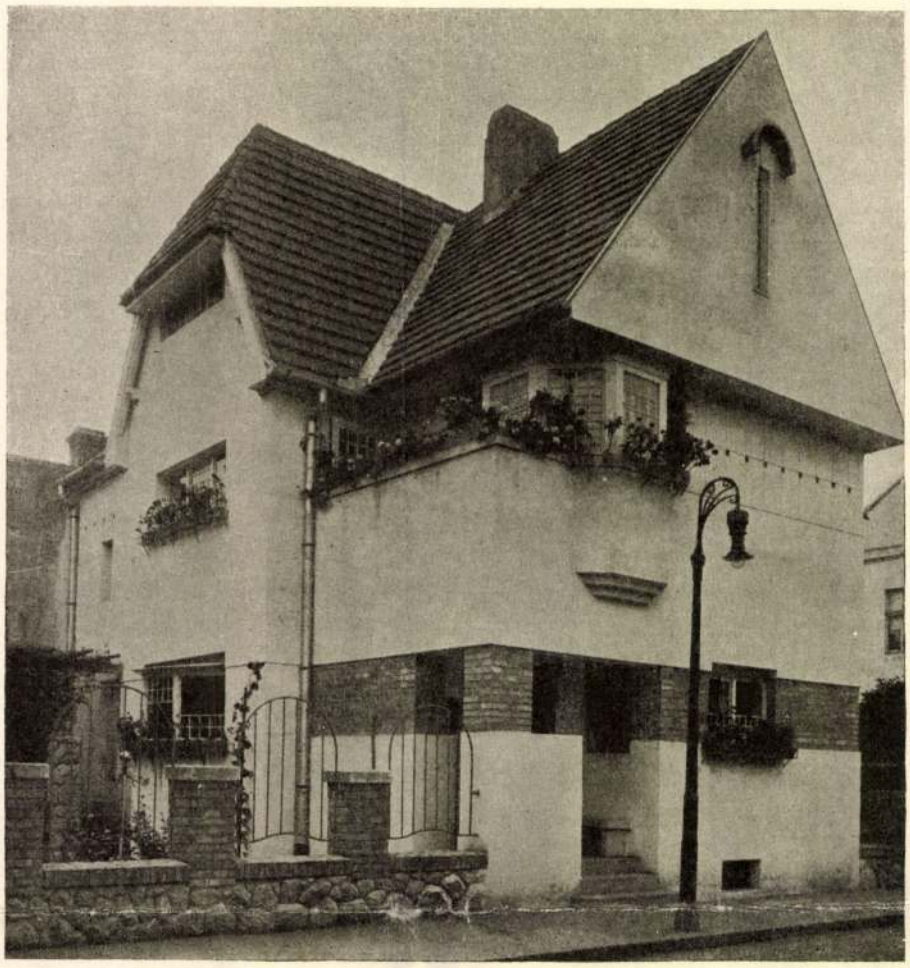

MAROSVÁSÁRHELYI LAKÓHÁZ
WIGAND EDE MŰVE

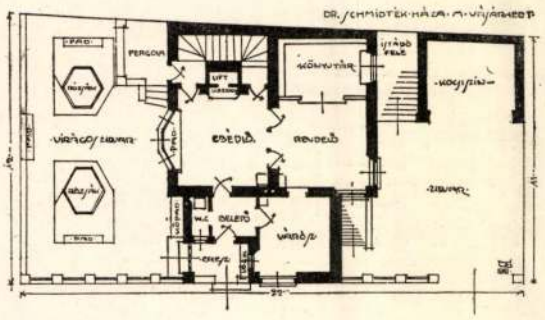

ALAPRAJZ

mánság énekét énekelik, ahogy Wigand ma már nem a nép formáit, hanem az egész magyarság megnyilatkozását mondja.

Korán feltünt különösen egyéni dolgaival, s a Studióban ő volt az első magyar művész és a német folyóiratok szívesen közölték művei képét. A legjobb európai nivót koncedálták neki és stílusa elsőnek volt készen ezen a magyar földön olyanul, amit odakünn egyenlő értékűnek szívesen elfogadtak. A célszerűség és az anyagszerűség elveiből indult ki, de csakhamar átlelkesítette ezt a két megmerevedett dogmát azzal a gondolattal, hogy a ház és a bútor, az együtt otthonnak nevezett környezet intregráns része az ember életének, s a művész dolga nemcsak az, hogy szépet alkosson, hanem hogy ezzel a széppel bizonyos életeket diszítsen fel. Vizsgálni az embert, megismerni és a neki való formákat megtalálni, ez is dolga a művésznek, s a megrendelővel ilyen benső, művészi mégértésben való harmonia egy egészen új, friss értéket, az otthon lelkes örökkévaló elevenségét eredményezte. Aztán megint új gondolatok jöttek: belekomponálni a házat a tájképbe és a bútort a család hagyományai szerint az új generációk számára úgy megcsinálni, hogy a most készült bútor a múlthoz

letének határozott jelleme van, amely olyan nyílt, beszédes, hogy az első pillantásra elárulja magát. Az iskolával kombinált templom, a gazdakör, a bikaól, a méhes — mind egy-egy élő individuum; mindnek megvan a maga külön pszichéje, amely rendeltetéséből fakad és elömlik egész megjelenésén. Így bár közös szellem bélyege ül rajtuk s bár ugyanazon egyszerű eszközökből telt ki mindegyikük: eleven és változatos sora kerekedik belőlük a különböző hivatású s ezért különböző egyéniségű épületeknek.

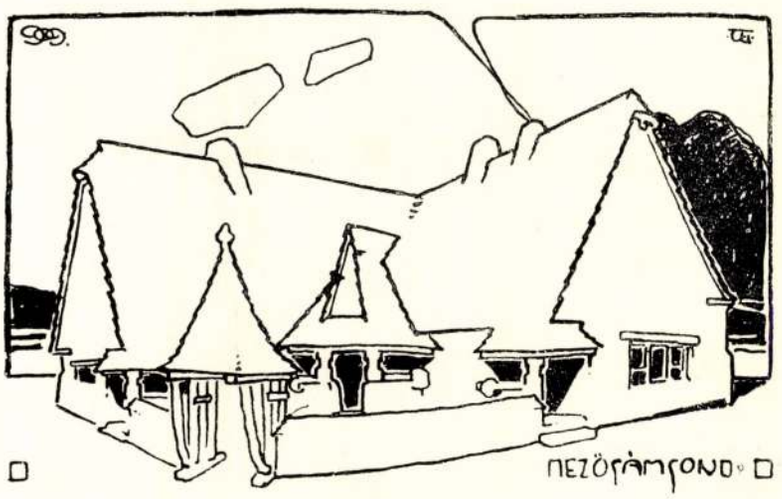

Vegyük őket kissé jobban szemügyre. Az erdélyi népies építészet hatása bizonyára első szembetünő jellemvonásuk. Egyúttal a legtermészetesebb is. Aki abban a szerencsés helyzetben van, hogy a népművészet legjobb termékeivel elárasztott földön él és épít, s hozzá még a nép számára épít, vajjon honnan meríthetne ösztönzést logikusabban, mint környezetéből, abból a szűkebb világból, amelynek hagyományai szinte kényszerítőleg utalják folytatásra a művészt. A föld, a környezet diktál az ilyen helyen s természetes, hogy Thoroczkai, az erdélyi népművészetnek már előbb is lelkes csodálója, örömest hajtott erre a szózatra. Saját vallomása szerint kivált Udvarhelymegyének nehány ősi székely községe volt rá hatással: Küsmöd, Énlaka, Atyha, Medesér, Kobátdemeterfalva stb. Azonban nagyot hibázna az, aki azt hinné, hogy itt utánzásról van szó. Erről semmiképen sem lehet szó. Thoroczkai hajlékony természetének megértésre való nagy készségével merített abból, amit maga körül talált, de a kölcsönvett motivumokat saját formaérzése szerint dolgozta fel és modern leleménnyel gyúrta át a primitiv szerkesztési módokat. Ezért épületei jól olvadnak össze azzal a környezettel, amelybe szánva vannak, de egyszersmind olyan határozott individuális vonás vonul át rajtok, amelynek forrása nem lehet más, mint építőjük egyénisége.

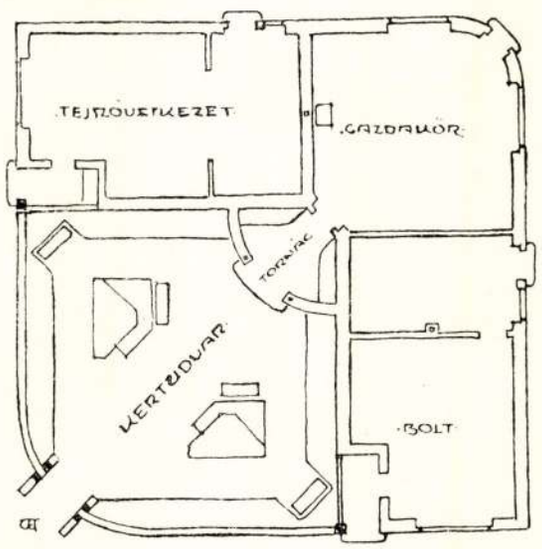

NÉPHÁZ

Tudjuk, hogy ez az egyéniség egy minden ízében artisztikus, előkelően fejlett ízlésű művészé. Ilyennek ismertük Thoroczkait már akkor, mikor még az iparművészet volt egyedüli terrénuma, s építészi jellemvonásainak némelyike talán éppen az iparművészet kizárólagos szolgálatában töltött előéletében gyökeredzik. Így mindjárt hajlama a részletekbe való szerető elmélyedésre; megbecsülése, sőt szinte kultusza a szerényebb feladatoknak, amelyeknek elmés, művészi megoldásában mintha kétszeres kedve telnék; állhatatos vonzalma ahhoz az anyaghoz, amelyhez legtöbb köze volt iparművészi minőségében s amelynek apróra ismeri minden csinját-binját: a fához. Házainak gazdag ta-

HURUBÁM.

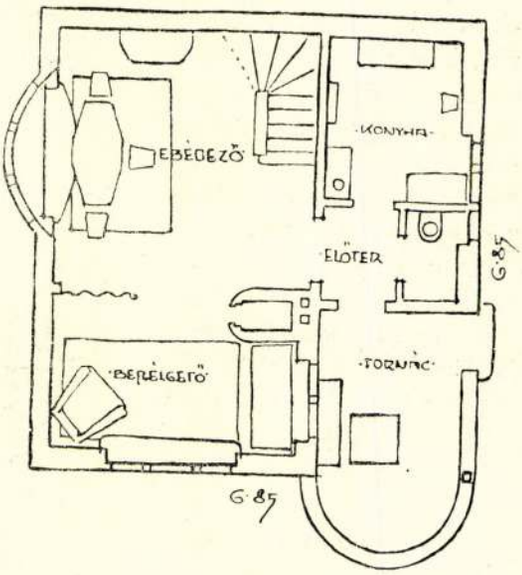
EBÉDEZŐ
KONYHA
ELŐTER
BERÉLGETŐ
FORNÁC
G·85
G·85

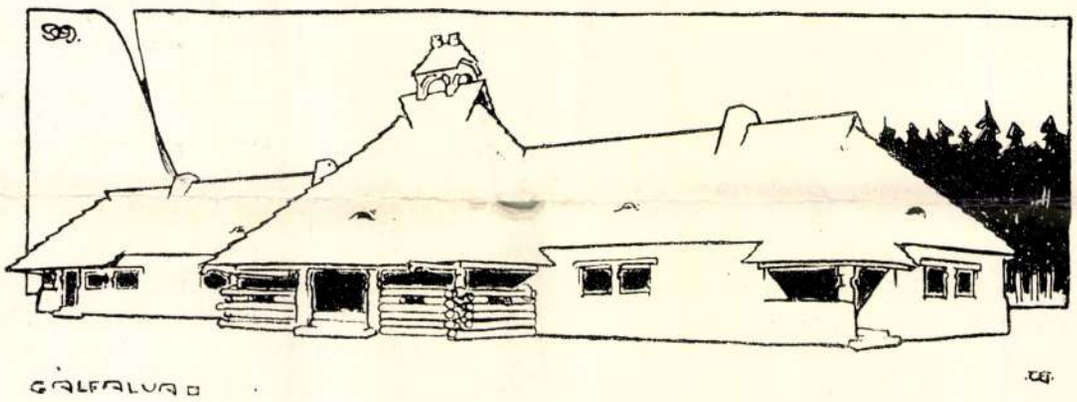
GÁLFALVA

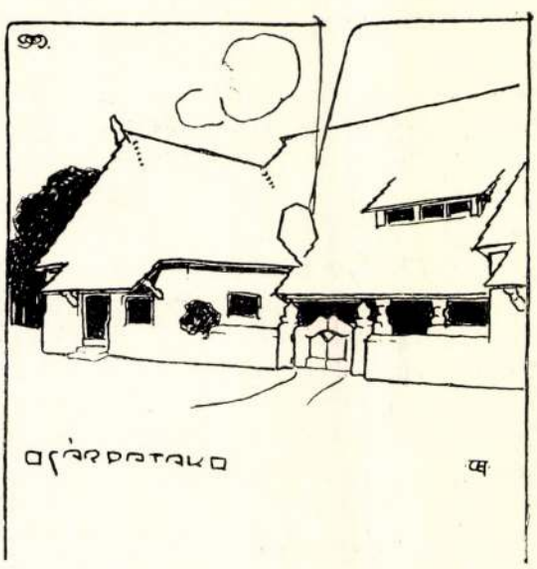
JÁRPATAK

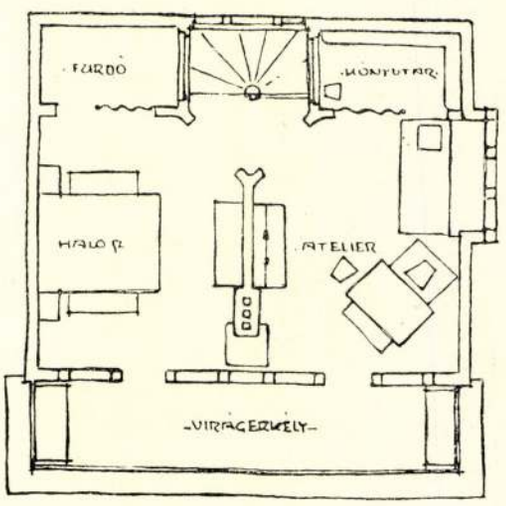
FÜRDŐ
KÖNYVTÁR
HALOS
ATELIER
VIRÁGERKÉLY

gozása, felette kifejező és festői tetői és tornyocskái, tornácaik, benyilóik, kerítéseik változatos, takaros formái: mind arról a kiváló jelentőségről tesznek bizonyságot, amelyet a fának szánt Thoroczkai s arról a meghitt barátságról, amely őt ezzel az anyaggal már régen összefűzi. S méhese és bikaólja csak még beszédesebben hirdetik ugyanezt.

Iparművészi erényeiből hozta magával előkelő színérzékét is, mely mindig ritkította párját; modern meggyőződéseit az anyag tulajdonságainak tiszteletben tartásáról és észszerű felhasználásáról, továbbá az esztétikai és célszerűségi követelmények összeegyeztetéséről; nemkülönben okos ökonómiáját, mely mindig arra inti, hogy a legtömörebben, a legkevesebb eszközzel fejezze ki mondanivalóját. Ám mindezek a tulajdonságok becsesek és szükségesek az építésznél is, de még nem bizonyos, hogy jó építész válik abból, akit ékesítenek. Ehhez több kell, igazi építészi erények kellenek: fejlett forma- és térérzék, természetes fogékonyság a méretek és arányok iránt, a képzeletnek eleven alakító ereje. Szóval tehetség kell, mely a jó principiumokat szépen tudja érvényre juttatni. Ezen a ponton Thoroczkai nagy rátermettséget mutatott, mihelyt építeni kezdett. Éppen a „Művészet"-ben (VI. évfolyam, 23—29. l.) mutattuk be és méltattuk annak idején első efajta kísérleteit. Nehány, családi otthonnak szánt vidéki lakóház volt, amelyeknek szabatos formái, ridegség nélküli egyszerűsége, jól eltalált arányai nagyjában már megjelölték a nyomot, amelyen Thoroczkai, az építész járni fog. Újabb munkái azt mutatják, hogy nemcsak járt, hanem haladt is. Kivált a szerkesztésben való leleményességének adta derekas próbáit. Sablonosnak legkevésbbé sem nevezhető feladatokkal került szembe. A népházaknál arról volt szó, hogy a gazdakaszinót tejszövetkezettel és bolttal hozza egy fedél alá; egyszer templomot és iskolát, máskor bikaólat kellett lakással összekombinálnia. Olyan problémák, amelyekre a legkörültekintőbben szerkesztett német építészeti műlapok sem szolgálnak példával. Azonban Thoroczkai mestere az összefoglalásnak; tudjuk, hogy már bútorainál sem riadt vissza semmiféle kombinációtól. Nem is csodálkozunk tehát, ha alaprajzain azt látjuk, hogy most is magától értetődő könnyűséggel ugratott át az akadályokon s természetes kapcsolatban egyesítette a különböző alkatelemeket. S mivel az alaprajz tagozódása kifelé

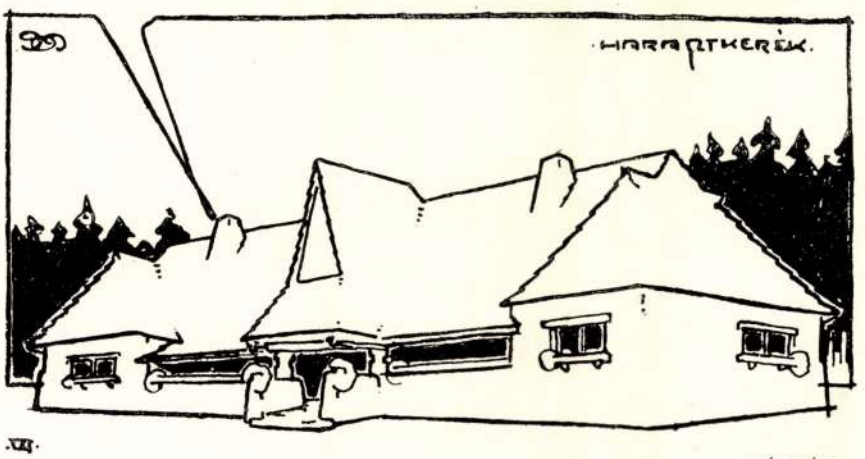

NÉPHÁZ

is hangsúlyozva van és kivált a hatalmas tetők szerkezetében hiven rajzolódik: az ilyen épület annyi érdekességet és annyi festői gazdagságot mutat külsejében, amennyit sokkal gazdagabb eszközökkel is csak ritkán érhet el az építész.

Ime, nehány futó megjegyzés Thoroczkai építőművészetének újabb fázisáról. A kör, melyben ez a művészet mozog, nem éppen tág; nagyon is megvannak határai, melyeket a művész maga vont meg, okos önmérséklettel s abban a hitben, hogy jobb kisebb körben a tökéletesedés felé törekedni, mint egyéniségétől idegen feladatok után kalandozni. S mi tanuságot tehetünk róla, hogy azt a kört, amelyet szabott magának, egészen be is tölti művészi erényeivel.

P. E.

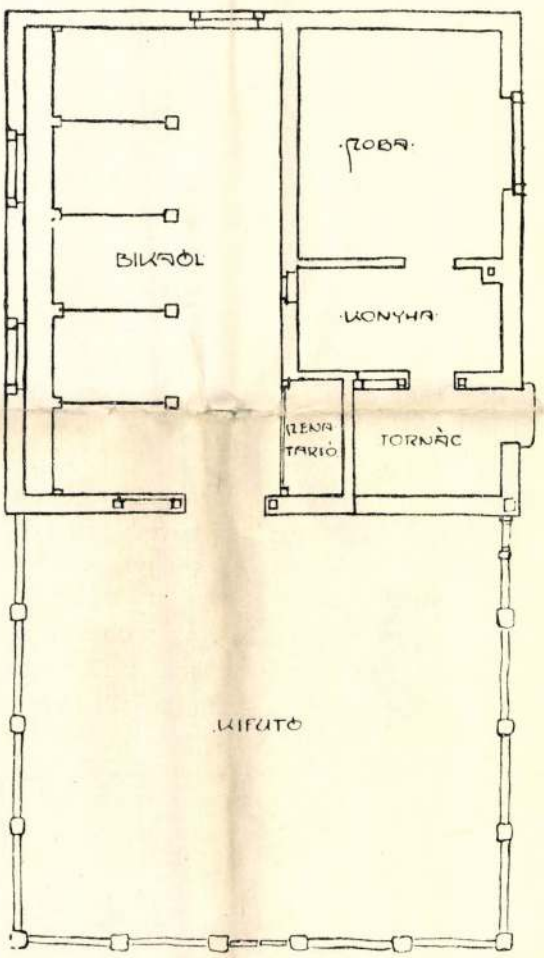

T h o r o c z k a i - W i g a n d

E d e

épitész

T.W.E.: Az elrontott Budapest.
Magyarság.1931.aug.2.

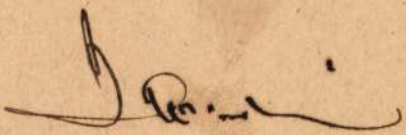

T h o r o c z k a i - W i g a n d
E d e

építész

T.W.E.: Az elrontott Budapest.
Magyarság.1932.jan.17.

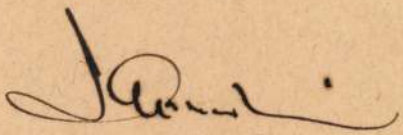

T h o r o c z k a i - W i g a n d
E d e

építész

T.W.E.: Az elrontott Budapest.
Magyarság.1932.febr.21.

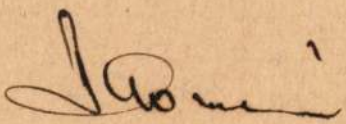

Wigand Ede

1921-ben megkapta a Képzőművészeti Társulat építészi díját népies székelystilű terveretei-vel.

MMÉE Közl

1921. 237. l.

1707

Eddig

THOROCZKAI WIGAND *Ede*, építész és iparművész, * Budapest 1870. Művészi fejlődése az építészetből indult ki és mialatt Steindl Imre vezetése alatt az Országház építésén dolgozott, alaposan megismerkedett a gótika szigorú formanyelvével. Ily iskolázottság alapján a mult század végén a modern iparművészeti törekvéseknek egyik legkiválóbb képviselőjévé lett, akinek angol hatás alatt keletkezett, de mélyen egyéni bútortervei a kiállításokon feltűnést keltettek, számos kitüntetést szereztek neki és sok utánzóra is találtak. Fejlődésének harmadik fázisában Jánszky, Kós, Zrumeczky nyomán, kivált a magyar népművészet ihlette meg, amelyhez főleg hosszú marosvásárhelyi tartózkodása alatt férkőzött közel. A népművészet forrásából táplálkozó modern formanyelv jellemzi e nembeli építészeti és iparművészeti alkotásait (villák, tejszövetkezeti házak stb.). Újabban az irodalom terén is fellépett és művészeti kérdésekkel, a magyar kerttel stb. foglalkozó, valamint a népköltészetre támaszkodó szépirodalmi könyveit tősgyökeres grafikai készségről tanuskodó rajzaival illusztrálja. A budapesti Iparművészeti Iskola tanára.

MAGYAR

Rajz

Wigand Ede

Wigand Ede thoroczkai, ny. főisk. tanár kormányfőtan., I. Szentháromság-u. 3. 161-166

Bptávb 1940 szept.

T. 6009.

vá a balra lévő ágyúkkal két golyót
készülék látszik, tüzelnek; a hegy
ek. Felirata a lebegő mondatszalagon:

.6 : 11 cm.

TOROCKAI WIEGAND EDE, iparművész, építész

Tornyai Jánosnak 1928-ban kiállitása Baján. Levél hozzá "Kedves Mester és Barátunk! Kiállitásod alkalmából sok szeretettel üdvözlünk - rengeteg sikert kivánunk neked is de a bajaiaknak is, akiknek sikerülend eredeti Tornyaiakat szerezni. Mórk Lajos, Kernstok Károly, Torockai Wiegand Ede, Berán Gyula, Gábor Móricz, Herman Lipót, Kallós Ede, stb." III. Melléklet. 165. old

DÖMÖTÖR JÁNOS: Tornyai Baján 145. old

A MÓRA FERENC Múzeum Évkönyve. 1. 1966-1967
Szeged. 1968

TOROCZKAI WIEGAND EDE, iparmüvész, épitész

Tornyai Jánosnak Baján 1928-ban kiállitása. Az alkalomból a müvészhez levelet intézett több bpesti müvész, melyet a Bajai Ujság tett közzé. / III.sz.melléklet. / Márk Lajos, Kernstok Károly, Kartkimmr Wertheimer, Toroczkai Wiegand Ede, Berán Gyula, Gábor Mórics, Hermann Lipót, Kallós Ede, stb./ 154.old

DÖMÖTÖR JÁNOS: Tornyai Baján 145.old

A MÓRA FERENC Múzeum Évkönyve. 1. 1966-1967
Szeged. 1968

Torvczkai Wiegand Ede, építész

Megemlítve.

Fekete Gyula: Két ismerős
2. Mindvégig — 33-46

TISZATÁJ, Szeged, 1976. július XXX/7.

Toroczkói Vigand Ede, [ ]

L: Kós Károly

Balázs Balázs: Hogy mitetik meg egy regény ötlete 40-1,8
Mozgó Világ, Bp. 1983 aug. IX/8.

Toroczkói Wigand Ede

"Feldult tüzhelyek ujraépitése" cimmel Margitay Ernő bemutatja a müvész néhány tervét, melyek a felvidéki otthonok ujra éptéséhez készültek: "Felvidéki porta", "A kárpáti falvak ujraépitéséhez készitett terve" és "Lakóház alaprajza" c. rajzai szerepelnek a lapban.

Repr.-ók

Élet, Bp. 1916. juli. 9. VIII. évf. 28. sz. 36-37. lap.

TOROCKAY-WIGAND Ede

NAGY Elemér: Akseli Gallen Kallela. = Budapest, 1983/7.
25.p.

Gallen-Kallelà 1906-os budpaesti tartozkodása idején, annak szük köréhez tartozott.

27.p.

Később jár finnországban Kallelánál.

Toroczkói Wigand Ede

"Magyar munka" cimmel Margitay Ernő a művész könyveiről ir: "Öreg csillagok", "Cserényős házak" és "Himes udvar".
A következő illusztrációk a könyvekben szerepelnek: "Fővárosi elemi iskola", "Gyermekszoba", "Falusi jegyző szobája", "Családi ház".
Repr.-ók.

Élet, Bp. 1917. jan. 28. IX. évf. 4. sz. 82-84. lap.

Toroczkai
~~Thoroczkai~~ Wigand Ede

l.

Biró Erdmüv

161. l.

Biró József: Erdély művészete Bp. 1941

MDK

Wigand épitész

Kárpáti A: Magyaros épitészeti...kiáll. a N. Szal.-ban. Magy. Iparmüvészet, 193o. 162 l.

Torockai Wigand Ede, építész

L: Árkay Aladár

Varga Lea: Árkay A. egy bp-i villájáról 34-36 7

Magyar Építőművészet Bp. 1983 83/3

Toroczkai Wigand Ede, építén

L. Tesch Trigyes

Morozónszky A. Nemzeti és népies Törekvések 20-22

Magyar

Építőművészet Bp. 1983 83/2

Toroczkai - Wigand Ede, építész

L: Feszl Frigyes

ds Vámossy F: Az építészeti kritika hazai Történetéből 16-19

Magyar Építőművészet Bp. 1983 83/1

TOROCZKAI Wigand Ede

Ajtósi Dürer sor 25. Zala György
müteremházának berendezése

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 25.p.

Toroczkai Wigand
Ede

ród

Nádai 60–62.l

Nádai Pál: Az iparművészet
Magyarországon Bp. 1921

MOLNÁR ÉS GALAMBOS
katonai és polgári szabók
BUDAPEST, V., EÖTVÖS-TÉR 2.
Dunapalotával szemben
TELEFON: 1-825-35.

1643 sz.

Budapest, 1937. augustus 2.

Nagyságos Tj. Szentiványi Gyula úrnak

Budapest

20 P — fill., azaz Huszt P

fill. köszönettel b. számlája javára könyveltük.

MOLNÁR ÉS GALAMBOS
katonai és polgári szabósága
Budapest, V., Eötvös-tér 2. sz.

Tisztelettel

9605 Barcza nyomda, Budapest

Toroczkai Wigand Ede, iparművész

Kner Imre tipográfus irta Levelében Mata János grafikusnak, hogy Kozma Lajossal beszélgetve megállapitotta, hogy Wigand művei is tiszta szecesszió, afféle hamis romantika, amelyet akkor minden európai országban csinaltak.
506.old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Jánoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

TOROCZKAI WIGAND EDE, iparművész

Mata Jánoshoz irt levelében irta Kner Imre: Járt Kalotaszegen, más képet látott, mint amit vágott hegyű tollal rajzolnak róla. A valóság világosabb, tisztább, derusebb egyszerűbb, nagyvonalubb Wigand ur dolgainál. 506. old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Jánoshoz 495. old

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971, Debrecen, 1972

Toroczkói Wigand Ede

"A kétszobás lakás" cimmel Margitay Ernő ir a müvész munkásságáról, müvészetéről. Az Iparmüvészeti Társulat kiállitásán évekkel ezelőtt egy kétszobás lakás tervvel arany érmet nyert.
Ezt a cikkét az itt következő müvészi tervekkel illusztrálja a kritikus:
"Lakásrészlet, "Ebédlő, nappali", "Tüzhely körül", "kétszobás lakás ebédlő és nappali részlete", "Kétszobás lakás hálószoba részlete".

Élet, Bp. 1916. márc. 12. VIII. évf. 11. sz. 252-255. lap.

Toroczkai Wigand Ede

Ráid

Baloghfatornyok

q. l.

Balogh Ilona: Magyar Fatornyok Bp. 1935

Faz ekének szarva között álló

ves van ábrázolva, a mint este az őszi szán-
pára gyűjt. ~~A~~ Ekéje elé két balra fordult lóvat
melyek nyugodtan állnak; ~~a szarvak közt~~
átjuk szájában logó kurta szárú ~~pipával~~. Jobb
s tartja és baljával pipáját fogja. Barna ha-
re pödrött, szakálla leberetvált. Öltözete: nemez
í ing, sötét nadrág és csizma. A háttér sik
azalakkal, az égbolt derült ~~és~~ a magasban
zése jobbra: „Ujvárij J. 1900."
ei 140 : 200 cm.

: I. 3-án kelt 99318 ex 900 sz. le-
l.) Elszámoltatott 1901: VII. 19-én

lfogadta az 1901: IX. 23-i 64907 sz. ren-

Toroczkai Wigand Ede

vrád

Diviparmtört

264. l.

Divald Kornel:

A magyar iparmíviszet története

Bp. 1929

Ujvert István könyvtár 75-76 l.

Ez a könyv
a Magyar Bibliophil Társaság részére
a Diósgyőri Papírgyár RT.
bordázott antique papirosán 1000 példányban készült
Kner Izidor könyvnyomdájában Gyomán,
az 1928. esztendő november havában.
A borítópapirost a Papierfabrik Zerkall
Renker & Söhne cég szállította.

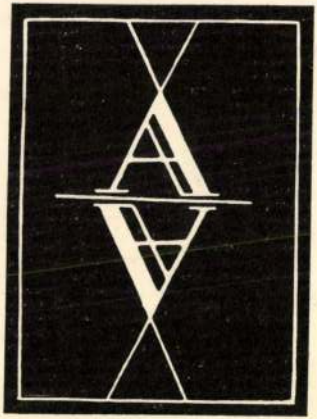

Amicus

Toroczkai - Wigand Ede

népi stilusú épületeket és intérieuröket tervezett 1900-10 között.

Kresz Mária: Ruskin, Morris, Crane and the discovery of Hungarian peasant art. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974 53. sz.

A HÁZ.

ÍRTA: THOROCZKAI-VIGAND EDE.

A ház

Hogy a ház egyéniségünk kifejezője, ez nem az ideálisták állítása. A legreálisabb tudomány, a természetrajz is tanít erre, mikor elmondja, hogy minden állat másféle vackot készít magának aszerint, melyik micsodás, s az ő oduja, fészke egy más állatnak nem volna jó. Pedig az állatok nincsenek annyira házukra utalva, mint mi emberek, kik életünk legnagyobb részét lakásunkban töltjük.

Milyen volna az a ház, mely egyéniségünkkel és lelki életünkkel szoros összefüggésben van? Embere válogatja, tehát ismernünk kell azt az embert. Mivel kinek-kinek más a hivatása, más az egyénisége, azért más-más a háza is. Más az orvosé, a kereskedőé, a lelkészé, tisztviselőé, gazdaemberé, tanáré stb.

Így feladatunk az, hogy az egyén igényeinek megfelelően és pszichologice építsük fel házát, a gazda szellemi követeléseinek, kívánságainak tiszteletével. Ha az emberek igazán emberhez méltóan élnének, lakóhelyük valóságos szentéllyé válnék.

A fentiekből következik, hogy amint nincs két teljesen egyforma ember, úgy nem lehet mindenben megegyező két ház sem. Pedig ennek ugyancsak semmi nyoma utcáinkon; bár a telkek is különbözők, a házak egy kaptafára készülnek. Ezek a hibák onnan erednek, hogy az építő nem veszi magának a kellő fáradságot, hogy az építtető óhajtásait kipuhatolja. Mikor aztán a feladat elkészült, az építtető csak kényszerűségből szokik bele környezetébe, nem talál benne megnyugvást; amilyennek elképzelte, azt nem kapta. Szoba szoba után sorakozik, ablakot ablak követ, ha egy fal szabadon maradt volna, ajtó rontja el. Az ablakok lehetőleg keskenyek, mert kettőnek, sőt többnek kell egy szobába férnie. Az ajtók fölöslegesen szélesek, így a bútorok alig helyezhetők el. Pedig az ablaknak kellene szélesnek lennie, hogy a fény szélesen beözönöljék, az ajtónak pedig keskenynek, mert azon csak átsurranunk.

A szobák száma az igényektől függ. Nem szükséges, hogy túlságos nagyok legyenek, inkább több legyen, lehetőleg minden családtagnak külön. Legyen egy nagyobb helyiség, a ház szíve, hol a családtagok együtt lehetnek. Ha körülményeink szobáink számát is megapasztják, az sem baj, csak legyenek mellékhelyiségeink, hol ruhaszekrényeink és egyéb holmink elhelyezhetők. Egy időben úgy sem lakunk többet egy szobánál; az éjet is számítva, kettőre van szükségünk. Látogatóink számára fölösleges külön szobát (szalont) tartanunk, legyen inkább olyan lakószobánk, hogy ott fogadhassunk.

A ház külsejét nálunk jólismert „közkedvelt" paloták mintájára építik (olasz épületek, Pitti, Strozzi, Vendramin). Persze csak dióhéjban, mert a pénzből nem futja; így a kőből vakolat, a márványból gipsz, a bronzból pléh lesz s a parvenü építtető büszkén nézi a Palazzo Protzi-t.

Ha pedig az építtető egyáltalán nem ismeri az építészet remekeit, tehát nincs amit ő elrontson, akkor az építőmester kipróbált ízlésére támaszkodik. Így keletkeznek patricius paloták bérkaszárnyáknak, melyeknek eredetijét méltán nevezték megfagyott zenének, hozzánk azonban, mint „fagyasztó muzsika utcahosszat" plántálódott át.

Nemcsak a ház külseje ilyen ámítás, hanem a bútorzat is! Dió- és tölgyfából utánzott mahagóni. Csupa faragás és esztergályozott munka, porfészeknek. Az ablakok a mennyezettől végig nehéz (bársony, plüss) függönnyel borítva, hogy a fény be ne jöhessen. Persze erre a renaissance ékességre selyembrokát való, no, de néha a zsenília is megteszi, ha egyébre nem futja. Ilyen besötétített szobában virág nem élhet. Sebaj, betelepítik a művirágot; itt se hazai fajokat, hanem a szokásos pálmát — papírból. Képkeretek taplóból, lámpaernyők felfűzött tökmagból, arcképtartók forgácsból, kályhaellenzők szivargyűrűből dicsérik a házikisasszony ügyességét. A tükör telefestve virággal, mond ellent rendeltetésének. Hogy a csendélet teljes legyen, az akváriumnak sem szabad hiányoznia, hol az aranyhalakkal békén megférnek a porcellánhattyuk. Számtalan nipp-

Magyar Iparművészet
1910.

etazser, az ízléstelenség gonddal válogatott gyüjteménye, hol üveg alatt nevezetes szerzők remekműveiként őrzik a rabok kenyérből gyúrt szoborműveit . . .

Hát milyen legyen a mi házunk? Fejezze ki saját korunk igényeit és a mi életünkkel legyen szoros összefüggésben. Kiinduló pont a telek, az égtájak fekvése. A külső díszitést a szerkezeti elemek adják meg, melyek anyaguk szerint érvényesüljenek: a tégla, a kő, a vas, a fa. Szobáink számát igényeink szabják meg. Minden szoba szükséglete szerint nézzen az égtájak felé. A családi ház aránylag olcsóbb, ha emeletes, mert kevesebb a föld- és alapozási munka, kisebb a fedél. A helyiségek beosztása: a földszint, miután közelebb van a külső élethez, a nappali foglalkozás helye. Odavaló tehát egy kis belépő előtér. Ez természetesen a legkisebb, mert ezen csak keresztüljárunk, legfeljebb felső ruháinkat tesszük le benne. Most következik a lakó- és egyben fogadószoba (a lakatlan szalon helyett). E körül sorakozik az ebédlő, uriszoba, szóval az idegeneknek is szánt helyiségek. Szép, ha a lakó-fogadószobából egy kis festői lépcső vezet az emeletre (az alatta levő fülkét nagyon kedvesen berendezhetjük csevegő helyiségnek). Így fölösleges lesz a rideg lépcsőház. Az emelet elzárt lakosztály. Odavalók a hálószobák, gyermekszoba, fürdőszoba, melyre az eddiginél több súly helyezendő! Az alagsorban van a konyha meg a cselédszoba, mosókonyha, melyeket azonban ne tekintsünk mellékhelyiségeknek; tágasak, szellősek, tiszták legyenek, ha azt akarjuk, hogy egészség legyen mindenütt.

A szobák magasságának elég 3 méter. Hiába magas a szoba, ha a fönt levő levegő nem újul meg folyton. Azért inkább egy, de széles és magasan elhelyezett ablak egészséges a tüdőnek és szemnek. Az ilyen ablak engedi csak a fényt a mennyezet magasságától a padló végéig beözönleni; a felső levegőt is folyton cirkuláltatja. Az ablak alatt levő mélyített rész nagyon kedvesen beépíthető könyvespolccal, mely fölött széles virágdeszka kínálkozik. A függönyökkel takarékosan bánjunk. Ha már szeretjük a nehéz függönyt, ne az ablakra tegyük, hanem az ablakpillérre. Az ablakon fényt átengedő, mosható függöny legyen (batiszt, nyersselyem, muszlin). A bútorral gazdálkodjunk. A zsúfoltság sohasem szép. A falak világosak lehetnek, a mennyezet és tőle lefelé a szobamagasság $^1/_3$-a fehér, hogy a fényt levetítse. A képeket a leggondosabban válogassuk meg és ne akasszuk olyan magasra, hogy látni se lehessen őket. A dísztárgyakkal se pazaroljunk. Csak a parvenü rak ki mindent. A kulturember féltett kincsét zár alatt tartja s csak a hozzáértőknek mutatja. Ha nem kerül szép szőnyegre, akkor semleges, egyszínűt válasszunk. A szobában szoruljon minden háttérbe, csak a virág, könyv, kép uralkodjon. Szeressük a napsütötte, világos szobát. A háló- vagy gyermekszoba bútora lehetőleg fehérre mázolt legyen, a bútorok áthuzata vászon vagy virágos karton, mi gyakran mosható, felcserélhető. A fölösleges reprezentatív szobák helyett legyen dolgozószobánk könyvtárral; lehetőleg egyszerűre készittessük, hogy a nyugalom érzését keltse és a szellemet munkára ösztönözze. Széles ablakaiban sok-sok virág és még több könyv.

Kibővített lakásunk a kert, hova tornác vezet s lakásunkból is élvezhessük. Szeressük a miénket, a hazai növényeket. Tanuljunk népünk érzésétől, mely annyi gyöngéd szeretettel ápolja virágait.

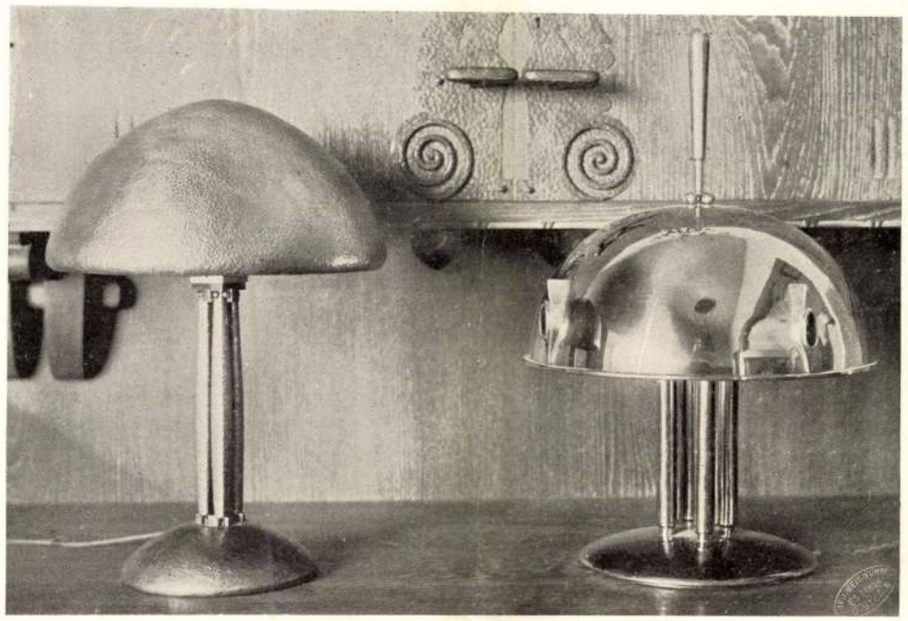

366.

366—368. ASZTALI LÁMPÁK ÉS VIRÁGTARTÓK.
KÉSZÍTETTÉK: BARABÁS G.
ÉS KOÓS TESTVÉREK.
MAROSVÁSÁRHELY
LAMPES ET JARDINIÈRES.

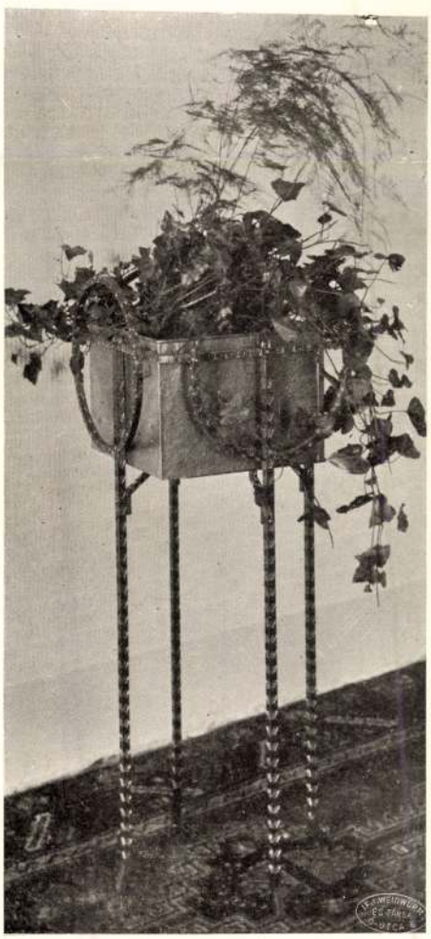

367.

368.

369.

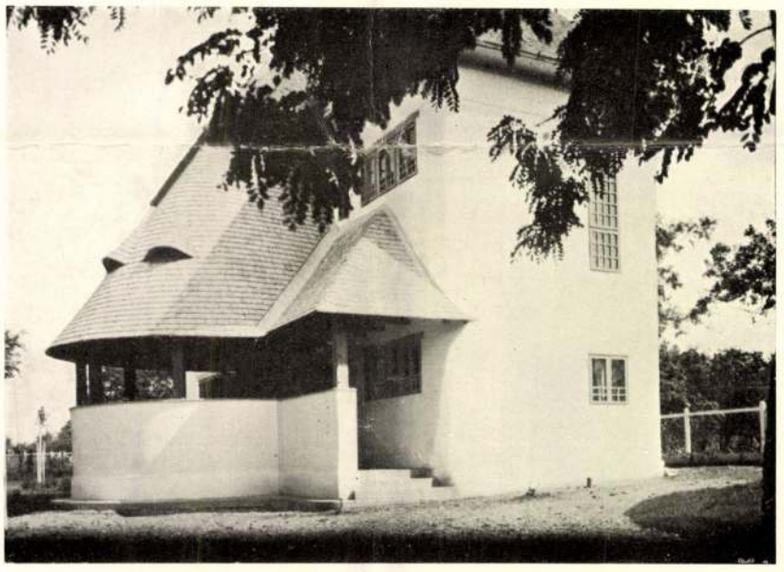

370.

369—370. TORDAI FÖLDMÍVESISKOLA ÉS INTERNÁTUS.

ÉCOLE D'AGRICULTURE ET INTERNAT À TORDA.

371.

372.

371—372. HARASZTKERÉKI ÉS GÁLFALVI NÉPHÁZ.

MAISONS DE PAYSAN À HARASZTKERÉK ET À GÁLFALVA.

320

T. Vigand
Ede

373.

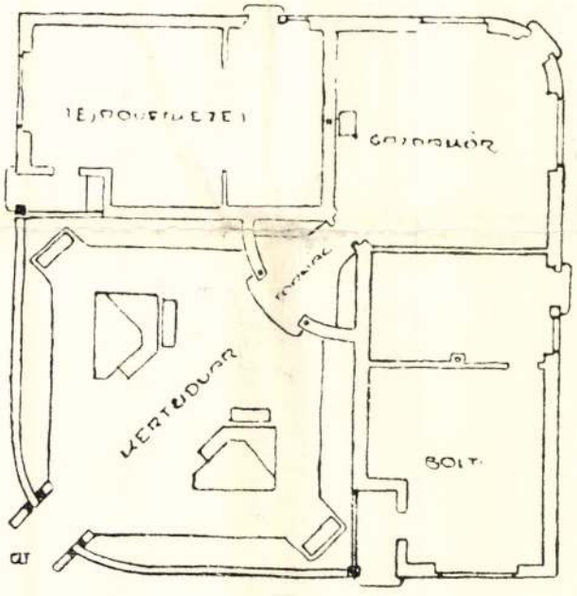

374.

373—374. MEZŐSÁMSONDI NÉPHÁZ.

MAISON DE PAYSAN À MEZŐSÁMSOND.

Toroczkói Wigand Ede

Épitész, piktor, grafikus és butortervező művész,-irja Margitay Ernő a művészről. Egyik kép: "Égabroszunk csillagai" c. összeállitotta Wigand Ede, lerajzolta Nagy Sándor.
Az ötoldalas cikk részletesen beszámol a művész életéről, pályájáról, művész etéről. "Erdély bércei közé vonulva rengeteg anyagot hordott össze"- ezek közül a lap bemutatja a következő képeket: "Magyar karosszék", "Népház Nyárádszentlászlón", "Mezőségi, községi istálló", "Virágletrák".

Élet, Bp. 1916. jan. 9. VIII. évf. 2. sz. 37-41. lap.

Torochói

Toroczkói Wigand Ede

További müvei: "Családi ház Marosvásárhelyt" "A marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara épülete" és még számos munkáját felsorolja a cikk, majd rátér arra, hogy a Társulat kiállitásain milyen sok és nagy müvészi sikere volt, de anyagilag soha, vagy igen ritkán. A régi Tabánban egy pici ház hónapos szobájában lakott, "éjjeleken át görnyedt munkaasztala előtt és dolgozott a semminek, a magyar müvészetnek... a megélhetésért kellett fogcsikorgatva vereked-ni." Repr.-ók.

Élet, Bp. 1916. jan. 9. VIII. évf. 2. sz. 37-41. lap.

Toroczkói Wigand Ede

Erdélybe ment, ahol munkát adtak neki. „Olcsót, - de mégis csak munkát!"
Alig serdül férfikorban, amikor az Országház rengeteg szobájának belső berendezését tervezi.
"Egyik Iparmüvészeti Kiállitáson megjelent egy pályadijnyertes magyar konyha. Magyar müvésznek, a mi emberünknek a munkája. Müvészlelkü emberek ebédlőnek vásárolták azon időben".
Margitay Ernő igen magasra értékeli, mint müvészt, mint embert egyaránt.

Élet, Bp. 1916. jan. 9. VIII. évf. 2. sz. 37-41. lap.

Különfélék.

VIGAND EDÉNEK a művészetével nem ma foglalkozik először e lap. Egy évtized óta művészi termésének javáról időről-időre beszámoltunk, figyeltük fejlődésének fokozatait, amely a puszta szerkezettől azokig a magyar érzésű alkotásokig vezette, amelyeket most mutatunk be olvasóinknak. Erdély földjén lakva, önkénytelenül hatása alá kellett hogy kerüljön a környezetének. Szubtilis lelke, jó ízlése, meg a tudása elvégezte a többit.

Csaba királyfinak mondáit hallgatván esténként, megelevenedett ónja alatt a papiros. És ahogy megálmodta nemsokára megjelenő könyvét, egymásután sorakoztak a Sátorospalota, Réka deckás ablaka, Csaba bölcseje, a Szerelembúvó, a Sütőház bájos képei. Úgy rajzolta meg őket, ahogy elgondolta és olyan kicsiségében is egységes ékszert vert belőlük, amely gyönyörűségére válik a szemünknek.

Vizsgálván fából készült, hegyoldalba épített házakat, tetőiknek játékos meredekségét, gerendakötéseket, tornácok kiképzését, tektonikus tudása erősebbé vállott. És megismerkedvén a szükség ama vidékre érvényes törvényeivel, művészetének egész hevét, díszítőképességének minden erejét, finomságának temérdek báját belevitte azokba az épületekbe, szobaberendezésekbe, amelyeket megtervezett és megvalósított. Az apró telepes házak képei igazat adnak nekem. A legridegebbnek ismert feladatot is meleggé, színessé, intimmé tudta tenni, annyira, hogy alig képzeljük el: íme ilyennek kellene lennie iskolának, munkáslakásnak, falusi tejszövetkezetek házának, a gazdakörnek, községi istállónak.

.... Röviden ezek a Vigand erősségei. És tényleg őszintén vallja mindenki ama sorok igazságát, amelyet e számunkba írt meg a művész. Emellett pedig éreznünk kell azt, hogy egy olyan kunyhót, — aprót, nekünk valót gondolok alatta — amelyet Vigand épít meg és rendez be, első pillantásra meg kell hogy ismerjünk. Meg. Mert azok közé tartozik, akik az önmaguk egyéniségéből nagyon sokat beleadnak a munkáikba. O.

FITTLER-PLAKETT. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet mű- és középítési szakosztályainak az elnöksége a Fittler Kamill plakett-alap beszerzése céljából a következő felhivást intézte a szakosztályi tagokhoz: „A mű- és középítési szakosztályok elnöksége gyüjtést indit nemrég elhunyt kiváló tagtársunk, Fittler Kamill emlékére létesitendő plakett-alap javára. A plakettet a szakosztályok évről-évre annak a fiatal tagnak adják ki jutalmul, ki az építészeti vagy iparművészeti irodalom terén arra érdemeket szerzett. Kérjük igen tisztelt tagtárs urat, hogy a plakett-alaphoz hozzájárulni és ismerősei körében ebből a célból gyüjtést indítani szíveskedjék. Egyúttal felhívjuk arra is, hogy ezt a gyüjtőívet folyó évi november hó 15-éig nekünk (Budapest, IV., Reáltanoda-utca 13—15. sz.) beküldeni szives legyen. Budapest, 1910. évi október havában. A mű- és középítési szakosztályok elnöksége".

GÖRÖG MŰTÁRGYAK A TENGER ISZAPJÁBAN. Északafrika partjánál, Mahdia mellett, az ott letelepedett szivacshalászok egy elsülyedt ókori hajóroncsra találtak. Azóta a francia akadémia támogatásával felkutatták ezeket a maradványokat s igen nagy számmal találtak különféle iparművészeti tárgyakat, ú. m. vázák, kandeláberek, márványtárgyakat s különösen kisebb bronzszobrokat. Ez utóbbiak között legnevezetesebb egy kis Eros-szobor, melyről eddig csak Kallisztratusz egy leírásából tudtunk, az eredeti ma is ismeretlen, s a most említett szobrocska az egyetlen másolat, melyet ezideig feltaláltak.

UJABB ANGOL BŐRMUNKÁK. Szattyán vagy svéd bőrből készítenek az angol műkedvelők igen csinos és a művészi követelményeknek megfelelő tárgyakat. A bőrből kivágják a mintát s alábélelik valamely szövettel, vagy magára a bőrre applikálnak kivágott mintát, melynek szélét gyakran selyemfonállal szegik. A minták kivágása úgy történik, hogy a kissé megnedvesített bőrt rajztáblára feszítik s a mintát éles késsel kivágják. Különösen a mértani és a vaskosabb növényi formák alkalmasak erre a technikára. Ezt sokszor bőrégetéssel is kombinálják, ami igen változatos hatások elérését teszi lehetővé. Kézitáskák, ujságtartó tokok s más egyebek készülnek ilyen módon. Főként a módos középosztályhoz tartozó nők foglalkoznak ezzel a technikával, mely alkalmat ad arra, hogy ízléses, művészi ötleteiknek formát adjanak. Az angol orvosok különben a művészi dilettantizmusnak leg'elkesebb szószólói, mert azt tapasztalták, hogy semmi — n hat jobban a felzaklatott idegrendszerre, mint a művészi kézimunkával való beható foglalkozás.

Kiállítások

FELHIVÁS. Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat az idén is rendez karácsonyi vásárt, amelyen karácsonyi ajándéknak való műipari tárgyakat, úgymint bronzokat, fa-, fém-, bőr-, üveg- és agyagdísztárgyakat, ékszer- és ötvösmunkákat, csipkéket, hímzéseket, háziipari cikkeket, esetleg egyes bútordarabokat stb. állít ki eladás végett.

Felhívja tehát a Társulat azokat a hazai művészeket és művészi iparosokat, akik ilyen tárgyakat terveznek, illetőleg készítenek, hogy ezen a karácsonyi vásáron vegyenek részt.

A Társulat fontosnak tartja, hogy a kiállításra kerülő munkák eredeti, jó tervek után készüljenek, a jogosult művészi igényeknek megfeleljenek és technikailag is kifogástalanok legyenek. Sablonos munkák, vagy meglévő dolgoknak egyszerű utánzatai feltétlenül ki vannak zárva.

A kiállítás december hó elején nyílik meg. A kiállítók érdeke, hogy részvételüket írásban mielőbb bejelentsék, a kész tárgyakat pedig legkésőbben november hó 20-ig a Társulat címére (Budapest, IX., Üllői-út

33—37.) beküldjék. A kiállításra beérkezett összes tárgyak elfogadása felett a Társulat kiállítási bizottsága határoz.

A bejelentő kiállító köteles megnevezni, hogy kinek a tervrajza vagy mintája után készítette a kiállításra szánt tárgyat, ha pedig a tervező szerepel kiállítóként, meg kell neveznie az illető tárgy készítőjét is.

A tárgyakat *két példányban kiállított* és az egyes tárgyak árát tartalmazó jegyzék kíséretében naponkint délelőtt 9—1 óra közt kell beküldeni; megjelölendő továbbá az az összeg is, a melyre a kiállító tárgyait tűzkár ellen biztosítani kívánja.

Egyebekben a Társulat kiállítási szabályzata irányadó, amelynek rendelkezései minden kiállítóra kötelezők.

A kiállításon való részvétel bejelentésére szolgáló bejelentőívek a társulat igazgatóságától kaphatók.

A karácsonyi kiállításon nagyobb összegű vételek várhatók, többek közt a Társulat is itt szerzi be rendes évi sorsjátékának nyereményeit.

Budapest, 1910 október hó 25-én.

AZ ORSZ. MAGY. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT ELNÖKSÉGE.

MŰVÉSZET ÉS A KERESKEDŐ címe annak a kiállításnak, melyet a hageni iparművészeti múzeum rendezett a berlini Hohenzollern-Kunstgewerbehausban. Célja rámutatni a művész és a kereskedő együttműködéseinek lehetőségeire és az ebből fakadó előnyökre. A kiállításon látható plakátok, vignetták, a csomagolási minták stb. hosszú sora megmutatta, hogy Németországnak már sok jeles művésze van, aki hivatásszerűen szolgálja a kereskedelem érdekeit. A tanulságos kiállítás november hó 20-ig tekinthető meg.

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS. Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat tudvalevően [illegible] óta rendszeresen gyűjti a pusztulófélben levő népművészetünk alkotásait s ha nincs módjában azoknak megszerzése, pontos fölvételeket készíttet róluk ügyes művészekkel, kiket e végből ki szokott küldeni az ország különböző vidékeire. Az ekképen beszerzett mintegy 2000 lapból álló igen érdekes és tanulságos rajzsorozat és a Társulat gyüjteményéből való sok száz meg száz eredeti magyar népi csipke, varrottas, szőttes, fafaragás cserép stb. október hó 16-ika óta látható az Orsz. Iparművészeti Múzeumban — hétfő és péntek kivételével — naponkint 9—1 óráig. A kiállítást, mely november hó folyamán is megtekinthető lesz, e füzet külön cikke ismerteti.

JAPÁN KIÁLLÍTÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. Az Orsz. Iparművészeti Múzeum igazgatóságához átirat érkezett Londonból, mely közli, hogy a japán kormány átengedi kiállítás céljából a Londonban rendezett japán kiállítás ama csoportjának anyagát, mely a tokiói és kiotói, tehát a két legnevezetesebb s vezető iparművészeti iskolák tanmenetét, a tanításhoz használatos mintákat s a növendékek munkáit tünteti fel. Az anyagot a japán kormány hajlandó a magyar nemzetnek ajándékozni. Átengedte egyuttal a történeti érzék ápolása céljából első ízben készített s kiállított nagyérdekű falitáblákat is, úgyszintén az állami gyüjteményekben elhelyezett híres mesterektől származó dekoratív festményeket. Ez az anyag lesz a muzeum által tervbe vett japáni kiállítás magva. A tárgyakat október hó végén küldik Budapesre, ahol csak december hó elején lesznek láthatók.

NEGATÍV KIÁLLÍTÁS. Lépten-nyomon fölszínre bukkan valamely aktualitás, amely eszünkbe juttatja e folyóirat szerkesztőjének éppen tíz évvel ezelőtt *) felvetett és azóta megvalósításra váró indítványát: *rendezzünk oktató célzattal kiállítást ízléstelen dolgokból*. Ne csupán írás és kép, hanem az eleven valóság tanítsa meg az embereket arra, mi a művészietlen, ízlésbe ütköző, mit *ne* vásároljon, hogyan *ne* rendezze be és díszítse otthonát. Kétségtelen, hogy ilyen negatív kiállításnak ízlésfejlesztő hatása legalább is akkora volna, mint a művészi értékű kiállításoké. A legújabb aktualitás, amelyhez ennek az eszmének felidézése kapcsolódik, egy fővárosi kézimunkaiparos nagy képes árjegyzékének megjelenése. Szomorúan mulatságos dolog ez az árjegyzék; valóságos tragikomédia. Az ember kénytelen nevetni azon, hogy milyen melletverő büszkeséggel állít oda ez az árjegyzék ezerszámra menő szörnyüségeket, mint a jóízlés mintaszerű alkotásait. A szomorú az, hogy az árjegyzék kiadója ezt teljes jóhiszeműséggel állítja és sokan, nagyon sokan vannak, akik ezt el is hiszik. Ezt a jóhiszemű és egyébként jóravaló iparost dehogy is akarjuk elítélni. Ő csak azt teszi, amit más százezer. Termel és elad haszonnal. Hogy az ő anyagi haszna kultúrérdekekbe ütközik, azzal persze nem törődik, de talán nem is sejti. Az ő dolga az üzlet, a kultúrát csinálja más. Amíg akad közönség, amely az ő dolgait veszi, ő elad minden egyéb érdek nélkül. Az ő és a hozzá hasonlók tisztán anyagias, művészi cél nélkül való munkálkodását a *közönség művészi nevelésével* lehet csupán ellensúlyozni.

És itt, ebből a magasabb szempontból nézve a dolgot, háttérbe szorul, eltűnik az árjegyzék, amelyet csupán aktualitásánál fogva ragadtunk ki azoknak a jelenségeknek sorából, amelyek — tisztelet a kivételeknek — a magukat műiparosoknak valló termelőknél és a vásárlóközönség nagy részénél a művészi dolgok iránt való fogékonyság, megértés és szeretet, valamint a művészeti alapfogalmak ismeretének abszolut hiányára mutatnak. Ennek okát viszont abban látjuk, hogy ezeknek a társadalmi elemeknek művészi nevelésben úgy az iskolában, mint az életben részük alig volt s így kellő érzék és megértés bennük ki sem fejlődhetett. Kétségtelen, hogy itt a baj gyökere és itt kell hozzálátnunk, hogy a súlyos mulasztást jóvá tegyük. Adjunk alkalmat a nagy tömegnek is arra, hogy a mindennapi *élethez* legközelebb álló művészeti kérdésekben helyesen lásson, ítéljen és ne bízza magát vakon hozzá nem értő kereskedők vagy iparosok ízlésére. Finomult ízlésű vásárlóközönség nem fogadja el kritika nélkül mindazt, amit a termelő elébe ad. Ezen az úton, lassan bár, eljutunk oda, hogy a közönség megnemesedett ízlése kényszeríti az iparost és kereskedőt a rideg üzleti szempont mellett bizonyos mértékig művészi szempontok honorálására.

A közönség műízlése fejlesztésének egyik legalkalmasabb eszköze lakásberendezéseknek instruktiv célú kiállítása. Mert a lakás az a gócpont, amely körül az intim iparművészet alkotásai sorakoznak, amely életünk legfontosabb mozzanataival, legbensőbb

*) L. Magyar Iparművészet 1900. IV. 189. old.

Toroczkai Wigand Ede

ivód
z

Müllépivód

588-l.

Müller Pál: Építészeti irodalmunk
Technikai fejlődésünk története
1867-1927 Bp. 1928.

Toroczkai Wiegand Ede

l.

Györ Páris I.

75 il.

Györgyi Kálmán: Magyarország
ipaművészeti Ziállítása
Magyarország a párisi világ Ziállítása
1800 Bp. 1901

Toroczkai Wigand Ede

Szód

Padányi 1.79. és

köv. ll.

Padányi Gulyás Jenő: A háboru előtti évek építőmüvészetének tanulságai

A Magyar Mérnök és Építész Egyl. Közlöye

1927. 29-30. s.

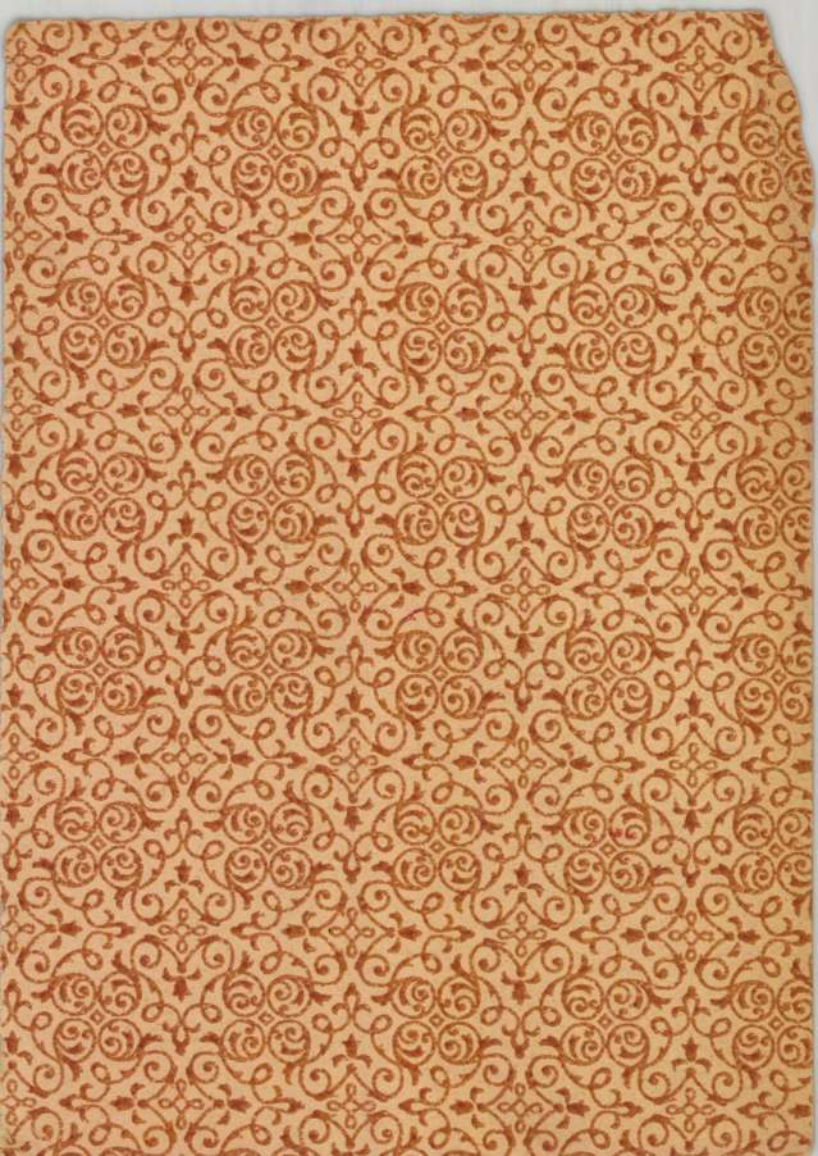

Thoroczkai Wigand E.

cíva

KiP. 159 l.
160. l.

Kiss Pál Marosvásárhely történte
Mvásárhely 1942

Torockai Wigand

Ede

irod.

Bierbauer Virgil

Az épitészet. Magyar

Müvelödéstörténet.

V. k. Bp. é. n. 587. l.

HELYSÉG

Barkasso.

VÁRMEGYE

Bereg.

ŐRZÉSI HELYISÉG

Ref. templ.

TULAJDONOS

SZAKCSOPORT

Templomberendezések

KOR

XVIII. és XIX sz. eleje

MÉRET

ALCSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZ

EGYEB ADAT

TÁRGY

Mennyezet.

MILYEN KÉP VAN RÓLA?

Torockai Wigand Ede

ivód

FÉNYKÉP, RAJZ

Lyka Károly: Az
okhon művészete.
Magyar Művelődés-
történet. V. k. Bp. é. n.
608 l.

is

es l' Armée

SZAKCSOPORT

Fegyverek

KOR

XV. sz.

MÉRET

TÁRGYMUTATÓ-CSOPORT

SZÁRMAZÁSI HELY

MESTER

SZEMÉLYI VONATKOZÁS

Mátyás kir. pajzsa

EGYÉB MUTATÓBA VALÓ ADAT

Kálmáncsehi Domokos cimere

király pajzsa

K, MEGMUNKÁLÁS, DISZITÉS, FELIRAT, JELZÉS) :

Toroczkai Wigand Ede

irod

Fieber Henrik

Üvegfestéset.

Bp. ö. n. 38. l.

186.

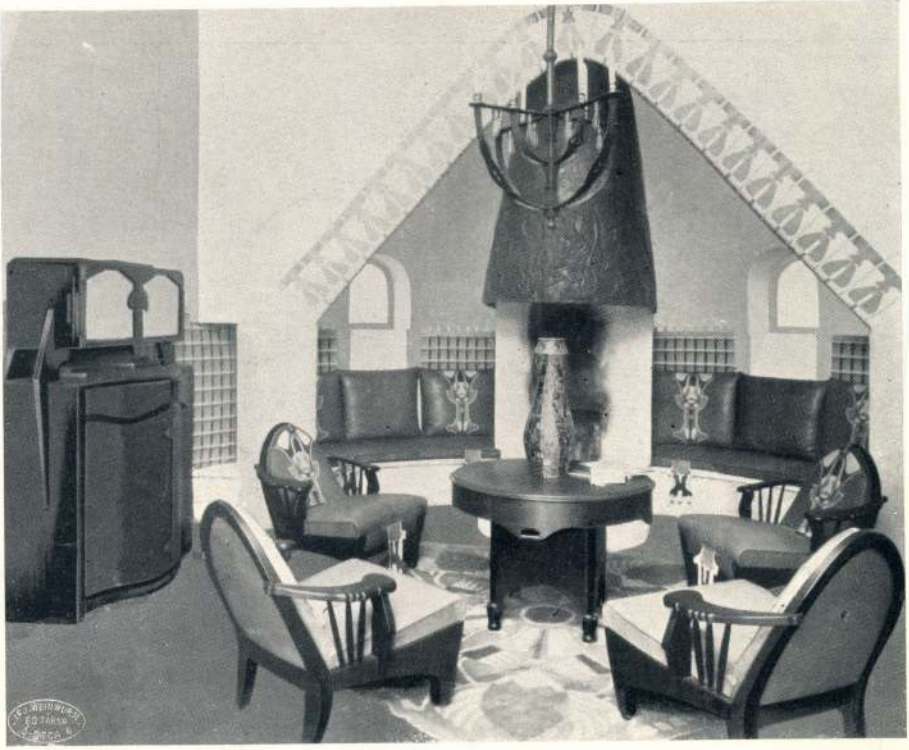

KÉSZÍTETTÉK MÓCSAI JÓZSEF ASZTALOS, IMREGH PÁL FÉMMŰVES, ZAMKOVSZKY ÉS PETERKA KÁRPITOSOK.

EXÉCUTÉ PAR J. MÓCSAI MENUISIER, P. IMREGH FABRICANT DE LUSTRES, ZAMKOVSZKY ET PETERKA TAPISSIERS.

187.

KÉSZÍTETTE PAAL GERGELY.

EXÉCUTÉ PAR G. PAAL, MENUISIER.

184. GYERMEKSZOB
TERVEZTE WESZELY VILMO
KÉSZÜLT A HEGYBÁNY
SZÉLAKNAI GYERMEKJÁTÉ
KÉSZÍTŐ MŰHELYBE
CHAMBRE D'ENFANT
PROJETÉE PAR G. WESZEL
ECÉCUTÉE DANS LES ATELIE
DE JOUETS D'ENFANTS
HEGYBÁNYA-SZÉLAKN

185. EBÉDLŐ-SZEKRÉ
TERVEZTE JANSZKY BÉ

TOROCZKAY-WIGAND Ede

KÜLÖNLENYOMAT
AZ ÉPÍTÉS- ÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY XXI. KÖTET 3—4. SZÁMÁBÓL

FERKAI ANDRÁS

NEMZETI ÉPÍTÉSZET A POLGÁRI SAJTÓ TÜKRÉBEN, I. RÉSZ 1920—1930

BUDAPEST
1989

Ferkai András

NEMZETI ÉPÍTÉSZET A POLGÁRI SAJTÓ TÜKRÉBEN. I. RÉSZ, 1920—1930

A nemzeti jelleg problémája a múlt század közepe óta szinte megszakítás nélkül jelen van a magyar építészetben. A "nemzeti" jelző az egyes korszakokban eltérő fogalmakat fed, sőt a párhuzamosan tevékenykedő csoportok, generációk is mást értenek alatta. Vannak építészeink, akik egymaguk képviselnek egy-egy sajátos irányzatot, egyénileg kialakított programot a nemzeti törekvéseken belül. A különböző értelmezések a kortársak számára elsősorban stíluskérdést jelentettek, de a mai szemlélő, és különösen a történész nem hagyhatja figyelmen kívül a nemzeti törekvések társadalomtörténeti és eszmetörténeti hátterét. Ezek az irányzatok csak politikai-ideológiai vonatkozásaikkal együtt érthetők meg. Hogyan is kaphatnánk különben választ olyan fontos kérdésekre, hogy miért csak bizonyos időszakokban lángol fel a nemzeti érzés, miért utasítja el a hivatalos politika a nacionalista célokra jól felhasználható magyaros építészetet, vagy hogyan kerülhet egymással szembe építészetünkben a korszerűségre és a nemzeti jellegre való törekvés?

Kutatómunkám[1] távlati célja ezen összefüggések feltárása. Célom a szakma szellemi állapotát tükröző építészeti ideológiák beillesztése a kor politikai-szellemi kontextusába. Az itt következő munkatanulmány ennél kevesebbre vállalkozik: a két világháború közötti nemzeti jellegű építészeti irányzatokat tekinti át a polgári sajtó tükrében. A korabeli könyv-, folyóirat- és publicisztikai anyag meglepően gazdag forrás. A tucatnyi szaklap mellett az irodalmi-művészeti és társadalomtudományi folyóiratokban, sőt a napilapokban is bőségesen találhatók építészeti témájú megnyilatkozások, cikkek, polémiák. Bár az építészet nem írásbeli műfaj, s az építészek írott hitvallása és megépült munkáik nem mindig fedik teljesen egymást, mégis fontosnak érzem e források közreadását, mégpedig minél kevesebb -- csak a megértéshez feltétlenül szükséges -- kommentárral.

[1]Az "Eszmei irányzatok, ideológiák a két világháború közötti magyar építészetben" tárgyú kutatómunkám végzését az MTA—Soros Alapítvány kétéves ösztöndíja teszi lehetővé.

A két világháború közötti korszakot az elejétől a legvégéig átszövi a nemzeti építészet problémája. Semmi csodálkoznivaló nincs ezen, hiszen a "nemzeti gondolat" a Horthy-korszak lényegéhez tartozott. Annál meglepőbb azonban az, hogy hányféle értelmezésben bukkan fel a "nemzeti" fogalma. Tovább élt a lechneri "magyar formanyelv" koncepció. Nyomokban fennmaradt a nemzeti romantika. Fölerősödött a turáni-faji mítoszra építő népi szemlélet, a húszas évek végén formálódni kezdett a "harmincévesek" reformnemzedékének új népi ideológiája. Közben a legkonzervatívabb körök is igyekeztek nemzeti színekben föltűnni. Közös sajátosság, hogy a nemzeti építészet derékhadának két szélső pólussal -- a kurzus hivatalos, konzervatív építészetével, és az évtized második felében beszivárgó nemzetközi modern építészet eszméivel -- szemben kellett magát meghatároznia, álláspontját megvédenie.

Nemzetközi vagy nemzeti építőművészet?

Az ellenforradalmi korszak nemzeti építészet-felfogásának kikristályosításához erőteljesen hozzájárult egy korábbi vita. A heves polémiát a híres bécsi építőművész professzor, Otto Wagner robbantotta ki a magyar szaksajtóban, az első világháború nacionalizmusoktól fűtött légkörében. Wagner 1915-ben a Magyar Építőművészek Szövetségének meghívására néhány napot Budapesten töltött, és ez alkalomból cikket írt a Vállalkozók Lapjába.[2] Az udvarias gesztusnak szánt köszöntő írásban Wagner olyan általános kérdésekre is keresett választ, mint például: "Lesz-e és lehetséges-e művészi különbség a magyar és osztrák építőművészet között? Lehetséges-e egy nemzeti művészi kifejezésmód, egy nemzeti stílus?".

Wagner gondolatmenetének az volt a kiindulópontja, hogy a nemzeti művészeti törekvések szempontjából elsősorban a nagyvárosok mint kultúrközpontok jönnek szóba. A kultúrközpontok stílusa olyan tényezőktől függ -- mint például a klíma, az építőanyagok, az életmód --, melyek egyformán érvényesülnek a különböző nemzetekhez tartozó nagyvárosokban. A kiegyenlítődés legpregnánsabb jele a városi lakosság öltözködése, mely a legtöbb kultúrközpontban meglehetősen egyforma. Következésképpen "... az építészeti alkotások művészi kifejezésének az összes kultúrcentrumokban hasonlóaknak kell lennie, hiszen az életmód és az állami berendezkedés mindenütt csaknem azonos. Ha méltányoljuk ezt az érvet, fel kell ébrednie bennünk a gondolatnak, hogy kimon-

[2] "Üdvözlet a magyar építőművészeknek". A Vállalkozók Lapja számára német nyelven eredetiben írta Wagner Ottó építőművész, a bécsi Képzőművészeti Akadémia tanára, az Osztrák Képzőművészek Egyesületének elnöke. = Vállalkozók Lapja 1915. december 22. (51. szám), 1. lap.

dott nemzeti stílus nem létezhetik."[3] Wagner másik ütőkártyája a célszerűség elve volt, amely saját művészetének egyik alappillére is volt egyben. Érvelését aktuális példákkal illusztrálta: a tábori szürke egyenruha és a korszerű ágyú példájával. E tömegtermékek mindenütt egyformák, bármely nemzet hadseregéről legyen szó, mert készítésüket alapvetően a praktikum határozza meg. "A milliós hadseregek, dreadmonthok, repülőgépek és 16 km lőtávolságú mozsarak korában a világ és vele önmagától értetődően a művészek is arra a meggyőződésre jutottak, hogy helyes célbetöltés a szépség főfeltétele, hogy egy közönséges ágyú, ha a találata biztos, szebb, mint egy díszesebb, ha nincs meg ez a tulajdonsága."[4] Ezek után vonja le a végkövetkeztetést: "E felfogás talaján állva természetesen hibásnak, sőt lehetetlennek kell ítélnünk minden olyan törekvést, amely egy nemzeti stílust akar megteremteni."[5]

Otto Wagner eme kijelentései természetesen nem maradtak visszhang nélkül a magyar építésztársadalomban. Először Kertész K. Róbert építész, miniszteriumi osztálytanácsos válaszolt a magyar építészi kar hivatalos fórumán, a Magyar Mérnök- és Építész Egyletben.[6] Kertész a nemzeti építészet elkötelezett híve volt, maga is gyűjtött Erdélyben és az Alföldön néprajzi anyagot, s a Darányi-féle népiskolaépítési akció egyik fő szervezője volt a kultuszminisztériumban. Nem meglepő tehát, hogy határozottan szembeszállt Wagner nézeteivel. "Nemzeti irányzatú építőművészet gondolata iránt rokonszenvet sem Wagnertől, sem más osztrák építőművésztől nemigen várhatunk. Ennek mélyreható oka van" -- kezdte előadását. Az ok szerinte az, hogy osztrák nemzetről sem a múltban, sem ma nem lehet beszélni. Ausztria számos hercegségből, érsekségből, tartományból áll, melyek korábban önálló nemzeti életet éltek, és csak politikailag voltak egymásra utalva. A német nyelvű tartományokból alig száz éve jött létre Ausztria, mely osztrák nemzeti hagyományokra nem hivatkozhat. "Ebben látom természetszerű magyarázatát annak, hogy osztrák építész nem hisz nemzeti építőművészet keletkezésében, mert nincsen fa gyökér nélkül." Ezzel szemben a magyarság ezeréves múltra tekint vissza, mely idő alatt a nemzeti géniusz ereje megőrizte a magyarság "faji különállóságát" és a bevándorlókat magyarrá asszimilálta. Ezért nekünk magyaroknak a

[3]Uo.

[4]Uo.

[5]Uo.

[6]"Nemzeti Építőművészet". Kertész K. Róbert előadása a Magyar Mérnök- és Építész Egylet mű- és középítő szakosztályainak ülésén 1916 májusában. Megjelent a MMÉE Közlönyének 1916. (L. kötet) 150. l.; VL 1916. június 7.; és különlenyomatban: Nemzeti Építőművészet. Tanulmány. Írta: Kertész K. Róbert építész, min. osztálytanácsos (8r, 201.), Budapest, 1916. "Otthon" könyvnyomda és lapkiadóvállalat.

nemzeti hagyomány több mint puszta szó -- "egész létünknek szilárd alapja". Wagner állítását, mely szerint az építészeti stílusnak az összes kultúrcentrumokban hasonlónak kell lennie, azzal cáfolja, hogy feltárja: "... a Mester okoskodásából teljesen kikapcsolta az emberi fajok lélekbeli különbözőségeit és sajátosságait, a múltak tanulságát, a régesrégen elmúltakra való kegyeletteljes visszaemlékezést, a nemzeti hagyományokat, a tradíció tiszteletét".[7] Majd később a közlekedés, a technika homogenizáló hatásával kapcsolatban megjegyzi: "Kétségtelen, hogy a technika minden vívmánya közelebb hozza egymáshoz a nemzeteket és egymásra való hatásukat intenzívebbé teszi, de kiforgatni a népet nemzeti mivoltából és nemzetközivé tenni nem fogja soha."[8] A magyar formatörekvések addigi történetét áttekintve fontos megállapításra jut: "... véleményem szerint a »magyart stílust« megcsinálni elhatározásszerűleg nem lesz lehetséges, hanem igenis öntudatos ... tervszerűséggel elősegíthetjük és biztosíthatjuk építőművészetünk nemzeti jellegének kialakulását."[9] A nemzeti jellegű építészet keletkezésének feltételei Kertész szerint "nemzeti kultúrtörténetünk, a hazai műemlékek és a népművészet alapos ismerete és átérzése", melyet elsősorban a jövő nemzedékek ilyen irányú műegyetemi képzésével lehetne elérni.

Kertész K. Róbert előadását az Egylet közlönyében dr. Lechner Jenő, Lechner Ödön unokaöccse kommentálta.[10] Úgy vélte, Wagner "kozmopolita gondolatával" Kertész inkább érzelmi alapon vitatkozik. Ő maga így érvelt: "Wagner tétele csakugyan akkor állhat csak fenn, ha a kulturális egymásrahatás az egyes nemzetek, népek faji különbözőségeit is teljesen megszünteti, az egész emberiséget egységesen gondolkodóvá, egyformán érzővé csiszolja, ami ma még beláthatatlan utópiának tetszik, tehát a közeljövő művészi fejlődésében lényeges szerephez nem juthat."[11] Majd így folytatja: "... a jelen intenzív nemzetközi érintkezés, a műipari termékek állandó csere-beréje, a sokszorosító ipar óriási egymásrahatása feltétlenül megérződik a szellemi alkotás minden terén, így az építőművészetben is. Ám a különböző fajok a benyomásokat átszűrik saját lelkületükön s munkásságuk ezen át olyan zamatot nyer, ami egyiket a másiktól végeredményben mégis mindig különbözővé fogja tenni. Ha ez a szűrő megromlik, szétszakadozott likacsain úgy özönlik az idegen befolyás, hogy a nemzeti szellem érvényesülését elnyeli, akkor igaza

[7]Kertész klny. 4—5. l.

[8]Kertész klny. 9—10. l.

[9]Kertész klny. 15. l.

[10]Lechner Jenő dr.: Nemzeti építőművészet. = MMÉE Közlönye 1916. (L. kötet) 222. l.

[11]Uo.

lesz az osztrák mesternek, ám akkor is csak az történik, hogy egy erősebb népfaj ráerőszakolja geniejét a gyengébbre s ennek egyéniségét megfojtja."[12] Kertész végkonklúziójával szinte teljesen egybevág az ő következtetése is: "Az ifjú nemzedékbe minden tevékenységi körben céltudatosan belenevelt nemzeti öntudat lesz az a szűrő, melyen át a művészi gondolat is magyarrá leszen."[13]

A vita 1917-ben a másik oldalon állók hozzászólásával folytatódott. Bauer Henrik gyakorlatilag Otto Wagnerrel értett egyet, amikor megállapította, hogy "... a művészetben a nemzeti nem cél, hanem fejlődési eredmény, s mint ilyen nem az alkotás esztétikájának, hanem a művészettörténetnek a tárgya."[14] A természettudományos rendszertan módszerét használva a nemzetit az egyénitől az általános emberi felé vezető sorba állította, így kívánta föloldani a nemzeti és nemzetközi ellentétét. Ney Béla, az Építő Ipar—Építő Művészet főszerkesztője hasonló következtetésre jutott. Kertész előadására reagálva írta: "... számolnunk kell azzal, hogy bármely új építő-stílus, amely a modern élet forgatagából fog kiforrni, alig lesz nemzeti stílus, sőt minden valószínűség szerint csak nemzetközi lehet..."[15] A mi feladatunk földolgozni mindent, ami művészi földolgozásra alkalmat nyújt — beleértve a múltunk tanulságait, népművészetünket, mai adottságainkat is. Büszkék lehetünk, ha sikerül "... a világstílusnak olyan hajtását nevelni, amelyen a magyar géniusz bélyege fölismerhető lesz".[16]

A háború végéhez közeledve a nemzeti jelleg kérdése rohamosan a háttérbe szorult. A politikai életben zajló forradalmasodás az építészetben is új témákat hozott: a cikkek az új szociális feladatokról, a régi formaművészt felváltó mérnök-építész új típusáról, az eljövendő új életmódról és új stílusról szólanak. A nemzeti építészet kérdését Ligeti Pál érintette újra 1919-ben tartott előadásán.[17] Úgy vélte, hogy a háború kitörésekor már sem a Lechner-vonal, sem a Lajta-, Kós-, Zrumeczky-féle kísérlet aktuális nem volt. Maguk a Lechner köréből indult építészek (Pogány, Málnai, Lajta, Vágó) bizonyítják ezt azzal, hogy a háború előestéjén sima, egyenes vonalú, dísz-

[12] Uo.

[13] Uo.

[14] Nemzeti építőművészet. BAUER HENRIK-től = MMÉE Közlönye 1917. (LI. kötet) I. 21., 22. l. (cikk 22—26. l.).

[15] Ney Béla: Nemzeti építőművészet és stílus. I. rész = Építő Ipar—Építő Művészet 1917. június 10. 141—143. l.; II. rész ÉI—ÉM 1917. június 17. 147—149. l.

[16] ÉI—ÉM 1917. június 17. 149. l.

[17] Ligeti Pál: A világháború és új stílusra való törekvésünk = VL 1919. 4—5. szám és ÉI—ÉM 1919. január 26. Az előadás 1919. január 13-án hangzott el a Mérnökegyletben.

telen épületeket építettek. Ligeti mindebből azt a következtetést vonta le, hogy "a nemzeti érzés, azt hiszem, egyáltalában nem alkalmas arra, hogy építészetet teremtsen. Literatúrát azt igen... Építészeti stílust teremteni nemzeti gondolat nem tud."[18] Hallgatóságának véleménye megoszlott: voltak, akik az előadóval egyetértve nem tartották helyesnek "az egyéni vagy nacionális stylusképzés erőltetését"[19] és bíztak a racionális új stílus kibontakozásában, míg mások tagadták, hogy az új stílus internacionális eszmék hatása alatt fog kifejlődni. A Lechner-követő Jakab Dezső arra hivatkozott, hogy ha a nagyobb nemzetek ráerőszakolhatták a világra saját nemzeti voltukat és stílusuk neveit, akkor "nem tagadhatjuk azt meg a kisebb nemzetektől, hogy a maguk ősi kincseire, dekoratív motívumaira a maguk nemzeti nevét írják".[20] Gálócsy Árpád pedig azt az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság közötti időben meglehetősen furcsán hangzó kijelentést tette: "Töretlen hitem az, hogy a magyar stylus éppen most fog elementáris erővel kifejlődni, mikor igazán nemzeti öntudatára kezd ébredni a magyar."[21] A próféta beszélt belőle, bár a kommün közjátékát nem láthatta előre.

Az ellenforradalmi kurzus és a nemzeti építészet

Az 1918—1919-ben fölvetett progresszív gondolatokat elsöpörte az ellenforradalom. Ezzel a fordulattal a történelem tett pontot a "nemzeti vagy nemzetközi építőművészet?" vita végére. A nemzetköziség eszméje kompromittálódott a Tanácsköztársasággal, az új rendszer — a keresztény-nemzeti kurzus — politikai ideológiájának középpontjában a nemzeti eszme állott. A nacionalizmus volt az egyetlen tényező, amelyet valamennyi uralomra került csoport egységesen elfogadott. Ebben a légkörben magától értetődő, hogy újra előkerült a nemzeti építőművészet ügye. A korszak sajátos ellentmondása azonban az, hogy, minden nacionalizmusa ellenére, a hatalom nem pártolta a magyaros formatörekvéseket!

"Az ember azt hitte volna, hogy a fellángoló nemzeti érzés kapcsán újra lángot fog a nemzeti stílus utáni kívánság hamvadó parazsa. Ha történtek is mozdulások, azok inkább az irodalomban foglaltak helyet és inkább literári-

[18] VL 1919. 4—5. szám.

[19] Sándor Móric hozzászólása. = VL 1919. 4—5. szám.

[20] Jakab Dezső hozzászólása. Uo.

[21] Gálócsy Árpád hozzászólása. Uo.

sak voltak és nem a tömegek lelkében gyökerezők"[22] — emlékezett vissza a kurzus legtöbbet foglalkoztatott konzervatív építésze, Wälder Gyula. Valóban, miközben a sajtó tele volt a nemzeti építészet melletti kiállásokkal, míg a pályázatokon, kiállításokon szép számmal szerepeltek ilyen jellegű tervek, addig a megbízások zömét befolyásos konzervatív építészek kapták, a nemzeti irányzat képviselőinek csak elvétve jutott néha valami kisebb munka. Mi volt az oka ennek a furcsa helyzetnek?

Jánszky Béla, a magyar formatörekvések történetének krónikása így ír erről könyvében: "A fejlődés azután, a forradalmak lezajlása után, teljesen megállott. Megállította a háború és a megpróbáltatások utáni lethargia, az általános építőművészeti műveltség hiánya, az alkotókészségnek minden ösztönző, támogató erő hiányában elkerülhetetlen lelankadása, a mindennapi kenyérért folytatott kétségbeesett harc, a munkaalkalmak hiánya, a többnyire — létérdekből való — szükséges megalkuvások gyáva megszokása s főleg a kényelmes és azt kell mondani hazafiatlan, tudákos »kishitűek« konzervativizmusa..."[23] Jánszky felsorolását ki kell egészíteni néhány olyan fontos tényezővel, melyek részletesebb kifejtést érdemelnek. A legfontosabb ok kétségtelenül a keresztény-nemzeti kurzus mély konzervativizmusa volt. Ezzel összefügg, hogy a kurzus által foglalkoztatott konzervatív építészek a maguk stílusát tartották az igazi nemzeti építészetnek! Tovább élt a hatalom hagyományos ellenszenve a Lechner Ödön képviselte "túlzottan egyéni" iránnyal szemben, s a Lechner-követők kapcsán bevonult az építészetbe a zsidókérdés is.

Az ellenforradalmi rendszer kritikáját már a kortársak megfogalmazták. Szabó Dezső, aki a jobboldali radikalizmus ideológiájának egyik megalapozója volt, a húszas évek közepén már vitriolos tollal bírálta a "görénykurzust". Témánk szempontjából érdekesebb a történész Szekfű Gyula véleménye, melyet a "Három nemzedék"-hez 1934-ben fűzött pótfejezetben ("És ami utána következik") fejtett ki. Szekfű, amikor az elkorcsosult harmadik nemzedék számlájára írja a Trianon utáni évek sötét konzervativizmusát, éppen a kurzus neobarokk építészete nyomán nevezi a kor társadalmát "neobarokk társadalom"-nak. "Néhány év távlatából visszatekintve nem tarthatjuk véletlen dolognak, hogy Trianon után nagy számmal előállt középületeink a barokk stílus jegyeit hor-

[22]"A magyar nemzeti művészet kialakulása. Wälder Gyula műegyetemi tanár felolvasása az O. M. Iparművészeti Társulat debreceni kiállításának megnyitása alkalmából. = Magyar Iparművészet, 1933. 1. szám, 13—16. 1.

[23]Jánszky Béla: A magyar formatörekvések története építészetünkben. Budapest 1929. 56. 1. (A könyv Jánszky előadássorozatának anyagát közli, melyet 1929. február 7-től tartott a Magyar Kőművesmesterek Országos Szövetségének budapesti csoportjában.)

dozzák magukon... A harmadik nemzedéknek Trianon után uralomra jutott korosztálya már magával hozta a másolás és utánzás e megrögzött szokását, de a minta kiválasztásában mégis keble szózatát követte: Trianon neobarokk építészetének a társadalom neobarokk gondolkodásmódja felelt meg."[24] Ennek a reakciós társadalomnak a gondolkodásmódját a dzsentri-úri életforma és a tekintélytisztelet határozta meg. A tekintély pedig már nemcsak a korábbi hierarchiához és az államrend képviselőihez kötődik, hanem "veszedelmesen egyszerűsítő módon minden politikai és kulturális kiemelkedéshez... Ennek folytán tekintélye annak van, akinek hangja és állása van..."[25] A tekintélyelv meghatározza az építtetők és tervezők szemléletét éppúgy, mint a tervező kiválasztását. Megbízást elsősorban az az építész kap, akinek hangja, állása, rangja van. A "neobarokk társadalom" műegyetemi professzorokkal, állami tisztviselőkkel, felsőházi tagokkal, kormányfőtanácsosokkal és más címek viselőivel terveztet. Ugyanazok a nevek szerepelnek a minisztériumok, a székesfőváros minden fontosabb építkezésénél, őket bízzák meg az egyházak, az állami hivatalok, intézmények. Ők nyerik a tervpályázatokat. "Az utóbbi évek tervpályázatain a díjakat művészi kvalitás nélküli professzionista építészek kapják, egy klikk tagjai ... mellőzve az igazi tehetségeket. Kézzel-lábbal tiltakozna a megcsontosodott céh- és klikkrendszer egy nagyvonalú művész ellen, féltvén tőle elavult katedrájú diszciplínájukat és rendszerüket. Szomorú jelenség a tehetség elnyomás a magyar kultúra minden ágában, de talán sehol sincs olyan súlyos és jóvátehetetlen következménye, mint éppen az építőművészetben, ahol a művészietlenséget el sem lehet rejteni..."[26] Nem véletlen, hogy ugyanennek a klikknek a névsorával találkozunk később a gazdasági válság idején, amikor a magánépítészek sajtókampányban tiltakoztak az ellen, hogy a középítkezéseket közalkalmazottak és műegyetemi tanárok tervezik.[27]

A trianoni országvesztés is érveket adott a konzervatív építészeknek a magyaros irányzat ellen. "Magyarország gazdag volt építőművészettörténeti emlékekben. De mi emez emlékeinket nem becsültük meg" -- kezdte műegyetemi előadását 1920-ban dr. Kotsis Iván, majd a háború előtti építészek kritikájával folytatta: "A mindennapi üzlet érdekei lefoglalták minden gondola-

[24]Szekfű Gyula: Három nemzedék és ami utána következik. Budapest, 1938. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. (Ötödik kiadás) 410. l.

[25]Uo. 417. l.

[26]"A magyar építőművészet legújabb botránya (A zalaegerszegi templom tervpályázat eredménye. Tehetségek és diplomák harca) = A Nép 1925. május 28.

[27]"Kinek jutottak a középítkezések?", valamint "A középítkezések listája" folytatásokban a Pesti Napló 1932. július 3., július 13., 20., 27. és augusztus 3. számának "Népszerű Tudományos és Technikai Napló" mellékletében.

tukat és idejüket, a szertelen stylusirányzatok eltompították látásukat a történelmi szép iránt, végül kellő hazafias érzés hiánya, vagy annak lagymatag állapota következtében hiányzott belőlük az a szeretet, amellyel hazai építő művészetünk emlékei felé kellett volna fordulniok..."[28] Ugyanezt a gondolatmenetet folytatta dr. Lechner Jenő, amikor az egyetemi ifjúság előtt álló feladatokat fogalmazta meg ugyancsak 1920-ban: "... ilyen Széchenyiekké, ilyen, a históriai múltat melegen átérző, a jövőt erősen akaró vasemberekké kell nevelődnie a jövő nemzedéknek, ha ezt az »ezer sebből vérző« nemzetet új életre akarja kelteni és egy új ezredévet akar életének biztosítani... Keressétek a múltat, tanulmányozzátok városaitok históriáját, igyekezzetek megérteni a »beszélő köveket« és akkor a jövőt munkálva nem tudtok majd vétkezni ellenük, megóv attól a szeretet, amely hozzájuk fűz."[29] Hogy a professzorok figyelmeztetése és iránymutatása mily nagy hatással volt a hallgatókra, bizonyítja a Műegyetem 1925-ös építészkiállításáról szóló beszámoló. "Nem találunk itt egyéni és új architektúrát... De találunk komoly elmélyedéssel készült alaprajzokat, ötletes és művészi családi házakat és homlokzatokat, melyek óriási távolságban vannak azoktól a »modern« homlokzatoktól, melyekkel Budapest utcáit könnyelműen megtöltötték a XX. század elején... És sok-sok magyarság csendül ki a tervekből. Nem a szörnyű oromzatokban és a népies motívumok homlokzatra pazarolásában keresik a magyar stílust, hanem abban, hogy mély lelki kapcsolatba hozzák épületeiket a magyar történelmi múlttal, a magyar középkor és a 17—18. sz. magyar levegőben és magyar anyagban született embereivel."[30] Íme a nemzeti gondolat konzervatív értelmezése, mely hazafiatlannak bélyegez minden háború előtti magyar formatörekvést. E szellem jegyében épültek tovább vidéki városaink "eredeti stílusukban": Eger, Gyöngyös, Szombathely barokkban, Debrecen, Nyíregyháza empire-ban. "Mintha csak a szomorú magyar történelem mulasztását akarnák pótolni, mely műemlékek tekintetében is mostohán bánt a sokat szenvedett magyarsággal. Történelmi hangulatú városképet akarnak odavarázsolni — utólag — a jóhiszemű vagy jó üzleti érzékű imitátorok jobb sorsra érdemes fáradozásaival a huszadik század közepén — mintha az élet megállt volna — a szerencsétlen trianoni Magyarország belsejébe"[31] — írta Jánszky az általa elítélt "mű-műemlékek"-ről.

[28]Kotsis Iván dr.: Magyarország építőművészettörténeti emlékeinek tervszerű feltárása. Előadás a Műegyetemen 1920. május 29-én. = ÉI—ÉM 1920. július 1.

[29]Dr. Lechner Jenő: Tradíciók és az ifjúság = A Technikus (I. évf.) 1920. 94—97. l.

[30]Brestyánszky Tibor: Építészkiállítás a Műegyetemen = Technika (VI. évf.) 1925. 5—6. szám, 98. l.

[31]Jánszky id. munkája, 57. l.

A háború előtti nemzeti stílustörekvések elutasításában a politikusok magatartása is közrejátszott. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter ugyanúgy a magyar stílus szecessziós jellegére hivatkozva vetette azt el, mint elődje, Wlassits Gyula 1902-ben. Bírálatát a konzervatívoknak kijáró dicsérettel toldotta meg: "Az öreg Lechner zsenialitását készséggel elismerem; alkotásai egyéniek, amelyek éppen egyéni zsenialitásukkal maradandó helyet biztosítanak maguknak a magyar műtörténelemben. De kevésbé szerencsés utánzói alapjában véve a bécsi szecesszió szellemében bizonyos ál-magyar stílust igyekeztek kreálni, amelyet a magyar nemzet esztétikai érzéke nem tett a magáévá. Én azt hiszem, hogy nagyobb mestereink fiatal generációja jó úton jár, amikor elhagyva a magyar szecesszió útjait, modern szellemben bekapcsolódást keres az architektúra hagyományos formavilágába."[32]

Klebelsbergnek a magyar stílussal szemben érzett, ám nagyon udvarias módon kifejezett ellenérzését más, jobboldalibb körök sokkal durvábban fogalmazták meg. A jobboldali radikalizmus, különösen annak szegedi változata, a nemzeti kérdést az antiszemitizmusra redukálta. A húszas évek első felében az építészetbe is óhatatlanul bevonult az antiszemitizmus.

A zsidókérdés valójában már sokkal korábban fölvetődött az építészettel kapcsolatban. Lechner Jenő 1908-ban a Mérnökegyletben tartott előadásában[33] érintette először ezt a kérdést. Az előadásban annak okait kereste, hogy vajon miért vallott kudarcot Lechner Ödön magyar formanyelve, vajon miért nem vertek sehol gyökeret a magyar nép lelkében irányzatának hajtásai? Arra a megállapításra jutott, hogy az a "kétségkívül többé-kevésbé tehetséges gárda, amelyik Lechner Ödön eszméi letéteményesének és terjesztőjének hitte magát", azért, mert jó részben zsidó vagy volt-zsidó, fajának erőteljes tulajdonságai folytán "akaratlanul is egészen más szellemű művészetet produkált, mint a követni vélt Lechner Ödön".

Amikor a polgári radikális "Huszadik Század" folyóirat 1917-ben különszámot adott ki a zsidókérdésről, az egyik hozzászóló, Beregi Ármin mérnök, a Magyar Cionista Szervezet elnöke, írásában Lechner említett előadásának tulajdonította, hogy a zsidókérdést bevitte a magyar építőművészetbe.[34] Lechner Jenő személyes megtámadtatás címén szót kért a lapban, s a szerkesz-

[32]gróf Klebelsberg Kunó: A magyar művészet mint nemzeti erőforrás = Pesti Napló, 1928. július 29. Ld. még: gr. K. K.: Küzdelmek könyve, Budapest, 1929. Athenaeum, 30—31. l.

[33]Ld.: MMÉE Heti értesítője, 1908. 16. sz. "Modern és nemzeti építőművészet" címmel.

[34]Huszadik Század 1917. (XVIII. évf. 36. köt.) július—augusztus. Beregi Ármin hozzászólása a "Zsidókérdés Magyarországon" ankéthoz. 48—51. l.

tőség a következő számban leközölte nyilatkozatát.[35] Beregi vádjával szemben Lechner azzal védekezett, hogy nem állt szándékában a Lechner-követőket becsmérelni, művészi kvalitásukat elismeri, csupán annyit állított, hogy munkáik szelleme saját fajuk jellegzetességeit tükrözi, a magyartól idegen. Ezzel a tárgyilagosnak szánt állításával Lechner Jenő -- naivan vagy tudatosan? -- a legérzékenyebb pontjukon sértette meg az érintett építészeket. Hiszen a zsidó vagy volt-zsidó építészek éppen az asszimiláció erős szándékával álltak az öreg Lechner táborába, s talán éppen azért próbáltak magyarabbak lenni a magyarnál, nemzetibbek Lechnernél, hogy egyenrangú állampolgárnak érezhessék magukat. Lechner Jenő pedig magyarságukat vonta kétségbe, beolvadásukat kérdőjelezte meg.

Abban nincs semmi meglepő, hogy a két faj különbségeit Beregi Ármin sem tagadja: "A mint a magyar faj minden produktumán, bármennyire olasz, német, szláv műveltségen nevelődött, a magyar faji jelleg kiüt, úgy nem tud elenyészni az őseredet nyoma a zsidó faj produktumán, bármennyire szaturálódott is pl. magyar levegővel."[36] Nem csoda, hiszen Beregi cionista, és mint ilyen elismeri a zsidó nép különállását, viszont ellenzi beolvadását. Más célok vezetik tehát, mint a magyarrá válni akaró építészeket.

A probléma megoldásáról Lechner és Beregi véleménye gyökeresen eltérő. Lechner úgy véli, hogy a művészi alkotásokban megnyilvánuló faji szeparációt meg kell szüntetni, "aminek előfeltétele a faji egybeolvadás, természetesen a magyar faji sajátosságok javára".[37] Beregi pedig ellenzi az asszimilációt, mert az szerinte a zsidó nép megszüntetésével járna, ami lehetetlen. Szerinte "az általános zsidóhelyzet szanálása abban rejlik, hogy az egyenjogúsítás törvényei minden vonalon előítélet, elfogultság nélkül, az emberek lelkében, intézmények rejtett alapszabályaiban jóhiszeműleg keresztülvitessenek".[38]

Sajnos Beregi óhaja nem hallgattatott meg. Éppen ellenkezőleg: a kurzus első éveiben nekivadult hecckampány indult a zsidóság ellen. Ebből az építészek is kivették a részüket. Fábián Gáspár "Építő művészeti szállítók" című írásában szólta le azokat az "idegen elemeket", akik az elszakadni kívánó országrészekre "girbegurba színes, szűrös atyafiak vonalaiban pompázó épületeket plántáltak". Jakab Dezső válaszol neki: "Kérdezné csak meg Fábián kolléga a román, a cseh, a szerb hatóságokat, miért igyekeznek ezeket az ártat-

[35]Dr. Lechner Jenő műépítész: Magyar építőművészet és zsidókérdés = Huszadik Század 1917. (XVIII. évf. 37. köt.) 272—274. l.

[36]Husz. Század, 1917. 49. l.

[37]Husz. Század, 1917. 274. l.

[38]Husz. Század, 1917. 50. l.

lan kővirágokat és vánkosfejeket onnan erőszakkal eltávolítani, éppen úgy, mint a magyar szót az iskolából, a magyar felírásokat a kereskedők boltjairól. Vörös posztó ez az ő szemükben és a magyarság címere az épületeknek (sic!). Az a pár vidéki impériumban fennálló magyar jelzőoszlop megérheti rövidesen azt az időt, amikor az ön társai turul-tollal fogják róluk megírni, hogy ezek itthon és az elveszett földeken az ősi faji magyarságot jelentik, de amott keleten és a Balkánon az igazi nyugati kultúrát fogják hirdetni."[39] Komor Marcell is hasonló hazafias érvekkel próbált válaszolni a stíluskritikába bújtatott fajvédő támadásokra: "A magyarság szupremáciáját fejezhetik ki az ország egész területén emelendő, magyarosan megoldott épületek, anélkül, hogy bármi elnyomást, bármi jogsértést jelentenének" -- idézte Lechner Ödön szavait.[40]

A támadás másik fő csapása Budapestre, a "bűnös város"-ra irányult. A vezércikk-zsargonban "Judapest"-nek, "Gettó-Gólem"-nek nevezett fővárosról a szaklapokban építészek is megírták a politika által elvárt szólamokat. Valamennyinek lényege ugyanaz: a békeévek jólétének eredményeképpen a város "egy idegen formaképzés harsogó zenekara útján egy idegen faj diadalát"[41] hirdeti hosszú időkig.

A zsidóság elleni hangulatkeltés nem is leplezett célja az volt, hogy rovásukra a magyar keresztény középosztály és szakértelmiség teret nyerjen. A Műegyetem új lapjának, "A Technikus"-nak beköszöntőjében Czakó Adolf szükségesnek tartotta "a magyarság számára új munkapályák biztosítását, amelyeket eddig rövidlátásból és tunyaságból másoknak engedtünk át ... anyagi és szellemi életünk minden vonatkozásában olyan szervezetek és munkafeltételek kiépítését, amelyek a magyar lélektől vezetett haladásnak kedveznek, nem pedig a nemzetellenes irányzatnak."[42] E célokat szolgálta az 1920-ban elfogadott numerus clausus törvény, amely az egyetemekre fölvehető izraelita vallásúak számát korlátozta, valamint azok a szakmai szervezetek -- Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége, Mérnöki Kamara --, melyek a mérnöki kar "erkölcsi tekintélye és hazafisága" felett kívántak őrködni, eltávolítva a közéletből mindazokat, akik "sem faji, sem pedig világnézeti szempontból" nem voltak kívánatosak arra, hogy bármilyen szerephez jussanak. A Mérnöki Kamarának -- ami a tervezési jogosultságot biztosította -- csak az lehetett

[39]Jakab Dezső: Válasz Fábián Gáspár "Az Építő Művészeti Szállítók" cikkére = ÉI—ÉM 1920. január 25. 7. l.

[40]Ezrey (Komor Marcell): Építő stílus = VL 1919. január 22.

[41]Gulyás Jenő: Építészek a lejtőn = A Technikus (II. évf.) 1920—21. 5—6. szám, 121. l.

[42]Czakó Adolf: A mi utunk = A Technikus (I. évf.) 1919. 1. szám, 1—2. l.

tagja, aki okmányokkal bizonyította, hogy az 1920-ban lefolytatott igazoló eljárások során nem marasztalták el. Ezzel eleve hátrányos helyzetbe hozták mindazokat, akik bármi módon exponálták magukat a forradalmak idején, akár csak úgy, hogy katedrát kaptak a Tanácsköztársaságtól. A kompromittáltak büntetésük elévüléséig nem tölthettek be semmilyen pozíciót, és ami súlyosabb, tervezői munkát sem vállalhattak saját nevükön.

A zsidók ellen a leghevesebb támadásokat a konzervatív-klerikálisok és a nemzeti építészet turáni szárnya intézték. A húszas évek elejének légkörét megdöbbentő pontossággal írja le Nádai Pál "Akiknek kevés a Lajta Béla magyarsága" című elkeseredett cikke. "Egy német szállóige szerint, ha az építésznek nincsen dolga, akkor felhőkarcolókat épít -- rajzpapíron. Magyarra ezt a közmondást akként lehetne alkalmazni, hogyha az építésznek nincsen dolga, akkor -- fajvédelmet épít a szónoki pódiumon... Aki majd egykor csokorba fogja kötni a magyar építészet kiválóságainak alkotásait, körülbelül meg fogja érteni, hogy miért esett éppen a kurzus legdicsőségesebb öt esztendejébe a magyar építőművészet oly jeleseinek alkotótevékenysége, mint amilyenek Petrovácz Gyula, Wiegand Ede és legújabban Medgyaszay István, e három elszánt építője a fajvédelmi kockajátéknak... Medgyaszay csak most ugratott ki a mezőnyre. Arra a mezőnyre, melyen az ember holttesteken is keresztülszáguld, ha a célkarika úgy kívánja. Erre az akadályra mintha a Sors predesztinálta volna egyenesen a mi emlékezetünk fájdalmas halottját: szegény Lajta Bélát... Öt éve porlad itt Lajta Béla teste, de ez öt év óta közgyűléseken és úgynevezett tudományos vitákon sokszor harsogott el fölötte a süvítő vád: nem magyar stílust, hanem zsidó stílust fakasztott alkotásaiban... Vajon mit csináltak ezalatt a Medgyaszay Istvánok, akik most zsidónak bélyegzik az ő magyarságát? Szorgalmasan és nagy hozzáértéssel ültették át az osztrák Wagner Ottó és Olbrich építészeti elveit... Aki pedig hallani akarta Medgyaszay Istvánt, a teoretikust... annak alkalma nyílt az ő fajvédelme kedves csacskaságait élvezni minapi előadásában... Valóban nem volna érdemes egy ilyen sumirológus, turáni, fajvédő és kínai copfokkal díszített építész alkotószellemét elemezni, ha olyan kor és erkölcs nem nyilvánulna meg benne, amely -- úgy látszik -- egész láncolattal dicsekedhetik. Ez azoknak az eddig halk leselkedőknek a felfelé való lovaglása, akik valamikor megelégedtek a cementrácsok építészeti forradalmával, ma pedig fórumra vágyódnak és politikai babérokra törnek. Az isten áldja meg őket mandátummal, városatyasággal, pályadíjakkal és megbízatásokkal, csak a mi féltett nagyjainkat ... hagyják pihenni sírjaikban!"[43] Nádai Pál vádjait támasztja alá

[43]Nádai Pál: Akiknek kevés a Lajta Béla magyarsága = Egyenlőség (A magyar zsidóság politikai hetilapja) 1925. május 2. 5. 1.

Jánszky Béla, amikor megemlíti, hogy az egyik városatya (építész!) a székesfőváros tanácsülésén, egy másik építész pedig a Mérnökegylet egyik szakosztályi ülésén nyilvánosan indítványt tettek "Lajta Béla és a hozzá hasonlók" műveinek lerombolására![44]

A nemzeti építészet "turáni" vonala

Az ellenforradalmi korszakban a nemzeti jellegű törekvések korábbi hívei közül alig néhányan maradtak csak porondon. Lechner Ödön, Lajta, Tátray, Zrumeczky, Mende Valér meghalt, Vágó József emigrált, Kós Károly és Bábolnay József Romániában telepedett le (utóbbi csak átmenetileg), a Lechner-követők nagy részét elhallgattatta vagy megalkuvásra kényszerítette az antiszemita politika, Pogány, Kozma, Györgyi, Jánszky és Szivessy a húszas évek első felében alkalmazkodtak az újkonzervatív divathoz. Eltekintve attól a néhány gyakorló építésztől, aki főként vidéki munkás- és tisztviselőtelepeket, református templomokat épített magyaros stílusban (Marschalkó Béla, Wellisch Andor, Szeghalmy Bálint, Radó Sándor), valamint a kultuszminisztérium népiskoláit tervező Sváb Gyulától és Thomas Antaltól, a nemzeti építőművészetet a nagy nyilvánosság előtt gyakorlatilag négyen képviselték továbbra is programszerűen: Kertész K. Róbert, dr. Lechner Jenő, Toroczkai-Wigand Ede és Medgyaszay István. Ők is elsősorban szóban és írásban, mert konkrét építési feladatoknál gyakran engedményekre kényszerültek a konzervatív építtetőkkel szemben.

Mind a négyüknek már a háború előtt volt köze a nemzeti építőművészeti törekvésekhez, valamennyien kutatták a magyar múltat, a népművészetet. Hogy tevékenységüket a háború után is folytathatták, abban nagy része volt annak, hogy felfogásuk igazodott az ellenforradalmi rendszer eszméihez, kapcsolódni tudtak különböző uralkodó körök ideológiájához. Közös bennük, hogy a nemzeti művészetet faji művészetként értelmezték, erősen hatott rájuk a turanizmus ideológiája, s nacionalizmusuk általános "idegen-ellenességgel" párosult, mely széles skálán mozgott a nemzetköziség tagadásától a szélsőséges antiszemitizmusig — és németellenességig.

Négyük közül a legmértéktartóbb, a leginkább politikusi alkat Kertész Károly Róbert volt.[45] Valójában karriert is inkább politikai-közéleti téren

[44]Jánszky Béla: A magyar formára való törekvések kritikai megvilágításban. Klny. a MMÉE Közl. 1939. évi szeptember hó 37—38. számából. Budapest, 1939. Stádium. 33. l.

[45]Kertész K. Róbert (1876—1951) építész, kultuszminisztériumi államtitkár, műegyetemi magántanár (Kelet-Ázsia építőművészete tárgykörben), a Corvin koszorú tulajdonosa, a III. oszt. vaskoronarend lovagja, számos társadalmi és közművelődési egylet elnöke, tevékeny tagja.

csinált, építészként nem volt jelentős. Már a háború előtt minisztériumi osztálytanácsos volt, később a művészeti ügyek államtitkára lett. 1919-ben tevékenyen részt vett a Keresztény Nemzeti Párt alapításában, a párt egyik első alelnökévé választották. Lechner Jenő írja róla: "Az ő kávéházi asztaltársasága köré gyűrűzött az a mozgalom is, mely a kari életben a haladó szellem szélsőséges, destruktív törekvéseit felismerve már akkor felvette ellene a harcot. A vezérkar »Fiume« asztaltársaság néven vált ismertté és feje Kertész K. volt, s működése beletorkollott a húszas évek politikai mozgalmaiba."[46] Kertész államtitkárként és számtalan társadalmi és művészeti szervezet tagjaként tisztességesen képviselte az építésztársadalom érdekeit, olyannyira részrehajlás nélkül, hogy később, a harmincas években, tekintélyével kiállt a modern építészet hívei mellett, megvédve őket a nemzetellenesség vádjától.

A világháború után azonban még a "nemzeti öncélúság" elkötelezett híve. Az ellenforradalom győzelmével igazolva látta azokat az állításait, amiket még Otto Wagner ellenében fogalmazott meg 1916-ban.[47] "... soha nemzeti érzések nem korbácsolták fel jobban a néplelkeket, mint »ma«, a világháború után, a nemzeti gyűlölködéssel telített atmoszférában, noha »tegnap« még a nemzetköziség papirosvékony takarója alatt akarták egyesíteni és boldogítani a népeket."[48] Kertész elismerte, hogy az "új szociális világ", a polgári élet által teremtett új igények, a technika fejlődése nyomán rendelkezésre álló új anyagok és szerkezetek az építészet megújulását követelik -- mely folyamat a szecesszióval megkezdődött, de még korántsem ért véget --, csupán ahhoz ragaszkodott, hogy ez a megújhodás nemzeti építészetet eredményezzen. Véleménye szerint "nemzeti kultúrtörténetünk, a hazai műemlékek és a népművészet alapos ismerete és átérzése feltételei a nemzeti jellegű építőművészet keletkezésének".[49] E kritériumok felállításában megmutatkozik Kertész affinitása a konzervatív klerikális körök felfogása iránt: nemcsak a népművészetet tartja a nemzeti jelleg forrásának, hanem gyakorlatilag ezeréves történelmünk minden produktumát. Úgy tartja, a történeti stílusokat is saját képére tudta formálni a magyarság. "Nagyon jól tudjuk, hogy mai kultúránk nem az, amit a honfoglalók a keleti őshazából plántáltak ide. Ez a bű-

[46] Lechner Jenő kéziratos életrajza Kertészről az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport Magyar Művészek Lexikona (volt Szentiványi Gyula-féle) gyűjteményében.

[47] Ld. 6. jegyzet.

[48] Kertész K. Róbert: A közelmúlt építészeti problémái. Nemzetközi vagy nemzeti építőművészet? = A Technikus (III. évf.) 1921—22. 6. szám, 115. l.

[49] Uo.

bájos, a kelet illatával átitatott színpompás virág az új haza földjébe verte gyökereit és az új talajból szívta életadó nedveit. Kertészei, gondozói gyakran a nyugatról származtak ide; és ha a palánta az új haza földjén fejlődésnek indulván, eredeti színeiből és zamatából veszített is, itt hajlíthatatlan, sudár törzsbe szökött, terebélyessé nőtt, ellenállott a századok viharainak, és magyarrá tette soha nem szűnő, bűvös erejénél fogva mindenkori ápolóit."[50] Sajátos ellentmondás, hogy megvalósult épületein egyáltalán nem érezhető a "nemzeti géniusz asszimiláló ereje", a premontrei rend számára tervezett munkái akadémikus neobarokk stílusúak (bár a hazai barokkból merítettek!).

Dr. Lechner Jenő Kertész K. Róberthez hasonló tekintéllyel rendelkezett a magyar mérnöki karon belül, pedig ő nem volt politikus és sosem került olyan magas posztra. A respektust, tervezői gyakorlata mellett, komoly építészettörténeti kutatásaival, publikációival és oktatói munkájával vívta ki.[51] Nagybátyja hatására már fiatal korában a nemzeti építőművészet lelkes hívévé szegődött. Ugyanakkor, kutatásai révén, sokkal jobban kötődött a múlthoz, a magyar építészettörténet egyes korszakaihoz. A háború előtt egy sajátos téma, a felső-magyarországi pártázatos reneszánsz építészet foglalkoztatta. A korszerű nemzeti építészetet is e hagyomány formavilágának a felhasználásával akarta megteremteni. A felvidéki reneszánsz eredetének a kérdése, valamint Lechner Ödön és Huszka József írásai terelték a figyelmét a magyarság turáni eredetének vizsgálatára. Közvetlenül a háború után kezdte tanulmányozni a turáni népek művészetét. A húszas években szemléletét teljesen a turanizmus ideológiája határozta meg.

Mit is jelent a turanizmus? Múlt századi előzmények nyomán, a tízes években bontakozott ki a turáni mozgalom Magyarországon. Alapja egy inkább mitologikus, mint tudományos elmélet, miszerint a magyarok elődei kétezer évvel ezelőtt egy Turán nevű hatalmas kelet-ázsiai birodalomban éltek, s annak összeomlása után, rokon népekkel (hun, török, bolgár) együtt kerültek, hosszú vándorlás után Európába. Az idegen népek közé került, relatíve kis létszámú magyarság tehát nem rokontalan, hatalmasabb és előkelőbb rokonságot

[50] Uo.

[51] Dr. Lechner Jenő (1878–1962) építész, műegyetemi magántanár, majd a Képzőművészeti Főiskola tanára, m. kir. kormányfőtanácsos, orsz. középítési tanácsos, a MMÉE alapító tagja, a Kisfaludy Társaság alapító tagja, a Turáni Társaság elnöki bizottságának tagja, a Lechner Ödön Társ. építészelnöke, a MOB tagja, az Orsz. Irodalmi és Művészeti Tanács tisztb. tagja. Tanulmányokat írt a felső-magyarországi reneszánsz építészetről, Budapest klasszicista építészetéről, a Nemzeti Múzeumról. Ő készítette Budapest első műemléki topográfiáját és könyvet írt az elcsatolt országrészek történeti emlékeiről. Jelentős műemlékeket restaurált, ill. átépített (Nemzeti Múzeum, Egyetemi-templom, Tudományegyetem, régi országház stb.).

tud felmutatni, mint az indogermán népek, hiszen az ősi Turán révén a magyarnak testvérnépei a perzsák, az indiaiak, mongolok, sőt a japánok is! Ez az összetartozástudat még fontosabb lett Trianon után, hiszen lelki támaszt jelentett a kisnemzetté vált magyarság számára, növelte nemzeti önérzetét. A rokon turáni népekkel való gazdasági-politikai szövetkezés pedig a nagyhatalmi ábrándok megvalósításának egyik (nem túl reális) útját vázolta fel. Később a turanizmus egyre inkább politikai célzatúvá vált: részben a pánszláv, részben a pángermán fenyegetéssel szemben próbálták felhasználni. A turáni mozgalom a Magyar Keleti Kultúrközpont keretében működött, 1913-tól folyóiratot adott ki Turán címmel és kezdettől prominens személyiségek emelték a tekintélyét (fővédnöke József Ferenc főherceg volt, vezetői: Paikert Alajos, Vikár Béla, Cholnoky, Teleki Pál, Bánffy Miklós, Pekár Gyula).

Lechner Jenő a Turáni Társaság elnöki bizottságának tagja lett és derekasan kivette a részét a turáni gondolat terjesztéséből. "Hosszú és dicsőséges művészpályáján minden alkalmat megragadott, hogy rámutasson a magyar művészi és néprajzi hagyományokban a turáni elemekre."[52] 1922 és 1930 között egy sor előadásban számolt be kutatásának eredményeiről.[53] Történeti építészetünkben turáni jellegűnek találta a keleti-bizánci hatásra létrejött templomokat, a pártázatos építésmódot, az oszmán befolyást. Népművészetünkről a következőket írja: "... a nép művészkedésében az ős turáni szellem megnyilatkozása olyan megdöbbentően határozott, hogy szinte nehéz feladat elé állítja a műtörténészeket és etnográfusokat, mert elképzelhetetlennek látszik, hogy annyi nyugati művelődésbeli befolyás mellett, mint amennyi hazánk területén hatott, a többezer éves hagyományok még ma is felismerhetően élnek és a nép művészi munkálkodásának alapkarakterét adják."[54] Szembetűnő kapcsolatot fedezett fel a magyar népművészet motívumai és a szasszanida-perzsa és indiai művészet között. A székely faházak építésmódját Attila hun király fapalotájának Priszkosz Rhétor által leírt képével összevetve, erős hasonlóságot állapított meg. Szerinte a székely kapu-kultusz is sajátos keleti hagyományokat őrzött meg. Ezekből a tényekből vonta le következtetését:

[52]Turán 1930. I—IV. 52—53. l.

[53]1922. február 1. és 8. "A turáni népek művészete"; 1924. március 8. "A turáni népek művészettörténeti szerepe"; 1925. március 27. "Turáni szellem a magyar népművészetben"; 1927. november 5. "Keleti hatások a magyar építőművészetben"; 1930. "Turáni szellem a magyar népművészetben" előadás a Magyar Rádióban.

[54]Dr. Lechner Jenő: Nemzeti vonások az építőművészetben = Karczag: A magyar állam élete, Bp. 79—80. l.

"Magyar fajunknak ez a törzsökös töredéke Erdély vadregényes bércei között egy ősi turáni világot mentett át számunkra egy évezreden keresztül."[55]

Lechnert — amikor általában beszélt nemzeti építészetünk történetéről — a turáni szellem szélsőségekre ragadtatta. "Nemzeti problémák az építőművészetben" című tanulmányában azt állítja, hogy a turáni magyarság ezeréves történelme során nem tudott nemzeti tartalmat adni építőművészetének. Ennek oka: "a kereszténység fölvételével és idegenek idetelepítésével a közművelődési tevékenységet sokáig ez az idegen szellem irányította".[56] Majd a nemzeti függetlenség hiánya volt az akadály, végül a nyugodt békeidőkben — a legutóbbi évtizedekben — a zsidókérdés gátolta a nemzeti jelleg kialakulását. Itt újra alkalmat talált arra, hogy a zsidókérdésről kifejtse a véleményét.[57] A tanulmány konklúziója így hangzik: "Csakis a jövő magyar generáció faji, nemzeti érzéseinek erőteljes nevelésével, nemzeti öntudatunk öregbítésével, hazai tradícióink úgyszólván kizárólagos kultiválásával" érhető el az a "mélyen gyökerező szilárd fajszeretet", mely képes arra, hogy akár egyéni, akár idegenben szerzett élményanyagból csak magyar szellemű műveket hozzon létre.

Mindezek a megnyilatkozásai sem nyomtak eleget a latba ahhoz, hogy Lechner nemzeti szellemben rajzolt tervei megvalósulhassanak. Első díjas Néprajzi Múzeum terve (1923), Mezőkövesdi városháza terve (1927) papíron maradtak, más "turáni karakterű" épületterveit a konzervatív építtető igényei szerint át kellett terveznie. "Mivel képtelen voltam saját eszméimet követni, mert a tervezésben a történelmi stílusok használatára szorítottak, — Pest hagyományos építészetéhez fordultam és megpróbáltam azt modern formában újjáéleszteni."[58] Ez volt az a bizonyos "palatinus stílus", József nádor korának klasszicista építészete, amit Lechner a Skandináviában ugyanekkor divatos neoklasszicizmushoz hasonlóan próbált meg aktualizálni.

Medgyaszay István[59] a húszas évekbeli szerepléséről már némi képet nyerhettünk Nádai Pál pamfletjéből. Medgyaszay valóban ellentmondásos figura:

[55] "Turáni hatások a magyar népművészetben" = Képzőművészet (I. évf. 5. szám) 1927. december 2. 9. l.

[56] Dr. Lechner Jenő: Nemzeti problémák az építőművészetben (A tanulmány szövegét előadta a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége 1923. évi közgyűlésén) = A Cél, 1924. január 11. 17. l. "A Cél" a korszak egyik legszélsőségesebb, antiszemita, fajvédő folyóirata volt.

[57] Uo. 14—16. l.

[58] "Jenő Lechner" Mit einer Einleitung vom Künstler, 1930. Genf, Verlag "Meister der Baukunst" Aktien-Ges. XXXVII. l.

[59] Medgyaszay István (1877—1959) építész, a népművészet magántanára a műegyetemen, 1925-től m. kir. kormányfőtanácsos, a II. oszt. érdemkereszt tulajdonosa, a Magyar—Indiai Társaság

tanulmányait Párizsban és Bécsben folytatta, Otto Wagner mesteriskolájának tanítványa volt, közben idehaza Malonyay néprajzi gyűjtésében vett részt. Első munkáiban a Nyugaton megismert korszerű építészeti elveket (Wagner célszerűségi elve, a vasbetonépítés elvei) a magyar nemzeti jelleggel próbálta ötvözni. Már a kezdetektől erős igény élt benne, hogy a magyarság őstörténetét feltárja, keleti eredetét bizonyítsa és az ázsiai ősi kultúrák formakincséből merítsen. Ez az irányultsága különösen a világháború után erősödött fel, amikor a turáni gondolat táborához csatlakozott. 1921-ben így válaszolt az Építő Ipar—Építő Művészet folyóiratnak a magyar építőművészet jövőjét firtató körkérdésére: "Építő művészetünk bölcsője évezredek előtt a klasszikus Kelet messze földjén ringott. Az ősi bölcsődal már csak magyar népünk lelke legmélyén zsong. És ha néha a nyugalom ihletett éveiben a csodás Kelet varázsával fel is hangzott, alig volt, aki meghallja, alig volt, aki megértse. Középosztályunk, főnemességünk és minden iskolánk az élősdi osztrákon keresztül szívta a nyugati művészet emlőjét. Négy évszázadon át szívta a mostoha hígított póttejét. Csoda-e, ha csak a várostól érintetlen őseredeti néplélek sejti meg az ősi vér lüktetését, az átöröklött ősi művelődést? Ne is áltassuk magunkat! A magyar kultúréletben a magyar építő művészet vágya még alig éled..."[60]

Akárcsak Lechner Jenő, Medgyaszay is zárójelbe teszi a magyar történelemnek azt az ezer évét, amikor szerintük idegen hatás érvényesült művészetünkben. Medgyaszay azonban még radikálisabban elvet minden történeti tradíciót, csak népművészetünk és a turáni rokonnépek művészete érdekli. Egyre inkább belemélyedt az eredetkutatásba, ősi "dicsőségünk" bizonyításába. Különböző "tudományos" munkákra támaszkodva (többek között Hóman Bálint: A magyar hún-hagyomány és a hún monda című könyvére hivatkozva) igazoltnak tartja a hun--magyar kapcsolatot és erre fantasztikus családfát épít: "... az immár tudományosan beigazolt hún--magyar azonosság révén a Krisztus előtti évezredekbe visszanyúló, igen magas ősi kultúránkról és művészetünkről beszélhetünk. Ferridun turáni király Kr. e. 1300 körül fényárban úszó pompás udvart tartott. Követték őt a nagy kánok, Attila és az ő utódai Északindia trónjain. Az ősi turáni művészet származott át Egyiptomon keresztül Európába. A visszavándorló húnok Árpád népéhez az Etelközben csatlakoztak és honalapítás után az országban szétszórva örökösei maradtak a színben és formá-

---

társelnöke, a Székely Bertalan Képzőművészeti Társaság elnöke, az Orsz. Képzőművészeti Társaság törzstagja, a Thallóczy Lajos Társaság stb. tagja. Részt vett a Turáni Társaság közgyűlésein.

[60] ÉI—ÉM 1921. január 15. Ankét a "Magyar építő ipar és építő művészet jövőjéről".

ban gazdag ősi művészetnek. Kalotaszeg, Székelyföld, Matyóföld, a palócok földje, a Bakony és az Ormánság népe őseit tiszteli bennük."[61]

Medgyaszay munkásságának hamarosan beértek az eredményei: 1925-ben királyi kormányfőtanácsosi címmel tüntették ki, ugyanazon évben a Műegyetemen a népművészet magántanárává habilitálták. "Magyaros stílusú törekvéseinek legszebb eredménye, hogy a londoni művészeti kiállításon szerepelt művei Indiába kerülve, az ottani hun rokonságot tartó tudósok és építészek felismerték abban a turáni jelleget. Ennek nyomán 1929-ben megbízást kapott a Bombayi Indiai Turáni Múzeum megtervezésére."[62] Ezt követően a Magyar–Indiai Társaság társelnöke lett és 1932-ben hosszabb tanulmányutat tett Indiában, ahol "az általa keresett és megtalált hun törzsek"[63] művészetét, szokásait tanulmányozta.

Ez a turáni "műveltség" épületein is nyomot hagyott. Olykor egészen direkt módon — például a pagodák jellegzetes tetőformájával, mint a mátraházi Sportszállón — vagy áttételesebben, sátorszerű lefedésben, sötét, nehéz famennyezetekben, galambdúcos tornyokban, sokszor csak a homlokzatra applikált magyaros sgrafittókban. Háború előtti friss munkáitól eltérően, ezek az épületei öregesek, komoran keletiesek, olykor (például a székesfővárosi bérházai) a népszínművek színvonalán magyarkodók. Semmiképpen sem felelnek meg azoknak a követelményeknek, amiket maga Medgyaszay állított fel egy tanulmányában a "komolyabb, leszűrődöttebb magyar ízlésű" épületek kritériumaként. A magyar jellem három alapvető vonása: a józanság, az ellentétek és a derű. E vonásokat úgy kell használni épületünkön, "hogy a tisztult ízlésű magyar lelkű embernek tessék; a külsőből megértse az épület hivatását, alaphangulatát és gyönyörködtesse az ő magyar lelkivilágát."[64]

A nemzeti építészet turáni vonalának legérdekesebb alakja Toroczkai-Wigand Ede. Wigand életének meghatározó időszaka az a hét év volt, amit még a világháború előtt Székelyföldön töltött. Korábban Lechner Ödön asztaltársaságához tartozott, ő volt az egyetlen, aki mentes tudott maradni a Mester formavilágának hatásától. Elsőként járta be az országot: ismerkedni a nép építészetével. Lechnerrel és követőivel szemben ő nem ornamentikából, keleti kultúrák formáiból akarta fölépíteni a nemzeti építészeti stílust, hanem a magyar nép hagyományaiból. Wigand a Székelyföldön, "Attila földjén megtalál-

[61]Medgyaszay István: Városaink építőművészete = ÉI—ÉM 1930. február 1. 1—2. 1.

[62]Rát Str Lex 786. 1.

[63]Magyarság 1932. május 22.

[64]ÉI—ÉM 1930. február 1. 2. 1.

ta a régi törvényt s ezt hozza a magyar stílus építőinek biztos mértékéül."[65] A törvény így szólt: "A rög élő szelleme a nép lelke... alkotásai mindig szervesen nőttek ki földjéből."[66]

Toroczkai a székelységben a magyarság ősi, ködökbe vesző múltját lelte meg. A székelyek Csaba népének tartják magukat, meséik, hiedelmeik is gyakran utalnak a hunokra. Toroczkai építkezéseikben, népművészetükben ezt az ősi, turáni réteget kereste. Kutatásának eredménye nem tudományos feldolgozás, hanem néhány előadás és hat könyv, melyekben egy művészlélek érzékenységével térképezte fel a székelységben élő hagyományokat és fantáziával kerekítette azokat magyar mítosszá.[67] A könyveket így ajánlotta a Táltos kiadó: "Toroczkai Wigand Ede tudja a régi magyar dolgokat. Járt ősi földeken és hallgatta a mesét. Szent, belső, ázsiai földek lelkét olvasta faragott és varrott holmik ábráiban. Izmos gerendák együvérovásában a magyar erő törvényét ismerte meg... Ázsiából hoztuk harcos, lovas úton különvaló szép műveltséget, (sic!) a rejtelmes turáni isten oltáráról élő tüzet, amely nem aludt ki még ma sem, de kis faluk tűzhelyein ég és meleg körében dús népművészetet csíráztat, s amelyet Wigand Ede új Prometheuszként hoz nekünk a halálos hidegek napjain reményre melegítőnek."[68] Toroczkai könyveit saját, markánsan egyéni rajzaival illusztrálta — melyek stílusát a "Fiatalok" is átvették —, és szövegét archaikus magyar nyelven fogalmazta meg. Nyelvezetét különösen a Napkelet folyóirat körül tömörülő írók értékelték. Gárdonyi Géza például így írt egyik levelében: "... mondataidnak ősies zamatát, tiszta magyarságát őszinte, bámuldozó szemmel becsülöm."[69] Mások éppen ezt a

[65]Toroczkai-Wigand Ede (1869—1945) iparművész, építész, író. 1926-tól m. kir. kormányfőtanácsos, számos művészeti egyesület tagja, többek között: Kemény Zsigmond, az Arany János Irodalmi Társaságok elnöki tanácsának tagja, a Turáni Társaság választmányának tagja, a Balatoni Társaság elnöki tanácstagja, a Magyar Képzőművészeti Társulat örökös törzstagja, a Nemzeti Szalon választmányi tagja stb. 1922-ben az Iparművészeti Iskola tanárává nevezték ki, ahol "Magyar Otthon" címmel indított kollégiumot, afféle mesteriskolát. 1928-ban a "Magyar Otthon" kollégiumot már kőművesek és kőfaragók számára is megnyitották. 1921-ben elsőként kapta meg a Képzőművészeti Társulat építészeti nagydíját. Több írás jelent meg róla külföldi — angol, osztrák, holland, észt — lapokban.

[66]Négyféle Mívek. Marosvásárhely, 1914. Idézi: TWE: Hímes udvar, Budapest, 1916. Táltos Kiadás XV. oldal.

[67]Wigand könyvei: Négyféle Mívek. Marosvásárhely 1914.; A Kert és Virágai 1914. Marosvásárhely; Cserényös házak Bp. 1916. Táltos; Üreg csillagok. Bp. 1916. Táltos; Hímes udvar. Bp. 1916. Táltos; Hajdonában régös-régön. Bp. 1917. Táltos; Régi kert s mívesei. Bp. 1917. Táltos; Hogyan építsünk a Balaton partján? Bp. 1912. Táltos; A kert. Bp. 1923. Pátria; Wigand Architectura. Bp. 1936. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda.

[68]A Táltos kiadó ajánló szövege a "Hogyan építsünk a Balaton partján?" könyv utolsó lapján.

[69]Wigand Architectura. Bp. 1936. 11. 1. Gy. I. bevezetőjében.

nyelvezetet bírálták, arra hivatkozva, hogy "az ősi székely nyelvjárás ... végtelenül fárasztóvá teszi az olvasást".[70]

Toroczkai-Wigand Edének az építészetben betöltött szerepe sokban hasonlított Szabó Dezsőnek az irodalomban elfoglalt helyéhez, szerepéhez.[71] Mindketten a parasztságban látták a nemzet egyetlen érintetlenül maradt ősereje̊t, újjászületésének zálogát. Mindketten az idegenből hozott "álműveltségtől", a kozmopolita városi kultúrától féltették az ősi televényt. Faji politikájuk egyszerre jelentett németellenességet és antiszemitizmust. Ugyancsak közös bennük a pszichologizmus, a lelki igények fölfedezése és kiszolgálásának vágya. Mindketten a jobboldali radikalizmust képviselik szociális programjukkal is, melynek fő célja a "kisemberek" (parasztság, munkásság, alsóközéposztály) életkörülményeinek, szociális helyzetének megjavítása. Ahogyan Szabó Dezső szinte prófétája, bálványa volt a fiatal nemzedékeknek, úgy Wigandot is istenítette egy főként menekült székely értelmiségiekből álló csoport (a szegedi Új Élet folyóirat köre, a SZEFHE)[72] és művészek, művészeti írók egy bizonyos köre (Margitay Ernő, Márkus László, Szokolay Béla, Bodor Aladár stb.). A lényeges különbség közöttük, hogy Szabó Dezső, ha csapongva következetlenül is, de revideálta nézeteit (például az antiszemitizmussal kapcsolatban) és sohasem fogadta el a turanizmus ideológiáját, míg Wigand haláláig következetes maradt elveihez. Hasonlóság sorsukban, hogy a hivatalosság mindig gyanakodva, bizalmatlanul kezelte őket, elismerés híján a meg nem értett zseni sértődött magányába húzódtak vissza. Haláluk körülményei is hasonlóak. A főváros ostromának vége felé — 1945 januárjában — pusztultak el mind a ketten a nélkülözéstől, a szörnyűségektől, az összeomlástól reményüket vesztve.

"Míg kis csörtetők tele szájjal harsogják a nemzeti irányt, — ő csöndes munkájában, művészetén keresztül tanít az igazságra: »Kialakult nemzeti irányról csak akkor beszélhetünk majd, ha saját rögünkből és korunkból nőtt hatóerők nyomai forrtak bele«" — idézte Wigand hitvallását 1922-ben Zakariás G. Sándor.[73] Hogyan is képzeli Wigand a nemzeti stílus kialakítását?

[70](m.): Két új könyv = Magyar Iparművészet 1917. 5—6. sz. 146. l.

[71]Ld. Nagy Péter monográfiáját Szabó Dezsőről. Bp. 1979. Akadémiai Kiadó.

[72]Az 1918-ban alakult Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (SZEFHE) alapította 1922 februárjában Szegeden az "Új Élet" című folyóiratot. Főszerkesztője: Kolosváry-Borcsa Mihály, felelős szerkesztője Fetter Gyula, felelős kiadó: Csanády György, a SZEFHE elnöke. A szervezet és a folyóirat programjáról, ideológiájáról ld. B. Bernát István tanulmányát (Adalékok a népi ideológia előtörténetéhez. A Bartha Miklós Társaság előzményei = In: Lackó Miklós (szerk.): A két világháború közötti Magyarországról. Bp. 1984. Kossuth Könyvkiadó.)

[73]Zakariás G. Sándor: Toroczkai-Wigand Ede = Új Élet 1922. július 23. 4—5. l.

Íme: "... a magyar építőstílus fejlesztésében pedig a parasztháznak kell alapvetőnek lennie. Ez nemzeti építészetünk népdala -- így az angolok, dánok, finnek, németek, svédek s egyéb kultúrnemzeteknél is --, mely mindenkor szervesen sarjad a rögből. Ezért marad élő, eleven, küszöbétől gerinctaréjáig s a tájjal szoros kapcsolatban. Mindegyiknél az élet nyomta bélyegét arculatára, melyet éppen szolgál. Fajtájukban megegyeznek, de más-más az egyéniségük."[74] Majd a ház és az otthon fogalmáról elmélkedik, melyek nálunk ritkán esnek egybe. "Lakás nemcsak a családi, hanem a bérház is. De vajjon otthon-e egyszersmind? Inkább téglába vert tőke s az szabja meg a külsejét is. Hitvány arculatáról lerí a tőkeuzsora kamatoztatása."[75] A Gründerzeit spekulációs építésével, a pallérstílus ízléstelenségeivel néhány szerencsésen megmaradt régi házunk példáját állítja szembe. "Szervezetük van azoknak, akárcsak az embernek. Lelkük volt, s ez kiült a ház képére, arculatot adott neki, sugalmazott valamit abból az életből, mi benne folyt. S ez a helyes, ezt nevezzük az építészet lélektanának. Ha az egyén kifejezésre juthat -- legalább a családi házban --, akkor a ház önmagától hozzájárul a kor stílusának kialakulásához."[76] Majd még egyszer, még részletesebben: "A jövendő ház fejezze ki korának igényeit... A külső díszt szerkezeti elemei adják meg, melyek anyaguk szerint érvényesüljenek, külön a kő, a tégla, fa, vas stb. Ha pedig művészetet akarunk vinni házainkba, akkor stílusokhoz kendőzés helyett inkább élettani és anyagesztétikát vigyünk beléjük, meg a célszerűségét. A házat nem a külső cafrang, gipsz, pléh stb. teszi széppé, hanem a sikerült arányos felosztás, mely úgy becsületes, ha hű kifejezője a belső szervezetnek."[77]

Wigand programjában a korszerű építészet alapelveivel találkozunk: célszerűség, funkcionalizmus, őszinte anyaghasználat, szerkezetszerűség. Még az avantgárd fő jellemzőjét, a szociális érzékenységet is megtaláljuk nála. Egész életében foglalkoztatta a kisemberek lakásgondja. 1919-ben készítette azt a sorházakból, ikerházakból álló lakótelep-tervsorozatot, melyet így kommentált: "Szemem előtt egy kertvárosszerű övezet lebeg, mely Budapest perifériáját alkotná s magában foglalná megelégedett, boldog emberek hajlékait. Hivatalnokok, munkások és más vékonypénzű kisemberek derült és egészséges otthonaira gondoltam, amikor most e füzetben bemutatott terveimmel foglalkoztam."[78] A szociális indíttatású terveiből mindössze három kis sorház valósult

[74] Toroczkai-Wigand Ede: Lakóház és otthon = Szózat 1924. december 21. 9—10. l.

[75] Uo.

[76] Uo.

[77] Uo.

[78] Toroczkai-Wigand Ede: Kisemberek otthona = Magyar Iparművészet 1919. 3—10. szám, 84—94. l.

meg a Pongrác úti városi lakótelepen.[79] Ezért végig a húszas éveken keresztül, rendszeresen publikálta kislakásterveit az Új Időkben és a Magyarságban, olyan közérthető magyarázattal kísérve, amit a laikus házépítő is rögtön felfog. Így próbálta a palléroknak kiszolgáltatott legalsóbb rétegeket arra ösztönözni, hogy takarékosan, a kis alapterületet ötletesen kihasználva, mégis egyénien építsenek. Ehhez bőséges példával szolgálhatott az az építész, akiről már 1909-ben így írt Lyka Károly: "Ő az, aki egy talpalatnyi földön megveti egy ház alapjait. Minden építészünk közt ő a legkitűnőbb tértágító."[80] Az avantgárd építészeit megelőzve, már 1925-ben foglalkozott minimállakás tervezésével! 6 x 6 és 7 x 7 méteres alapterületre elgondolt lakóházterveit érdemes összehasonlítani Molnár Farkas ugyanekkora alapterületű kockaház terveivel. Az összehasonlításból kiviláglik a kétféle szemlélet közötti gyökeres különbség: az internacionális eszmék rideg gép-esztétikája az egyik oldalon és a magyar ember lelkéhez közel férkőző, a "saját talajunkból fakadó" népi ökonómia, otthonosság a másikon. Érdekes Wigand véleménye a modern építészetről a húszas évek vége felé. Nem veti el például a lapostetőt, sőt kifejezetten előnyösnek találja a fővárosban, ahol a bérkaszárnyák lakói ily módon több naphoz, levegőhöz, zöldfelülethez juthatnának, családi házaknál, kertes területen viszont indokolatlannak látja használatát. És megint "az úgynevezett művelt Nyugatról" ideérkező divatáramlatoktól, izmusoktól félti a fiatalságot.[81]

Összegezve: a nemzeti építészet turáni vonala — a közös ideológián belül — sokféle árnyalatot foglal magában. Már az egyes építészek által megfogalmazott teóriák, programok, helyzetértékelések is jelentősen különböznek, fokozottabban igaz ez az építészi teljesítményükre. Jellemzőnek tartjuk azt is, hogy a korszak ízlésváltozásaihoz, új stílusáramlataihoz éppen Kertész K. és Lechner Jenő alkalmazkodott rugalmasan, Medgyaszay s még inkább Toroczkai következetesen folytatták egyéni útjukat.

A Lechner Ödön Társaság

"A Lechner Ödön Társaság arra alakul, hogy összehordja, összegyűjtse írásban, sokszorosítsa képekben a zseninek arcát, lelkének igaz képét, vágyainak, ábrándjainak gazdag virágos- és gyümölcsöskertjét. Hitének, eszméi-

[79] Új Idők 1924. 35. szám, 168. l.

[80] Lyka Károly: Toroczkai-Wigand Ede újabb munkái = Magyar Iparművészet 1909. 257—260. l.

[81] Toroczkai-Wigand Ede: Egyet-mást a kőművesmesterek jövőbeli feladatairól = Magyar Kőművesmesterek Lapja (III. évf. 24. szám) 1928. december 22. 3—4. l.

nek, művészi lelkületének propagálásával, gondolatainak terjesztésével megörökítse Lechner igazi arcát, népszerűsítse azt a meggyőződést, hogy Lechner Ödön inkarnációja a művészetnek és a nemzeti gondolatnak" -- írta Herman Lipót 1928. június 10-én, a Társaság megalakulásának alkalmából.[82] A Lechner tanítványaiból és tisztelőiből verbuválódott csoportnak csak az egyik célja volt a Mester emlékének ápolása. A másik -- témánk szempontjából fontosabb -- céljuknak az "egységes magyar építőművészeti közízlés megteremtésén és a magyar nemzeti építőművészeti kultúra fejlesztésén való munkálkodást" tartották.[83] A Társaság egyben a magyar építőművészet barátainak társasága kívánt lenni.

Lechner zászlója alatt azok az építészek kezdtek szervezkedni, akik valamikor a nemzeti jellegű modern magyar építőművészet megteremtését tűzték ki célul, s akiknek táborát a háború és az utána következő évtized felőrölte. Több generáció tartozott közéjük: az idősebbek még Lechner munkatársai voltak, a polgári liberalizmus hívei, míg a fiatalabbak -- a népi vagy "erdélyi" vonal követői -- inkább a demokrata párttal, egyesek a polgári radikálisokkal rokonszenveztek. Az ellenforradalmi rendszerben korábbi művészeti-világnézeti elveik vagy felekezetük miatt háttérbe szorultak, illetve "az éhenhalatás, munkaalkalommegvonás borzalmas erkölcsi és anyagi kényszere" megalkuvásra kényszerítette őket.

Szétszóródott táboruk -- Lechner, és főként követőinek, hivatalos megítélése miatt, a jobboldal megújuló támadásai következtében -- csak a bethleni konszolidáció után tudta összeszedni magát.

Hiába hivatkozott Komor Marcell a húszas évek elején a közös érdekre, "Építészetünk magyarságá"-ra,[84] a kiközösítést nem kerülhette el. Csak a szélsőjobboldalt visszaszorító Bethlen-kormány tudott a húszas évek második felére olyan légkört teremteni, amelyben Lechner hívei is előretörhettek.

Lechner halálának tizedik évfordulójáról tisztességgel megemlékeztek. A Tudományos Akadémián a Szinyei-Merse Társaság rendezett emlékünnepélyt, a sajtóban számos cikk jelent meg, köztük Jánszkyé "Egy magyar tragédia" címen,[85] melyben a Lechner sorsát és a magyar formanyelvre való törekvés megszakadását panaszolja. Több hírlapcikk nyomán 1927-ben készült el Vámos Ferenc kis, két füzetből álló Lechner-monográfiája,[86] melynek utolsó mondata

[82]Herman Lipót: "Lechner Ödön Társaság" = Pesti napló 1928. június 10. 37. l.

[83]Magyar Művészet 1928. (IV. évf.) 461. l.

[84]Ezrey: Építészetünk magyarsága = Vállalkozók Lapja 1922. augusztus 16.

[85]Pesti Napló 1924. június 10.

[86]Vámos Ferenc: Lechner Ödön I—II. Bp. 1927. Amicus kiadás. (Magyar Művészeti Könyvtár 21—22. szám)

jelzi a könyv aktualitását: "Ma, amikor a barokk- és antikformák mindenhatósága újból lávaként lepte el építészetünk talaját, a halott Lechner Ödön idealizmusából, magabízásából kell erőt gyűjteni építészetünk újjászületéséhez."[87] A bevezetőben pedig Petrovics Elek fejezi ki reményét, hogy "a fiatal nemzedékben akadnak majd, akik Lechner Ödön hagyatékát illően megbecsülik és nem utánzással, hanem szellemének megértésével kifejtik és továbbépítik azt, amit ő elkezdett."[88]

Erre a célra szövetkeztek azok az építészek, művészeti írók és az általuk megnyert egyéb művészek, közéleti emberek, akik 1928-ban megalakították a Lechner Ödön Társaságot.[89]

A Társaság létrejöttének és működésének gyakorlati eredménye nem sok volt. Évente ünnepi üléssel emlékeztek meg Lechner haláláról, ahol előadások hangzottak el; hosszas huzavona után sikerült szobrot állíttatniuk a Mesternek; s a Társaság által évente legjobbnak ítélt épületeknek Lechner-díjat adományoztak.[90] Ennél fontosabb a Társaság jelképes értelme, vagyis az, hogy tekintélyes nevekkel fémjelezték a lechneri "nemzeti" programot, és cikkek sorával, a sajtóban provokált vitákkal hívták fel a figyelmet a "tovatűnt délibábbá lett" nemzeti stílus szükségességére.

A legfontosabb ütőkártyájuk az volt, hogy felhívták a figyelmet a politika nacionalista jelszavai és a művészetpártolásban a nemzetit háttérbe szorító gyakorlata között. Kapóra jött a kultuszminiszter ekkor megjelent cikke — "A magyar művészet mint nemzeti erőforrás" címmel[91] —, melyben Klebelsberg arra hivatkozva kért több pénzt a kultúra számára a költségvetésből, hogy "ma a magyar gondolatot külföldön nemcsak a magyar diplomata, hanem emellett a magyar művész ... is képviseli". Erre a Lechner Ödön Társaság tagjai azonnal reagáltak. Pogány Móric írta néhány hónappal később: "Egészen

[87] I. m. II. köt. 32. l.

[88] I. m. I. köt. 5—6. l.

[89] A Társaság alapító tagjai: Árkay Aladár, Balázs Béla, Bartók Béla, Csók István, Dömötör István, Ernst Lajos, Falus Elek, Fényes Adolf, Gergely István, Gerő Ödön, Györgyi Dénes, Hatvany Ferenc báró, Herman Lipót, Huszka József, Iványi-Grünwald Béla, Jakab Dezső, Jánszky Béla, Jeszenszky Sándor, Kernstok Károly, Kodály Zoltán, Komor Marcell, Korb Flóris, Kosztolányi Gyula, Kozma Lajos, Körössy Albert Kálmán, Lázár Béla, Lechner Jenő, Lechner Lóránt, Lyka Károly, Majovszky Pál, Málnai Béla, Márkus László, Medgyaszay István, Molnár Géza, Nemes Marcel, Petrovics Elek, Pogány Móric, Sebestyén Artúr, Szmrecsányi Ödön és Ödönné, Szivessy Tibor, Vámos Ferenc, Zombory Lajos, Zsolnay-Mattyasovszky László.

Az alakuló ülésen megválasztott tisztikar: Gerő Ödön, Korb Flóris, Márkus László elnöklő igazgatók; Jánszky Béla ügyvezető igazgató; Ernst Lajos gazdasági igazgató; Vámos Ferenc jegyző.

[90] A díjat nemcsak nemzeti szellemben készült alkotások kapták, hanem modern épületek is (pl. Árkay Győr-gyárvárosi temploma; Györgyi Honvéd utcai bérháza stb.).

[91] Ld. a 32. jegyzetet!

világos, hogy a nemzetek versenyében le fogunk maradni és elveszítjük békebeli gyönyörű pozíciónkat, ha az államkincstár tetemesen nagyobb hozzájárulással nem áll a kultuszminiszter rendelkezésére a képzőművészetek támogatásában."[92] Támogatni kell a tehetségeket, támogatni kell a Lechner indította vonalat, mert "a tehetségek itt vannak: csak arra várnak, hogy foglalkoztassák őket... A hatalom használja föl helyzeti energiáját arra, hogy bennünket kiemeljen másfél évtizedes tespedtségünkből. Mi magyar építő- és egyéb művészek megtesszük majd a magunkét és a magunk nyelvén ostromoljuk meg Trianon várát, amely lenge kártyavárnak fog mutatkozni, ha elszántan, keményen, céltudatosan indítjuk meg ellene az ostromot."[93] Jánszky visszafogottabban és általánosabban ajánlkozott fel: "A nemzetek nagy művészeti versenyében csak az az igazi érték, amely eredeti... Ilyen igazi ... értékek mindig azok voltak, ... amelyek becsületes művészi alkotások, de egyúttal az illető nemzet lelkét tükrözik vissza."[94] Ezért "a trianoni magyarság nehéz óráiban azt kérjük a magyar társadalomtól, ne essen a régi Magyarország hibájába, hanem minden erejével támogassa a magyar formatörekvéseket az építőművészetben is".[95]

Támogatást tehát arra hivatkozva kértek, hogy a "magasabb és mindent átfogó nemzeti gondolatnak" a magyar architektúra mindig hűséges kifejezője, sőt továbbfejlesztője volt. De hát mit is értettek Lechner hívei 1928-ban "magyar architektúra" alatt? Mi különbözteti meg koncepciójukat a nemzeti építészet más képviselőinek, például a turániaknak az elgondolásaitól? Valamennyien Lechner Ödönre hivatkoznak, aki egyszerre volt magyar és korszerű. "Az építőművész legyen korszerű, igyekezzen műveiben tehetsége szerint a legjobbat adni, ne hazudjon, maradjon logikus és az anyag, amely testet ölt keze alatt, megformálásában annak a nemzetnek lelkét tükrözze vissza, amelyhez tartozik..."[96] — írta könyvében Jánszky. Pogány Móric szintén a magyarság és modernség kritériumát említette, érvei mellé olyan tekintélyek véleményét állítva, mint Beöthy Zsolt és Klebelsberg Kunó. "S ahogy a dicsőséges emlékű Beöthy Zsolt minden elkövetkező nagy írónak és irodalomnak örök törvényként hagyta hátra a magyarság és európaiság szoros és válhatatlan kapcsolatát, ahogy gróf Klebelsberg miniszter egész kultúrpolitikájának a nemzeti érzés és a nyugati műveltség organikus egybefonódottsága adja meg a foglalatát és

[92]Pogány Móric: Művészet és nemzeti erő = PN 1928. augusztus 3. 6. l.

[93]Pogány M.: Az utolsó órában = PN 1928. november 9. 7. l.

[94]Jánszky, i. m. 3. l.

[95]Jánszky, i. m. 69. l.

[96]Jánszky, i. m. 65. l.

jelentőségét; azonképpen képzőművészetünknek is a magyar nemzeti sajátosságok hű megőrzését és az egyetemes világművészetbe való bekapcsolódását kellene programul vállalnia."[97]

A korszerűség és magyarság fogalmai közül úgy tűnik az elsőt könnyebb meghatározni. Jánszky egy nagyobb lexikonszerű műben így ír az általuk — a "Fiatalok" által — képviselt korszerű építőművészetről: "A ház az ember »legkülsőbb« ruhája! Erre hivatkoztam majd két évtizeddel ezelőtt is cikkeimben, mikor összehasonlítottam az emberhez méltó, olcsó, egészséges, jó és ízléses, minden tekintetben kellemes és a kor igényeihez alkalmazkodó hajléknak a nagy tömegek számára való »megszerezhetetlenségét« a jó, olcsó, kényelmes és ízléses ruhának aránylag igazán könnyű megszerezhetőségével. Ezt a legkülső ruhát akartuk már akkor jó néhányan a kor emberének testére szabni..."[98] A magyarság megfogalmazása jóval homályosabb, bizonytalanabb. Pogány egy olyan értelmezés mellett áll ki, amely "népünk géniuszát nemcsak kizárólag külső díszítményekben keresi, hanem egy magasabbrendű megnevezhetetlen közös akaratban, közös céltudatban."[99] Vámos Ferenc még misztikusabb: "A magyar formanyelv kincsállományához csakis azok a művek tartozhatnak, amelyek a magyarság vágyainak formakifejezései."[100]

A Lechner Ödön Társaság tragédiája, hogy túl későn alakult meg, propagandamunkáját akkor kezdte, amikor már nemcsak a konzervatív iránnyal állt szemben, hanem a nemzetközi modern építészet itthon szerveződő híveivel is. Hiszen 1928-ban jött létre a CIAM, ugyanakkor folytak a Mérnökegyletben a nyugat-európai tapasztalatok körüli viták, abban az évben jelent meg Forgó Pál könyve az Új Építészetről. Ebben a kontextusban a Társaság vezéreszméje, korszerűségről vallott elképzelése már óhatatlanul konzervatívnak tűnt. Annál kevésbé volt ütőkártya a kezükben, mert ők csak a múltra tudtak hivatkozni, eszméiket tükröző új épületeket nem tudtak fölmutatni. A következő évek praxisában pedig maguk is egyre inkább a modern építészet táborába tolódtak át. A Társaság utolsó nagy port verő akciója a "Kövekbe írt magyar dráma" sajtóvita volt. A Társaság a harmincas—negyvenes években is létezett még, tagjai sokat cikkeztek, ám testületként jelentőségét vesztette.

[97]Pesti Napló 1928. augusztus 3. 6. l.

[98]Jánszky: Korszerű építőművészet = In: Karczag: A magyar állam élete. Bp. 89. l.

[99]"Haladunk vagy hanyatlunk? Tíz év kulturális mérlege". Válaszol Babits Mihály, Laczkó Géza, Vaszary János és Pogány Móric. = PN 1928. december 25. 69. l.

[100]Vámos Ferenc: A magyar formanyelv építészetünkben. Klny. a MMÉE Közl. 1929. évi 9—10. számából. Bp. 1929. M. Kir. Egyetemi Nyomda, 24. l.

"Kövekbe írt magyar dráma" 1930

A nemzeti építészet ügye körül összecsapó vélemények akkor kapták a legnagyobb nyilvánosságot, amikor Kárpáti Aurél cikke nyomán csaknem két hónapig tartó vita bontakozott ki a népszerű és színvonalas polgári napilap, a Pesti Napló hasábjain. Kárpáti Aurél, a Pesti Napló színházi, művészeti és irodalmi kritikusa, Jánszky Béla magyar formatörekvésekről szóló könyvét olvasva fogott tollat és állt ki a nemzeti építészet mellett. Cikkében, melynek a "Kövekbe írt magyar dráma" patetikus címet adta,[101] a Jánszky-könyv lényegét így summázta: "az időrendben felsorakoztatott tényeknek ebből a szakszerű felsorolásából — külön lírai aláfestés nélkül is — egy döbbenetes magyar tragédia körvonalai bontakoznak ki... A magyar építészeti formanyelv elnémult, mielőtt igazi hangján megszólalhatott volna. S ami még lesújtóbb: szerencsétlen körülmények összejátszása következtében azóta is hallgat."[102] A tragédia okát abban látja, hogy amiből például a finneknél nemzeti stílus tudott kerekedni, az nálunk kuriózum maradt. Utána pedig közbeszólt a történelem: "A magyar építészeti formanyelv kialakítását célzó kollektív törekvés hősi halottja lett a világháborúnak."[103] Azóta a "halandzsa-stílus", meg a neoklasszicizmustól a rosszul leutánzott Bauhausig terjedő idegen modernség uralkodik az országon. Most a Jánszky könyvében foglalt "hitnek teremtő megvalósulásától függ, lesz-e magyar formanyelv, vagy nyomtalanul vész semmibe a biztató, ám tragikusan megszakadt kezdetnek minden merész próbálkozása".[104] Kárpáti cikke végén külön kiemelte, hogy itt nem a nevek fontosak, hanem maga az ügy, amely "eminenter nemzeti ügy", tehát nemcsak a szakmára, hanem minden magyarra tartozik.

A Pesti Napló 1930. március 9-i számában "Építőművészek nyilatkoznak a nemzeti építészetről" cím alatt közölték a Kárpáti vitaindítójára érkezett négy hozzászólást. Elsőként Kertész K. Róbert, helyettes államtitkár fejtette ki véleményét. Hivatkozott Klebelsberg Kunónak az 1928 őszén tartott országos irodalmi és művészeti kongresszust megnyitó beszédére, ahol a miniszter is a művészetünk nemzeti jellegének fokozott kifejezésére szólította fel a művésztársadalmat. Művészeti kultúránk a nemzeti vonás nélkül érdektelen a külföld előtt. A magyar formatörekvések háború utáni visszaszorulására Kertész sajátos magyarázatot ad: egyik oldalról a dekonjunktúrát, a nagy fel-

[101] Kárpáti Aurél: Kövekbe írt magyar dráma = PN 1930. február 16. 35. 1.
[102] Uo.
[103] Uo.
[104] Uo.

adatok hiányát, a másikról a "világjelenségszerűen fellépő internacionális sachliche Kunst többé-kevésbé értelmetlen jeligéje alatti felburjánzást" okolta. Ő is leszögezte: "A magyar nemzeti építőművészet nemcsak művészi ideál, de nemzeti szükséglet is."[105]

A következő hozzászóló Toroczkai-Wigand Ede kormányfőtanácsos. Teljesen egyetértett Kárpátival, aki szerinte "méltán kárhoztat olyan nemzetet, mely formanyelvének istápolása helyett, ennek megtagadására törekszik. Ez egyenlő az anyanyelv megbénításával, kiirtásával, hiszen lényegében ugyanaz, csakhogy más anyagban szólal meg. Ez a formanyelv, művészi értelemben véve stílus, mely csak annyira nemzeti, amennyiben népünk, fajunk szellemében gyökerezik." Miután leírta fenntartásait Lechner, az ő követőinek és a Lajta—Pogány-féle "magyar stílusú monumentalitás" stílusával szemben, újra megfogalmazta saját hitvallását: "... ha becsületes, honi talajban gyökerező építészetet akarunk teremteni, akkor a parasztházból kell kiindulnunk, mely minden építészet népdala. Stílusunk fejlesztésében pedig mindig az alapkövetelmények a forraló erők. Kialakuló nemzeti irányról csak akkor beszélhetünk majd, ha saját rögünkből s korunkból nőtt hatóerők forrtak bele."[106]

Bálint és Jámbor építőművészek szerint "Lechner tragikuma nem a magyar művész tragikuma, hanem egyszerűen a művészé".[107] Fölvetik, hogyan legyen modern építészet vagy nemzeti építészet, amikor egyáltalán nincsen építkezés. A modern építészethez gazdag és bátor mecénások kellenek.

Majd Jánszky Béla fejtette ki véleményét. Bírálta a hatóságok és az építtetők szűk látókörű, konzervatív szemléletét, ennek tulajdonítva azt, hogy ugyanott tartunk, ahol húsz évvel korábban. A magyarságnak joga van a saját nemzeti egyéniségét visszatükröző korszerű építőművészetre. Mi a teendő? Az építtetők adják meg az építészeknek a művészi és cselekvési szabadságot, ők maguk pedig "belátva az idő haladását, korszerűséget és nemzeti karaktert óhajtsanak minden alkalommal, ha építenek!".[108]

Kós Károly Erdélyből szólt hozzá levélben a vitához.[109] Védelmébe vette Lechnert a támadásokkal szemben, mondván, könnyű utólag kritizálni, de a maga korában igenis forradalmi újító volt. Pogányt és Lajtát a szellemében nemzeti és modern építészetükért tartja nagyra. Saját generációja a néphez fordult, hogy eltanulja szellemét: "Magunkévá akartuk tenni, hogy azután

[105] Pesti Napló 1930. március 9. 41. l.
[106] Uo.
[107] Uo.
[108] Uo.
[109] Pesti Napló 1930. március 15. 40. l.

nyugodtan, a másolás veszedelme nélkül tanulhassunk a nyugattól és kelettől, amit népünktől nem tanulhattunk meg: a művészeti és technikai tudás összedolgozását." Nem tudja elfogadni Kárpáti érvelését, hogy a háború utáni szomorú helyzetnek a szegénység lenne az oka. Saját erdélyi helyzetüket hozza ellenpéldaként: minden kifosztottságuk ellenére tudtak magyar irodalmat, közösséget teremteni, mert szükségük volt rá, mert hittek benne. "A magyar nemzeti architektúra, illetve művészet tragikumának magyarázata tehát nem az, hogy a szegénység: a hit hiánya, de az, hogy a hit hiánya: szegénység, tehetetlenség, halál." A trianoni Magyarországon sok nemzetiszín pántlika, hazafias szólam mögött "valami nagy nincstelenséget", "valami nagy hitetlenséget" érez, s úgy véli, Lechner tanítása azért nem folytatódott, mert valójában nem voltak és nincsenek utódai. Egy új Lechner Ödönre, egy új prófétára lenne szükség!

Márkus László író és rendező, a Lechner Ödön Társaság egyik elnöke így kezdte "Lechner Ödön — van!"' című írását: "Sohasem hittem, hogy Lechner végleges megoldás, hogy ő az egyedül üdvözítő dogma. De hiszem, hogy ő volt a magyar építőművészetben a legtermékenyítőbb impulzus, s az a kő, amit ő dobott a vízbe, a legszélesebb és legmélyebb hullámokat gyűrűztette."[110] A kultuszminiszter "neonacionalizmus" tételéből következtet arra, hogy minden érzékelhető formának is magyarrá kell lennie, előnyt kell adni a magyarnak, még ha kezdetleges is, csak így fejlődhet versenyképessé. Az ősi, népi formakincset pedig Bartók és Kodály népzenei gyűjtéséhez hasonlóan kellene földeríteni. "El tudok képzelni kormányakciót, amely a magyar építő lélek dokumentumait felkutatja s kiadja a magyar népies formanyelv okmánytárát. Segíteni a kutatást és építtetni az építőművészekkel: az én hitem szerint ez a magyar stílus útja... ez a neonacionalizmus útja a kultúrpolitikában."

Az ellentábor képviseletében először Ligeti Pál szólalt meg.[111] Szerinte két kísérlet történt a közelmúltban a nemzeti építészet irányában (a Lechneré és azoké, akik a székely építést vették alapul), de mindkettő hibásnak bizonyult. Sem varrottasból és szűrmintákból, sem székelykapuból és parasztházból nem lesz mai épület. Majd általánosabban így folytatta: "Két tapasztalatot állítok egymással szembe. Az egyik ez: ha keresem a német, a francia, az olasz stílust — nem találom őket sehol. De találok német, francia, olasz románt, gótot, barokkot. Megtalálom minden világstílusnak nemzeti változatát. S ezt a változatot őszintének, igaznak, mélyen nemzetinek érzem.

[110] Pesti Napló 1930. március 23. 36. 1.

[111] Uo. Ligeti Pál: Menjünk a világáramlattal...

Viszont manapság, Romániában: találok nemzeti stílust. Bizánci elemekből, román ornamentikából lett összeállítva. Mozgalmas, dús, buja. Az állam energikusan támogatja. Nyilvános épületet csak így szabad építeni... Nem is érzem őszintének — hanem mondvacsináltnak. Mi a tanulság a két tapasztalatból? Az, hogy nemzeti építészetet, igazit, nem lehet készakarva tenyészteni. Az igazi építészet világáramlat volt mindig. És minden nép, mely a világáramlatba bekapcsolódott: megteremtette — önkénytelenül — annak nemzeti ízű változatát... Bátran és jól kell építeni. Magyar lesz az magától."

E cikk után a Pesti Napló már "Nemzeti vagy nemzetközi stílus?" főcímmel közölte a következő hozzászólásokat. Lechner Jenő kötelességének érezte, hogy visszavágjon a "nemzetközi modern" építészet híveinek. Írásában[112] a hagyományos építőművészet-szemlélet táborának érveit szegezi a mérnök-építészet művészettagadásával szembe. "Nagyon tévednek azok, akik azt vallják, hogy a mai Sachstil örökre elnémította az emberiség játékos formakereső kedvét. A mai, a laikusok előtt sivárnak tetsző modernség bizonyára értékes átalakító hatást fog gyakorolni korunk stílus alakulására, de azt a mérnöki mentalitást, mely ma uralkodik építészeink szellemén, éppúgy hamarosan fel fogja váltani egy játszi fantáziájú korszellem, mint ahogy a XVI. sz. szigorú klasszicizmusát felváltotta a szeszélyes barokk... Becsüljük egymás meggyőződését, munkáját, ha az őszinte és következetes, mert ezek a komponensek eredményezik azt az eredőt, mely közös ideálunkhoz, a nemzeti karakterű magyar építőművészethez elvezet."

Ugyanebben a számban jelent meg a Cirpac-tag ifj. Masirevich György fiatalosan harcias és radikális cikke "A jövő nemzedék egészsége fontosabb, mint a stílus kérdések" címmel.[113] Ő, miként az új nemzedék egésze, "hideg csodálkozással" olvassa az idősebbek l'art pour l'art stílusvitáit. E vitáknak semmi közük az élethez, a mai kor szociális és egészségügyi gondjaihoz, a mai technikához.

Az utolsó — fölkért — hozzászóló, Pogány Móric, hosszú és lírai tanulmányban foglalta össze a tanulságokat.[114] Az 1914 óta eltelt éveket így jellemezte: "Tizenhat esztendeje alszik az építőművészet Magyarországon és ebben a szomorú csipkerózsa-mozdulatlanságban különös kontrasztként bábeli lárma él. Bábeli lárma, amelyből hiányzik a torony építkezése; csipkerózsavári mozdulatlanság, amelyből hiányzik a nyugalom..." Ebben a furcsa szín-

[112]Lechner Jenő: Lechner Ödön műveiben a jövő nemzeti építőművészet életenergiái szunnyadnak = PN 1930. március 30. 41. 1.

[113]PN 1930. március 30. 41. 1.

[114]Pogány M.: "Kövekbe írt magyar dráma" = PN 1930. április 3. 1—2. 1.

padképben állnak a "kövekbe írt magyar dráma" szereplői. "... szomorú gyülekezet: mások és még gyakrabban önmaguk által megsebzett művészek, elcsúszott lendületek és kíméletlen álmok közé szorítva." Pogány három, "primitív ellentétekben" kifejeződő irányzatot lát: a "rosszul kopírozott stílusutánzásokat", az egyéniség és szín nélküli "teljes nemzetköziséget", s a "nemzeti művészet" szép jelszava alatt maradi hozzátapadást a "falusi mütyürkékhez és zsúpfedélhez". Válaszúthoz érkezve, mind a három irányzatot elmarasztalja. Ellenzi a végleteket: "A természetes az, hogy a leglelkesebb internacionalista lélekben is ott él egy kis erdélyi falu akáclombos főutcája, s a természetes az, hogy a legridegebb ateista is elmondja magában esténként automatikusan a gyerekkori imát." Következésképpen, "az igazi művész meg kell hogy találja a harmóniát a maga nemzeti különbségének ... felhasználása és az internacionális építőnyelv között." A másik nagy gond az, hogy a pártokra, egyesületekre bomlott építészek "önmagukban nem érzik — tehát a nagyközönséggel sem éreztetik — hitvallásuk harmóniáját... A közönség zavartan áll széthúzó irányok és veszekedő művészek között..." Pogány csak bizonytalanul, félve meri feltételezni, hogy "a Lechner neve alatt csoportosuló társaság el fogja érni, hogy a »kövekbe írt magyar dráma« nem tragédia lesz, hanem himnusza a magyar géniusznak, a magyar alkotóerőnek, a magyar élniakarásnak." A gyönyörű végszó után Kárpáti Aurél már csak az illem kedvéért összegezte a vitát, leszögezve, hogy a mai új anyagok és igények alapjára olyan eredeti műalkotást emeljünk, ami nem utánzat, és "amelyre rányomja bélyegét a nemzeti géniusz, a magyar művészi találékonyság és tehetség, a magyar észjárás és a magyar viszonyok parancsoló kényszere."[115]

A "Kövekbe írt magyar dráma" minden remény ellenére sem vált a magyar géniusz himnuszává. A magyar építészet megosztottsága — ami a vitában jól megmutatkozott — továbbra is fennmaradt. Szimbolikusnak is tekinthető, hogy az 1930 szeptemberében Budapesten tartott XII. Nemzetközi Építészkongresszus tiszteletére rendezett, a magyar építészetet bemutató kiállítás "szétszakadt": a Műcsarnokban kapott helyet a modern törekvésű, illetve történelmi stílusokat követő építészek anyaga, míg a "magyaros" törekvések, különválasztva, a Nemzeti Szalonba kerültek.[116]

A nemzeti építészet kérdéséről a gazdasági válság kemény következményei rövid időre elterelték a figyelmet. 1933-ban azonban újra felszínre bukkan; de a "nemzeti" jelszavát akkor már egy új nemzedék tűzi zászlajára.

[115] "Még egyszer: nemzeti vagy nemzetközi építészet?" Kárpáti Aurél zárószava = PN 1930. április 6. 14. l.

[116] Ld. Kárpáti Aurél: A magyaros építészeti törekvések kiállítása a Nemzeti Szalonban = Magyar Iparművészet 1930. 161—162. l.

91.19902 Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat, Budapest

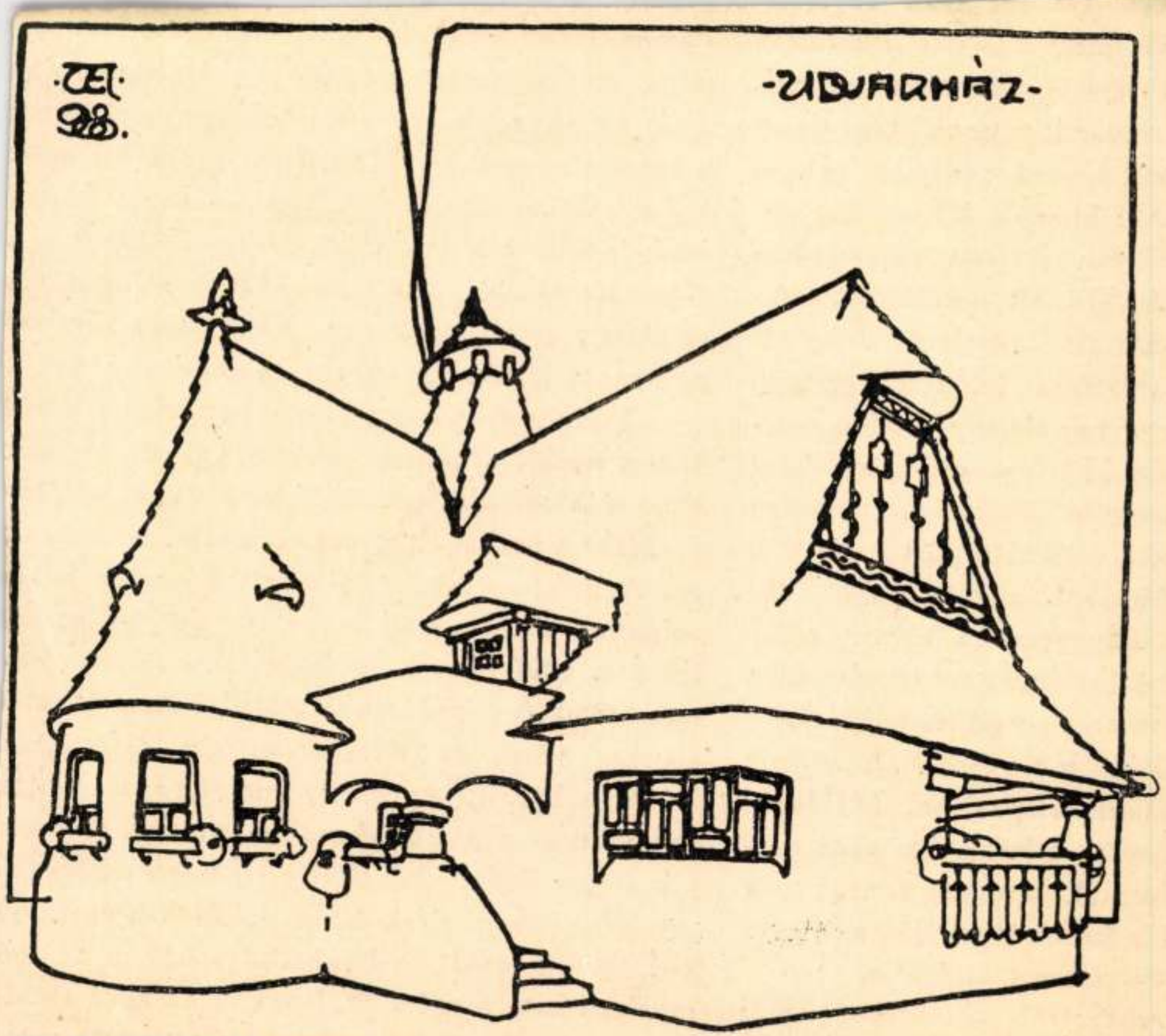

280. MAISON DE CAMPAGNE.

volt. De mi csak ...

...nak, mert a puszta klubházat
...tt egy — tejszövetkezettel.
..., mikor kivánnak tőle olyan
...úttal kormányozható léghajó
Azt hisszük, Thorockai en-
...ívágna. Régóta ösmerjük a
...nek. Csinált s kiállított egy-
...ó-asztalt, amelyet dolgozó-
szertárrá lehetett tágitani.
egy talpalattnyi földön meg-
...jait. Minden épitészünk közt
...értágitó. Bizonyára minden
...tetés nélkül gyúrt iskolából
...ubházból és tejcsarnokból oly
...k alkatrészei a kivánt pilla-
...lkülönödnek. Az iskolaszolga
...yomásra megnyit egy falat s
...plom lett. Apszisát, oltárát
...llékelt alaprajzon. Majdnem
kedves ötleten, ha nem tud-
...gyermek nevelése fordul meg
Ha kultúrát szolgál a művé-
betű szerint szolgálja.
...szerkezetről, körülményekről
...De még ebben a futólagos jegy-

Egy másikon a vakolat fehér s az egész faanyag fehér mázbevonatot kapott. Fehér harmónia: csak az anyagok szövetkülönbsége élénkiti ezt a bájos alkotmányt. Másutt merészen belemarkol a festékes tégelyekbe. Egy szőlőkerti házán zöld és kék minden ablak- meg ajtókeret. És élénk narancsszínű a tető. Olyan szinhatású, mint egy gazdag szőnyeg. Vagy mint a kakas pompás tolldísze. El is nevezték „kakasháznak".

Természetes, hogy a belső berendezés körül bőven nyilik alkalma művészi szinérzéseinek elmondására. A műbarát házába, szinelrendezésébe a mellékelt szines táblán pillanthatunk be. A dohányzószoba diszkrét és mély hatás dolgában nem marad mögötte. Sötétre pácolt tölgyfa, zöld bőr: komoly-kedélyesen csendülnek össze. A fogadószoba tölgyfabutora feketeszürke, vörös és elefántcsontszin ráfestéssel. Vörös a bőr. És éppen ily mélyhangú a butor vasalása, amely ezúttal csakugyan vas. Képzeljük még e kedves házakat természetes környezetükbe, bokrok, fák közé, fölöttük a csattanó kék eget, a tornácon és ablakdeszkákon az égő muskátlikat: megértjük, hogy ez az apró architektúra igazi művészi ösztönből született meg.

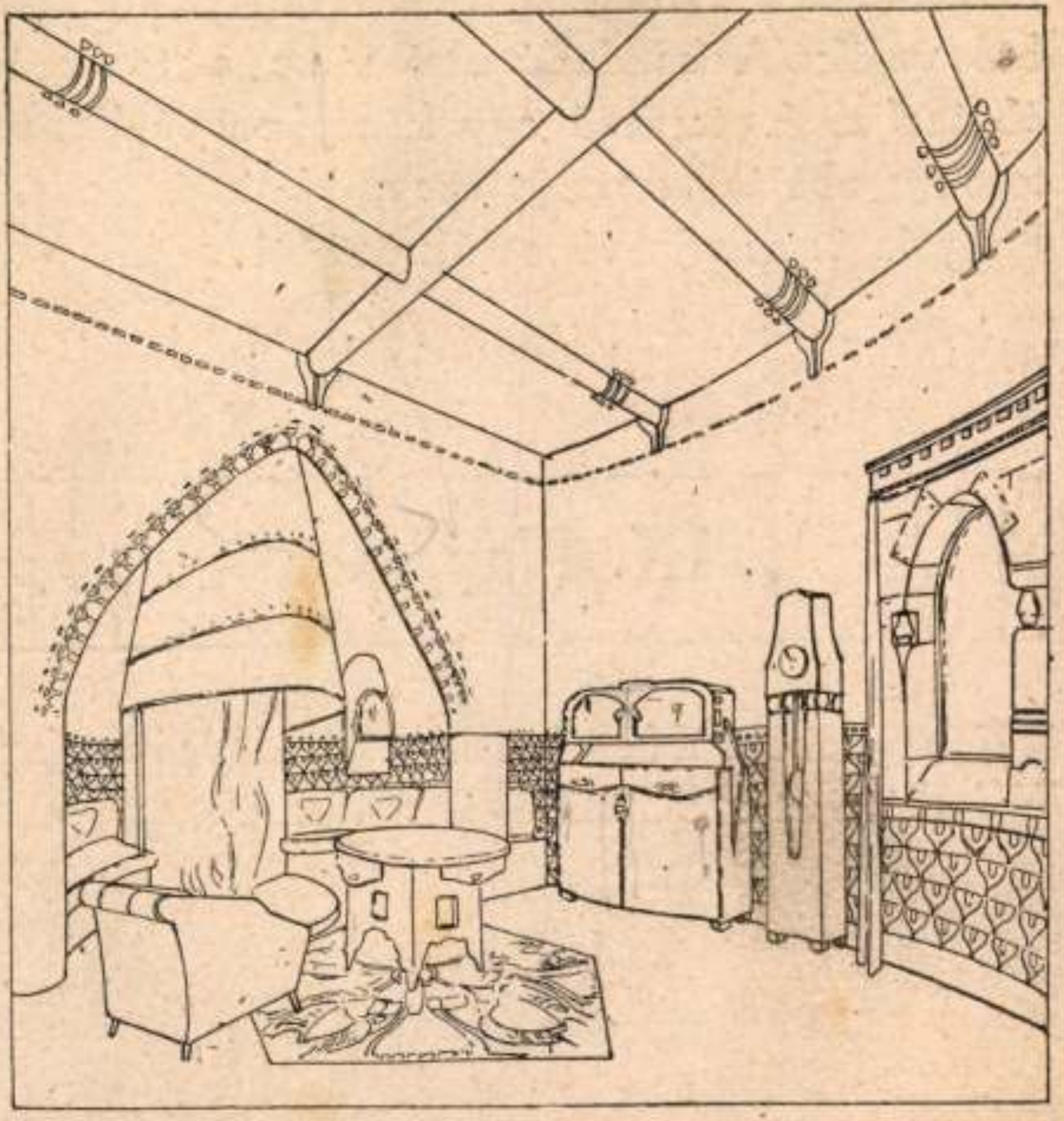

munkák és a kandalló IMREGH PÁL műhelyéből valók. A kandalló alsó része a tűzugrást ábrázolja. A tervező egy középkori várkastély toronyszobáját tartotta szem előtt és ennek hangulatát akarja visszatükröztetni ❤ ❤

IX. Nappali

Mahagoni fából berakással, patinált veretekkel. Készítette SCHMIDT MIKSA ❤ ❤

MŰBARÁT HÁZAS

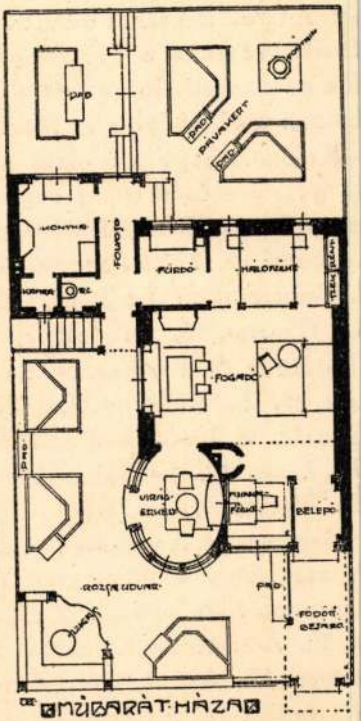
MŰBARÁT HÁZAS

nt. A tarok szó tehát minden más származta-
mellőzve csakis a Taro folyó, illetőleg vidé-
ek köszönheti elnevezését, a Taro pedig a Po
boldali mellékfolyója s a Monte Pennán ered.

Különös, hogy az olasz származású, sőt
sz gyártású lombardiai vagy veneziai tarok
mind francia felírásokkal van ellátva, ezek:
Le Bateleur. 2. La Papesse. 3. L'Impératrice.
L'Empereur. 5. Le Pape. 6. L'Amoureux.
Le Chariot. 8. La Justice, 9. L'Hermite.
La Roue de Fortune. 11. La Force. 12. Le
du. 13. La Mort. 14. La Tempérance. 15.
Diable. 16. La Maison de Dieu. 17. L'Étoile.
La Lune. 19. Le Soleil. 20. Le Jugement.
Le Monde. 17—19. rajz.

Magyarul: 1. A vásáros bűvész. 2. A pápáné.
A császárné. 4. A császár. 5. A pápa. 6.
zerelmes. 7. A kocsi. 8. Az igazság. 9. A re-
e. 10. A szerencse kereke. 11. Az erő. 12. Az
sztott. 13. A halál. 14. A mértékletesség.
Az ördög. 16. Az Isten háza. 17. A csillag.
A hold. 19. A nap. 20. Az ítélet. 21. A világ.

s így a XVII. század második feléből va
már csak azért is, mert a négyest nem
hanem IIII, a kilencest nem IX, hanem VII
jelezték stb.

Valamely kártya korát nagyon nehéz n
állapitani, mert hiába van rajta a kártyagy
neve s lakhelye; ha nincsen meg a kár
gyárosok hivatalos listája azok működésé
pontos idejével, a kártya kora meg nem álla
ható. Azért ilyen lista hiányában csakis
összehasonlító módszert alkalmazhattam, va
a múzeum birtokában levő kártyákat n
állapított korú kártyákhoz hasonlítottam.

A mai tarokkártyákon már más képe
látni s a számjelzők s alakok is rendszerü
francia sorozatba soroztattak s a 10—10 sz
jelző is 1—1 számjelzőre apadt a játék ta
mának rövidítése céljából, így a két feketé
a trèfle s piqueből a 10-est, a két pirosbó
carreau s coeurből az egyest tartották me
így lett a 78-ból 36-tal kevesebb, vagyis

A harmadik játszma közönséges

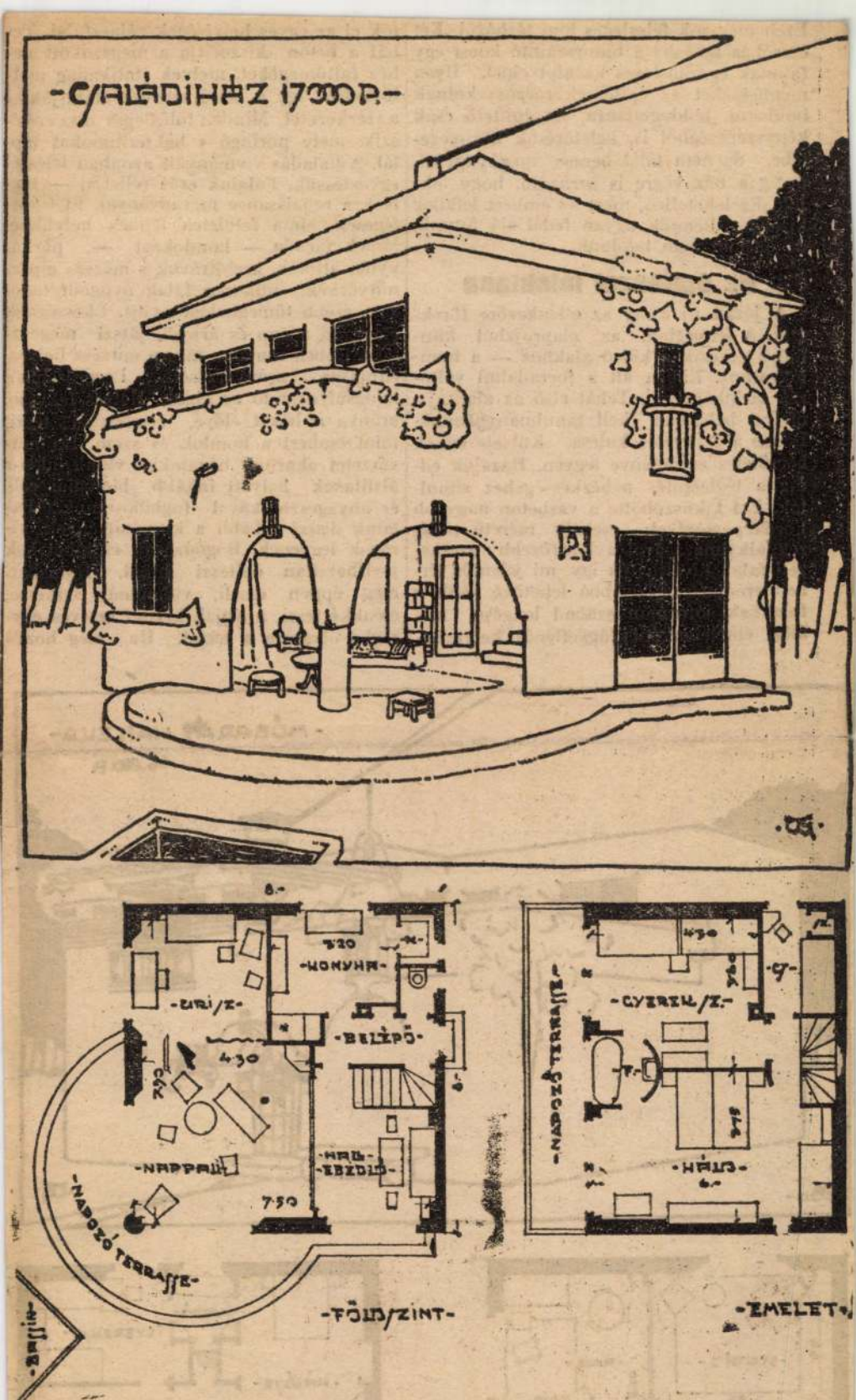

Az eddigi kontár építészet a csecsebecsés diszhomlokzatocskákból — a két dimenzióju kulisszából — forditva, azaz kivülről indult befelé, igy ütközött bele a holt alaprajzba. Eredetét a palazzo és villaépitéstől vette. Utóbbi a rómaiaknál terjedelmes majorságot jelentett, urasági és gazdasági épületekkel. Fogalmát az eklekikusok tehát rosszul értelmezték s főzeüket lovagvári részletekkel keverték s lióhéjba nyomoritva ez illegetim kisdedet. családi háznak kereszteljék. E nagyzási nóbort villáit gyakran diszes felirások „tetőzik" be e nyelvujitási szóhoz illesztve: „lak". Szidónia-, Rebeka-, Sarolta-lak, mely összetett főnevek helyett jobban találnának a következő helyes magyarságu igék: zsaroltalak, meguntalak, megcsaltalak, otthagytalak, loptalak stb. Nálunk a családi ház eleddig megoldatlan, ujabb tipusa pedig éppenséggel utat tévesztett, le az ötödik emeletről a „park"-ba. Igy nevezik a kertet, mely gyakorta csak egy zsebkendőnyi. A konvenció kedvéért még a lichthof-ot is lecipelték. Ez a szolgai átvétel az oka a sok lakhatatlan lakásnak.

Ezek meg sok felesleges lom tárházai. Két ötszobás lakásba a butorszállitó kocsi egy falunak is fölösleges kacatot cipel. Ilyen menhelyeket az épitészek ráerőszakolnak boldogra, boldogtalanra. Az épittető csak kényszerüségből is, beletörödik környezetébe, de nem talál benne megnyugvást, pedig a ház végre is arravaló, hogy lakjuk. Ez lehetetlen, mert az embert lelkileg kizárja. Bennük ugyan fedél alá jutunk, de otthont nem találunk.

Az épiteszet lélektana

A józan uj irány az ellenkezőre törekszik. A lényegből, az alaprajzból kiindulva érkezik a külső alakhoz — a homlokzathoz. Ebben áll a forradalmi változás sarktengelye. Tehát első az alaprajz, melyet behatóan kell tanulmányoznunk. Benne a fejlesztés kulcsa. Külseje ennek becsületes eredménye legyen. Házaink eddig a téglaépités nehézkességéhez simultak. Ezt kiküszöbölte a vasbeton nagyobb hordképességével; csekély méretü pillérek alkalmazásával a legerősebb szerkezeti falak kiválthatók igy, mi jelentős térbeli eredmény. Továbbá lehetővé válik a falaknak jóformán szabad lengése, miáltal emeletenként függetlenül helyezhetők el az egyes helyiségek válaszfalai. Tehát a beton kiszoritja a megszokott nehéz faltömegeket, melyek statikailag mellőzhetők. Igy a belső szervek alakitják ki a szerkezetet. Minden fölösleges disz enyészik, mely porfogó s baktériumokat táplál. A haladás vivmányait azonban izléssel egyeztessük. Falaink erős reliefjei — melyek a renaissance maradványai, itt fölöslegesek, sima felületek lépnek helyükbe. Minek façade — homlokzat —, párkányok, attikák, architrávok s mázsás gipszmityörkék, mikor a falak nyugodt tagozata szebb tömeghatást nyujt. Ékességnek elegendő a nap és árnyék játszi megoszlása. Ebben mutassa meg a müvész helyes, ritmusos arányérzését. Legerősebben hangsulyozandó az ablak. Helyes fekvése, aránya a házat élővé, értelmessé teszi, mint embert a homlok és szem. Ha müvészetet akarunk házainkba vinni, akkor álstilusok helyett inkább biológiai célés anyagesztétikával foglalkozzunk. Falaink diszei inkább a kuszónövények, virágok legyenek. Bogódzásuk elfödhet sok javithatatlan épitészi hibát. Hatásban meg éppen emeli, vidámmá, szinessé, élénkké teszi, a tájjal, kerttel szerves egységbe olvassza a házat. Ha még hozzá

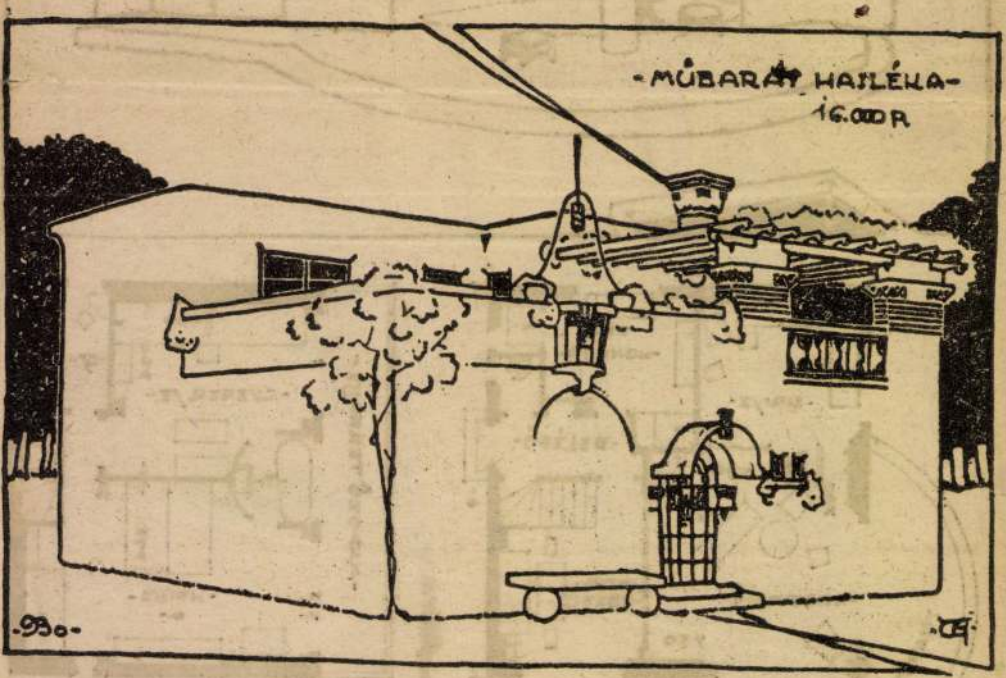

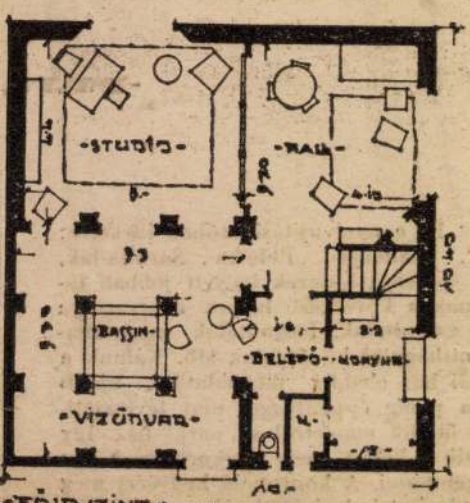

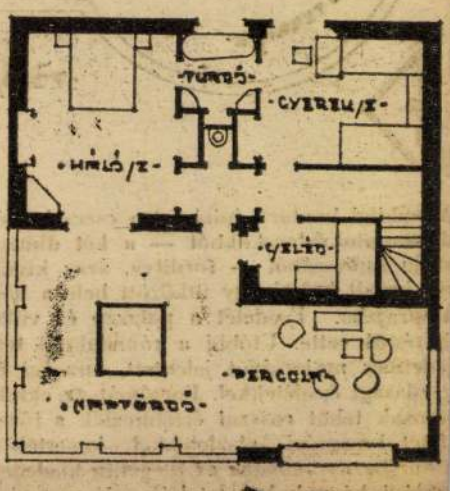

„Az én leányom nem modern leány."

Ugyebár, már mindnyájan hallottuk ezt a jelszót leányos anyák szájából. Különösen gyakran hangzik el, mikor jóképü és türhető állásu fiatalember (ez a meghatározás nem kort jelöl, hanem családi állapotot: lehet esetleg ötvenesztendős fiatalember is) forgolódik a kisasszony körül, de mondogatják az anyák egymás között is, részben dicsekvés céljából, részben pedig, hogy ezzel magyarázzák, miért nincs az ő gyermeküknek annyi udvarlója, mint a modern leányoknak . . .

Tagadhatatlanul kellemes hallani. Olyanformán hangzik, mint a kávéház üvegtábláján ez a felirás:

„Nálunk nincs jazz . . ."

Vagy a házmesteri fogalmazással és magyarsággal való hirdetésben:

„Ezen házban cserépkályhákkal lesz fütve . . ."

Vagy a moziban:

„Mi még mindig némafilmet játszunk".

Az ember, különösen kissé idősebb korában, édes álmodozással gondol vissza a régi jó időkre. Idegeire megy a ma tempója, a mai technika boszorkányos, de hangulat nélkül való kényelme, a mai ember felületes és idegen gondolkodásmódja. Sokban igaza is van. Bizonyitéka ennek, hogy olyat is tapasztalunk, ami a régi idők haladásában nemigen fordult elő: a kor kénytelen néha-néha valami ujat elvetni, hogy a kipróbált régihez térjen vissza. Ennek a fejlődés gyorsasága az oka.

De még a mi jó, ami állandó és idővel kellemessé is lesz az ujban: az is olyan gyorsan jön, hogy az érettebb embernek nincs ideje megszokni. A gyerek: az belenevelődik. Azért van a világon annyi modern fiu és anyapesti és vidéki asszonyságok, de még egyáltalában nem koros urak sem helyeselhetnek, különösen akkor, ha az illető fiatal hölgyet az ugynevezett komoly szándék szemszögéből nézik. Jövendőbeli feleségét senki sem szereti például késő este valami mulatóhelyen látni egy-egy „jópajtás" társaságában, bármennyire biztositsa is róla a leányka, hogy semmi, de semmi sincs a dologban, csak éppen „jó pofa a fiuka, akivel el lehet heccelődni". De az árgyéluskirályfiát! — kiált fel erre a férjjelölt, az én házasságomban semmiféle más fiuka ne szerepeljen, mint az, aki majdan a bölcsőben fog evickélni.

Sőt még olyan maradi ember is lehet, aki azt kifogásolja, ha a fiuk és leányok minden szülői kiséret nélkül hosszabb turistakirándulásra mennek, vagy csónakpartikat rendeznek. Ez az utóbbi, természetesen, felfogás dolga. A mai leánynak, aki többnyire egész héten dolgozik, joga van ahhoz a kis weekendhez, amelyet a Duna partján vagy a hegyekben tölt el és azt sem lehet rossznéven venni, hogy csak ugy megkivánja a férfitársaságot, az udvarlást, mint mamája, akit báliba és koszorucskába vittek annaidején. De ha Erzsike jó anyja kijelenti, hogy az ő leánya nem modern leány és azon a véleményen van, hogy Erzsók, ha szabad levegőre van szüksége az iroda után, ugyanezt a szabad levegőt sokkal fesztelenebbül és kényelmesebben élvezheti, ha csupán egy-két barátnője kiséretében indul utnak: nem merném állitani, hogy Bözsikénk mamájának nincs kilenczven százalékban igaza.

Viszont nincs mit dicsekedni vele, ha a fiatal leány abban az értelemben nem modern leány, hogy ma is vég-

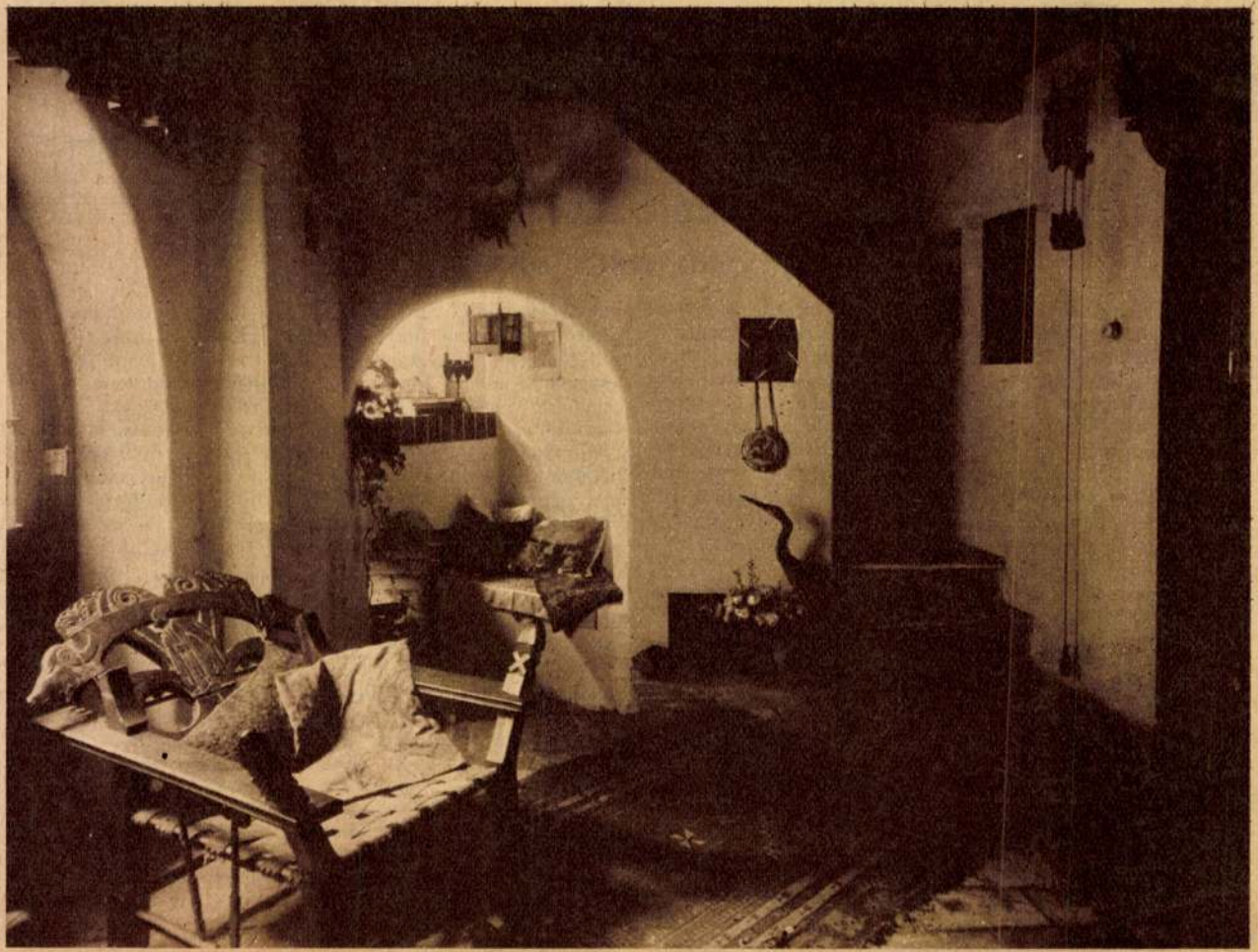

Lépcsőfeljárat.

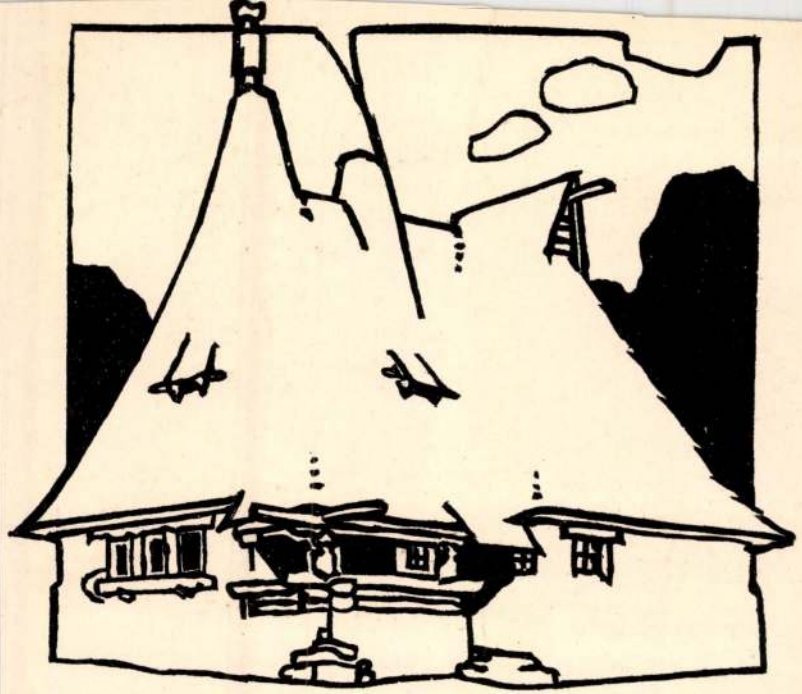

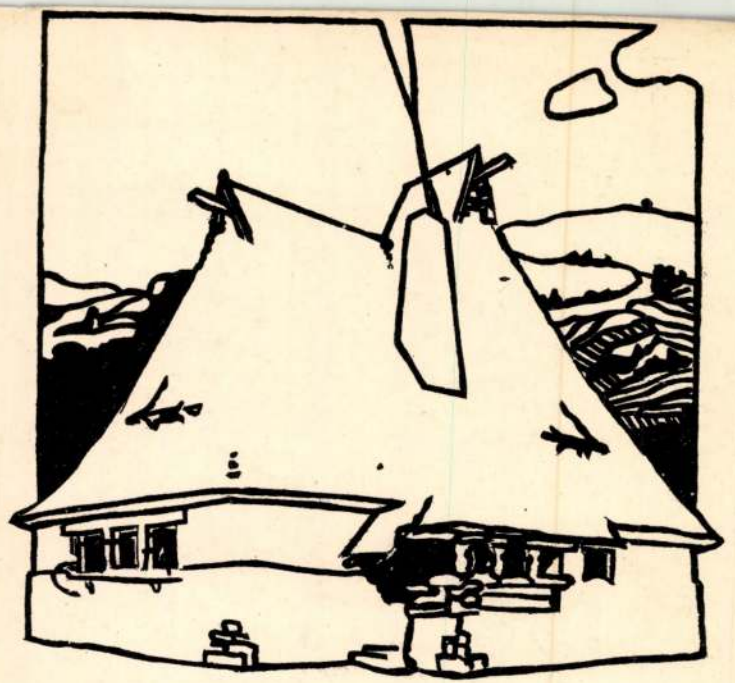

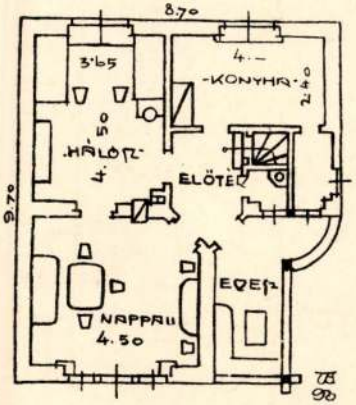

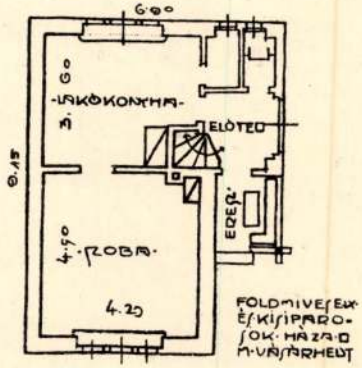

Arbeiterwohnhäuser in Siebenbürgen.

Architekt Eduard Wigand, Maros-Vásárhely.

Thoroczkai Wigand Ede

Szekrény, 1902, palisander, rózsa, cédrus
ezüst berakással,
Karosszék 20 n. eleje (2 db.),
Falitároló,
Díszasztal 1900 körül,
Tálcaasztalka 1900 körül.

Die Kunst der Jahrhundertwende, Ausstellung
István király muzeum közleményei, Serie, D. Nr. 41
Székesfehérvár, 1965

271

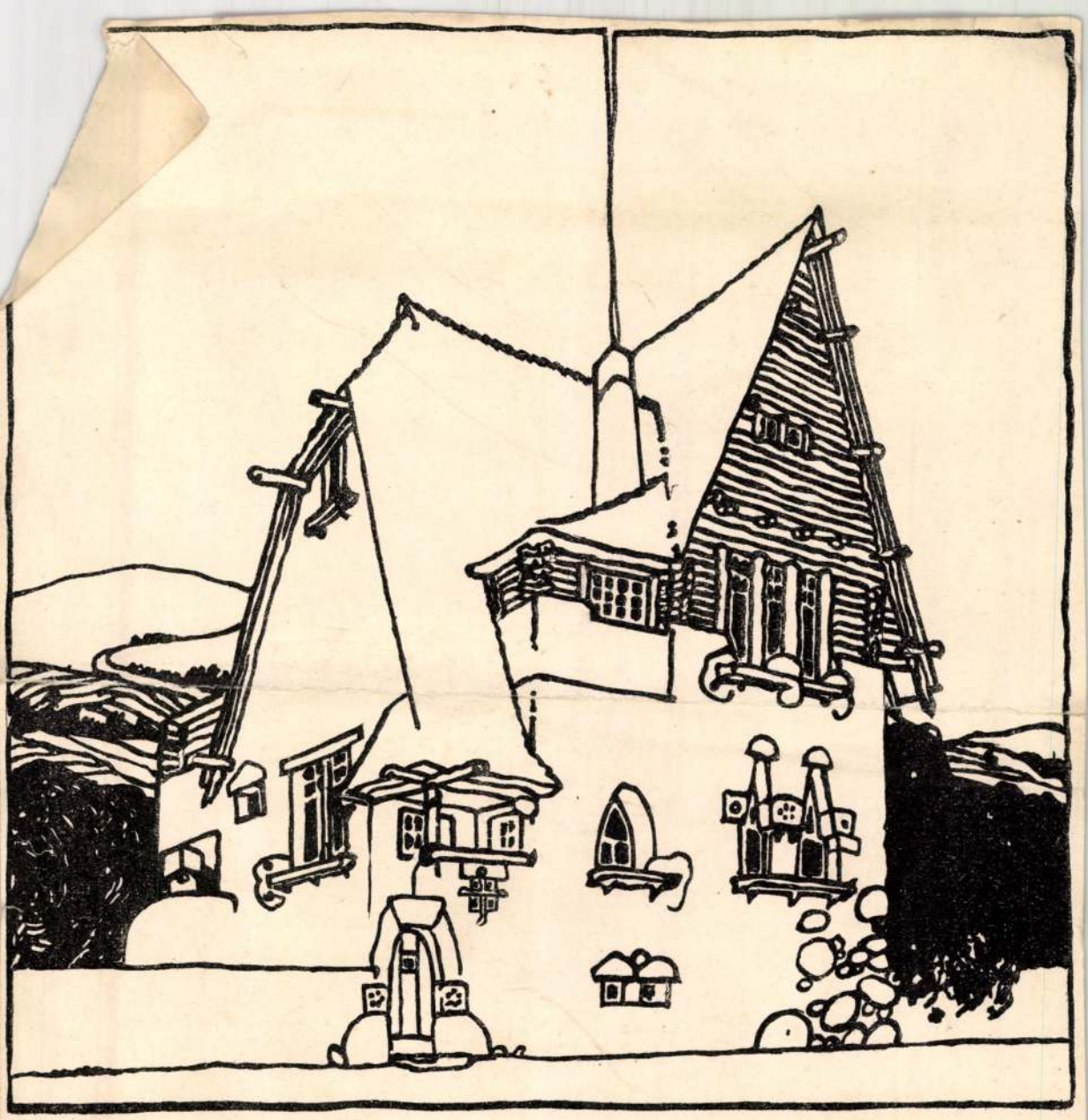

Einfamilienhaus.

Architekt Eduard Wigand, Maros-Vásárhely.

282.

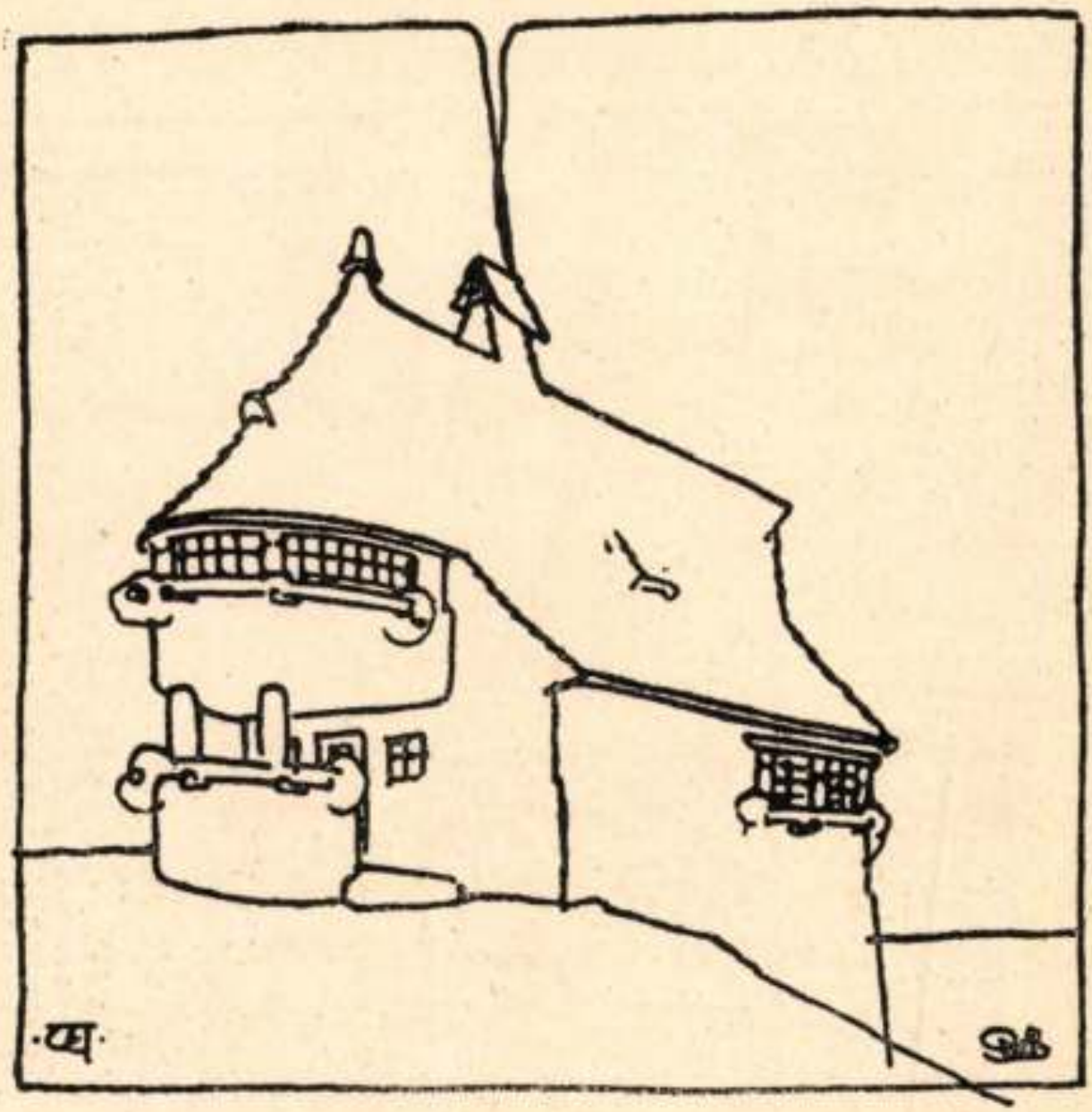

282. PRÉSHÁZ. PRESSOIR.

(l. 275. old.) 1. a makk (1. rajz), 2. a levél vagy zöld (2. és 3. rajz), 3. a tök vagy sárga (4., 5., 6. rajz), 4. a szív vagy piros (7., 8. rajz). De viszont a franciák ugyancsak mai nap is használatban levő 4 sorozata: 1. trèfle

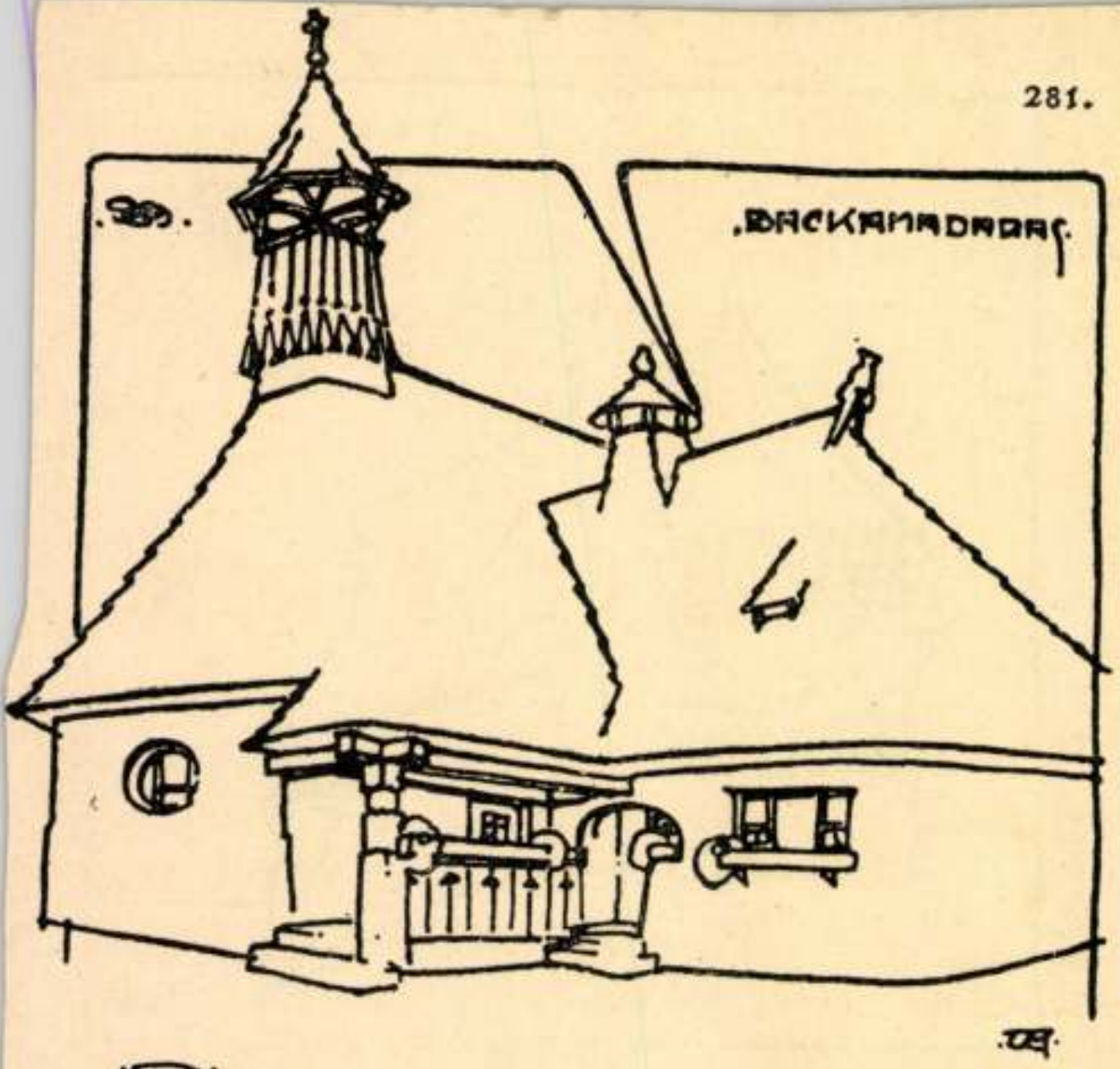

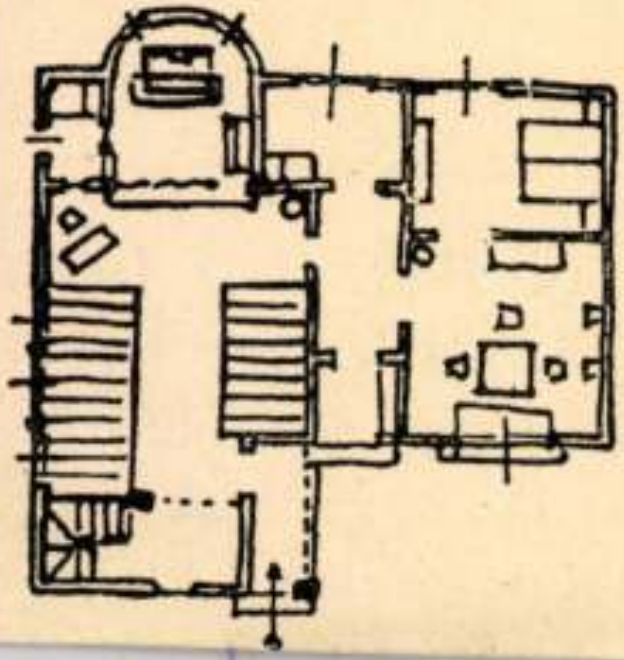

VÁZLAT EGY. ISKOLA-TEMPLOMHOZ

281. EGLISE ET ÉCOLE DE VILLAGE.

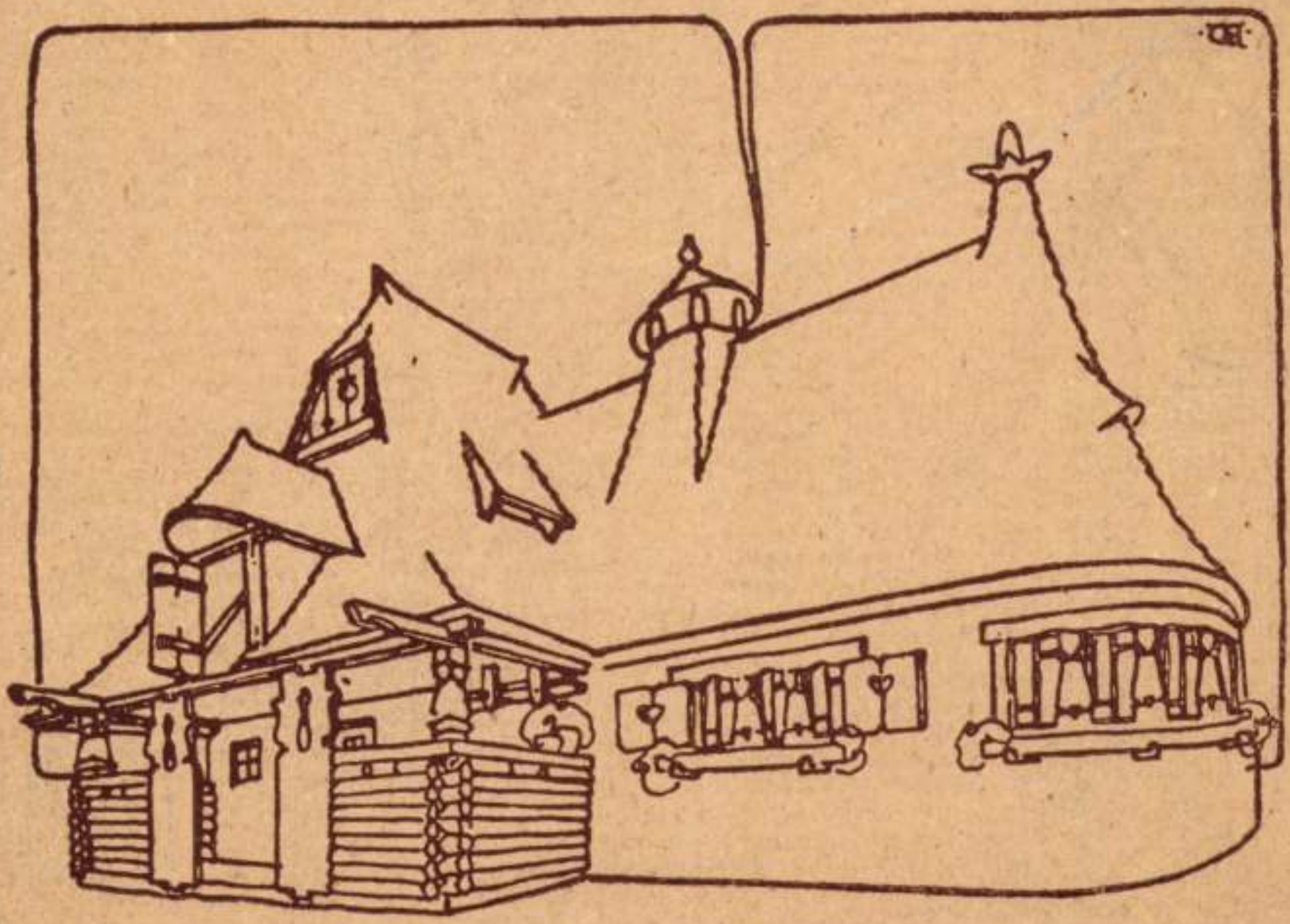

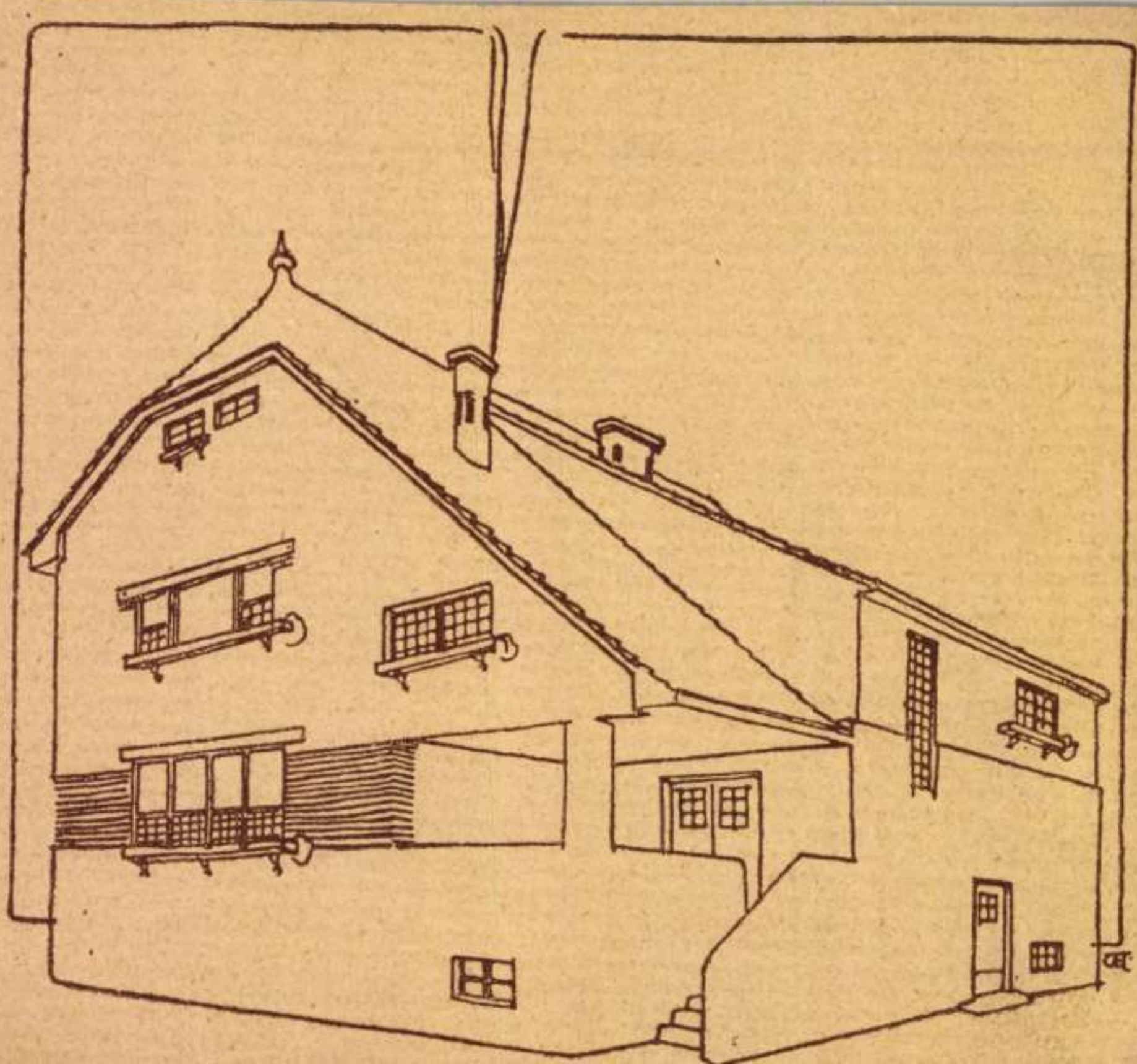

Forrai Wigand Ede

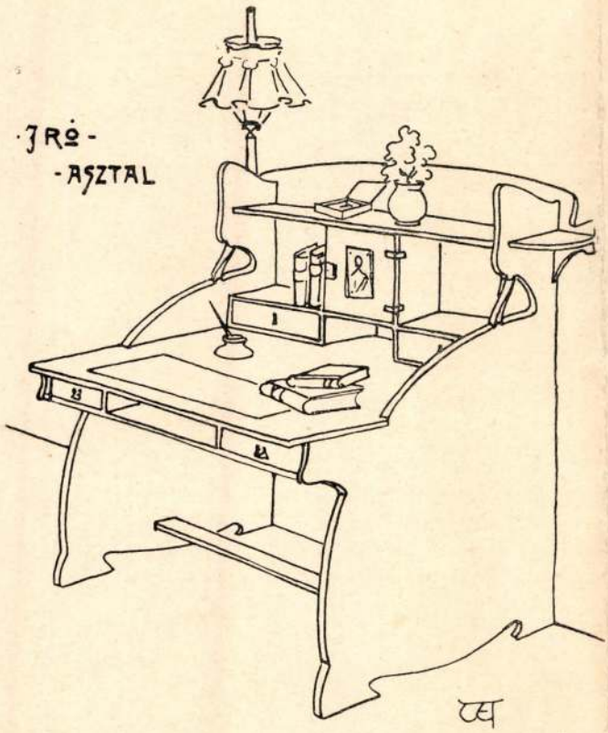

·IRÓ-
-ASZTAL

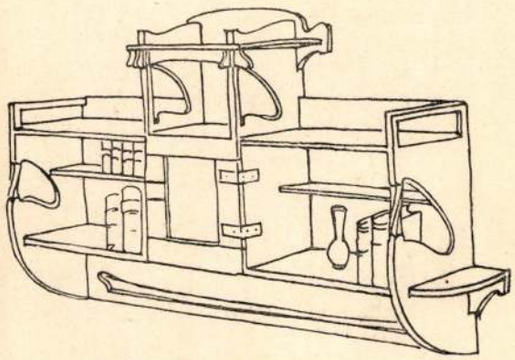

·FALI·ETAGEREK·

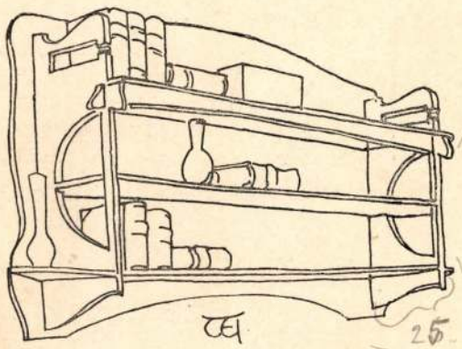

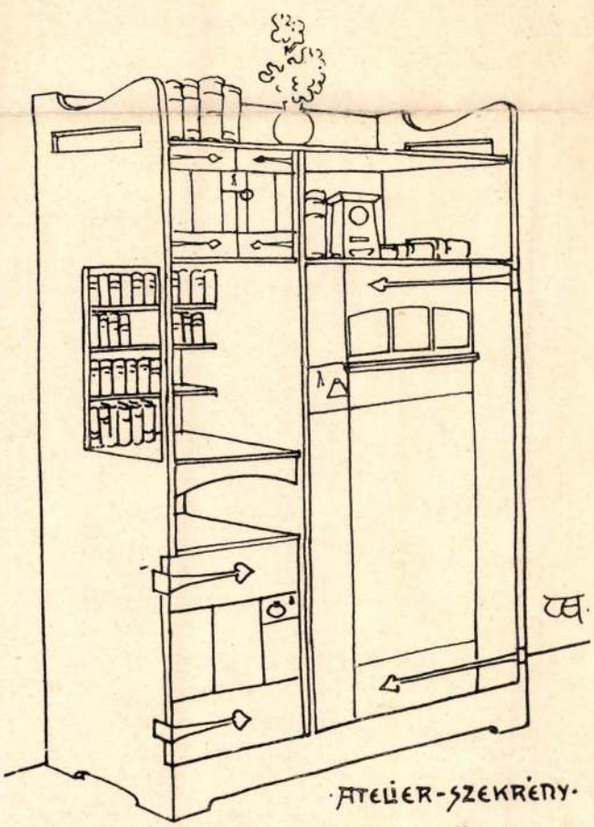

·ATELIER-SZEKRÉNY·

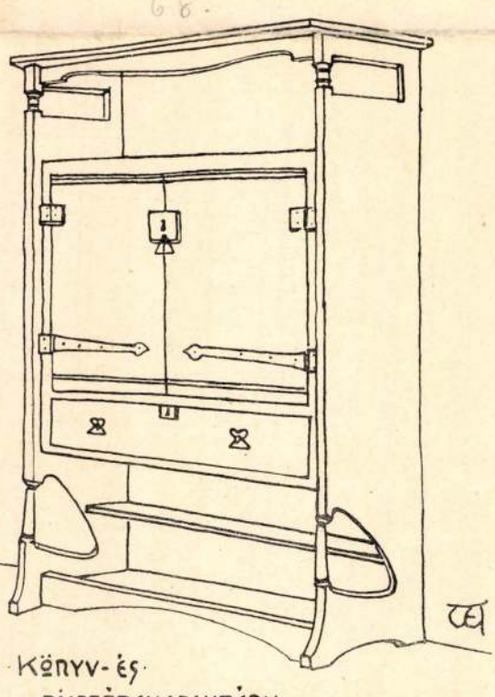

·KÖNYV-ÉS·
DISZTÁRGY-SZEKRÉNY.

Wiegand Ede rajzai.

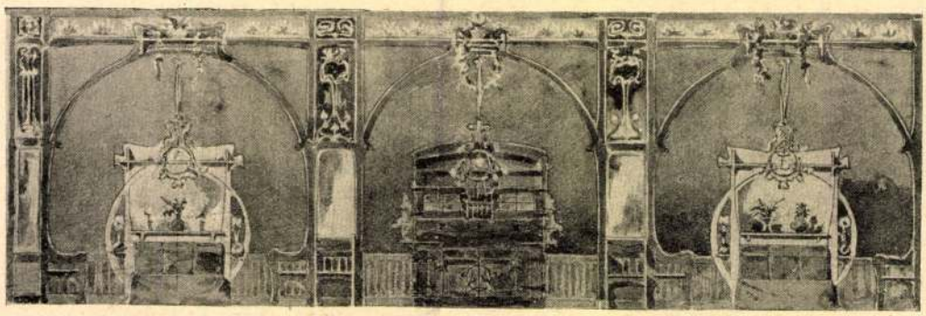

VÁZLAT EGY KÁVÉHÁZ BERENDEZÉSÉHEZ. Wiegand Edétől.

megoldása kell, hogy a modern művész főtörekvése legyen. Addig is egy fiatal művészünknek, Wiegand Edének, egynéhány bútor-tervezetét mutatjuk be, ki a karácsonyi kiállításon ugyan nem lesz képviselve, de a kinek részben ugyan még idegen befolyás alatt álló tervezetei tökéletesen helyes alapon nyugszanak és megérdemlik, hogy azokat közönségünk megismerje. Ha mindezeket összevetve kérdjük, hogy melyek tulajdonképen egy modern lakás jellemző tulajdonságai, úgy erre a következőkben felelhetünk: Világosság és levegő, kellemes és friss színek, egyszerű és sima, konstruktiv alapon álló, minden fölösleges diszítést nélkülöző és csak vonalaik és összeépítésük szellemes formája által művésziesen ható bútorok; kevés, de válogatott dísztárgy és kép, ezek volnának a korunk szellemének megfelelő lakás legpregnansabb ismérvei. Az egyes bútorok pedig bírjanak a következő tulajdonokkal: az ülőbútor legyen kényelmes és teljesen az ülő test idomainak megfelelő, a mellett ne túlságosan és ne nagyon puhán kárpitozott, könnyű, ne túlságosan nagy és könnyen mozgatható. A szekrények szorosan a szükséglethez mérten legyenek beosztva és beosztásuk lehetőleg kívülről is legyen látható; ezzel a kényelmi szempont mellett bizo-

·KÖNYV-
SZEKRÉNY·

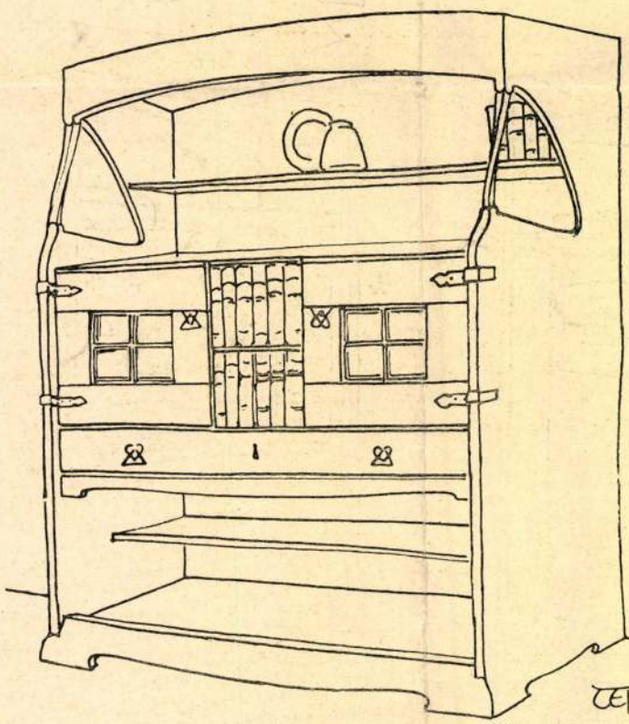

Wiegand E. rajza.

Spiegel Frigyes: Modern bútor.
Magyar Iparművészet
1899. 248. l.

THOROCZKAI WIGAND EDE

A Magyar Nemzet galériája

1995 máj 27

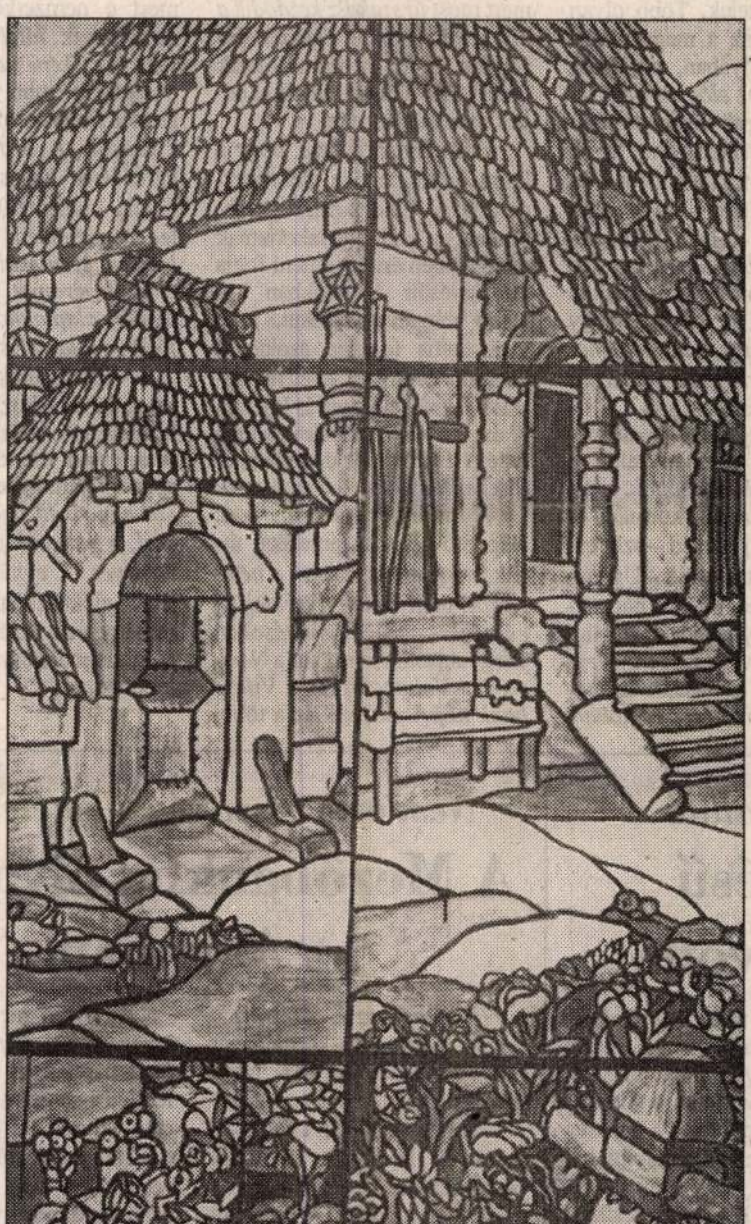

Amikor a képernyőn követjük a parlamenti eseményeket, talán sohasem gondolunk azokra a tervezőkre, művészekre és iparosokra, akik ezt, a mai Magyarországhoz mérve elképzelhetetlenül pazar kivitelű, mégis visszafogott eleganciájú, ünnepélyes környezetet létrehozták. Bár Steindl Imre irányítása vitathatatlanul érvényesült, a káprázatos végeredményhez jelentős építészek, dekoratőrök is hozzájárultak. Egyik közülük Thoroczkai Wigand Ede, aki százhuszonöt éve, 1870. május 19-én született Pesten, és ötven esztendeje hunyt el. Az angol reformbútorokon iskolázott, korai bútorait, berendezéseit ebben a szellemben tervezte. A múlt század közepétől a tervezők Angliában tudatosan fordultak a gótikus bútorok tanulságaihoz. A tömör tölgy, lévén hazai nyersanyag, a kézenfekvő szerkezeti megoldások rokonszenvesebbé váltak az egzotikus fákkal, importált eljárásokkal szemben. Thoroczkai Wigand Ede ennek a kézműves munkát értékelő szemléletnek volt neveltje, majd tanárként apostola. Épségben maradt berendezése a Szépművészeti Múzeum grafikai bemutatóterme, amely szinte észrevétlenül szolgál mint tároló és kiállítótér. Munkássága eszmeileg a gödöllői művészcsoporthoz igazodott, az angol példán lelkesülve, a magyar népművészet formavilágából építkezve kívánta megteremteni a jövő építő- és iparművészetét. Számos magánházat, műtermet és közösségi teret alkotott, képünkön egy üvegablakterve látható.

:la amerikai befektetőkkel találkozott

ált az IMF-megállapodá

tésére alakuljanak ki a b feltételek. Több olyan at is lesz a magyar külg tarsolyában, amelyeknyege az *előnyös befektehetőségek* megteremtése. ejlesztési terv, amelyet az lolgozott ki a Videotonon bővítésre – fejtette ki Gyula –, igen fontos és os, hiszen *újabb munkaet* teremt. Ezt az amerikai etést is az jellemzi, hogy *levetett technológiát, ha legmodernebbet honosítg* Magyarországon.

A befektetők panaszok- éltek, mindenekelőtt *a ráciát kifogásolták*, amirsze a magyar kormány és osság is szenved – szögezminiszterelnök. – Ugyankivétel nélkül hangsúk, hogy mindennek ellenis *Magyarországon a legzőbbek a befektetési talatok az egész régióban.* Ezt azért különösen jó hallani, mert most *új szakasz kezdődik a privatizációban*, s egészen bizonyos, hogy ez iránt fognak érdeklődni a nagy amerikai cégek utazásunk során.

Horn Gyula jelezte, hogy a kormányzat mind a makrogazdaságban, mind a mikrogazdaságban az eddigi gyakorlatnak megfelelően érvényesíteni fogja az Egyesült Államokban kötendő megállapodásokat, azaz határozatba foglalja azokat, s határidőket előírva az egyes tárcák konkrét feladatait is kijelöli. A magánszféra számára pedig a feltételrendszer alkalmassá tételével alakítja ki az érdekeltséget.

A miniszterelnök aláhúzta: alapvető célja az amerikai útnak, hogy *előmozdítsák a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel esedékes megállapodásokat.* Tárgyalásokra kerül sor a *Nemzetközi Valutaalap és a Világbank* képviselőivel. Ez a többi között azért fontos szám mert e nemzetközi pé szervezetek *hitelesítik ság fizetőképességét*, il Világbank több konkr lesztés finanszírozását h kilátásba. A *Magyar* kérdésére válaszolva Gyula kijelentette: rem leg *a parlament a jöv kedden szentesíti a st ciós programot, ami komoly alap ahhoz, hog jöjjön a állapodás az IM*

– Eljuthatunk egy megállapodáshoz – érv niszterelnök a Nemzetk lutaalappal esedékes t sokról –, amelynek *elsz sza egy rövid lejáratú szól, a második pedig roméves együttműk* Ezek előkészületei fol remény van rá, hogy megállapodást az idén lehet hozni.

beszállító

sztésű

orvonat

kedési tárca politikai áltkára azt hangsúlyozta: or a MÁV megújulásáról ülünk, nemcsak a mellékak gondjaira és a társaság eségeire kell gondolni, haarra is, hogy csak *új fejsekkel*, korszerű kocsikkal et meg a magyar vasút a ásoknak.

Kostyál István, a Ganz let elnök-vezérigazgatója mondott arról, hogy az új járket két és fél év alatt fejette ki a cég, létrehozásában mint *hatszáz magyar beító* vett részt. *Magos* rgy, a MÁV Rt. vezérigazhelyettese arról beszélt, az eddigi InterCityk *felújítocsikból* állnak, s ez az első hogy kifejezetten erre a kifejlesztett járműveket kedtet a vasút. Ezek az első *ondicionált* belföldi kocsik ÁV vonalain.

(h. cs.)

Nem érte veszteség a betétesek

A Mezőbankba olvad az Agrobank

(Folytatás az 1. oldalról)

A pénzügyi kormányzat döntésének lényege az, hogy befejezik a bank konszolidációját, de nem azzal az eljárással, amellyel korábban a többi pénzintézetet – azaz az egész hazai bankrendszert –, mert így lehet elejét venni annak, hogy a költségeket a lakosságra kelljen áthárítani. Az újratőkésítésben az Országos Betétbiztosítási Alap – azaz a honi kereskedelmi bankok intézménye – is részes, sőt tulajdont is szerez az Agrobankban, ha nem is hosszú távra. A pénzügyi tárca az úgynevezett konszolidációs állampapírokból ad át az újratőkésítési csomagba – ez a megoldás áttételesen a lakosságot is terheli –, a kereskedelmi bankok pedig hitelnyújtással és más pénzügyi műveletekkel vesznek részt az akcióban. Bár ez utóbbiak még nem biztosak, de az igen, hogy a Magyar Nemzeti Bank *az ügyfelek javára garantálja az Agrobank likviditását.*

Az is eldőlt, hogy *a Mezőbankba olvasztják be az Agrobankot*, igaz, az utóbbi pénzintézet vasárnapi közgyűlésén e folyamatnak csak az első lépéseire kerülhet sor. Ezúttal „csak" arról dönt ez a fórum, hogy megkezdődik a fogyókúra, s megszüntetik a veszteségtermelést.

Az előző menedzsr igazgatóság *felelős* megállapítása is a társ lenlegi igazgatóságánal erre szintén az elköve dőkben kerül sor. A k nemcsak a még le ner számvevőszéki vizsgál nem további feltárások is tisztázni akarja, hogy milyen mértékben része Agrobank tönkretételét 87 százalékos részvér donnal rendelkező *állan* gyűlésen a Mezőbank ja ta vezérigazgató-jelöltre voksát. A Mezőbankb beolvasztás azt jelenti akár már a legközelebb ben – immáron jó közé ként – *az agrárszektor szírozásában* vehet rész tőkésített Agrobank is.

A döntés, illetve az á kárnak, a banfelügyeleti nek és az OBA vezetőjén napi tájékoztatása egy arról szólt, hogy *az Ag hétfőn kinyit*, s minden te ben teljes körű szolg nyújt az ügyfeleknek. Va *betétesek, folyószámla-t nosok az eredeti összege kamataikkal rendelkezne* nálhatják, kivehetik, át ják pénzüket. Ezt jelenti késítés és az MNB gara likviditásról.

ések

laxszal

lezi a Kordaxot a telep el-ására.

A Szigma-Ex Kft. mint a legobb hitelező, tőke–hitel erzióval százszázalékos tu-

-HABITACIÓN-

Isten árnyékában

Irta: Dékány András

Reggeli hétóra felé járhatott az idő. Sötétség volt még és köd feküdt a városra. A lámpák már régen kialudtak, a villanytelep jóvoltából, ahol éjfél után megáll a gép.

Nagynéha szánkó csilingelt végig a Budai-uton, tanyai lovacskákkal a rud mellett, tanyai emberekkel a kasban. Alig volt hallható a paták dobbanása, a szántalpak nesze. A csengők ütődése volt hallható először, azután feltünt a ködben imbolygó szán, elfolyó konturral, furcsa alakokkal, furcsa lovakkal párába borult feketeséggel... majd megint a csengők szóltak, folytonosan halkulva, elveszően...

Tanyai emberek jöttek messze pusztákról, végtelenségbe tünő hómezőkön át, mert Ádám reggele volt ezen a napon — este pedig Krisztus eljövetele — és sokan, családok a reggeli misét áhitozták, vágyták. Szánok, lovastól, valaki barát, testvér udvarára kerültek. — subás emberek, legénykék, kendős asszonyok a barátok templomába, áhitatra mentek. Lehajtott fejjel, kimért léptekkel haladtak a házak mellett, el a Budai-ut nagy kőfalánál, ahol a sarkon a barátok temploma áll, a szentéletü papok istenes háza

Ide ballagtak a tanyaiak, nem törődve a ködös reggeli nyirkossággal, hogy

lámpa, csak az oltárnál, fent a magasban és oldalt egy-két gyertya, sárga lángocskák, vibráló pontok.

Az egyik padban, ott a második oszlopnál, ült Bozó Pál bakter felesége, a Rozálka. Mellette Filofej muszka nézelődött, tekintgetett szét.

Fáci Ambrus hozta be őket szánon. Rozálka ugyan szabadkozott a tegnapi estén:

— Nézze Pál, én nem mehetek kend nélkül, mert megszólnak.

Bozó Pál intett:

— Ugyan mán, lelköm, ne gyerekeskődj! A muszka legény nem számit, mert muszka. Én nem mehetek, de mégis illő, hogy te ott légy.

Igy azután a reggeli vaksötétben, nehéz pusztai ködben elborult uton haladó egyik szán kasában ült a Rozálka, a hajtószárnál pedig Filofej Alexandrovics. Lépésben haladtak a lovak, óvatosan. A Vásári-utcán istállóba került a szán, — Rozálka, Filofej és Fáci Ambrus családja a templomba ballagott.

Hét órakor megszólalt a sekrestye melletti csengő, az orgonista futamokat játszott, mély és magas hangokat szólaltatott meg. Páter Biró jött be az oldalajtón, piros ornátusban, két minisztránstól kisérve. Páter Biró már nagyon öreg ember, baja olyan

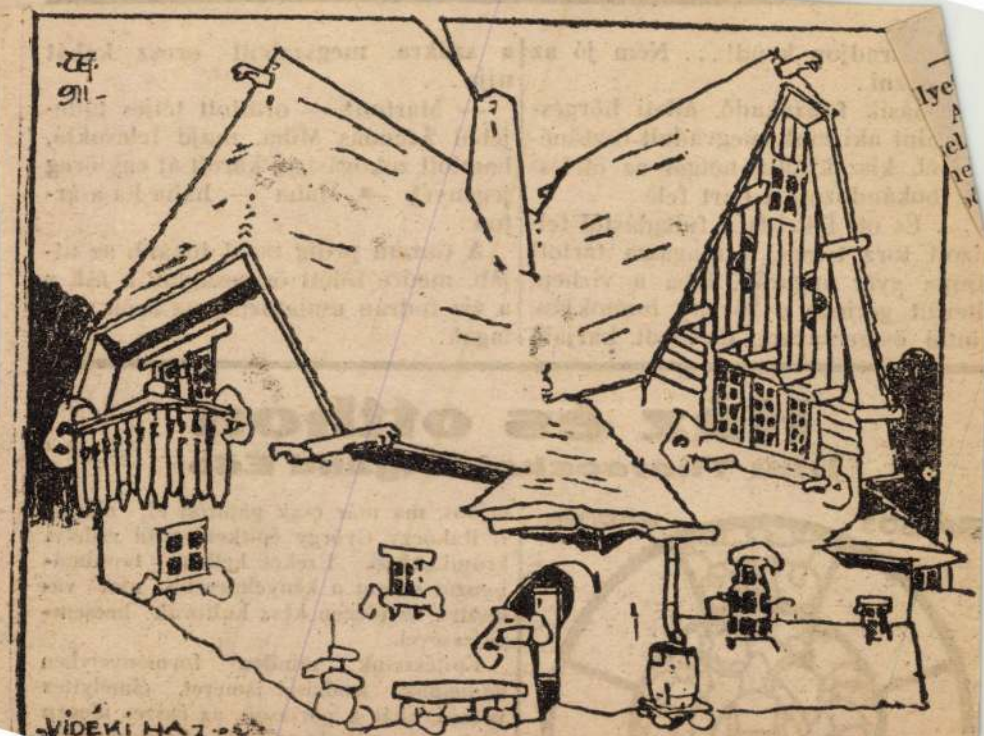
VIDÉKI HÁZ

- Maradjon kend! ... Nem jó az t nézni ...

A másik felszakadó, állati hörgés-, mint aki csak megvadult ösztönék él, kiszakitotta magát az ölelésből, bokándozott a part felé.

... És ott feketélt a fulladástól felizott torz tetem, a magasra tartott ámpa gyér sugarán, lába a vizben, lterült gerince a föveny homokján, intól összecsavart, dermedt karjain a szükre megszabott orosz kabát ujja ...

— Márton! — orditott teljes tüdejéből Árendás Mihá, majd felcsukló, homlott zokogásban karolt át egy öreg jegenyét. — Máha — haha-ha-a-árton ...

A Garam pedig ment tovább az utján, medre fölött összesugtak a fák s a viz fodrán mulatoztak az örök csillagok.

Ház és otthon

Irta: Thoroczkai Wigand Edo

sajnos, ma már csak papiron él; olvasd I. Rákóczy György épitkezéseiről erdélyi krónikákban. Ezeket kellene tanulmányozni s nem a kényelmesebb utat választva az idegen kész kulturák becsempészésével.

Épitészeink minden formanyelvben dadognak, irodalmi ismeret, elmélyités nélkül, akár a portások, az összes idegen nyelveken. Kofferszámra, becsomagolva

Wigand Ede, Toroczkai

1914-ben megjelent „Négyféle mivekről" c. füzete

a magyar nép építőmüvészetéről a magyar házról kertjéről s annak virágairól s az egyházmüvészetről a falmal kapcsolatban.

A füzet a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság érkönyvéből való külön nyomat.

rkas Rózsi
érváry Erzsébet

ál Margit
" Vilmosné

gáry- Kovách E.

nes Péterné

hardt Alajosné

k Oszkárné

árpás Erzsébet

enes Gitta

Wigand Ede

Jánformtörekv. 4 O.l

Wigand Ede

Thorockai

1919 V. 3 – VIII. 2. és

1922-től, az építé-

szeti tervezés tanára,

magyar otthon művé-

szete.

Éimisk 1930. 78. l.

Wigand Ede, Toroczkói

NB. Saját könyvén is egyszer Toroczkai-nak, máskor Toroczkói-nak írja magát.

1915-ben megjelent műve: „Öreg csillagok", Nagy Sándor rajzaival a magyar ég csillagzatairól szól. A csillagos égre vonatkozóan gyűjtötte össze a népies szólásmodokat, nyelvhagyományokat és megszerkesztette a magyar népies égabroszt, meglet Nagy Sándor rajzában körül-

BUDAFEST
935-JUN 22-E11

Wigand Ede, Toroczkai

!! nevének ez a helyes írás-
módja -!!

1916-ban a Táltos kia-
dásában jelent meg a
Hímes udvar c. műve
Arcképe is kiadva. A be-
vezetőt Margitay Ernő írta.
Ebben megírva fenti igen
részletes életrajza, meg jobb
lenin felhasználandó.
A könyvben kamos műveinek reprodukciója
Megvan a MOB
könyvtárában.

VASÁRNAP

28

Kath. F. 7. Ince p.
Prot. F. 6. Ince

HÉTFŐ

29

Kath. Márta sz.
Prot. Márta

KEDD

30

Kath. Judit vt.
Prot. Judit

SZERDA

31

Thoroczkai Vigand

Ede

Ivód

Fiebermodmův

135 l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután 1/2 5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszter-mében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

Thoroczkai Wigand
Ede

urod
Bundgra
38-l.

Thoroczkai Wigand Ede

Irod

Z

Genthon Erdélyiuv

27. l.

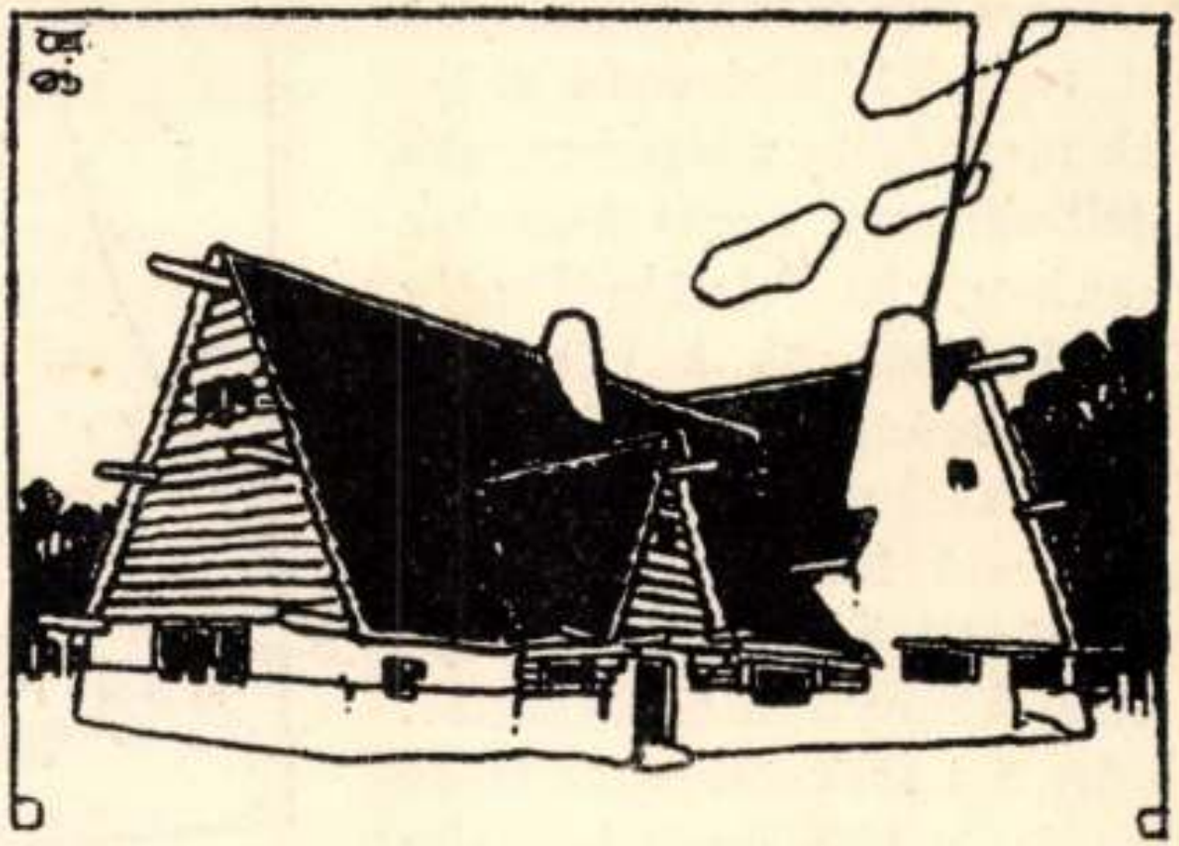

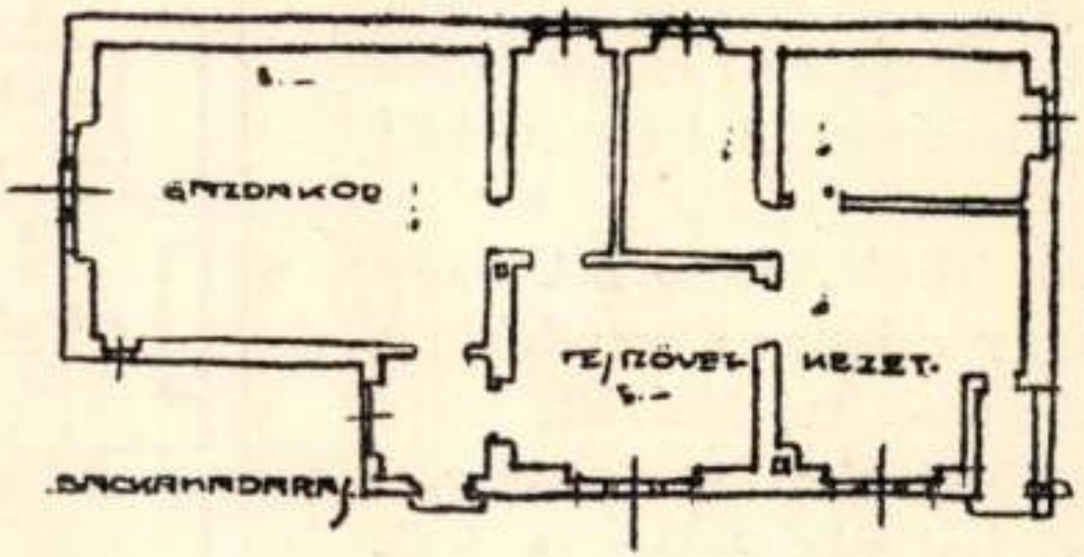

BACZKAMADARASI
GAZDAKÖR ÉS
TEJSZÖVETKEZET HÁZA.

lenséggel. Végtelen sorát lehetne különben elszámlálnunk a „stílsz
hasonló, kevésbbé szerencsésen végződő esetének. Bölcsen restaur
gyaink fentmaradnának, s kellő vigyázat mellett nem vinnék l
gyaink egész tömegét, mert azok az egyre-másra keletkező helyi mú
gyarapítanák: mely múzeumok az iskolákból kikerülő ifjuságot.

genforgalom manapság milyen
jól tudjuk! Elsőrendű szük-
ılék megnézése a legkönnyebb
ı felhalmozva egyes főuraink
műkincs, ha lételükről még
t külföldön sok, a közönség
ź tett magángyűjtemény emeli
egyes székesegyházak kincs-
műszerető halandó előtt alig
tők között búcsujárást idézne
ıcstár könnyű megnézhetése,
ık-örnél a szakembernek is 24
tkeznie, persze hogy így alig
alkalmatlankodni. Bezzeg az
a szerény belépődíjért bármikor
idegenforgalom! Hogy lenne
ceink ismertekké, keresettekké

inden iskola, főleg mi, nagy
ı, hogy minden növendékünk
elsősorban szülőföldjét, majd
abb történelmi és művészeti
elég, ha vázlatosan, a kül-
n, mint ma, hogy a külföldet
hazájukat, különösen pedig
azánk emlékeit, nagyon felü-
III. oszt. történelem keretében
san bővitendők lennének —

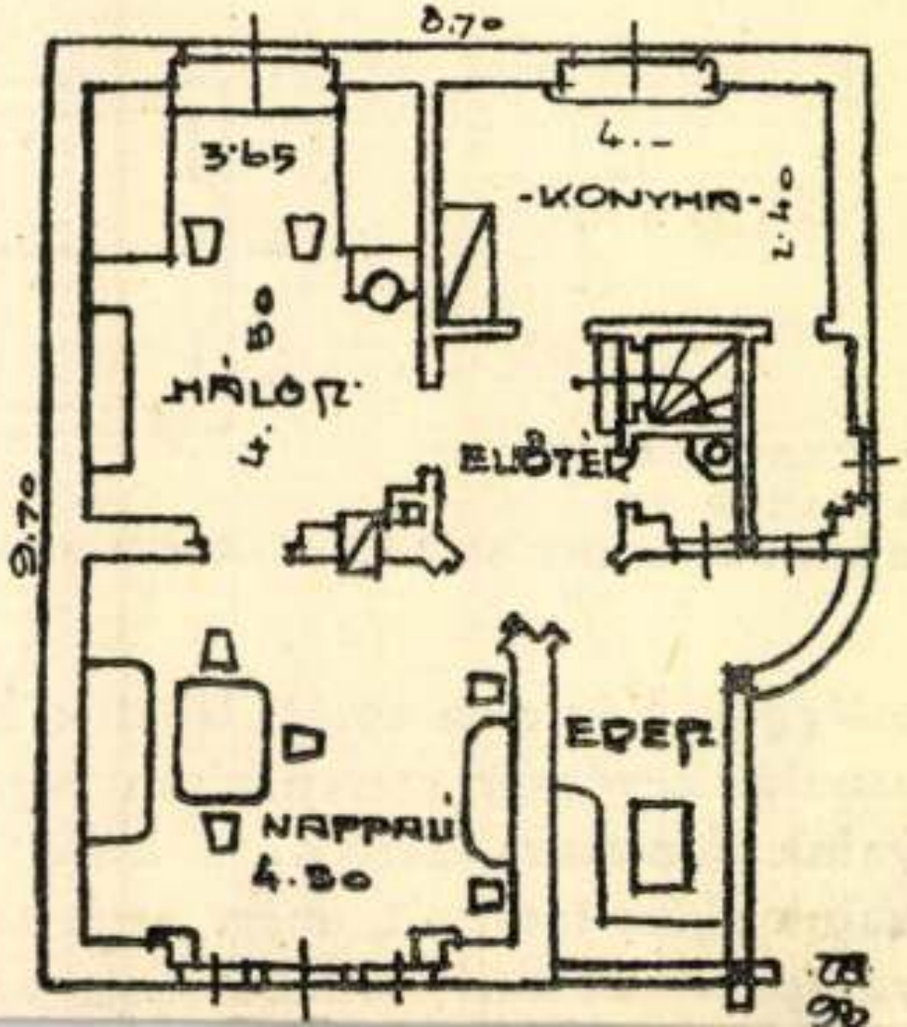

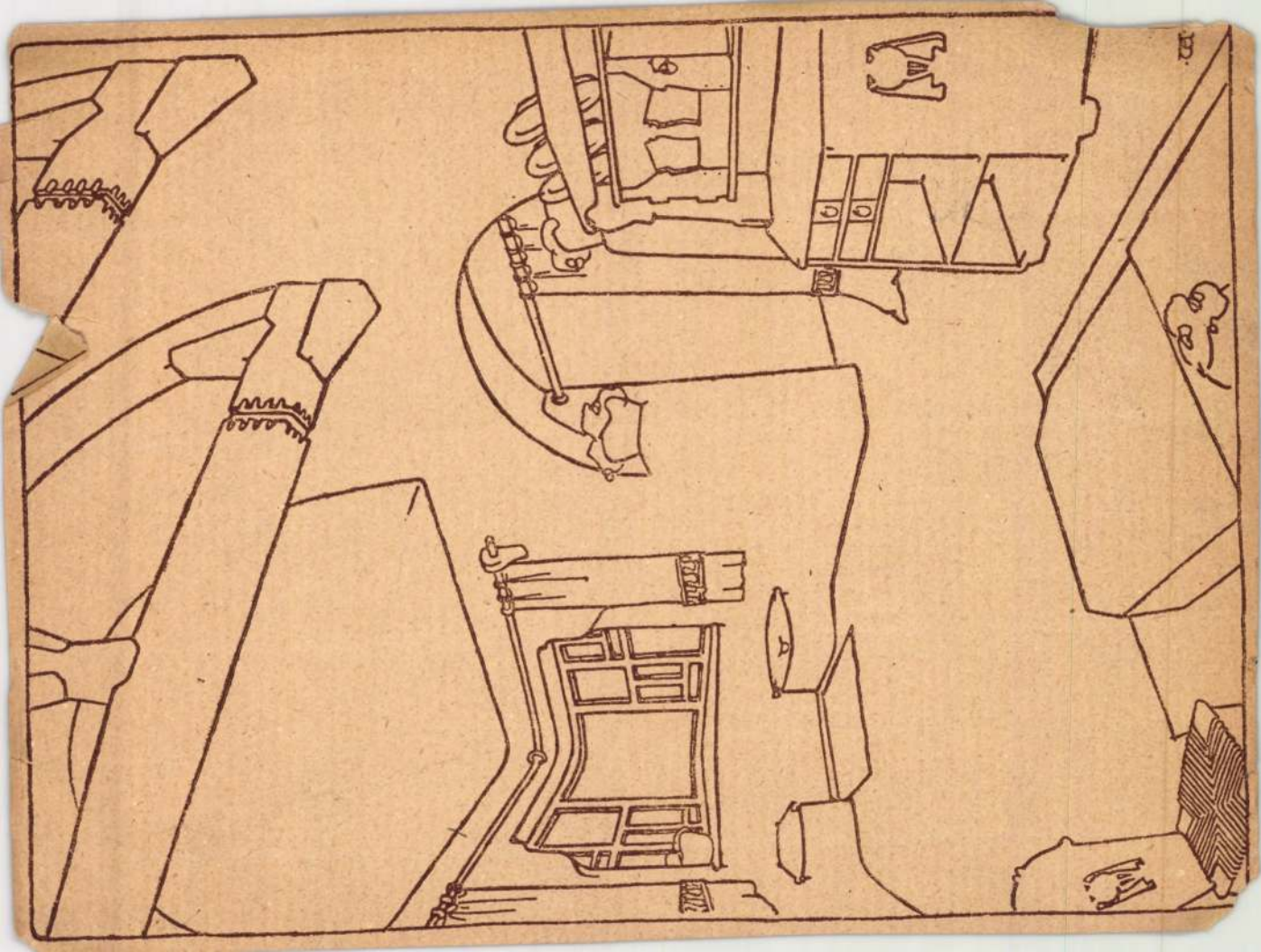

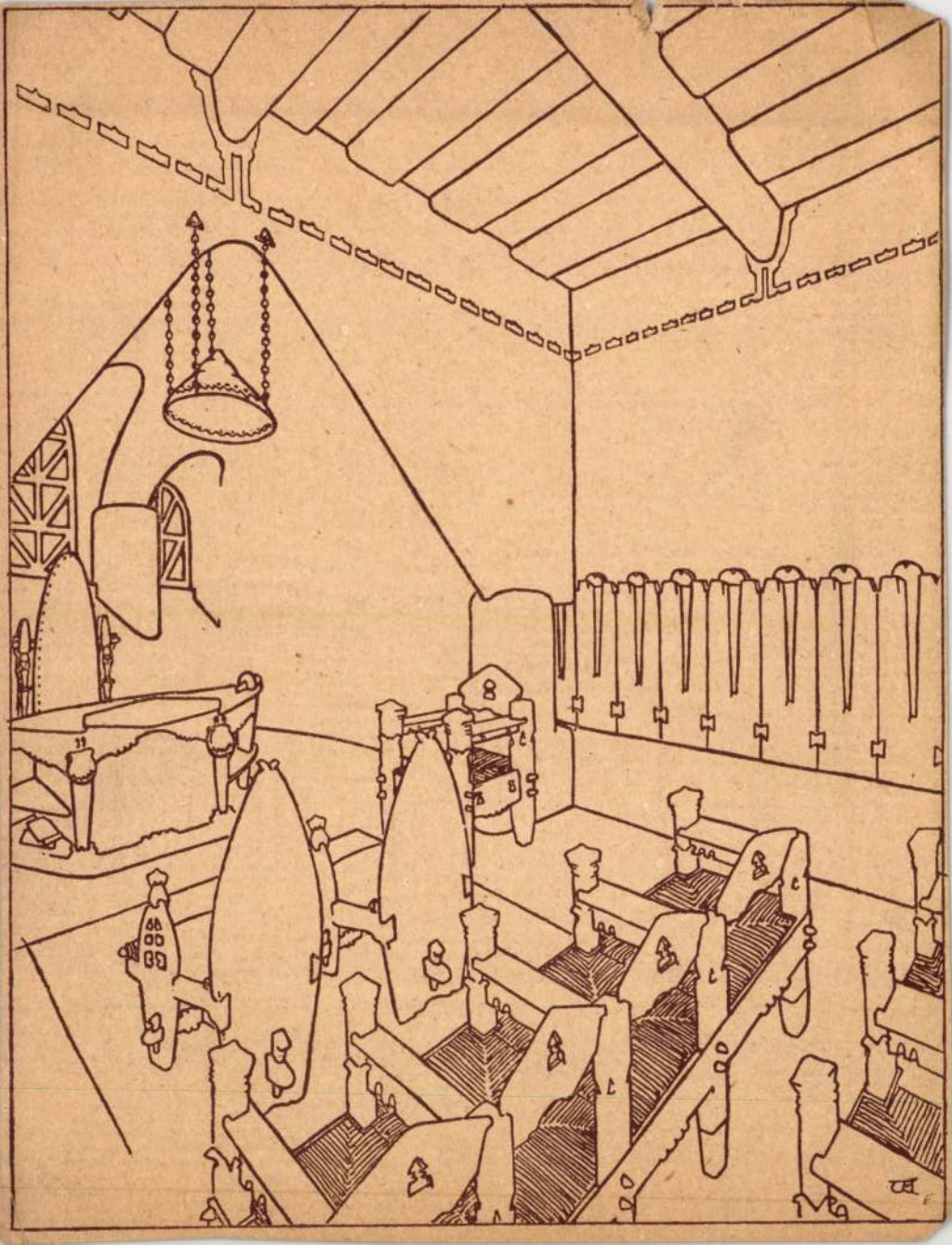

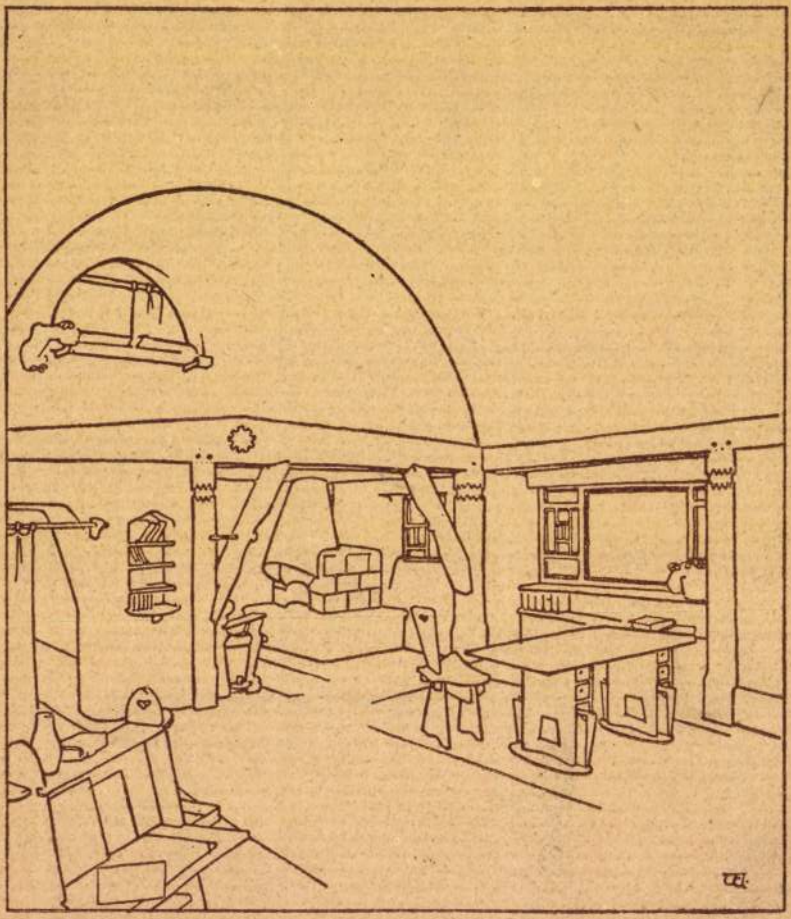

MŰTEREM

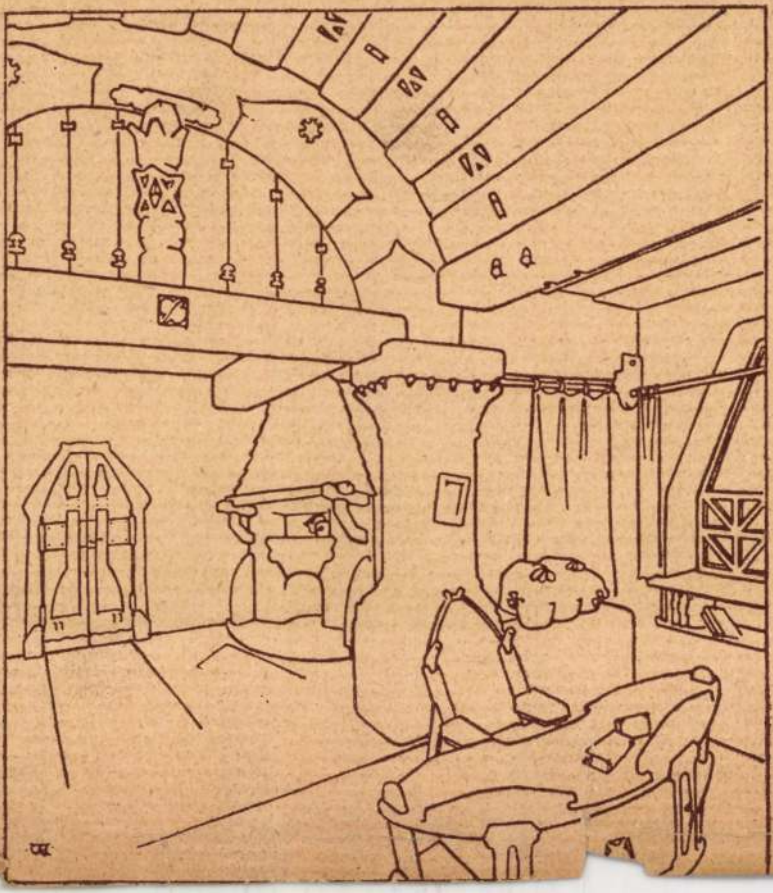

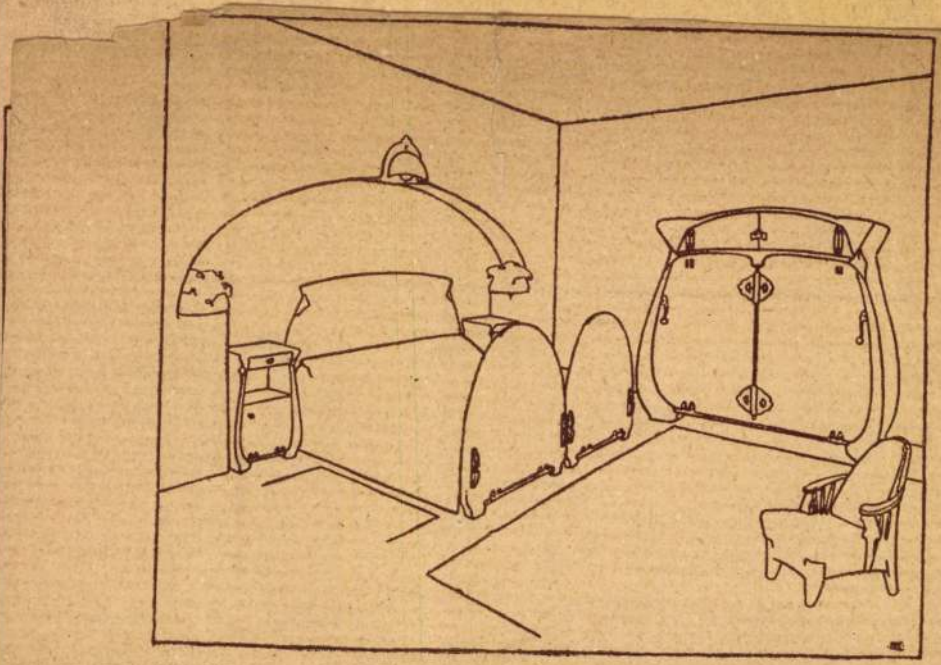

HÁLÓSZOBA

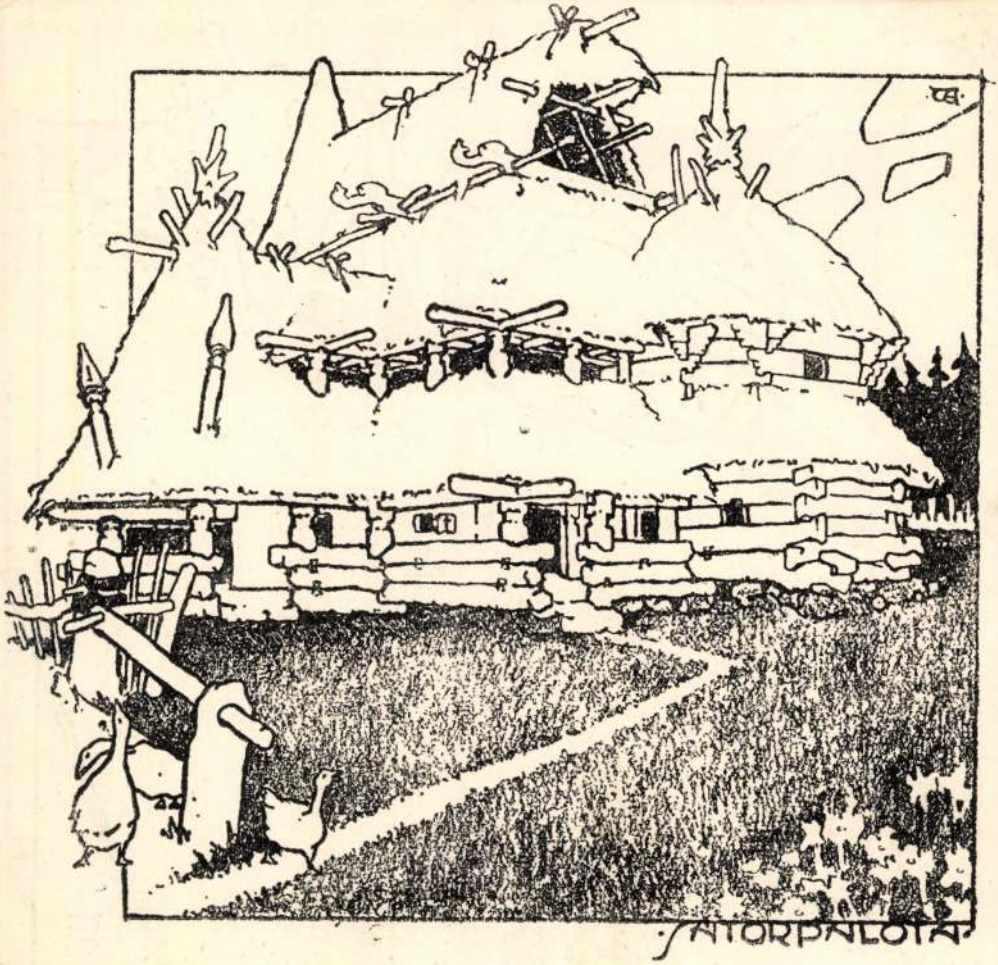

T. VIGAND E. LA TENTE.

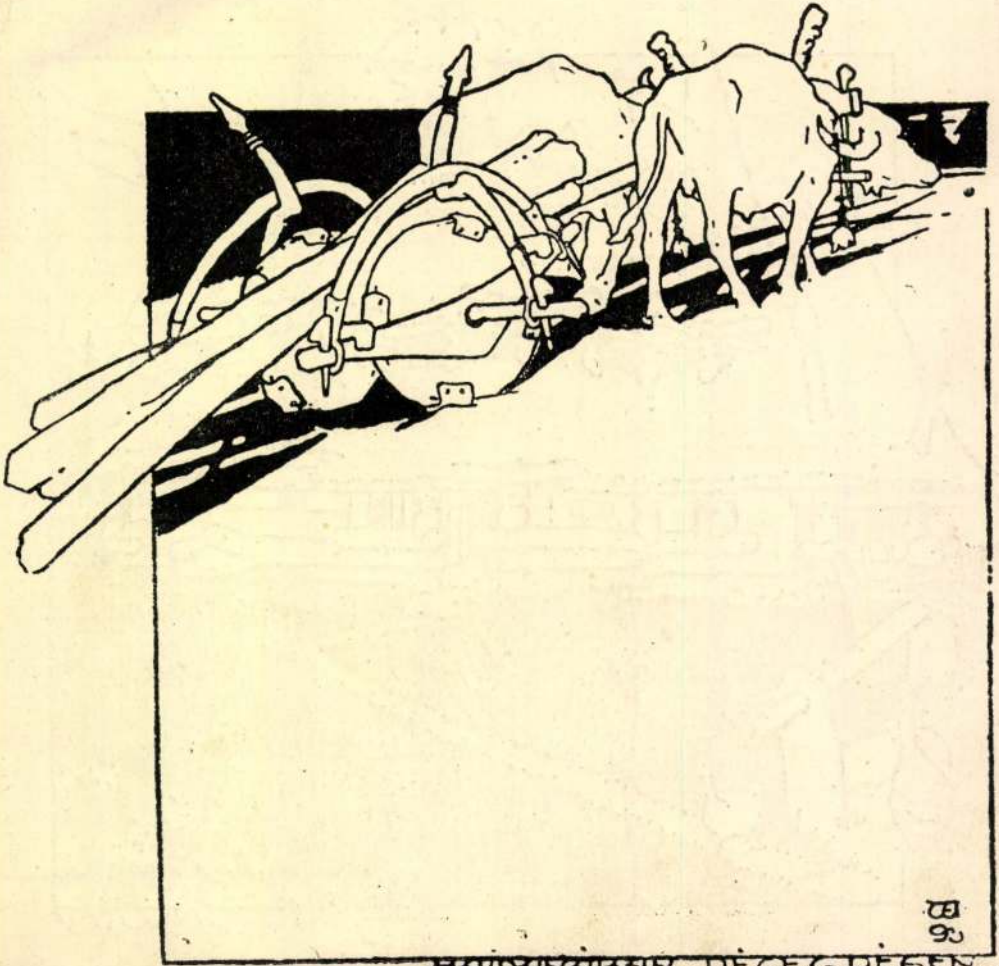

HAJDANÁBAN, RÉGES-RÉGEN,...

77.

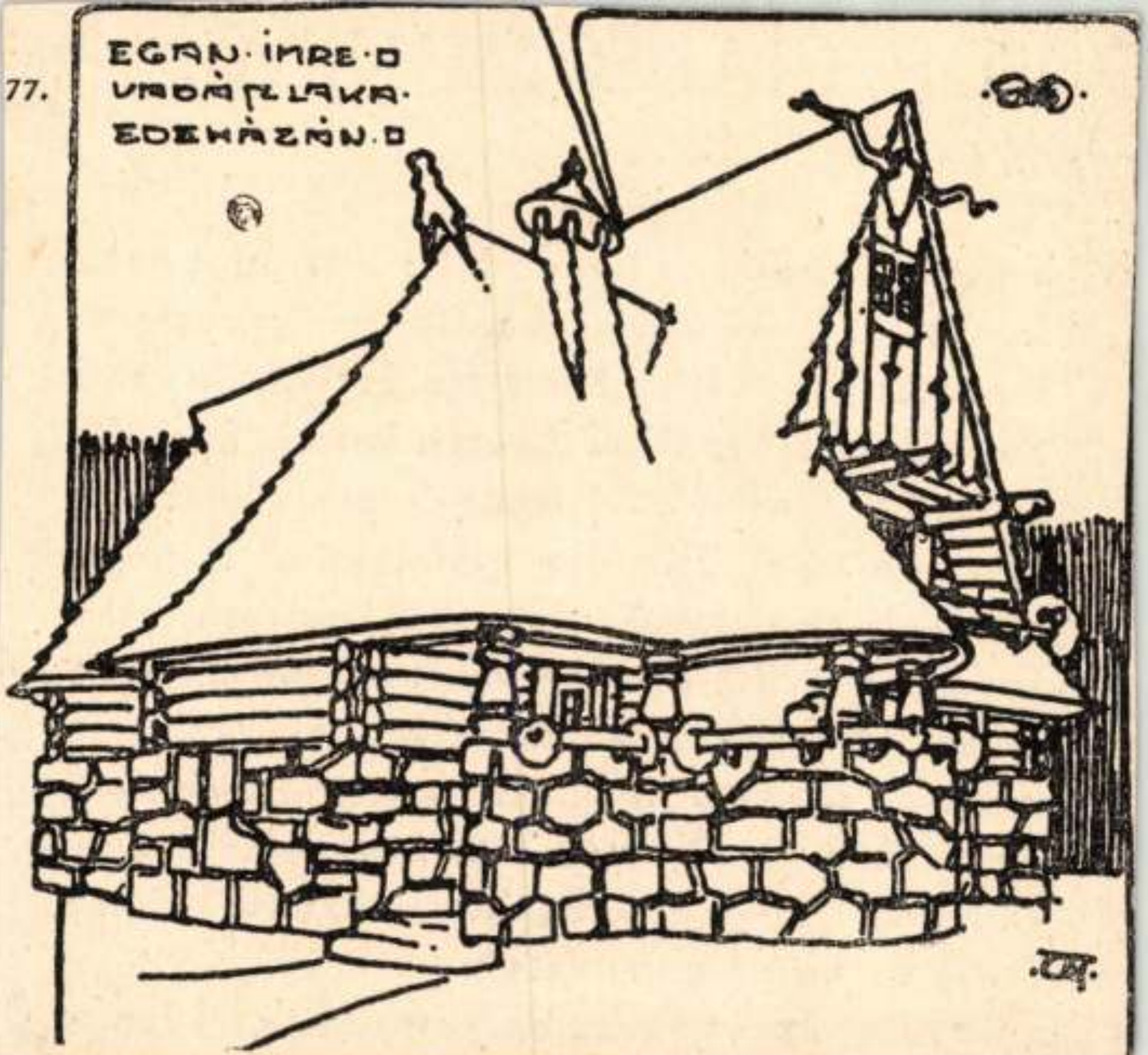

D EDE ÚJABB MUNKÁI.

YKA KÁROLY.

a legerdélyiesebben hatott. Hisz már mint fiatal legényke fa-milieuben kezdte tevékenységét: rengeteg sok négyszögmétert borított fával a Steindl országházában. Azután bútorrá formálta a fát. Sok éven át láttuk deszka-stílusát az Iparművészeti Társulat kiállításain. S most házakat épit fából. Ezt természetesen csak Erdélyben lehet csinálni, mert ott az emberek egészséges érzéke évszázadok óta érti a fa művészi nyelvét. S ennek keleti dialektusait egy-kettőre úgy megtanulta a mi művészünk, mintha anyanyelve volna. Most már folyékonyan fejezi ki benne gondolatait.

Már az udvarházon, amelynek képe e

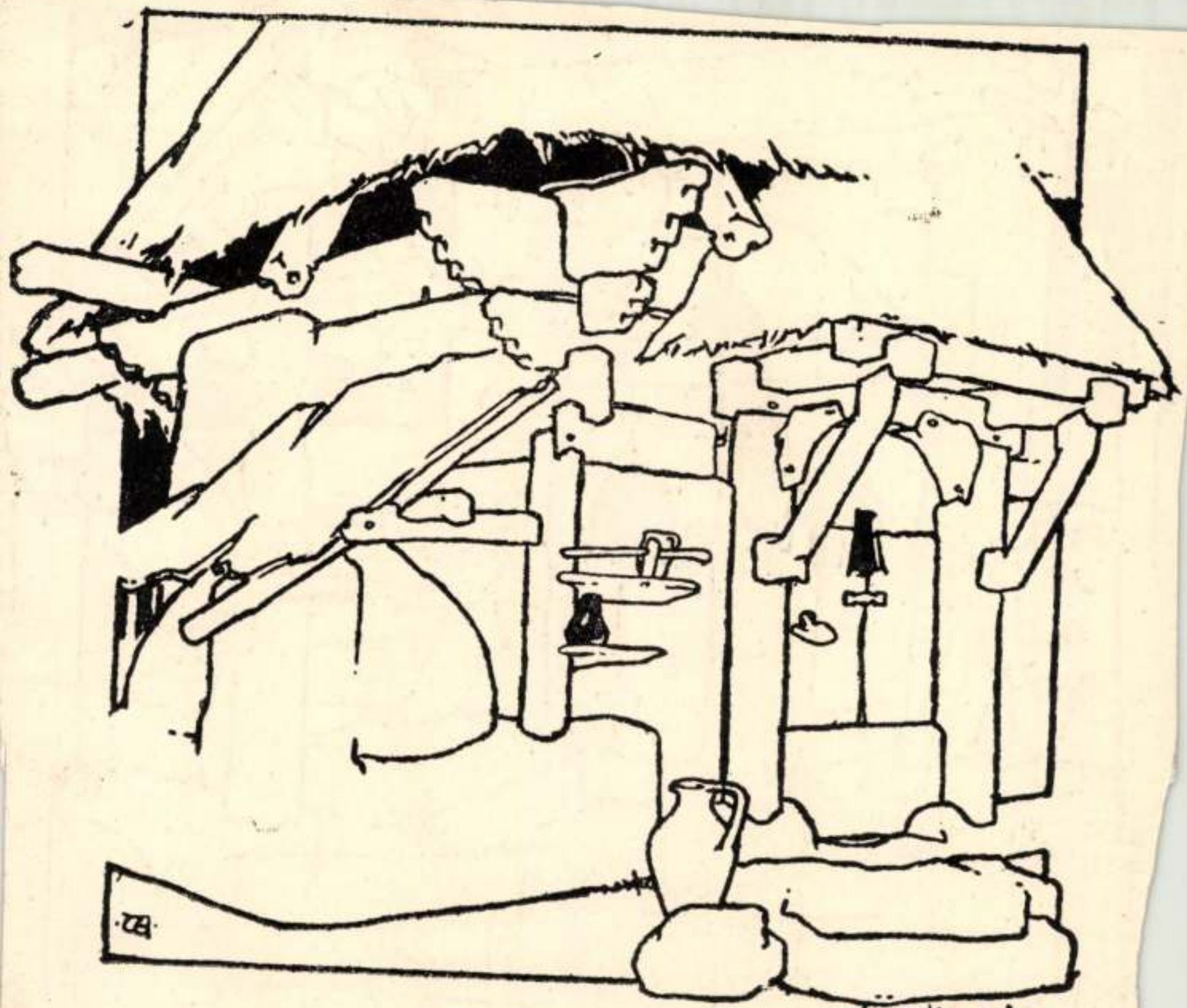

LE FOUR AU PAIN.

régi ajtaja és kovácsolt vasrácsozata eltünt, renaissance stílü szósz
al díszített orgonakarzatát kidobták."[1] Hogy az ilyen pusztulás, illetve

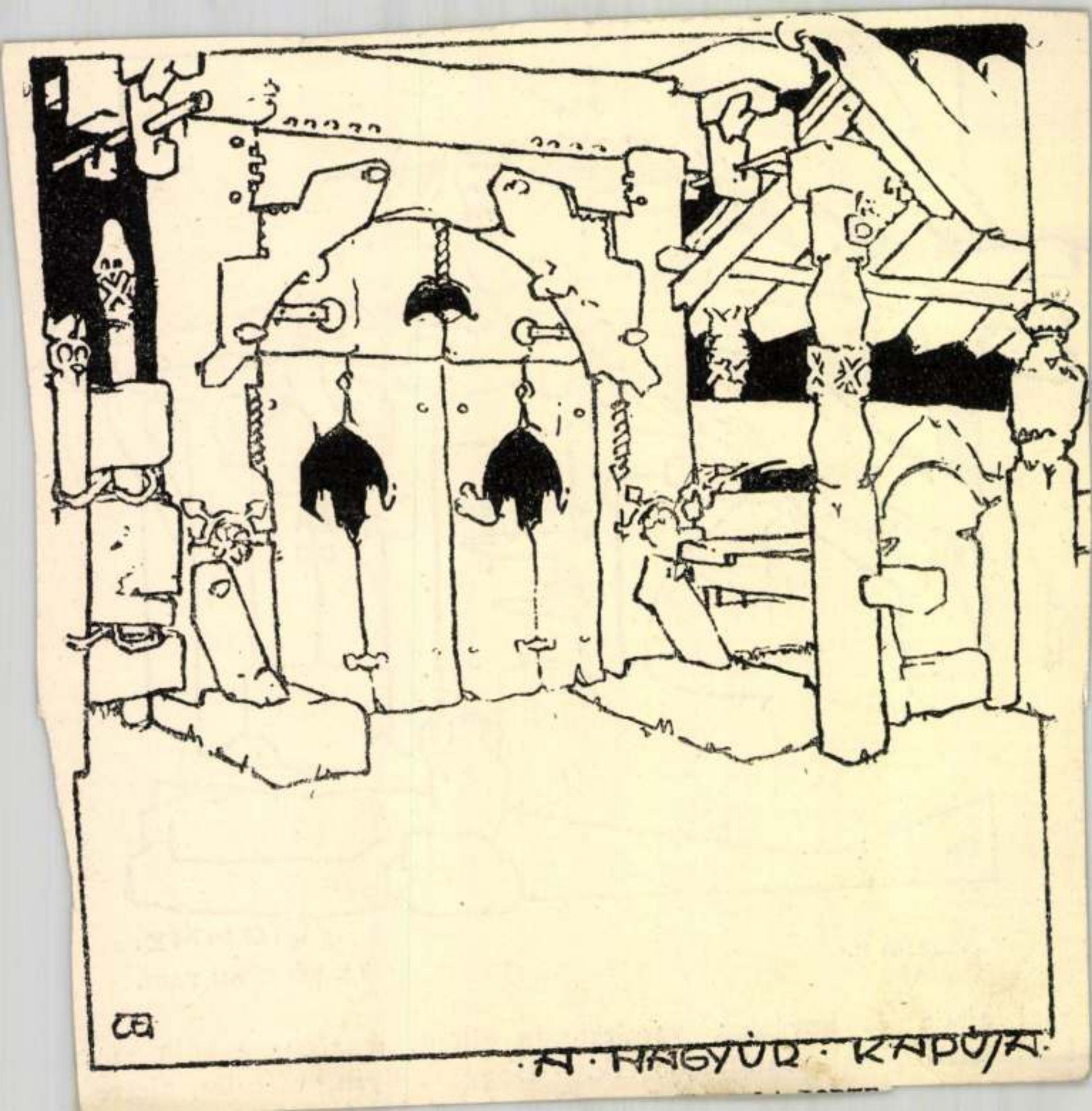
·A·NAGYÚR·KAPÚJA·

Thoroczkai Wigand Ede

2

Kisebb hosszú marosvásárhelyi tartózkodása alatt a magyar népművészet ihlette meg. A népművészetből táplálkozó modern formanyelv kialakítását tűzte ki építészeti és iparművészeti allotásai céljául. Családi házakat, iskolákat és más középületeket tervezett Bp.-en, Gödöllőn, Marosvásárhelyen. A szépirodalom és a szakirodalom területén is működött. Műveit meg illusztrálta

Mův. Lex.-ban

Thoroczkai Wigand Ede (Pest 1870. máj. 19 – Bp. 1945) 1

építész és iparművész, az Iparművészeti ~~Fő~~Iskola tanára, a szecesszió egyik fontos képviselője. Pályája kezdetén Steindl Imre vezetése alatt az Országház építésén dolgozott. Kezdetben angol hatás alatt készült egyéni bútorterveivel keltett feltűnést. A Gy. Múz. grafikai kiállítóhelyisége egyik kitűnő interieurje.

Múv. lexikon

Thoroczkai Wigand Ede

azon fáradozott, hogy az építészet terén a népművészeti motívumok érvényesüljenek. Marosvásárhelyt ily házakat épitett.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970.

Thoroczkai Wigand Ede

Maróti Gézával együtt Finnországba utazott, hogy ott a népi stílust tanulmányozhassa.

Lyka Károly: Vándorlásaim a műcészet körül, Budapest, 1970. 363 l

272 l.

Thoroczkai Wigand Ede

(1870–1945) építész és iparművész. Szecessziós bútorművészete először angolos stílusjegyet mutatott, majd fiatal építésztársaihoz csatlakozott.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

350 l

Thoroczkai Wigand Ede

Őt is az erdélyi népi építészet vonta hatása alá. A „magyaros szecesszió" mellett legtovább kitartó építészek egyike.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

350 l

MDK.

Thoroczkay Wigand Ede

Szekrény 19o2

Kritika 1966 febr.

Thorovczkay-Vrigaud Ede

1919 áprilisában az Iparművészeti Iskola tanárává nevezik ki.

Rónay György: Intézkedések és tervek a művésznevelés megreformálására 1918-ban és 1919-ben. Művtört.Ért. 1970. 2.sz. 141-147. l.

145. l.

Wigand

Pest látképe (gouache, 8,3 x 24,8 cm, rajzó)
Magyar Nemzeti galéria

Kiss Sándor: Magyarország történetének
képeskönyve 1849-1945 (Bp. 1969)

32 old.

Thoroczkai Wiegand Ede

Van de Velde vonalát tepsi magáévá; homogén butorokat alkot, mint kandallókat, könyvszekrényeket Ellwood mintájára.

Rheims Maurice: L'art 1900 ou le style Jules Verne, Paris, 1965

218 f

Thoroczkai Wigand Ede

mint építész elsősorban butor müves-
séggel foglalkozott

Die Kunst der Jahrhundertwende,
Ausstellung: István király muzeum
közleményei; Serie D; Nr. 41. Székes-
fehérvár, 1965. 91.

Thoroczkai Wigand Ede

Szekrény 1902, palisander, rózsa, cédrus ezüst berakással.

Die Kunst der Jahrhundertwende; Ausstellung: István király muzeum közleményei, Serie D; Nr. 41. Székesfehérvár, 1965.

271

Wigand Ede

secessio alapformára alkalmazott
magyar népművészeti motívumokat.

Kaesz Gyula: A butorstilusok. Bp. 1962. Kossuth k., 268 l., ill., képes.

213. l.

Thorockai-Wigand Ede

. Szecesszió pohárszék terve, fémberakásokkal és vesetekkel, vízolt üveglapokkal. 1900. (Iparművészeti Múzeum).
(repr.)

Kaesz Gyula: A butorstilusok. Bp. 1962. Kossuth k., 268 l., ill., képes.

194 l. után

Wiegand Ede

MDK

A Müvészeti Direktoriumnak az Iparmüvészeti Iskola átszervezésére vonatkozó javaslata /1919 ápr/ szerint megbizást kap a

a belső épitészet és kertmüvészet tanitására.

87.o.

M.T. Képz. Él. Bp. 1960.

Wiegand Ede MDK

Az Iparművészeti Iskola tanári karának 1919 jun 10-iki ülésén jelenti be Groh István h. igazgató, hogy a Tanácskormány Reményi Józsefet, Wiegand Edét és Ferenczy Bénit tanárnak, Mihalik Gyulát pedig a h. igazgató mellé társ gyanánt megbizott igazgatónak nevezte ki.

91.o.

M.T. Képz. Él. Bp. 1960.

Wiegand Ede

MDK

Iparművészeti Iskola tanárát
a közoktatásügyi népbiztos 1919 ápr. 25-én
megküldött leirata rendelkezési állományba helyezi.

38.o.

M.T. Kézs. fl. Bp. 1960.

Toroczkai Vigand Ede

MDK

Az Iparművészeti Iskola uj igazgatói: Groh István és Mihalik Gyula. Tanárok: Reményi József /Diszitőszobrászat/, Ferenczy Béni/kisplasztika és Ké kerámia/ Toroczkai Vigand Ede / belsőépitészet/. /V.ö. Az Ujság 1919. V. 13./

M.T. Képz. Él. Bp. 1960. 183.o.

Thoroczkai Wiegand Ede MDK

A közoktatási népbiztos 1919 ápr. 25-én kelt leirata szerint

megbizást kap az Iparmüvészeti Iskola a belső épitészet és kert-müvészet részére létesitett tanszák tanári teendőinek ellátására.

88.o.

M.T. Képz. Él. Bp. 1960.

Thoroczkai Wiegand Ede MDK

A Közoktatásügyi Népbiztosság 1919 máj. 9-én kelt levelének szovege, melyben

őt megbizza az Orsz. Iparmüvészeti Iskolában a belső épitészet és kermüvészet részére létesi-

tett tanszék tanári teendőinek ~~XXX~~ ellátásával.

M.T. Képz. Él. Bp. 1960. 186.o.

A Magyar Tanácsköztársaság Lipto-müvészeti élete Bp. 1960

MDK forrásiadvanyai I.

M.D.K.

Wigand Ede

A Szépművészeti Muzeum grafikai osztályának berendezése / 5ooo K tiszteletdijat kapott tervezésükért/

A Szépművészeti Muzeum 1906-1956, Bp. 1956. 58.1.

Wiegand Ede

tród

Sváb Gyula

Újabb állami nép-
iskolák

MM ÉE Közl

1914. 24. l.

9 –

(német festő, 1800–1881):)

19. Flatz, Gebhard: Szent József a his
Jérusal. Fondo. Vászon, olaj, átm. 80 cm

revich: PA, 248–249 l.
latz, Gebhard: Sz. József, 1841, Róma

–

aszlagky II. 208. szám.
elerve balra az angyal mellett: Gebhard
latz Romae 1841. A művésztől vásárol
a.

–

Rényi 23 l.

–

ónay, Maria: Die Schätze des Christ.

 M. J. K.

TOROCZKAY WIGAND Ede építész

„Cserényös házak" 1916.

Iskola-templom. Galfalva. Terv. (Repr.)

A vajnafalvi ref. templom terve (1929) (Repr.)

Tervvázlat a viczei körönyhoz 1928. Repr.)

Mezőkölpényi templom terve. Repr.

Ősi székely szűztelyrajza. 37.

Épület terve. 69.

/.

 M. J. K.

TOROCZKAY WIGAND Ede építész

Nappaliszoba

Erdélyi falu népháza. Rest.

Debreczeni László: A mi művészetünk. Kolozsvár 1940. . 32., 69., 70., 71., 74., 91 – ~~91~~ 94. 93., 123., 125. 128. e.

Thoroczkai Wigand

Ede

Vaszary János
tatai villája.

l.

Petrovics Elek –
Kárpáti Aurél =

Vaszary. Bp. e.
n.

Nyugta

10.– Parar Tirpengővel, mely önreget utiköltség címen felvettem.

Kassa, 1941. június 1.

Szentiványi Endre
restaurator.

Vrsely

LAPVÉLEMÉNYEK

MAGYAR IPARMŰVÉSZET. Csaba királyfinak mondáit hallgatván, megelevenedett a művész ónja alatt a papiros. És ahogy megálmodta nemsokára megjelenő könyvét, egymásután sorakoznak a Sátorospalota, Réka deczkás ablaka, Csaba bölcseje, a Szerelembúvó, a Sütőház stb. bájos képei... Kicsiségében is egységes ékszert vert belőlük, amely gyönyörűségére válik szemünknek.

MŰVÉSZET. Wigand találkozott a hires Réka királynéval és meghallgatta Csaba urfi keserű panaszát, a most rótt házak boronáin meglátta az ősök kezenyomát és a szokásokban a régi isten kultuszát ismerte fel. Rajzsorozata: „Hajdanában, réges-régen" Réka és Csaba e világát rekonstruálja.

MŰVÉSZET. „Cserényes házak" cimü szöveges sorozatban a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, tánc s öröklött javakról Udvarhely régi nyelvezetén ad számot.

MŰVÉSZET. „Himes udvar" rajzain beszámol arról, hogy miképen kezdett ő ujat a hagyományból és a házak és butorok száz képe, az elfeledett mult életrehivójának mutatja... Regés, álmodozó és mégis csupa realitás rajzok s ezekben van az, amivel itt, Pesten ébreszthet és gyógyithat a megint visszatért Wigand.

DISZITŐ MŰVÉSZET. Öreg csillagok. Toroczkói-Wigand Ede irása. Csillagvilágunk regeköltészetét, az „égi tüzek" népies elnevezéseit adja e pompás tanulmányában. A csillagszemekbe életet oltva, az égboltozat benépesedik személyekkel, szerszámokkal és használati tárgyakkal. Izléses rajzokkal illusztrálja művét. Segitségére jön Nagy Sándor, ki a csillagvilág beszédes neveiből szerkesztette össze a magyar mennyországot. Az ilyen „megemlékezéstől megifjodván, jövőbe viszi a multat".

MAGYAR IPARMŰVÉSZET. „Öreg Csillagok. Gyönyörű véletlen, hogy Wigand csillagmesés, magyarlelkü könyvecskéje éppen most jelenik meg. A poéta és művész talán megérezte, hogy hadbanállók és itthon aggódók közt hadak utján megyen az üzenet, hogy megpróbáltatásunk napjain lelkünk megint magyarrá vállott, sirvavigadt, álmodó lélekké, amely sóvárogva keresi az elhagyott, visszavezető ösvényt, hogy: „Emlékezzenk régiekrel..." Könyve minden sora, ónja minden vonala magyar, nézők, garaboncok, rovástudó jósok balladásan éneklő hangja, amely Csaba urfi iszákjának kincses iszákját bontja ki, hogy ajándékba hozza nekünk: kései utódoknak a magyar mennyországot... Igazat irok, mikor az Öreg Csillagokat göncölszekeres cimplapjával, kópjás, honfoglaló lovasával, magyar égabroszával éppen olyan irodalmi eseménynek tartom, mint a Gárdonyi Láthatatlan emberét, Herczeg Pogányait, Kisbán Nagyurát..."

ÉLET. Öreg Csillagok. Forró nyári estéken sokat néztem csillagok járását, varázsos ragyogását, mely lelkemnek messzi világok távolából, az ég végtelen mélységéből küldött üzenet volt... Most itt látom őket rajzban: egy költői lelkü művész rajzolta őket és feljegyezte gyönyörü magyar nevüket is.

ÉLET. ...Wigand ráér arra, hogy összegyüjtse a régi magyar élet veszendőbe menő szépségeit, irjon csodaszép könyvecskét a magyar csillagokról, összeszedvén százszámra a mi egünk sziporkázó, néma vándorainak ősi nomád pásztornevét.

A HÉT. ...A kiváló épitő és iparművész népművészeti kutatásai közben nem sajnálta a fáradságot s összejegyezte a nép körében használatos csillagneveket s naiv fantáziából kisarjadt apró meséket s igy könyvecskéje első, teljes összefogó képét adja a magyar csillagos égnek... kitünő magyarsággal s nagy gonddal összeállitott mű... hasznos szolgálatokat tesz, közelebb hozva a néplélek megnyilatkozásait a városi emberhez.

ALKOTMÁNY. Wigand minden professzionátus magyar költő helyett irt éneket a régi magyar csillagos égről. Bő, tudományos realitásokból üditő neveket gyüjtött. Szines rajzokban megmutatja nekünk a régi csillagok egét. Utmutató lesz tanulmányra régi magyar mennyboltról, melyre képekben irta érzéseit és bölcs gondolatait az éjszakánként ébren álmodó gyönyörü magyar lélek.

DER ARCHITEKT. (Wien, März 1911 Heft 3.) „Unter den modernen ungarischen Architekten und Kunstgewerblern von künstlerischem Rang steht E. Wigand in erster Reihe... wohnte und wirkte in Maros-Vásárhely (gegenwärtig wieder in Budapest), unternahm Wanderungen in urungarischen Dörfern, in denen sich die Bauweise, Volkstracht, Sitte und Lebensweise in alttraditionellen Formen erhielt... gewann Anregung... der ungarischen Architektur eine spezifisch nationale Note zu entwickeln... er ist ein Feind aller importierten Bauweise. Gleich Baillie Scott und andere führenden Architekten, verstand er eine rein nationale Bauweise hervorzurufen... Alle Arbeiten Wigands sind ausgezeichnet durch Schönheit, Einfachheit und Gediegenheit der Form, Rhytmus und Farbenharmonie. Aus seinem schöpferischen Geist entstehen immer neue Gedanken: im ungarischen Volkstum wurzelnde Kunst."

DEUTSCHE KUNST UND DEKORATION. „In einem östlichen Winkel von Ungarn, in Kalotaszeg, arbeiteten drei Künstler: A. Kriesch, A. Nagy und E. Wigand, der unsern Lesern durch verschiedene Veröffentlichungen in der „D. K. u. D.", sowie in der „Innendekoration" wohlbekannt ist... Seine neuen Interieurs zeigen wieder einen bedeutenden Schritt zum Vornehm-Einfachen..."

INNENDEKORATION 1900. „Wir zeigen eine umfangreiche Auswahl aus den jüngsten Entwürfen Wigands... teils in Feder-Manier, teils Aquarellen klar und frisch, geradezu keck hingeworfen, haben alle Fesselndes, Anregendes, Individuelles. Das ist nicht zu unterschätzen, namentlich jetzt, wo die Literatur und und lit. Verbreitung künstlerischer Ideen in der Entwicklung der Kunst und in der praktischen Verwertung des künstl. Schaffens eine enorme Bedeutung gewonnen hat."

Kiadó: „Táltos-kiadóvállalát". Nyomta a Világosság rt. 45412

LEVELEZŐLAP

Táltos kiadóvállalat

Budapest

VII, Garay-utca 10. szám, I. em.

TÁLTOS KIADÓVÁLLALAT

TOROCZKÓI-WIGAND EDE KÖNYVEI.

A régi dolgokból teremtő erő árad. Mintha az elmult élet örökkévaló lényege élne az emlékekben, kifáradt erőket ujra élemitenek. Mintha a föld mélyén eleven viz volnának, kutat áshatunk a szárazság napjaiban, hogy üdüljünk az emlék üditő italán. Mintha rég kihamvadt tüzön gyújtott fáklya volna az emlék, sötét útakat előttünk messzire bevilágitó. A magyar jövőn munkál, aki a magyar multat mutatja és most, a magyar áldozat idején jótevőnk, aki mélyen rejlő erőket idéz fel, mai fáradt lelket újra lenditőket.

Toroczkói-Wigand Ede tudja a régi magyar dolgokat. Járt ősi földeken és hallgatta a mesét. Szent, belső, ázsiai földek lelkét olvasta faragott és varrott holmik ábráiban. Izmos gerendák együvé-rovásában a magyar erő törvényét ismerte meg. Ázsiai ős műveltség tanulságai rejlenek a vének hagyományaiban és romok között, régi könyvekben, szokások és öröklött mesterségek titkai rejtekén. Ázsiából hoztunk harcos, lovas úton különvaló, szép műveltséget, a rejtelmes turáni isten oltáráról élő tüzet, amely nem aludt ki még ma sem, de kis faluk tűzhelyein ég és meleg körében dús népművészetet csiráztat, s amelyet Wigand Ede most uj Prometeuszként hoz nekünk a halálos hidegek napjain reményre melegitőnek.

Négy összefüggő könyv. Értékesek, mert tömérdek gyönyörű magyar képet rajzolt beléjük a rajzoló Wigand és mert a költő Wigand ismeretlen és mégis oly ismerős magyar beszéddel magyarázza bennük a drága képeket. Az első (Hajdanába, régös-régön...) újrateremti Attila nagyúr idejének Ázsiából hozott hun-magyar kultúráját, amely él ma is székely regékben és a paraszti épitészet és butormivesség hagyományaiban. A

második (Cserényes házak) teljes magyar művészetet formál a népi művészkedés adataiból. Régi magyar kertekről való a harmadik és azok miveseiről (Régi kert s mivesei), a magyar lélek gyengéd, tavaszi elfeledkezéseinek emlékeiről, magyar virágokról és arról, hogy értő emberek milyen rendek szerint épitettek kerteket a magyar virágokból. A negyedik (Öreg csillagok) a magyar menyboltra irt emlékeket mondja, ma is eleven tanúságait a magyar mithosznak, s a magyar lélek történelmét, amely irva van az égre csillagképekben, magyar nevü, égi titkos ábrázolatokban.

Nem lerajzolt és leirt dolgok. Elszóródott és szertekallódott, sokáig rejtett, most felkutatott részletekből ujrateremtett egész képek. Ahogy régen volt, s ami a régi létből örökkévalónak megmaradt, azt rajzolta Wigand erős magyar rajzokban és irta komoly magyar nyelven, amely olyan, mint a régi ércek sokáig zengő hangja. Minden iskolában olvasni és látni kell a magyar gyereknek ezeket a könyveket, a mult dolgok felé utat mutatókat, és minden könyvtárban mindenkinek kezeügyében kell lenniök ezeknek a könyveknek, hogy mindenki megismerhesse a régi szépségek ma is elevenségét. Művésznek a forma és a szerkezet kincsesbányája, művelt embernek a rajz láttán és az ősi, elfeledett magyar szavak ujracsendültén érzett gyönyörűség, mindeneknek vigasztalás nagy próbák idején és biztató jel a multból, jövendőt igérő, az eleven vizekhez kutat ásó, a mult tüzén gyúlt fáklyával utat világító, az elmúlt életek örökkévaló extraktumával gyógyitó Wigand Ede. Énekese és képekbe irója az elmúlt és örökké élő Turánnak.

Az ötödik, külön könyv (Himes udvar) azt mutatja meg, hogy a művész Wigand miképpen teremt uj magyar dolgokat ama törvények rendje szerint, amelyeket a költő világos ösztönével kutató Wigand megismert. Magyar házakat épitett és bútorokat tervezett szerte az országban és ezek képeiből van összeróva ez az ötödik könyv. A maga példájával tanúsitja, hogy a múlt eleven lelkéből lehet csak új, termékeny jelen és hogy a művész csak a hagyományok világánál találhat rá a jövő sötétjében rejlő új, igaz utakra. A modern Turán könyve ez az ötödik könyv.

Toroczkói-Wigand Edének öt albumszerü könyvét adjuk át rövidesen a nyilvánosságnak. Husvétra megjelenik a négy első, közös, művészi tokban, május végére az ötödik, a Himes udvar.

A könyvek értékének megfelelő, minden izében művészi lesz a kiállitás is. A négy első mű finom meritett papiron, az eredeti rajzok minden finomságát hűen mutató fénynyomatokkal diszitve jelenik meg, szines zsinórral, szines boritékokba füzve.

Külön megrendelésre kötött példányokat is készittetünk. A négy mű kötéséért 8 koronát számitunk.

A Himes udvar mappába gyüjtött 80-90 külön lapból áll, szines fénynyomásu műmellékletekkel, a képek más jellegének megfelelő legfinomabb simitott papiron.

Mind az öt könyvből 100 számozott amatőrpéldány készül, a művész sajátkezü aláirásával.

*

A megrendelések, előfizetési árak stb. (legkésőbb husvétig) a Táltos kiadóvállalat cimére küldendők, Budapest, VII, Garay-utca 10. szám.

Husvétig a négy első könyv előfizetési ára együtt, közös tokban ..... 20 K
A Himes udvaré ..... 10 K
A négy könyv bolti ára 24, a Himes udvaré 12 K
Az amatőrkiadás ára: a négy összetartozó könyv ..... 30 K
A Himes udvar ..... 15 K

A könyvek egyenkint is megrendelhetők. És pedig:

	Előfizetési ár	Bolti ár
Hajdanába, régös-régön	5·— K	6·— K
Cserényes házak	6·— K	7·— K
Régi kert s mivesei	8·— K	9·— K
Öreg csillagok	3·— K	4·— K
Himes udvar		12·— K

Itt levágandó!

Megrendelem Toroczkói-Wigand Ede öt könyvét 30·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, füzve ..... 20·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, kötve ..... 28·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, amatőrkiadásban .. 30·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, amatőrkiadásban, kötve 38·— K
a Himes udvart ..... 10·— K
a Himes udvart amatőrkiadásban ..... 15·— K
Hajdanába, régös-régön, külön ..... 5·— K
Cserényes házak ..... 6·— K
Régi kert s mivesei ..... 8·— K
Öreg csillagok ..... 3·— K

(A nem kivánt módozat törlendő)

Az árat, ... K ..... f egyidejüleg küldöm. kérem utánvételezni.

Név: .....

Pontos cim: .....

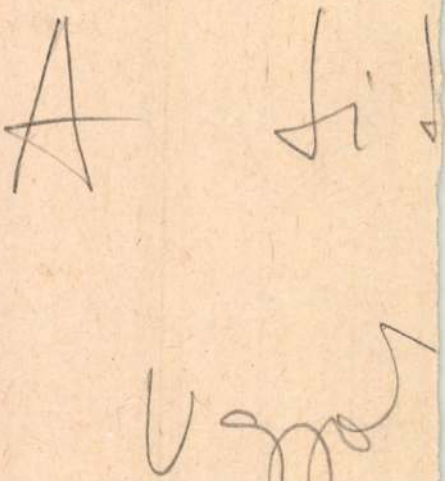

Ichéig

MDK

Torockai

(A Holló testvérrel Münchenben tartózkodó magyarok közt említve.)

Holló testvér: Életem...
Építünk, Debrecen, 1954 tavaszán,
V. évf. 1. sz. 27. l.

Thorocskai Wigand Ede

1

Végleg Erdélyben telepedett meg, s ott számos lisebb épületet épített nagy szeretettel és elmélyülve azok legapróbb részleteinek megoldásában is.

Mezényi A magyar építészet 1867-1967

Wigand Ede

... az építészetben is egy új nemzedék indul. Lechner Ödön a szecesszió díszítő lehetőségein belül, magyar népi motívumokból próbál új stílust teremteni. Törekvései nyomán egész iskola alakul (Lajta Béla, Kozma Lajos, Kós Károly, Wigand Ede).

Czine Mihály: A modern polgári irodalom kibontakozása 1905–1918

Jelenkor XII. évf. 1. sz. 1969. jan., 5. l.

Thoroczkai Wigand Ede

A szecessziót követő purifikáció a nehány szecessziós mester körül az ő munkáiban észlelhető.

Ernyey Gyula: Magyar design; Ipari Művészet, 1969. III. 13. l.

Toroczkay Wigand Ede

"A magyar iparművészet, melynek létrehozásán, nemzeti jellegének kialakitásán Radisics Jenő hosszú ideig fáradozott, a Zsolnay gyár produkcióiban öltött testet. A követendő példát Zsolnay mellett olyan iparművészek jelentették, mint Róth Miksa, Sovánka István, Toroczkay Wigand Ede, Horti Pál, stb."

Katona Imre: Radisics Jenő az iparművészeti kultúráért. /Művtört.Ért., 1969. 3. sz., p. 212-224./

p. 218.

MDK

Torockai Wiegand Ede, [ ]

Művészetének forrásai és
népművészet.

Nagy Tibor: Virágénekek festett fatáblákon
II. 514 - 518. old.

Élet és Tudomány, Bp. 1970. II. 13. XXV/11. k.

Thorvczkay Wigand Edl

rajzait említi:

Vámos Ferenc könyvismertetése /[illegible] Lászlo - Varga
Zsuzsa: Kozma Lajos/. - Művtört.Ért. 19[illegible].3.sz.
241-244. l.

243.l.

Wigand Ede, grafikus
építész

MDK

Kozma Lajos kortársa. Ő is „jól rajzoló
építész" volt.

Kacsz Gyula: Kozma Lajos grafikái 12–14. l
A KÖNYV, Bp. 1962 2. jannár π ért/1. sz.

Thovockai - Wigand Ede

Szecesszió fehér valon nezsény, 1910 körül. (rajz.)

Kádabútor középhorias - szecesszió nehéz formákkal (rajz.)

Kaesz Gyula: A butorstilusok. Bp. 1962. Kossuth k., 268 l., ill., képes.

211 l., 675.676. ábra

, M.D.K.

THOROCZKAI WIGAND Ede építész

(1870 – ?)

A nézművészetből indul építészete de mindenkább modorosságba fullad.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar müvészet 1800-1945
Bp. 1952. 372

Thoroczkai "igand Ede épitész M.D.K.

A népi épitészeti stilus követője.

Villák, családi házak, nyaralók.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 688.1.
Világa Bp. 1963.

Thoroczkai Wiegand Ede
ipanművész

M.D.K

Magas szinvonalú bútorművészetet
hozott létre.

Kocós Judit: Várlat egy művészarchoz: Gábrul Frigyes.
Művészet, 1963. január — 34 lap.

Wigand Ede

Tevékenysége az építészet és iparművészet kapcsolatában, vonatkozásában eredményezett nagyobb lélegzetű megnyilatkozásokat, de ezek csak kultúránk felszínét érintették. Szemben egy Zsolnay munkásságával.

Ipari Művészet, Cikkgyűjtemény, 1963. 1. sz. 4. l.

Thoroczkay-"igand Ede épitész M.D.K.

Népi ihletésü épitész

Gál István: Magyar-angol kapcsolatoka az épitőművészetben

Magyar Épitőművészet 1963/4. 59.l.

M.D.V.

Thoroczkai Wiegand Ede
iparművész

Több budapesti középület belső-
terei mellett, interieurök és bú-
torok tervezésével is foglalkozott.

Közölve: A szecesszió kutatása Magyarországon
Művészet, 1964. november – 11 kép.

Thoroczkay Wigand Ede építész M.D.K.

lechner-irányzat követője

Preisich Gábor: Bp. városépitésének története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig Bp. 1964.

133.l.

Thoroczkay-Vigand Ede épitész M.D.K.

Eredeti , esetleg meg nem valósult tervei a muzeumba kerülnének

Balog János:Uj lakó költöz k a "Kiscelli kastélyba" az épitészeti muzeum

Magyar Nemzet 1964. február 9. 11.1.

Wiegand Ede M.D.K.

Müvei a kiállitáson / butorok /

Perneczky Géza: A szecesszió kép évtizede

A századforduló magyar művészetének kiállitása Székesfehérváron

Magyar Nemzet 1965. május 20. 4.l.

Thorovczkai Wigand Ede, [~~[illegible]~~ építész iparművész] MDK

hékefehérvárott „A századforduló művészete" c. Kiállításon bemutatásra kerül iparművészeti alkotása, egy 1910 körül készített szekrény.

Rózsa Gyula: Jegyzetek kiállításokról 8

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1965. jún. 3.

MDK.

Thoroczkai Wigand Ede

Kiállitási kritika

Népszabadság 1965 június.3.lap -

Jarovskou Wigand Ede

Szakrány (1902) szepró

Kritika 1966 II. n. 24-25 old.

Wiegand Ede

Lechner Ödön építészeti stílusának követője.

Gerő László: Nouveau Art in Hungarian Architecture. The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1966. 24 p. 190 l.

Thoroczkai Wigand Ede, építés M.D.K.

nevét a Lechner irányzata nyomán feltűnt, de tőleg az erdélyi népi építészettől ihletett új generáció tagjai között emliti:

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

229. old.

M.D.K.

Thoroczkai Wigand Ede, építész

Feszltől, Lecznertől, Kós Károlyig, Lajtáig terjedő vonalába állítja be a szerző Korma Lajosnak a Kner kiadóval közös grafikai működését.

Szij Rezső: A Kner nyomda és kiadó ~~xxxxxxx~~ könyvmüvészeti törekvései

Müvészettörténeti Értesitő, Bp.1967.XVI.évf. 2.sz. 109. old.

M.D.K,

Torvczkai Wigand Ede, építész

nevét az eklektikus akadémiai irányzattal – a zene és irodalom terén is – szembeforduló, új utakat kereső művészek körött említi, Lecznerr Gdönnel, Kós Károllyal együtt a szerző és az ő vonalukba állítja be Korma Lajos Kner-ékkel körös grafikai működését.

Szij Rezső: A Kner nyomda és kiadó könyvmüvészeti törekvései

Müvészettörténeti Értesitő, Bp.1967.XVI.évf. 2.sz.

102. old.

+ 109. u.

M.D.K.

Torockai Wigand Ede, épités

a várad elején belső berendezés - és bútorterveréssel is foglalkozott.

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,

Akadémiai Kiadó, Bp. 1968. 976. old.

Thoroczkai Wigand Ede

A kassai iparművészet magyaras ágazatának egyik képviselője (1870-1945).

Entz Géza: Magyar design; Iparművészet, 1969. III. 12. l.

Thorockai Wigand Ede

A bútorban régen eltemetett eljárásokat, technikákat „virágoztatott hi".

Ernyey Gyula: Magyar design; Ipari Művészet, 1969. III. 12. l.

Wigand Ede

szecesszós belső építén,
bútortervező.

Perneczky Géza: Tanulmányút a Pávakert-
be, Bp. 1969.

22-o

Wigand Ede

bútorterveső Thoroczkóira
magyarosította a nevét.

Perneczky Géza: Tamulmányút a Pávakertbe
Bp. 1969.

23.o.

Wigand Ede

építész. Tevékenysége 1908-14 között bontakozik ki.

Kaesz Gyula: A butorstilusok. Bp. 1962. Kossuth k., 268 l., ill., képes.

218.l.

M. P. U.

THOROCZKAY WISAND Ede építész

Hatalmas adalékot szolgáltatott a funkcionális lakóház kialakításához

Építészeti grafikája is jelentős

Kubinszky Mihály: A szecesszió értéke lesehez

Magyar Építőművészet 1961. 2. sz. 51. l.

M.D.K.

THOROCZKAY WIESAND Ede -

„épületein a forma és tartalom teljes
összhangban állnak"

Kubinszky Mihály: Gondolatok a
századelejt magyar építészetről
Magyar Építőművészet 1961. 1. n. 44. l.
45. l.

M. D. U

THOROCZKAY W. E.

Kolozsvár, Somló Bozdós háza

Lerve Repr.

Kubinszky Mihály: Gondolatok a századeleji magyar építészetről

Magyar Építőművészet 1961.

M. P. K.

WIGAND Ede érilés

A népművészeti elemek egyik

felhasználója.

Kovács Zsuzsa: Népi iparmüvészet a lakásberendezésben

Magyar Épitőmüvészet 1961. 6.sz. 47.1.

THOROCZKAY VIGAND Ede építész

vitéák

Radó Jenő: Magyar építészettörténet Pp. 1961. 310.

MDK

Thoroczkai Wigand Ede

nem volt iskolázott épitőtechnikus

Marosvásárhelyt a Székelyföldi Iparos és Kereskedelmi Kamara székházát, lakóházakat, istállóépületet, Tordán egy földmives iskolának "szállásházat", Nyárádszentlászlón "népházat" épit.

Dr. Kismarty-Lechner Jenő: Lechner Ödön. Bp. 1961.
136. l.

MDK

Wiegand Ede

1903-ban a MŰVÉSZET pályázatot hirdetett kis családi házak terveire, a homlokzat magyaros szellemü megoldásával. Az első dijat nyert jeligés tervet Wiegand Ede és Lechner Jenő nyujtották be.

Dr. Kismarty-Lechner Jenő: Lechner Ödön. Bp. 1961.

103.1.

Thoroczkai Wigand Ede

M.D.K.

építész

a népies törekvések egyik fő képviselője

Kampis, hagy. műv. Bp. 1960 478

 M. P. U

THOROCZKAY WIGAND

Vanics Tévesnek tartja Kathy megállapitását, hogy 1902-ben rezdte volna néprajzi gyűjtőmunkáját és építész pályáját

Kathy cikkéből úgy tűnik ki, mintha Wigand lett volna úttörője a népi építészetből induló architektúrának

/.

Magyar Építőművészet 1960. 6. n. 54.

- 2. - M. D. K.

THOROCZKAY WIGAND Ede egész

1902. ben Steindl Imre vezetése

dolgozott (ekkor kalt Steindl)

1902. után Tevoczte az ~~Iparmuvészeti~~ szépművészeti

múzeum Könyvtárának bútorberende-

zését

1910-11. marosvásárhelyi Kultúrpalo-

ta.

Magyar Építőművészet 1960. 6. sz. 54. l.

 M. D. V.

TOROCKAY VIGAND Ede

Torda, Iskolaszálló (1910 előtt) Repr.

Marosvásárhely, Lakóház (1911.) Repr.

Kathy Imre: Karszerűség, szecesszió-hagyomány

Magyar Épélőművészet 1960. 3. sz. 34-39. l.

-1- M.D.K

TOROCKAY VIGAND Ede ~~építész~~ festő

1962-ben építészeti gyűjtőút: Alföld Göcsej, Somogy, Mezőkövesd, Kalotaszeg, Székelyföld.

Évekig él a Székelyföldön Torockón, ekkor veszi fel a a Torockay nevet

Eredetileg festő és iparművész ./.

Magyar Építőművészet 1960. 3. sz. 34-39.

 M. D. K

THOROCZKAY WIGAND Edle

1902-ig az Országház tervezésen dolgozott —

Kathy J. által mari tulajdonított építészeti és mérő gyűjtés rendeményeiben ~~[illegible]~~ Vámos Cabacja és hajta elsőbbségét bizonyítja

Vámos Ferenc: necessziótól necessziótól magyar Építőművészet 1960. 6. sz. 54. l.

 M. D. V.

TOROCKAY VIGAND Edl

Főleg bútort és interieurt tervezett, de több jelentős építészeti terve is megvalósult.

Marosvásárhely, Kereskedelmi kamara

Tata, Vaszary-műteremház

Iskolák és lazóházak

Magyar Épélőművészet 1960. 3. sz. 34.-39.

M.D.V.

WIEGAND Ede építési

A vízi építészetet tanulmányozta

Gerő László: Építészeti stilusok

Bu. 1957 128. l

Dr. D. K.

THOROCKAI-WIGAND Ede

A „Gödöllői" néven ismert művésztársaság tagja

Kismarky Lechner Jenő: A 80 éves
Medgyaszay István
a magyar építőművészet 1957(XI) 5/6.
176. l.

THOROCZKAY WIGAND Ede

Medgyaszay István, Kós Károlyhoz, Zrumetzky Dezsőre egyidőben tanulmányozta az erdélyi népi építészetet

Gerő László: Medgyaszay István

Magyar Építőművészet 1959. 7/8. sz. 279. l

M.D.K.

Thoroczkai Wigand Ede, iparmüvész

A magyar épitészeti stilus egy-ik irányának vezetője.
478.o.

Kampis Antal: A képzőmüvészetek

A Kultúra Világa. III. köt. A képzőmüvészetek, a zene, a szinház és a film. Minerva. Budapest. 1960

Kultúrpalota szilöstemének

üvegablalas

Mukits Sándorral.

LAPVÉLEMÉNYEK

MAGYAR IPARMŰVÉSZET. Csaba királyfinak mondáit hallgatván, megelevenedett a művész ónja alatt a papiros. És ahogy megálmodta nemsokára megjelenő könyvét, egymásután sorakoznak a Sátorospalota, Réka deczkás ablaka, Csaba bölcseje, a Szerelembúvó, a Sütőház stb. bájos képei... Kicsiségében is egységes ékszert vert belőlük, amely gyönyörüségére válik szemünknek.

MŰVÉSZET. Wigand találkozott a hires Réka királynéval és meghallgatta Csaba urfi keserü panaszát, a most rótt házak boronáin meglátta az ősök kezenyomát és a szokásokban a régi isten kultuszát ismerte fel. Rajzsorozata: „Hajdanában, réges-régen" Réka és Csaba e világát rekonstruálja.

MŰVÉSZET. „Cserényes házak" cimü szöveges sorozatban a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, tánc s öröklött javakról Udvarhely régi nyelvezetén ad számot.

MŰVÉSZET. „Himes udvar" rajzain beszámol arról, hogy miképen kezdett ő ujat a hagyományból és a házak és butorok száz képe, az elfeledett mult életrehivójának mutatja... Regés, álmodozó és mégis csupa realitás rajzok s ezekben van az, amivel itt, Pesten ébreszthet és gyógyithat a megint visszatért Wigand.

DISZITŐ MŰVÉSZET. Öreg csillagok. Toroczkói-Wigand Ede irása. Csillagvilágunk regeköltészetét, az „égi tüzek" népies elnevezéseit adja e pompás tanulmányában. A csillagszemekbe életet oltva, az égboltozat benépesedik személyekkel, szerszámokkal és használati tárgyakkal. Izléses rajzokkal illusztrálja művét. Segitségére jön Nagy Sándor, ki a csillagvilág beszédes neveiből szerkesztette össze a magyar mennyországot. Azilyen „megemlékezéstől megifjodván, jövőbe viszi a multat".

MAGYAR IPARMŰVÉSZET. „Öreg Csillagok. Gyönyörü véletlen, hogy Wigand csillagmesés, magyarlelkü könyvecskéje éppen most jelenik meg. A poéta

LEVELEZŐLAP

Táltos kiadóvállalat

Budapest

VII, Garay-utca 10. szám, I. em.

és művész talán megérezte, hogy hadbanállók és itthon aggódók közt hadak utján megyen az üzenet, hogy megpróbáltatásunk napjain lelkünk megint magyarrá vállott, sirvavigadt, álmodó lélekké, amely sóvárogva keresi az elhagyott, visszavezető ösvényt, hogy: „Emlékezzenk régiekrel..." Könyve minden sora, ónja minden vonala magyar, nézők, garaboncok, rovástudó jósok balladásan éneklő hangja, amely Csaba urfi iszákjának kincses iszákját bontja ki, hogy ajándékba hozza nekünk: kései utódoknak a magyar mennyországot... Igazat irok, mikor az Öreg Csillagokat göncölszekeres cimplapjával, kópjás, honfoglaló lovasával, magyar égabroszával éppen olyan irodalmi eseménynek tartom, mint a Gárdonyi Láthatatlan emberét, Herczeg Pogányait, Kisbán Nagyurát..."

ÉLET. Öreg Csillagok. Forró nyári estéken sokat néztem csillagok járását, varázsos ragyogását, mely lelkemnek messzi világok távolából, az ég végtelen mélységéből küldött üzenet volt... Most itt látom őket rajzban: egy költői lelkü művész rajzolta őket és feljegyezte gyönyörü magyar nevüket is.

ÉLET. ...Wigand ráér arra, hogy összegyüjtse a régi magyar élet veszendőbe menő szépségeit, irjon csodaszép könyvecskét a magyar csillagokról, összeszedvén százszámra a mi egünk sziporkázó, néma vándorainak ősi nomád pásztornevét.

A HÉT. ...A kiváló épitő és iparművész népművészeti kutatásai közben nem sajnálta a fáradságot s összejegyezte a nép körében használatos csillagneveket s naiv fantáziából kisarjadt apró meséket s igy könyvecskéje első, teljes összefogó képét adja a magyar csillagos égnek... kitünő magyarsággal s nagy gonddal összeállitott mü... hasznos szolgálatokat tesz, közelebb hozva a néplélek megnyilatkozásait a városi emberhez.

ALKOTMÁNY. Wigand minden professzionátus magyar költő helyett irt éneket a régi magyar csillagos égről. Bő, tudományos realitásokból üditő neveket gyüjtött. Szines rajzokban megmutatja nekünk a régi csillagok egét. Utmutató lesz tanulmánya régi magyar mennyboltról, melyre képekben irta érzéseit és bölcs gondolatait az éjszakánként ébren álmodó gyönyörü magyar lélek.

DER ARCHITEKT. (Wien, März 1911 Heft 3.) „Unter den modernen ungarischen Architekten und Kunstgewerblern von künstlerischem Rang steht E. Wigand in erster Reihe... wohnte und wirkte in Maros-Vásárhely (gegenwärtig wieder in Budapest), unternahm Wanderungen in urungarischen Dörfern, in denen sich die Bauweise, Volkstracht, Sitte und Lebensweise in alttraditionellen Formen erhielt... gewann Anregung... der ungarischen Architektur eine spezifisch nationale Note zu entwickeln... er ist ein Feind aller importierten Bauweise. Gleich Baillie Scott und andere führenden Architekten, verstand er eine rein nationale Bauweise hervorzurufen... Alle Arbeiten Wigands sind ausgezeichnet durch Schönheit, Einfachheit und Gediegenheit der Form, Rhytmus und Farbenharmonie. Aus seinem schöpferischen Geist entstehen immer neue Gedanken: im ungarischen Volkstum wurzelnde Kunst."

DEUTSCHE KUNST UND DEKORATION. „In einem östlichen Winkel von Ungarn, in Kalotaszeg, arbeiteten drei Künstler: A. Kriesch, A. Nagy und E. Wigand, der unsern Lesern durch verschiedene Veröffentlichungen in der „D. K. u. D.", sowie in der „Innendekoration" wohlbekannt ist... Seine neuen Interieurs zeigen wieder einen bedeutenden Schritt zum Vornehm-Einfachen..."

INNENDEKORATION 1900. „Wir zeigen eine umfangreiche Auswahl aus den jüngsten Entwürfen Wigands... teils in Feder-Manier, teils Aquarellen klar und frisch, geradezu keck hingeworfen, haben alle Fesselndes, Anregendes, Individuelles. Das ist nicht zu unterschätzen, namentlich jetzt, wo die Literatur und und lit. Verbreitung künstlerischer Ideen in der Entwicklung der Kunst und in der praktischen Verwertung des künstl. Schaffens eine enorme Bedeutung gewonnen hat."

Kiadó: „Táltos-kiadóvállalát". Nyomta a Világosság rt. 45412

Toroczkói Wigand Ede

TÁLTOS KIADÓVÁLLALAT

TOROCZKÓI-WIGAND EDE KÖNYVEI.

A régi dolgokból teremtő erő árad. Mintha az elmult élet örökkévaló lényege élne az emlékekben, kifáradt erőket ujra élemitenek. Mintha a föld mélyén eleven viz volnának, kutat áshatunk a szárazság napjaiban, hogy üdüljünk az emlék üditő italán. Mintha rég kihamvadt tűzön gyújtott fáklya volna az emlék, sötét útakat előttünk messzire bevilágitó. A magyar jövőn munkál, aki a magyar multat mutatja és most, a magyar áldozat idején jótevőnk, aki mélyen rejlő erőket idéz fel, mai fáradt lelket újra lenditőket.

Toroczkói-Wigand Ede tudja a régi magyar dolgokat. Járt ősi földeken és hallgatta a mesét. Szent, belső, ázsiai földek lelkét olvasta faragott és varrott holmik ábráiban. Izmos gerendák együvé-rovásában a magyar erő törvényét ismerte meg. Ázsiai ős müveltség tanulságai rejlenek a vének hagyományaiban és romok között, régi könyvekben, szokások és öröklött mesterségek titkai rejtekén. Ázsiából hoztunk harcos, lovas úton különvaló, szép müveltséget, a rejtelmes turáni isten oltáráról élő tüzet, amely nem aludt ki még ma sem, de kis faluk tüzhelyein ég és meleg körében dús népművészetet csiráztat, s amelyet Wigand Ede most uj Prometeuszként hoz nekünk a halálos hidegek napjain reményre melegitőnek.

Négy összefüggő könyv. Értékesek, mert tömérdek gyönyörü magyar képet rajzolt beléjük a rajzoló Wigand és mert a költő Wigand ismeretlen és mégis oly ismerős magyar beszéddel magyarázza bennük a drága képeket. Az első (Hajdanába, régös-régön...) újrateremti Attila nagyúr idejének Ázsiából hozott hun-magyar kultúráját, amely él ma is székely regékben és a paraszti épitészet és butormivesség hagyományaiban. A

második (Cserényes házak) teljes magyar művészetet formál a népi művészkedés adataiból. Régi magyar kertekről való a harmadik és azok miveseiről (Régi kert s mivesei), a magyar lélek gyengéd, tavaszi elfeledkezéseinek emlékeiről, magyar virágokról és arról, hogy értő emberek milyen rendek szerint épitettek kerteket a magyar virágokból. A negyedik (Öreg csillagok) a magyar menyboltra irt emlékeket mondja, ma is eleven tanúságait a magyar mithosznak, s a magyar lélek történelmét, amely irva van az égre csillagképekben, magyar nevü, égi titkos ábrázolatokban.

Nem lerajzolt és leirt dolgok. Elszóródott és szertekallódott, sokáig rejtett, most felkutatott részletekből ujrateremtett egész képek. Ahogy régen volt, s ami a régi létből örökkévalónak megmaradt, azt rajzolta Wigand erős magyar rajzokban és irta komoly magyar nyelven, amely olyan, mint a régi ércek sokáig zengő hangja. Minden iskolában olvasni és látni kell a magyar gyereknek ezeket a könyveket, a mult dolgok felé utat mutatókat, és minden könyvtárban mindenkinek kezeügyében kell lenniök ezeknek a könyveknek, hogy mindenki megismerhesse a régi szépségek ma is elevenségét. Művésznek a forma és a szerkezet kincsesbányája, művelt embernek a rajz láttán és az ősi, elfeledett magyar szavak ujracsendültén érzett gyönyörűség, mindeneknek vigasztalás nagy próbák idején és biztató jel a multból, jövendőt igérő, az eleven vizekhez kutat ásó, a mult tüzén gyúlt fáklyával utat világító, az elmúlt életek örökkévaló extraktumával gyógyitó Wigand Ede. Énekese és képekbe irója az elmúlt és örökké élő Turánnak.

Az ötödik, külön könyv (Himes udvar) azt mutatja meg, hogy a művész Wigand miképpen teremt uj magyar dolgokat ama törvények rendje szerint, amelyeket a költő világos ösztönével kutató Wigand megismert. Magyar házakat épitett és bútorokat tervezett szerte az országban és ezek képeiből van összeróva ez az ötödik könyv. A maga példájával tanúsitja, hogy a múlt eleven lelkéből lehet csak új, termékeny jelen és hogy a művész csak a hagyományok világánál találhat rá a jövő sötétjében rejlő új, igaz utakra. A modern Turán könyve ez az ötödik könyv.

Toroczkói-Wigand Edének öt albumszerü könyvét adjuk át rövidesen a nyilvánosságnak. Husvétra megjelenik a négy első, közös, művészi tokban, május végére az ötödik, a Himes udvar.

A könyvek értékének megfelelő, minden izében művészi lesz a kiállitás is. A négy első mű finom meritett papiron, az eredeti rajzok minden finomságát hűen mutató fénynyomatokkal diszitve jelenik meg, szines zsinórral, szines boritékokba füzve.

Külön megrendelésre kötött példányokat is készittetünk. A négy mű kötéséért 8 koronát számitunk.

A Himes udvar mappába gyüjtött 80-90 külön lapból áll, szines fénynyomásu műmellékletekkel, a képek más jellegének megfelelő legfinomabb simitott papiron.

Mind az öt könyvből 100 számozott amatőrpéldány készül, a művész sajátkezü aláirásával.

*

A megrendelések, előfizetési árak stb. (legkésőbb husvétig) a Táltos kiadóvállalat cimére küldendők, Budapest, VII, Garay-utca 10. szám.

Husvétig a négy első könyv előfizetési ára együtt, közös tokban ..... 20 K
A Himes udvaré ..... 10 K
A négy könyv bolti ára 24, a Himes udvaré 12 K
Az amatőrkiadás ára: a négy összetartozó könyv ..... 30 K
A Himes udvar ..... 15 K

A könyvek egyenkint is megrendelhetők. És pedig:

	Előfizetési ár	Bolti ár
Hajdanába, régös-régön	5·— K	6·— K
Cserényes házak	6·— K	7·— K
Régi kert s mivesei	8·— K	9·— K
Öreg csillagok	3·— K	4·— K
Himes udvar	12·— K	

Itt levágandó!

Megrendelem Toroczkói-Wigand Ede öt könyvét 30·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, füzve ..... 20·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, kötve ..... 28·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, amatőrkiadásban .. 30·— K
a négy összetartozó könyvet, tokban, amatőrkiadásban, kötve 38·— K
a Himes udvart ..... 10·— K
a Himes udvart amatőrkiadásban ..... 15·— K
Hajdanába, régös-régön, külön ..... 5·— K
Cserényes házak ..... 6·— K
Régi kert s mivesei ..... 8·— K
Öreg csillagok ..... 3·— K

(A nem kivánt módozat törlendő)

Az árat, ... K ..... f egyidejüleg küldöm. kérem utánvételezni.

Név: .....

Pontos cim: .....

Thoroczkai Wigand Ede

Nagy Gergely: Kertvárosunk, a Wekerle.
Bp., 1994, F. Szelényi Ház

17,

Toroczkai Wigand
Ede

wód

Malkowsky

483. l.

dr. Georg Malkowsky: Die Pariser
Weltausstellung in Wort und Bild
Berlin NW. 23. 1900.

Kiváló tisztelettel

Magyarkárdy

titkár.

Vigand, könyvárus, mükereskedő

Művészet, III., 1904. 203.

Adatok művészetünk történetéhez.

Thoroczkai Wiegand E

ired

Gerard 165 l.

Genevich Tibor

Erdélyi nagyar művészet

Erdély Bp. 1940 r

Üllő, r. l.

157

Toroczkoi Wigand Ede

zvód
z

Nádai Pál. Hár,
Gest, napfény, Ap. én.
26 l.

Báthori István:

Mellig látható s
haja, szemöldöke, szeme
beretvált. Atillája s
Felirata alól:

„Quod tibi vis
facias alteri"

s a kép körül:

Comes Stephanu
Vaivoda Transilva

Vászon, méretei 18·8 : 1
Gr. Csáky László ajánd

<Thoroczkai Wigand Ede>

<> Erdély benédes hagyományai
É. és h. n. 4 r.
16 db tusvaji
nincs körítésben.

Tovoczkai Wigand Ede

Wiegand. Autorok

Bp. é. n. Hornyánszky Viktor.

Toroczkai – Wiegand

E

~~hosszabbideig Gödöllőn~~

~~lakott~~

hosszabb ideig

Gödöllőn lakott

Porto-mauriziol provincia V. 203, 204,

Thoroczkai Wigand Ede

U. 4197.

Edény, bronzkori IV. 125

Thorockai-Vigand Ede

Müvisel 1907. 22-27, 70,
182, 204-205, 329-336

-1908. 423
-1909. 69, 398, 416
-1910, 84

Toroczkai - Wigand

Ede

april 1870

wied

Petr Samtida

43.1 -

Petrovics, Alexis: Samtida konst i Ungern

Malmö 1934 Svid mjelne fad.

Leffler Béla

Stockholm

Thorocztai Wigand Ede

C.

Revai XII. 799. f.

áros polgármestere

s Bizottsága t. Elnökségének

B u d a p e s t

IX., Rákos-u.10.

sz. mintája — 6054

Thoroczkai Wigand

Ede

Életr. arch.

Váljubal

260 – 261 l.

Vállalkozó Lapja

Az 50 éves jubileumi album

1879-1929 Bp. 1929.

Wttsága rénéről való ellen-
őrzésére Dr vitéz Nagy Wttánt
Küldöm ki, aki a husvét
utáni első napokban Rakóra
fog utazni, hogy az ásatás
ügyét szemléhgesen is megtár-
gyalja Méltóságoddal és
Ring Béla vm főjegyző
úrral.

[illegible] Méltóságod

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután $^1/_2$6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Thoroczkai Wigand Ede

úrod

Ki-Kicsoda?

842. l.

NYOMTATVÁNY

Budapest

úrnak

66-914
e.t.n.

A Müemlékek
tekint

Templomunk, mely o
annyira elavult, hogy fedele

Thorovczkai Wigand

Ede

l.

Fitt György

l.

Fittler Kamill és Gyógyi Kálmán
A világ iparművészete Párisban
Ap. 1900

VILÁGITÁS
sóbb kastélyok, villák,
. részére.
Ő! ERŐ!
gosítást ad:
z Részvénytárs.
ndrássy-ut 17. Telefon 26-60.

.ria Farina gegenüber dem
tva 1709. Vezérképviselet:
ázygasse 39.

and Hotel. Előkelő ház. Lift,
ok fürdővel és toilettel. Nagy
ospektus ingyen.

Az idegenek találkozóhelye.
- és külföldi lapok, figyelmes
vés.

gú szálloda, modern kénye-
konyha és italok, figyelmes

*

Kröszl János. Üllői-ut 9. A Park-Club, a Nemzeti és Országos Kaszinók kárpitosa. A koronás aranyérdemkereszt birtokosa.

*

Lemberg. G. Schneider utóda J. Rollauer kávéház, Idegenek találkozóhelye a város központján. Az összes bel- és külföldi lapok, figyelmes kiszolgálás.

*

Lemberg. Hotel Georges. Elsőrangú szálloda a város központján, több mint 100 elegáns szalon, fényes étterem és kávéház, kitünő konyha, a legjobb bor és pezsgőborok. A házban lift, villanyvilágítás és fürdőszobák. Figyelmes kiszolgálás és kényelemről az igazgatóság gondoskodik.

*

Lemberg. Central kávéház a belvárosban. Összes külföldi lapok. Figyelmes kiszolgálás, a magyarok szórakozó helye. Tulajdonos Bechtloff Vilmos.

*

Lemberg. Orenstein és Koppel. Mezei-, ipar- és keskenyvágású vasutak, mozdony és gépalkatrészek gyára.

*

Lemberg. Hotel San-souci. Szajnochi-utcza 1—5. Kényelemmel berendezett szálloda, mérsékelt árak. Danka M. tulajdonos.

*

Ladstädter P. és Fiai cs. és kir. udv. szállító, szalma- és nemezkalap gyára. Lemberg, Akademicka 10.

Thoroczkai Wigand Ede

l.

Pchm 396-l

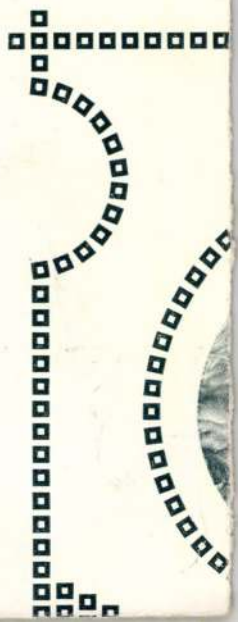

M-D.K.

THOROCZKAY WIGAND Ede érétisz

Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei

Dobrovits Aladár: Gádor István művészete 187. l.

194.

MDK

Thoroczkai Wigand Ede

Thoroczkai Wigand Efe. E.G. II. 532.1.

Toroczkai Wigand Ede

M.D.K.

Hajdanában „régös-régön", és a „Régi kert s miesei" című művet a szerző Torczkai W. E. könyvdíszei látják el.

—: A XX szinad könyvművészete – 46 lap

Torocskói Wigand Ede

U. 1701

Torocrkai Vigand Ede

U. 1327
1328

Torocskai Wigand
Ede

U. 1748

Torocsikai Vigand Ede

U. 965

Toroczkai Wigand Ede

U. 336.

Thoroczkai Wigand Ede

a századelő egy sor magyar építésze és képzőművésze a magyar népművészet forrásából merített, mint Lechner Ödön, Kós Károly, Thoroczkai Wigand Ede és még mások is.

D. J.: Lesznai Anna és Kerényi Jenő emlékkiállítása.
Vigilia, Budapest, 1976. 9. 644. old.

~~AMKE IX. 162~~

Wigand Ede

thorockai

épitész

l. bő életrajz

Karczagmagyállam

967 – 969. h.

Méltáságos

Dr Szentiv

Ajánlott

Wigand (Thorver-
kai W) Ede

Thieme Becker

XXXV. 549. l.

(Lyka)

VASÁRNAP
11
Kat. Damáz
Prot. Árpád

N. k. 7 ó. 37 p. N. ny. 16 ó. 9 p.

24
7

HÉTFŐ
12
Kat. Otília
Prot. Gabriella

3

KEDD
13
Kat. Luca sz.
Prot. Luca

5

SZERDA
14
Kat. Nikáz pk.
Prot. Szilárdka

3

CSÜTÖRTÖK
15
Kat. Valér
Prot. Johanna

5

PÉNTEK
16
Kat. Etelka cs.
Prot. Albina

3

SZOMBAT
17
ár

5

Izr. 24. Sv. Vajcsev

Wiegand Ede

vód

Wiegand architektura. Budapest, c. n.

Különnyomat a Magyar Iparmuvészetből

J e g y z ő k ö

A volt főkapitányság [illegible]
lebontása kapcsán a Magyar Vallás-
az óhaja, hogy a romná nyilvánított
rüljenek bontás alá és azok díjaga
Ebből a célból 1946. évi

Wigand Ede

épitéip

wod

Jblképrom

324. l.

Thoroczkai Wigand Edé,

építész és iparművész, stb. l. 775. old. marad.

Wiegand Ede

Gyparisikiatt

246. l.

Wiegand Ede

Gyparisikiáll

22 i. l.

RSULAT

ÜIVEL

WIEGAND 1. *Ede*, l. *Thoroczkai*
W. E.

Wigand Ede

ind

Bierbauer Virgil dr

A háborn előtti Budapest építészete.

Évk KMT. 1929.

179. l

Torocz kai – Wigand Ede

irod

Dalmübarátok

150, 163, 188. l.

Mindennemü
irásmunkák

◆

Irógépszalagok, radirok, carbonpapirok, irógép- és sokszorosító - papirok, stencilpapirok és festékek, valamint minden egyéb

kellékek

az összes rendszerü iró- és sokszorositó gépekhez

◆

Sokszorositó-

készülékek

◆

Postatakarékpénztári
csekk-számla: 36.366

ja elő, tegyen egy
stencillel és fest
hogy a legszebb m
s a legkisebb köl

Nagybecs

1 oldal loo példány P

Sokszorositópapirok
raktáron tartok, ár

Torockai Wigand Ede

1,

Bierképtök

265. l.

266-l.

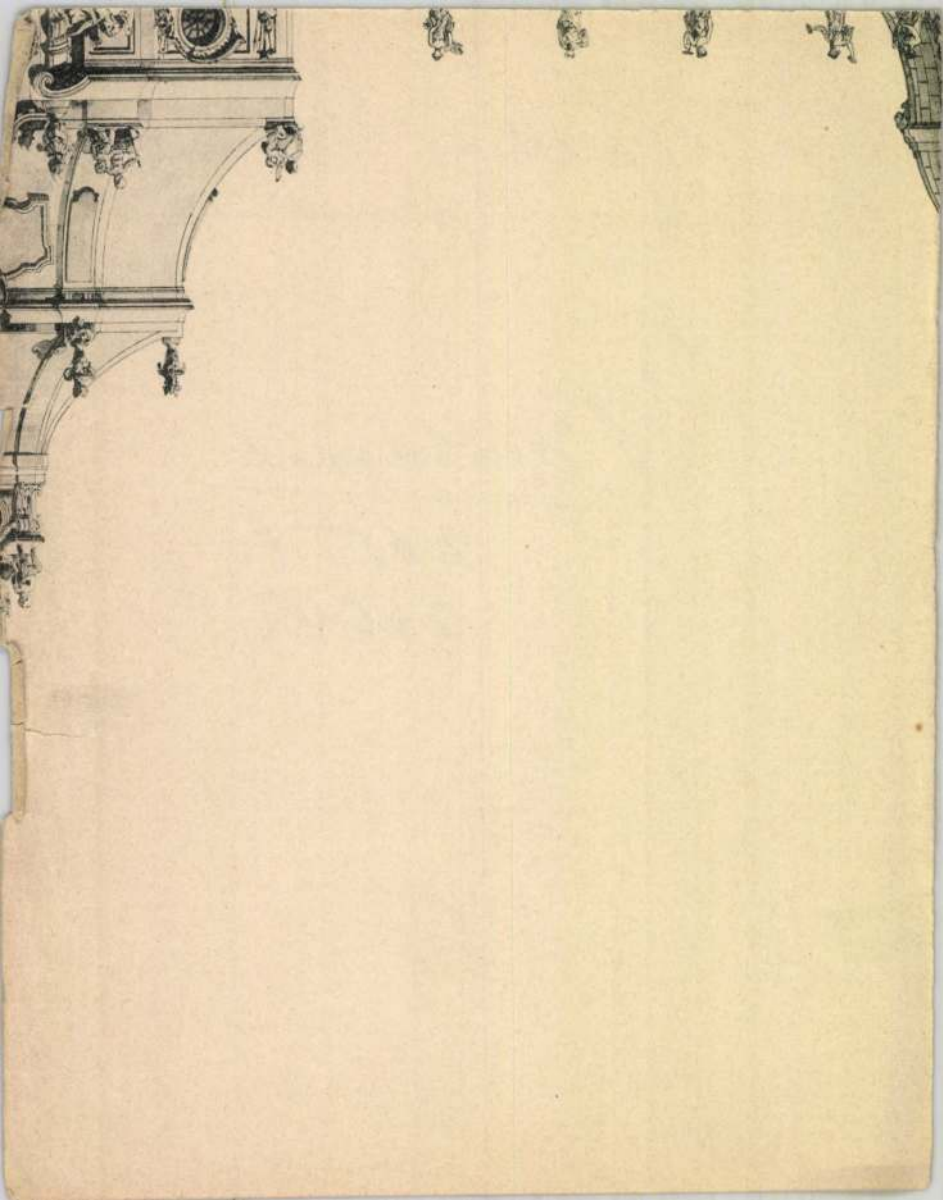

Thoroczkai Wigand Ede

Művészeti lex. 775 l.

Révai lex. 18 k. 363. l.

építész és iparművész szül. 1870 V. 1
Budapesten. Külövárosában, München-
ben és Párisban tanult, azután Steindl
mellett az uj Országház épitésen dol-
gozott. 1900 körül ~~Ezután~~ butor terveivel tünt fel.
Ezután tíz évig Marosvásárhelyen
élt s a magyar népművészet tanul-
mayozása mellett magyar népies
izű épületeket tervezett (marosvá-
sárhelyi iparkamara szekháza). A Mű-
csarnok épitészeti nagy díjat elsőt alka-
lommal T. nyerte el, aki 1923 óta lipcsi
iparmüvészkola tanára. Könyvalakban
megjelent művei: Butor (1900), Négy-
féle művek (1914), Cserényes házak (1916)
Öreg villagok (1916), Hajdanába' ré-
gőrégen (1916) stb.

OKTÓBER

27

Thoroczkai Wigand Ede

l.

Voit Pál

Régi magyar okhonok.

Bp. é n. 301. l.

302. l.

fényképészeti cikkek ára fejé
tatott, érvényben tartván, uta
összeget a Műemlékek Orsz. Bi
jára, elszámolás kötelezettség
megjelölt alnaplójában kiadás

A hivatalos másola

Mergényik
főigazgató.

MAGYAR VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTÉRIUM

1417. KET FULES KAROSSZÉK,
Bergère, Holz geschnitzt und

1418. DOHÁNYZÓ ASZTALKA, n
geschnitzt. Indisch.

1419. KÉT KIS KOMMÓD, diófa, h
Nussholz, mit geschweifter W

1420. KÉT KIS KOMMÓD, kétfiók
XVIII. Jh.

1421. ELLENZŐ, három lappal, fes
mit Landschaften in Grisaille

1422. KEREK ASZTALKA, diófa,
mit Säulenfuss. Biedermeier.

1423. NÉGYSZÖGÜ ASZTALKA, d
Tischchen, Nussholz, die Füss

1424. KAROSSZÉK, diófa, faragott
stuhl, Nussholz, mit Barocks

1425. NŐI IRÓASZTAL, diófa, ha
holz, mit geschweifter Wand

három mandulaalaku polccal. Empire. — Etagère,
rei Etagen. Empire.

l. Olasz renaissancestilus. — Zwei Armstühle, Nuss-
Renaissancestil.

akással, bronzverettel, fehér márványlappal. Francia,
lage in Boullemanier, Bronzbeschläge und Marmor-

szines Aubusson kárpitozással. Louis XVI. stilus.
und farbiger Aubussontapezierung. Louis XVI. Stil.

bal. Olasz, XVIII. sz. — Schachtisch, Nussholz,
XVIII. Jh.

disszel. Velence, XVIII. sz. — Konsoltisch, Nuss-
VIII. Jh.

s, berakott disszel. Olasz, XVII. sz. — Niedriger
. Italienisch, XVII. Jh.

al, felnyiló lappal. Olasz, XVIII. sz. — Spieltisch,
tte zum aufklappen. Italienisch, XVIII. Jh.

gyökér, felnyiló lappal. Olasz, XVIII. sz. m. f. —
hornwurzel. Italienisch, zw. H. XVIII. Jh.

01 —

Toróczki-Wiegand Ede

terverte Vanary
Janos festő tatai villa-
ját

irod

Bék Kom Eszt

71. l.

Bélassy Jenő: Komárom és Esztergom
vármegyék ujjáepítése Trianon után.
Bp. é. n.

Toroczkay Wigand

Ede

l. Hevporstimpr

51. l.

Hevesy Iván: A pontimpressionismus
mivoltete Gyoma 1922.

o lirai mesterei közé,mind a kettő a
ak,a lelki mélységnek volt a kifejezője.
suk is.Erőteljes,tiszta plasztikai
Madonnákat faragtak,mint Luca delle
lirai mestere.Donatello Madonnáiban
tiszták és nemesek,de nem könnyed,
szépségre törekszik.A kis Jézus a
nekkori képe.Nem a vonalrendszert,
kok tömegéből jövő ritmust.A Louvreban
ust teljes profilba állitja,ami által
ztán,nemesen,hanem erőteljesebben
rengés is.Donatellonak egész sorozat
rosszta sejtő anyát mintaza meg.Dona-
Mária arca csaknem teljesen egybetapad
t,a szomoruságot még jobban ki tudja
jellemző módja,hogy a hátsó sikból
.Ez a lapos relief /basso rilievo/,
le volnának lapitva a formák.És bizo-
n dolgozza ki.?aguk az alakok két kép-

Toroczkai Wigand Ede

cród

Kertész Bouw

283. l.

Kertész, Karl Robert

XII.-e Internacionale Architecten-Congress

Bouwkundig Weekblad Architectura (Amsterdam)

1930. aug. 23.

Vellaturagás, bakonyi VII. 203

munkakört tölti be, figyelemmel a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa Szabályzatának 13. §-ára. Hivatali teendőinek sorát és rendjét az alább következő «Ügyrend» 8-ik §-ának *a)—c)* pontjai állapítják meg.

A pénztáros.

7. §.

A pénztáros a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége Szabályzatának 17. és a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa Szabályzatának 15. §-ából kifolyólag a hivatallal állandó és szoros összeköttetésben van. Teendőit az alább következő «Ügyrend» 9. §-ának *a)—g)* pontjai állapítják meg.

A szakmegbizottak.

8. §.

A szakmegbizottak dolgaikban az illető orsz. felügyelőtől a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének hivatala, illetve az előadó orsz. felügyelő útján vett utasítások szerint járnak el. Teendőikről az alább következő «Ügyrend» 11. és 12. §-ai intézkednek.

Wigand Ede

irod

Hlutolsó

18. l.

974. Flaman

A XVIII. száradbo

Czigányo

Elöl ~~[illegible]~~ eg
lóval és házi a
és (a szoptatja) ~~[illegible]~~ le
pedig ete téssel e
sebbik ~~[illegible]~~ abrak
ra text ketrecz
~~[illegible]~~ ⊥ A t
⊥ bárányon i
~~[illegible]~~ nyugvó ku
veszünk ésre,
Kötik le figyel
felhős.

Vásron
A Ner

519

pag 465

⊥ végzi dolgát.

Wigand Edé

l.

Jánszky magyar forma

12. l–28-l.

Budapest székes

Meghivó szám

193 6.-XIV. V

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

A Müemlékek Orsz

Hivatalból
Közszolgálati ügyben
DÍJ ÁTALÁNYOZVA

Központi borítél

MDK

Wigand Ede

Interieur-kiállitás. Dalmübarátok. 162-163.l.

Wigand Ede.

l.

Crak Grozny

217 l

A MÚZEUMOK ÉS KÖNYVTÁR

1911. évi október hó 7. és 8. nap

KÖZGYÜLÉSÉNE

Első nap: 1911. évi októ

1. Az Országos Szövetség elnökség
kiküldöttek indulása Budapestről, nyu
Megérkezés este 7 óra 9 perczkor. —

2. Este ½9 órakor ismerkedési es

Második nap: 1911. okt

1. Reggel ½9-től ½10 óráig a szö
dísztermében s megbizóleveleik átadás

2. Délelőtt 10 órakor a Szövetség

A MŰBARÁTOK INTÉRIEUR KIÁLLÍTÁSA

EBÉDLŐ-SZEKRÉNY

TERVEZTE VIGAND EDE
KÉSZÍTETTÉK FODOR MIHÁLY UTÓDAI

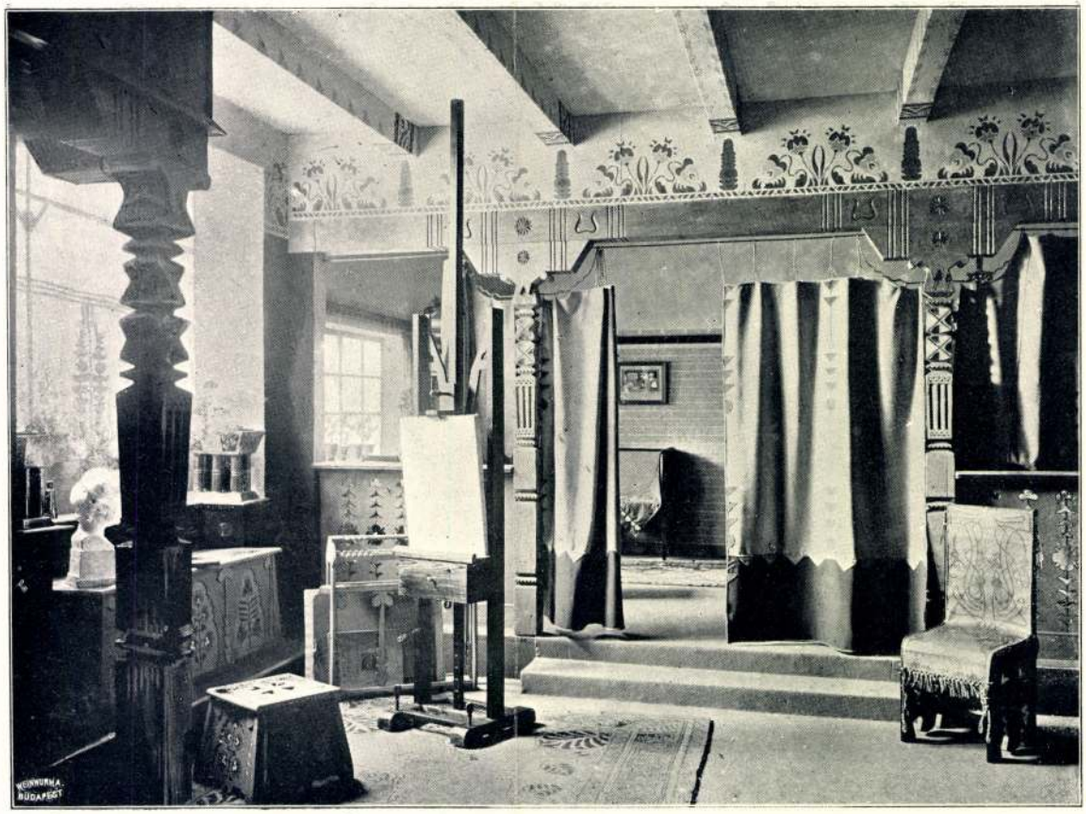

MŰTEREM
TERVEZTE KRIESCH ALADÁR

AZ ASZTALOSMUNKÁT KÉSZÍTETTE
MÓCSAY JÓZSEF

A MŰBARÁTOK
INTÉRIEUR KIÁLLÍTÁSA

EBÉDLŐ

TERVEZTE VIGAND EDE
KÉSZÍTETTÉK FODOR MIHÁLY UTÓDAI

Toroczkai Wigand Ede

kommun alatt Einevertér
az Iparmüvészeti Iskola
tanárává -

lásd

Pogány Kálmán

csomagjában.

Torockai Wigand Ede

Farkas László dr. Körlevele
T. W. E. magyar néprajzi muze-
um tervéről.

Magyar Nemzet, 1967. IV. 23.

Thoroczkai Vigand

Ede

Erdő-

Lykaképrömtöst

544. l.

Thoroczkai Wigand
Ede

wód
z

Lázármujövöje
60, 61 l.

7.	Saláth Ferenc	szakaltiszt

Összesen:

Wiegand Ede

Csáfarm. 560. l.

562. l. 564. l.

hellyel,aminek magyarázata az,ho
a közelben lévő légió-székhelynel
Aquincumnak feltárása elvonta ró
a figyelmet, pedig topográfiailag
igen érdekes és fontos hely,a pa
katonai
niai erődvonalnak és határvédele
egyik fontos pontja. A Duna par
épült hatalmas tábora (castrum)
lek szerint fontosabb lehetett,m
Aquincumé,amint Ferdinando Marsi
nek,a törökök kiüzésében vezető
repet játszó olasz tábornoknak "
bius Pannonico-Mysicus" c. 1726-
Bolognában megjelent művének egy
fevételezéséből következtetni le

A tábor területén került elő

Wiegand Ede

Münchner 1902 354, 364, 365

– 1903. 150, 201–203, 205

– 1904. 209, 269, 349, 406, 417

Wigand Ede

– 1915. 452–458

Almássy Taszilo gr.: Haza felé i
(597), 3318 (454). — Öszi est 10 (597),
3317 (454).

< Wigand Ede >

<], Butorok
Bpest 1902.

Wigand Ede, Torvorkai

irod

Budtechnfejl

588.1.

Wigand Ede

Nyerádszentlászlói népházi

Biermodéptörcha

537. l

Wigand Ede (Torverkö)

zül. 1872 Bpest.

wód

Krück II. 727. l.

Gömörmegye III. 2/13

Wigand Ede l.

Crod

Yblut 18. l.

Thorvardr Wigand Ede

Esztergom és vidéke látképe IV. 98.

Wigand

l.

LykaMagyműI800-50

358. l.

Wiegand Ede

Cx 33.l

Wiegand Ede

Wod

Cray 166

Wiegand Ede

und

M. Spannerob

eines erf

tott munkáinak ábrákkal gazdagon felszerelt képeskönyve: az Architectura. Valóságos antológiája élete java eredményeinek, tervekben, képekben elmondott önéletrajz, tükre egy nagyérdemű művész pályafutásának. Egyszersmind azonban tanulságos és becses emléke a magyar nemzeti építészetért folytatott bátor és lelkes küzdelem korának. Azóta ez a lelkesedés mintha elbágyadt, a lobogás mintha elcsöndesedett volna. Pedig azt hisszük, hogy ha olyan építészetre akarunk szert tenni, amely eredeti és értékes többletet ad hozzá az emberiség művészi állományához, amely szellemi függetlenségünket szolgálja, nemzeti öntudatunkat erősíti és egyúttal érdeklődést tud gerjeszteni irántunk a világban, akkor mégis csak abban az irányban kell haladnunk, amerre Lechner Ödön géniuszának csillaga mutatott és amerre annakidején Wigand és társai elindultak.

Súlyos üzemzavar az építőiparban

Budapesten mindössze nyolc nagyobb bérház épül — Az építőipari szakmunkások egy része más iparágakban helyezkedett el — A foglalkoztatottság arányszáma a főidényben sem haladja meg a húsz százalékot

Válság fenyeget a lakáspiacon is

(Saját tudósítónktól.) Azok, akik elfogulatlanul, tehát elsősorban a politikától elvonatkoztatva szemlélik a gazdasági jelenségeket, most már szinte egyöntetűen állapítják meg, hogy a magyar gazdasági élet, újabb bizonyságot téve annyiszor kipróbált rugalmasságáról és ellenállóképességéről, újból talpraállt és a depresszió-nak, aléltságnak, amely már-már hajótöréssel fenyegetett, nyomai is alig mutatkoznak. Nem kutatjuk most, hogy ez a regenerálódás, s az ennek nyomán egyes iparágakban tapasztalható valósággal konjunkturális fellendülés milyen forrásokból táplálkozik. Viszont megállapítható — s ebben sincs véleménykülönbség az elfogulatlan szemlélők közt — hogy a talpraállás általános szabálya alól *van egy kivétel*, s ez az építőipar, ahol a tespedtség és a dekonjunktúra, a vállalkozókedv teljes hiánya a háborús évek óta nem látott tetőfokát érte el.

Nem zárkóznak el e jelenség megállapítása elől az utóbbi időben hallott szakminiszteri megnyilatkozások sem, és elég érthető nyelven beszélnek az építkezés alakulásáról szóló statisztikai kimutatások is. Csak éppen az a baj, hogy a szakminiszterek époly kevéssé jelölik meg a kibontakozás útját, mint a Statisztikai Hivatal közleményei. Éppen ezért mellőzzük a szóbanlévő miniszteri kijelentések újabb regisztrálását, aminthogy céltalan ismétlésekbe kellene bocsátkoznunk a hivatalos statisztikai adatok ismertetésével is.

Bajok a megfogyatkozott épületállványok körül

Elégedjünk meg tehát azokkal az adatokkal, amelyeket ismert szakmabeli körök bocsátottak rendelkezésünkre. Ezek közül első helyen említjük, hogy Budapesten ezidőszerint, tehát *az építési idény kellős közepén mindössze nyolc úgynevezett »komoly«, nagy bérház épül.* Ezek közül novemberre csupán három válik beköltözhetővé, történetesen mind a három a Rákóczi úton épül. Ezek: az Akadémiának a Vigyázó-telken épülő hatalmas bérpalotája, továbbá az a két bérház, amelynek alapozási munkáit nemrég kezdték meg a fővárostól a Luczenbacher-család tulajdonába került kis Rókus-telek Rákóczi úti frontján. Ezen kívül *még öt nagyobb bérház épül augusztusi beköltözésre* az épületállványokban most annyira elszegényedett főváros különböző pontjain. A korábbi években ilyen időtájt egyszerre 40—50 új házon dolgoztak.

Mindenképpen jellemző, hogy a most folyamatban levő építkezések a kisebb bérház, úgyszintén családiház építkezésekkel együtt *mindössze 20 százalékos foglalkoztatást biztosítanak az építőipar számára.* Az a régi tapasztalat igazolódott be újból, hogy a közmunkák, középítkezések, bármilyen nagyarányúak legyenek is azok, semmiképpen sem pótolják a magánépítkezések, tehát a vállalkozás hiányát. A középítkezések révén ugyanis, amelyek a nagy nemzeti beruházási program keretében kerülnek most kiadásra, csupán a vállalkozói cégek kisebb része, mondhatnók, töredéke jut munkaalkalomhoz.

Azt hallottuk, hogy *tíz-tizenkettőre tehető azoknak a cégeknek a száma,* amelyek a hatóságoktól kapott megbízásokkal vannak állandóan elfoglalva, szemben a vállalkozói kar teljes számával, amely még mindig többszázra rúg. Ennek a különös jelenségnek részint az a magyarázata, hogy az egyes hatóságok, amelyek a közmunkákat vállalatba adják, nincsenek, de nem is igen lehetnek tekintettel arra, hogy a pályázó cégek foglalkoztatva vannak-e. A versenytárgyalások odaítélésénél ez a szempont semmiesetre sem lehet irányadó; legalább erre kell következtetni abból, hogy *vannak olyan ismert cégek, amelyek egyszerre négy-öt közmunka kivitelén is dolgoznak.* Hogy ilyen körülmények között a meglévő munkák elosztása sem lehet egyenletes, önként értetődik.

Részben ugyanez áll a főváros által saját rezsiben tervezett kislakásépítő akcióra is, amely összehasonlíthatatlanul több munkaalkalmat biztosítana az egész építőipar számára, *hogyha a rendelkezésre álló tőkét közvetlenül az építtetők használnák fel.* Érdekes, hogy a fővárosi kislakásépítő akcióval szemben felhozott érveket a városházán is hajlandók respektálni és most tárgyalások folynak a főváros vezetősége és az építőipar tényezői között, hogyan történjék meg a kislakásépítkezésre szánt tőke felhasználása.

Mi van a házadómentességgel?

A tespedő építőipart azonban olyan súlyos problémák foglalkoztatják, hogy a fővárosnak ettől a megértő gesztusától a szakma vezető köreiben nem sok segítséget várnak. Egészen más tényezőknek kellene közreműködniök, hogy az építőipar helyzetében gyökeres változások következzenek be.

A legfontosabb probléma az, hogy *a házadómentesség ez év végén lejár,* az adómentes építkezés pedig részint technikai, másrészt jövedelmezőségi okokból lehetetlenné vált. A »komoly« bérházak felépítéséhez ugyanis öt-hat hónapra volna szükség s ennyi idő november elsejéig, tehát az év végi házadómentességi terminushoz legközelebb álló költözködési határideig most már nem áll rendelkezésre. Az ugyan még elképzelhető volna, hogy a most megkezdett építkezések december végéig elkészüljenek, az építtetőktől azonban nem lehet elvárni azt, hogy a most épülő lakásokat májusi beköltözésre adják ki és addig maguk viseljék a kamatveszteséget.

Rentábilis bérházak tehát csak a jövő év májusára épülhetnének, akkorra azonban a most érvényes rendelkezések szerint *nincs már házadómentesség,* úgyhogy az építtetőknek számolniok kellene azzal a kockázattal is, hogy olyan házakat hoznak tető alá, amelyek után a közterhek teljes súllyal érvényesülni fognak. Ez pedig, ismerve a szóbanlévő adókulcsokat, mindennek inkább nevezhető, csak éppen nem rentábilis építkezésnek.

A szakma vezető körei általában sajnálatosnak mondják, hogy ezen a téren még mindig teljes a bizonytalanság és a felelős tényezők nem látták elérkezettnek az időt az érdekeltek tájékoztatására. Pedig annak, aki házépítési tervekkel foglalkozik, *feltétlenül tisztában kellene lennie azzal, hogy milyen mérvű és milyen feltételű adómentességre tarthat igényt,* máskülönben — mint a példák egész sora igazolja — kénytelen még olyan jól előkészített és pénzügyileg is kitűnően megalapozott terveit elodázni.

A kormány ezirányú elhatározásának bármilyen halvány körvonalakban való ismertetése előfeltétele volna tehát a vállalkozói kedv újjáéledésének és a magánépítkezések megindulásának. Attól tartanak azonban, hogy ez az intézkedés egymagában most már nem is volna elegendő.

Tőkehiány és a külföldi példák

A beruházási hozzájárulas lerovása óta ugyanis az eddiginél is fokozottabb mértékben jelentkezett a magángazdaságban *a tőkehiány,* amelyet csak hosszabblejáratú kölcsönök nyujtásával lehetne úgy, ahogy pótolni. Viszont tudjuk azt, hogy az építkezések céljaira elfogadható feltételek mellett hitel már évek hosszú sora óta nem áll rendelkezésre s ha az állam itt nem teszi meg azt a kezdeményező lépést, amit más országokban komoly áldozatok vállalásával együtt megtett, úgy esetleg a magántőke érdeklődését a házadómentesség kérdésének tisztázása után sem lehetne kellő mértékben felkelteni az építkezések iránt.

A bőségesen rendelkezésre álló külföldi példák közül ezúttal csupán a franciaországira hivatkozunk, ahol tudvalévően a legmakacsabbnak bizonyult az építési válság. Itt az állam a tizenö' évi teljes adómentességen felül hasonló időtartamra *másfélszázalékos hozzájárulást vállalt az építkezési kölcsönök annuitásához* s ezenkívül ugyancsak tizenöt évre mentesítette az új házakat mindennemű átiratási költség, sőt az örökösödési adó alól is. Ezek a kormányintézkedések ez év márciusában léptek hatályba, mégpedig azzal az eredménnyel, hogy Franciaország most már vezető helyen áll az európai országok építkezési statisztikájában. Sehol annyi építési engedélyt ki nem adtak és sehol, talán csak Németország kivételével, nincs olyan nagy százalék erejéig foglalkoztatva az építőipar, mint éppen ebben az országban.

Azzal természetesen mindenki tisztában van, hogy a francia és a magyar viszonyok sem az államháztartás, sem pedig a magángazdaság terén nehezen bírják el az összehasonlítást. Éppen ezért senki sem gondol arra, hogy a magyar kormány pontosan lemásolja az építkezés fellendítésének ezt a módszerét. Azonban annyi más bevált módszer áll rendelkezésre s ezek olyan kitűnően alkalmazhatók a különleges magyar viszonyokra, hogy semmi sem indokolhatja a probléma megoldásának további elodázását.

Számolni kell elsősorban azzal, hogy az építkezés előbb-utóbb érezteti hatását a gazdaság minden vonatkozásában. Mint tudjuk, kulcsiparról van szó, amellyel legalább 30 iparág boldogulása függ össze. Ha ez a régi keletű megállapítás a most előállott eltolódások következtében — hála a kincstári beruházásoknak — nem is érvényesül teljes mértékben, ezt az iparágat mégsem lehet huzamosabb ideig súlyosan fenyegető következmények nélkül a foglalkoztatottságnak mai színvonalán hagyni.

Az elnéptelenedő iparág

Ezek a következmények különféle formában máris kezdenek jelentkezni. Nem szólva arról, hogy a vállalkozók, építészmérnökök és építőmesterek százai és ezrei a tartós megrendelés és munkahiány következtében nemcsak alkalmazottaik jelentős részét voltak kénytelenek elbocsátani, hanem természetesen adót sem fizethettek, sőt maguk is más pálya után néznek, *az építőiparban alkalmazott szakmunkások is kezdenek elszivárogni, másfelé orientálódni,* úgyhogy ez a mostoha iparág a fokozatos elnéptelenedés szembeötlő jeleit mutatja. A szakmunkások túlnyomó többsége rokoniparágakban helyezkedett el, amelyekben munkáshiány tapasztalható, hallottunk azonban olyan eseteket is, hogy *egyes szakmunkások kivándoroltak.* Ezekre a kipróbált, tanult munkásokra egyhamar aligha számíthat az építőipar. Ha tehát meg is fog indulni majd az építkezés, az építőiparnak gondoskodnia kell a konjunktúra hullámzásával szemben kevésbé ellenállóképes emberanyag megfelelő pótlásáról.

Ennél azonban pillanatnyilag sürgősebb kérdésnek látszik a máris tapasztalható *lakáshiány pótlása.* Tudjuk azt, hogy a fővárosban az összes lakásoknak nem egészen 1 százaléka áll üresen, szemben a normálisnak tekintett 3—4 százalékos hányaddal. Ha még ehhez hozzávesszük, hogy az üres lakások jelentős része semmiképpen sem felel meg a mostanában támasztott egészségügyi követelményeknek, elmondhatjuk, hogy *úgyszólván nincs is üres lakás Budapesten, legalább is nincs üresedés olyan lakástípusokban, amelyeket a lakók keresnek.* Hogy ez előbb-utóbb szinte elmaradhatatlanul fogja maga után vonni a lakásbérek semmiféle szempontból kívánatosnak nem tekinthető megszilárdulását, azt hisszük, bizonyításra is alig szorul. Ilyenkor szinte elkerülhetetlenek a rálicitálások és a háziuraktól általánosságban bajosan lehet elvárni, hogy ne magasabb bérek mellett igyekezzenek kiadni a lakásokat. Ezt a folyamatot csak ideig-óráig ellensúlyozhatja a bizonyos oldalon tapasztalható összezsugorodási folyamat, amelynek során a lakások egy része feleslegessé válik s általában kevésbé jut kifejezésre a lakáskereslet.

Lakáshiány

Hogyha az építkezések mostani üteme így tart tovább, májusra olyan lakáshiánnyal kell számolni, amilyenre talán a háborus években sem volt példa.

Az építőipar azonban nemcsak a »komoly« házépítkezések terén mutat ilyen siralmas képet, hanem más, kevésbé igényes vonatkozásokban is. Így különösen a kisebb építőiparosok tele vannak panasszal a tatarozások és mas csekélyebb jelentőségű munkaalkalmak hiánya miatt. A két hónapja kiadott kormányrendelet nem váltotta be a hozzáfüzött várakozásokat, — ha ugyan egyáltalában felmerültek ezzel kapcsolatban ilyen várakozások. A szakemberek ugyanis legott tisztában voltak azzal, hogy az ötszobásnál nagyobb lakások — csak ilyenek átalakítására biztosított adómentességet a kormányrendelet — elfogytak a korábbi években, jóval kedvezőbb feltételek mellett végrehajtott modernizálások során, úgyhogy erre az akcióra *nem maradt igényjogosult jelentkező.* Így is történt. A kormányrendelet előírásainak megfelelő lakások átalakítására, mint halljuk, eddig egyetlen esetben sem kértek engedélyt.

Majdnem ilyen kedvezőtlen a tapasztalat a légoltalmi óvóhelyek adókedvezményes építkezése terén. A szakma körében itt abban jelölik meg a baj okát, hogy a kormányrendelet nem tette kötelezővé az óvóhelyek építését, a maguk jóvoltából pedig nem tudják rászánni magukat a háztulajdonosok, adókedvezmény ellenében sem.

Más tatarozási, vagy átalakítási munkára ezidőszerint egyáltalában nincs adókedvezmény, úgyhogy a munkaalkalmaknak ez a forrása, amely az elmult években együttesen a százmillió pengőt is meghaladó munkát eredményezett, most *teljesen elzárult.* Egy okkal több, hogy az építőipar nem maradhat a dekonjunktúrának, az elesettségnek ebben az állapotában, *még egyedüli kivételnek sem.*

Kallós Béla

Üzletrész Volt villany- és rádió szaküzlet, egyen- és váltóárammal esetleg berendezéssel, igen olcsó bérrel, azonnal kiadó. Hunyadi-tér 8, trafik.

A nemzeti stílus és Thoroczkay-Wigand

Irta: PETROVICS ELEK

Ami e sorok írására alkalmat ad nekünk, az egy szép magyar könyv. Címe: Architectúra. Tárgya: Thoroczkay-Wigand Ede építészi munkássága. Egy művészélet álmainak és eredményeinek javát zárja magába. Noha nagyon megérdemli a figyelmet, kevés szó esett róla eddig. Ez indít arra, hogy pár szóval visszatérjünk reá.

Már címlapja sejteti, hogy miről van szó: egy vontató bivalyfogat rajza Erdély képét idézi fel, ahonnan Thoroczkay-Wigand Ede nevét és ihletét vette, a kettős kereszt az ősi hagyományra utal, a betűk és az ornamentika stílusa pedig arról beszél, hogy a könyvben modern művésszel fogunk találkozni, még pedig olyannal, akinek művészete az 1900 körüli stílusáramlatból hajtott ki. S ha még ezután is kétségünk lenne afelől, hogy olyan művész életemunkáját fogjuk látni, aki a magyar népművészet ősi elemeinek felhasználásával vágyott újfajta művészetet teremteni, ezt a kétséget végképpen eloszlatja a könyv jelmondata: »Régiben az újat«.

Forrongással teljes, érdekes időbe vezet visszа bennünket Wigand könyve. Akik a század elején voltunk fiatalok, könyvének lapozgatásánál szinte újra átéljük az akkori időnek izgalmait. Uj eszmények voltak akkor szülemlőben, tavaszi szellő érzett a levegőben és az indulás láza lett úrrá a lelkeken. (A fogékony, a fiatal lelkekre gondolok.) A festészetben a nagybányaiak haladtak az élen, s bár művészi eszményeik másfélék voltak, mint a külföldi szecesszióké, azzal, hogy ők is bátran új nyomot kerestek, éppen olyan felkavaró, pezsdítő hatással voltak a mi művészi életünkre, mint Stuckék, Klimték vagy Liebermannék német és osztrák földön vagy a Salon d'Automne művészei Párizsban. Rippl-Rónai akkor telepedett haza Párizsból és egy új világot nyitott meg számunkra. Az új törekvések világánál megláttuk Szinyei nagyságát és boldog meglepetéssel ünnepeltük.

Az építészetben elsőnek Lechner Ödön ütött meg bátor és eredeti hangot, az ő neve jelentette az átformálás szándékát, jobban mondva lelki kényszerét, mert hiszen nem valami szándékolt eredetieskedésről volt szó, hanem arról, hogy a kor ellenállhatatlan szükségből kereste a maga művészi kifejezését. Gyökeres fordulat ment végbe az iparművészet világában is. Erjedés és forrongás tünetei között, de reményt keltő elevenséggel haladt az iparművészet a megujhodás felé. Abbahagyta a régi stílusok utánzását, kiszabadította magát a 19. század hosszantartó historicizmusából, megtalálta kapcsolatát korával és belekerült az egyetemes fejlődés áramlatába.

Az ösztönzés kívülről, angol, belga, német földről jött, Morris, Macintosh, van de Velde, Olbrich jártak elől példával, de csodálatosképpen ez a nyugatról beáradt új szellem volt az, amely építészetünkben is, iparművészetünkben is a magyarságra való törekvést megindította. Amíg művészeink a történeti formákhoz ragaszkodtak, szemük nem láthatta meg a magyar hagyományok szépségét és nem ismerhette fel azokat a lehetőségeket, amelyek a magyar formakincs felhasználásában rejlenek. Feszl Frigyesnek, a Vigadó építőmesterének a magyar etnikumban fogant alkotásmódja elszigetelt tünemény maradt. Csak mikor a modern művészet szelleme felszabadította a művészeket a hagyományos stílusok utánzásától, csak akkor nyílt meg szemük a magyar formák, a magyar népművészet eredeti és naiv bája számára. Lechner Ödön zseníje törte meg az utat, ő oltott be először magyar ízt a modern építészet elveibe, annyi képzelettel, ízléssel és érdekességgel, amennyi csak igazán nagy mestertől telhetik. Ő hirdette azt, hogy »a magyar nemzeti stílus a magyar népnél... bámulatosan kifejlődött és meghatóan konzerválódott mind e mai napig. Nekünk ezt a magyar stílust meg kell tanulnunk... ki kell találnunk szabályait, bele kell mélyednünk szellemébe, hogy belevigyük e formák szellemét a mai kor nagyobb, fejlettebb, sőt monumentális feladataiba«. Hogy az ő épületeinek magyarsága inkább a síkdíszítésben fejeződik ki, mint a konstruktív elemekben, arról persze lehet beszélni, valamint arról is, hogy lelkének kincseivel egyes utánzói szatócsmódra sáfárkodtak, hiszen ezt ő maga is nem egyszer panaszolta. Csak egy bizonyos és ez az, hogy arról a művészről, aki olyan rendkívüli tehetség volt, annyi maradandót és eredetit alkotott és aki hozzá a nemzeti építőművészet eszméjéért annyit küzdött, dolgozott és szenvedett, mint Lechner Ödön, arról nem szabad másképpen beszélni, mint igen nagy tisztelettel. Ezért őszintén sajnáljuk, hogy a Wigand könyvéhez szóló bevezetés szerzője visszautasítás nélkül idéz egy-két olyan kritikust is, aki tiszteletlenül nyilatkozott Lechnerről. Még olyan is akad köztük, aki nem átallotta kicsúfolni ezt a nagy magyar művészt.

Thoroczkay-Wigand Ede éppen eléggé erős művész arra, hogy megéljen a maga becsületéből. Nincs rá szüksége, hogy elhomályosítsák a más dicsőségét azért, hogy az ő érdeme annál jobban ragyogjon. Az iparművészetben a megujhodás hírnöke volt nálunk, ötletben, leleményben gazdag hírnöke és úttörője. Hogy a modern formákat milyen szerencsésen tudta összekapcsolni a célszerűség követelményeivel, azt mindig ékesszólóan fogja hirdetni a Szépművészeti Múzeumnak az a terme, amelyben a grafikai kiállításokat szokták rendezni. Olyan sikere volt ezzel múzeumi körökben, hogy Dörnhöffer Frigyes, a müncheni pinakotékák vezérigazgatója elkérte annak idején tőlem Wigand terveit, mert a müncheni grafikai kabinetben hasonló berendezést óhajtott megvalósítani.

Mint a modern iparművészek legjava, Wigand sem állott meg az interieur-művészetnél, hanem nekivágott az építésnek, attól a természetes vágytól hajtva, hogy olyan hajlékot alkosson, amely szerves egész, amelynek külsejét és belsejét, szerkezetét, beosztását és minden alkatrészét egységes szellem járja át. S itt kezdődik életének az a szakasza, amely példaadó jelentőségével helyet kér magának a magyar építőművészet történetében. Ekkor fordult a népművészet, főképpen az erdélyi székely népművészet forrásához, s lelkes búvára és szerelmese lett az ősi formáknak. Nem az egyetlen volt, aki ettől várta építészetünk és iparművészetünk megujhodását, Körösfői-Kriesch, Nagy Sándor, Kós Károly, Zrumeczky és még néhány rokonszellemű művész hasonló nyomon járt, de nagyobb szeretettel senkisem merült el a népművészet világában, mint ő. Évekre Marosvásárhelyt ütötte fel tanyáját, onnan járta be az ősi székely községeket és nemcsak az építészeti hagyományokat, a régi »formanyelvet« kutatta, hanem igyekezett elmerülni a nép lelkivilágában, megismerni nyelvét, életét, szokásait, eszejárását. A mindennapi értelem számára szinte megfoghatatlan az átérzésnek az a foka, amellyel a pesti polgári sarjadék az erdélyi tősgyökeres népi pszihikumot magába szívta, az ősi nyelvjárást elsajátította, a nép eredeti játékait, mókáit, zamatos szólásait elleste és könyvekben megörökítette. Bizonyos, hogy nemcsak tehetség, hanem romantikus rajongás és fanatikus érzés is kellett hozzá.

Ez az eljegyzése az erdélyi népművészettel volt az, amely Wigand építészi egyéniségét megérlelte. Miben fejeződik ki ez az egyéniség? Azt mondanunk sem kell, hogy a konvenció, a lelketlen egyformaság messze esik tőle. Friss invenció, a feladatoknak mindig egyéni megoldása az, ami jellemző Wigand házaira. Szinte úgy látszik, mintha minden esetben igyekeznék elfelejteni a multat és mindent elölről kezdene. Változatosságát már az is biztosítja, hogy mindig figyelembe veszi annak a vidéknek jellegét, természeti viszonyait, talaját és rendelkezésre álló anyagait, ahol épít, másrészt pedig számol annak az egyéniségével, hajlamaival, életmódjával, akinek számára épít, s gondja van rá, hogy lakó és hajléka úgy illjenek össze, mint a csiga a házával. (Ami persze nem jelenti azt, hogy eleget tesz az építtető olyan szeszélyes kívánságainak is, amelyeknek teljesítése veszélyeztetné az épület művészi komolyságát, de egyúttal a gazda személyének változása esetén gyakorlati hasznavehetőségét is.)

Ami azonban Wigand építési munkájának különös kedvességét és egyben jelentőségét megadja, az — visszatérünk rá — soká lenézett, de kincsekben gazdag népművészetünk formáinak felhasználása és szellemének a fejlettebb viszonyok közé való átültetése. Leginkább persze a családi házak építéséről lehet a népi hagyományból meríteni, de Wigand bonyolultabb feladatoknál, egy-egy templom, megyeháza, községháza stb. kialakításánál is megtalálta a módját, hogy értékesítse népművészeti búvárlatainak eredményeit. Egész sorát tervezte a legkülönfélébb rendeltetésű épületeknek, amelyeknek gazdag tagozatában, festői tetőzetében, takaros formáiban a régi magyar formavilág szépsége és logikája tükrözik.

Minderről beszédes bizonyságot tesz válogа-

FONTOS

Mindenkit érdekel, akinek pénzre van szüksége, hogy **június 6-ára** esik a **magyar királyi jótékonycélú állami sorsjáték** húzása, amikor kihúzásra kerül a

40.000 P-ős

főnyeremény és több szép nyereményösszeg is.

A sorsjegy kapható az összes sorsjegyárusítóknál és dohányözsdékben

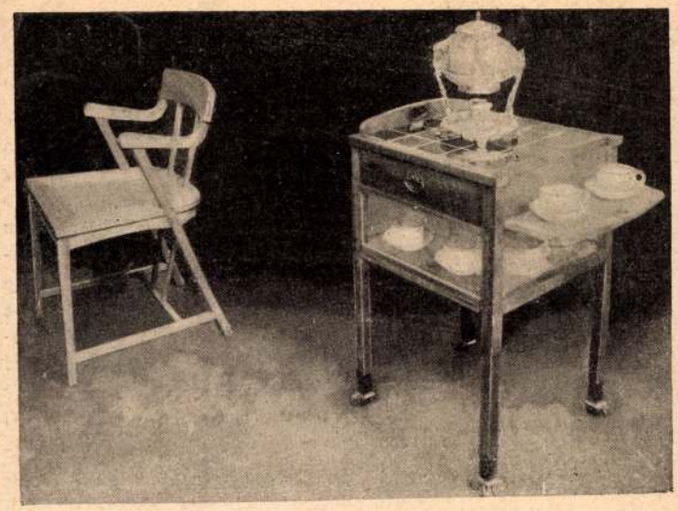

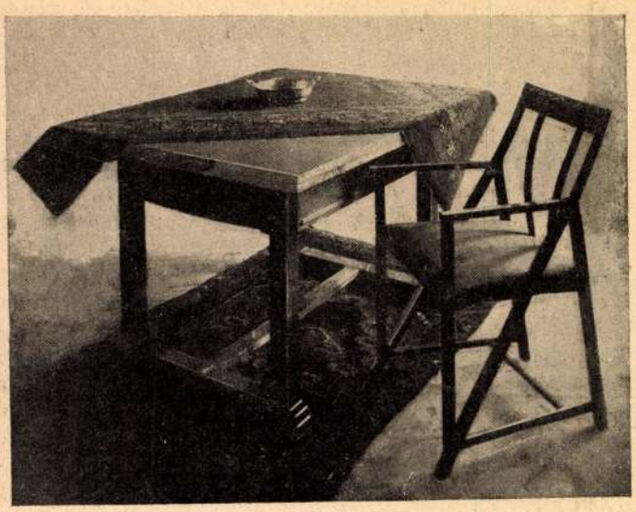

Az Iparművészeti Társulat téli tárlata

MODERN BÚTORDARABOK

Wiegand Edo művei

Szákfi Amália. Rövid idő multán az ifju, nagyon kedvelt színész: Feleki Miklós neje lett. Lagzijok s az azt követő előadás valóságos ünnepe volt Mármaros-Szigetnek. Este, régi szokás szerint apró színes papirra nyomtatott versek ezrei röpkedtek a karzatról, mikor a művésznő a színpadon megjelent:

„Játékod nemes, s kebled tiszta még,
Benned a művészet lángja ég.
A költő teremt, de belé a lelket
Adja lángképzetü művészeted!
Maradj velünk te mosolygó tavasz,
Mi szívünkben zárva van, emléked az!

Ott ismerkedett meg Prielle Kornéliával, akivel utolsó percéig változatlan, szeretettel tele barátságban élt. Jubileumán is részt vett Prielle. Régi kollegialitásból a „Fenn az ernyő nincsen kas" Borsosnéját, azt a csöpp szerepet akarta eljátszani az ünnepelt mellett. „Emlékszel Málikám", — írta Foltényinénak, — „mikor hajdanában, tíz szóval, vagy ha pár szóval is segédkeztünk egymásnak, csak azért, hogy mindkettőnk neve a színlapon legyen és hogy a minket szerető jó közönség nehogy megrövidítve legyen valamelyikünk elmaradásával. Egyszer, — milyen sokszor gondolok rá, — az Isten tudja már, miféle darabban volt (be sok szalmát csépelhettünk a tisztességes napi kenyérért), elég az hozzá, hogy egy női szerep volt benne s az nekem jutott. Neked pedig beleszúrták szóról-szóra ezt a rövidke jelenést:

— Apácskám, apácskám már leölték a két csirkét, mit parancsol vele, megspékeljem, megsüssem?

És Gyulay (az apád) azt felelte:

— Lánykám, lánykám, a csirkécskéket süsd meg, de magadat ne spékeld föl máskor ennyi szallaggal, mert nagyon drága — érted? fordulj! mert!

Ilyenforma forduljmertet csinálok én neked most azon arányi szerep részvételével és azonfelül áldani fogom a gondviselést, mert meghagyta érnünk azt is, hogy szép emlékeink tiszta barátságát a késő korban is bizonyíthatjuk egymásnak . . ."

Van-e ilyen barátság manapság, a modern primadonnák viszálykodó, vetélkedő rivalitása idején? . . . Tempi passati!

Azután széltében-hosszában a hazában méltán becézett kedvenc volt. Szeged Kazinczy-ünnepén ő szavalta Losonczy ódáját s ő szavalta először Garai „Magyar hölgy"-ét is. A szabadságharc után mindenféle hangversenyeket rendezett a magyar foglyok javára.

1856 nyarán Bécsben játszott a Josefstadti és Wiedeni színházakban. A szép magyar asszony sikere óriási volt, — Saphir, a gunyos kritikus csak elismerő szavakkal hódol neki s egy nivóra helyezi a Burg művésznőivel.

A közönségtől remek művü ezüstserleget kapott, melyet nyilt színen ugyancsak Saphir adott át neki. A „Cigány"-ban Rózsit, „Tamás bátya kunyhójá"-ban Elizt és a „Pünkösdi kirá'yság" ban Violát játszsza; eszerint ő volt az első magyar színésznő, aki a német muzsa csarnokában magyarul hirdette az igét.

1861 ben ismét visszakerült imádott Debrecenjébe, ahol — miután elvált első férjétől — nőül ment Foltényi Vilmoshoz s ott is maradt mindétig. Ott is piheni az örök nyugodalmat . . .

Tegyük rá mi is a megemlékezés pálmaágát a frissen hantolt sír fagyos göröngyeire . . .

Sidney Carton

Foltényiné

A besugó asszony

A pandur-világban, melyet Ráday gróf halála alkalmából ismét megszellőztettek, a legfontosabb bünnyomozási szolgálatokat asszonyok teljesitették. A megyei csendbiztosoknak nem az volt a devise-ük, hogy keresd az asszonyt, hanem: keresse az asszony.

Ezeket a női detektiveket besugó asszonyoknak nevezték. Komisszáriusok, zsandárok, nagy becsben tartották őket. Minthogy díjazásuk felől a vármegyei költségvetésben fedezet nem találtatott, különböző beneficiumokban részesültek. Megengedték nekik, hogy dohánynyal csempészkedjenek, puskaport áruljanak, korcsmáltatási jog nélkül bort mérjenek és holmi kuruzslással foglalkozzanak.

Éles, szinte csalhatatlan rendőri szimatjuk volt ezeknek a besugó asszonyoknak. Alaposan ismerték a betyár-szervezetet, s még jobban a betyárok magánviszonyait. Ha valami nagyobb eset történt, a csendbiztos éjszakai tanácskozásra rendelte őket magához. Sorra vették a megjegyzett embereket, kiket színről-színre ismertek. Fejükben hordták a fekete albumot, s pontosan megmondták, hogy kitől tellett ilyesmi.

— Alighanem a Ferkó volt, mert már két hete nem láttam a Zsuzsi háza tájékán.

Szóval, a besugó asszonyok adták meg az első nyomokat a vizsgálatban, mely a gyarló, szegényes és főleg nehézkes rendőri szervezet mellett a legtöbb esetben meddő maradt volna.

A Ráday-korszakban, mikor a csendbiztosok fokozott tevékenységre voltak serkentve, a leghíresebb besugó asszonyok egyike Vásárhelyi Sára volt a Tiszántúl. Ez a hatalmas, csontosképü asszony a békési tanyákon lakott. Vásárokra járt és lacikonyhát tartott,

A vásári lacikonyhák tulajdonképpen nem egyebek, mint mozgó korcsmák, melyekben nemcsak cigánypecsenyét és bort mérnek, hanem muzsikaszó mellett hajnalig dalolnak. Azok is, akik lovat árulnak, azok is, akik lovat lopnak.

Sára asszony lacikonyhájában az idők és a vásárok során megfordult minden valamire való bunyik, zsivány, lókötő és kapcabetyár. Névszerint ismerte őket, s ha nagyobb bankóval fizettek, azt is tudta honnan került. De Sára asszony nem ezeket adta kézre.

Uj Idők 1901. VII. 57. sz.

Specialista volt a detektiv-szakmában, csak orgazdákat juttatott hurokra. Sőt neki magának is betyárszeretője volt, ki mellett hűségesen kitartott.

Valami hallgatag paktum volt közte és a perzekuturok között, akik nem bántották a Jóskát, a professzionátus lókötőt, mert bőséges ellenszolgálatot kaptak kedvesétől, Sára asszonytól.

Ez az erkölcsi felfogás akkor általános volt. Maguk a birtokos urak sem igen alkalmatlankodtak a törvénynél egy-két csikó miatt, nehogy nagyobb kárt szenvedjenek. Ismeretes dolog, hogy a legtöbb pusztán rendes kommenciója volt a szegénylegényeknek, kik valóságos sérelmi vitatkozást folytattak, ha a gazda például avas szalonnát adott az éji látogatások alkalmával.

A gyulai őszi vásáron történt, hogy éjféltájt három orgazda állított be Sára asszony lacikonyhájába.

— No Sára, — mondotta az egyik, — nem a borod, hanem a véred kell nekünk. A házadat már fölgyujtottuk, most rajtad a sor.

Azzal hosszu kést vett elő a csizmája szárából.

— Megtudtuk, hogy te vagy a besugó asszony.

Sára asszony csipőre tette a kezét s kihívóan, ingerkedve kérdezte:

— Ugyan ki sugta be már ezt is?

Abban a pillanatban a lacikonyha nyitott hátsó részéből négy puskacső villant meg. Négy pandur emelte a puskáját lövésre. A bujnyikok nem is gondolhattak menekülésre. Állották szépen a gúzsbakötést.

Mert mire az orgazdák a békési tanyakról a gyulai határba értek, Sára asszony nagy összeköttetései révén megtudta a merénylet tervét. Készen várta őket.

De az eset után mégsem volt maradása. Elköltözött szeretőjével Szlavóniába, s csak néhány év múlva hozták el a szegedi várba, hogy agnoszkálja a hírhedt embereket. Ott találkozott a három orgazdával is. Megint csipőre rakta a kezét.

— Igenis, kérem, ezek voltak, akik a házamat fölgyujtották. Ez a kese bajszu fogta rám a kést... *Lucián*

Mezei Ernő

A magyar zsurnalisztika egyik legderekabb és legszimpátikusabb tagjának jubileumát ünnepelték ezen a héten. Mezei Ernő az, aki harminc esztendeje áll az ideget morzsoló kis acéltoll szolgalatában. Harminc év nem nagy idő, olyan ember sem ritka, aki harminc évnél hosszabb ideig dolgozott, anélkül, hogy megjubilálták volna, de az a ritka, hogy azt az időt valaki egy elvnek, egy ideálnak a rendületlen szolgálatában töltse el. Mezei Ernő pedig ugyanennek az ideálnak hódol ma, megjubiláltan, mint fiatal kezdő ujságíró korában, szolgálja önzetlenül jutalomra, fényes pozicióra, jövedelmes állásra való kilátás nélkül, pusztán annak a belső parancsnak szavára, mely a becsületes embereket meggyőződésük oltára előtt való áldozásra kényszeriti.

Tiszta, nemes karakter, melynek érintetlen haván sohase hagyott nyomot egyetlen nemtelen gondolat. Gyermeteg jó szív, mely mindig az igazért, a szegényért, az elnyomottért és üldözöttért vert. Ideálista, aki minden szenvedő embertársában testvérét látta és lángoló hazafi, akinek álma az ország függetlensége, imádsága a haza virulása és gyönyörűsége, szerelme minden, ami magyar. Nemzetközi az emberszeretetben és soviniszta a hazaszeretetben. Liberális minden ízében és megalkuvást nem ismerő minden nemzeti érdekben. Ilyen lelki fegyverzettel harcolta végig Mezei Ernő harminc éves publicista pályáját, birtokában egy ragyogó tollnak, melylyel megfogta, lekötötte és megigézte olvasóját és alapos, mély tudásnak, melylyel meggyőzte közönségét. És amily tűzesen harcolt ideáljai, az ország függetlensége és a liberálizmus mellett a sajtóban, ugyanígy küzdött a képviselőházban is, melynek egyideig tagja volt és mikor ritka szónoki tehetségéről is tanuságot tett.

A sajtó népe ezt a szimpátikus, a feltünést, zajt mindig kerülő kedves emberét most pártkülönbség nélkül, szeretettel ünnepli. Az ujságírók finom érzéke megérezte, mily ritka s értékes embere ez a magábavonult ideálista, kinek lelkén és egyéniségén nem hagyott kormot a mindennapi létküzdelem füstje és gőzköre, aki az önző érdekek terhét levetvén magáról, a tiszta lelkesedés könnyü szárnyán tör ragyogó ideáljai felé. Ezért ünneplik oly bensőségesen és melegen Mezei Ernőt az ő kollégái. *Keve.*

Mezei Ernő

Magyar műlapok. A Könyves Kalmán néhány év óta azon buzgólkodik, hogy a magyar közönség művészi színvonalon álló műlapokhoz juthasson. Nagyobbára kitünő magyar festők és szobrászok munkáit sokszorosittatta, amelyeket aztán finom kivitelben visz a közönség körébe. Hogy mily nagy számban reprodukálta a vállalat ezeket a nagyobbára magyar műveket, arról az imént megjelent, nagy díszszel kiállított képes katalógus ad bizonyságot, amely színes és egyszerü nyomásban tartalmazza a vállalat kiadásában megjelent művek kisebbitett képét. A maga nemében pompásan kiállított katalógust bárki ingyen megszerezheti a Könyves Kalmántól.

Mayburg Vilma

Hazugságokat és banalitásokat — ha tetszetős mezbe vannak öltöztetve — mindig kész örömmel fogad a nagyközönség. Kevés olyan erkölcstelen hazugságot lehet azonban még ezek között is találni, mint amilyen erkölcstelen és szégyenletes az úton-útfélen hirdetett „igazság“, „művész hazája széles e világ“. Vajjon azok, akik leírják és elmondják, tisztában vannak-e azzal, hogy ez a jól hangzó verssor voltaképpen mit mond? Hogy nem más, mint a legönzőbb önzésnek költői apologiája. Annak az önzésnek, amely megtagadtatja a nemzeti érzést, a hazát, megtagad mindent, ami nem szolgál a saját, kicsinyes céljainak.

Ne méltóztassék félreérteni. Nem kívánhatjuk senkitől sem, hogy idehaza nyomorogjon, míg odakint tisztességesen megélhet. Nem kívánhatunk nyomorgó, melibeteg Kisfaludykat, ábrándozó Katonákat, elkeseredett, világgyülölő Madáchokat, akik mind csak a nemzeti ideálért lelkesednek. De megkívánhatjuk és megkövetelhetjük mindenkitől, aki ezen a magyar földön pillantotta meg a napfényt — és hogy ha külföldre is került, külföldön szerzett magának nagy nevet, nagy vagyont — a szívében, az érzelmeiben magyar maradjon. Mert minden nemzetet úgy itélnek meg a többiek, ahogy a saját fiai viselkednek vele szemben. És ha akadnak, akik megtagadják a saját hazájukat, azok nemcsak maguknak állítják ki a szomoru bizonyítványt, hanem — legalább a többiek szemében — a hazájuknak is.

Ne hozakodjunk elő nevekkel. Minek a régi bántalmak emlékét fölújitani. Hiszen tudjuk úgy is, — és tudjuk nagyon jól, — hogy kik voltak a multban és jelenben azok, akik szégyenlették a „müvelt nyugaton“ a keleti barbárokat és olyan igen jól tanultak meg felejteni.

De annál nagyobb örömmel kell vennünk, ha ezekkel szemben ellenkező példák is akadnak. És ha egy olyan művésznő, aki elsőrendü színpadon — elsőrendü szerepekben, közönségtől és kritikától egyaránt elismerve — minden alkalommal büszkén hangoztatja: „Magyar vagyok és az is akarok maradni. És bár töltsem el egész életemet idekint: halálom pillanatáig a szivem, a lelkem magyar marad.“

A berlini Lockalanzeiger, talán a legolvasottabb berlini napilap, néhány héttel ezelőtt hozta annak a művésznőnek arcképét, akit most mi is bemutatunk olvasóinknak. Ez a művésznő Mayburg Vilma, egy régi nyitrai nemesi család sarja, akit a véletlen elsodort a német fővaros királyi színházának színpadára, akiből udvari színésznő lett, akinek maga a császár kedveskedett ajándékkal csak a minap és aki mikor megkérték, hogy önön magáról mondjon valamit, azt felelte az ujságirónak:

— Magyar vagyok és ez a legnagyobb büszkeségem.

És százezrek olvasták a német földön, hogy egy udvari színésző — a német kultura hivatott képviselője — büszke arra a Magyarországra, amelylyel olyan kevesen vannak közülök tisztában.

SZÉKELYFÖLDI NÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM.

ÍRTA: TOROCKAI-VIGAND EDE.

Székelyföld
nép
művészet
múzeum

A marosvásárhelyi „Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság“ 1910. évi február 14-iki választmányi ülése előterjesztésemre elfogadta egy népművészeti múzeum létesítésének eszméjét, sőt már meg is kezdte annak megvalósítása érdekében a gyűjtést. A terv részletes kidolgozására kért. Qualis ars peperit.

A népművészeti múzeum eszméjének megvalósítása azért fontos, mert éppen nálunk volt legtermékenyebb talaja a népművészetnek, a jelenben pedig a megnehezült életkörülmények folytán a nép már fejlődőbe indult művészi képességei hanyatlóban vannak. Az utolsó órában dolgozunk e művészi képességek eredményeinek megmentésén. Népművészeti tárgyaink jórésze úgyis már elkallódott egyéb múzeumok és gyűjtők birtokába, vagy kereskedőkezekre jutott. Külföldön drága pénzért kerülnek forgalomba s nekünk, akiket megilletnének, nincsen részünk bennük, sőt nem is sejtjük, milyen kincseink lennének, ha összegyűjtöttük volna őket. Ma még megmenthetnők egy részüket, — halasztással egészen, örökre elveszthetjük.

A múzeum felölelné az ősfoglalkozáson kívül a népművészet még máig is részben gyakorolt összes ágait: bútoripar, faragványok (különösen a pásztoréletből), ötvösség, fazekasság, szövés-hímzés stb.

A gyűjtött anyag elhelyezése tán még fontosabb. Az elavult múzeális rendszer üvegszekrényes tömeghalmozása mellőzendő. Ehelyett a gyakorlati élettel való összefüggés legyen a vezető gondolat. A tárgyak értelem nélküli elrendezéséből még a jelen kor embere sem meríthet tanulságot, annál inkább érthetetlen hieroglifákká válnak a jövőre nézve, ezért lényeges mindent a maga kellő környezetében, rendeltetésének és használati céljának megfelelően elhelyezni.

A létesítendő múzeum gyakorlati terve tehát a következő volna: a székelység szívének néhány vidékéről egy-egy házikó épülne, lehetőleg melléképületekkel, udvarral, kis kerttel együtt. Hegyvidék, Küküllő- és Nyárádmente, gyergyói alföld, Háromszék hegyvidéke, Hargita alja, régi Aranyosszék, Torockó, ami szintén székelyföldhöz, a régi Aranyosszékhez tartozott, esetleg Kalotaszeg.

Elrendezésének jellege sövénnyel körülvett falu, mely a fejlődés organikus, haladó kapcsolatát mutatná, kezdve az őserdőben rögtönzött favágókunyhón, havasi ísztinán, hodályon. A falu fejlődését követve, alakulna ki a főutca, terével, házaival, melyekhez kert, szilvás és gazdasági udvar járulna. — A régi, szokásos székely elrendezésben: a ház előtt középen a külső udvar, két oldalt a kis virágoskert. A baloldali kis kert végében a ház huzódnék, tornácán oszlopai közt és ablakában színesre festett ládikókban tűzvörös muskátli égő virágai integetnének. Zsuppolt házfedelén a varázserejű fülfű. A hívogató tornác a pitvarba vezet, hol a nagy füleskemence terpeszkedik, mindenféle készséggel. Innen a külső házba (nagyszoba) lépünk. Itt vár a második vénasszony, gócával (banyakemence). Az ablakok falához simuló sarokban a magasra vetett, hímes ágy, a gerendáról föléje csüng a tarka rúdravaló, a szemben lévő ablakos falak sarkában a szegelettéka, bokályoktól körülvéve. Alatta az asztal, lócák. Nem hiányzik a motolla, még a szövőszék sem s a mestergerendáról a Károli-biblia. A ház belső udvarán lenne a sövénykas, tyúkrekesz, kukoricagóré, kutyaház, hátul a csűr s mögötte a gyümölcsös, a léces kerítéseket színes zománcú csuprok élénkítenék.

Egyik-másik gazdaságban lenne a méhes, harmadikban a szövés-fonás bemutatása, máshelyt az agyagipar, takácsmesterség stb. Kis udvarház (a Cserey-kuria másolata), s „mikoron ura kitekint az ablakon, paradicsombéli palotában láttassék lenni, ahol különféle szép virágok színes, szép köntösben parancsolatjára udvaroljanak“. Dús tömege a sok-sok jó magyar, szebbnél-szebb színes, szagos virágnak: parasztszegfű, bazsarózsa, százszorszép és georgina, perennis, jázmin, borsika, verbéna, majoránna, meg tuli-tuba-

rózsa, kikerics, somkóró, istenfa stb. Fűszeres illatú gyógynövények: bazsalikom, izsóp, rozmarin, rezeda, zsálya, menta.

Végül hegyoldalt a cinterem hímes kopjafáival, melyek együgyű, megható közvetlenségükkel a halottak birodalmát is megelevenítik, de nem a halottak emlékét őrizik, hanem a mult kegyeletes szokásait beszélnék el, régibástyás, lövőréses templomával, melynek toldalékai hűen mutatnák az idők változását és a különböző vallásfelekezetek uralmának befolyását.

Egy-egy kisebb épület 1000—2500 K-ba kerülne, gazdasági épületekkel csekély arányban emelkednének a költségek.

A kulturális eredmények a költségen messze felülállanának. Az ilyen múzeumnak nevelő hatása lenne a nemzeti stílusirányra, továbbfejlesztené és megerősítené. A népies kertek és hazai, már feledésbe ment növények, virágoznának, terjednének, az új nemzedék természetes útmutatást kapna, — nemzeti szellemben — nem a múzeumok agyat fárasztó és nemzetközi lomtárát.

Nemcsak hazánkban végeznénk ilyen kulturális missziót, hanem a külföld előtt is tekintélyt szereznénk, amennyiben a legtávolabbi országok hasonló intézményeivel kapcsolatot szereznénk (néprajzi és turista-egyesületek). Még számos kulturális hasznot sorolhatnék elő, de nem akarom a végtelenségig folytatni.

Legyen elég az egyetlen ok az eszme megvalósítására, hogy az idők folyásával veszteségünk egyre nő.

Adja Isten, hogy minél előbb felderüljön napja a lelkemálmodta, fenyőölelte falunak s cintermes kis fatornyos templomának százados, vén harangja az örömtől újra éledve hirdesse, hogy nem veszett el a mult öröksége.

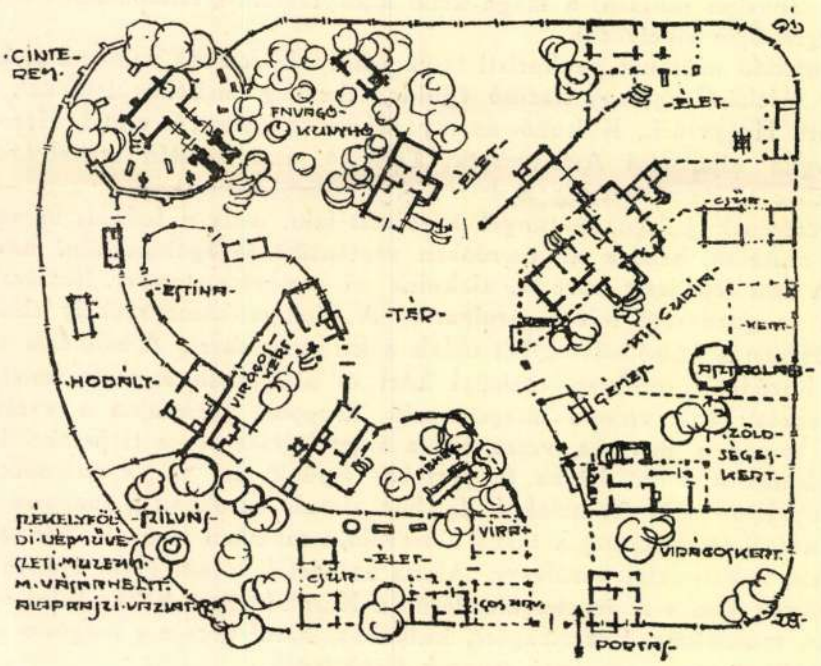

A székelyföldi népművészeti múzeum helyszini terve.

Látogatás thoroczkai Wigand Edénél,

a magyar építőstilus atyjánál

Thoroczkai *Wigand* Ede műépítész-professzor a héten ünnepelte 75-ik születésnapját Az ősz mester félévszázaddal ezelőtt indult el építészpályáján s az elmult néhány évtized alatt számtalan kisebb és nagyobb épületben megteremtette a magyar építészeti stílust. *Munkásságát gyakran párhuzamba állítják Lechner Ödön építőművészetével, amíg azonban Lechner Ödön hindus és barok alapokból indult ki, s ezeket az alapokat magyar síkékítményekkel dekorálta thoroczkai Wigand Ede a magyar parasztházakhoz fordult,* azt tartván, hogy ezek a magyar házacskák kifogyhatatlanul gazdagok motívumokban és ötletekben s az építészet minden ágában útmutatót, indítékot nyujthatnak művésznek, tervezőnek egyaránt.

Thoroczkai Wigand Ede munkásságának első évtizeddei arra az időszakra esnek; amikor szinte évről-évre fejlődött a kis Pest-Budából milliós világvárossá a magyar főváros. Wigand szomorúan látja, hogy ez a fejlődés mennyire eltávolítja fővárosunkat a magyar vidéktől, de a magyar lélektől is. *Idegen szellem építi ki, idegen szellem építi meg a magyar nagyvárost* a szecesszió, a keverék stílusok minden zagyvasága és ízléstelensége rontja meg a természetadta nagyszerű keretet, a meghitt kedves pest-budai házacskákat pedig ormótlan bérkaszárnyák ízléstelenül túldekorált bérpalotái cserélik fel, amelyek távol állnak a magyar formához.

Az építészeti láz nem kíméli a vidéket sem. *A tradicionális házformák helyébe belopózik egy zagyva kisvárosi stílus,* megbontja a faluk egységes képét is. Ebbe a folyamatba készségesen kapcsolódik bele a magyar állam, amely iskola- és állomásépítéseivel végképpen tönkreteszi a falu képét. A falu közepén hivalkodó négyszögletes ormótlan iskolaépületek és az emeletes állomásépületek, amelyek a magyar tájkaraktertől homlokegyenest elütő szabványmintára készültek az egész országban, megrontották a magyar tájba harmónikusan beilleszkedő faluk és kisvárosok képét.

A pályáján induló építész szomorúan látja a tradicionális építőstílusok pusztulását, meghátrálását az új irányok előtt s *megpróbál kialakítani olyan magyar polgári ház- és bútorstílust, amely külső jegyeiben, de lelkében is a miénk.* Ötvenéves munkásságának eredményeit, félévszázad terveit nyomon követhetjük azokon a tervrajzokon, festményeken, amelyek nagy sokaságban díszítik az építőművész várbeli lakását. Valóságos múzeum ez az uriutcai öreg ház, Rembrandt, Dürer, Munkácsi, Lotz Károly s sok más neves művész képei, rajzai, karcai mellett thoroczkai Wigand Ede részben megvalósult, részben csak az elgondolásig jutott tervei sorakoznak a boltozatos szobákban. Mindez azonban nem a személyi emlékek múzeuma, a gondosan bekeretezett tusrajzok és akvarellek immár a nemzet közkincsévé váltak, amelyből útmutatást meríthet majd az új építőnemzedék. Ez a „népi lélekkel ihletett stílus", ha az elmúlt fél évszázadban néha túlzásokba keveredett is, végső alapjait, s elgondolásait tekintve, mégis csak helyes volt, *mindenképpen alkalmas arra, hogy belőle egy új, termékeny építészeti irány kibontakozzék.*

Thoroczkai Wigand Ede nemcsak alkotóember volt, hanem kritikus elme is. Természetes, hogy minden alkotó, ha munkássága nagy akadályokba, a közvélemény, a közhiedelem által épített falakba ütközik, önkéntelenül is rászorul kortársainak szemrevételére.

— *Kortársaim pszihológice nem törődtek az épületekkel. Alkotásuk nem fejezték ki az épület rendeltetését, de távol állottak formában és lélekben is mindattól, amit magyarnak mondhatunk.* — Ebben a néhány tömör mondatban foglalta össze Wigand Ede véleményét az elmúlt, s jelen idők építészeti stílusairól.

— Alkotásaim mindenkor a szükségletekhez alkalmazkodtak, — tereli át a szót munkásságára a professzor. — Vidéki körútaim során különösen bántónak találtam a faluk és kisvárosok ízléstelen népiskoláit. Ezen, valamint a templomhiányon akarván segíteni, alkottam meg az iskola-templom típust. Az iskola tantermének homlokoldalára nagy szárnyas tolóajtót tettem, amely a szentélyt választotta el a tanteremtől. A szentély oldalára egy kis fülkét építettem, ez volt a papi öltözőhely. Az iskolapadok felnőttek részére nagyíthatók voltak, hátra pedik karzatot építettem a tanteremben harmóniummal. Darányi miniszterelnök megbízásából terveztem *falusi népházakat* is. Az elgondolás szerint a népház a falusi lakosság életének, s szükségleteinek központja lett volna. Itt dolgozták volna fel azokat a terményeket, amelyet eddig a falusi lakosság városba szállított, hogy ott átalakítva többszörös áron kapja vissza. A gazdasági rendeltetés mellett kultúrcélt is szolgált volna a népház, amelybe tanácstermet, olvasótermet és könyvtárat terveztem. Többszáz megbízást kaptam iskolák építésére is. Gödöllőn például felépítettem az ország első *erdei népiskoláját,* amelyben télen a bennlakó tanyai fiatalság tanulta a betűvetést, nyáron pedig az ifjúsági vöröskereszt üdülőtelepe volt száz férőhellyel.

— A külföld számtalanszor elismerte, hogy az a stílus, amelyet teremtettem, magyar stílus. Németországban, Hollandiában, a latin államokban és más európai országokban terjedelmes ismertetők jelentek meg munkáimról, s a külföld építőmesterei gyakran fordultak hozzám, hogy tanuljanak tőlem. Az elismerésben leginkább a hazám fukarkodott. *A magyar parlamentben tíz évig dolgoztam, s az országház dekoratív díszítései, bútorzat, az üvegfestmény majdnem kizárólag az én munkám.* Ezért a tízévi munkáért semmi elismerést nem kaptam. Mint ahogy az elismerésből később sem jutott ki sok nékem. Remélem, hogy fáradságom nem volt hiábavaló, s az a nemzedék, amely hivatva lesz újjáépíteni ezt az országot, útmutatást, hitet talál majd félszázados munkámban.

g. s.

---

* **A „Nagy út" címmel** rövidesen romantikus német filmjáték kerül bemutatásra, amely egy leány karrierjének történetét idézi a néző elé. Fordulatosan és színesen tárja fel a film: hogyan jut el a fiatalvarróleány a színpadi siker világába. Azt a tanulságot igyekszik hangsúlyozni, hogy az életben időlegesen mindenki mellékutcába tévedhet, de végül mégis mindenki megtalálja a maga útját, ha akaraterő és hit van benne. A film női főszereplője Gusti Huber.

* **Barna látszerspecialista** szemüvege 25 év óta márka, Andrássy-út 26 (Opéra mellett.)

* **Sebesült honvédek első repülőfilmünk sajtóbemutatóján.** A „Magyar sasok" című első magyar repülőfilm a napokban több premiermoziban kerül a közönség elé. A filmet gyártó Kokas-produkció hétfőn délelőtt mutatja be a Korzóban a sajtó képviselőinek az érdeklődéssel várt ujdonságot. A sajtóbemutatóra, amelyen a légierők zenekara is közreműködik Doroszlay Károly vezényletével, 500 sebesült honvédet is meghívtak.

* **A segédhivatali tisztviselők hangversenye.** A segédhivatali tisztviselők országos szövetsége május 22-én, hétfőn délután 1/6 órai kezdettel tartja szokásos évi hangversenyét a zeneművészeti főiskola nagytermében.

Kisszakasz

Milliméter sor ára hétköznap 90 fillér, vasárnap és ünnepnap 1.20 P. Legkisebb hirdetés (10 mm) 9.— P, illetve 12.— P. Álláskeresőknek 50% kedvezm.

Dijkönyvelés
a könyvelés ellenőrzése, irányítása, társ. adó bev. kimunkálása. Perfekt irodaszervezés és felszerelés. IV. Bástya-utca 13. sz. Telefon: 383-400.

Könyvelés, adómérleg
RATOR, Budapest, Csengery-u. 52. Telefon: 119—881. Kassa, Bástya-u. 4. Telefon: 46—27.

Üdülés

Kellemes ünnepeket
mérsékelt árért biztosít, mint mindig, Balatonlellén a Mária Üdülő. Telefon: 59.

Lakás

Elcserélhető
kétszoba-hallos és szoba-konyhás budai összkomfortos régibérű lakás, ugyanolyan féregmentes garzonlakásra. Jelige „Csak családos" kiadóba.

Fiatal keresztény házaspár LAKÁST vagy
lakásrészt
albérletbe keres. Huszár, Czakó-utca 5. szám.

Szoba

SOPRONBAN, a Lőverek aljában
butorozott szoba
nyaralóknak KIADÓ, esetleg konyhahasználattal. Cím a kiadóhivatalban.

Ingatlan

Weekend-házak
1950.— pengőtől. Háború után a faanyagokat napi áron visszaveszem. Erdélyi Endre, Ujpest, Mussolini-u. 74. Telefon 9—16 óráig: 294—138.*

BUDA LEGSZEBB HELYÉN
2-szer 3 szoba-hall, összkomfortos elfoglalható emeletes VILLA családi okok miatt ELADÓ. Előd-iroda, Váci-út 39. T: 292-577

BUDAFOKON 12 lakásos családi ház, 2 szobás beköltözési kedvező fizetési feltételekkel ELADÓ Előd-iroda, Váci-út 39. T: 292-577.

n. Művészet

ter

emzeti Színház

melt összes irodalmi frázisaival együtt. Ennek az eleve vesztes irányzatnak Lukács Margit sok színt adott. A címszerepet alakító Timár József kétségtelenül alkalmas a nyomott falu és az ezerszínben tündöklő távoli Nyugat közti vivódás ábrázolására. A lelkéből felszakadó indulat azonban kevés fénylő rögöt hoz fel magával a mélyből, ahol forr a dráma, izzik a föld és sok mindent megmagyaráz a nézőnek egy ilyen elfordulás a megtiprott magyarságtól. Öreg és melegszívű belső cselédet alakít sok őszinteséggel Maklári Zoltán s üde, jószagú, bimbózó leányt Szörényi Éva, akiről lehullt a fagyos burok. Meglepően ügyesen és hatásosan teremtette meg Balázs Samu az altiszti fölényt fitogtató és enyhén zsaroló őrmestert, a falusi kiskirályt. Rajczi Lajos eredménnyel mondta el a darab egyik nehéz dikcióját, úgyszintén Ujlaky László is. Emeljük még ki az együttesből Koltay Gyula, Bodnár Jenő, Turányi Alajos, Füzess Anna, Pásztor János és Tassi András nevét, valamint a rendező Németh Antal igazgató és a játékmester Apáti Imréét, aki szívét-lelkét adta, hogy a rengeteg vitából kibontakozzék a lényeg: fajtánk keserű megpróbáltatása a zord időkben. Az egyetlen színpadi díszlet monumentalitása és aprólékos részletekbe menő gazdagsága Jaschik Álmosné gondosságát dicséri. **Papp Jenő**

Magyar hangverseny a francia rádióban

A francia nemzeti rádió a Palais Chaillot óriási, mintegy 3000 nézőt befogadó színháztermében magyar hangversenyt rendezett. A közönség sorában számos előkelőség foglalt helyet, így Henriot tájékoztatásügyi miniszter a párisi városi tanács elnöke, Rhode német követ, Abetz nagykövet, számos magasrangú német katonai és polgári méltóság, továbbá francia zeneszerzők és a művészvilág kiváló tagjai. A műsoron a Hunyadi László nyitánya, a Ruralia Hungarica, Liszt egyik rapszódiája, Bartóknak vonósokra és ütőhangszerekre írt műve, Veres, Végh, Nógrády szerzeményei, valamint a Psalmus Hungaricus szerepeltek. Az előadott darabok közül a Hunyadi László és a Liszt-rapszódia keltett legnagyobb tetszést, de megilletődéssel hallgatták a Psalmus Hungaricust is, amely után valóságos tapsorkán tört ki a nézőtéren. Az előadást a kitűnő Charles Munsch vezényelte.

Dohnányi-Zathureczky

szonáta est. Május 31. V. ½6. Harmónia bérl. IX.

Ma GIESEKING

II. zongoraest je. Uj műsor. V. ¾6. Árusítás a Vigadói pénztárnál (Tel.: 185-005.) d. u. 3-tól. (Harmónia.)

* **Strauss-ciklus a bécsi operaházban.** *Strauss Richárd ez év juniusában tölti be életének 80-ik évét. Ebből az alkalomból a bécsi állami opera junius első felében Strauss-ciklust rendez, amelynek keretében a mester következő művei kerülnek színre: Salome, Ariadne, Rózsalovag, József-legenda, Arabella, Az árnyék nélküli asszony, Daphne és Capriccio.*

* **A kölni trió mégis Budapestre jön.** A világhírű kölni trió a régi barokk művekhez korabeli hangszereken való megszólaltatását tűzte ki célul. Június 10-ike körül jön Budapestre a trió. Pillney cembalóművész, Fritzsche fuvolaművész és Schwanberger Viola da Gamba művész Vivaldi, Johann Sebastian és Philipp Emanuel Bach, Pugnani, Rameau és Händel-műveket adnak elő. A kölni trió hangversenyei Budapesten mindig nagy művészi eseménynek számítottak és előreláthatólag az idei évad hangversenye is élénk érdeklődést vált ki a zeneértő közönség körében.

* **Dohnányi—Zathureczky budapesti szonátaestje.** Dohnányi Ernő és Zathureczky Ede az idei évadban május 31-én még egy szonátaestet adnak. Hangversenyük a Vigadóban lesz. A műsoron előreláthatólag Mozart-, Brahms- és Beethoven-művek szerepelnek.

IA (Kass) üzemei:
, kávéház, csárda
endelés Telefon: 10—34, 10—35

Ragyogó kettősszámként most jelent meg a

Nemzeti Könyvtár

Mikszáth Kálmán: Mácsik, a nagyerejű

című művészi írását.
Remek szórakozás, élvezetes olvasmány!
Kettős szám!
Ára 1.— P. Mindenütt kapható.

Uj darabot próbálnak a Vigszinházban

A „Naplemente előtt" sikeres felújításával egyidőben a Vígszínház megkezdte Paul *Nivoix* „Nem értünk a fiatalokhoz"' című vígjátékának próbáit. A francia újdonság főszerepeit *Somlay* Artur, *Mihályi* Ernő, *Kelemen* Éva, *Orsolya* Erzsi, *Pogány* Margit, vitéz *Benkő* Gyula, *Pákozdy* Ferenc és *Lontay* István játsszák. A szereposztás érdekessége, hogy először lép hosszú németországi szereplése után budapesti színpadra a filmjeiről előnyösen ismert *Eszterházy* Ágnes. Somlay feleségét, vitéz Benkő Gyula édesanyját alakítja. A darab egy nagy zeneszerző utolsó fellobbanásáról szól, cselekményének színhelye Deauville és Cannea.

* **A zeneművészeti főiskola hangversenye a bombakárosultak javára.** A zeneművészeti főiskola június 1-én, csütörtökön délután ½6 órakor a főiskola nagytermében a bombakárosultak javára jótékonycélú szimfónikus zenekari hangversenyt rendez. Közreműködnek: Miklóssy Irén, Dániel Ernő, Losonczy György, Végh Sándor, Zathureczky Ede és a főiskola zenekara. Vezényel Unger Ernő. Műsoron szerepelnek Liszt, Hubay, Kodály, Respighi, Bach, Erkel művei.

Lakásgond a Nyaralási gondja van?

és még nem kereste fel Ifj. NAGY IRODAJÁT, Jöjjön hozzám, nálam kaphat lelépés nélkül főbérleti lakást, hivatalmentesen. Lakáscseréjét röviden elintézzük, albérlet és lakrész állandóan nagy választékban; bútorozva, bútor nélkül. Vas-utca 5., III. 12. d. e. 9—6-ig.

* **„Az ember tragédiája" finn nyelven.** Toivo Lyy finn költő „Az ember tragédiáját" finn nyelvre fordította és a helsinkii magyar intézet támogatásával és közreműködésével könyv alakban megjelentette. Toivo Lyy egyik legkiválóbb mai finn költő, aki már számos külföldi klasszikust ültetett át hazája nyelvére. Madách-fordítása a szakértők szerint magasszínvonalú és egyaránt kifejezésre jut benne a dráma szépsége és filozófiai mélysége.

Hatalmas kereseti lehetőség!

Jól öltözött, őskeresztény

üzletszerzőket

lapakvizicióra alkalmazunk. Állandó biztos megélhetés. Jelentkezés hétfőn d. e. 9—12 óra között, VIII. József-krt 5. I. em.

* **Hétfőtől délután fél 6-kor kezdődnek az Uj Magyar Színház előadásai.** Vaszary Gábor és Eisemann Mihály „Őfelsége, a mama" című darabjának előadásai hétfőtől nem délután 5 órakor, hanem fél 6-kor kezdődnek. A zenés vígjáték egyébként szombaton érte meg 25-ik előadását Fedák Sárival, Mednyánszky Ágival, Harczos Irénnel, Palotás Imrével, Solthy Györggyel és Pethes Ferenccel a nagyobb szerepekben.

* **Az „Idegen utakon" a bombakárosultak javára.** A Nemzeti Appolóban vasárnap délelőtt 11 órakor matiné keretében mutatják be az „Idegen utakon" című új magyar filmet, amelynek szerepeit Tolnay Klári és Szilassy László játsszák. Az előadás teljes jövedelmét a bombakárosultak felsegélyezésére fordítják. A matinén számos katonai és közéleti előkelőség is részt vesz.

Toserkai Wigand Ede

Az „Innen Dekoration“ utolsó (áprilisi) füzete a magyar iparművészet egy nagytehetségű művészével, *Wiegand* Edével foglalkozik, a kinek bútorterveiből egy egész sorozatot közöl.

Örömmel veszünk erről tudomást, annyival is inkább, mert ebben épen iparművészetünknek az az ága jut megérdemlett elismeréshez, a mely nálunk a leghosszabb ideig vergődött idegen hatás alatt s csak a legrövidebb idő óta szabadult fel e hatás alól. A bútor-tervezés dolgában az utolsó időig kényre-kegyre ki volt szolgáltatva Bécsnek — s ime ma már a külföld is elismeri önállóságunkat e téren.

Wiegand terveit mindannyian ismerjük. E folyóirat is közölt belőlük szemelvényeket s a karácsonyi kiállításunkon látható volt sorozatról úgy a közönség, mint a kritika elismerte, hogy e téren ő elsőink között áll. — Azóta pedig a Mérnök- és

Magyar Iparművészet
1900. 185. l. – 188. l.

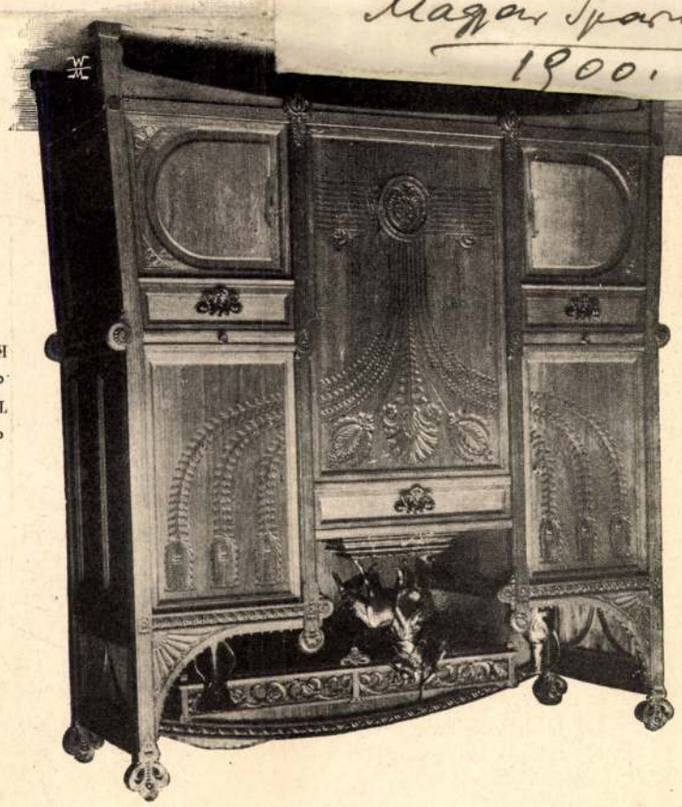

ooo SZEKRÉNY. ooo
TERVEZTE ooooooo
ooo HIRSCHLER MÓR.
KÉSZITETTE ooooooo
ooooooo BIRÓ LAJOS.

oo FALI SZÖNYEG. oo
TERVEZTE HORTI PÁL.
ooo KÉSZITETTE ooo
KOVÁLSZKY SÁNDOR.

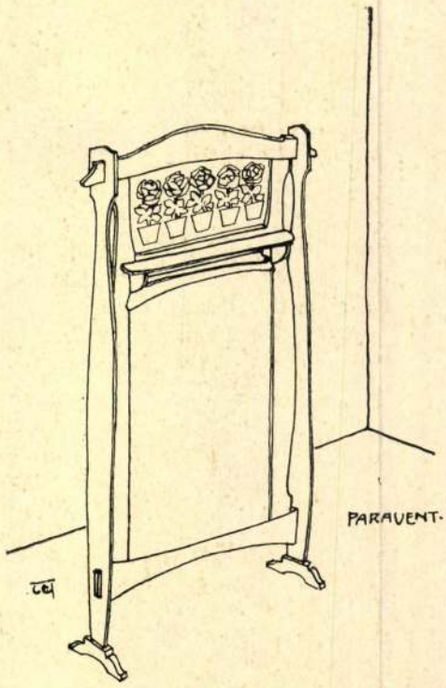

Wiegand E. rajza.

Építész-Egylet Közlönye és az Építő Ipar — is közölt egynehányat terveiből. Már akkor szóba jött — mi előnyei vannak Wiegand terveinek s akkor elismertük, hogy művei megfelelnek tervező intencióinak: mindenben izléseset, gyakorlati szempontból célirányosat teremteni s hogy a bútorok észszerű szerkezetük, szellemes formájuk és a vonalak eleganciája által művészi hatást keltsenek. Mindezt elismeri Wiegand bútorairól az „Innen Decoration“ is, a melynek szerkesztősége, Györgyi Kálmán tanárnak Wiegandot és működését jellemző cikke után még külön kiemeli a tervező rajzbeli ügyességét. „Vázlatai — mondja a szerkesztőség megjegyzése — részben tollal rajzolvák, részben aquarelle munkák — világosan és üdén, sőt gyakran merészen (keck) vannak oda vetve, s valamennyi megragadó, ötletes és egyéni.“

Wiegand különben most munkáival átmegy a calaisi csatornán is. A Londonban megjelenő *„Akademy Architecture“* júniusi számában a karácsonyi kiállításról ismert „Kunyhóm“ című tervet és Dr. Baróthi nyaralójának tervét fogja hozni. A keresk. ministerium égise alatt megjelent „Mintalapok“ pedig legközelebb egy teljes Wiegand-füzetet fognak adni. · *Rexa Dezső.*

Photo-Club. E címen az amateur fényképezők társasággá alakultak. A klub célja: a fényképezés művészi és tudományos fejlesztése. A klub kényelmes és célszerűen berendezett helyiségei az Egyetem-tér és Kaplony-utca sarkán lévő Andrássy-palotában vannak, a hol e hó folyamán művészi levelezőlap-kiállítás fog megnyilni. A múlt hó folyamán a klubnak házi kiállítása volt, a melyen Br. Eötvös Loránt, dr. *Wartha* Vince, a klub elnöke, *Márffy* Albin és *H. Gaal* Adorján, alelnökök, *Széchy* Gyula festő, *Rexa* Dezső, dr. *Joannovics* Pál, stb. stb. vettek részt. A klub minden pénteken este összejövetelt tart, a melyen vetített képeket mutatnak be, ugy a tagok, valamint *Zamborin* Károly — az Európaszerte ismert diapositiv festő — műveiből. A legközelebbi péntekek valamelyikén *Rexa* Dezső tagtársunk „Shakespeare Itáliában“ címmel — vetített képekkel illustrált előadást fog tartani. — A klubban kényelmes műterem, laboratorium, társalgó, könyvtár áll a tagok rendelkezésére. A laboratoriumban dolgozóknak pedig Zamboni és Funk udvari fényképészek szol-

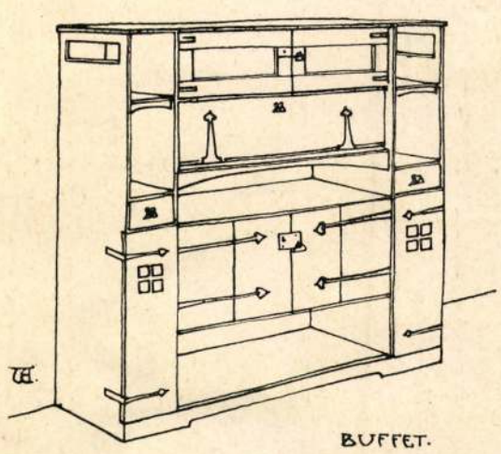

Wiegand E. rajza.

előadójai, a főváros kegyuraságá alá tartozó róm. katholikus templomok részére beszerzendő vagy megrendelendő egyházművészeti jellegű tárgyaknak és munkáknak művészi szempontból való ellenőrzésével. Helyénvalónak tartjuk a főváros tanácsának erre vonatkozó érdekes és fontos határozatát, amelynek fontosságát emeli, hogy az abban kifejezett elvi állásponthoz Csernoch János hercegprímás úr is hozzájárult, egész terjedelmében közölni. Dr. Wildner Ödön tanácsnok, a közoktatási ügyosztály vezetőjének előterjesztése a következő:

„A tek. tanács a fővárosi képzőművészeti bizottság kezdeményezésére évek óta követi azt a helyes eljárást, hogy a székesfőváros hatósága által történő minden művészeti és iparművészeti vonatkozású beszerzés, megrendelés és munka előzetesen szakszerű művészeti elbíráláson menjen keresztül.

Ezt az elvet ezidőszerint egyedül az egyházi és templomi beszerzéseknél, megrendeléseknél és munkáknál nem alkalmazzuk, minek következtében az ilynemű dolgok sokszor nem egyeznek meg a finomabb jóízléssel és ezáltal közvetve esetleg sok hívő vallásos érzületét is sértik, holott ugyanazon költséggel kellő szakszerű kezelés

SZAKIRODALOM

WIGAND KÖNYVEI. Három könyv jelent meg a piacon. Toroczkai-Wigand Ede a szerzőjük, aki esztendők nehéz munkáját, kutatásainak gyönyörű gyümölcsét adja bennük a magyar közönség elé. Patinás, régiesen zengő nyelven emlékszik részben feledésbe ment művészetről, életről, szokásokról, s kutató, látó szeme csillagos mennyboltról a földre siklik, hogy a csillagvilág regéi mellett a Székelyföld mesés talajának virágait örökítse meg tolla és ónja erejével. Három olyan könyv került ki sajtó alól, amelyek mindenike hatalmas nyeresége a magyar kultúrának, amelyek a magyar munka becsületét hirdetik. Azét a munkáét, amely a magunk élete szépségének a megörökítéseért folyik s elsősorban azért becses, mert úttörő s egy boldogabb, szebb jövő záloga.

A művész Wigand a Magyar Iparművészet közönségének régi ismerőse. A modern otthon

formanyelvben van, hanem abban a komolyságban, mellyel a növendékek minden feladatba elmélyülnek és nem ismert festmények kópiáit adják a lencsén és a modellen keresztül, hanem egy képet, melynek a forma és a téma szabja meg a minőségét. Egyszerű és tiszta igazságok jutnak szóhoz e képeken, nem több és nem kevesebb, mint amit a hamisságok korában egy jó fotografiától el lehet várni.

SZAKIRODALOM

KÉT ÚJ KÖNYV. A Magyar Iparművészet idei legelső számában számoltunk be Toroczkai-Wigand Ede három kötetéről. A Táltos-vállalat kiadásában megjelent sorozatnak immár újabb két könyve fekszik előttünk: a Hajdonába, régös-régön . . . . és a Régi kert s miesei. Ezekben a hún ősmondák korát s a magyar kertek elfeledett szépségeit örökíti meg a művész, hogy teljessé tegye a magyar multnak zengő szóval, játékosan biztos ónnal való feltámasztását. Nagyon szépek és nagyon magyarok ezek a munkák is, és a velük való foglalkozás ezért hálás, ezért könnyű . . . . A Hajdonába, régös-régön . . . rajzait lapunk hasábjairól már jórészt ismeri a közönség. Egészében az 1910. év termése valamennyi, de így önálló alakjában egységes, tömör emléke Attilának, Rékának, Csabának s a mondáknak, amelyek a székelység legendás elődeit mesefátyollal borítják. A művész ajkán tovább folyik az agg rege s ahogy mondja, a tudása tárházával tesz még színesebbé, még melegebbé száz meg százesztendős hímes emléket. Ahogy forgatjuk a lapokat, elibénk kerül ősformájú bivalyfogat, a nagyúr kapuja, hunok királyának sátorpalotája, a tanácsház, a perosztószék, ahonnan a világ pörölye hallatta súlyos szavát. Csillagos este kandikál be szövétnekes ágyasház belsejébe, megpihenünk Réka asszony sátoros kertjében, deckásablakának padján s megülünk a szerelembúvó nyitott tűzhelye előtt. Ringatjuk mi is Csaba bölcsejét, ahová csillagok lopakodnak az ablakon keresztül, úttá sorakozva a magasság felé. Hessegetjük a hollót, amely az úrfi ládájában kotorász, körülnézünk a háztájon, hogy a végén magas hegynek ormán lássuk Réka asszony áldozati tűzzel megvilágított kopolyafáját, amely alatt mintha nemcsak egyetlen, magános asszony, de egy egész, hatalmas, rokon nemzet pihenné örök álmát. Wigand meséje így válik valamennyiünk kincsévé, s ha nem idegen betüvel rajzolódik címlap és bevezető szöveg meg tartalomjegyzék, teljes volna az olvasó gyönyörűsége. Így rajzok és szöveg bántóan birkóznak egymással, s az utóbbinak piros-fekete keménysége üti a rajzok finom szürke tónusát, zavarja a kötet művészi hangulatát. Erre pedig vigyáznunk kell, mert sohasem áldozhatjuk fel kényelmi szempontból, esetleg egyébként érthető fáradtságból . . .

A Régi kert s miesei Wigandnak a legegységesebb, legkülönb könyve. Külsejében talán az egyetlen, amely könyvszerű. Díszítése, szövege harmónikusan egybeolvad, s egész oldalas rajzai többet mondanak soksok betünél. Az adatoknak olyan gazdag tömege sorakozik benne, amelyet így együtt sehol nem találunk s amelyet végtelen szorgalommal, türelemmel, szeretettel kellett összehordania a művész-írónak, amíg monumentummá vállott. Most az, s aki elmult magyar idők szépségeit szereti, s elvonulván régiekről emlékezik, azoknak a lelkét el kell ringassa a Régi kert s miesei minden sora, minden vonala. Ebben a könyvben egészen közelről látjuk a Wigand alakját, az embert, aki ha szeret valamit, azt nagyon szereti és felékesíti mindennel, ami csak az övé. A magyar ház, a magyar kert, a földnépének virágokkal kapcsolatos élete, regék, babonák, kertek,

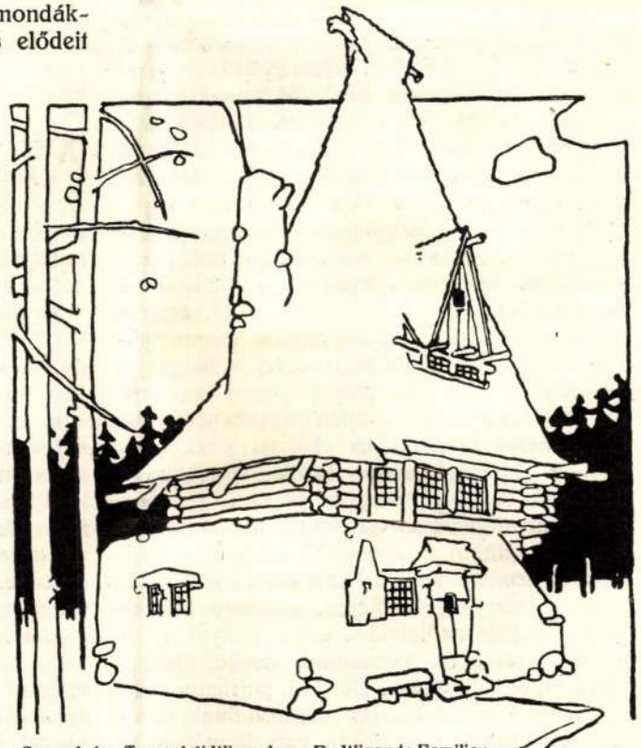

Szemelvény Toroczkói Wigand Ede „Hímes udvar" c. művéből. E. Wigand: Familienhaus.

Magyar Iparművészet
1917.

rétek és mezők gazdag és szegény, illatos és színpompás teremtményei kötődtek bokrétába. Valamennyit azután a művészet csillogó poharába téve, az asztalunkra helyezi, hogy ne csak a szobánknak legyen meg a hangulata, de a könyve nyomán a házunktája, apró vagy nagyobb kertjeink is magyarrá, széppé változzanak. S ez a változás se nem nehéz, se nem drága. Csak újra meg kell értenünk a magunk virágainak szellőringatta illatát, a beszédüket. Mindazt, amit elmondunk, megtalálja ebben a könyvben az olvasó. Régi orvosok, boszorkányok növényeket kotyvasztó konyhájába világít be a lámpás, megismerjük füvek, virágok régi szép neveit. A nép költészetén keresztül is sok elibénk kerül, s az író vezetése mellett monostorok, lovagvárak, kúriák kertjeit járjuk be, ahol virágos hantok alól új életre támadnak kámzsás barátok: bencések, premontreiek, ciszterciták, valamikor népünk minden jóra, hasznosra tanítói, vértes, farkaskacagányos, kerecsenytollas vitézek és büszke, mert szabad nemes urak, asszonyságok. Előttünk ültetik, ápolják és szeretik kertjük virágait, szedik a gyógyítófüvet, évődnek fűzkalitkába zárt kedves madarukkal és pihennek meg virágzó hársfák malomkőasztala mellett. Megismerjük a kertelés, kerítés módjait, kutak sok fajtáját, a konyha-, parasztkerteket és palántáit. A méhest s mézzel terhes virágok seregét, a fonálnak növénnyel való festését, megmunkálását, a fonónak veszendőbe ment poézisét, szőttesek, varrottasok, abaposztó keletkezését. Régi, gyümölcsfákkal beültetett cintermekbe kísérjük ismeretlen, de magyar halott felebarátunkat, akinek sok pogány, de lelkünkből szakadt szertartással adják meg a végtisztességet, Napkelet felé fordítván a sírhantját. Belopózunk régi paróchiák veteményes és virágos kertjébe, s elnézzük régi ismerőseink szirmokból szőtt, üde ábrázatát. Gyógynövényeket gyüjtünk s a középkori patikák üstjét keresgetjük, amelyből sok mai illat terjed a levegőbe. Filegóriákban lessük a telihold feljövetelét, s megakad a szemünk falak mezejére helyezett napórán, mely napnyugodotkor szintén megpihen. Wigand kézen fogja olvasóit és elvezeti őket mindenüvé. Magyarországi török kertekbe, a hódoltság korának magyar nagyuraihoz, akik a pogánnyal nemcsak kardot mérnek, de virághagymát, magot is cserélnek. Bevezet a régi magyar konyhákba, ahol sok elfeledett fűszerszámra, aszalt gyümölcsre, gombára bukkanunk. Elkísér szőleinkbe, ahol aranyló nedű terem, s önkupák koccannak össze, amikor sírva vigadnak eleink. Nemesi, patricius portákon lévő sörházban is megfordulunk, amelyeknek csak a Felvidéken van immár alig-alig hírmondójuk. S végére érvén a könyvnek, megdörzsöljük a szemünket, nem álmodunk-e, amikor kitekintve az ablakon, egészen más világ robajlik köröttünk, amelynek ehhez a nagy gyermekek számára készült képes-, mesés-könyvhöz olyan bántóan semmi köze. A régi kertek könyve minden mesélő hangulata mellett is végtelenül komoly mű, amelyhez hasonló irodalmunkban ezideig nincs. És elsősorban ezért kell a szerzőjével szemben hálásaknak lennünk. Tartozunk vele mindenkinek, aki multunk emlékeit jelen kultúránk gazdagítására feltámasztja az alól a porréteg alól, amelyet az idők szele hordott rá, s amelyet sokan akarattal tettek még vastagabbá. S hálásak is vagyunk Wigandnak, aki eddig öt könyvével állott a magyar harsonások közé, akik még ma sincsenek elegen ahhoz, hogy az alvókat felébresszék s az ébrenlévőket ne engedjék elaludni többé. Elismerésünk mellett mégis megemlítünk valamit. Az ősi székely nyelvjárás, a tájszólás ennél a könyvnél nincs helyén. Menthető azzal, hogy régi kertek hangulatába talán jobban beleilleszkedik a középkori zománccal ékes szó, de végtelenül fárasztóvá teszi az olvasást. A mának írunk s amikor az egész Magyarország kertművességéről beszélünk, a Királyhágón-túliak szép, de nem irodalmi magyarságát bátran mellőzhetjük. A ma — igazán magyar — nyelve nem szegényebb, mint a székely földnépének sok helyt nyújtott s ezért gyakran egyhangú, éneklő beszéde, s a könyv művészi szempontból csak nyert volna vele, ha szövegében nem néprajzi kuriózumként, de eleven életként hat.

m.

A HATÓSÁGI MŰVÉSZETÁPOLÁS FELADATAIRÓL. (Irta ifj. br. Wlassics Gyula.) Egy kis füzetben, mely voltaképpen különlenyomata a Budapesti Szemlében megjelent tanulmánynak, foglalja össze a szerző mindazt, ami a hatóságoknak, elsősorban az államnak feladata a művészi kultúra terjesztése körül. Sok és okos szempontot ölel fel benne, de — sajnos — alig megy túl a szűkreszabott határok miatt a szempontok megjelölésén. Felsorolja ama tennivalókat, melyek az államra hárulnak: a műemlékek ápolása, a múzeumok fejlesztése, az építészeti feladatok kijelölése, a fiatal képzőművészeti tehetségek felkarolása, a színjátszás ügyének pártolása és a művészetpedagógiai elvek gyakorlati érvényesítése körül. Részletesen és rokonszenvesen foglalkozik a hanyatló népművészet megmentésének kérdéseivel s egyáltalán igen nagy olvasottságot árul el ama törekvések külföldi irodalmában, melyek az iparművészeti kultúrának és a nagy tömegek művészettel való átitatásának ügyét terjesztik. S kiváltképpen az a dicséretes liberalizmusa

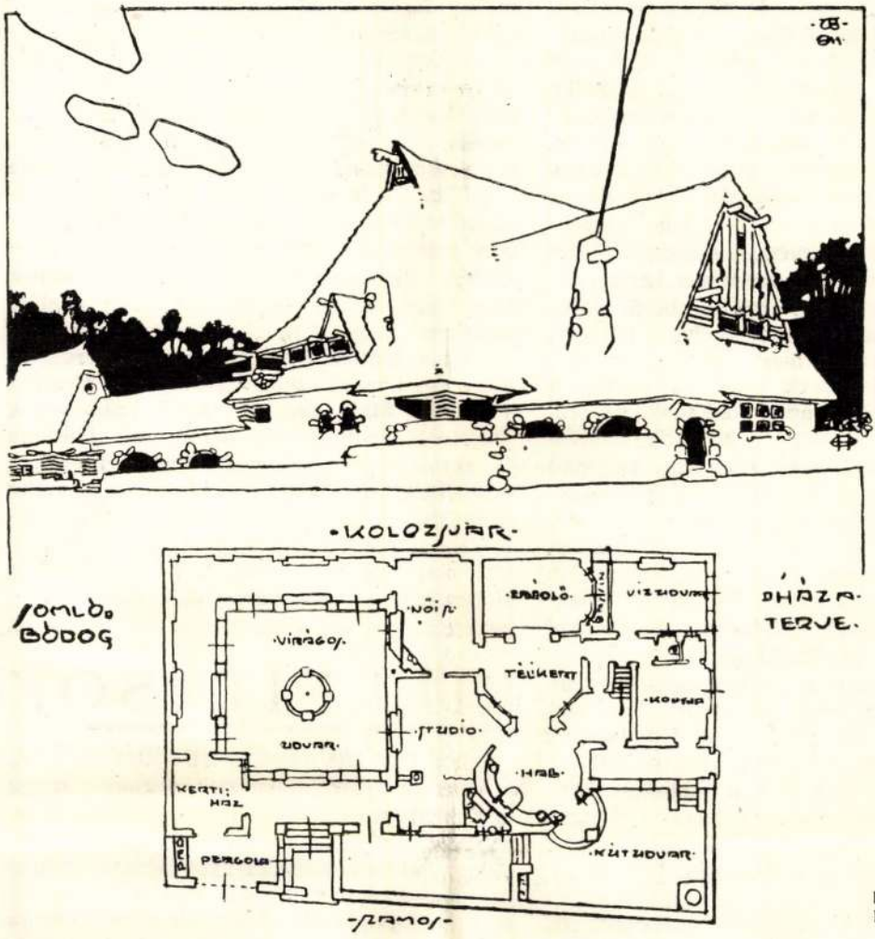

Szemelvény Toroczkói Wigand Ede „Hímes udvar" c. művéből.

E. Wigand: Familienhaus.

SZAKOKTATÁS

NÖVENDÉK-FÉNYKÉPEK. Alig több egy évtizednél, hogy a művészi értelemben vett fotografálás Magyarországon is gyökeret vert. Ez az évtized mint szerte az egész világon, úgy minálunk is, hamarább érlelte meg a fogyasztók ízlését, mint a termelőkét és nem számítva néhány igazán elsőrangú fotoművészünket, a magyar hivatásos fényképezők legnagyobb része még erősen mögötte áll művészi készség dolgában az amatőrfényképezők átlagának. Igy a fényképpel terjeszthető iparművészeti kultúra szempontjából szerencsés újításnak nevezhető az a fotoművészeti tanfolyam, mely a Székesfővárosi Iparrajziskolán immár harmadik éve működik Pécsi Józsefnek valóban avatott didaktikai vezetése alatt. Csöndben, alig észrevehetően, de a hozzáértőktől máris megbecsült eredménnyel dolgozik azon, hogy a nőket, akik erre a kenyérkereső pályára szinte rászülettek, tudással, ízléssel és önbizalommal vértezze föl ama nagy küzdelemre, melyet a férfi-mesteremberek nagy és sivár tömegtermelése ellen kell majd fölvenniök. Pécsi növendékeinek szinte garmadába gyült munkáiból válogattuk össze ama néhány portré- és akttanulmányt, melyeket e számban közlünk és amelyek Berndorfer Ilonka, Bohacsek Margit, Breuner Zsófia, Forbát Böske, Füredi René és Walter Olga ízlésbeli kvalitását mutatják. Az iskolázás itt is a fegyelmezettségben jut szóhoz: pózok nélkül, megvesztegető hátterek nélkül, pusztán ama grafikai kifejezés egyszerűségével szólanak e fotografiák, melynek az optikai eszközök szabják meg a szólásmódját. A tanműhely szelleme jut kifejezésre a növendékmunkákban: megtanulni minden technikát jól, becsületesen, számolni bizonyos idealizálás szükségével, melyre a megrendelők természetrajza, kényszeríti a kenyérkereső fotografust és mégis megőrizni azt az objektivitást, mely a gépi munkának természetes járuléka. Az artisztikum itt sohasem külső csillogásokban, a beállítás szokatlanságában, az édeskés, lágy, behizelgő

ért könyvben („La grande pitié des églises de France") rója fel a francia szabadgondolkozó társadalom bűneit, melyek a régi szép székesegyházak kincseit pusztulni engedik. Az állam 1906-ban, mikor a híres szeparációs törvényt megalkotta, azt is kimondotta, hogy a templomokról nem gondoskodik, azok fenntartására a városoknak joguk van, de ez nem kötelességük. Barrès ama régi templomokról, melyeket meglátogatott, szörnyűködve írja le, hogy ahová csak az ember karja vagy botja elér, minden, ami összetörhető, darabokra van zúzva. Nem csoda, ha a katonák a mostani háborúban még kevesebb kíméllettel voltak a műemlékek iránt és például a reimsi székesegyház homlokzatának szobrai attól pusztultak el, hogy a tornyok faállványait nem borították be s az oda csapódó bombák tüzétől meggyulladva, mindent magukkal rántottak zuhanásukban. S nem csoda, ha a jó példán felbuzdulva maguk a derék francia polgárok sem túlságosan siettek régi művészetük maradékait konzerválni. Sőt ellenkezőleg! St. Quentin bombázása alkalmával megfogadta egy napilapjuknak, a „Journal de Paris"-nak tanácsát a helybeli polgárság és „mentsétek meg, ami menthető" jelszóval relikviákat vitt el magával a templomból, üvegfestményeket, kelyheket stb., melyeknek most magas árfolyamuk van Párisban. Erre vonatkozólag elég panaszt lehet a francia újságokban olvasni, de — a barbár jelzőt mégis a németeknek osztogatják.

KENOTAPHIUM. A német építészek és iparművészek immár évek óta heves vitákat folytatnak az idegen harctereken elesett hősök emlékének megörökítése körül. A viták súlypontja akörül forog, hogy a hősök ligete vagy valamely más forma alkalmasabb-e az idegenben, ismeretlen helyen porladó katona emlékének glorifikálására. És úgy látszik, hiábavaló a kertépítőknek az az érve, hogy a tölgyfa szimbolikus kifejezőerejére, a ligetek hasznos és festői szépségére hivatkoznak, — a német közvélemény nehezen tud a hősligetek kissé monoton emlékszerűségével megbarátkozni. Hindenburg ugyan a hősligeteket tervező bizottsághoz írt szép levélben foglal e férfias, szép megoldás mellett állást, mely a következő nemzedékeknek is hirdetni fogja az összeboruló koronák zúgásával az apák nagy önfeláldozását, — mégis, úgy látszik, tekintélyi érveket kell a mozgalomnak ellenfeleivel szemben kijátszania. Merőben új gondolatot visz most bele e vitába Endell Ágost, akinek építészeti és iparművészeti munkássága révén sok tisztelője van Németországban. Ő a kenotaphiumokból, vagyis az üres sírokból megalkotott temető mellett foglal állást egy kis füzetben, melyet „Zwei Kriegerfriedhöfe" címen nemrég jelentetett meg sok illusztrációval. Az ő temetőjében csupa üres sír van, melyek mindegyike fölött egy-egy sarkophag hirdeti annak az emlékét, akinek oda kellett volna temetkeznie, ha a sors családjához közelebb jelölte volna ki sírját. Efféle üres sírbolt fölött levő művészi sarkophagok elvétve egy-egy templomban már a régi idők óta megvannak és a többi, porladó tetemek felett emelkedő emlék közt bizonyára a kegyeletnek és a családi fájdalom megnyilatkozásainak az illuziók hatalmas érzését adják. De nagyon kérdéses, hogy egy temető száz meg száz üres sírjával, a puszta föld felett emelkedő kőkoporsók erdejével, melyek ott nem levő halottak emlékétől tátonganak, nem lenne-e inkább a kegyeletes érzések csökkentője, semmint istápolója. A kenotaphiumnak talán helye van egy falusi temető vagy kegyúri templom sírjai közt elszórva, magányosan, de a síremlék, akármennyire művészies, elhibázott, ha a hozzátartozóknak semmit sem tud mondani.

KIÁLLÍTÁSOK

A BERLINI DIVATMÚZEUM KIÁLLÍTÁSA. Az az új divatművészeti intézmény, melynek keletkezéséről mi is megemlékeztünk már, a berlini divatmúzeum, nemrégiben divatkiállítást rendezett. Kétszáz évre visszamenőleg mutatta be a férfi- és női viselet korszakait s abban különbözött előnyösen más ilyesfajta kiállításoktól, hogy nem utánzott, hanem eredeti kosztümök, családi ereklyék féltékenyen őrzött darabjai szemléltették a régi divatok ízléses termékeit. Amennyire lehetséges volt olyanformán szerepeltek ezek a kosztümök, amint hajdanában viselték őket s ez is új dolog volt, mert a nagy nyilvános gyüjtemények a régi családi hagyatékokból származó ruhákat rendesen valamely szekrényben függesztik fel teljesen a véletlenre bízva az elrendezést. A kiállításon a férfiruhák közt legjobban a rokokó divatja, a női toalettek közt az empire viselete érvényesült. Alkalmasint azért éppen ez a két divatkorszak, mert ennek termékeiből, miután azok divatja letűnt, nem lehetett többé bővítéssel, díszítéssel vagy felfrissítéssel semmi használhatót sem csinálni. A frakkokból és mellényekből azért nem, mert ezek túlszépek voltak a későbbieknek, a női ruhákból azért nem, mert nagyon kevés volt a kelméjük. A berlini divatmúzeum e kiállítása bizonyára más gyüjteményekben is meg fogja érlelni azt a gondolatot, hogy ilynemű kincseiket jobban érvényesítsék és ügyes elhelyezéssel állítsák a közizlésnek szolgálatába.

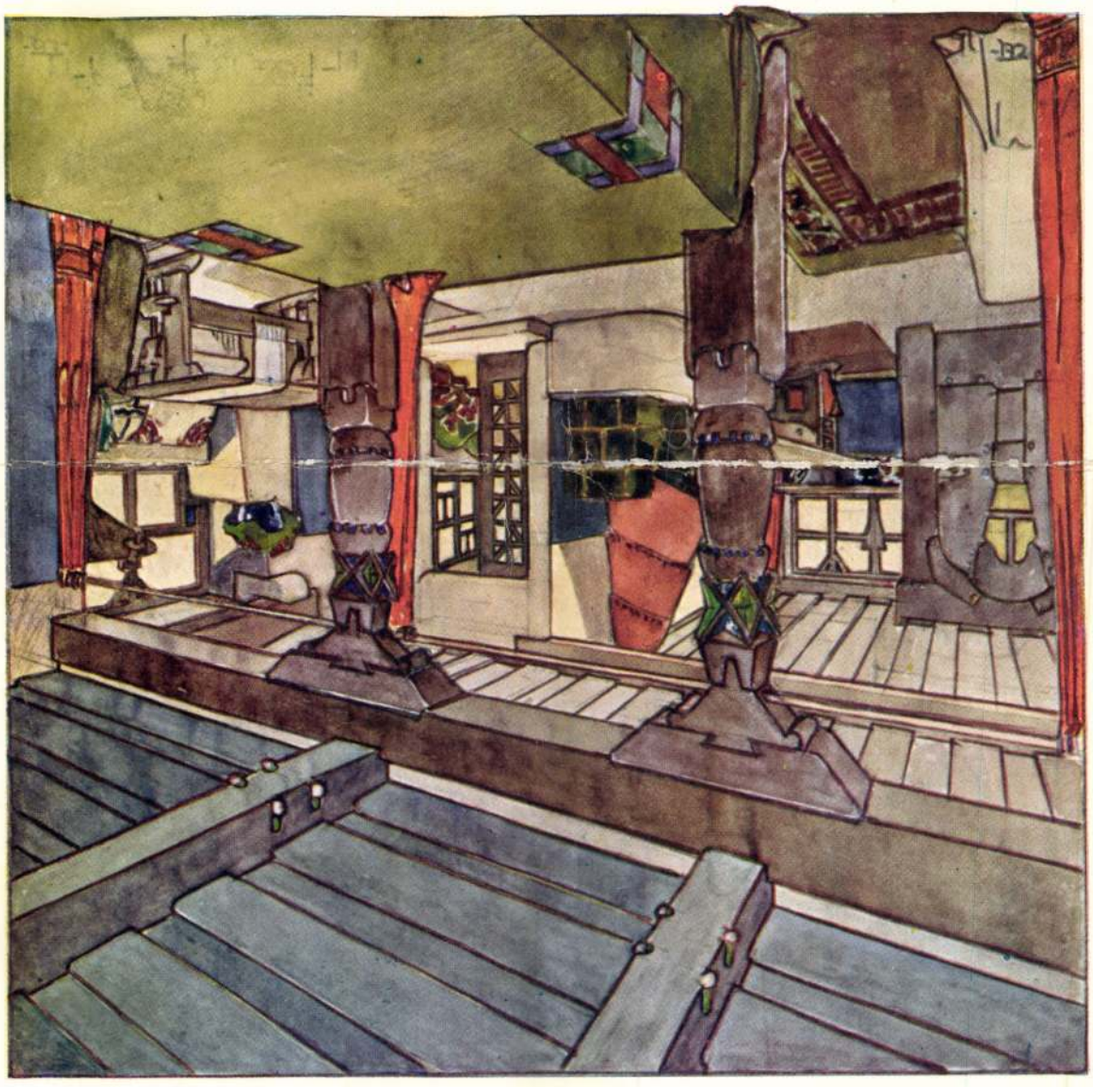

A kiállításhoz kapcsolódó
közművelődési programok:

2008. február 15. péntek 16 óra

Keserü Katalin Toroczkai Wigand Ede
című könyvének bemutatója
a Gödöllői Városi Múzeumban

A kerekasztal résztvevői:
Ferkai András építész,
Fodor Katalin nyelvész,
Kecskés József művelődésszervező,
Prékopa Ágnes művészettörténész

2008. március 3. hétfő 15 óra

Sajtókávéház a Gödöllői Városi Múzeumban
A Toroczkai Wigand Ede kiállítást bemutatja:
Keserü Katalin

2008. április 6. vasárnap 15 óra

Keserü Katalin tárlatvezetése a kiállításban

Mesesarok: Bútor a lakásban

Múzeumpedagógiai foglalkozás
Jelentkezés Kerényi B. Eszternél, tel.: 28-419-068

Művészettörténeti óra a kiállításban

Jelentkezés Őriné Nagy Ceciliánál, tel.: 28-421-998

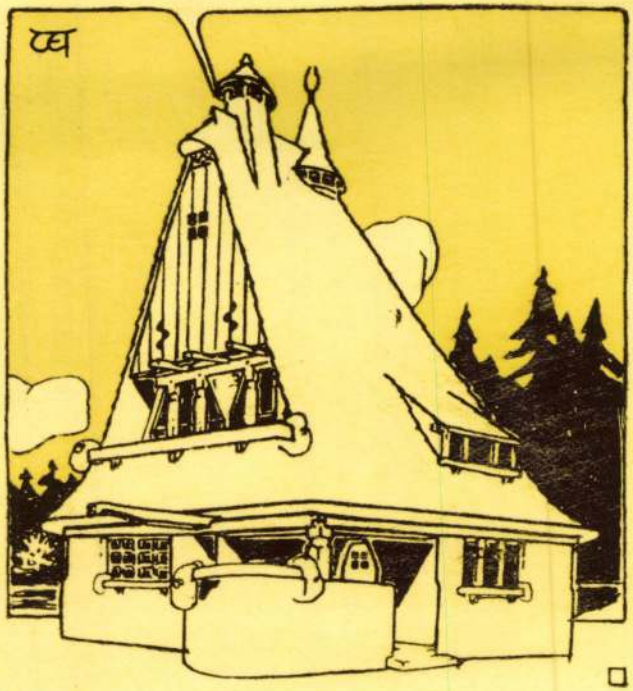

MEGHÍVÓ

A Gödöllői Városi Múzeum
meghívja Önt

2008. február 9-én szombaton 16 órára

TOROCZKAI WIGAND EDE
(1869-1945)
építész, iparművész
kiállításának megnyitására

Köszöntőt mond:
Dr. Gémesi György
polgármester

A kiállítást megnyitja:
Gerle János
építész

Közreműködik:
Halmos Béla
népzenész

A kiállítás kurátora:
Keserü Katalin
művészettörténész

A kurátor munkatársa:
Őriné Nagy Cecília
művészettörténész

A kiállítás megtekinthető:
2008. február 9 - augusztus 24.

Gödöllői Városi Múzeum
2100 Gödöllő, Szabadság tér 5
Tel. 28-422-003, 421-997,
e-mail: godolloi.muzeum@vnet.hu

Toroczkói János

Hazafelé c. erdős tájkompozíciója a diósgyőrvasgyári kiállításon.

Hajdu Béla: A diósgyőrvasgyári képzőművészkörök kiállitása
Északmagyarország 1954 jan. 27.

Thoroczkay Pál, graf.

Köröstárkony. Rajz. Repr. 277.1.

Művészet.1912. 277.1.

MDK

Thorockay Thurinszky Pál

Toronyház. Épitészeti rajz

Képzőm. Társ. 1912/13. téli kiáll. kat. 82.l.

Thoroczkay Pál (Thurinszky) 1887-1913

A művészeti technikák elemeit a Székesfőv. Iparrajziskolában sajatitotta el. Gyalog bejarta Erdély székely vidékeit, ahol Torockó annyira hatott ra, hogy attól fogva rajzait és akvarelljeit e községtol kölcsonzött névvel szignalta.

Művészet, 1913.235.l.

ok

MDK

Thoroczkay Pál (Thurinszky) 1887-1913

A székely népművészeten kivul behatóan tanulmányozta a matyók népművészetét s mindezekről rengeteg tanulmanyt rajzolt és festett, amelyek egy része az Iparművészeti Társulat tulajdona.
Thoroczkay figyelme kiterjedt a magyar népművészetnek minden technikajara, nagyszámú rajzai az architekturától egészen az apró diszitményekig majdnem minden jelenségről számot adnak, ami mint művészi jegy a nép kezemunkáján feltalalható.

Művészet, 1913. 235.l.

Toroczkói János

„Rádiószeminárium" c. munkája szerepelt a Borsod-Miskolci Muzeumban 1950. máj. 13-án megnyílt kiállításon.

Miskolci, diósgyőri, ózdi képzőművészeti csoportok kiállitása a Borsod-Miskolci Muzeumban
Északmagyarország 1950. máj. 16.

Toroczkai János

Lágy pasztell-technikával készült képei: Gömbölyi kőbánya, Gömbölyi erdőrész kiállítottak a diósgyőrvasgyári képző-művészeti iskola növendékeinek tárlatán.

Vasgyári dolgozók képzőművészeti kiállitása
Északmagyarország 1950. jan. 10.

Torockói János.

A Diósgyőri Vasas Képzőművészeti Iskola évvégi kiállításán festményével szerepelt.

Északmagyarország, Miskolc, 1951 Dec. 31.

Tonoczki János

DIMÁVAG üdülő c. képe kiállítva a újdiósgyőri vasas kulturház 1953-as kiállításán.

Hajdu Béla: A diósgyőri vasas képzőművészek kiál. Északmagyarország 1953. jan. 11.

Toroczkay Ágnes

festő

l

Reénétoroczkay Á.

MKSz 1947

MDK

Wiegand Ede Bp.

Közreműködésért ezüstérmet kapott a párisi világkiállitáson.

Cikk: Kitüntetések a párisi világkiállitáson.

Magyar Iparművészet 1900. 356.l.

MDK

Wiegand

György K.: Az iparművészet a párisi kiállitáson.
Magyar Iparművészet 1900. 221.l.

Wiegand Ede

asztalos - iparművész

Fővárosi Lapok 1900. dec. 23., 15. old.

((v. e.): A magyar iparművészet 1900-ban)

Kalmár

MDK

Toroczkai Wiegand Ede

Magyar müvészek sikere külföldön.
Magyar Iparmüvészet, 1900. 77, 78 l.

Wigand
"
xxxigaad
"

M.D.K.

B utortervek a kállátx kiállitásra

György Kálmán: Az iparmüvészet a párisi kiállitáson
A világ iparmüvészete Párisban .1900. Szerk. ittler
amill és György Kálmán
Klny. a agyar Iparmüvészet 1900. évi folyamából

15

MDK

Wiegand Ede

Magyar Iparmüvészet, 1900. 187. l. kép

Wiegand Ede

Laid Thorocziai - Wiegand
Ede alatt is.

Magyar Iparművészet, 1901

1/2. sz. 74.o.
Hivatalos tudósítások.

Famüvesség - bútor

Wiegand Ede bútortervei

Magyar Iparművészet, 1901

1/2. sz. 1-21. o.
Dienes-Dénes József: Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása.

Az Emke farsangi ünnepe Kolozsvárott

MINDENFÉLE

—

A generális miniszter

Fejérváry Géza báró honvédelmi miniszter, mire e sorok megjelennek tán már elhagyja Herzl doktor szanatóriumát, amely a nagybeteg miniszter iránt országszerte nyilvánuló legmelegebb részvétnek volt heteken át tanuja.

Hogy mennyire méltó Fejérváry Géza báró úgy a fejedelmi kegyre, mint az egész nemzet szeretetére, annak igazolására szolgáljon az ő nagy érdemein kivül, egy-két rövidke történet, amely ritka nemes és melegen érző szívének, emberbaráti érzésének tanujele.

Kihallgatási napon forr az egész miniszterium. Lázas izgatottsággal sietnek tanácsosok, tábornokok és ezredesek referálni, átvenni a parancsot, vagy átadni a jelentést. Ilyenkor bizony, bár vitézségi érem diszíti is egynémelyiknek a mellét, mégis remeg a legtöbb kihallgatásra jelentkező. Mert nagyon kemény legény a kegyelmes úr és hivatalos dolgokban nem ismer tréfát. Minden kérdésre azonnal, határozott választ kiván, nem szereti a huzavonát, a csűrést-csavarást.

Aki nem ismeri, puszta tekintetétől is megijed, mert zord és szigoru nagyon a nézése. Pedig hát alapjában véve lágyszívü és minden katonás magatartás mellett, — különösen ha szegény ember sorsáról van szó, — szemébe lopódzik a köny. Ilyenkor a kegyelmes úrnál mindent keresztül lehet vinni egypár értelmes szép szóval.

Történt egyszer, hogy még a megboldogult Bach-korszakból hozzánk átplántált egy öreg hivatalnokot küldött a jól megérdemelt nyugalomba a kegyelmes úr.

Mikor az öreg bürokrata kézhez vette a nyugdíjazási dekrétu
magát és ment a kegy
— Nos, mivel szol
a miniszter.
— Nyugdíjamból,
gaimra, — nem élhete
zem, kegyeskedjék en
három hónapig alkalma
díjakból adósságaimat
— Jó, — válaszolt
meg a kivánsága.
— Engedje meg ke
három havi napidíjat eg
vehessem.
— Ez ugyan bajosan megy, de hát üsse a kő! Írjon száznyolcvan forintról egy nyugtatványt.
— Engedje meg kegyelmes uram, — könyörgött tovább az úr, — hogy a nyugtatványt kerek kétszáz forintról állíthassam ki.
— Ejnye, ejnye, — szólt türelmetlenül a miniszter, — látja maga milyen erőszakos ember. Most már az egész kezemet kivánja. Jó, tehát állítsa ki azt a nyugtatványt kétszáz forintról, de aztán igérje meg, hogy többé nem alkalmatlankodik.

Az öreg úr megtartotta a szavát. Amint a kétszáz forintot fölvette, úgy elment, hogy azóta senki sem látta még a hivatalban sem.

Egyszer pedig egy jól öltözködött öreg bácskai sváb földmüves kért kihallgatást.

A parancsőrtiszt hiába kérdezte — faggata a svábot, sehogy sem tudta kivenni belőle, hogy mit akar. Egyre azt hajtogatta, hogy ebben az életben szeretné még egyszer a minisztert látni.

A parancsőrtiszt annak rendje-módja szerint bejelentette a svábot és a kegyelmes úr azonnal fogadta is.

Elmulott öt, tíz, tizenöt perc, de egy fél óra is, míg az öreg sváb, a minisztertől ki-

juhait ő
ból, ame
val bev
tagjait
száz és
Miko
tudódott
fizetni n
mókját.
gyalogsz
egyenese
megtudv
zőjét terl
hogy sze
még hár
megajánc
szegény
De a
— T
mal —
készen k
— S
telen vag
— A
zám nyu
A tál

Torscrkai Wigand Ede

Az Iparművészeti Társulat téli kiállításán nevezetes föltünést keltett egy cseresznyepiros női szoba, amelynek terveit egy fiatal művész, Wiegand készítette. A Magyar Iparművészet szívességéből e számunkban közöljük ennek a finom, modern tervezetnek képét. Wiegand a legkiválóbb iparművészeink egyike, a külföldön talán őt ismerik legjobban tervelőink közül, az Innendekoration, a House és más elsőrangu külföldi művészeti lapok temérdek képben mutatták be az ő művészi koncepcióit, ami sokat mond, mert bizony a külföld rendes körülmények közt kevés ügyet vet arra, hogy milyen törekvések lelkesítik a magyar művészeket. Midőn itt örömmel utalunk Wiegand szép sikereire, egyúttal fölhívjuk közönségünk figyelmét e fiatal magyar művészre, akinek kiváló művei itthon is, a külföldön is becsületére válnak művészetünknek.

L. K.

Magyar Iparművészet — Modern női szoba — Tervezte Wiegand

1061

AZ IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁSA.

I.

Emberi számítás szerint a múlt esztendő nagy eseménye, a párisi kiállítás, fordulópontot volt hivatva jelölni modern iparművészetünk történetében. Tudatában voltunk gyöngeségünknek; tisztán láttuk, hogy mi, kik még csak a kezdet kezdetén voltunk, a fejlett, az óriás eszközökkel dolgozó külföld előtt nagy sikert nem érhetünk el. Ellenben reméltük, hogy a Párisban összegyűlő műipari alkotások sokasága új gondolatokat fog adni művészeinknek, új lendületet iparművészetünknek. A párisi kiállításra fordított pénz- és erőáldozataink megtérültét nem külföldön, hanem idehaza kerestük; külső sikerben nem igen mertünk hinni, ellenben biztos vártuk iparművészetünk jelentős fordulatát, új irányok születését s az eddigiek gazdagodását.

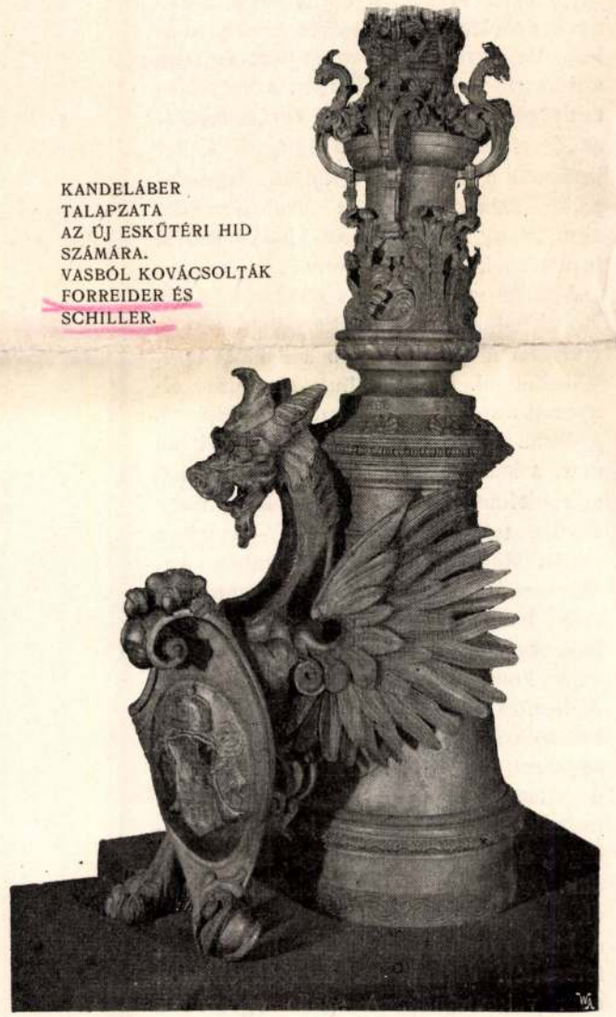

KANDELÁBER TALAPZATA AZ ÚJ ESKÜTÉRI HID SZÁMÁRA. VASBÓL KOVÁCSOLTÁK FORREIDER ÉS SCHILLER.

Szerencsére csalódtunk. Művészi iparunknak Párisban volt sikere. Zsolnay Rapoport s az ungvári butorgyár eredményei örömmel és büszkeséggel töltöttek el. Több volt ez, mint a mennyit az esélyek józan mérlegeléséből előre sejteni lehetett.

S szerencsésen csalódtunk másik feltevésünkben, a párisi kiállításnak ránk való hatásában is. Mi volt természetesebb, mint azt hinni, hogy iparművészetünk az egész világ ama nagyszerű versenyéből megváltozva, új tartalommal megtelve fog hazatérni? Mi volt okszerűbb, mint azt következtetni, hogy ez a nagy jelentőségű esemény döntő tényezőként fog szerepelni iparművészetünk kialakulásában? Azonban a valóság következetesebb a leglogikusabb elméletnél is. A jelen karácsonyi kiállítás a párisi hatásokból úgyszólván semmit sem mutat. Lényeges eredményeiben inkább arról tanúskodik, hogy tervezőink tovább haladtak a maguk útjain, s a szajnaparti benyomásoktól magukat megzavarni nem hagyták. Mi, az elmélkedés emberei, csak most látjuk be, hogy ez valóságos szerencse; hogy a hol mi nevezetes fordulót kerestünk, ott tulajdonkép veszedelmes örvény volt, melyet művészetünk biztos ösztöne elkerült. A karácsonyi kiállítás fő vonása talán ép az, hogy a párisi világ-

verseny nélkül is ugyanilyen lehetett volna; és iparművészetünk életerejére vall, hogy azt a nagy eseményt ekként negligálhatta. A magyar iparművészet ennél kedvesebb karácsonyi meglepetést jóbarátainak nem szerezhetett.

II.

Kiállításunkon ezúttal a butor uralkodik. Huszonnégy teljes szobaberendezés — olyan nagy szám, minőhöz eddig szokva nem voltunk. Régebbi kiállításaink inkább csak kóstolót szoktak nyújtani; ez az első, a mely a mennyiséggel is hat. E tényből is örömmel konstatálhatjuk, hogy a modern irány iparosainknak mind szélesebb körét hódítja meg.

Mindjárt az előcsarnokban *Wiegand* Ede két szobájára akadunk. A kékre pácolt jávorfából készült ebédlő finom hangulatával, rendkívüli előkelőségével ragadja meg figyelmünket. Pedig a diszítés a minimumra szorítkozik; a butorok fája síma, faragás nélkül való; csupán csak az ízléses veretek élénkítik. Ime, a végletek érintkeznek, s a legkifejlettebb elegancia ismét a legnagyobb egyszerűséghez tér vissza. Wiegand mellőzi a diszítő cifraságokat, s csak anyaga nemességével, színeinek választékosságával s a butorok könnyű nyulánkságával akar hatni. Ugyanezen tényezők szerepelnek másik szobájában, a szürkére pácolt jávorfa hálószobában is. A szín rendkívül finom; a formák komolyak, s még az ebédlőéinél is kevesebb díszt hordanak. A szűk helyen a szoba hatása azonban nem érvényesül kellően.

Wiegand ízlése már határozottan kifejlődött, s müveit egységes, egyéni szellem jellemzi. Praktikus tudása is megnövekedett, s butorain kevés a kifogásolni való. Ha az ebédlő székeinek túlságosan éles karfáit, a háló pamlagának zavaróan élénk burkát, s ugyanitt a formai és gyakorlati szempontból egyaránt nem sikerült toiletteasztalt felemlítjük, már végeztünk is kifogásainkkal. Ellenben dicsérnünk kell az egyes butorok átgondolt, a praktikus követelményekhez kitünően simuló kompozicióját. A székeken kellemes ülés esik; a hálószoba kis pamlagja intim beszélgetésre hí; az ágy mennyezetének felső kis ablaksora, melyen a lámpa vagy a reggel fénye átszűrődhetik, igen kedves; a háló szekrényes az ebédlő pohárszéke pedig a tér raffinált kihasználását mutatják.

Mindezen butorok jellemző és legértékesebb tulajdonsága: a szerkezeti tisztaság. Wiegand képzelete a szerkezetből indul ki s azt nagy határozottsággal ki is fejezi. Ez az ő művészetének biztos, egészséges alapja, s ennélfogva könnyen nélkülözheti az ékítés apró járulékait. De a szerkezetet azért nem mutatja száraz ridegségében; hanem a szín eredetiségével s a formák karcsuságával az esztétikai érzést is kielégíti. E két intérieur a karácsonyi kiállítás legeurópaibb színvonalon álló szobaberendezése, mely a külföld jobb alkotásaival is bátran kiállja a versenyt.

A tárlat másik kiváló szobaberendezése Horti Pálnak szilfából készült ebédlője. Hortinál még meglepőbb a haladás mint Wiegandnál. Régebbi butorait szinte elnyomta a sok diszítés; a mindent bekúszó, gyakran okadatlanul előtérbe tolakodó dísz, a kanyargó vonalak útvesztője azt a hiedelmet kelthette a nézőben, hogy Hortit tehetsége tisztán a diszítésre utalja. Mostani szobájával a művész ezt fényesen megcáfolta. A természetes faszínű butorokról hiányzanak a régi görbék, helyöket a szabadon érvényesülő nagy konstruktiv vonalak foglalják el. A diszítés szerényebbé vált; párhuzamos hornyokra s a szekrényeken egyetlen, egyszerű mintáju intarziára szorítkozik. A világos szerkezet mindenütt tisztán mutatkozik; s bizonyos józan komolyságot, kellemes nyugodtságot ad a szobának. Az apró hibák, pl. a székek karfáinak élessége, a márványlapok kiszögellése, a kisebb pohárszék felső oldalfalainak leferdített sarkai, ez összbenyomáson nem változtatnak. A szoba egészének

kompoziciója is érdekes: a bútorok két főtipusra oszlanak, melyek között formai, sőt diszítésbeli rokonság is alig van. A falhoz támaszkodó szekrények az egyik, a szabadon álló asztal és székek a másik tipus, s a kettő közt a kapcsolatot, vagy jobban mondva az átmenetet a tálalószék képviseli, mely feladatának megfelelően lábainak formájában az asztalt, felső részének kiképzésében a pohárszéket követi. Dacára ez ügyes megoldásnak, a szigorú elmélet azt követelhetné, hogy a szoba egységének érdekében, a butorok két faja között formai közösség legyen s csak ezen az általános egységen belül fejezzék ki funkcióik kétféleségét. Az elmélet a kompozició egységét óhajtja, úgy mint a poétika a drámában az egységes cselekvény elvét hirdeti. Tudvalevőleg azonban a legkiválóbb drámák egész sora ennek dacára is kettős cselekvényen épül. Hortinál a kettősség nem bántó s így őt ezért jogosan kárhoztatni nem lehet.

Wiegand és Horti műveinek összehasonlítása nagyon tanulságos. Alapjában ma már mindketten ugyanazt az elvet, a szerkezet fensőbbségét vallják; a diszítésnek mindketten csak alárendelt szerepet juttatnak; s mégis sok tekintetben szinte ellentétei egymásnak. Wiegand a kicsit, a vékonyat, a kecseset keresi; Horti a nagyot, a vaskosat, a tömört. Amaz finomabb, hangulatosabb, raffináltabb; ez nyugalmasabb, kevésbbé mesterkélt. Wiegand pohárszéke talán csak fele Hortiénak; de rendkívüli leleményességgel használja ki a csekélyebb teret. Viszont Horti padjára, székeire sokkal nyugodtabban ül le az ember, mint Wiegand szilárd szerkezetű, de vékonyságuknál düledező vonalaiknál fogva a törékenység benyomását keltő karosszékeire. Wiegand alkotásainak elsőrangú észtétikai ható tényezője a szín; Hortinál ez kevésbbé van kifejlődve, s helyette inkább a formák tömege hat. Amaz a szinekben nagyon válogatós; kerüli a közönségeset; ízlése európai, s szobája egy fővárosi ember fejlett inyének való csemege; emez polgáriasabb; szobája jól, sőt talán jobban illenék valamely vidéki úrilakba; butorainak színéből, formáiból, szerkezeti beosztásából hiányzanak ellenlábasának apró, gyakran rejtett finomságai; ezek helyett a fa természetes színének, formájának egyszerü józanságával, arányainak komoly erejével elégít ki. Wiegand a kicsiszoltabb, a hangulatosabb; Horti az erővel teljesebb. Tehetségük mintegy kiegészíti egymást; hisz az ideális lakásberendezés két külön szellemű szakaszt mutat: a férfi és a nő lakosztályát. Horti tehetsége a komoly dolgozó- és férfiszobákban, a terebélyes ebédlőkben érvényesül; Wiegand szellemének ellenben a szalonok finom bája, a női szoba szeszélyes gráciája, a háló intim hangulata felel meg.

Mindkét művészt határozott egyéni felfogás, erős önállóság jellemzi. Wiegandnál ez talán kevésbbé szembeötlő; első pillantásra az ő művei bizonyára sokakat osztrák és angol mintákra emlékeztetnek. Ez természetes; az ő szobái a fővárosi, európai ízlésű emberek számára készülnek, s ma már a művelt emberekben, bármily nemzethez tartozzanak is, van némi ízlésközösség. Ezen túl azonban az ő művei is eredetiek, s a mi sajátos felfogásunknak megfelelők. Nyugodtabbak, okosabbak, egyszerűbbek mint a bécsi butorok; kedvesebbek, graciózusabbak, mint az angolok. Még az ebédlő erős kék színe is a modern magyar művészet speciális felfogásának jeléül tekinthető, hisz a képzőművészeti társulat téli tárlatán, a fiatal magyar művészek legjobbjainál szintén e törekvéssel, ugyancsak a színeknek e majdnem nyers erejével találkozunk.

Hortinak szobájában mindjárt a belépésnél igaz magyar hangulat fog el; úgy érezzük, hogy egy magyar úrnak nyugodt, derült, kényelmes lakában vagyunk. Jellemző, hogy mindezen szobák díszéből teljesen hiányzanak az ú. n. magyar motivumok. Iparművészetünk végre megszabadult veszedelmes tévhitéből, mely a

magyarságot csupán szűröknek, cserepeknek elavult, halott motivumaiban kereste, a helyett hogy az egyetlen, bő forráshoz, magyar művészek magyar lelkéhez fordult volna. Elaggott, életre nem képes hagyományokból *magyaros* dolgokat lehet összefoltozni, de *magyart* csak a szabad, idegen befolyásoktól ment művész képzelete teremthet. Horti magyar szobája tanúság reá.

III.

Sok figyelemre méltó akad a kiállítás többi szobaberendezésében is. Ha talán kelleténél rövidebben foglalkozunk velök, annak csak az az oka, hogy tárgyalásuk elvi szempontból kevésbbé gyümölcsöző.

Faragó Ödön öt teljes szobaberendezést állított ki, egy egész lakást, az előszobától a hálóig. Tagadhatatlanul sok tehetség, sok gond nyilvánul bennök; de még sem elégítenek ki bennünket, mert meg vagyunk győződve, hogy éppen Faragóban még több tehetség rejlik, s hogy még több gondot követelhetünk tőle. Neki érdemeiért annyi s oly magas helyekről jövő elismerésben volt és van része, hogy mi azokat ujólag kiemelni feleslegesnek tartjuk. Ellenben iránta való kötelességünknek hiszszük, minél keményebben és határozottabban rámutatni azokra a hiányokra, melyek meggyőződésünk szerint műveinek hatását csorbítják, értékét csökkentik. A művész, úgy látszik, megalkuszik a nagy közönség ízlésével; nem elég határozott, nem elég modern; az itt-ott elszórt barokkos motivumok, az empire salon és a Biedermeyer hálószoba erre vallanak. A nagyközönség a kiállításon talán csakugyan Faragó műveinek itéli oda az elsőséget, de ez nagyratörő művész ambicióját ki nem elégítheti. A művésznek a publikumot nem követnie, hanem vezetnie kell. Faragó néha túlságosan ragaszkodik a régi stílusokhoz; a szerkezetet nem fejezi ki elég határozottsággal, s halmozza a diszítést néha ott is, a hol alkalmazása nem jogosult. Példa erre előszobája, a hol a tükrök foglalása, a szekrények térbeosztása nem elég gyakorlati, s a hol a diszítés szinte játékká fajul. Ha nem is úgy fogjuk fel az előszobát, mint a lakás előhangját, a hol tehát minden teljesen egyszerű, nyugodt, dísztelen legyen, hogy a következő szobák hatását ne gyengítse; ha úgy tekintjük is, mint átmenetet az utca zajából a lakás csendjébe, szóval ha jogosultnak tartunk is benne némi rusztikus, hangos nyerseséget: — Faragó díszeinek sokaságát, nyugtalanságát mégis túlságosnak érezzük. Butortervezőink majdnem mind a diszítés túltengésével kezdették pályájukat; s már csak ezért is reméljük, hogy Faragó is rálép az egyszerűsödés, a művészi ökonomia útjára. Mihelyt a sok fojtó dísz lehámlik, a szerkezet feléled, s az alkotásokba igaz, egészséges élet költözik. Kívánjuk, hogy Faragó tehetsége, kiváló gyakorlati tudása minél előbb tisztábban érvényesülhessen.

Az Iparművészeti Társulatnak a kereskedelemügyi miniszter jóvoltából megnövekedett anyagi ereje lehetővé tette, hogy a maga költségére megfelelő munkákat rendelhessen az egyes iparosoknál. A jelen kiállítás gazdagsága, változatossága részben ennek az örvendetes körülménynek köszönhető. S a Társulat vezetősége bebizonyította, hogy tudatában van annak, mi az iparművészet mai állapotában a legfontosabb, a legsürgősebb feladat, midőn első sorban *olcsó* polgári szobák készítésére fordította gondját. Mert addig, míg a modern mozgalom csupán költséges fényűzési cikkeket tud teremteni, hivatásának csak kisebbik felét oldotta meg. Első sorban, erejének teljes latba vetésével, arra kell törekednie, hogy megfeleljen a mindennapi élet követelményeinek, s kielégítse annak szükségleteit. Csak ha majd megszünik kiváltságos osztályok privilégiuma lenni, ha majd be tudott hatolni gazdagnak és szegénynek lakába egyaránt; ha a legegyszerűbb butordarabra csak úgy rányomta bélyegét, mint az ezreket érő

vázára — akkor válik majd igazán korunk művészetévé. Ennek a célnak elérésére kell most minden tényezőnek összefognia.

A modern mozgalom lényegével, művészeti felfogásának irányával ez a feladat nem áll ellentétben, sőt annak okszerű folyománya. A modern iparművészet egyszerűségre törekszik, a szerkezet nyilt kifejezését tartja elsőrendű kötelességének, s ez drága vagy olcsó anyagban egyképpen érvényesülhet. Wiegand és Horti szobáján már kiemeltük a konstruktiv törekvést. Mennyivel inkább meg kell ennek lennie az olcsóbb szobákban, hogy művészien hathassanak. Ezeknek tisztán világos szerkezetükkel, szép vonalaikkal kell hatniok, mert az olcsó diszítést, a szurrogatumokkal való dolgozást a modern felfogás feltétlenül elitéli. A kiállítás olcsó szobái nem mind jártak jó nyomon. Raffai és Malomsoky butorai kissé követelőznek; nem akarják bevallani egyszerű polgári voltukat. Jobb, sőt nagyon jó Bodon Károly hálószobája. Csak el kell hagynunk belőle a felesleges és éppen nem jól ható faragásokat, s szinte mintáját kapjuk a modern, polgári viszonyokhoz szabott, lakásberendezésnek. A szerkezet érvényesülni fog; a nagy vonalak felszabadulnak, s az intériőr egészének rendkívül kellemes, nyugodt lesz a benyomása. Ez a szoba határozott, s megbecsülésre méltó eredmény.

A butornak egészséges józanságra, nem pedig szeszélyes eredetiségre kell törekednie; mert feladata nem az, hogy hirtelen művészi benyomásokat keltsen a szemlélőben, hanem hogy állandóan szolgálja ura kényelmét. A jó butor *tipus*, melyet százszor lehet ismételni, s a *századik példány ép olyan értékes, mint az első*. Az iparművészet céljait nem szabad a művészetéivel összetéveszteni. Művészben lényeges az eredetiség; iparművészben másodrendű. Művész munkájában első sorban a művész egyéniségét keressük; iparművészeti alkotásokban mindenekelőtt a formai és gyakorlati megfelelőséget. A modern német iparművészetnek éppen az eredetiség hajszolása a rákfenéje. A mi kiállításunkon e baj szerencsére alig jelentkezik; úgyszólván az egyetlen Gyalus az, kin az eredetiségnek némi túltengése észlelhető.

Általában meg lehetünk elégedve butorkiállításunkkal. Haladás az egész vonalon; a magyaros motivumok izléstelen halmozása megszünt, s helyét magyar felfogás foglalta el; mindenütt józanodást, egyszerűségre való törekvést, a „secesszió“ túlhajtásaitól való tartózkodást s szerkezeti tisztulást tapasztalunk. A kiváló vagy legalább jó szobák egész sorát említettük már, melyekhez még Lingel Károly szép férfi dolgozó-szobáját kell csatolnunk.

Külön kiemelendő az asztalosmunka általán magas színvonala. Itt is Wiegand és Horti szobái járnak elől, melyeknek készitői, Lindner Manó, illetve Mahunka Imre igazán elsőrangut termeltek. Ugyancsak kitünő munkájával lep meg Mocsay József műasztalos magyar tölgyfából készült, józan egyszerűségű tálalószekrénye. Gyalus bútorainak asztalosmunkája is elsőrendű.

IV.

A modern iparművészet a *szükségeset* hangsúlyozza, de azért nem hanyagolja el a *kellemest* sem. Karácsonyi kiállításunkon is a butor uralma mellett elég jól vannak képviselve azok a tárgyak, melyek csupán a fényűzést, az ember diszitő hajlamát szolgálják.

Első helyen nálunk is a modern művészi ipar elkényeztetett kedvence, a keramika áll. Pedig ez alkalommal Zsolnay hivatalosan nem vett részt a versenyben. Egyes intériőrökben elszórt, díszül átengedett darabjai mutatják, hogy az utolsó évben minden tekintetben nevezeteset haladott. Annál inkább sajnáljuk távollétét, s reméljük, hogy csak hamar múló elkedvetlenedés volt az, mely őt ezúttal távol tartotta. Hiányzása csorbát ejt a kiállítás teljességén, hisz még egy-

két év előtt magyar iparművészeti kiállítás ő nélküle el sem volt képzelhető. Azóta nagyot mentünk előre s a mostani tárlaton új, magas színvonalon álló keramiai törekvésekkel találkozunk. Farkasházi Fischer Jenő herendi porcellángyára két szekrény díszedényt állított ki. Formában és színben egyaránt nemes, s egyes darabjai a sèvresi gyár termékeivel vetélkednek. Ha e kisérleteket külsőleg is teljesen bevégzett alkotások fogják követni, s ha Fischernek ez edények méltó montirozására is lesz gondja, a nagymultú herendi gyár külföldön is könnyen vissza fogja hódítani elvesztett piacát, sőt kiszámíthatatlan jövőnek néz elébe. Szintily meglepőek Vögerl Gusztáv Károlynak nagy tűzben égetett agyagedényei, melyek szinte versenyeznek a herendi porcellánokkal. Az aránylag nagyon olcsó árak remélhetőleg vásárló közönségünkhöz is útat fognak nekik nyitni. Érdekesek Hüttl Tivadarnak Horti Pál tervei szerint diszített tányérai is.

Nagyon érdekesek a vidéki fazekasmestereknek Gróh István és Horti Pál mintái és útmutatása szerint készült edényei. A kereskedelemügyi miniszter megbízásából Gróh és Horti beutazták a vidéket, felkeresték a fazekasmestereket, mintákat rajzoltak nekik, s teknikai fogásokkal ismertették meg őket. Az így készült munkák láthatók a jelen kiállításon. Már a megnyitás estéjén úgyszólván valamennyi elkelt, a mi fényesen bizonyítja a gondolat életrevalóságát. Óhajtjuk, hogy ez az akció minél szélesebb keretben folytatódjék, s így a vidéki kisipar művészeti haladását és nagyobb kelendőségét biztosítsa. E célra azonban kivánatos volna, hogy a tervezők az ezelőtt használt népies díszítést, a mennyire lehet, figyelembe vegyék s azt nemesítsék, s e mellett főképen a teknika javítását tartsák elsőrendű feladatuknak. Ez irányban korlátot csak az szabhat, hogy az áraknak — a kelendőségre való tekintetből nem igen szabad magasra szökkenniök.

Az üvegipar termékei közt csupán Sovánka Imre és István maratott üvegei igazán elsőrendűek; Giergl Henrik, s az Első Magyar Üveggyár munkái, teknikai kiválóságuk mellett, erősebb művészi törekvések hiányát éreztetik. Nagyobb cégeink, — az ércipar terén is — még mindig nem látják be, hogy egy tehetséges tervező művész foglalkoztatása búsásan meghozza kamatait.

A színes üveg felhasználásában Róth Miksa, mint mindig, kitünő. Különösen pompás hatású az a kis rekeszes lámpaborító, melyben szitakötők vannak ügyes diszítő motivumokul alkalmazva. Róth újabb időben kiváló kedvvel müveli a mozaikot, s eredményeinek pompás példája most kiállított kandallója. Csupán a repülő madarakkal naturalistikusan diszített padló ellen van stilisztikai kifogásunk.

Az ércmunkák között szintén akad elég dicséretreméltó. Beck Fülöp tintatartója igazi kis chef d'oeuvre; formája rendkívül nemes; egyszerűsége mintaszerű. Gazdagabb, de kevésbbé tiszta Rintel Géza tintatartója, melynek terve az Iparművészeti Társulat pályázatán az első díjat nyerte. Árt neki a bronzban való kivitel; úgy látszik, világosabb, könnyebb anyagban, pl. ónban volt gondolva. A Szandrik gyár ezüst- és china-ezüst edényei tehnikailag teljesen kifogástalanok; formákban is jók, de azért érzik rajtok egy önállóbb tervező hiánya. Rappaport világhírre vergődött zománcai tökéletesednek s terjedelemben is nőnek; csak az edények foglalatára nem fordít elég művészi gondot. Huber Oszkár zománc-ékszerei nagyon ízlésesek, finomak; csak talán kissé nagyok s nehézkesek arra, hogy a gyakorlati életbe is átmehessenek, s a nők kedves ékszerévé válhassanak. Hubertet tehetsége inkább a nagyobb alkotásokra utalja; pompás kelyhe erre vall. Reméljük, hogy valamely nagyobb egyházi feladat alkalmat fog neki nyújtani tudásának teljes nyilvánítására.

Nagyobb ércmunkákban érezhető hiány mutatkozik. A Forreider és Schiller készítette kovácsolt vas kandeláberen a munka tehnikai része kiváló; a tervezetnek magának azonban művészi értéke alig van. A kisebb csillárok között sincs sok művészi becsű dolog.

Ha még Fischhof Jenőnek, jól ismert, igazán elsőrangú bőrmunkáit, Kabay Dánielnének és özv. Kotschy Eriknének színben s tehnikában rendkívül finom selyem szőnyegeit, Mirkovszky Gézánénak festett selyem- és égetett bársony munkáit felemlítjük, végeztünk a kiállítás anyagának legkimagaslóbb, vagy legszembetűnőbb részével. Ennyiből is kitetszik, hogy bár egyes tehnikai ágak művelése még kissé el van hanyagolva, némelyekben, különösen a butorkészítésben s a keramiában, büszkék lehetünk eredményeinkre. Bizton feltehetjük, hogy a közeli turini iparművészeti kiállítás nagy sikert fog hozni számunkra. S reméljük, hogy ezúttal a valóság nem fogja megcáfolni a téóriát.

Meller Simon.

csökkent, mert a porcellánfehér finom kő képes az oxydok minden nüanszát magára ölteni, épúgy mint az üveg vagy zománc. Több mint ezer formát mintázott ezekből az alapító s ezek még ma is kapósak és keresettek. Az eredeti Wedgwoodnak javítására vagy tökéletesítésére még csak hajszálnyi kisérlet sem történt azóta.

Újabban azonban e téren is számos új művészeti irány kapott lábra s némely porcellán vagy majolika cikkért az angolok egészen mesés árakat fizetnek, és méltán, mert alig különböznek azok a legszebb sèvres-i vagy urbinói gyártmánytól. Például De Morgan prizmatikus fényhatásai a saját mintái után készített vázák sötétpiros alapján valóban bámulatosak. Rendkívül bájosak Coleman rajzai is, a majolika színének artisztikus figyelembevételének nyomán s ezek az emberi arcnak is beható tanulmányozását árulják el. Broughton asszonyt szintén előkelő hely illeti a porcellán- és majolika-festés művészetében. Továbbá Goode és a műkedvelők egész sora működik még ugyanez irányban nevezetes si-

Wiegand Ede MDK

Ebédlőszekrény, repr.

Magyar Iparművészet 19o1. 253-254.o.

MDK

Toroczkai Wigand Ede

Műcsarnok 1901. 377 l.

MDK

Wiegand Ede

butor tervek

Meller S: Az Ipm.Társ. karácsonyi kiáll. Magyar Iparművészet, 1901. 6.sz. dec.

MDK

Torockai Wigand Ede

Londonba meghivott m.művész.

Műcsarnok,1901. 327.l.

MDK

Wiegand Ede

butorterv

Magyar Iparmüvészet, 1901. képek.

249 l.

MDK

Wiegand Ede

Magyar Iparművészet 1901. 290.l.

MDK

Wiegand Ede

butortervek

Magyar Iparmüvészet, 1901. 163 l.

Wiegand Ede

Szobor talajzatok,

repr.

Magyar Iparművészet

1901. 292. l.

ef krt/. Felirása: "Scene 5. Die Sta-
A zajló Duna a Rudas fürdő képével.
környezetével csónakon Budáról Pest-
5. Das Bruckbad. Die Abfahrt Sr. K.K.
Rettung nach Pest". - Főv.Muz.Lt.
/. -

18.t. Maerz 1838". Középen a Városház-
e. Körül 10 kisebb kép: 1. Der Rathaus-
2. Die evangelische Kirche, 3. Der
nierte Kirche, 5. Das Derra'sche Haus
déninstitut, 7. Zum wilden Mann in der
n-Versorgungshaus zum Jägerhof, 9. Ein
. Josephstadt, 11. Franzstadt. - Jelzé-
Lithog. v. Torsch. Herausgegeben und
& Co. in Pesth". 50 x 40 cm. - Főv.

mOk

Wigand Ede
iparművész

terve (mübutor) kivitelezve

÷ Az iparművészeti múzeum karácsonyi kiállításának
Grafikai Szemle 1901 évf. 11 p. 175 l.

M.D.K.

Wiegand Ede, építész

[később torockai ...] secessziós női boudoirjának képét közli:

Meller Simon: A modern művészi ipar.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, Bp. 1901. 35. köt. 262. old.

MDK

Wiegand, ip.müv.

müvei igazolják, h. a modern iparmüvészet fejlesztésének szolgálatába állitja müvészetét.

Buter tervezetei ezt a törekvést bizonyitják.

A modern iparmüvészet.

dr. Meller Simon: MMÉE Közlönye. 1901. 249-260.1.

xxxv. Köt. V. füzet

Magyar Heinöt és Epitész Egylet

MDK

Wiegand Ede

szobor talapzatok

xcxcxcxcxcxcxcxcxcxcxcx. Magyar Iparművészet, 1901. 291. l. kép.

MDK

Wiegand Ede

Szivarszekrény, repr.

Magyar Iparmüvészet 1901.

azt állítani, hogy az úgynevezett puffos újj vagy turnür vonatkozásban lett volna a természetes emberi formákkal.

A művészi ipar ez elhanyagolt ága felkeltette végre sok jóízlésű hölgy és néhány jeles iparművészettel foglalkozó művész figyelmét. A művésznek, mint Henry van de Velde, Hermann Obrist és Bernhard Wenig tökéletes reformmal próbálkoztak, alkotásaik művésziesek voltak ugyan, de követő-publikumot nem tudtak maguknak szerezni. Szintúgy jártak azok a hölgyek, a kik művészi érzéküktől vezetve az ampir vagy renesszánszkori viseletek felélesztése iránt tettek kisérleteket, a melyekből mindössze a Rafael Madonna della Sedia hajviseletének utánzata öltötte fel a tartósabb divat jellegét.

Mindez bizonysága annak, hogy a mai női ruházat természetellenes fejlődése unottá vált és az egész vonalon újításokkal foglalkoznak, nagy kárára azonban az ügynek ingadozó és szétágazó utakon haladva.

A Deutsche Kunst und Dekoration (IV./8.) című folyóiratban Margarete Bruns egy hosszabb cikksorozatot kezdett meg a modern ruházat stíljéről, a melyben összegezni próbálja azokat a gyakorlati értékű elveket, a melyeket a modern ruházat tervezőinek figyelembe kell venni.

Minden stílszerűség követelménye, e szerint a stílszerű ruháé is, hogy tökéletesen harmonizáljon és pedig 1. rendeltetésével, céljával, 2. részleteiben, 3. részleteiben az egészszel, 4. a maga egészében a környezetével és 5. a tehnika az anyaggal.

Különösen fontos a stílszerű ruha kérdésénél a célszerűségnek egy bizonyos határig való kiterjesztése. A ruha rendeltetése a testet eltakarni és óvni, a mellett azonban a testrészek használatának és mozgásának szabadságát nem szabad gátolnia. Ennek folytán igazodni kell az emberi testhez, a ruha részei a test részei alá vannak rendelve, a test formája és alkata adja meg a ruha karakterét. Így a modern értelemben vett ruha ideálja az, a mely a szemérmesség és óvás kivánalmai mellett a lehető legnagyobb mértékben érvényre juttatja a test szépségeit.

A TOLNAMEGYEI PÁSZTORMŰvészetnek néhány jellegzetes szemelvényét küldte be hű fölvételekben hozzánk Auerbach Lipót, szegzárdi főgimnáziumi rajztanár. Fából vagy szarúból sótartókat, kézitükröket, botokat, kisebb dobozokat, stb.-ket készítenek az ügyes pásztorok, melyeket eredeti, részben faragott, részben az alapba vésett vagy karcolt diszítményekkel látnak el. Érdekesek ezek a naivságuk s kezdetleges voltuk mellett is sajátos bájjal biró ornamentumok főleg azért, mert ezekben közvetlenül, hamisítatlanúl nyilvánúl a magyar népnek ízlése. Kivánatos, hogy Auerbach tanár példáját a vidéken működő többi rajztanár is kövesse s fölvételeket készítsen a maga vidékén található érdekesb népipari munkákról, a melyekből ilyképen etnográfiai s iparművészeti szempontból egyaránt becses gyűjteményt lehetne könnyű szerrel összeállítani.

AZ IDEI PÁRISI SZALON IPARművészeti munkáiból nehány szemelvényt közlünk a Moderne Stil most megjelent füzete nyomán, mely folyóiratnak igéretét birjuk, hogy jövőben is átengedi lapunknak képeinek érdekesbjeit annak fejében, hogy a Magyar Iparművészetből közölhessen egyes mutatványokat.

WIEGAND EDÉTŐL MÁR TÖBB ízben közöltünk érdekes bútorterveket s általa tervezett bútoroknak képeit. Most három újabb szekrényét mutatjuk be, a mely közül a 168. lapon levő a szegedi kiállításra készül. Wiegand munkáiból a Deutsche Kunst und Dekoration júliusi füzete egy egész sorozatot közöl, de nem Wiegandot, hanem a nemrégiben elhunyt bazeli művészt, H. Sandreutert, nevezi meg az illető művek szerzőjének. Noha ugyanez a hiba öt ábránál előfordúl, nyilvánvaló, hogy az csak tévedésből, helyesebben felületességből történt. Reméljük, hogy laptársunk legközelebbi számában helyreüti hibáját.

RICHARD RIEMERSCHMID, MÜNcheni művészt mutatja be a Dekorative Kunst (1901. IV. 9.) írásban és képben, a ki pár évvel ezelőtt még tájképfestéssel foglalkozott, 1897-től kezdődő új irányú pályája alatt azonban egyik legnevesebb és elismertebb művészi iparhoz kötött erejévé fejlődött Németországnak. Bútorai, fémmunkái, tapétái stb. kellemesek színben és formában. Szeretí hangsúlyozni a konstrukciót, de a mellett

Magyar Iparművészet
1901.

kerüli a ridegséget; különösen szerencsésen alkalmazza a színeket, a mit mint festő szintén sikerrel használt föl annak idején. Legújabban építészeti feladatok megoldására is vállalkozik Riemerschmid. Több villát épített már, köztük egyet a maga számára. Legnagyobb ezirányú alkotása az új müncheni szinház, a mely egészen modern és sajátos ízlésben készült.

A VIRÁGOK ÉS LEVELEK KÉPEzik a természeti alakzatok közt első sorban az ornamentális formák kimeríthetetlen bányáját. Erdőnk kedves fáinak leveleiből, kertünk kecses virágaiból lehet legjobban az ipari célhoz simuló diszítést összealkotni. Hasznos ennélfogva tudni, ha a téli hónapokban és egyébkor kéznél óhajtjuk kapni a növényvilág muló formáit, hogy mily módon őrizhetjük azokat meg.

Az egyik mód: A levél alját olvasztott viaszszal vonjuk be gyöngéden s az így elkészített levelet erősítsük egy körülbelül 20—25 cm. hosszú sodronyra, mely esetleg deszkalapocskára van erősítve.

Másik mód: Virágot úgy teszünk el, hogy tiszta homokot előzetesen összekeverünk sztearinnal, tűzön felhevítjük, újólag összetörjük, átszitáljuk és e porral egy fazékban felállított virágot temetünk el óvatosan. 10 nap alatt a virág tökéletesen megszárad a homokfürdőtől, alakját megtartja, sőt szilárdságából sem veszít.

Végül megjegyezzük, hogy tiszta vízben cseresznye ágát és más gyümölcsöt félérett korában jól elzárva minta-használatra szintén igen jól meg lehet őrizni.

A PLAKÁTMŰVÉSZET MAGYARországon a XX-ik század első évében örvendetes virágzásnak indult. Kétségtelen hatást gyakorolt a művészekre az Iparművészeti Múzeum két év előtti nagy plakátkiállítása, az Iparművészeti Társulat plakátpályázatai s az Iparművészeti Múzeum és iskola könyvtárának gazdag plakátgyűjteménye. Budapest utcáinak művészi képeskönyve, a falragasz, az idén is sok érdemes lappal gyarapodott. Legutóbb kiragasztásra kerültek: *Márk* Lajos Kristály, *Kober* Leó La maison moderne, *Telkessy* Valér Magyar nők képző- és iparművészeti kiállítása, Jules *Chéret* Nemzeti Szalon kiállítása, *Helbing* Ferenc A Műcsarnok tavaszi kiállítása, *Feld* Imre Magyar Nemzet, *Basch* Árpád Kühne-gépgyár, *Pfeifer* Helman Parádi arzénforrás, *Sándor* Béla Brázai sósborszesz, *Horti* Pál Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása, *Hegedüs* László Uránia szinház (A Tánc), *Vesztróczy* Samu Friss Újság stb. stb.

A plakátok kultusza már a szalonokig is terjed. Nemrégiben is egy előkelő budapesti társaság plakát-jelmezes mulatságot tartott, melyen a hölgyek az ismertebb magyar plakátokat személyesítették meg és Makai Emil, a kiváló poéta, szellemes alkalmi versekkel fűszerezte alakításaikat.

HARGITA NÁNDOR, A SZÉKELYudvarhelyi állami agyagipari szakiskola igazgatója, újabb munkáinak egyikét mutatja az az eredeti megoldású sírkő-minta, a melyet a 172. lapon közlünk s a melynek nyomán a szakiskola növendékei a művész nejének sirkövét faragták ki. Magassága két és fél méter.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN, DEBRECeni könyvkötőmester nehány fotografiát küldött be hozzánk, a mely díszkötésű könyveket ábrázol. A kötések magyaros diszítményeit Dávidházy maga ügyesen tervezgeti s maga vési bőrbe. Szívesen közzéadjuk, derék mesterünknek három munkáját, hogy azzal őt további buzgó munkálkodásra serkentsük.

HÁROM TAPÉTA TERVET MUTAtunk be a 168. és 169. lapon Bugát Imrétől, a kitől már több izben közöltünk sikerült tervrajzokat. A most bemutatott tapéták is ízléses, előkelő hatású munkák.

PÁLYÁZATI ÜGYEK.

PÁLYÁZAT. A VALLÁS- ÉS KÖZoktatásügyi magy. kir. miniszterium magyar állampolgár festőművészek között pályázatot hirdet történelmi festményekre, melyeknek célja az, hogy színes sokszorosításban az elemi népiskolák IV—VI. osztályaiban a történeti s a művészeti érzék kifejlesztésének és a haza-

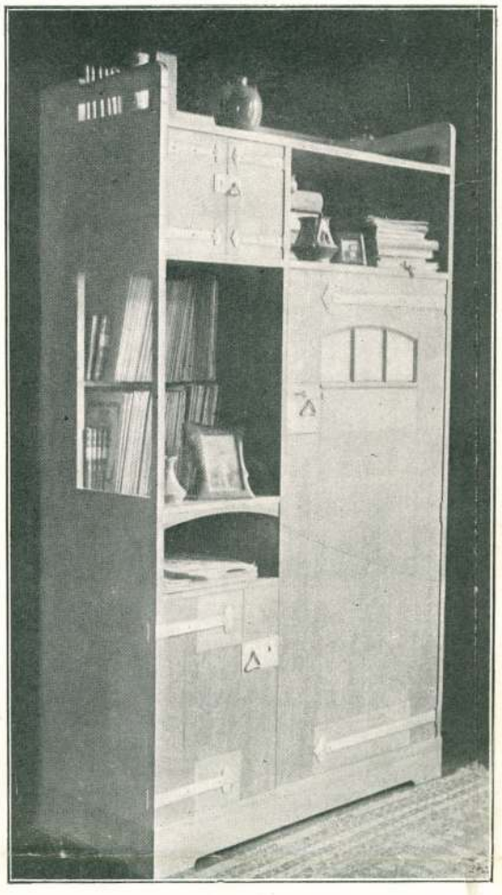

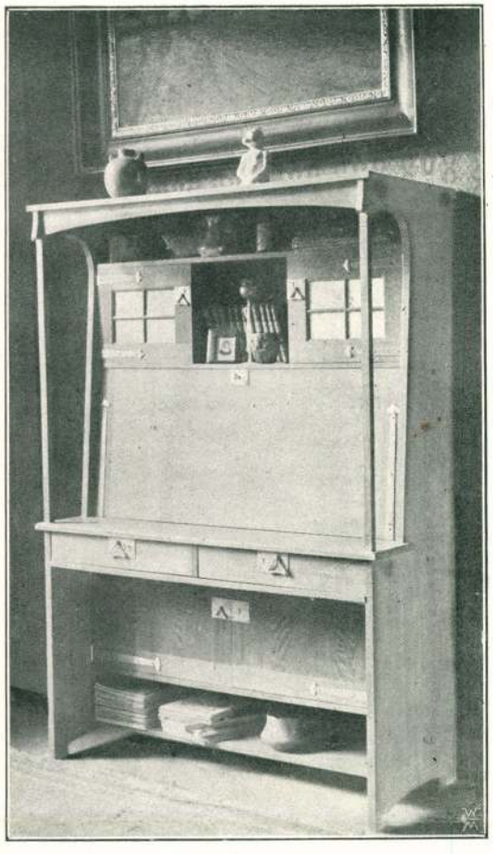

KÖNYV- ÉS ÍRÓSZEKRÉNY.
TERVEZTE WIEGAND EDE.

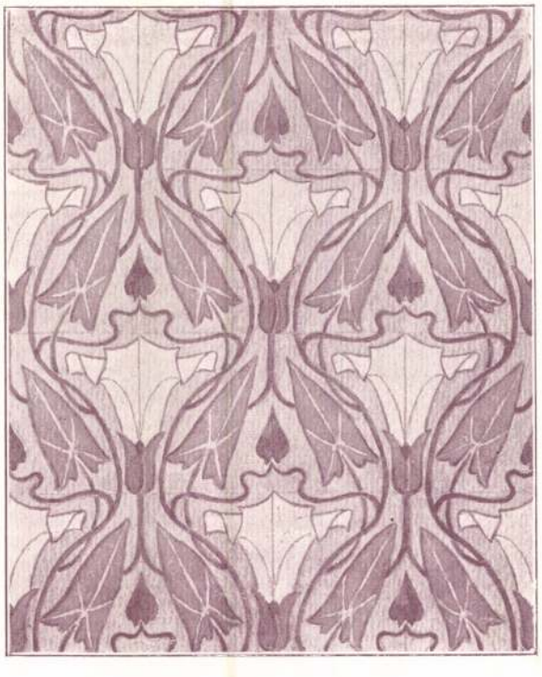

TAPÉTA.
BUGÁT IMRÉTŐL.

EBÉDLŐ. H SAUVAGE-TÓL.

BŐRMAPPA. F. DECORCHEMONT-TÓL.

A párisi Szalonból. 1901.

Szemelvények a „Modorne Stil“ most megjelent füzetéből.

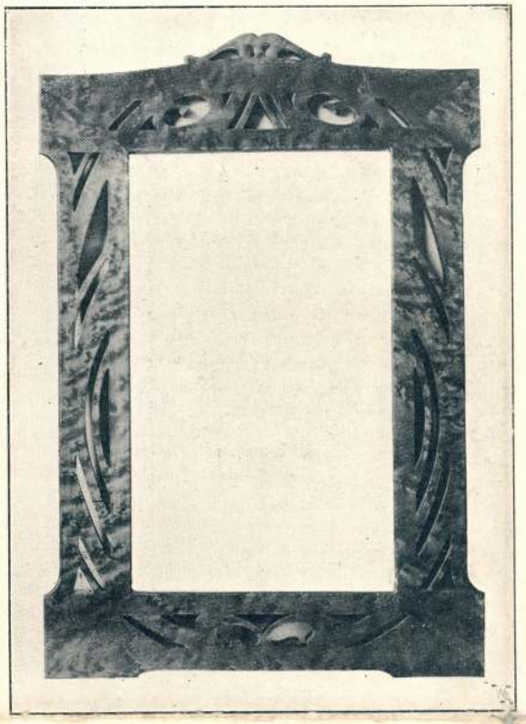

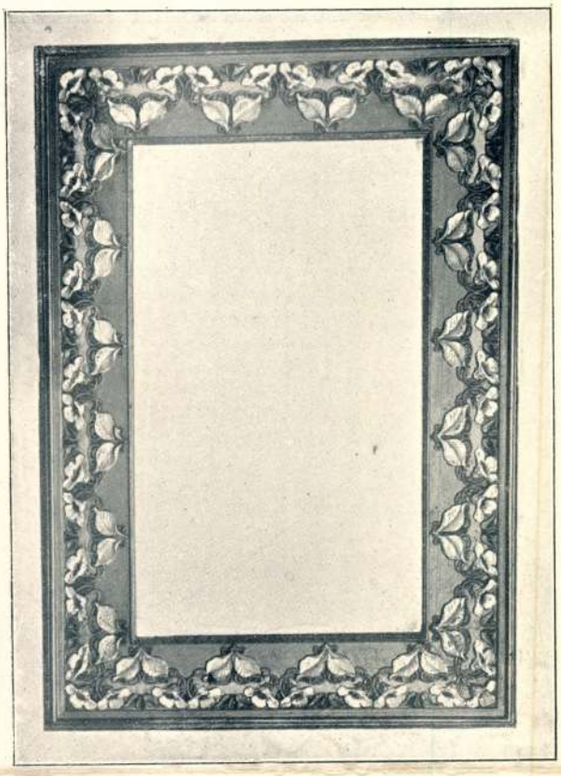

KÉPKERETEK.
TERVEZTE HORTI PÁL.
KÉSZÍTETTE TAUSSIG.

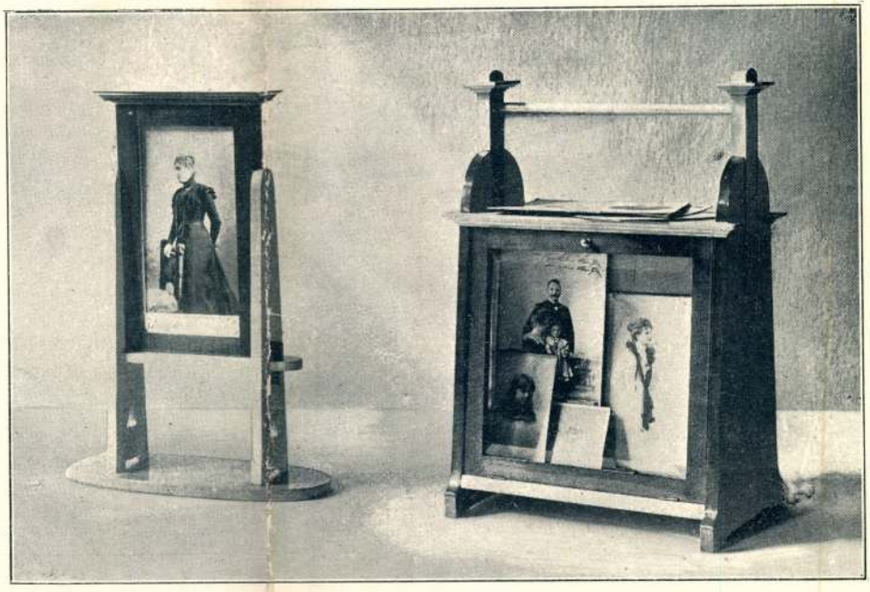

FÉNYKÉPTARTÓK.
TERVEZTE
WIEGAND EDE.
KÉSZÍTETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

Turini kiállítás.

Magyar Iparművészet
1902. 109. l.

FALI SZEKRÉNY TÜKÖRREL ÉS MAPPA-SZEKRÉNY.
TERVEZTE WIEGAND EDE.
KÉSZÍTETTE MÓCSAY JÓZSEF.

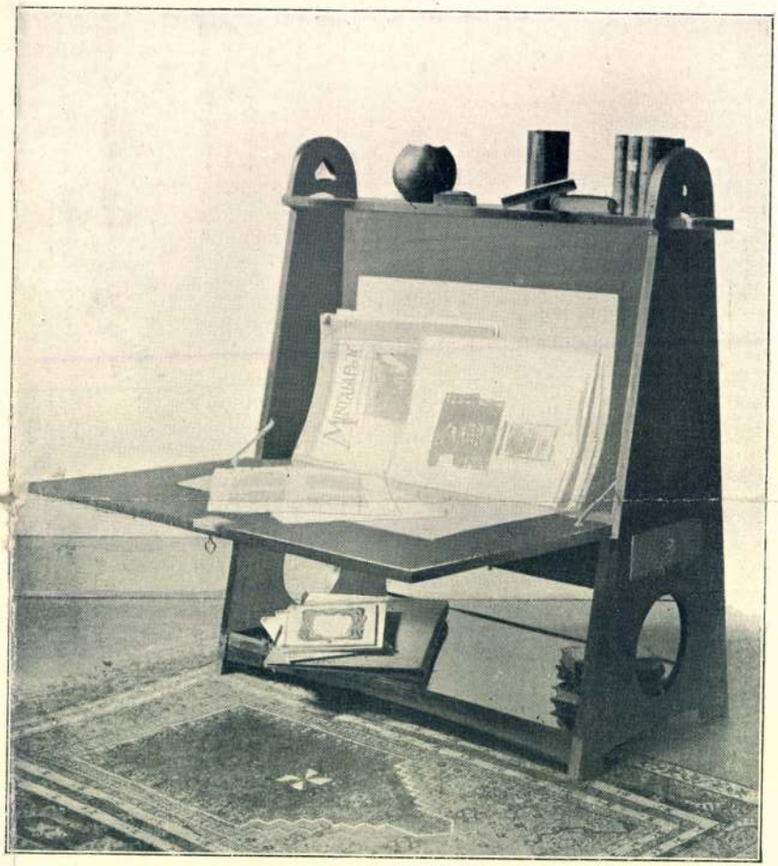

MAPPA-SZEKRÉNY.

Turini kiállítás.

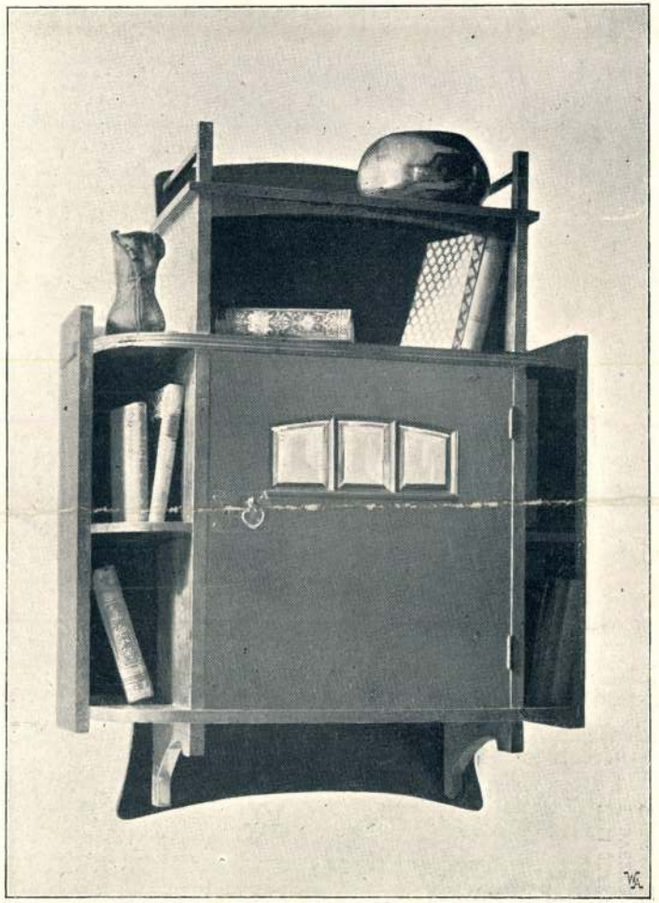

FALI SZEKRÉNYEK.
TERVEZTE WIEGAND EDE.
KÉSZÍTETTE MÓCSAY JÓZSEF.

Turini kiállítás.

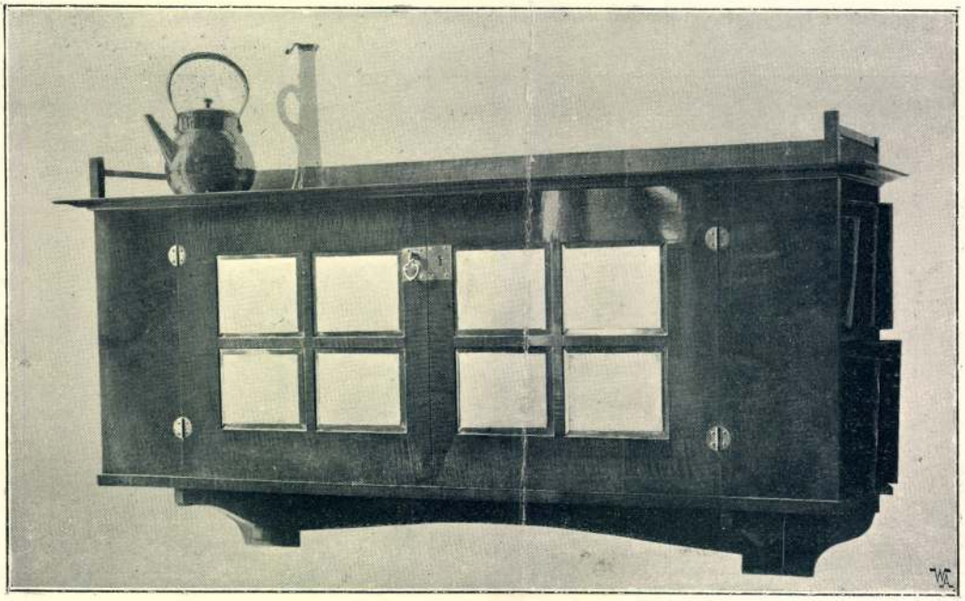

FALI SZEKRÉNY.
TERVEZTE
WIEGAND EDE.
KÉSZITETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

BOT- ÉS
ESERNYŐ-TARTÓ.
TERVEZTE
WIEGAND EDE.
KÉSZITETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

Turini kiállitás.

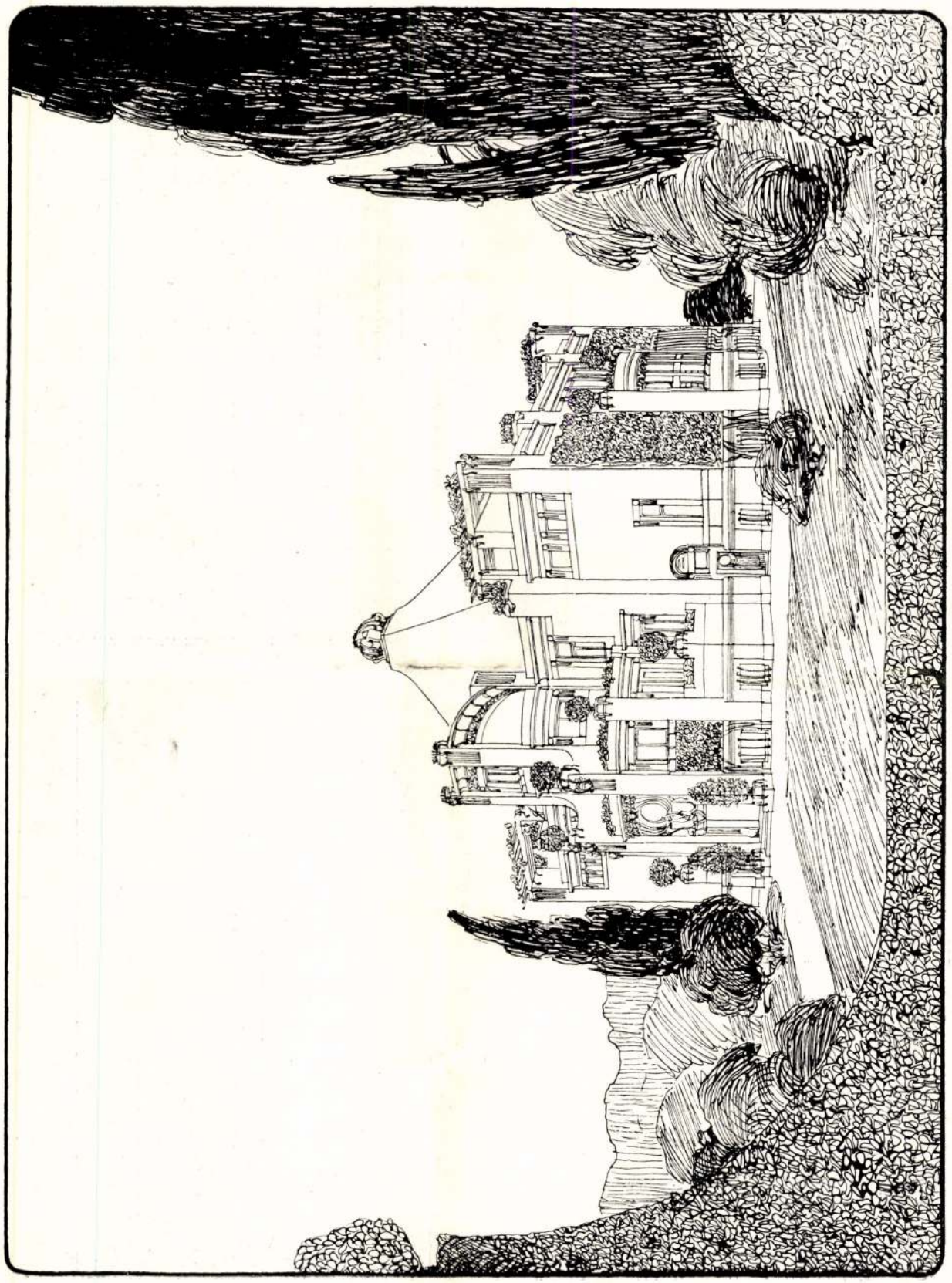

L. LOTT, O. ROMETSCH u. B. INGWERSEN—BERLIN. HAUS EINES KUNST-FREUNDES. KONKURRENZ-ENTWURF. ANGEKAUFT FÜR 600 MK.

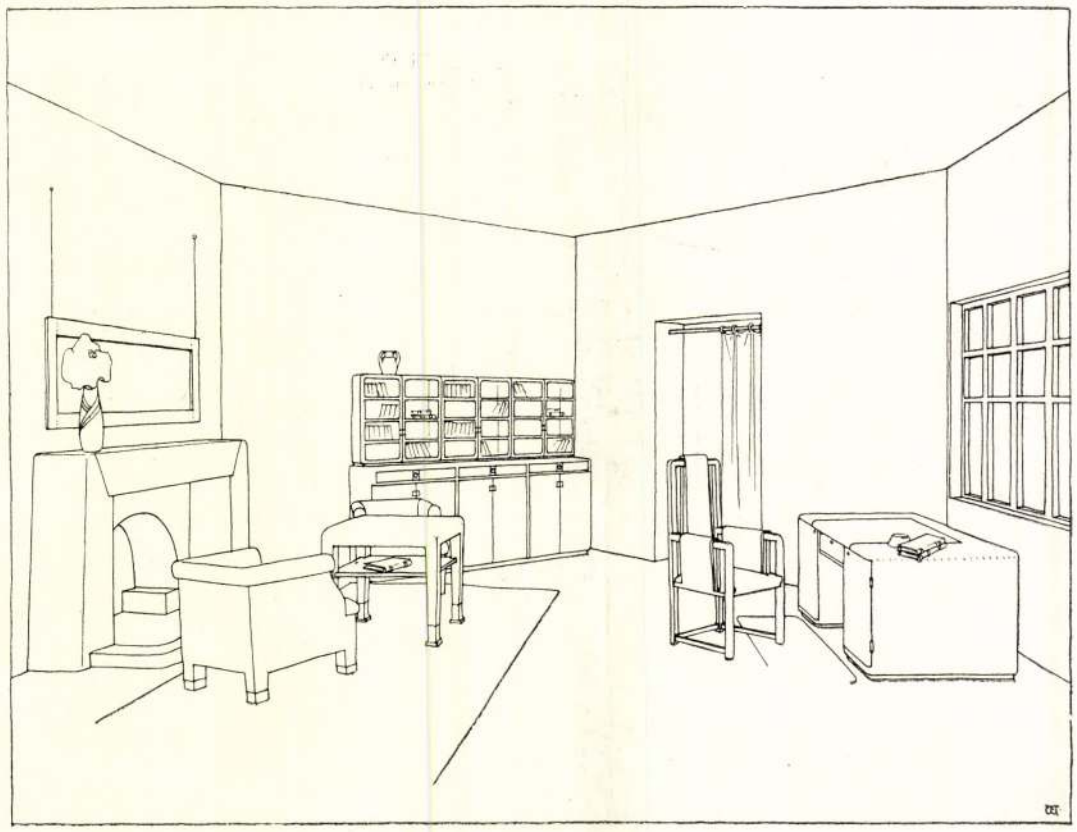

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST. ENTWURF FÜR EIN HERREN-ARBEITS-ZIMMER.

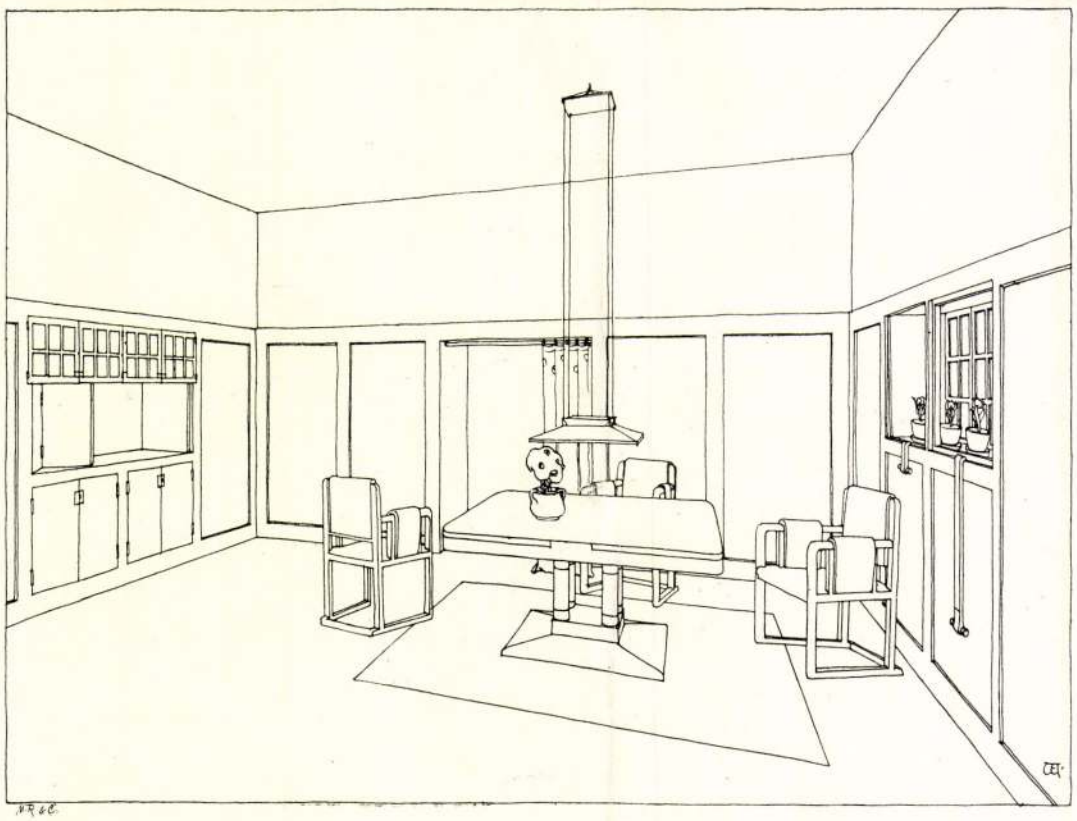

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST. ENTWURF FÜR EIN WOHN-ZIMMER.

NYARALÓBA VALÓ SZOBA.
TERVEZTE WIEGAND EDE.
KÉSZÍTETTE MICHL ALAJOS, BUDAPEST.

Toroczkai Wigand Ede

EBÉDLŐ.
TERVEZTE WIEGAND EDE.
KÉSZÍTETTE LINDNER MANÓ, BUDAPEST.

1902

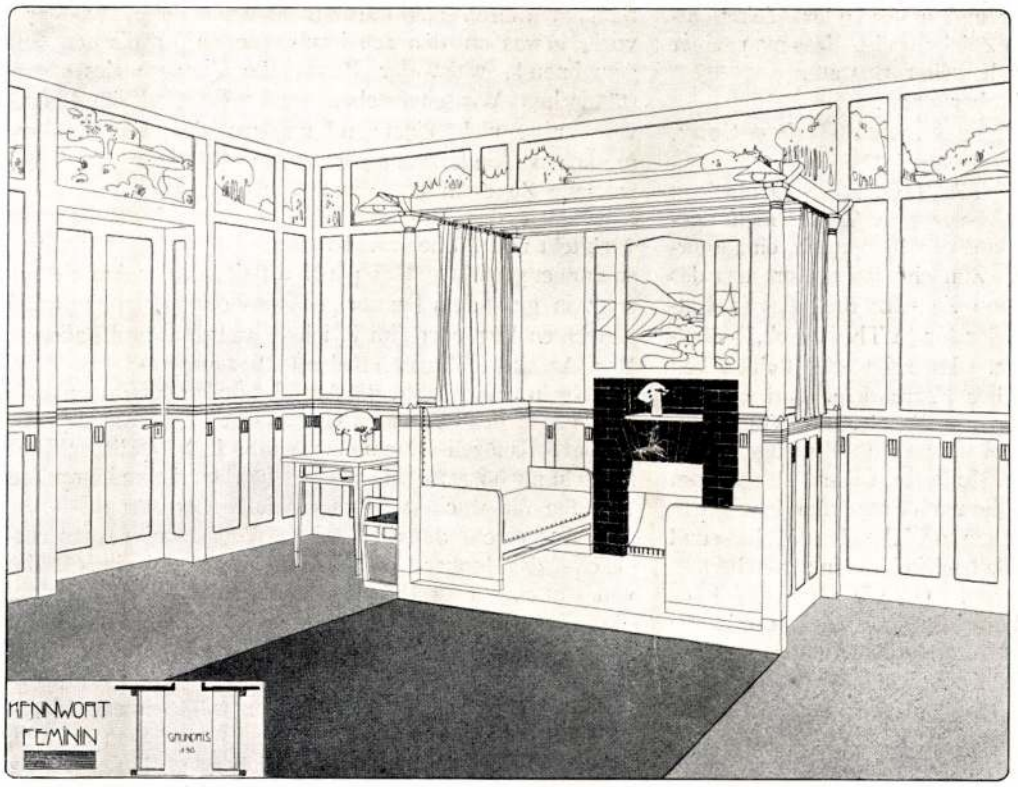

ARCHITEKT FRANZ SAFONITH—WIEN. *Entwurf Kamin-Partie. Lob. Erw.*

Zu Prof. Luthmers Ehrentage.

Wir möchten nicht umhin, auch an dieser Stelle des Mannes zu gedenken, der ganz besonders auf dem Arbeitsgebiete der Innenraum-Kunst, der Dekoration und Möbelgestaltung einer der ersten war, der, trotz hervorragender kunstgeschichtlicher Schulung versuchte, das deutsche Kunstgewerbe selbständig zu machen und es von der weiteren Kopierung der alten Stile abzulenken.

Am 1. Oktober 1879 trat Professor Luthmer sein neues Amt als Direktor der Kunstgewerbeschule zu Frankfurt a. M. an, ausgerüstet mit guten Lehrerfahrungen im Sinne der Zeitansprüche, die allerdings noch ihr Heil in einer Wiederbelebung des sogenannten altdeutschen Stils, der Renaissance suchten. Er hatte bis dahin der »Fachklasse für Entwerfen von Möbeln und Geräten« an der Unterrichts-Anstalt des Kunstgewerbe-Museums zu Berlin vorgestanden und hier, in der gewaltig aufblühenden Kaiserstadt wohl die stärksten Eindrücke dafür empfangen, dass ein durch die Sturmjahre der Gewerbefreiheit etwas sehr kaufmännisch durchsetzter fabrikmäßiger Handwerksbetrieb, das Wort Kunstgewerbe war erst geprägt worden, in recht ungesunder Wucherung begriffen war. Seine seit Anfang der 80er Jahre bei Spemann in Stuttgart (1882—1887) erschienene »Illustrierte Schreiner-Zeitung« wies völlig neue Bahnen. Aber die Zeit war dieser Neuen noch nicht günstig, und über sie, die nur wenige Jahre lebte, ging der Zeitstrom mit seiner Bevorzugung des Barock- und Rokoko-Stils hinweg. Literarisch-künstlerisch seine Tätigkeit verschmelzend, hat Luthmer Publikationen gezeitigt, die noch heute als kulturell wertvoll angesehen werden müssen. Genannt sei sein »Goldschmuck der Renaissance«, »Die hessische Silberkammer« (in Gemeinschaft mit Schürmann), »Der Schatz des Freiherrn von Rothschild«, eine Reihe fach-künstlerischer Handbücher wie »Das Email«, »Gold und Silber« und vor allen Dingen seine grösseren Handbücher »Das Werkbuch des Tapeziers«, und »Das Werkbuch des Dekorateurs«, »Malerische Innenräume moderner Wohnungen« und das neben vielen in Zeitschriften veröffentlichten Aufsätzen und Entwürfen. — Auch uns hat Professor Luthmer alle Zeit sehr nahe gestanden als geschätzter Mitarbeiter. Sein gereifter Geschmack, sein feines Urteil in allen Dingen vornehmer Dekorationskunst, haben viele auf den rechten Weg gewiesen. Als tüchtiger Organisator schuf er in seiner Kunstgewerbe-Schule eine Muster-Anstalt, die dem deutschen Kunstgewerbe frische Kräfte zuführte! Möge die ihm an seinem Ehrentage des Direktor-

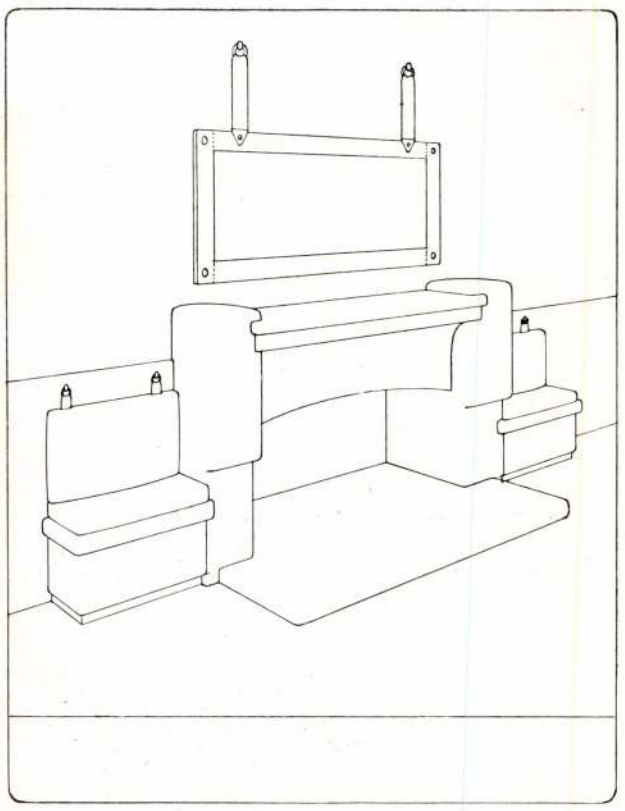

ARCH. E. O. WIGAND—BUDAPEST. *Kamin-Partie. Lob.*

Jubiläums in so herzlicher und umfassender Weise dargebrachte Dankbarkeit ein Zeichen sein, dass man seiner Führung vertraute und auch weiter vertraut.

Darmstadt, im Oktober 1904.

Die Schriftleitung der „Innen-Dekoration".

ZU UNSEREN ILLUSTRATIONEN. Denjenigen Abbildungen, denen besondere Texte nicht gewidmet sind, möchten wir hier noch einige erläuternde Worte mitgeben. Zunächst interessiert uns das »Fürstenzimmer« der Station Zell-Romrod, das in Entwurf und Ausführung von der Firma Th. Brueck, Möbelfabrik, in Giessen stammt. Es zeigt die Behäbigkeit alter Zimmer mittelalterlicher Herrensitze, und gereicht der kleinen Station sicher zur Zierde. — Von recht vornehmer Empfindung bei reicher und sachgerechter Durchführung zeugt die »Moderne Diele«, abgebildet auf den Seiten 272—274, die nach Entwürfen des eigenen Ateliers von der mächtig emporblühenden Möbel- und Dekorations-Firma Rath & Balbach in Köln in geräuchertem Eichenholz ausgeführt wurde. Gerade dass das Holz den grössten Teil der Raumgestaltung umfasst und die Möbel sehr geschickt der Holzarchitektur angepasst sind, gibt dem Raum mit seinen traulichen Winkeln — ungeachtet der zahlreichen Türen — einen recht wohnlichen Eindruck. Wenn, was unverkennbar, die Vorliebe für derartige Hallen in Abnahme begriffen ist, so trägt daran vielfach nicht die Bestimmung des Raumes an sich die Schuld, sondern seine häufig recht ungünstige Eingliederung in den Grundriss. Aber machen lässt sich aus solchem Raum etwas, wie die hier abgebildete Halle recht ermunternd zeigt. — Einen grösseren Restaurationsraum von recht eigenartiger, aber streng stilistischer Durchbildung, führen uns die Abbildungen Seite 275—277 vor. Etwas an den renaissancierenden nordischen Stil gemahnend, weist der Raum alle Vorzüge des grossstädtischen Wirtschaftslebens auf. Es sind die Raumverhältnisse nicht einengend und trotzdem sind der gemütlichen Niederlassung grösserer Gästegruppen angemessene Zugeständnisse in Seitenkojen gemacht. Auch hier spielt das Holzwerk eine bedeutende Rolle und Architekt und Möbelfirma haben im besten Einverständnis zusammengewirkt. Das plastige Beiwerk der Architektur zeigt in gesundem Humor gewisse Nebenseiten eines ausgedehnten Verweilens im Reiche Gambrinus und Bacchus. Der Architekt dieses »Rolands-Restaurants« war Rud. Schäfer in Plauen i. V., die Ausführung lag der Zweigfabrik Zeulenroda der bekannten Chemnitzer Firma Möbelfabrik Rother & Kuntze in Chemnitz i. S. ob. In Mitteldeutschland herrscht noch immer wie in Süddeutschland eine besondere Vorliebe für wuchtig durchgebildete Bierpaläste. —

Aus einem der diesjährigen Wettbewerbe (man vergleiche das Januar-Heft) bieten wir noch eine Reihe von Entwürfen zu Kamin-Plätzen. Bei der Bedeutung, die die als Kaminform zur Erscheinung kommende moderne Feuerstelle für das deutsche, ja, überhaupt für das nordische Haus hat, dürften gerade diese besonders einfach gestalteten Anlagen willkommene Ideenskizzen liefern. In ihnen ist allen Ansprüchen an eine von den Tagesschablonen abweichende Platzzuweisung Rechnung getragen. Wir können nicht umhin, trotz aller Zentralheizungsprojekte nach wie vor dem Kamine unser erhöhtes künstlerisches Interesse zuzuwenden, da er unter Umständen zu einem der reizvollsten und intimsten Dekorations-Objekte in der Raumausstattung zu werden vermag. — DIE SCHRIFTLEITUNG.

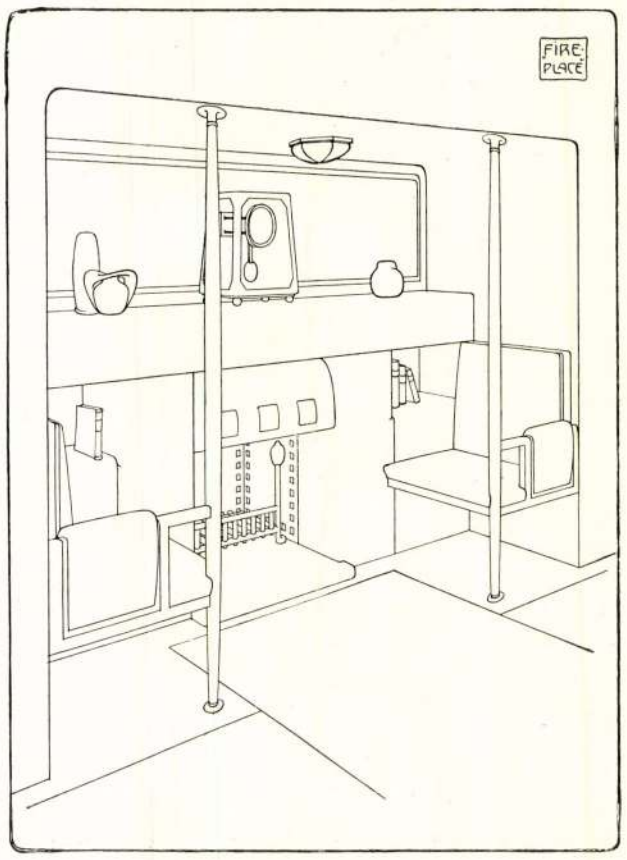

ARCHITEKT E. O. WIGAND IN BUDAPEST.

Kamin-Partie. Lob.

PROFESSOR HANS CHRISTIANSEN. *In Scherrebek gewebter Wand-Teppich.*

Eduard Wiegand–Budapest, ein ungarischer Gewerbe-Künstler.

Es war vor wenig Jahren, da tauchten im ungarischen Kunstgewerbe-Palais Arbeiten eines neuen Mannes auf: niedliche Zeichnungen mit einem pikanten Strich, sauber und graziös. Klare Formen schlossen sich zu einem originell gestalteten Ganzen, nichts Wuchtiges, nichts Vierschrötiges, kein einziger Pfosten, lauter Bretter und Brettchen. Man war neugierig, wie diese papierne Kunst in's Hölzerne übersetzt aussähe, man erwartete etwas, das man die Sensation der Materie nennen kann. Bald darauf sah man die Dingerchen in ihrem Brett-Habitus; nun ward es erst recht klar, dass man es hier mit einer Konstruktions- und Linien-Kunst zu thun habe. Erst jetzt ward man gewahr, dass die pikanten Kontour-Striche weit nicht jenen feingewogenen Schwung und Elastizität hatten. Das klar geschnittene Brett zeigte eben jene Formen, welche man aus dem Material fühlen muss, denn in der Zeichnung bleiben diese hart und leblos. Doch Manches entpuppte sich noch. Da stand ein kleines Tischchen für Damen-Handarbeiten. Es beanspruchte wenig Raum und wenig Material und doch barg es in sich einen ganzen Laden, nach allen Richtungen der Windrose konnte man da Fächer und Platten aufthun und verstellen. Der Witz gefiel, doch deutete er schon damals darauf, dass man es hier mit einem Künstler zu thun habe, welcher mit dem Raum recht gut umzugehen versteht. Auch Raum ist Geld und ausserdem bietet der Raum eine jener nützlichen Schranken, welche aus dem Künstler einen Stil gewissermaßen herauszwingen.

Nun ward Eduard Wiegand, der Meister all dieser Arbeiten, plötzlich bekannt und beliebt. Und da er nunmehr Gelegenheit bekam, auch in den Werkstätten und nicht nur am Zeichenpult zu arbeiten, entwickelte er sich auch schnell und konsequ[illegible] Der Späne-Geruch der Schreinereien erzieht besser als jede klipp- und klare Theorie. Er ward zum Holz-Gourmet und dachte aus Holz, wie die guten Bildhauer aus Stein dachten. Sein Liebling ist das Brett geblieben. Ich will dies mit Nachdruck hervorheben, da sein prägnanter, sich ganz aussprechender Stil teilweise in der konsequenten Benützung dieses Materials wurzelt. Das Brett bietet der Gestaltung viel mehr Schranken, als der an allen Seiten bearbeitbare Block oder Pfosten. Und diese Schranke stellt sich dem entwerfenden Künstler bei jedem Teilstück des Möbels gebieterisch entgegen: sie muss immer wieder in Betracht gezogen werden und drückt ihren Stempel auf jeden Teil des Ganzen. Ein Blick auf unsere beigegebenen Illustrationen gibt hierüber den besten Aufschluss.

Aus diesem Material entwachsen seine Konstruktions-Formen. Das Überflüssige meiden, das Notwendige klar und unverborgen zeigen, ist eine unverkennbare Tendenz in all diesen Stücken. Ich sah eine ganze Reihe Wiegand'scher Sessel und Tische ohne je eine Form gefunden zu haben, welche einer konstruktiven Rolle bar wäre. Alles thut mit um ein organisches Ganzes zu bieten. Bei manchen seiner Garnituren bekommt der Holz-Schnitzer und Drechsler überhaupt keine Arbeit. Nun könnte das Befolgen eines so puritanischen

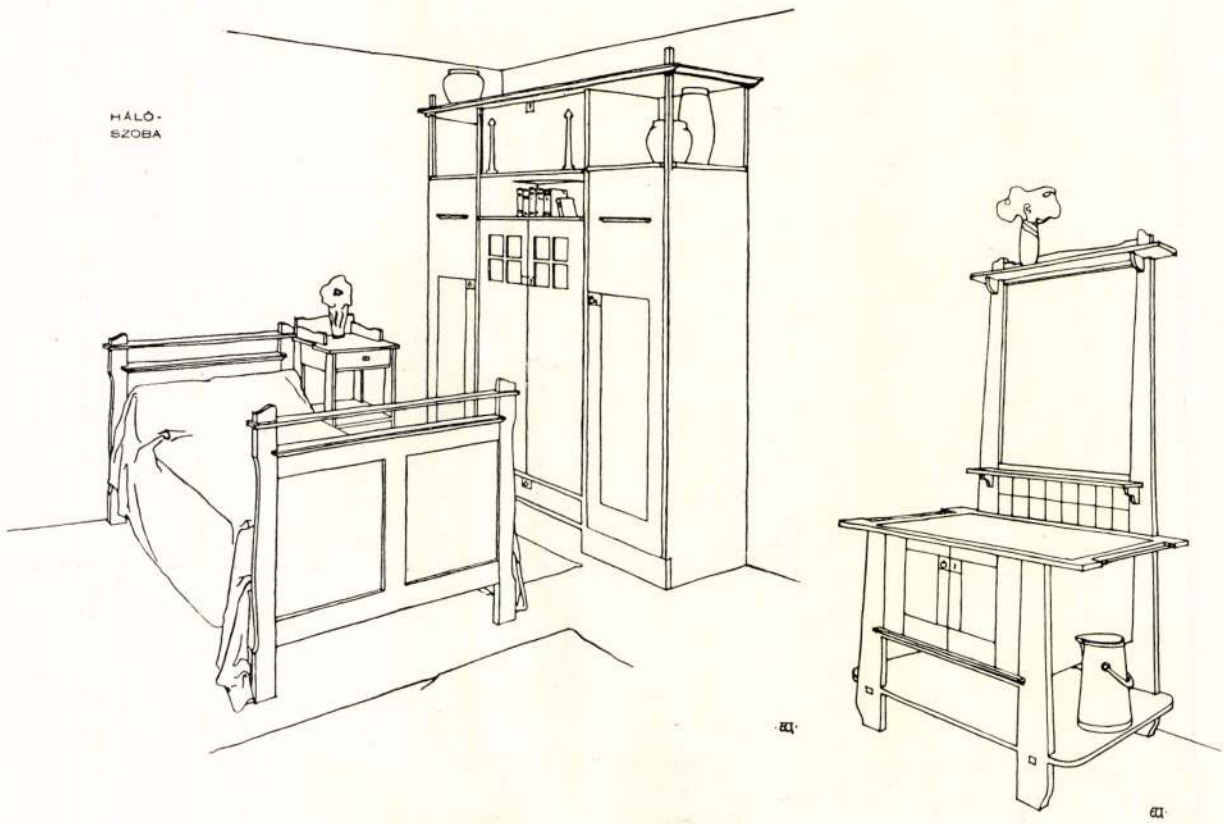

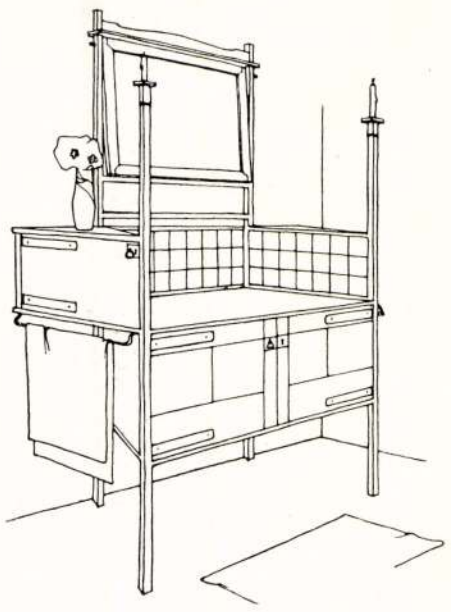

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.

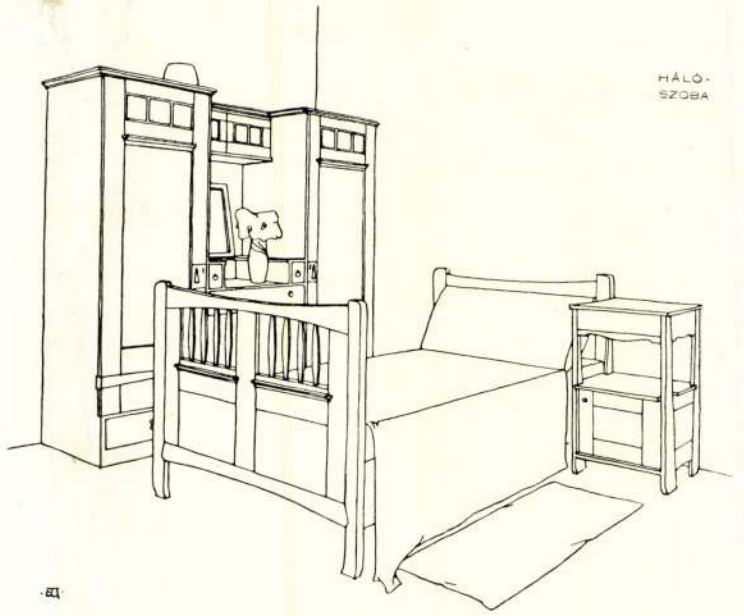

MÖBEL-STUDIEN AUS DEM SKIZZEN-BUCH DES KÜNSTLERS.

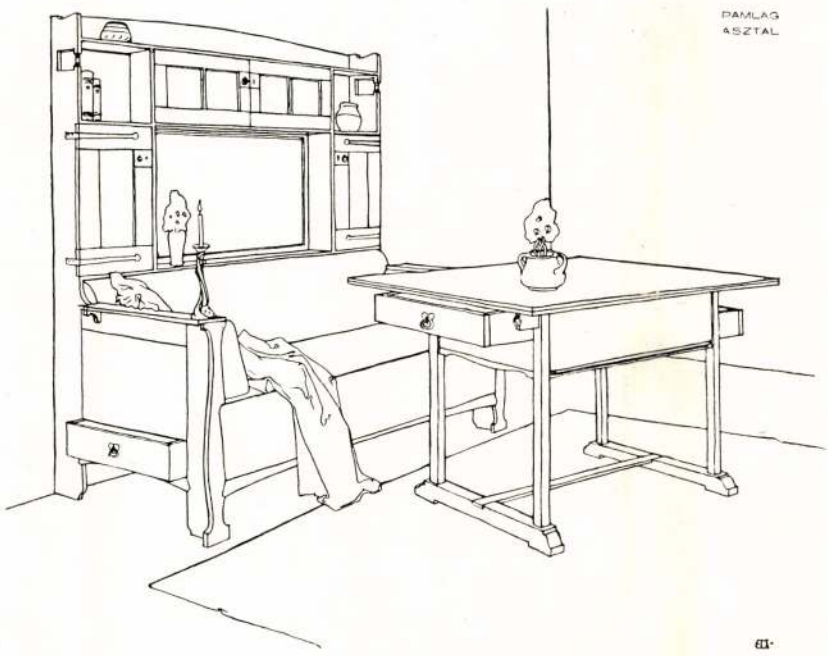

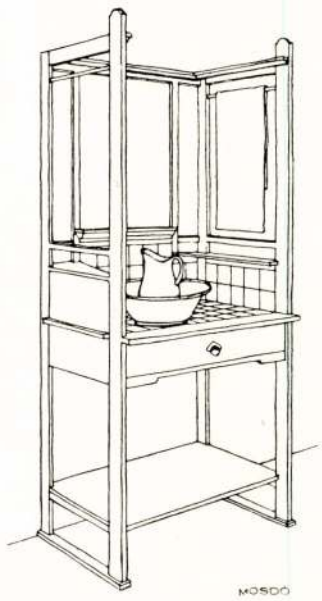

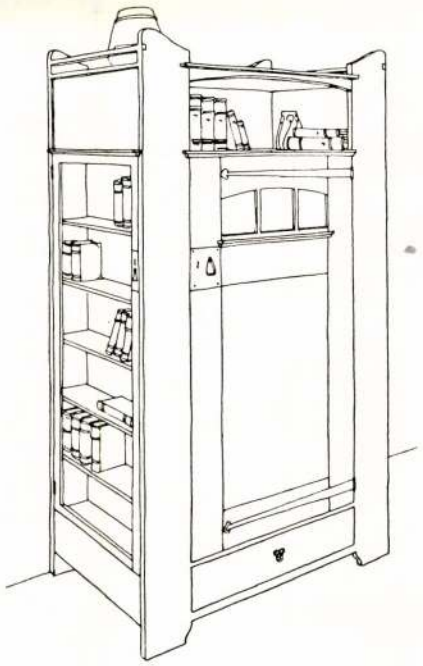

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.

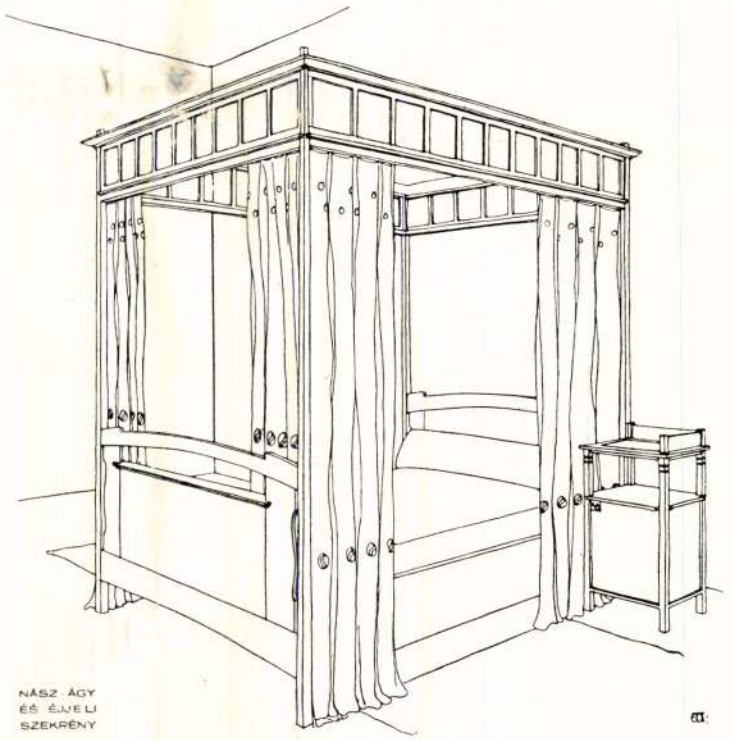

MÖBEL-STUDIEN AUS DEM SKIZZEN-BUCH DES KÜNSTLERS.

KÖNYV-
POLCZ

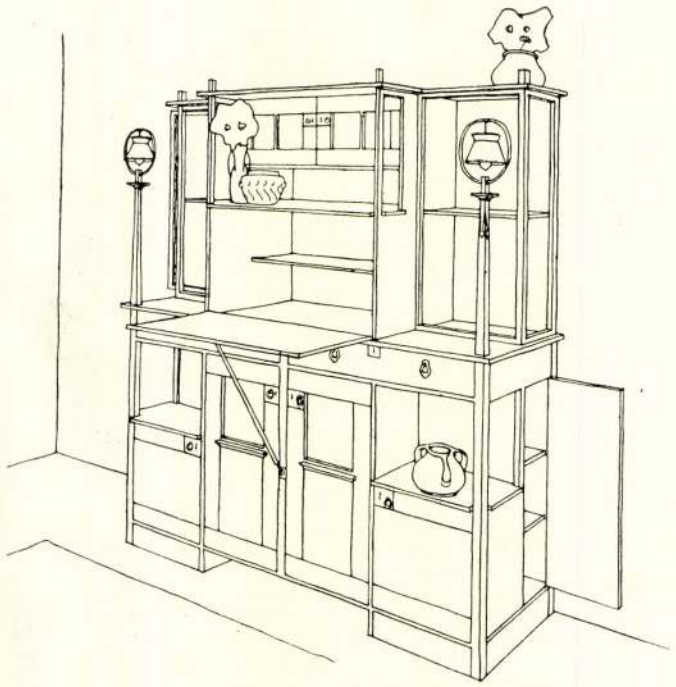

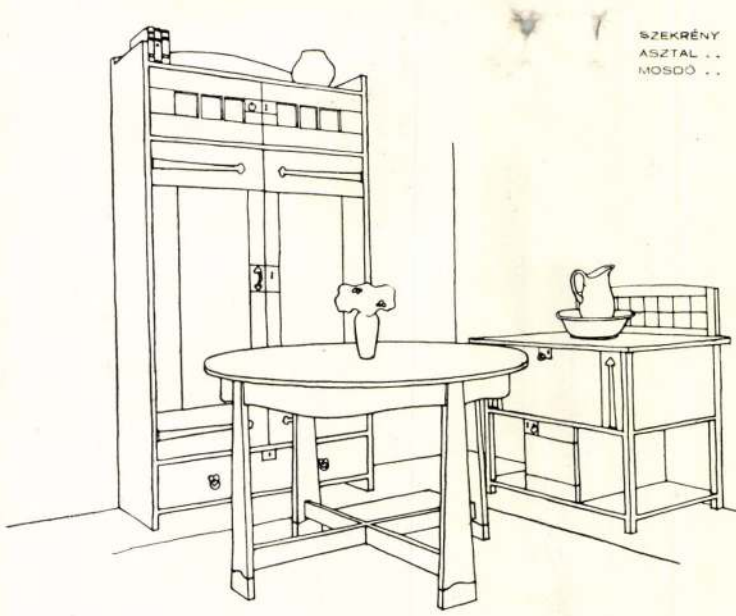

SZEKRÉNY
ASZTAL . .
MOSDÓ . .

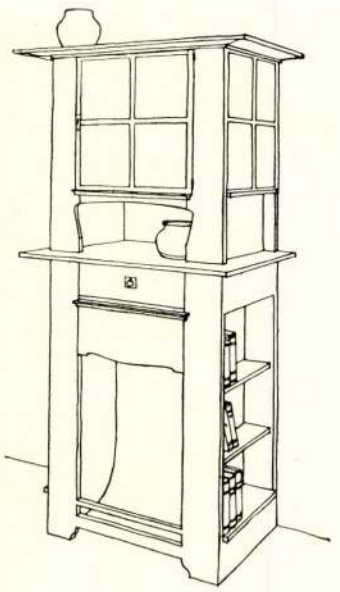

KANDALLÓS
SZEKRÉNY .

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.

MÖBEL-STUDIEN AUS DEM SKIZZEN-BUCH DES KÜNSTLERS.

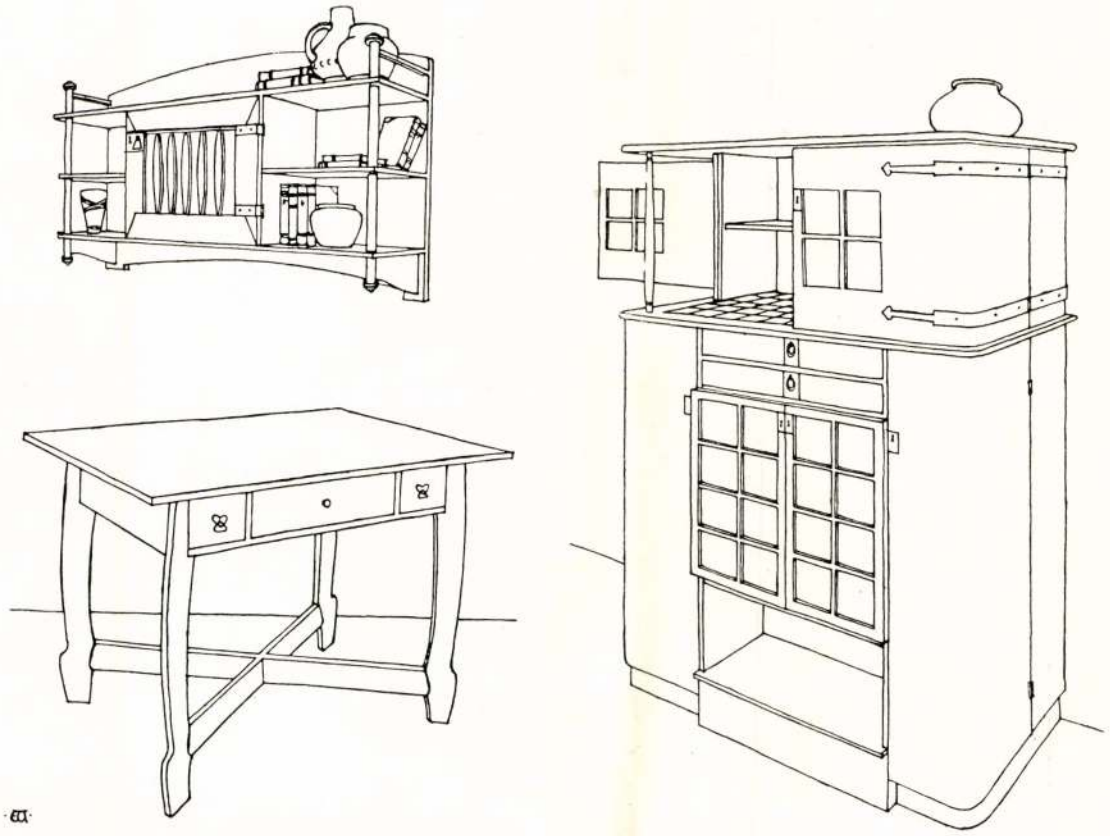

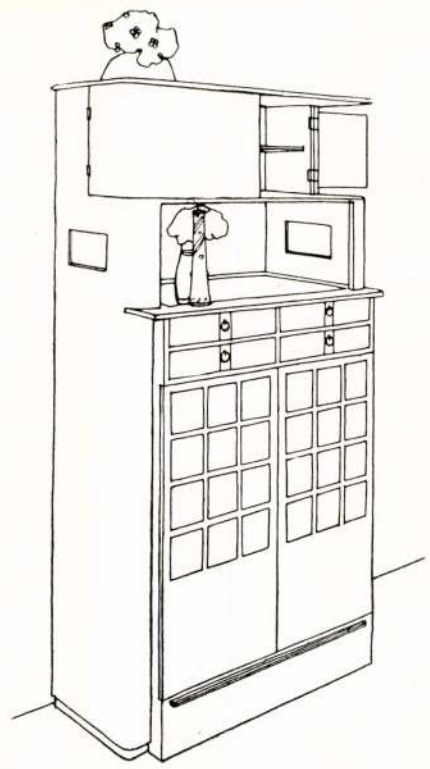

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.

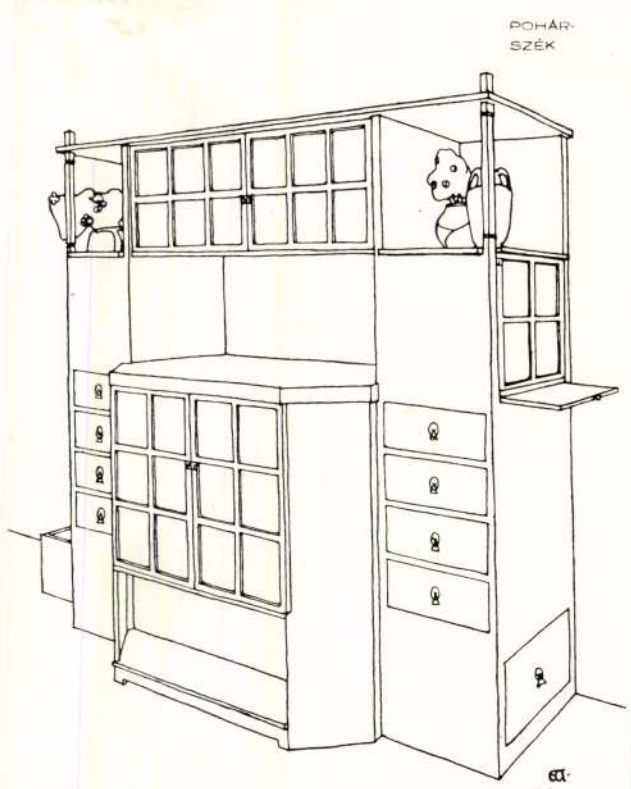

MÖBEL-STUDIEN AUS DEM SKIZZENBUCH DES KÜNSTLERS.

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.
FRÜHSTÜCKS-ZIMMER. * * *

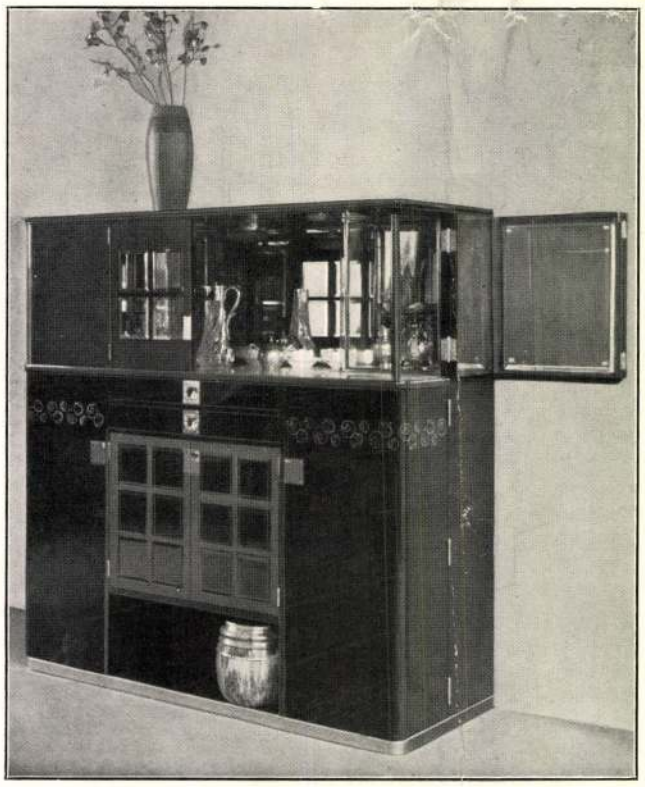

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST.
KLEINES BUFFET AUS DEM OBEN-STEHEND. FRÜHSTÜCKS-ZIMMER.

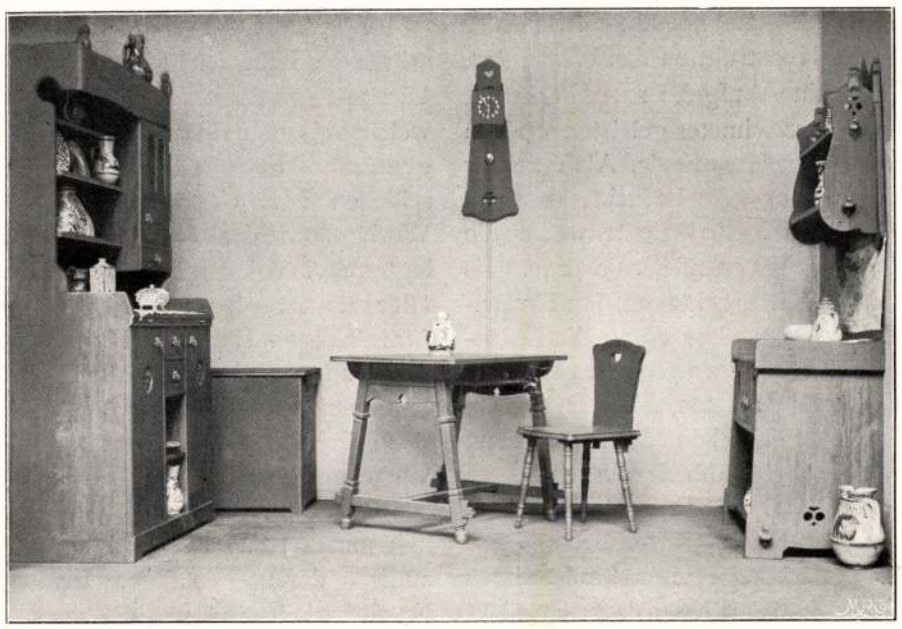

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST. KÜCHEN-MÖBEL.

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST. SCHLAF-ZIMMER EINER JUNGEN DAME.

Prinzips zu einer leblosen, nüchternen, skeletthaften Kunst führen, wäre Wiegand nicht ein Feinschmecker von sanftgeschwungenen Linien. Bei einer Möbel-Kunst, wo die Konstruktion das Wort führt, fällt auch der Farbe eine Aufgabe zu. Hierin hat Wiegand nicht nur ausgezeichnetes geleistet, sondern gibt seinen Interieurs eine eigene Seele. Als Verehrer des schönen Holzes ist er stets bedacht, dass die Farbe nicht zugleich eine Kruste bedeute, welche die edle Tektur des Materials verschleiern würde. Es ist ihm bei manchen Stücken gelungen, den Farbenton so flugleicht anzusetzen, dass er an die Naturfrische des Errötens eines schönen Antlitzes erinnert. Eine Auslese seiner ausgeführten Arbeiten, sowie eine Serie von kunstgewerblichen Skizzen, zumeist Möbel-Entwürfe, birgt ein hübsch ausgestattetes Heft unter dem Titel »Wigand-Butorok«, welches der ungarische Landes-Kunst-Gewerbeverein mit Zuschuss des ungarischen Kultus-Ministeriums herausgegeben hat. Zum Schlusse darf ich nicht unerwähnt lassen, dass *Wiegand* mit Recht als einer jener herzhaften Pioniere gilt, welche in kurzer Zeit dem modernen Kunst-Gewerbe in Ungarn zum Sieg verhalfen. — CARL LYKA—BUDAPEST.

BAILLIE SCOTT in Bedford, ist im vorliegenden Hefte mit zwei *Beilagen (»Kinder-Zimmer«* u. *»Herren-Zimmer«)* vertreten, die uns die intime Handschrift des Künstlers zeigen. Sie sind dem Mappen-Werke *»Haus eines Kunst-Freundes«* entnommen, welches als erstes in der von *Alexander Koch* herausgegebenen Serie *»Meister der Innen-Kunst«* erschienen ist. Über Bezugs-Bedingungen dieses Werkes sowie der übrigen Mappen dieser gross angelegten Serie vgl. den Inseraten-Anhang dieses Heftes. Hier sei nur noch auf die überaus *praktische Verwendbarkeit* dieser Entwürfe hingewiesen, die eben nur Anregungen geben und nicht zu einem sklavischen Kopieren verleiten. Der Künstler führt hier jeden, der sich seiner Leitung anvertraut, auf einem besonderen Wege zum Ziele und selbst wenn sich zwei geradezu bemühen wollten diese Studien direkt in Wirklichkeit umzusetzen, es würde jeder von ihnen etwas anderes daraus gestalten. Und Ideen von *solcher* Fruchtbarkeit sind es, die unsere Praxis braucht!

BERICHTIGUNG. In Ergänzung der Berichtigung auf S. 68 des Februar-Heftes bemerken wir, dass auch die S. 38/39 desselben Heftes vorgeführten Möbel-Gruppen nicht von den Herren Bertsch und v. Beckerath herrühren, sondern von Herrn *W. Keppler* entworfen und von den *»Vereinigten Werkstätten«* in München ausgeführt wurden.

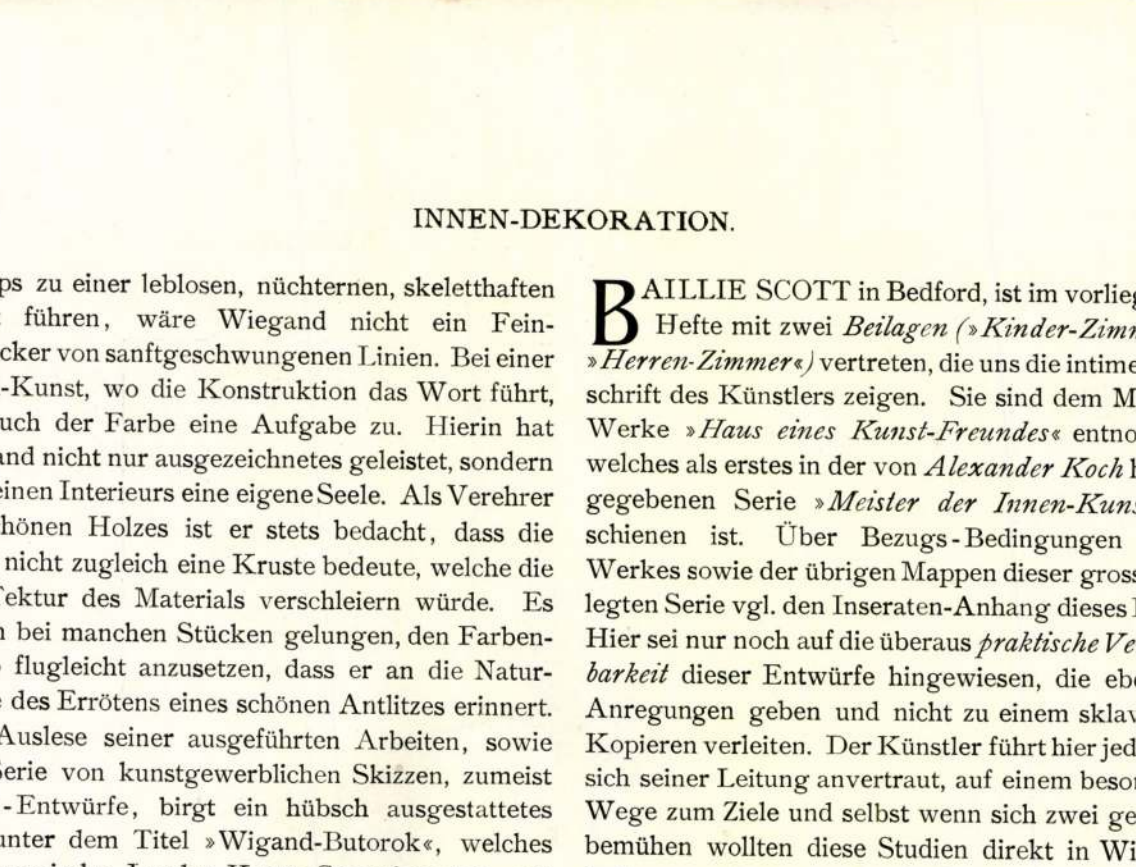

EDUARD WIEGAND—BUDAPEST. MÖBEL-GRUPPE. AUS DEM ARBEITS-ZIMMER EINES KÜNSTLERS.

talan kisebb történeti adatokat halmoz fel, az ő páratlanul szorgalmas anyaggyüjtésével, a melyet a hazai művészet történelmi irodalom kedvelői bizonyára örömmel fognak fogadni.

WIEGAND EDE *„Bútorok“, Lyka Károly előszavával, Budapest, a M. Iparművészeti Társulat kiadása 1902. Negyven 20×22 cm. nagyságú lap. Ára 6 korona.* Bajos dolog a Társulat lapjában a Társulat kiadásában megjelenő művet elfogulatlanul ismertetni; ha elfogulatlan is a birálat, kevés olvasó veszi annak. Ezért a most megjelent mű jellemzésére ide igtatjuk jeles esztétikusunknak, Lyka Károlynak, a műhöz irt magvas előszavának következő sorait: „A figyelmes tanulmányozó észre fogja venni, hogy az első szó a szerkezeté: minden bútordarab világosan elmondja, hogy miképpen keletkezett, mi tartja össze, hogyan kapcsolódnak formái egy egészszé. Egy keresztfa, egy léc sem felesleges itt: segíti valamennyi a bútort, hogy híven megfeleljen a feladatának. Semmi lim-lom párkány, oszlop s más efféle: csak bútortagok jutnak szóhoz, de nem épület-tagok. Minden szépség három forrásból származik itt: a szerkezet világos beszédességéből, az anyag jellemének kidomborításából, a vonalak finom hajlásából és arányaiból. Hiba volna ugyanis hinni, hogy egy bútort csak az esztergályos vagy a faragó fogásai tehetik széppé. A szerkezet maga, ha logikus, találó, nem rejtőzködő, ép oly forrása a szépnek, mint bármily furfangos dísz.

Csakhogy maga a puszta szerkezet száraz váz maradna, ha a bútoralkotó művész nem juttatná érvényre még az anyag veleszületett szépségeit is. Idáig jutni azonban nem csekély feladat. Tökéletesen ismerni kell az anyagot, annak rejtett tulajdonságait, tartó és hordozó energiáját.

Ezt az iskolát végigjárta Wiegand.

Persze, minden munka holt munka marad, ha csupán gondolaton alapul s nem érzik meg rajta az önkénytelen invenció frissesége. A legszebb elvek követése sem elég ahhoz, hogy valaki igazában művészi munkát alkosson. Oly finomságokra kell még a tervelőknek bukkannia, mint a milyeneket például ezeken a bútorokon látunk, a hol az egyes részek nagysága, a szinek játéka, a vonalak ritmusa szerencsésen egyesül a bútor praktikus rendeltetésével. Hányféle módon oldja meg effajta feladatait Wiegand, azt e könyvben világosan meglátja a közönség: egy-egy szekrény, egy-egy asztal hányféle formában jelenik meg, mennyi változatban áll elénk, mégis mindig egy és ugyanazon művészi felfogás bélyegét hordva magán. Talán ezért a fontos jellemvonásért szeretik és becsülik munkáit nemcsak nálunk, hanem a művészi ipar nagy külföldi központjain is. S szeretnők, ha e siker tanulságát a bátortalanabb tervelők oly értelemben vonnák le, hogy igazán érdemes munkát csak oly művész alkothat, a ki egészen a maga lábán jár.

Még valamire utalhatunk, a mi talán a rajzok szemlélőjének figyelmét könnyen elkerülheti: e bútorok elmés térelosztására. E szekrények, polcok, asztalok nem rejtenek magukban holt helyet: minden föl van használva, minden terecske feladatot kap és használható értéket képvisel. Egy-egy ilyen bútor azzal lepi meg a gazdáját, hogy sokkal több helyet ad neki, mint a mennyit igér. Fiókok, fülkék, polcocskák sorakoznak egymás mellé, olykor szinte elbujva, egymáshoz simulva. Az elegánsan egyszerű szerkezet bő teret ad a hely kihasználásának: Wiegand sokszor a legnagyobb furfanggal varázsol újabb s újabb praktikus rejtőhelyeket egy egészen jámbor képű bútordarabba.

Egészben véve egy széles jellemvonás vonul át mind e terveken: kevéssel eleget adni. E tervek sarkpontja az izlés, a gyakorlatiasság. Művészi hatásuk pedig kizárólag a vonalak vezetésén, a formák őszinteségén alapul.

Mivelhogy e bútorok egészen Wiegand egyéniségében gyökereznek, teljesen rájuk illik a „modern“ jelző. Fontos dolog, hogy ezek az elvek érvényesüljenek, s elismeréssel adózunk a közoktatási kormánynak, hogy ezeknek a rajzoknak kiadását lehetővé tette.“

FRED W. MODERNES KUNSTGEWERBE. *8° 128 l. Kiadja Heitz E. Strassburgban. Ára 3 korona.*

Ez a könyvecske a kiadónak „Az új idők művészetéből“ nevű sorozatnak hatodika. Vegyes tartalommal kapja az olvasó e sorozatban az újabb irányú művészetet tárgyaló és jó íróktól való olvasmányait. Csak olvasmányok ezek és a művészetnek jó értelemben való népszerűsítésére szolgálnak; és mondhatni, hogy ezt a célt jól szolgálják. A ki ezeket a könyveket — a melyek termé-

Magyar Iparművészet
1902.

SZAKIRODALOM.

AZ IPARMŰVÉSZET KÖNYVE. A M. Iparművészeti Társulat körében régóta hiányát érzik oly rendszeres kézikönyvnek, a mely alaposan tájékoztatná a művelt közönséget az iparművészet sokféle ágában. Végre 1895. évben, Ráth György, a társulat elnöke, engedve a választmány óhajának, elvállalta a mű szerkesztését s ismert lelkesedésével nyomban hozzáfogott az előmunkálatokhoz. Az eredeti programm szerint harminc íves kézikönyvről volt szó, de csakhamar kitünt, hogy ebben a terjedelemben nem lehet közzéadni azt a jobbára eredeti kutatások révén beszerzett rendkivüli becses anyagot, a melyet a mű munkatársai a fáradhatlan szerkesztővel együtt összegyűjtöttek. Hozzájárult még, hogy az iparművészet köre, párhuzamosan a közönség fokozódó érdeklődésével, folytonosan tágult s a nemzetek művészeti életében mindinkább előtérbe került. Ezért az eredeti programmot csakhamar kibővítették, úgy, hogy a mű most egy kötet helyett három kötetben s 30 ív helyett 90 ívnyi terjedelemben jelenik meg. Többféle, nem csekély akadály leküzdése után a társulattal szövetkezett Athenaeum r.-t., mint a díszmű áldozatkész kiadója, közre adhatja az Iparművészet Könyvé-nek első kötetét. A világirodalomban úgyszólván páratlanul álló e nagyszabású munkának prospektusát e füzethez csatoljuk s fentartjuk magunknak, hogy a művet legközelebb behatóan ismertessük. Most csak utalunk választmányunknak arra a határozatára, a mely szerint az Athenaeummal kötött szerződésünk alapján a társulat tagjai (feltéve, hogy tagsági kötelezettségeiknek eleget tettek) a művet díszkötésben, kötetenkint 16 korona bolti ár helyett, *11 koronáért* kaphatják. A csomagolásért és a postán való küldésért külön 90 fillér fizetendő. Megrendeléseket elfogad az iparművészeti társulat titkári hivatala.

DIVALD KORNÉL. A SÁROSPATAKI VÁR. Ötven képpel. Budapest, 1902. (Kapható szerzőnél, IX. Üllői-út 21.) Ára 3 korona.

Folyóiratunk olvasói előtt e szerző már nem ismeretlen. Nemcsak szakcikkei révén, hanem mivel mindannyiszor hírt adtunk róla irodalmi rovatunkban, valahányszor egy-egy művészettörténelmi munkája a könyvpiacon megjelent. Csak az utolsó két évben is öt nagyobb munkával ajándékozott meg bennünket. Kezdve a felsőmagyarországi renaissance építészeten, megírta a Művészettörténeti Korrajzok két kötetét, a régi Buda és Pest művészetét a középkorban és Budapest művészete a török hódoltság előtt című műveit.

Ezúttal „a rég letűnt daliás idők egyik beszédes emlékén“ át kalauzol bennünket Divald. A sárospataki vár történetét, annak lakótornyát és díszeit, továbbá a vár renaissancekori épületnégyszögét, a vár oszlopos folyosóját s az épületnégyszög diszítését, meg a XVI. századbeli erődítményeket, ezek hadi felszereléseit, végül pedig az egészre vonatkozó történelmi adatokat, a XVI. századtól napjainkig, tárja fel előttünk.

A sárospataki vár multja az Árpádok koráig nyúlik vissza. Lakótornya már a XIII. század első felében állott, s azon körülmény folytán, hogy ez meglehetős épségben maradt ránk, világos dokumentumul szolgál arra nézve, hogy méretei és belső elrendezése dolgában külföldön is ritkítja párját. Igaz ugyan, hogy a lakótorony jó részét a XVI. században gyökeresen átalakították, de a földszintje, a melyet akkor körös-körül föltöltöttek volt, ment maradt az átalakítástól s a maga eredeti képét mutatja. Rendkivül érdekes ez a föld alá került rész, különösen pedig annak védelmi művei. A védő folyosók a földszint két helyiségét határolják, a hol a torony falait egymás mellett 2—3—4-es ágú lőrések egész sora töri át. Ilyen lőrések, tömegesebben, Patakon kívül sehol sem maradtak ránk. A lakótornyot a XVI. század első felében Perényi Péter ujból díszítette, melynek gyönyörű reneszánsz faragványait, a kőfaragó-jelek után itélve, magyar mester készítette. Bizonyára azonban olaszok is vettek részt az építésben, az itt-ott felcsillámló velencei izlés elárulja készítőjöket. Az egyik szárnyon loggiás folyosó húzódik, szép kiképzéssel, a mely épületszárnyat építtetője után Perényi-szárnynak nevezik, s belseje tele van értékes becsü kőfaragványokkal. Az épület négy szárnya közül az egyiknek sarkában áll a lakótorony, másik két szárnya a XIX-ik században szenvedett sok változtatást, míg a negyedik szárny a XVII-ből épségben maradt ránk, ez utóbbinak legszebb részlete az úgynevezett Loránffy Zsuzsánna-erkély. Mindebben a keretben a szerző szám-

céltudatosan dolgoznak. Ennek következtében már nem az a feladata a kritikusnak, hogy minden egyes részletet megvizsgáljon, hanem azt kell megállapítania, hogy a művész elérte-e intencióját? Míg kezdetben a művészeknek szükségük volt szigorú önfegyelmezésre, addig a mai előrehaladottabb fokon még némely szeszélyt is meg lehet nekik bocsátani. Azelőtt, ha egy művész csak egy lépéssel is eltért az útról, az a veszély forgott fenn, hogy az illető nem halad a helyes úton és többé nem találja meg a helyes utat. Ha pl. az előző években azt láttam, hogy valamely szekrénynél a kapcsok nincsenek szervi összefüggésben a szerkezeti részekkel, vagy hogy az ékítményes részek túlságosan gazdagok, vagy hogy az összforma ellentmond a szerkezetnek, akkor ezt mindig kiemeltem és elitéltem. Nem azért, mintha szeretnék gáncsoskodni, hanem hogy ha a kritika azt akarja, hogy értéke legyen, úgy nevelő hatással kell birnia. Ezt a nevelő hatását azonban kétféleképpen érheti el. Meg lehet kisérleni, hogy vagy a művészekre hassunk nevelőleg, vagy a közönségre. Az első akkor van helyén, ha a művészet és a művészek még kezdő fokon, a kisérletezés stádiumában vannak. Az utóbbinak akkor kell életbe lépni, ha a művészet és a művész már bizonyos önállóságra jutottak.

Nevetséges volna, ha ma valaki a modern impresszionisztikus művészet megkritizálásával azt akarná elérni, hogy ebből fejlődjenek a művészetek. Ez épp oly esztelen és haszontalan lenne, mintha valaki a rennaisance-ot és empir-művészetet, ebből a — mondhatnám — német professzorszerű nézőpontból akarná megitélni.

Nem. Ily bevégzett tényekkel szemben nézetem szerint a kritikusnak csak az az egy feladata lehet, hogy azokat megmagyarázza és közelebb hozza a közönség érzelméhez és értelméhez.

És ha műiparunk, amennyiben ezt a mostani kiállítás keretében megállapítani lehet, még nem érte el azt a teljes érettségét (mint az általam felhozott analógiák), mégis azt hiszem, hogy nálunk is ideje már, hogy a művészeket magukra hagyjuk és arra kell törekednünk, hogy a közönséget neveljük a művészetre.

A következő sorok csakis a közönségnek szólnak. És *ha e soroknak sikerülni fog* e lap olvasói közül csak egyet is fölvilágosítani műiparunk lényegéről és egyes művész tulajdonságairól és az illető ennek révén jobban meg fogja érteni ama művész munkáit: akkor elérték céljukat.

III.

E fejezetet, mint a hogy illik, Horti Pállal kezdem, minthogy őt érte ama megtisztelő feladat, hogy tervezze és berendezze az Iparművészeti Társaság által rendezett sorsjáték főnyereményét képező díszes kelengye-ebédlőt.

Horti tanárra még mindannyian emlékezünk abból az időből, a mikor még kezdő volt. Noha sokféle változáson és befolyáson ment keresztül, mindamellett mindenkor és mindenütt volt benne egy jó adag sajátosság. Elsősorban számítom ide vonalait. Saját hatalmas testi terjedelmének megfelelően tervezeteiben is mindig hiányzott a női takarosság és kecsesség. Akár a belgáktól, akár az angoloktól, vagy akár a szeszélyes bécsiektől nyert impresszióját követte, az idegen művészeten mindig utat tört magának nyomós egyénisége. Mindig férfias, erőteljes volt, sőt néha sok is volt a jóból. Hányszor nem kellett székeinek, fauteuil-jeinek vagy divánjainak túlszéles alakját szemére vetnem. Ezzel a férfias lényeggel volt összefüggésben az, hogy mindig a praktikus célt tolta előtérbe. Érzékeny hangulatok, finom, aprólékos részletek sohasem voltak Horti sajátosságai. Ő úgyszólván a grand-bourgeois azok között a művészeink között, akik műiparral foglalkoznak. Munkáinak, minthogy komolyak, külseje sohasem nagyon pompázó, min-

1903.

dig tekintettel van a bútor praktikus céljára, hogy azok leginkább a nagybourgeois szükségleteinek és igényeinek feleljenek meg, ki nem épít magának külön palotákat, hanem még saját házában is nagy bérlakással elégszik meg; ki első sorban bútorainak használhatóságára és jóságára van tekintettel, és minden áron távol akar állani a különlegességektől.

Ez a cél vezette Horti tanárt, mikor a mostani ebédlőjét csinálta. Ő maga a katalógusban a következőkép fejezi ezt ki:

„Az ebédlő alapeszméje a könnyen kezelhető gyakorlati céloknak megfelelő formákból indul ki. A bútorok profilok nélkül legömbölyített élekkel készültek és a fényezésre való tekintettel szétszedhetően lettek megalkotva."

Célját teljesen el is érte. Minden egyes tárgy célszerű. Az asztal szilárd konstrukciója mellett is könnyen kezelhető, a székek fölötte kényelmesek. Minden szekrényszerű bútor nagyszerűen helyezhető el egy ebédlő számára szükséges berendezésben. A praktikus feladatok mellett a diszítési célokat semmiképpen sem hanyagolta el. Horti tanár mindenesetre joggal távol tartja magát mindenféle pompától, azonban érvényre juttatja azt a gazdagságot, melylyel jogosan lehet dicsekedni. És pedig egyrészt akkor, mikor a zárt szekrény fölé nagyon ügyesen üvegszekrényeket tesz, hol az ezüstfélék dekorativ hatása érvényesülhet, anélkül, hogy kihívóan hatnának, és másrészt nemcsak a fölhasznált fa kiválasztása, hanem a vasalás és a többi hozzátartozó dolgok által is.

A fényezett palizanderfa mindenesetre komolyan és előkelően hat és ez a hatás még fokozódik a széles vonalokban és a diszkrét szinezésü művészies intarzia diszítés által, mely rózsafából és ébenfából készült. Ehhez nagyon jól illik az egészen lapos ezüst veret, melynek bágyadt fénye enyhíti a bútor sötét szinét.

Külön dicséretet érdemelnek a világítótestek, melyek világítás tekintetében nemcsak felette célszerüek, hanem a mellett igazi művészi izlésre is vallanak.

Habár teljes elismeréssel adózom Horti tanárnak, mert ebben az ebédlőben művészi tudását és akaratát csaknem teljes érettségében juttatta kifejezésre, mindamellett igazságtalanság lenne, ha nem látnám be, hogy mily nagy része van a sikerben azoknak a műiparosoknak is, kik Horti tanár tervezetét megvalósították.

Mert, hogy egy műipari tárgy elkészüljön, ahhoz nem elegendő, hogy egy jó művész elkészítse a tervezetet és egy jó iparos gondoskodjék a kivitelről. Ehhez még egy harmadik dolog szükséges: az iparosnak a művészt meg is kell értenie, alkalmazkodnia kell annak eszméjéhez és egyéniségéhez.

Horti tanárnak ez alkalommal szerencséje volt, hogy csaknem mind ilyen iparosokkal dolgozhatott. Az asztalosmunka, melyet Vukovics és Kaufmann szállított, minden tekintetben kitünő és épp oly jelesek a bútorvasalások — melyeket Ludwig Ede készített — valamint a vitrinák fémmunkái.

Fölötte nehéz feladata volt Kiessling Rudolf és fiai cégnek, mely az öt — antik ezüsteléssel és csiszolt üvegekkel ellátott — elektromos csillárt szállította és a cég legnagyobb dicséretére válik, hogy feladatát igazán kifogástalanul teljesítette. Épp ily dicséretet érdemel Burger A. és Hoser Viktor is.

Az előbbi műhelyéből kerültek ki a köszörült szegélyü üvegezés, a tükör, valamint a fémfoglalatok, az utóbbitól pedig az óra. Az összes — egyszerüsége által kitünő — ezüst eszköz, bárkié is legyen a főnyeremény, bizonyára rendkivüli örömet fog neki szerezni. Az ezüst eszközöket Horti tervezete után a dicséretesen ismert Bachruch A. cég szállította, az elegáns üvegkészletet Kossuch J.; mig a porcellán készletnek igen pontos és finoman kivitt rajza Hüttl Tivadar edényfestészeti műhelyében készült. Ezen előkelő ebédlő keretéhez igen jól illik

Agbaba Odelának — Horti tanár tervezete szerint — szőtt szőnyege.

Végül meg kell említenem, hogy a tarka ablakokat Waltherr Gida, és az ablakfüggönyöket valamint a kárpitosmunkákat a jelességéről ismert Gelb M. és fia cég állította elő. Ez a szoba, melyet mindenképen hazai erők készítették, vevőközönségünk legnagyobb igényü és legtartózkodóbb részét is két dologról fogja meggyőzni. Először arról, hogy a nálunk annyira kigúnyolt „Secessio"-tól nincs mit félni. E szobában, hol a multnak, a történelmi stílusnak a legkisebb viszhangja sem található, de a mely egyszersmind távol áll minden modern túlzástól, valószinüleg még a konzervativabb izlés is kiengesztelődik a modernítással. E szobában mindenki arra a meggyőződésre juthat, hogy lehet az ember teljesen modern és a mellett polgáriasan komoly és egyszerű.

És ha ez a szoba remélhetőleg a modernitás egynémely eddigi ellenségét meg fogja nyerni a modern eszmének, egyben az illetők valószinüleg arról is meggyőződnek, hogy semmi esetre sem kell külföldre menni, ha jól, szépen és a jelen kor izlésének megfelelően akarnak berendezkedni, hanem, hogy művészeink és műipar-üzőink ma már oly jó dolgokat készítenek, hogy még a legelkényeztettebb izlést is kielégíthetik.

Különös sajátosságú művész Wiegand Ede, kinek a kiállításon 3 összefüggően berendezett szobája és egy fogadóterme van. Wiegand eddig — Hortival teljesen ellentétben — a nuance, a csaknem feminisztikus szeszély hangulatnak volt a művésze. Nagyon szivesen emlékszünk vissza ama csaknem nippes-szerü boudoirokra, melyeket Wiegand az azelőtti kiállításokon mutatott be. Szerkezeti eszméi mindig gyöngédek, diszesek és csaknem idegesen karcsúak voltak. Mintha ifjú leányillat — bizonyos csipkedő, csaknem perverz parfummel vegyítve — áradna Wiegand munkáiról. Azonban való igaz, hogy mindig volt rajtuk bizonyos művészi „je ne sais pas quoi", melyet csak érezni lehet, de megmagyarázni nem.

Ez utóbbi sajátosságok megvannak most is szobáiban, noha egyébként nagyban különböznek Wiegand régebbi munkáitól. A karcsú szerkezeti eszme helyébe mindenütt a szélesség és a nehéz súly lépett, fiatal leányillat helyett csaknem túlságos erőteljesség lep meg bennünket és csak egy dolog marad a régi Wiegandból: az artistikus „je ne sais pais quoi", valamint a csípős csaknem perverz parfum.

A három szobát — egy háló-, egy reggelizö- és egy uri dolgozószoba — egy mindenképpen egységes gondolat és egységes hangulat uralja. Az első két fényezett mahagonifából készült szobát, valamint a fényezett padukkfából készült dolgozószobát, majdnem kizárólag sík lapokból rótták össze. Alig lehet észrevenni egy szerkezeti vonalat, oly széles és vaskos mindegyik rész kivétel nélkül. És hogy benyomásunkat erősitse, a szobákat aránylag kissé magasabbra vette, az ablakokat pedig szélesre szabta, a hálószobában és az ebédlőben a szekrényeket és a tálakat a falba eresztette, hogy ez által a laposszerüség benyomását még jobban fokozza. Ugyanaz a célja a hálószobában a két négyzetes prizma alakú pillérnek, a melylyel az erőteljes benyomást akarja fokozni.

Hogy milyen hangulat árad ezekben a szobákban, azt nehéz meghatározni. Bár ezek a bútorok mindenképpen modernek, bár kiméletlenül szakítanak mindenféle történelmi stílussal, mégis van bennük valami középkori grandseigneuri hangulat. Ha a feudalizmus mégegyszer föléledne, úgy nagyon jól el tudnám képzelni azt, hogy egy modern feudalis úr — kinél azonban a régi fegyvereket a coupon-vágó olló helyettesíti és a büszke vértezett paripák helyébe az őrülten száguldó automobil lép, a ki mindamellett tudatában volna az egykori várurak teljes hatalmának és méltóságának — jól érezné magát ezen berendezkedésben.

Ugyanily szellemi állapotnak felel meg a dolgozószoba, mely igen alkalmas arra, hogy méltóságával és arányaival minden belépőnek imponáljon.

Elárulja azonban azt, hogy a tulajdonos nem valami nagy szellemi kapacitás, mert a hatalmas bútor-konstrukció közt fölállított könyvszekrény csak semmitmondó duodez kiadások számára van berendezve. Minden — a három szobában levő további tárgy — a hatalmas világító-testek az ágyaknál, az előkelő kárpitozások, nagyszerűen alkalmazkodnak az összhangulathoz. Minthogy ezenfelül a tehnikai kidolgozás, (a háló- és reggelizö-szoba Schmidt Miksa bútorgyárából, a dolgozó-szoba pedig Mócsay József kiváló műhelyéből származik) teljesen megegyezik a művész intencióival, elhallgathatom egyik-másik kifogásomat és minden további nélkül szerencsét kívánhatok Wiegand Edének ehhez a munkájához.

A művész sajátossága azonban leginkább fogadó-termében domborodik ki. Mindjárt a belépésnél meglepetve állunk meg és különös érzés szállja meg az embert. Első pillanatban nem tudjuk, valjon elragadtatva csodálkozzunk-e, vagy haragudjunk? Azonban nem lehet oly gyorsan szabadulni e teremből. Az ember késik egy darabig és aztán bizonyos hidegséget érez, mely azonban nem hat fölfrissítőleg, hanem valami különös bűnös hatással van az emberre. Ez a fehér szoba olyan, mint az ártatlan gyermekálom, melyet perverz áradat vesz körül. Ezt a benyomást tette legalább én rám.

Én azonban e benyomás okairól számot akartam magamnak adni. Azt hiszem, az ok főleg abban keresendő, hogy az összes formák, melyeket Wiegand ez alkalommal használ, szélesek, hatalmasak és férfiasak, míg az áthuzatuk mindenképpen leányos. Itt vannak pl. a divánok és fauteuilök. Formák, melyeket — egy komoly dolgozószobából kikerülve — barna vagy zöld bőrrel szoktak bevonni, míg Wiegand fehér angorabőrrel vonja be azokat. És valamint a pamlagok, úgy minden más tárgy is fehér e szalonban. Fehér bőrök födik a padlót; a falakat fehér, durván fröcskölt mészhabarcscsal vakolták és fehér a lamberia is, melyet itt csak fehéren fényezett fából készítettek, eredetileg azonban fehér márványból terveztek. Kiegészíti a termet a szintén fehér márványból készült nyitott kandalló és a világos, jávorfából készült asztalok. A nőies jelleg még az által is fokozódik, hogy az összes berendezett tárgyak sarkai gömbölydedek, az asztaloknak nincs egyetlen szögletük sem; még a lamberiából hatalmasan előretörő négyszögletes konzolok is gömbölydedek.

Az erős fehéret még fokozza a menynyezetről beáradó fény; csak félénken vegyülnek e fehér szímfóniába más színek. Így a kiálló konzolokon zöld kúszónövénynyel diszített böcklinkék Zsolnayféle eozinvázák állnak és a keskeny oldalon a kéménynyel szemben egy kék tükrű, virágdíszszel gazdagon ékesített, kicsiny félköralakú vízmedence van.

A márványburkolatba azonkivül minden egyes konzol közé dombormű van beillesztve (modern lapos dombormű sokkal jobban illet volna ide, mint az olasz renaissance munkák öntvényei, miután ezek nem is illenek a plafond alatti körben futó domborművekhez.)

Habár az egyes formák és az egyes motivumok, melyeket Wiegand e teremben alkalmaz, semmiképpen sem tarthatnak számot különös eredetiségre, a terem nagyban és kicsinyben mégis magán hordja Wiegand sajátosságának bélyegét. Ama finom érzék, amaz artistikus „je ne sais pas quoi“, melyről az előbb beszéltem, itt még fokozottabb mértékben jut kifejezésre. És akár szimpatizál az ember velök, akár nem, a művészies benyomást nem lehet tőlük megtagadni.

Wiegand egy konyhaberendezést is állított ki, melyet Mócsay József kitü-

SZALON.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

SZALON.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

URI DOLGOZÓ.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOS-
MUNKÁT KÉSZITETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

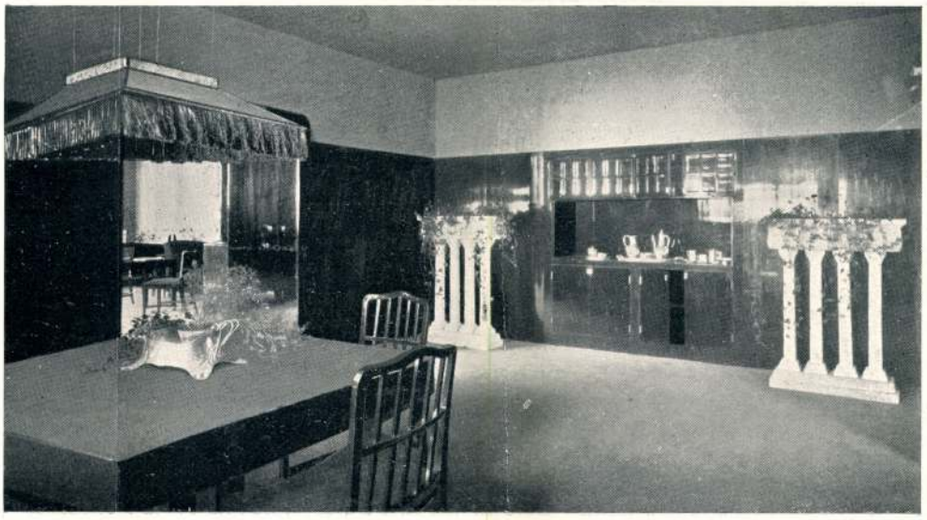

REGGELIZŐ SZOBA.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

URI DOLGOZÓ.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOSMUNKÁT KÉSZÍTETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

HÁLÓ SZOBA.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

KONYHA.
TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOSMUNKA
MÓCSAY JÓZSEFTŐL,
A TŰZHELY ÉS
ÖBLÖGETŐ
RÉVAI OSZKÁRTÓL,
A RÉZEDÉNY
JANCSURÁK
GUSZTÁVTÓL VALÓ.

Torockai Wigand Ede

Bútorok. Wiegand Ede tervei. Negyven képtábla, előszóval. Kiadja a Magyar Iparművészeti Társulat. Wiegand Ede, a mióta egészen a művészi iparra adta magát, ötletes és modern műveivel feltünést keltett nem csak itthon, de a külföldön is. Ha elgondoljuk, hogy a külföld még ma is művészet nélkül való nemzetnek tekint minket, megértjük a jelentőségét annak, hogy Wiegand terveit nagy számban közölték s melegen méltatták a német és angol szakfolyóiratok. Az ilyesmiben nincs valami gyakran részünk. De abban sem, hogy egy-egy tervelő művészünk oly finom formában és tökéletes reprodukciókban közreadhatja válogatott terveit, mint a milyenben ez a rendkivül izléses publikáció napvilágot látott. Köszönetet érdemel érte úgy a kiadó Iparművészeti Társulat, mint a kiadást támogató közoktatásügyi kormány, de a Hornyánszky-nyomda is, a mely kifogástalan és finom munkát végzett. Maga a mű teljes mértékben leköti érdeklődésünket. Különösen szépnek találjuk az első tizenkilenc lapot: csupa tervrajz asztalról, székről, szekrényről, ágyról, Wiegand pikáns tollrajzaiban. A tervelő kezeirása épp oly izléses e rajzokon, mint a tervelt tárgyak. A többi huszonegy lap autotipikus sokszorositásban mutatja a Wiegand tervei nyomán készült bútorokat és lakásberendezési tárgyakat. Száznál több iparművészeti tárgyat találunk az albumszerű könyvben, mind egyazon izlés szülötte. A szerkezeté itt az első szó: minden bútortag világosan utal szerkezeti feladatára, az egésznek pedig egyszerűség, izlés és az anyag megbecsülése a jellemvonása. Faragást, esztergályos-tréfákat nem látunk itt, de meg az épitészettől kölcsönzött formákat sem. Ez fa-stílus és bútor-stílus. Wiegand nagyobbára deszkából állitja össze bútorait, alig van rajtuk egy részlet, a melyet ebből az anyagformából nem lehetne jól kihozni. Bútortagjai karcsúk és simák, vonalaik lendülésével hatók. Ötletes disze a legtöbb darabnak a vasalás. Wiegand ezen a téren sok érdekes formát talált ki, ötletessége különben még a bútordarabok minden csöpp helyének raffinált felhasználásában is jelentkezik. A műtárgyak legtöbbje nélkülözi az ornamentális diszt, néhány darabon a szerző sikerrel közeledik a magyaros diszhez, a mit bizonyára folytatni fog. Iparművészetünkre határozott nyereség az ő működése és ez a publikáció, a mely iránt remélhetően érdeklődni fog nem csak a művelt közönség, hanem különösen a művészi iparral gyakorlatilag foglalkozók is. Asztalosaink például haszonnal tanulhatják meg e tervekből, hogy nem kell okvetlenül kacskaringós, kificamodott formákat készíteniök, ha valaki modern bútort rendel meg náluk. Finom és diszkrét izlést is tanulhatnak és a szerkezet fontosságának megbecsülését. Az érdeklődő közönség pedig egy nagytehetségű művész egyéni alkotásaival ösmerkedik itt meg. Könnyen és világosan értheti meg a modern bútortervezés szellemét e könyv rajzaiból, nem kell ezekhez magyarázat.

Művészet 1902. 365. l.

az átvételre jogositottnak átszolgáltatták. Vitás a kérdés csak akkor lehet, ha a gyűjtők egyúttal a begyült pénz hovafordításáról is disponálnak, vagyis ha ők maguk vállalkoztak arra is, hogy a pénzt a kitüzött célra fordítják. Tegyük fel pl., hogy ez utóbbi esetben a gyűjtők eltértek a kitüzött céltól és a helyett, hogy az Erzsébet-szobor felállitására fordították volna az egybegyült összeget, odaadták ezt az alföldi népszanatórium megépité-

lékletek közt ismét viszontlátjuk a híres pannonhalmi

M.D.K.

Wiegand iparművész

A torinói kiállitás magyar osztalyán szerepelt lámpákkal, gyertyatartokkal, magyar paraszt butorok mintájára tervezett zöld- és Lindnerrel közösen tervezett, kékre pácolt ebédlő butorral.

Cikk: Külföldi lapszemle a torinói kiállitás magyar osztályáról.

Magyar Iparművészet 1902. 231-36 l.

MDK

Wiegand Ede

A Studio első nemzk. kiáll. Magyar Iparművészet, 1902. 24. l.

Wiegand Ede építész

MDK.

A Magyar Iparmüvészeti Társulat-Bizottságának a konyhaberendezés tervrajzára kiirt pályázaton 300 koronás I. dijat kapott.

Müvészet 1902. 354. l.

MDK

Wiegand Ede

A M. Iparművészeti Társulat konyhaberendezés pályázat első 300 koronás díjat nyerte el rajzával.

Magyar Iparművészet 1902. 240.l.

erős a reliefje), elsőrangú. Úgy kompoziciójával, mint mintázásával különösen kitűnik a nagy erkélynek és a bejáró kapú koronázásának az ornamentikája. Készítőjük a jóhírű Oppenheimer-Rintel cég volt.

Kőműves.

MAGYAR TEMETŐI FEJFÁK.

A temetők korhadó fejfái, melyek romlandóságuk ellenére is gyakran tovább megőrzik halottuk emlékét mint az emberi szív, a népies díszítőművészet kegyeletteljes alkotásaiként szerepelnek hazai iparművészetünknek még fel nem tárt lapjain. Alig néhány évtized előtt a Székelyföld, az Alföld, Pest és Bars megyék stb. temetőiben, a sírdombok mellett, többnyire fából faragott oszlopok emelkedtek őrzésére az eltemetett utolsó maradványainak. A bálvány, kopja vagy fejfának nevezett egyszerű, de művészi kéziparral előállított faragványt azonban ide s tova kiszorítják a szentelt halmok mellől lassankint az olcsó és hazug pompával hivalkodó gyáripari termékek seregei: a műmárvány, öntött vas tucat ízlésben fogant társaikkal. Épp olyanformán, mint a hogy a naiv, de költőiségtől áradó hajdani sírfelíratok és versek helyett korrekt, de hideg és sablonszerű név- s időjelzéssé zsugorodott össze a halott emlékének irott feljegyzése is.

Szerencsére ma még találunk a hajdani megszentelt nemzeti szokások és öröklött művészi tradició képviselőiként fejfákat. Hol őseink sírjai domborúlnak, ott áll még a harcias kopjafa és bálvány s csodás kapcsolatok utolsó láncszemeként adja kezünkbe az ezredévet is túlhaladó nemzeti múltba vezető szálat. A nélkül, hogy délibábos gondolatok hevítenének, tisztán a tudományos nyelvészet és népisme segítségével speciális nemzeti ízlésű temetői díszeinknek történeti múltját illetőleg meglepő felfedezésre jutunk.

Bálvány alatt értjük a Magyar Nyelv Szótár szerint azt a „nagyobbféle, hosszú fadarabot, mely valamennyire oszlopszerű". Ilyen a kapubálvány, a szárazmalom bálványa és a sírhalom bálványfája is, melynek elnevezése még a pogány magyarság szótárából maradt ránk. A csuvaszoknak is van bálványuk, ha valamely sírt betemetnek, még ma is annak keleti és nyugati oldalán egy-egy oszlopot (cölöpöt) vernek be, a halott termetével egyenlő magasságút s ezekre az idolumoknak megfelelő oszlopfákra emberforma képet, arcot faragnak ki kezek és lábak nélkül. Budenz József egyik értekezésében (Ethnographia. 1897. 117.) a bálvány szót zürjén eredetűnek tartja, a melyben az szintén arccal ellátott fadarabot jelent. Kétségkívül hasonmása, a szórokonságból ítélve is, a csuvasz sírcölöpnek és a zürjén bálványnak a magyar fejfa, mely ismét a Magyar Nyelv Szótár meghatározása szerint „fából faragott szobor, melyet a sír fejéhez szoktak állítani emlékül különösen a helvét hitvallást követő keresztyének". Általában a fejfa a protestáns temetők éke, ellentétben a katholikusok sírkeresztjével s alkalmazása alighanem még a magyar pogánykorból való hagyomány s elnevezése is eredetileg alkalmasint nem onnan van, hogy a sír fejéhez szokták állítani, hanem hogy régebben a csúcsa fejalakúvá volt kifaragva.

Jól tudjuk, hogy az emberi alkotások nagy része visszatükrözteti az emberi formát, mint mintaképet. Semmi különös sem hozható fel tehát az ellen, ha azt állítjuk, hogy a fejfák felállításakor őseredetileg a halott ember jelképezése volt a cél. S a faragott díszek nem ötletszerűleg halmoztattak össze, hanem részint természetszerű arcábrázolással, részint szímbolumokkal az eltemetettre vonatkozólag, kinek létezését e földön a fejfának volt tiszte megőrízni, ha ugyan

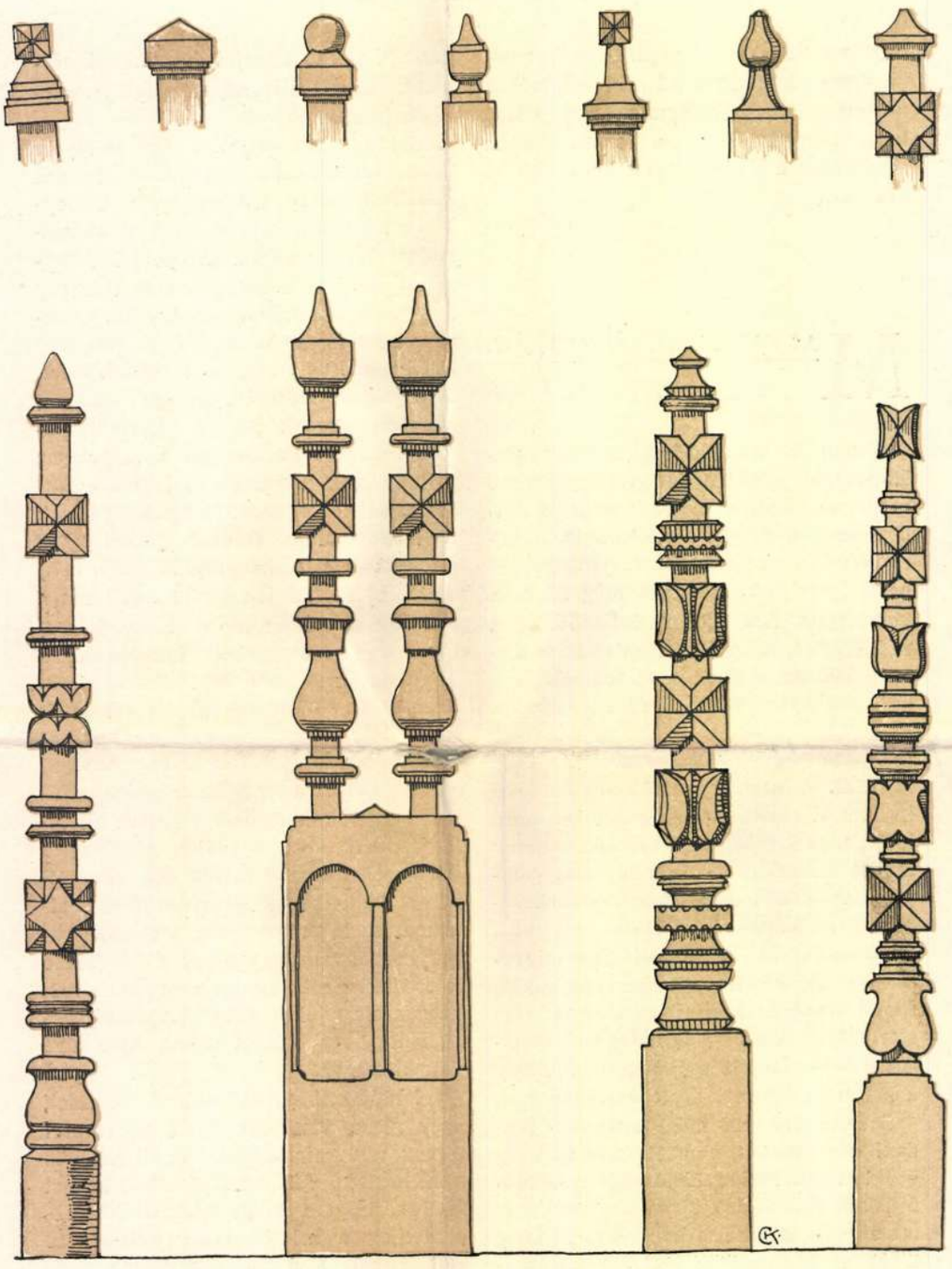

MAGYAR TEMETŐI FEJFÁK.
CSÁNYI KÁROLY FÖLVÉTELEI.

FEJFÁK PEST MEGYÉBŐL.

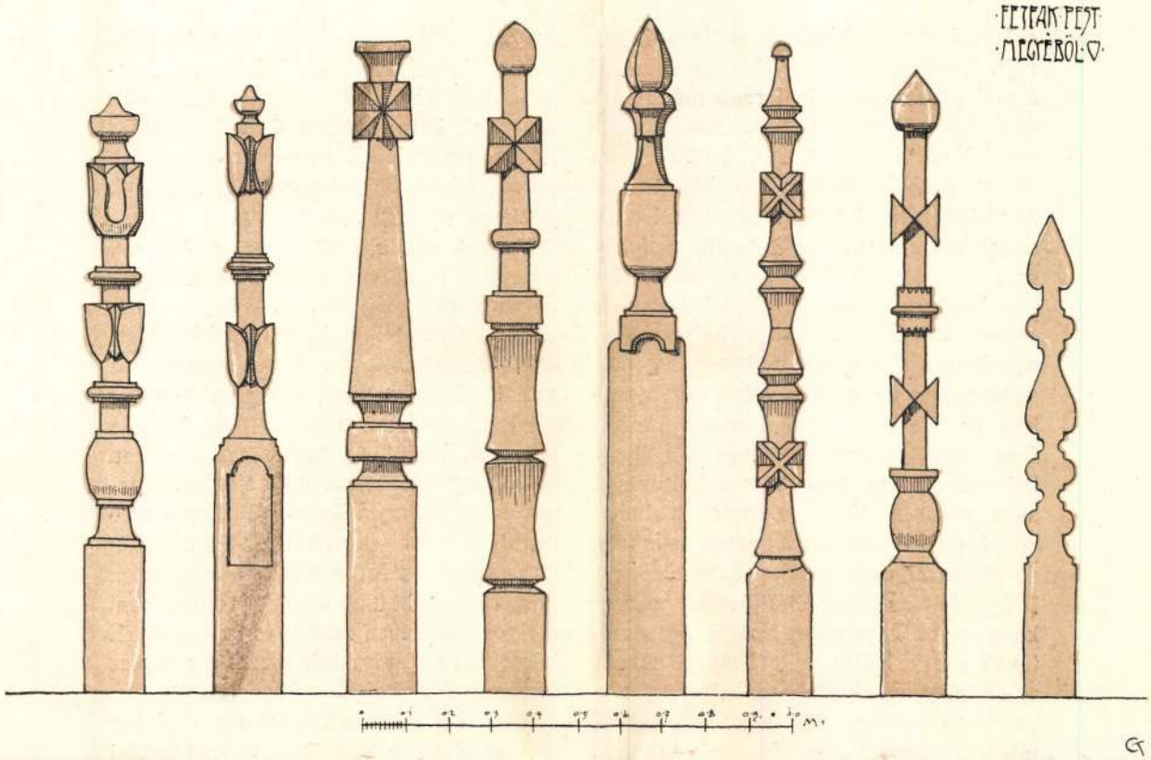

FEJFÁK A ZSELIZI REF. TEMETŐBEN BARS MEGYE.

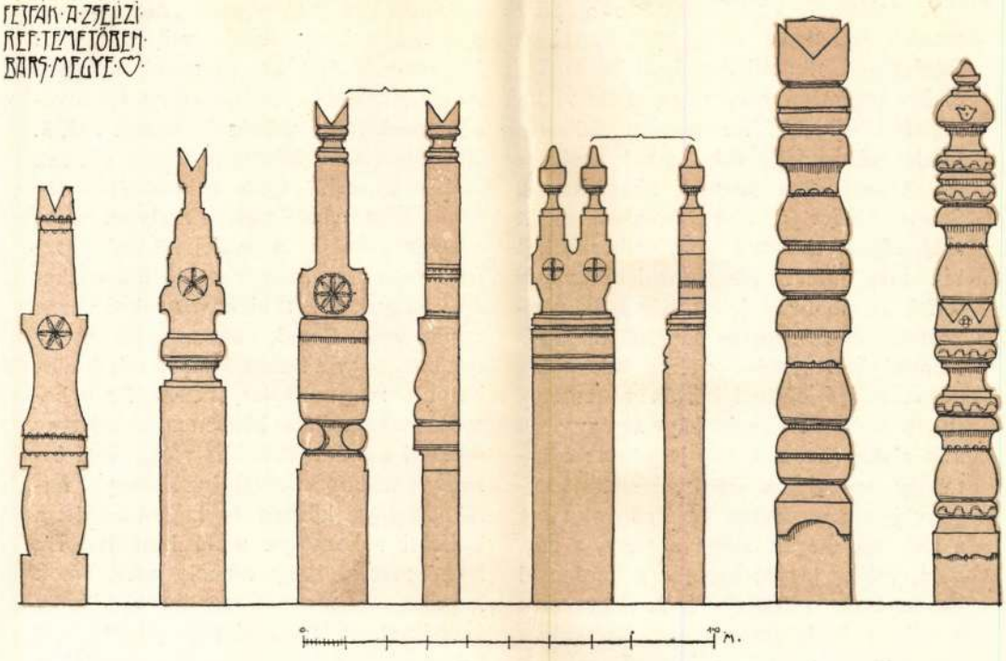

MAGYAR TEMETŐI FEJFÁK.
CSÁNYI KÁROLY FÖLVÉTELEI.

a faragó mester kifejező munkára képes volt. Imerjük Herman Ottó gyűjtéséből a mai pásztornépünk faragó művészkedési képességét, a pogány magyar művészi érzékét e téren sem értékelhetjük alacsonyabb fokúnak, a mint hogy a mai népdalnál nem lehetett művészietlenebb annak az őrlő lánynak a danája, melyben ezer év előtt a tudós Szent Gellért püspök Walther diákjával együtt egész éjszakán át képes volt alvás helyett gyönyörködni. Egyszóval valószínűleg még pogány magyar szokás volt a csuvaszokhoz és zürjénekhez hasonlóan faragott fával emlékeztetni a kedves és kiváló halottra. Irásos feljegyzés a kulturának azon a fokán ritka jelenség, a halott kilétére való vonatkozást annál is inkább ábrázolással vagy jelképpel eszközölték. S így fejfának az elköltözöttel szoros kapcsolatba hozatala a faragás művészetének gyakorlására nyitott tágabb tért és a tömeges gyakorlat szabályokat, törvényszerűségeket fejlesztett ki önkéntelenül, melynek nyoma még mindig felkutatható.

A mai tipusa a fejfáknak is megőrzött valamit abból az eszméből, a minek kifejezésére eredetileg szolgált. Többnyire ember nagyságú magassága, a felső kiképzés fejalakú formája, a feliratos felület alárendelt volta mind ezek az ősi leszármazás mellett bizonyítanak. Szinte Gábor a 70-es években talált még olyan szakértő öreg embereket, a kik meg tudták magyarázni a temetőfejfák szimbolikus jeleit. Kis Mihály árkosi unitárius esperes és Vitályos János kálnoki ref. lelkész voltak azok, kik nevezett iró előtt feltárták a temetők titkát. E szerint: „a jobbágy az egyszerű kúp alakot kapta a nap jegyével: a katonaág székely a dárda, lándzsa, szigony jelvényét kapta, ha férfi volt; míg a nők ugyanezen ágból a mécs, a nap, hold, csillag jegyét kapták, a dárdanyél konvencionális díszítése fölé. A gyermek a tulipán és liliom jegyét.“ Lassankint természetesen ezek a jelentőségek elhalványodtak. Ugy, hogy ma már, mint Csányi Károly felvételein látjuk, a faragás díszeinek kifejezett jelentőségük nincs. A két gyermek és a két felnőtt közös sírját jelzik ugyan még a fejfák páros csúcsa, de mélyebb vagy intimebb jeleknek nyomát sem leljük.

Vannak sokan, a kik török eredetűnek akarják elfogadtatni a síremlékek vonatkozásos diszítési módját. Tényleg találunk is török temetőkben tárgyi jelzéssel ellátott síremlékeket. Így a turbán ott mindig férfi, a virág pedig női tetemet szimbolizál, sőt a turbán állása, formája más-más rangú és korú férfira mutat. A némely vidékeken dívó kopjafa elnevezés is megenged ilyen példaképre való következtetést (l. Arany, Szondi két apródja). De, mint láttuk, régibb nyomok után is indúlhatunk és pedig olyanokon, melyek ezredéves múltat is sejtetnek. E kérdésnél a biztosabb kalauzolás a régész és etnográfus dolga.

Minket a fejfáknak zamatos régisége mellett inkább azoknak iparművészeti jelentősége érdekel. Ugyanis az ácsolók egyszerű bárdja nyomán gazdag sorozata a formáknak és motivumoknak fejlett ki, melyek épp az egyszerű tehnikai megmunkálás folytán az anyag érvényesülésének mély művészi hatását keltik. Beszélhetünk a fafaragásnál egy minden időben és népnél előforduló általános és közös ornamentálásról, a melynél fogva a magyar fejfák, a svájci faházak részletei és a skandináv e nemű művészkedési tárgyak között bizonyos rokon vonás mutatkozik. Ennek oka azonban abban rejtőzik, hogy a hasonló anyag mindenütt hasonló megmunkálás alá kerül s a hasonló megmunkálás közben minden anyag önként, karakteréből kifolyólag kinál bizonyos diszítő eljárást, így a magyar fejfák diszítése közben is kibontakozott a külföldi rokonságra utaló hasonlat. De isten ments, hogy némely motivumok kapcsán utánzatoknak mondja valaki azért a fejfákat. A tartalmi rész jelentőségét kutathatjuk rokon és más népeknél, a

formai rész kiképzését azonban tisztán nemzetünk munkájának kell tartanunk. A fejfákon mutatkozó motivumok bátran a magyar ornamentika kincses tárába sorozhatók.

Hogy a magyar néplélekben gyökeredző díszeit a fejfáknak megérthessük, ismernünk kell annak készítési módját. Minden községnek van faragó embere, a ki se nem ács, se nem asztalos, hanem többnyire apjától eltanult faragó mesterségét űzi csupán. A jó magyar gazda mindig tart portáján néhány tölgyfatörzset, halál esetén azután hívják a fejfafaragót, a ki rendesen ott helyben, a halottas ház portáján lát hozzá a síremlék elkészítéséhez. Készletben fejfa soha sincsen, azt mindig alkalomra csinálják.

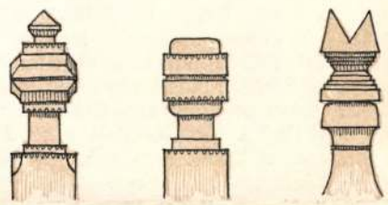

MAGYAR TEMETŐI FEJFÁK
CSÁNYI KÁROLY FÖLVÉTELEI.

A gyárias, sablonszerű előállítás tehát eleve ki van zárva. Az ácsoló első munkája az oszlopot három részre osztani. A felső kétharmad kerül csak faragás alá, az alsó részt egy kissé megszenesítve a földbe helyezik el.

Minden oszlop keresztmetszete négyzet vagy téglaalakú. S az ilyen törzsből faragják aztán egymás fölé a változatos és nemzetiesnek mondható motivumokat, még pedig minta nélkül, csak szabad szemmértékkel, a fejsze, szalú és vonókés egyszerű szerszámokkal. Leghasználatosabb dísz a csillag különféle gazdag változatokban. Előfordúl sok tulipántos vagy ahhoz hasonló virág stilizációra emlékeztető elem is; Debrecenben az istenfája is divatos, de azt csupán bemélyesztett véséssel alkalmazzák. Leggazdagabb kiképzése van a csúcsnak. Szimbolikus jelentőséget már nem tartalmaz, annál inkább felhasználja azonban a diszítés szabadságát és kocka, kup, gúla, gömb s csillag alakjait ölti magára művészi befejezéseül az egymás fölé kombinált társmotivumoknak. A fejsze csapása alatt síklap keletkezik, a síklapok ügyes csoportosítása őseredeti formakincset hoz létre. A szigorú vonalakat szalú és vonókés enyhíti s kellemes hajlásokkal váltja fel az élek ridegségét.

Ügyes kézzel a magyar népszellemnek ebből a tiszta forrásából sokat meríthetünk. Nem egy építésznek, bútortervező művésznek stb. szolgálhatnak a temetői fejfák ötletes kiindúló pontúl. Oszlopfők, bútordíszek s arhitektonikus részletek kinálják imitt magukat. Van is már művészünk, a ki dicséretreméltó kezdeményezéssel nyúl ehhez az anyaghoz; Wiegand Ede az, kinek elegáns ízlését e lapok hasábjain is már több ízben, dícsérték a turini kiállításra ezeknek a fejfáknak motivumaiból több nagyobb szabású belsőberendezési tervet készített és a kiállítás biráló bizottsága abban a meggyőződésben járúlt a művész terveihez, hogy az a magyarság nemzeti dícsőségét fogja emelni. Valóban a népköltészet s népdal inspiráló példái a legnagyobb mértékben ajánlják felhasználásra a magyar fejfákat is, mint a népművészetnek eddigelé még kiaknázatlan ágát.

Cz.

KÜLÖNFÉLÉK.

A HAZAI AGYAGIPAR ÚJJÁTEREMTÉSE. Folyóiratunk fenállása óta gyakran foglalkozott a hazai fazekassággal s több izben utalt azokra az eszközökre, a melyek révén az általában mostoha helyzetben sinylődő iparág fellendülése várható volna. A M. Iparművészeti Társulat kebelében is akadtak szószólói ez ügynek s a választmány a nyár folyamán indokolt föl-

terjesztésben fölhívta Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszternek figyelmét a hazai fazekasság ügyére. A miniszter erre megbízta Horti Pál és Gróh István tanárokat, hogy gyűjtsék egybe a régebbi tipikus formákat s a most készülő munkákat, s hogy az ország több vidékének fazekasait fölkeressék s velük kisérletképpen művészi tervek nyomán készíttessenek egy-egy sorozat edényt. A kisérletek — bár igen szűk körben mozogtak és sem kellő idő, sem eszközök nem állottak még rendelkezésére, fényesen beváltak, úgy, hogy most Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter az egész ország agyag-háziiparának tervszerű és gyökeres regenerálását vette tervbe.

Miként akarja ezt a nehéz, de hálás feladatot megoldani, az alábbi leíratából tűnik ki, mely tervének minden részletébe betekintést enged és láttatja egyúttal azt is, hogy a ki ezt a tervet készítette, nemcsak lelkes ügyszeretettel, hanem a kellő szakismerettel és körültekintéssel végezte feladatát.

Magát a felette érdekes és az ország számos vidékét közelről érdeklő tervet a következő miniszteri leirat foglalja össze:

A hazai fazekas- és általában agyagipar lehető regenerálását tervezvén, elhatároztam ennek egy központból való oly szervezését, mely a kellő műszaki berendezéssel ellátva és teljes garanciát nyujtó művészi vezetés mellett intencióimat és terveimet rendszeresen, egységesen és tervszerűen megvalósítani alkalmas legyen.

Célom, mely egyúttal az egész működés irányát is megjelöli, az, hogy az ország minden agyagiparral nagyobb mértékben foglalkozó vidéke az ottani eredeti minták és — ha alkalmasak — régi tehnikák lehető felhasználásával jellegzetes, csak az illető vidék által űzött háziipart nyerjen, hogy így az egész ország minden egyes vidéke egy-egy speciális jellegű agyagiparral birjon, melyben egymásnak csak a tehnika tökélyében okozzanak versenyt, de egyébként egymást kiegészítsék.

Vonatkozik pedig ez úgy a közönséges főzőedények készítésére, a melyeknél a fődolog az agyag jó keverése és a máz helyes megválasztása, vagyis a lehető legjobb minőség, melynél a hazai, többnyire primitiv edénykészítésről az arra alkalmas, kellő minőségű anyagokkal rendelkező vidékeken át kell térni a külföldön már régen készülő különböző kitűnő minőségű edény-készítésre — nemkülönben a kályhagyártásra, melynek új csempe-formákra, jobb rajzokra és kifogástalan mázakra van szükségük, végül a szorosabb értelemben vett fazekasságra, melybe új mintákat kell behozni, a rikító, ízléstelen festési eljárás helyett új, a finomult ízlésnek megfelelőt alkalmazni — szóval, melyet olyanná kell tenni, hogy a polgári lakásnak ízléses dekorációjává lenni teljesen alkalmas lehessen.

Annak az akciónak tehát, melyet én tervezek, ki kell terjeszkednie agyagiparunknak úgy technikai- mint művészi fejlesztésére, első sorban a házi- és kisipart tartva szem előtt, de e mellett ha, mód van reá, szolgálatot téve a gyáriparnak is, a nélkül azonban, hogy ez utóbbi az előbbit befolyásolhatná.

A végből elhatároztam Budapesten egyelőre három évi időtartamra, egy központi agyagipari műhely felállítását, melynek a jelzett célon kívül még az is a rendeltetése, hogy központi gypszmintázó és öntő műhelye legyen az iparoktatási intézeteknek, azok számára a rajz és mintázás tanításához szükséges gipsz-mintákat megmintázza és sokszorosítsa, hogy így a főhatóságom alatt álló iparoktatási intézetek a célnak mindenben megfelelő gipsz-mintagyűjteményekkel legyenek elláthatók és ezenkívül itt a központban fokozatosan nagyszabású, a hazai iparoktatásnak és ipari érdekeknek megfelelő központi gyűjtemény is létesíthető legyen.

Ennek a központi műhelynek — melynek a szükséges helyiségeket a budapesti felső épitő-ipariskola fogja rendelkezésére bocsátani — célját és rendeltetését az elmondottakban vázolva, főbb feladatait a következőkben kívánom körvonalozni:

1. Összegyűjti az ország összes agyagipari vidékein található agyagokat és azokat ipari használhatóság szempontjából szakszerűen megvizsgálja, illetőleg kipróbálja, még pedig nemcsak a szokásos kis kúpok égetésével, hanem piacképes tárgyak készítésével. Az összes eszközölt próbákról rendszeres gyűjtemény létesítendő és a vizsgálatokról teljesen szakszerű nyilvántartások vezetendők, a melyek — ha az egész ország felvétele így megtörtént — esetleg nyilvánosságra is legyenek hozhatók.

Esetleg korábbi részletekben való nyilvánosságra hozatal ellen sem teszek észrevételt.

MDK

Wiegand bútortervező

A torinói kiáll.-on teljesen berendezett interi
eurje fogja képviselni a tervezőt.

Magyar Iparművészet, 1902. 42.l.

MDK

Wiegand Ede, arany érem

A torinói kiállitás kitüntetései. Magyar Iparművészet 1902. 246.l.

NDK

Wiegand

"villaszoba" magyar temetői fejfák motivumaiból.

Czakó E: A torinói kiállitás. Magy. Iparmüv. 1902.
166. 1.

MDK

Wiegand Ede

e turini nemzetközi ipermüv. kiállításon
kitüntetést kapott. aranyérem

kitüntetésem. Művészet, 1902. 254. l.

Wiegrand Ede

1902. Aurin. Kall
oraz gein.

M. Sparnwezet

1902 246.

Wiegand Ede

Raid

M Ipanweszet

1902. 242 l.

MDK

Thoroczkai Wiegand Ede

Cz: M. temetői fejfák. Magyar Iparművészet 1902.

Kitüntetések

Aranyérem a torinói nemzetközi
iparművészeti kiállításon:
- /Thoroczkai/ Wigand Ede -

M Ű V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
"A turini nemzetközi ..."

/Thoroczkai/ W i g a n d Ede
építész

M Ű V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
"A turini nemzetközi kiállitásról.."

Wiegand Ede /Thoroczkai/
építész

MŰVÉSZET
I.évf. 1902.
364-365.
"Butorok"

W i e g a n d Ede építész

M Ü V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
"A turini nemzetközi kiállitáson.."

W i e g a n d Ede /Thoroczkai/
építész

M Ű V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
"Pályázatok"

Wiegand Ede

Magyar Sparnüvészet, 1902

1. sz. 17–21. o.

Cz. Magyar Temetői fejfák.

Wiegand Ede

Magyar Sparművészet, 1902

V. évf. 4. sz. 175–168. o.

Czakó Elemér: Atorinói kiállítás.

Wiegand Ede

Magyar Sparművészet, 1902

1. sz. 24.0.
különféle.

szorítja le a beszerzési árakat, a melyek egyébként azért sem lehetnek olcsók, mert mint az első példányok árai, általában magasabbak a később készült példányoknál.

Nevezetesen befolyt az árverésen a keresk. m. kir. ministeri forgótőkéből beszerzett tárgyak után 6494·50 korona.
A Beschorner-féle alapból beszerzett tárgyak után 1450·— „
Az állami ipari szakiskolák tárgyai után . . . 928·77 „
A m. iparművészeti társulat tulajdonában volt tárgyak értékesítése után . . . . . 679·— „

Összesen 9552.27 korona.

Tárgysorsjáték.

Jeles hazai iparművészeti munkáknak előnyös és lehetőleg nagyobb mértékben való értékesítése s forgalomba hozatala végett, nagyobb szabású tárgysorsjáték rendezését határoztuk el, a melyre már meg is kaptuk a pénzügyministerium engedélyét azzal a kikötéssel, hogy a sorsolás nyereményei kizárólagosan hazai iparművészeti tárgyak lehetnek, továbbá, hogy az összes nyeremények három héttel a f. évi december hó 28-án tartandó húzás előtt ki legyenek állítva. A sorsjátékra 200.000 drb egykoronás sorsjegyet bocsátunk ki. A főnyeremény egy 30.000 koronát érő művészi, elegáns kelengye ebédlő, mely a tavaszi kiállításban már látható lesz.

E sorsjátékra való tekintettel elmaradt a lefolyt évben, a társulatunk tagjai között eddig szokásos kisebbszerű sorsolás, ennek fejében azonban és a f. évben elmaradó kis sorsolás helyett, társulatunk minden tagjának, a ki a f. évi tagsági kötelezettségének eleget tett vagy tesz, 3—3 drb sorsjegyet adunk díjmentesen, a melylyel busás kárpótlást kapnak az elmaradt kis sorsjátékért.

Szakvélemények. Mintalapok.

Mint az előző években, a lefolyt esztendőben is a kereskedelemügyi minister több ízben bekivánta társulatunk véleményét az iparművészet körére tartozó kérdésekben. Ezek között a legnevezetesebb az, mely a kereskedelemügyi ministerium kiadásában megjelenő Mintalapok iparosok és ipariskolák számára című műre vonatkozik. Miután a szóban forgó mű eddigi kiadójával fennállott szerződés a lefolyt esztendővel lejárt s a minister úr előre kijelentette, hogy kellő befolyást akar biztosítani a társulatnak a mű szerkesztésére és kiadására, társulatunk véleményében egyúttal kiterjeszkedett a föltételekre, a melyek mellett esetleg maga vállalná el a kiadást. A minister úr köszönettel fogadta a munka jövő irányára vonatkozó reformjavaslatainkat, mint annak kiadására nézve tett ajánlatunkat s ennek alapján a műnek eddigi 17.800 korona subventiójának biztosítása mellett, egyelőre három évre, tényleg társulatunkra bízta a Mintalapok szerkesztését és kiadását. Ezzel újabb hatásos eszközt nyerünk feladataink megvalósítására.

Az Iparművészet Könyve.

Nagyjelentőségű esemény nemcsak társulatunk életében, hanem a hazai szakirodalom terén: Az Iparművészet Könyve első Kötetének megjelenése.

Több ízben volt már alkalmunk az előző évek jelentéseiben beszámolni e nagyszabású mű előmunkálatairól. Noha még csak a munkának egyharmada, az első kötet került a nyilvánosság elé, máris konstatálhatjuk, hogy oly alapos s főleg minden jelentősebb hazai vonatkozásra kiterjeszkedő művet nyer az Iparművészet Könyvével a magyar művelt közönség, a melyhez hasonlót a külföld irodalma sem tud felmutatni.

Arról a lelkes fogadtatásról, a melyben a hazai sajtó részesítette, közlönyünk beszámolt. Vétenénk azonban a méltányosság legelemibb kötelességei ellen, ha e helyen nem rónnók le hálánkat társulatunk fáradhatatlan elnöke irányában, a ki az Iparművészet Könyvének szerkesztésével járó, évekre kiterjedő nehéz munkát önzetlenül s szinte példátlan odaadással és körültekintéssel végzi.

A mű második és harmadik kötetének anyaga is jó részben együtt van már s a hátralevő két kötet előreláthatóan rövid időközökben fog megjelenni.

Megjegyezzük, hogy társulatunk tagjai a művet kedvezményes áron kaphatják s pedig kötetenkint 16 korona helyett 11 koronáért.

Wiegand »Bútorok« c. műve.

A vallás- és közoktatásügyi minister úr támogatásával adta ki a lefolyt évben társulatunk Wiegand Ede iparművészünknek „Bútorok" című művét, a melyben 50 lapon sikerültebb terveit közzétette.

Magyar Iparművészet

Társulatunk közlönye, a *Magyar Iparművészet* az 1902. év végével ötödik évfolyamát fejezte be. A lap ezúttal nyolc ívvel lépte túl az előirányzott harminc ívnyi terjedelmet s tartalma a szokott magas színvonalon áll. Külső kiállítása is oly díszes, hogy méltán sorakozik a legelőkelőbb művészi folyóiratok mellé.

Trefort-érem.

A kegyelet és hála érzete indított arra az elhatározásra, hogy módját ejtsük a hazai iparművészet körül kiváló érdemeket szerzett férfiak emlékének méltó megörökítésére. Egyelőre Trefort Ágoston, Lipthay Béla, Zsolnay Vilmos és Keltey Gusztáv emléke iránt óhajtjuk leróni kötelességünket. Az első lépést megtettük azzal, hogy Trefort Ágoston emlékérmére, illetve plakettjére, kiírtuk a pályázatot.

Tagokszáma.

Tagjaink száma a lefolyt évben is állandóan szaporodott, noha számos oly tagot, a ki többszörös fölszólítás ellenére sem tett eleget tagsági kötelezettségeinek, a nálunk szokásos eljárás szerint a tagok sorából egyszerűen töröltük. A tavalyi közgyűlés elé terjesztett kimutatáshoz képest számuk 81 fővel szaporodott. Ez idő szerint van a társulatnak 203 alapító tagja (ezek közül már meghalt 66) és 1539 rendes tagja. Az összes tagok száma tehát 1742.

Másodtitkár.

Idei költségelőirányzatunkban új tételként szerepel a másodtitkár tiszteletdíja. A társulat adminisztrálásával járó, folyton szaporodó teendők indokolják a munkaerő szaporítását. A másodtitkári teendők ellátását a f. évre Czakó Elemérre, az orsz. iparművészeti múzeum és iskola könyvtárosára bíztuk. Fennebb említett indoknál fogva csekély összeggel felemeltük az irodatisztnek s a bazár felügyelőjének fizetését is.

Kilépő vál. tagok.

A jelen közgyűlésnek egyik feladata, hogy az alapszabályok 18. §-a értelmében az 1900. évben megválasztott tagok helyébe újakat válaszszon. A kilépő választmányi tagok: Beck Dénes, Czobor Béla dr., Forster Gyula dr., Horti Pál, Kammerer Ernő, Kriesch Aladár, Morelli Gusztáv, Pap Henrik, Radisics Jenő és Zsolnay Miklós. E szerint kérjük a tisztelt közgyűlést, hogy tíz választmányi tagságra ejtse meg a választást.

Felmentés.

Az alapszabályok 19. §-ának *b)* pontja értelmében a múlt közgyűlés az 1900. évi számadások megvizsgálására megválasztotta Benke Gyula és Hoffmann Alfréd társ. tagokat, a kik a társulat számadásait megvizsgálták. Jelentésüket van szerencsénk a tisztelt közgyűlés elé terjeszteni s kérjük ennek alapján a fölmentést.

Budapest, 1903. április havában.

A választmány.

Magyar Iparművészet
1903. 3. 4.

Ez a munka sok idejét és minden erejét igénybe vette. Kissé szokatlan feladat a kisplasztikai és plakett-művek után egy hat méter magas szobormű. Szorgalmas tanúlmányok után végre megbírkózott a feladattal, s pedig oly sikeresen, hogy Falguière is sietett neki gratulálni. De már akkor megviselte egészségét a munka. Ideges lett s hosszabb ideig szünetelnie kellett. A Garay-szobor jó minőségei azután ujabb munkához juttatták: a király által ajándékozott tiz szobor egyikét, Pálffy tábornokét nála rendelték meg. E művét Párisban kezdte mintázni, de ekkor már sokat szenvedett az idegbaja miatt. Természetes, hogy a munka nem ment úgy, mint a Garay-szobor mintázásának idején. Budapestre küldött szobormintáját korrektúra céljából visszaküldte neki a Képzőművészeti Tanács. Lelki egyensúlyát még jobban elbillentette ez a sikertelenség. Akkor már olyan leveleket irt egyikmásik barátjának, hogy azok komolyan aggódtak érte. Az alattomos pusztító kór napról-napra jobban aláásta fizikumát is s foszladozó idegekkel, megrendűlt erővel mi jót alkothatott volna? Ez a betegség jegyében fogantatott. Másodszor is beküldte: nem volt teljesen rossz munka, sőt voltak rajta olyan részek, amilyenek nincsenek egyetlen budapesti szobron sem. E kiváló részletek mellett annál feltünőbb volt néhány nagyobb lapszus. Ezeket, ha egészsége bírja, könnyen át is alakíthatja. De betegsége rohamosan gyengítette. A második visszautasítás hírére saját kezével verte darabokra művét. S ezzel bezárta művészi pályafutását is.

Kétségtelen, hogy jeles tehetség szállott vele sírba. Gyorsan emancipálni tudta magát a kellemetlen bécsi hatás alól. S végzete talán nem éri utól ily tragikus módon, ha kedves plakettjeit és emlékérmeit, a leheletes finomságú reliefet mívelheti tovább is. A hazai művészeti viszonyok éretlensége azonban oly munkák elvállalására kényszerítette, amelyek gyenge idegzetét túlostúl kikezdték. Amily szép reménynyel kezdődött pályafutása, oly szomorú volt élete hirtelenül bekövetkezett alkonyata. Meghalt április 29-én. A magyar művészvilág őszinte részvéte kisérte sírjába.

DÖMÖTÖR ISTVÁN

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÁLLAMI NAGY ARANYÉRME
SZÁRNOVSZKY FERENC MŰVE

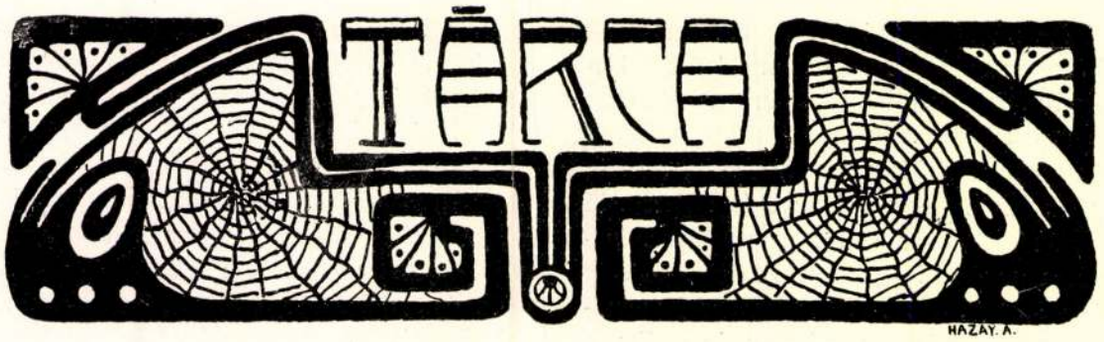

A MAGYAR KERTRŐL

Francia meg német kertészeti munkákat forgatva nem egyszer csodálkozva kérdeztem: lehetséges-e, hogy mi, kertkedvelő magyarok, ennyire kevéssé törődjünk a kertészettel? Hiszen, ha máskülönben nem tudnám, ezek a munkák maguk is meggyőznének arról, hogy mi, a minthogy nem építkeztünk, éppen úgy nem kertészkedtünk igazi, szívből jövő magyaros stílusban soha. Nem tudok ebbe a gyökegeségünkbe belenyugodni. Keresve kutatok egy, csak egyetlenegy valamirevaló forrásmunka után . . . Magyarázom, nem a magvetésről, növényápolásról akarok tudni: azt akarom tudni, ezelőtt tiz, húsz, ötven vagy száz évvel is, minő kerteket szerettünk mi magyarok, mit tartottunk szépnek abban a megrendszabályozott darabka természetben, a melynek kert a neve. Hol kezdtük és hol tartunk most? Egyszóval: magyar kerttörténelmet óhajtanék.

Ilyen magyar könyv nincsen, nem volt és nem is lesz talán. Nem, még ebben az íráskóros világban sem, a mikor mindenkinek van máskülönben mondanivalója.

Nekünk hát nem volt soha valaminő eredeti, kedves, igazán magyar eszménk ezen a téren? Olyan, a melyikről örömmel hirdettük volna: ez a mienk, a mi gondolatunk, a mi alkotásunk: nézzétek és és gyönyörködjetek benne. Bizony mi legfeljebb azt írjuk, nagy rátartian: „ennek és ennek a szép régi kastélyunknak pompás parkja hibátlan francia ízlésű.“ És ezt ugyancsak restelhetjük. Angliában, lám, egy festő, Hont Vilmos nem csekéllette ezt a tárgyat és élete meg művészete feladatául az igazi angol kertnek a megteremtését tűzte ki. És hogy ez mennyire sikerült neki, abból is láthatjuk, hogy úgy tetszik nekünk, mintha angolkert örökidőktől, mindig lett volna. Pedig nem is régóta, csupán a XVIII. század óta van. Csak nagy természetessége folytán látszik öröktől valónak. Fejletlen állapotban, természetes, már régóta kellett léteznie, még mielőtt Hont Vilmos felismerte és kifejlesztette a rejtőzködő alapvonalakat. Mennyire egy az angol kert, mostani tökéletesbült alakjában, a hazájabeli néppel, éghajlattal, ízléssel és szokásokkal, csak az tudja igazán, a ki arrafelé járt.

Volt-e hajdanában magyar kert? S ha volt, minő vala a jelleme, a stílusa? Ezekre a kérdésekre csak rendkívül hézagos, sovány választ ad kulturtörténeti irodalmunk. Báró Radvánszky Béla, a ki oly szeretettel és tudással kereste ezeket a nyomokat, nagy munkájában a következő adatokat írja:

„A lakóház előtt volt az udvar, ennek folytatását a kert képezé. Ezek háromfélék voltak, úgymint: dísz, veteményes vagyis zöldséges és gyümölcsös kert. Díszkertnek 1487—89-ben találom nyomát; az érseknek volt ugyanis Esztergomban a várban díszkertje és a szigeti kertje azonkívül Palotán, Martonoson és Visegrádon. A díszkertész készpénzfizetése 10 dukát és élelem, a többinek csak annyi volt, mint az akkori béreseknek. II. Ulászló menyegzőjének leírója is említi, hogy van a Csepel szigetén a királynénak háza és díszkertje. II. Lajos udvarának számadási könyvében pedig előfordul egy tétel, hogy egy forintért fákat és virágokat vettek. Nagy divatban voltak a lugosok. Széchy Máriát a dévai vár alatti udvarházban megostromolja férje, rosályi Kún István és ő háza ablakán, lugosos kertjén és ennek a vár útjára nyíló kis ajtaján keresztül Déva várába menekül. Bethlen is említ a kertben az alsó út mellett levő rózsafa-lugast. Kertészkönyvem pedig megtanítja, miként kell dió- vagy mogyorófából lugost csinálni. A virágokat előszeretettel ápolták, a XVII. század elején Poltári Sós Klára, özv. Zay Péterné és Révay Ferencné rózsákat és puszpángot küldenek egymásnak. Különösen kedvelhette Lorántffy Zsuzsanna, levélben tudósítja férje Gyula-Fehérvárról, hogy „mind az

Művészet 1903

KIS CSALÁDI HÁZ. OLDALNÉZET
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
WIEGAND EDE TERVE

kiskert és nagyobbik kertedben édesem az virágok igen szépen vannak". Az ily dísz- és várkertekben nemcsak díszfákat, szőlő, rózsafa és egyéb félig kúszó növényekből alakított árnyékos, hosszú lugasokat és nálunk honos virágokat ápoltak, hanem gyönyörködtek a déli, melegebb tartományok növényzetében is és hogy ezeket hidegebb évszakunkban az idők viszontagságától megóvják, üvegházakat építettek. 1606. évben Illyésházy István és a többi fővendégek cselédjeit Újvárban az alant levő üvegházakban helyezik el, hogy szabadon elférjenek. Keglevich Péter is említi, hogy 1650-ben lépcsőket csináltatott a várkertben arra, merre a csárdákba vagy az üvegházba menni. I. Apaffi Mihály fejedelem gondot fordított parkjára Ebesfalván és Fogarason, melynek legnagyobb része árnyas lugasok és rózsaberekkel, az utak pedig hársfával voltak beültetve. Kis cipressus ligeteket patakocskák metszették át, partjuk virágokkal volt beültetve, ezek közt leggyakrabban említtetik a liliom, reseda, kék viola, gyöngyvirág és sárga szarkaláb. Rosmarin és szegfű általánosan el volt terjedve."

Íme, a mult sovány adatai, a melyekből nem formálhatunk kész képet. Hogy állunk ezzel a dologgal a jelenben?

Mireánk a mi kertünk éppen nem jellemző.

Hogy is lenne, mikor kölcsön kérünk és utánozunk mindent, csak az nem jut eszünkbe, hogy mi kezdeményezzünk? Szinte kételkedem, hogy átláttuk volna már valamikor a kertnek, a növénykörnyezetnek teljes becsét. Pedig, remélhetőleg, közelg az idő, mikor a természetnek a mi tetszésünkhöz való gyöngéd hozzáidomítása, sok minden másnál fontosabb és előkelőbb foglalkozásnak fog nekünk tetszeni. A kert és kertészet elválaszthatatlan lesz mindentől, a mi az életet, akár birtoklás, akár foglalkozás, akár gyönyörködés címén, széppé és óhajtani valóvá teszi. A mikor még a legfaragatlanabb sem fogja a kertet csupán egy darab bekerített, fás, füves térségnek nézni, a hol esetleg árnyékot lelünk, ha nagyon süt a nap, s a melynek konyhakert részéből több-kevesebb hasznunk van. Remélhetőleg akkor majd feltámad bennünk az az erő és hév, a mely nemcsak követelni tudja, de meg is keresi, meg is találja azt, a mi az övé, a saját hamisítatlan tulajdonát: a magyar ízlést, a magyar érzést a kertészetben. Meglehet az is, hogy a magyar kertnek az alapvonalai már is megvannak valamerre. Úgy hiszem: valahol a mi magyar természetünk, kedélyünk, ízlésünk rejtekeiben. Megvannak és csak a maguk Hont Vilmosára várnak, hogy összefüggő egészbe rendezkedve, stílussá feljődjenek.

A míg lesz éghajlati, természeti és kedélybeli különbség az emberek között, addig mindig lesz eltérés az építkezésükben, öltözködésükben, kerté-

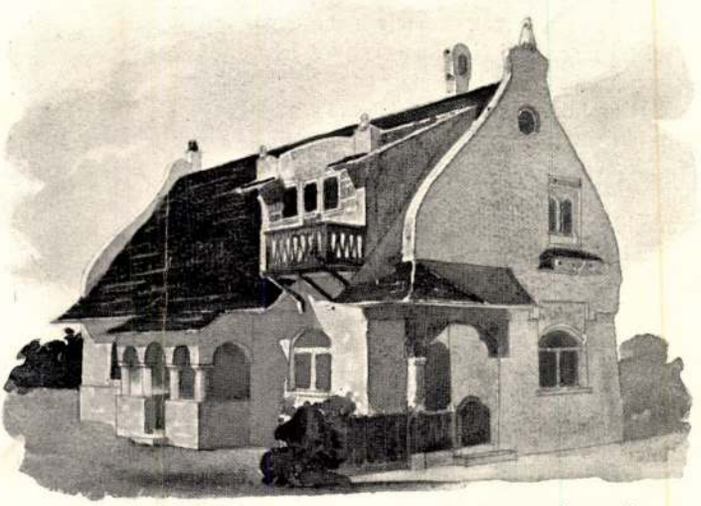

KIS CSALÁDI HÁZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
WIEGAND EDE TERVE

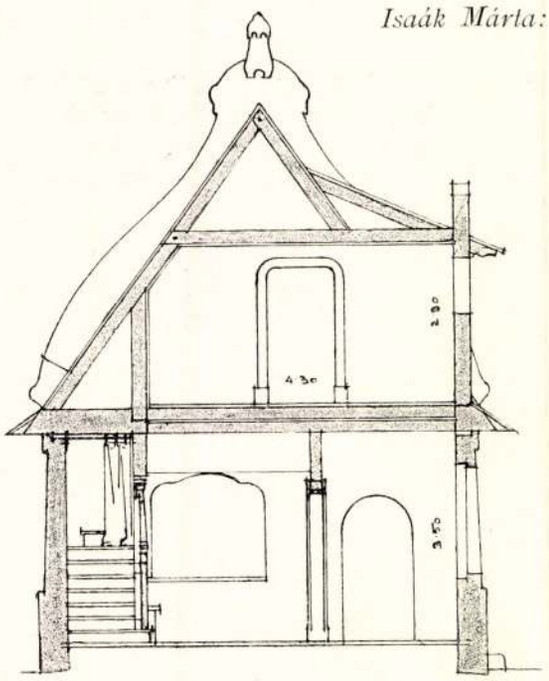

KIS CSALÁDI HÁZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
WIEGAND EDE TERVE

szetükben is. Önként következik ebből, hogy a kertben, a kertészkedésben is kell lennie olyan dolgoknak, a melyek a mi magyar ízlésünknek különösebben megfelelnek ... Akár meg is lehetne rá esküdni, például, hogy magyar embernek sohasem jutott volna eszébe az élőfájából kígyó, vagy teve formáját nyirbálni — idegen példa nélkül. Azt, a mi megmondja nekünk, magyaroknak, hol jó lennünk, a szemünk hol pihen meg, a kedélyünk hol vidul fel, azt az ízlést kellene kissé ápolni, felszabadítani, gyakorolni ...

Ez a felszabadítás azonban nem jelenti, hogy dobjunk el most, mindjárt, haladék nélkül, minden formát és anyagot, a mely nem egyenesen a mienk. Mi maradna? Nem, ez csak azt jelenti, hogy míg az igazi, keresetlen magyar kert kialakul a próbálgatásainkból, addig is töltsük meg az idegenből átvett formákat, a magunk ízlése szerinti tartalommal. Mihelyt ez megtörténik, az idegen forma magától szétmállik és lépésről-lépésre, mintegy magától teremtődik meg, ha nem is valami kiáltóan kiváló magyar kertstílus, de sok jellemző magyar motivum alakulhat ki s lassan-lassan úrrá lesz az idegen elemek felett. Nekünk, magyaroknak parkunk tulajdonképpen nincs is, se francia, se angol értelemben; a németes „műkerteket" meg egyenest gyűlöli magyar ízlésünk és nem is fogadta be soha. Nekünk a „nagy kert", meg a „kis kert" a kedves, az igazán nekünk való. Időjárásunk, a magyar földnek formációja is ezeket követeli.

A mi magyar kertünknek a szépségét nagyon ritka vidéken bízhatjuk csupán nagy zöld gyepterekre, afféle pázsitos rétekre, meg a fák, bokrok tartós levéldíszére; a francia ízlés meg igazi gyökereket nem verhet a természetünkben. Mi azon vagyunk, hogy szerethessük a kertünket, s hogy szinte a kertünk is viszont szeressen bennünket. Hogy tehetné pedig, ha kinozzuk, agyonnyirbáljuk a a gyermekeit, a növényeket? És hogy legyen nekünk kedves a kertünk, ha nem tartozik szorosan hozzá a napi érdekeinkhez, az egész életünkhöz, hanem csak mint kiváló alkalmakra való díszterem, fáradtsággal megteremtett cicomázottságával köti le muló érdeklődésünket?

De ne legyen a mi magyar kertünk vadon sem, a hol meg ismét fel van áldozva a cél a teljesen neveletlen természetnek. Mi hívei vagyunk a természetnek és a természetességnek, de bizonyos emelkedettséggel párosuljon mind a kettő. Úgy, hogy szinte meglássék mind a kettőn, hogy valami jobb, szebb felé tör belső hivatottságánál fogva. Ugyanez az elv érvényesüljön a kertünkben, a kertészetünkben is.

Ha ennek az általános elvnek megtudjuk adni a magyar szinezetet, úgy nincs más tenni valónk, mint minden árnyalatban, minden részletben, híven törekedni az összhang után, s oly igaz, oly magyar stílust nyerünk minden különös és mesterséges tervezgetés nélkül, hogy örökké kielégítést kereső és azt csak az igazán szépben meglátó szemünknek szüntelen gyönyörűsége fog benne telni.

A mi a dolognak gyakorlati oldalát illeti, hihetetlenül sok lenne a tenni, de még csak a mondani valónk is. De reméljük, hogy akadnak majd lelkes magyar kertészek, a kik e jelben megmagyarosítják kertünket is.

ISAÁK MÁRTA

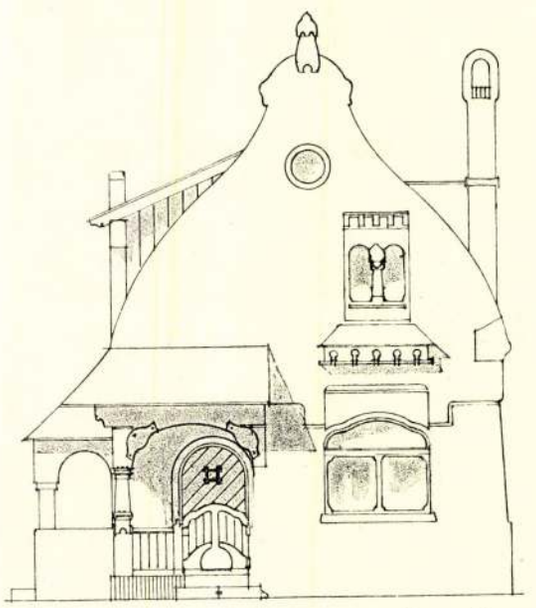

KIS CSALÁDI HÁZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
WIEGAND EDE TERVE

HAZAI KRÓNIKA

KIS CSALÁDI HÁZAK tervrajzaira hirdettünk pályázatot ez év elején. Tizenkilenc szerző küldte be munkálatait, hatvankét rajzlapon. Méltánylandó a pályázók buzgalma, mert a feladat, a melynek megoldására vállalkoztak, egyike a legnehezebbeknek. Százszor könnyebb egy budapesti bérpalotát szerkeszteni, mint egy csakugyan magyaros, olcsó és művészies kis családi házat. Mert a cifra bérpalotánál százféle sablón áll a tervező rendelkezésére, a művészies kiképzést pedig Budapesten leggyakrabban úgy oldják meg, hogy készen kapható gipsz- és pléh-diszítményekkel ragasztják tele a homlokzatot. Ámde az, a mit pályázatunk feltételeiül szabtunk, merőn új feladat. Kicsiny összegen, 11—13,000 koronán felépíthető házat kivántunk, a mely a legkényelmesebb beosztást nyujtja, a milyent egy közepes sorsú polgárember igényelhet. Azonfelül ne legyen puszta szerkezet, hanem a terv a maga egészében magyarosnak hasson. Jól tudtuk már eleve, hogy elsőrangú megoldást nem várhatunk mindjárt az első kisérlettől. S ha több terv mégis becses ötleteket, egészséges ideákat helyesen alkalmazott, magyaros formákat mutatott, úgy már ez magában véve is igazolja a pályázat kiirását. Rendkivül fontosnak és komoly feladatnak ismerjük a magyaros ízlés terjesztését, még pedig éppen a kis családi házon, a pályabiróság is erre az álláspontra helyezkedett s ily szempontból vizsgálgatta a beérkezett műveket. A rövidre fogott birálati jegyzőkönyv az ügy komolyságához mérten az egyes terveknek hiányait a rendesnél bővebben sorolja fel, abból a célból, hogy a tervelők okuljanak és további munkálkodásuknál szem előtt tarthassák e szempontokat.

A pályabiróság a következő jegyzőkönyvet szerkesztette és írta alá:

Jegyzőkönyv a „Művészet“ által kivánt kis családi házak tervpályázatáról.

Jelen vannak: Lechner Ödön, Balogh Loránd, Jámbor Lajos, Gerő Ödön, Lyka Károly, a biráló bizottság tagjai.

Birálat a beérkezett pályaművekről:

1. „Székely kapu.“ Alaprajz kezdetleges. Hálószobája rendkivül kicsiny, az előtér sötét. A homlokzat kiképzése nem magyaros, a tető rendkivül drága, az előirányzott összegből fel nem épithető.

2. „Magyar szellem.“ Az alaprajztól bizonyos praktikus beosztás nem vitatható el, de a gazdasági szempontnak nem felel meg túlságos tagoltsága miatt. Homlokzata magyaros formákban van tartva s a költségvetésnek megfelel, előadása ügyes és tetszetős.

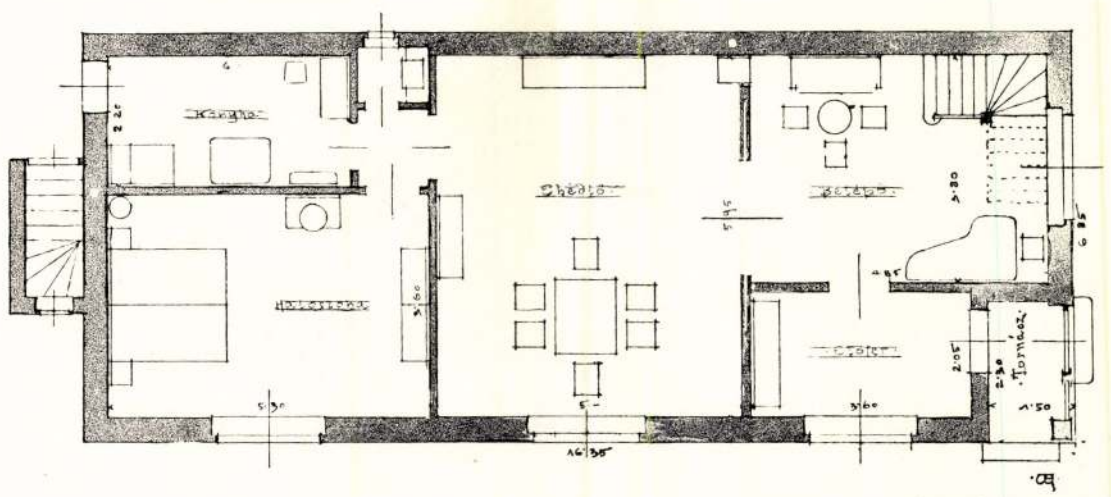

KIS CSALÁDI HÁZ. ALAPRAJZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
WIEGAND EDE TERVE

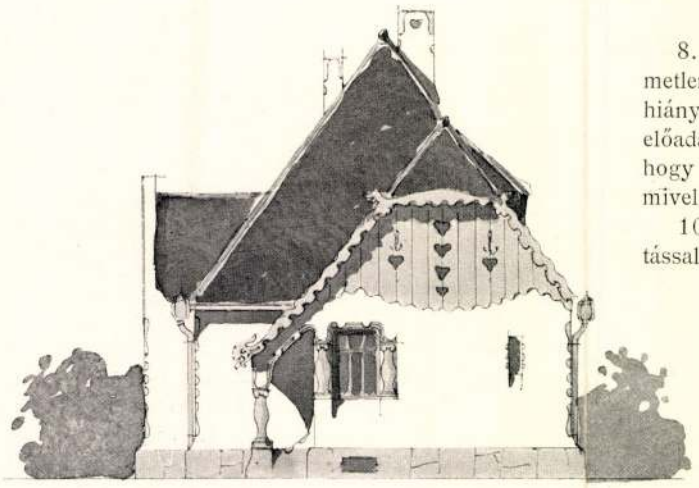

KIS CSALÁDI HÁZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
LECHNER JENŐ TERVE

3. „Parva domus, magna quies.“ Az alaprajz nagyon komplikált, a kényelmes lakhatás rovására. A homlokzat közel áll a konvencionális villastílushoz és egyes részletektől eltekintve új, művészi és magyaros formákat nem mutat, de nagy szorgalommal van rajzolva.

4. Piros-fehér-zöld kör (rajzolt). Alaprajza egyszerű, áttekinthető beosztású, kényelmes, különös tekintettel van a gazdasági és kényelmi szempontokra. Beépített területe aránylag igen csekély ugyan, azonban a kivetett összegből megvalósítható, a használatnak megfelelőbb, nagyobb méretben is. Homlokzata magyaros és művészi formákat mutat. Különösen megdicsérendő az eredeti felfogás és a művészi eszközökkel való takarékoskodás.

5. „Otthon 2.“ Az előírt költségből fel nem építhető. Az alaprajz csekély változtatással nem rossz. Homlokzata konvencionális és dacára a magyar stílű részleteknek jellegében nem magyar.

6. Piros szív (rajzolt). Alaprajza kezdetleges és semmiképpen sem tér el a falun ma is dívó kényelmetlen és parasztos beosztástól. Felépítése az előirányzott költségből nem futja ki. Homlokzati kiképzése jóval magasabban áll az alaprajz felett, kitünik különösen a kedves művészi primitivitással, a melylyel magyaros hangulatot ad a háznak.

7. „IV. 17.“ Az egész terv primitiv, gyakorlatlan, kezdő kézre vall.

8. „Udvarház.“ Alaprajzi beosztása célszerű és kényelmes, azonban a méretekben, különösen a mellékhelyiségek méreteiben túlpazar, a kivetett összeg $1\,^1/_2$-szeréből sem építhető fel, némi módosítással és takarékossággal elfogadhatóvá lehet. Homlokzatán látszik az a törekvés, hogy eredeti legyen, de a motivumait rosszul választotta meg és nem alkalmazta konstruktiv módon.

8. „Sweet home.“ Alaprajza elhibázott, kényelmetlen, előtere sötét, tulajdonképeni előszobája hiányzik. Homlokzati kiképzésében és különösen előadásában sok ügyességet mutat. Hibája azonban, hogy a háznak csarnokszerű jelleget ad és semmivel sem árulja el a belső beosztást.

10. „Magyaros.“ Alaprajza csekély változtatással elég célszerű volna, de túlnagy méretei folytán a kivetett összegből elő nem állítható. Homlokzatában magyaros törekvések nyilvánulnak, bár a magyar stíltörekvéseket félreérti.

11. „Huba.“ Alaprajzi beosztása kényelmetlen, a kivetett összegből a ház fel nem építhető. Komplikált, beosztása célttévesztett. Homlokzatáról ugyanaz áll, a mi a 10. számúról.

12. „Otthon.“ Nem felel meg a pályázat feltételeinek, sem nem művészi, sem nem magyaros és minden tekintetben kezdetleges. Valóságos tipusa a vidéken nagyon elharapózott építőmesteri munkának.

13. „Cumania.“ Szerző a régi magyar kunsági kis kúriából indul ki, inkább etnografiai anyaggyűjtés, semmint architektura, s mint olyan figyelmet érdemel.

14. „Magyar.“ Erről is az áll, a mit már említettünk, hogy a magyaros motivumok félreértésével igyekszik magyaros hangulatot elérni. Különben kezdetleges munka.

15. „Fészkem.“ Alaprajza igen sok művészi és értékes gondolatot mutat. Különös dicséretet érdemel az ebédlő és hall összefoglalt elrendezése. Sajnos, az alaprajznak sok és gyökeres hibája van. Hiányzik a fürdő- és cselédszoba; a konyha, ebédlő és hálószoba közötti kapcsolatot egy csupán $1\,^1/_2$ □ m. nagyságú helyiség közvetíti, a melyre még

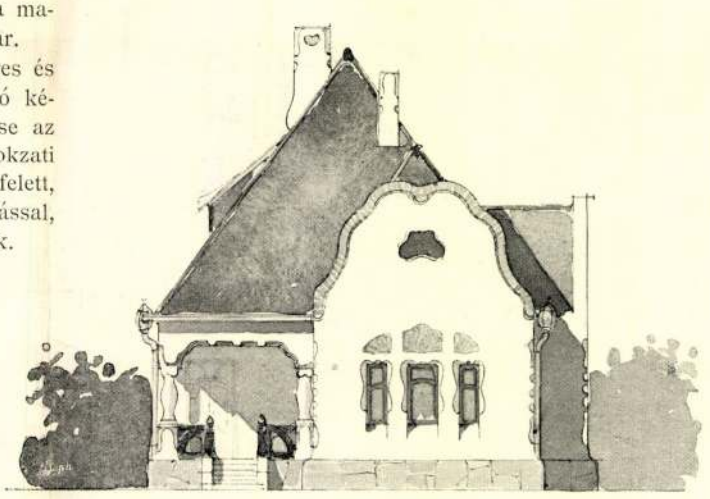

KIS CSALÁDI HÁZ
DÍJAZOTT PÁLYAMŰ
LECHNER JENŐ TERVE

WIEGAND EDE.
POHÁRSZÉK.

KÉSZÍTETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

Magyar Iparművészet
1903.

WIEGAND E.
EBÉDLŐ.

KÉSZÍTETTE
MOCSAY JÓZSEF.

EBÉDLŐ.
MAHUNKA IMRÉTŐL.

WIEGAND EDE.
LEÁNYSZOBA.

KÉSZÍTETTE
MAHUNKA IMRE.

HORTI PÁL.
SZIVARSZEKRÉNYKE.

KÉSZÍTETTE
JAISER GYULA.

A LAKBERENDEZÉSI TAVASZI KIÁLLÍTÁS.

Erőteljes kulturális mozgalom idején jó, ha néha egy pillanatra megállunk és körültekintünk. Csak akkor állapíthatjuk meg, hogy körülbelül hová jutunk, ha meggondoltuk, hogy honnan jöttünk.

Ily erőteljes mozgalom van nálunk már évek óta az iparművészetben, és a jelenlegi, eseményszámba menő lakásberendezési kiállítás eléggé indokolja, ha egy pillanatra megállunk és körültekintést tartunk. Így tán bepillanthatunk iparművészetünk további fejlődésébe.

Hivatottak és nem hivatottak már ismételten megkisérelték, hogy a műiparnak egy meghatározott utat írjanak elő és e sorok irója sem szabadulhatott ettől a hibától. Megkiséreltem már többször, hogy a műipart egy elméletileg kiszabott irányba tereljem, de be kell vallanom, hogy sikertelenül. A gyakorlati élet és az abban működő ezerféle erők hatalmasabbak, mint az egyesek eszméi, legyenek ezek még oly jók is. A művészetben is érvényt szerez magának az a hatalmas materialisztikus törvény, mely szerint a gazdasági viszonyokból eredő helyzetek mindenkor legyőzik az eszményi irányzatokat.

Tessék csak visszaemlékezni, hogy milyen volt a fejlődés az utolsó évtizedekben. A kilencvenes évek elejéig műipari piacunkat oly annyira uralta a külföld, különösen Bécs, hogy alig tartották lehetségesnek, hogy valamikor magyar műipar legyen. Különben a magyar műipar megteremtése hazánkban is bizonyos ellenállásra talált, mert sokan — kik nem a szavak tartalmát, hanem azoknak hangzását vizsgálják — azt hitték, hogy nevetséges lenne műiparról szólni ott, hol még ipar sincs.

Azonban a fenköltebb gondolkozásu és bátor férfiak, kik át voltak hatva a magyar műipar fontosságának eszméjétől, nem riadtak vissza semmiféle ellenvetéstől vagy nehézségtől. A kicsinyes és korlátolt körülmények ellenére is bátran hozzáfogtak a munkához.

Még mindannyian emlékszünk azokra a karácsonyi kiállításokra, melyek az Andrássy-úti Iparművészeti Muzeum régi helyiségeiben voltak. Természetesen akkor még nem fektettek súlyt a nemzeti stílus megteremtésére, vagy az eredetiségre, sőt még a kiállított tárgyak igazi művészi jelentőségére sem; a fődolog a „Made in Hungary“ volt. Mindenekelőtt meg akarták mutatni, hogy Magyarországon is tudnak készíteni bizonyos munkákat, melyekről azt hitte a közönség, hogy azok csakis külföldön állíthatók elő.

Ily körülmények között természetesen nagyobb súlyt kellett fektetni a tehnikai, mint a művészi részre. Egyszerüen utánoztuk a külföldi sablonokat, gondolkozás nélkül eveztünk a történelmi stílusok kiszapult medrében és csak egygyel törődtünk, a gondos tehnikával, a csinálás módjával. A tehnikai haladás és új tehnikai eljárásoknak meghonosítása volt a jelszó, s őszintén örvendtünk, ha e téren valamelyes eredményt tudtunk felmutatni.

Ennek az irányzatát elősegítették a kilencvenes évek első felének kedvező gazdasági viszonyai. Mert ezek a gazdasági viszonyok nemcsak egy csomó új iparüzemet teremtettek, melyek fölvették a versenyt a külfölddel, hanem gyarapították a közönség fogyasztóképességét is. A termelés és a fogyasztás fokozásával a tehnika mellett természetesen a művésziesség is kezdett előtérbe nyomulni.

Megerősítette ezt az a nagy művészi reformmozgalom, mely akkor indult meg Nyugat-Európában.

Noha nehéz dolog ilyen mozgalmaknak időpontját egész pontosan meghatározni, azonban aligha tévedek, ha azt állítom, hogy műiparunk forduló pontja a millenniumi kiállítás idejére esik.

Ekkor szorult először háttérbe a tehnikai rész, sőt mondhatnám inkább házi discussio tárgyává lett, míg kifelé inkább a művészi esség fektették a fősúlyt.

Ugyanebben az időben kezdődött meg a stílus-harc, jobban mondva a harc a művészi kifejezésért.

A művészi iparosok, valamint a vevő közönségnek nagyobb része még teljesen a mult hatalmában volt és egyedüli üdvét a történelmi stílusokban látta. A művészek és a műbarátok vezető szellemei azonban másként gondolkoztak. Ezek már akkor belátták, hogy valamint Nyugat-Európában, úgy nálunk is csak akkor van jövője a műiparnak, ha modern úton halad. Habár ezt senki nem vitatta, még sem tudta közülük egy sem biztosan megmondani, hogy milyennek kell a modern stílusnak lenni. Vegyük-e át egyszerűen azt, a mit másutt megteremtettek, vagy valami újat teremtsünk sajátunkból? Közülük egy egész sereg, e sorok irója is, igaz meggyőződéssel az utóbbiért szállt síkra. Így keletkezett a magyar stílus eszméje, mely ellen oly sokat küzdtek és melyen oly sokat gúnyolódtak. Engem ehhez az eszméhez semmi esetre sem a sovinizmus vezetett, hanem tisztán a művészi és esztétikai szempont. Egyrészt, a modern eszmével szemben ellenmondást láttam abban, hogy egyszerűen átvegyük azt, a mit másutt teremtettek. Hisz a modern eszme magva az egyéniség érvényesülésében gyökerezik, mely mindegyik művésztől megköveteli, hogy műveiben a saját Én-jét, a saját fölfogását juttassa kifejezésre. És a mi egyesekre áll, sokkal inkább áll egy nemzetre. Minthogy azonfelül a régebbi magyar műiparban sok igen érdekes és feldolgozható motivumot találtam, nagyon természetes, hogy teljes erőmből egy magyar népies stílus érdekében szálltam síkra.

Hogy gondolat-menetem nem volt felületes, bizonyítja az a körülmény, hogy később, külföldön sokfelé ugyanaz az eszme merült fel, t. i. mindenütt népies nemzeti művészetet akartak teremteni. Ha mind ennek ellenére nem volt ennek nálunk olyan sikere, mint azt reméltük, úgy ennek semmi esetre sem maga az eszme az oka, hanem csakis a mi gazdasági és az ebből eredő szellemi állapotaink.

Habár nagy soviniszták vagyunk a politikában, gazdaságilag — és ennek következtében szellemileg — mégis folytonfolyvást külföldi forrásokra vagyunk utalva. Gazdasági és társadalmi hátramaradottságunk következtében még nem rendelkezünk annyi erővel, hogy egy önmagunkból kiindult modern szellemi mozgalom számára elég táplálékot nyujthassunk. Már most akár akarjuk, akár nem, be kell ismernünk, hogy a művészetben is a külföld hatása alatt állunk. Ezzel még semmi esetre sem mondtam azt, hogy a külföldit egyszerűen utánozzuk. Ellenkezőleg. Mert azt, hogy ez sem művészi, sem célszerűségi szempontból sem engedhető meg, legjobban az a körülmény bizonyítja, hogy a külföld egyszerű imitatorjai ép úgy hajótörést szenvedtek, mint azok, kik a kizárólagos magyar stílusért szállottak síkra. Modern művészeink közül ezt nagyon sokan nem fogják elhinni. Mert látszólag nálunk a nemzetközi modern szellem győzött.

Ha azonban közelebbről vizsgáljuk a dolgot, majd meggyőződünk, hogy nálunk mégis különös irányban fejlődik a modern szellem. A szakember a jelenlegi bútorkiállításon valószinűleg meglátja, hogy egyik-másik dolog hasonlít ehez vagy ahoz az irányhoz; emlékeztet egyik-másik művész munkájára; azonban egy tárgyról sem állíthatja, hogy ez teljesen német, vagy angol, belga, vagy franczia,

mint ez az előbbeni kiállításokon elég gyakran előfordult.

Ennek oka ismét viszonyainkban keresendő.

A mi közönségünk még sokkal kevésbé itél önállóan, semhogy az abszolut eredetiséget be tudná fogadni. — A pièce unique-nek még nincs nálunk valódi értéke. Sőt a közönség nagy része inkább azt kivánja, a mi már jónak bizonyult, vagy általában amit szépnek ismernek. Minthogy külföldön sok előkelő házban már otthont talált a modern műipar, ennélfogva művelt közönségünk szintén megbarátkozik vele. E mellett azonban egyidejűleg valósággal ösztönszerűen azt követelik, hogy ez a modernség különös viszonyainkhoz alkalmazkodjék.

Az angol célszerűség és kényelem mindenkinek imponál és a legtöbben épp oly széles, hatalmas, massziv berendezéseket szeretnének, mint az angolok. De minthogy lakóhelyünk beosztása, életmódunk és a rendelkezésünkre álló anyagi eszközök nincsenek angol mintára szabva, tehát ha mi átveszszük az angol célszerűséget és kényelmet, úgy ennek, viszonyainknak megfelelőleg, változtatásokon kell átmennie.

Hasonlóképen áll a dolog a tehnikai és művészi kivitel tekintetében, melyet nemrég csodáltunk meg a skót lakásberendezésnél, mely az Iparművészeti Muzeumban volt kiállítva. Mindnyájan megbámultuk a skótok ügyességét, a melylyel egyszerű diszítő motivumokkal tudtak hatni, legyőzve az anyag részéről fennálló legnagyobb nehézségeket. Épp úgy megcsodálták azt, hogy még a legkisebb, legjelentéktelenebb részlet is a lehető legpontosabban készült. Ha azonban arról volt szó, hogy mennyibe kerül az ilyen munka, akkor még a legkényesebbek is a fejüket rázták.

És ez érthető is. Még a legraffináltabb műbarátaink sem élnek Londonban a „páva-szem“ korszakában, mint az esztétikusok South-Kensingtonban mondani szokták. Nem érzik szükségét ama kicsiny és titokzatos szenzációknak és nuance-oknak, melyeket csak a legelkényeztetettebb szemek vesznek észre. Hiányzik nekik a hyperkultura által előállott csaknem túlvilágias érzékenység. Műérzékük reálisabb, sőt mondhatni nyersebb és egészségesebb és azt kívánják, hogy a mi a művész intenciója, azt minden tépelődés nélkül az érzékek észrevegyék. Azért ama skót raffinementból csak bizonyos, inkább külsőségek és részletek voltak alkalmasak arra, hogy viszonyainknak megfeleljenek. Ha majd egyenkint tárgyaljuk a kiállított szobákat, látni fogjuk, hogy a skót befolyás mily módon érvényesült nálunk.

A francia modernitás természetszerűleg még kevesebb befolyással volt műiparunkra. A XV. és XVI. Lajos korából fönmaradott stílusok, melyek hagyományosan az Objet d'art-ra törekszenek, a modernebb stílusok közül a legszeszélyesebb luxus-stílusok és rendkivüli anyagi áldozatokat követelnek. Ez persze, tisztán pénzügyi okokból is ellentmond viszonyainknak és a mellett nem is felel meg a vevő közönségünk egész mivoltának és ízlésének, — még az igen jó módúaknak sem — hogy a fősúlyt egyes dísztárgyakra fektessék.

A belga Van der Velde által megindított modern stílusnak volt a legnagyobb kilátása nálunk sikerre. Minthogy elvben tisztán a szükségszerűségen alapszik, a szépséget csak a logikus konstrukcióban és az anyag helyes alkalmazásában keresi, úgy látszott, hogy ez illik leginkább jellemünkhöz. Mert valamint ez a stílus a normális szokástól eltérő vonalvezetésének ellenére, alapjában véve mégis józan, épp úgy mi is, a többi kulturnéptől eltérő páthosunk és hevesebb véralkatunk mellett is voltaképpen józanok vagyunk. Hisz mi — kiket mindenütt lovagias nemzetnek neveznek — egyenesen melegágya vagyunk az okosan kiszámított politikai taktikának, jogi fogásoknak és müvésziesen konstruált államformáknak.

Ezért sokáig azt hittem, hogy lehetséges lenne Van der Velde elveit a mi műiparunk irányadójává tenni.

Azonban ez csak félig sikerült. Mint a tények bizonyították, kénytelenek voltak ezek az — esztétikai, valamint praktikus szempontból kifogástalan — eszmék viszonyainkhoz alkalmazkodni. Valamint anyagilag még nem haladtunk annyira, hogy viszonyainkat nyiltan, a maguk valóságukban föltárhatnók az egész világ elé és szeretünk egy kevés port hinteni a világ szemébe, hogy ne hallja a panaszt, mely nemcsak egyesekre, hanem az egész államra és az összes állami intézkedésekre vonatkozik — épp úgy áll a dolog kulturális életünkkel, mely még nem eléggé előrehaladott, hogy ne szorulna bizonyos csillogó csecse-becsékre és elavult lim-lomokra. Ugyanez megvan a műérzéknél is. Az egyszerűt, mely csak strukturájával és logikus szükségszerűségével hat, nálunk nem tartják szépnek. Valamint a szónoklatot rhetorikai frázisokkal, úgy minden műipari munkát művészi frázisokkal kell fölcicomázni, hogy nálunk igazán értékesnek tartsák.

Azért érthetőnek tartjuk, ha művészeink és műiparosaink munkáikat némely, a valódi esztétikával nem épen megegyező frazeologiával megtoldják. Ezt nem úgy kell venni, mintha művészeink bizonyos engedményt tennének a vevőközönségnek. Nem, művészeink — kik miként a közönség is, az egész környezetünk befolyása alatt állnak — és ezért igaz meggyőződésükből erednek ezek a frázisok.

De még tovább megyek. Nem tartozom a teoretikus esztétikusok közé, kik egy művészi teoriát fogadnak el és aztán azon keresztül-kasul lovagolnak a valódi életen, tekintet nélkül annak követelményeire. Nálam nem az adja az irányt, hogy milyennek kell valaminek lenni, vagy hogyan kell valaminek fejlődni, hanem hogy valóban hogyan fejlődött. És e szempontból végül azt is ki kell jelentenem, hogy bizonyos feltételek mellett még a történelmi stílusok maradványaival is megbékülök. Hisz mi nagyban és egészben konzervativ nemzet vagyunk. Nálunk az előttünk lejátszódó jelen motivumait is a multban keresik. Lépten-nyomon ősi alkotmányunkkal, őseink hősi tetteivel és ehez hasonlókkal dicsekszünk. Ily, teljesen a multtól átitatott szellemi irányzat mellett, hogyan volna lehetséges ép a művészetben teljesen szakítani a multtal? Mint a modernség híve ugyan fájlalhatom ezt, de mint kritikus, kire nem a maga óhaja, hanem a tények a mérvadók, egész érthetőnek találom, hogy nálunk nemcsak a művészileg ki nem képezett vevők, hanem a művészek és műipar-űzök sem szabadulhatnak teljesen a történelmi stílusok hatása alól.

II.

E fejtegetések után bizonyára érthető lesz, ha a kiállított lakberendezések egyenkinti ismertetésénél nemcsak más szempontokból indulok ki, hanem egészen más módszert követek, mint az előző években ugyanezen a helyen tenni szoktam.

Akkor két mozanatra fektettem a fősúlyt. A tervező művésznél fontosnak tartottam egyrészt, hogy az uralkodó irányok közül melyikhez csatlakozik az illető, és másrészt, hogy az általa tervezett bútor megfelel-e céljának. Ily módon meg akartam vizsgálni, hogy művészeink mennyiben alkalmazkodnak a praktikus életben a művészet követelményeihez. Mert akkor még a legtehetségesebb művészeink is csak kisérleteztek. Hasonlóképpen gondosan megfigyeltem a készítés módját is, mert műiparosaink is akkor még kezdők voltak az új irány szellemében való munkálkodásban.

Ma már azonban szerencsésen túlestünk mindezeken a nehézségeken. Művészeink már nem kisérleteznek többé, hanem csaknem mindannyian teljesen

céltudatosan dolgoznak. Ennek következtében már nem az a feladata a kritikusnak, hogy minden egyes részletet megvizsgáljon, hanem azt kell megállapítania, hogy a művész elérte-e intencióját? Míg kezdetben a művészeknek szükségük volt szigorú önfegyelmezésre, addig a mai előrehaladottabb fokon még némely szeszélyt is meg lehet nekik bocsátani. Azelőtt, ha egy művész csak egy lépéssel is eltért az útról, az a veszély forgott fenn, hogy az illető nem halad a helyes úton és többé nem találja meg a helyes utat. Ha pl. az előző években azt láttam, hogy valamely szekrénynél a kapcsok nincsenek szervi összefüggésben a szerkezeti részekkel, vagy hogy az ékítményes részek túlságosan gazdagok, vagy hogy az összforma ellentmond a szerkezetnek, akkor ezt mindig kiemeltem és elítéltem. Nem azért, mintha szeretnék gáncsoskodni, hanem hogy ha a kritika azt akarja, hogy értéke legyen, úgy nevelő hatással kell birnia. Ezt a nevelő hatását azonban kétféleképpen érheti el. Meg lehet kisérleni, hogy vagy a művészekre hassunk nevelőleg, vagy a közönségre. Az első akkor van helyén, ha a művészet és a művészek még kezdő fokon, a kisérletezés stádiumában vannak. Az utóbbinak akkor kell életbe lépni, ha a művészet és a művész már bizonyos önállóságra jutottak.

Nevetséges volna, ha ma valaki a modern impresszionisztikus művészet megkritizálásával azt akarná elérni, hogy ebből fejlődjenek a művészetek. Ez épp oly esztelen és haszontalan lenne, mintha valaki a rennaisance-ot és empir-művészetet, ebből a — mondhatnám — német professzorszerű nézőpontból akarná megitélni.

Nem. Ily bevégzett tényekkel szemben nézetem szerint a kritikusnak csak az az egy feladata lehet, hogy azokat megmagyarázza és közelebb hozza a közönség érzelméhez és értelméhez.

És ha műiparunk, amennyiben ezt a mostani kiállítás keretében megállapítani lehet, még nem érte el azt a teljes érettségét (mint az általam felhozott analógiák), mégis azt hiszem, hogy nálunk is ideje már, hogy a művészeket magukra hagyjuk és arra kell törekednünk, hogy a közönséget neveljük a művészetre.

A következő sorok csakis a közönségnek szólnak. És *ha e soroknak sikerülni fog* e lap olvasói közül csak egyet is fölvilágosítani műiparunk lényegéről és egyes művész tulajdonságairól és az illető ennek révén jobban meg fogja érteni ama művész munkáit: akkor elérték céljukat.

III.

E fejezetet, mint a hogy illik, Horti Pállal kezdem, minthogy őt érte ama megtisztelő feladat, hogy tervezze és berendezze az Iparművészeti Társaság által rendezett sorsjáték főnyereményét képező díszes kelengye-ebédlőt.

Horti tanárra még mindannyian emlékezünk abból az időből, a mikor még kezdő volt. Noha sokféle változáson és befolyáson ment keresztül, mindamellett mindenkor és mindenütt volt benne egy jó adag sajátosság. Elsősorban számítom ide vonalait. Saját hatalmas testi terjedelmének megfelelően tervezeteiben is mindig hiányzott a női takarosság és kecsesség. Akár a belgáktól, akár az angoloktól, vagy akár a szeszélyes bécsiektől nyert impresszióját követte, az idegen művészeten mindig utat tört magának nyomós egyénisége. Mindig férfias, erőteljes volt, sőt néha sok is volt a jóból. Hányszor nem kellett székeinek, fauteuil-jeinek vagy divánjainak túlszéles alakját szemére vetnem. Ezzel a férfias lényeggel volt összefüggésben az, hogy mindig a praktikus célt tolta előtérbe. Érzékeny hangulatok, finom, aprólékos részletek sohasem voltak Horti sajátosságai. Ő úgyszólván a grand-bourgeois azok között a művészeink között, akik műiparral foglalkoznak. Munkáinak, minthogy komolyak, külseje sohasem nagyon pompázó, min-

dig tekintettel van a bútor praktikus céljára, hogy azok leginkább a nagybourgeois szükségleteinek és igényeinek feleljenek meg, ki nem épít magának külön palotákat, hanem még saját házában is nagy bérlakással elégszik meg; ki első sorban bútorainak használhatóságára és jóságára van tekintettel, és minden áron távol akar állani a különlegességektől.

Ez a cél vezette Horti tanárt, mikor a mostani ebédlőjét csinálta. Ő maga a katalógusban a következőképp fejezi ezt ki:

„Az ebédlő alapeszméje a könnyen kezelhető gyakorlati céloknak megfelelő formákból indul ki. A bútorok profilok nélkül legömbölyített élekkel készültek és a fényezésre való tekintettel szétszedhetően lettek megalkotva."

Célját teljesen el is érte. Minden egyes tárgy célszerű. Az asztal szilárd konstrukciója mellett is könnyen kezelhető, a székek fölötte kényelmesek. Minden szekrényszerű bútor nagyszerűen helyezhető el egy ebédlő számára szükséges berendezésben. A praktikus feladatok mellett a diszítési célokat semmiképpen sem hanyagolta el. Horti tanár mindenesetre joggal távol tartja magát mindenféle pompától, azonban érvényre juttatja azt a gazdagságot, melylyel jogosan lehet dicsekedni. És pedig egyrészt akkor, mikor a zárt szekrény fölé nagyon ügyesen üvegszekrényeket tesz, hol az ezüstfélék dekorativ hatása érvényesülhet, anélkül, hogy kihívóan hatnának, és másrészt nemcsak a fölhasznált fa kiválasztása, hanem a vasalás és a többi hozzátartozó dolgok által is.

A fényezett palizanderfa mindenesetre komolyan és előkelően hat és ez a hatás még fokozódik a széles vonalokban és a diszkrét szinezésü művészies intarzia diszítés által, mely rózsafából és ébenfából készült. Ehhez nagyon jól illik az egészen lapos ezüst veret, melynek bágyadt fénye enyhíti a bútor sötét szinét.

Külön dicséretet érdemelnek a világítótestek, melyek világítás tekintetében nemcsak felette célszerüek, hanem a mellett igazi művészi izlésre is vallanak.

Habár teljes elismeréssel adózom Horti tanárnak, mert ebben az ebédlőben művészi tudását és akaratát csaknem teljes érettségében juttatta kifejezésre, mindamellett igazságtalanság lenne, ha nem látnám be, hogy mily nagy része van a sikerben azoknak a műiparosoknak is, kik Horti tanár tervezetét megvalósították.

Mert, hogy egy műipari tárgy elkészüljön, ahhoz nem elegendő, hogy egy jó művész elkészítse a tervezetet és egy jó iparos gondoskodjék a kivitelről. Ehhez még egy harmadik dolog szükséges: az iparosnak a művészt meg is kell értenie, alkalmazkodnia kell annak eszméjéhez és egyéniségéhez.

Horti tanárnak ez alkalommal szerencséje volt, hogy csaknem mind ilyen iparosokkal dolgozhatott. Az asztalosmunka, melyet Vukovics és Kaufmann szállított, minden tekintetben kitünő és épp oly jelesek a bútorvasalások — melyeket Ludwig Ede készített — valamint a vitrinák fémmunkái.

Fölötte nehéz feladata volt Kiessling Rudolf és fiai cégnek, mely az öt — antik ezüsteléssel és csiszolt üvegekkel ellátott — elektromos csillárt szállította és a cég legnagyobb dicséretére válik, hogy feladatát igazán kifogástalanul teljesítette. Épp ily dicséretet érdemel Burger A. és Hoser Viktor is.

Az előbbi műhelyéből kerültek ki a köszörült szegélyü üvegezés, a tükör, valamint a fémfoglalatok, az utóbbitól pedig az óra. Az összes — egyszerüsége által kitünő — ezüst eszköz, bárkié is legyen a főnyeremény, bizonyára rendkivüli örömet fog neki szerezni. Az ezüst eszközöket Horti tervezete után a dicséretesen ismert Bachruch A. cég szállította, az elegáns üvegkészletet Kossuch J.; mig a porcellán készletnek igen pontos és finoman kivitt rajza Hüttl Tivadar edényfestészeti műhelyében készült. Ezen előkelő ebédlő keretéhez igen jól illik

Agbaba Odelának — Horti tanár tervezete szerint — szőtt szőnyege.

Végül meg kell említenem, hogy a tarka ablakokat Waltherr Gida, és az ablakfüggönyöket valamint a kárpitosmunkákat a jelességéről ismert Gelb M. és fia cég állította elő. Ez a szoba, melyet mindenképen hazai erők készítették, vevőközönségünk legnagyobb igényü és legtartózkodóbb részét is két dologról fogja meggyőzni. Először arról, hogy a nálunk annyira kigúnyolt „Secessio"-tól nincs mit félni. E szobában, hol a multnak, a történelmi stílusnak a legkisebb viszhangja sem található, de a mely egyszersmind távol áll minden modern túlzástól, valószinüleg még a konzervativabb izlés is kiengesztelődik a modernítással. E szobában mindenki arra a meggyőződésre juthat, hogy lehet az ember teljesen modern és a mellett polgáriasan komoly és egyszerű.

És ha ez a szoba remélhetőleg a modernitás egynémely eddigi ellenségét meg fogja nyerni a modern eszmének, egyben az illetők valószinüleg arról is meggyőződnek, hogy semmi esetre sem kell külföldre menni, ha jól, szépen és a jelen kor izlésének megfelelően akarnak berendezkedni, hanem, hogy művészeink és műipar-üzőink ma már oly jó dolgokat készítenek, hogy még a legelkényeztettebb izlést is kielégíthetik.

Különös sajátosságú művész Wiegand Ede, kinek a kiállításon 3 összefüggően berendezett szobája és egy fogadóterme van. Wiegand eddig — Hortival teljesen ellentétben — a nuance, a csaknem feminisztikus szeszély hangulatnak volt a művésze. Nagyon szivesen emlékszünk vissza ama csaknem nippes-szerü boudoirokra, melyeket Wiegand az azelőtti kiállításokon mutatott be. Szerkezeti eszméi mindig gyöngédek, diszesek és csaknem idegesen karcsúak voltak. Mintha ifjú leányillat — bizonyos csipkedő, csaknem perverz parfummel vegyítve — áradna Wiegand munkáiról. Azonban való igaz, hogy mindig volt rajtuk bizonyos művészi „je ne sais pas quoi", melyet csak érezni lehet, de megmagyarázni nem.

Ez utóbbi sajátosságok megvannak most is szobáiban, noha egyébként nagyban különböznek Wiegand régebbi munkáitól. A karcsú szerkezeti eszme helyébe mindenütt a szélesség és a nehéz súly lépett, fiatal leányillat helyett csaknem túlságos erőteljesség lep meg bennünket és csak egy dolog marad a régi Wiegandból: az artistikus „je ne sais pais quoi", valamint a csípős csaknem perverz parfum.

A három szobát — egy háló-, egy reggelizö- és egy uri dolgozószoba — egy mindenképpen egységes gondolat és egységes hangulat uralja. Az első két fényezett mahagonifából készült szobát, valamint a fényezett padukkfából készült dolgozószobát, majdnem kizárólag sík lapokból rótták össze. Alig lehet észrevenni egy szerkezeti vonalat, oly széles és vaskos mindegyik rész kivétel nélkül. És hogy benyomásunkat erősitse, a szobákat aránylag kissé magasabbra vette, az ablakokat pedig szélesre szabta, a hálószobában és az ebédlőben a szekrényeket és a tálakat a falba eresztette, hogy ez által a laposszerüség benyomását még jobban fokozza. Ugyanaz a célja a hálószobában a két négyzetes prizma alakú pillérnek, a melylyel az erőteljes benyomást akarja fokozni.

Hogy milyen hangulat árad ezekben a szobákban, azt nehéz meghatározni. Bár ezek a bútorok mindenképpen modernek, bár kiméletlenül szakítanak mindenféle történelmi stílussal, mégis van bennük valami középkori grandseigneuri hangulat. Ha a feudalizmus mégegyszer föléledne, úgy nagyon jól el tudnám képzelni azt, hogy egy modern feudalis úr — kinél azonban a régi fegyvereket a coupon-vágó olló helyettesíti és a büszke vértezett paripák helyébe az őrülten száguldó automobil lép, a ki mindamellett tudatában volna az egykori várurak teljes hatalmának és méltóságának — jól érezné magát ezen berendezkedésben.

Ugyanily szellemi állapotnak felel meg a dolgozószoba, mely igen alkalmas arra, hogy méltóságával és arányaival minden belépőnek imponáljon.

Elárulja azonban azt, hogy a tulajdonos nem valami nagy szellemi kapacitás, mert a hatalmas bútor-konstrukció közt fölállított könyvszekrény csak semmitmondó duodez kiadások számára van berendezve. Minden — a három szobában levő további tárgy — a hatalmas világító-testek az ágyaknál, az előkelő kárpitozások, nagyszerűen alkalmazkodnak az összhangulathoz. Minthogy ezenfelül a tehnikai kidolgozás, (a háló- és reggeliző-szoba Schmidt Miksa bútorgyárából, a dolgozó-szoba pedig Mócsay József kiváló műhelyéből származik) teljesen megegyezik a művész intencióival, elhallgathatom egyik-másik kifogásomat és minden további nélkül szerencsét kívánhatok Wiegand Edének ehhez a munkájához.

A művész sajátossága azonban leginkább fogadó-termében domborodik ki. Mindjárt a belépésnél meglepetve állunk meg és különös érzés szállja meg az embert. Első pillanatban nem tudjuk, valjon elragadtatva csodálkozzunk-e, vagy haragudjunk? Azonban nem lehet oly gyorsan szabadulni e teremből. Az ember késik egy darabig és aztán bizonyos hidegséget érez, mely azonban nem hat fölfrissítőleg, hanem valami különös bűnös hatással van az emberre. Ez a fehér szoba olyan, mint az ártatlan gyermekálom, melyet perverz áradat vesz körül. Ezt a benyomást tette legalább én rám.

Én azonban e benyomás okairól számot akartam magamnak adni. Azt hiszem, az ok főleg abban keresendő, hogy az összes formák, melyeket Wiegand ez alkalommal használ, szélesek, hatalmasak és férfiasak, míg az áthuzatuk mindenképpen leányos. Itt vannak pl. a divánok és fauteuilök. Formák, melyeket — egy komoly dolgozószobából kikerülve — barna vagy zöld bőrrel szoktak bevonni, míg Wiegand fehér angorabőrrel vonja be azokat. És valamint a pamlagok, úgy minden más tárgy is fehér e szalonban. Fehér bőrök födik a padlót; a falakat fehér, durván fröcskölt mészhabarcscsal vakolták és fehér a lamberia is, melyet itt csak fehéren fényezett fából készítettek, eredetileg azonban fehér márványból terveztek. Kiegészíti a termet a szintén fehér márványból készült nyitott kandalló és a világos, jávorfából készült asztalok. A nőies jelleg még az által is fokozódik, hogy az összes berendezett tárgyak sarkai gömbölydedek, az asztaloknak nincs egyetlen szögletük sem; még a lamberiából hatalmasan előretörő négyszögletes konzolok is gömbölydedek.

Az erős fehéret még fokozza a menynyezetről beáradó fény; csak félénken vegyülnek e fehér szímfóniába más színek. Így a kiálló konzolokon zöld kúszónövénynyel diszített böcklinkék Zsolnayféle eozinvázák állnak és a keskeny oldalon a kéménynyel szemben egy kék tükrű, virágdíszszel gazdagon ékesített, kicsiny félköralakú vízmedence van.

A márványburkolatba azonkivül minden egyes konzol közé dombormű van beillesztve (modern lapos dombormű sokkal jobban illet volna ide, mint az olasz renaissance munkák öntvényei, miután ezek nem is illenek a plafond alatti körben futó domborművekhez.)

Habár az egyes formák és az egyes motivumok, melyeket Wiegand e teremben alkalmaz, semmiképpen sem tarthatnak számot különös eredetiségre, a terem nagyban és kicsinyben mégis magán hordja Wiegand sajátosságának bélyegét. Ama finom érzék, amaz artistikus „je ne sais pas quoi“, melyről az előbb beszéltem, itt még fokozottabb mértékben jut kifejezésre. És akár szimpatizál az ember velök, akár nem, a művészies benyomást nem lehet tőlük megtagadni.

Wiegand egy konyhaberendezést is állított ki, melyet Mócsay József kitü-

SZALON.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

SZALON.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

URI DOLGOZÓ.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOS-
MUNKÁT KÉSZITETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

REGGELIZŐ SZOBA.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

URI DOLGOZÓ.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOSMUNKÁT KÉSZÍTETTE
MÓCSAY JÓZSEF.

HÁLÓ SZOBA.
SCHMIDT MIKSÁTÓL.

TERVEZTE
WIEGAND EDE.

KONYHA.
TERVEZTE
WIEGAND EDE.

AZ ASZTALOSMUNKA
MÓCSAY JÓZSEFTŐL,
A TŰZHELY ÉS
ÖBLÖGETŐ
RÉVAI OSZKÁRTÓL,
A RÉZEDÉNY
JANCSURÁK
GUSZTÁVTÓL VALÓ.

nően készített ama tervezet szerint, melylyel Wiegand az iparművészeti társulatnak a múlt évben kiírt pályázatán az első díjat nyerte. A konyha jó benyomást tesz a háziasszonyokra, épp úgy, mint Révai Oszkárnak valóban praktikus gáz-takaréktűzhelye és Jancsurák Gusztáv szép rézedényei.

Mielőtt átmennék ama négy szobához, melyek az előcsarnok és a mellette lévő kupolacsarnok körül csoportosul-

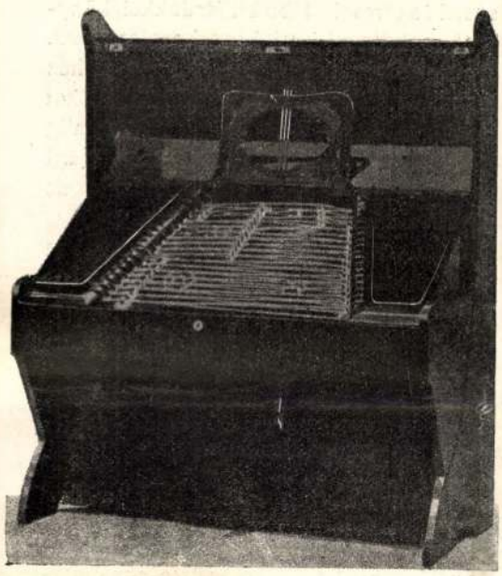

FERDE HELYZETBE HOZHATÓ CIMBALOM.
TERVEZTE JENEY JENŐ.
KÉSZÍTETTE BÁNYAY VIKTOR.

nak, előbb az előcsarnokról és a kupolacsarnokról akarnék egyet-mást elmondani.

Maróthy (Rintel) Géza által tervezett, egy kissé a bécsi szecessióra emlékeztető kapun át — (melynek szép reliefjet Kann Gyula tervezte) — az előcsarnokba jutunk, melynek Rabitz-falait Maróthy igen érdekes fényhatásokra használja fel. A mennyezet alatt áttört szalagot vezet, melynek nyilásaiban különféle színű üvegek vannak elhelyezve. Ebbe nyílik a Horti Pál által tervezett s Maróthy által diszített kupolacsarnok, melyet nyolc román márványoszlop tart. Az oszlopok körül széles ornamentum kúszik egész modern ízlésben, mely az oszlopok fölött virágos, lombkoszorúzott domborulatba megy át. A művész ezzel jelképezni akarta, a mint a modern művészet átfonja és új virágzásra fakasztja a régi művészetet.

A kupola közepén áll Maróthy (Rintel) Géza kútja, melyről a katalógus következőket mond: A síró nők kútja cseppenkint pergeti a vizet, olyanformán, mint a könyhullás. Kávája aranyozott alapra helyezett, áttört mintával van diszítve. A kút feneke üveg és alulról kapja a világosságot.

A kút alapeszméjében van valami fájdalomszerű és e miatt alig illik a lakberendezkedésbe, habár kivitelében, mely Minne belga szobrász munkájára emlékeztet, érdekesen és művésziesen hat.

Ha ki is tudnék engesztelődni a kúttal, de az oszlopok fölötti maskarónokkal, (melyek szintén Maróthytól származnak) — melyeknek fájdalmasan félrevont szemeik és szájüregeik világítási célra szolgálnak — soha, de soha. Ez a sajátságos ötlet valóságos testi fájdalom érzését kelti bennem.

E berendezkedés körül csoportosuló négy szoba — melyeknek bútora Thék Endre gyárából származik, míg a kárpitos-munkákat Gelb M. és Fia állította elő — a történelmi stílusnak a modern stílussal való kiengesztelődését akarja jelképezni. Habár én — mint a modern eszmének a föltétlen híve — teljesen lehetetlennek tartom az eszmének ily úton, azaz történelmi és modern motivumok kombinációja által való megvalósulását — mégis be kell látnom, hogy e négy szobában sok dolog nagyon művészies, ízléses és teljes elismerésre érdemes.

Ha eltekintünk az elvi követeléstől és ha a bevezetésben fölemlített okoknál fogva elismerjük a történelmi hangulat jogosultságát, úgy e négy szoba teljesen igazolva van, különösen, ha az iroda-

lomban használt azt a mondást, hogy „minden genre meg van engedve, csak az unalmas nem", a műiparban oda módosítjuk, hogy minden genre jogosult, csak a művészietlen nem.

A hálószoba a történelmi stílusnak a modern stílussal való legszervesebb összeolvadását mutatja. Habár bútorai empire-alakokban vannak tervezve, még sincs bennük semmiféle építészeti motivum, úgy hogy az ember a modern vonalvezetés benyomását nyeri. Hogy a famunkálatok, valamint a betétek, melyek ébenfából, padukkfából, elefántcsontból és gyöngyházból készültek, tehnikailag kitünők, nem szorul külön dicséretre, minthogy Thék munkáinál ezt már megszoktuk. Ízléses a kárpitosmunka is, mely nemcsak a nyoszolyánál, hanem a fali diszítésnél is a lamberia és szalag helyébe olasz csipkét és selymet alkalmaz. Egészen empirestílusban készült a szalon is, csak kevés vegyülék van benne egyrészt XVI. Lajosból, és másrészt Biedermayerből. Eltekintve az empirformától — melyről tán különbözők a vélemények — meg kell adni, hogy itt a szineknek igen ízléses összhangulatát találták el, mely e teremnek határozottan előkelő nyugodt karakterét biztosítja.

Az ebédlő naturalisztikus faragványoknak gazdag alkalmazása által tűnik ki és általában arra törekszik, hogy bizonyos kényelmes luxust mutasson, amilyet gazdag polgárházakban gyakran lehet látni. Ugyanez áll az uri dolgozószobáról is.

Míg azonban az étkezőben a formák inkább a modern irányhoz közelednek, addig a dolgozószobában inkább a renaissance, barok és modern formák vegyülékét találjuk.

A bevezetés fejtegetéseinek megfelelőleg praktikusan igazoltnak találjuk e négy szobában többé-kevésbé nyilvánuló konzervativizmust, különösen azért, mert kitünő tehnikai munkával párosul.

Ezek után áttérek a kiállítás többi berendezkedéseire. Horti ebédlője mellett egy billiard-termet találunk Lefkovics J. és társa budapesti gyárából. Tervezője, Messinger Lajos megkisérelte, hogy ezt az eddig csak nagyobb kastélyokban és magánpalotákban föltalálható berendezkedést, gazdagabb *polgári* viszonyok keretébe is beilleszsze. A szoba modern stílusban készült, meglehetősen egyszerű és a középutat tartja be a társalgó- és játékterem közt. A billiárd szintén modern stílusban készült, mely ellentétben az eddig szokásos, csaknem várszerű és otromba lábú billiárdokkal, könnyű, mondhatni kiváló szerkezetet mutat. Ily módon nem volna valami nehéz dolog bérlakásokba is billiárd-szobákat berendezni, míg eddig tudvalevőleg alig lehetett találni alkalmas szobát a billiárd számára, és akinek volt billiárdja, az alig gondolhatott költözködésre.

E helyen említem az étkező-teremben levő modernizált formáju érdekes és okosan megszerkesztett cimbalmot, melyet Jeney Jenő terve nyomán Bányay Viktor készített.

Jó női lakószobát állított ki Menyhért (Méderl) J. Miklós terve nyomán Hajts Jakab, mint a Bútorcsarnok tagja. Menyhértnek az volt a célja, hogy egy egyedül álló hölgy számára alkalmas szobát csináljon, mely egyaránt szolgáljon lakó- és hálószobául. Célját el is érte, a mennyiben az egyszerű praktikus bútorok a szalonszerűekkel váltakoznak, a nélkül, hogy — bizonyos luxus kifejtése mellett is — az egyszerű, szerény polgári viszonyok határát túllépnék. Különösen örvendetes azonban az, hogy az egyszerűsége mellett sem könnyű feladatot a készítő ízléssel és gondos munkával oldotta meg.

E női lakószoba párja, a szintén Menyhért (Méderl) J. Miklós által tervezet garszonszoba, mely ugyancsak lakó- és hálószobát egyesít magában, csakhogy választófal osztja ketté a szobát. Az asztalosmunkát König Izidor, a kárpitosmunkát Burányi Lajos (mindketten a Bútorcsarnok tagjai) készítették. Itt ugyanazokat

az előnyöket találjuk, melyekkel már az előző szobában találkoztunk, tehát az ott elmondottak erre is vonatkoznak.

Soraimat Undi (Springholz) Mariska fölötte kedves gyermekszobájával zárom be. Úgy formailag, mint diszítés tekintetében nagyon jól illik a gyermeki kedély naivitásához, a nélkül, hogy mellőzte volna azokat a praktikus követelményeket, melyeket ily szoba igényel.

APPLIKÁCIÓS MUNKÁVAL DISZÍTETT PÁRNÁK. TERVEZTE ÉS VARRTA UNDI S. MARISKA.

Az egyedüli, melyet megváltoztatva szeretnék látni, az az összhang, mely egy kissé komolynak tűnik fel nekem. Meg kell azonban jegyeznem, hogy ennek főleg a színes ablak az oka, és ha azt onnan elvennénk, akkor megkapnánk a kellő világosságot, mely nélkülözhetetlen egy gyermekszobában. Megjegyzem, hogy az asztalosmunkát Petrik és Morent asztalosok készítették, a bútorokon levő összes festés, a szobának függönyei, párnái, hímzései stb. mind jórészben maga a tervező művésznőnek kézimunkája.

Ime befejeztem kiállítási sétámat. Talán azt fogják találni, hogy én, aki az előző években a kritikában oly szigorú voltam, ki a mellett, hogy elismertem a jót, mindig kiméletlenül kerestem a hibákat és nyilvánosan meg is róttam — egyszerre a „jó bácsi" lettem és mindent dicsérek, még azt is, a mi ellenkezik személyes ízlésemmel.

Be kell vallanom, hogy nehezemre esett a dolog. Minden lépten-nyomon kritizálni akartam, és elég gyakran teljes írói fegyelmezettségemre volt szükség, hogy kritikai megjegyzéseimet elnyomjam. De megtettem. Nem azért, mintha tekintettel lettem volna a művészekre és műiparosokra, hanem a közönségre voltam tekintettel. Mert azt akarom, hogy e sorok neki magyarázzák meg e kiállítást, és nem a szakértőknek. És a közönségre amúgy is meglehetősen közömbösek a szakszerű részletek.

Diner-Dénes József.

17*

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM EX-LIBRIS KIÁLLÍTÁSA.

Akkor néhány évvel ezelőtt egy-egy gyűjtő, könyvbarát, avagy címertudós az ex-libris-re terelte a figyelmet, mindig meg kellett neki magyaráznia, hogy mi is az voltaképpen. Hogy az nem más, mint az a cédulácska, a mit régi könyvekbe ragasztva látunk s a melyen a könyvgyűjtő címere vagy esetleg csak neve van fába vagy rézbe metszve, itt-ott díszszel és rendesen azzal a felirattal ellátva, hogy „Ex-libris meis“ (könyveimből), — a honnét az egész ex-libris nevét is nyerte.

Nagyon világos, hogy az ex-libris nemcsak a tulajdonjog jelzésére szorítkozik, hanem a mellett díszítő szerepe is van. S ebből a szempontból tekintve tartozik tulajdonképpen az iparművészet körébe. Közelről érinti a sokszorosító-művészeteket. Mert a könyvtábla bélésére ragasztott lapocskán a névjelzésen kívül látható még legtöbbször címer, ambléma, szimbólum stb. is, szóval olyan kompozició, a mely alkalmúl szolgálhat grafikus művészeti alkotás létrehozására.

Mindezeknél fogva az Iparművészeti Múzeum ex-libris kiállítása nemcsak művelődéstörténeti, hanem művészettörténeti jelentőséggel is bír. A kiállítás három fő része: I. magyarországi ex-librisek; II. külföldi modern ex-librisek, és végül III. bepillantás a sokszorosító technikába átöleli lehetőleg azt az anyagot, a mit az ex-libriséről tudnunk kell. A régi magyar ex-librisek azoknak az elkallódott szellemi kincstáraknak az emlékeit tartják fenn számunkra, a melyek ha a szélrózsa irányában szétszóródtak is idők múltán, mindenkor figyelmeztetnek bennünket, hogy a magyar kultúra alapköveit ott rakták le, azok, a kik tudományszeretetből könyveket gyűjtöttek. Ez egy fejezet a magyar művelődés történetéből. A külföldi modern ex-librisek csoportja bemutatja azt, hogy mily széles alapon folytatódik külföldön az, a mit Dürer, Burgkmair, Holbein, Lucas Cranach, Jost Amman, Bartolozzi, Boucher, Chodowiecki stb. a múltban gyakoroltak. Ez pedig egy darab a jelen művészetéből.

A régi magyar ex-libriseket megelőzőleg a kiállítás keretén belül be lettek még mutatva szintén magyar anyaggal az ex-libris előzményei és testvérei is. Eredetileg ugyanis a könyvgyűjtő nevét kézírással jelezte a könyvön, vagy mint a reneszánsz színdús alkotásain a Korvin-kodexeken látjuk, címerét festette bele. Érdekes ezek közt Waloch Mátyás lőcsei plébános 1517-ből való kéziratos bejegyzése a könyv hovátartozása felől, a melynél az írás kolofonszerűleg háromszög alakban van elrendezve. Zlÿwarich figyelmeztetése 1555-ből inkább jó ízű tréfa, három „prÿchket“ igér benne a könyvtolvajnak. Mindezek az igen tiszteletre méltó sárga lapok abból a korból valók, mikor még vagyont értek a könyvek s az iránt való szeretetet kezdték már diszítő kedvteléssel kifejezni.

Ugyane csoporthoz tartozik Rákóczy György erdélyi fejedelem komoly és előkelő rézveretű címerrel diszített bibliája, valamint Brandenburgi Katalin olvasókönyve és néhány super-ex-libris (kötéstáblára nyomott) diszítésű könyv is.

Az igazi ex-librisek a könyvnyomtatással egyidejűleg lépnek fel. Már az első nyomtatott könyvek megjelenésével szokás volt részint a tolvajok ellen, részint hiúságból a táblára ragasztani kis cédulán azt, hogy kinek tulajdona a könyv. Gazdagabb emberek és könyvtárak megengedhették maguknak azt a fényüzést, hogy a réz- vagy fametsző mesterrel szép képecskével keretezett vignettát csináltattak könyveik számára, a melyet aztán minden egyes példányba maguk ragasztottak be. Ezek különálló cédulácskák voltak, többé-kevésbbé nagyobb gonddal készítve.

Az ex-libris jelentősége egyrészt tehát abban áll, hogy az elveszéstől óvja a könyvet; másrészt abból a szempontból is fontos, hogy egy-egy könyvtár anyagát szétszóródás után is összeállíthatóvá teszi; végül pedig fokozza a könyvgyűjtő önérzetét, a ki oly módon jelöli meg ezáltal a tulajdonába kerülő könyveket, hogy azok mindenike az ő személyének emlékét lesz hivatva fentartani.

Az ex-libris így nagy adag személyi motivumot tartalmaz. Elárulja a könyvbarát származását (címeres ex-librisek), ízlését, sőt nem egyszer bepillantást enged lelkébe is. Epigrammszerű rövidséggel megalkotott képecske illusztrálja rendesen, hogy a gyűjtő minő alapgondolattal szerzi be könyveit és szellemi élete milyen irányban mozog. Nem rit-

MDK

Toroczkai Wiegand Ede

ebédlő butor

Almási Balogh L: A karácsonyi kiáll. Magyar Iparművészet 1903. jan. 1. 1-28. l. képekkel.

MDK

Wiegand Ede

Wiegand Ede. Pohárszék. Készitette Mócsay József
Repr.
Wiegand Ede. Ebédlő. Készitette Mócsay József.
Repr.
Wiegand Ede. Leányszoba. Készitette Mahunka I.
Repr.

Magyar Iparművészet, 1903. 7,8,9.lap

MDK

Toroczkai Wiegand Ede

csillár

Almási Balogh L: A karácsonyi kiáll. Magyar Iparművészet 1903. jan. 1. 1-28. l. képekkel.

MDK

Wiegand Ede

A kiállitáson három összefüggően berendezett szob
baja és egy fogadóterme van. Egy haló-, egy reg-
gelizó- és egy uri dolgozószoba.

Cikk: A lakberendezési tav.kiall.

Magyar Iparművészet, 1903. 115.lap

MDK

Wiegand Ede

Szalon. Tervezte Wiegand Ede. Schmidt Miksától. Repr.
Szalon. Schmidt Miksától. Tervezte Wiegand Ede. Repr.
Uri dolgozó. Schmidt Miksától. Tervezte Wiegand Ede. Repr.

Magyar Iparművészet, 1903. 117, 118.l.

MDK

Wiegand

Karácsonyi kiáll. Magyar Iparművészet 1903. 16.1

MDK

Wiegan Ede

Reggelizó szoba Schmidt Miksától.Tervezte:Wiegand Ede. Repr.
Háló szoba Schmidt Miksától.Tervezte:Wiegand Ede.Repr.
Konyha.Tervezte Wiegand Ede. Az asztalosmunka Mócsay Józseftól. Repr.

Magyar Iparművészet, 1903. 119, 120.lap

MDK

Wiegand Ede

Kis családi ház. Alaprajz. Dijazott pályamű Wiegand Ede terve. Repr.

Művészet, 1903. 203. lap

MDK

Wiegand Ede

Az Iparművészeti Társulat lakásberendezési kiállitásan, négy szoba meg egy konyha butorait tervezte Wiegand Ede.

Dömötör István: Modern szobák.

Uj Idők, 1903.II. 70-71.lap

MDK

Wiegand Ede

Kis családi ház, dijazott palyamú Wiegand Ede terve. Repr.
Kis családi ház, dijazott palyamú, Wiegand Ede terve. Repr.
Kis családi ház. Alaprajz.Dijazott palyamú. Wiegand Ede terve. Repr.

Művészet, 1903. 202, 203.lap

MDK

Vigand Ede

konyhabutor terv

Szakirodalom. Magar Iparmüvészet, 1903. 303. l.

MDK

Wiegand Ede

Kis családi ház.Oldalnézet. Dijazott palyamű.
Wiegand Ede terve. Repr.
Kis családi ház.Dijazott palyamű Wiegand Ede terve. Repr.

Művészet, 1903. 201.lap

MDK

Wiegand Ede iparművész

A Magyar Iparművészeti Tarsulat kiadta Wiegand Ede iparművésznek "Butorok" c. művét, amelyben 50 lapon sikerültebb terveit tette közzé.

Cikk: A Magy.Iparművészeti Tarsulat jelentése.

Magyar Iparművészet, 1903. 3.sz.

MDK

Wigand Ede, ip.müv. terv. Mahunka Imre, müasztalos. Kivitelezö.

Leányszoba.

Magyar Iparmüvészet. 1903. 9.kép.

MDK

Wiegand Ede

Uri dolgozó,repr.

Hálószoba, repr.

Konyha,repr.

Magyar Iparművészet 1903. 119,120.l.

MDK

Wiegand Ede

Szalon,repr.

Uri dolgozó, repr.

Reggeliző szoba, repr.

Magyar Iparművészet 1903. 117,118,119.l.

Vigand Ede

Wod

M Sparmveiet

~~1[illegible]~~ 1903. 299.

Wigand Ede

Eduard Wiegand Budapest, ein ungarischer Gewerbe-Künstler. Írta: Lyka Károly. Innen-Dekoration (Darmstadt), 1903. márciusi szám.

(Művészet 1903. 150. l.)

Markusfalva. A régi Jár, a
erti pavillon felvétele.
9). Szepességi műemlékek: a
de... lvi, odorini, kakaslomnitzi, pop-
epesbélai, nagyszalóki kéthajós templom
árdi, podolini és szepesszombati harang-

ás (1928). A régi Buda és Pest polgári

Pest polgári lakóházai. II. füzet.
k Magyarországban.
ar falu.
: Barokk polgári lakóházai.

ézetünk tanárainak és tanulóinak ezen
kérjük további munkánk támogatását
sorozatát megrendelni, illetve megvenni

nellett 1—1 füzet, vagy 1—1 csoport
8 füzettel, füzetenként 10 pengős árban,
t után 10%,
el, a póstaköltségek külön megtérítése

ncs befejezve, a 9. füzet, mely Sopron
ozni, munka alatt van s a jövő nyáron

Wiegand Ede

inod

Magyar Pályaratok

1903. 7 sz. 6-7 l.

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Engedély

.....

a műhelyfőnök vag
aláírá

8. sorsz. Műhelyi minta. —

M.D.K.

Wiegand Ede, építész

családi ház terve egyik díját nyerte el a „Művészet" c. folyóirat országos pályázatában.

1903.

Vállalkozók Lapja, Bp. ~~1903.~~ XXIV. évf.

ápr. 22. sz. 3. old.

Péczely Béla

/THOROCZKAY/ WIGAND EDE

Kis családi ház/A MÜVÉSZET
Pályázatán dijazott mü./

Első homlokzat.
Távlati kép
Metszet,
Homlokzatrajz
Alaprajz.

M Ú V É S Z E T .
II.évf. 1903.
201-203.

Thoroczkai Wiegand Ede, épitész

Művészet, II., 1903.203-205.

Hazai krónika

Wiegand Ede, épitész

Művészet, II., 1903. 357.

Művészeti irodalom.

Wigand Ede

WIEGAND EDE a szerzője a 201—203-ik oldalakon reprodukált építészeti terveknek. Ez a mű díjat nyert a „Művészet"-nek kis családi házak terveire kiírt pályázatán.

Művészet 1903. 207. l.

MDK

Wiegand Ede

A Karácsonyi kiállitás. Magyar Iparmüvészet 1903.
14.l.

MDK

Wiegand Ede

A magyar iparmüvészek törzskönyve. Magyar Iparmüvészet, 1903, 46-47 l.

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Előfizetési ára
Félévre 8 korona

Szerkeszti Herczeg Ferenc

Előfizetési ára
Negyedévre 4 korona

IX. évfolyam | 1903 julius 19. | 30. szám

KÖLTÖZŐ NIMFÁK

Regény

Írta SZOMAHÁZY ISTVÁN Folytatás

— És melyik az a módszer?

— Tőlem kérdi? Ezt ma még épp oly kevéssé tudom, mint ön, bátyám. Lehet, hogy hideg víz, lehet hogy langyos víz, sőt az is lehet, hogy egyenesen forró víz. Lehet, hogy a koplalásig sovány étkezés, lehet, hogy a hizlaló kura. Lehet, hogy szigoru tartózkodás a szeszes italoktól, lehet, hogy az úgynevezett szeszkúra, amit csak később fogok föltalálni. Lehet, hogy sok séta, lehet, hogy abszolut mozdulatlanság. Lehet, hogy a szagok, a színek, az ízek, lehet, hogy valami új fajtája a vizes borogatásoknak... Akármelyik — hiszen egyik annyit ér, mint a másik — a fődolog, hogy a mi nábobjaink higyjenek benne.

Scherer helyeslőleg bólintott, aztán kezet adott fiatal vendégének.

— Elvileg tehát megegyeztünk, mert a nézeteit tökéletesen osztom. Ami a kivitelt illeti, az tökéletesen öntől függ; dolgozza ki a terveket és a részleteket, s ha nem lesz jobb dolga, hát keressen föl. Mihelyest a kész tervet elhozza, rögtön hozzálátunk a tőkeszerzéshez. Ahogy a mai helyzet után ítélni lehet, hát azt hiszem, hogy két hét alatt szerencsésen összehozzuk azt a pár milliócskát...

A doktor jókedvüen fölcsapott a tőkepénzes tenyerébe, s könnyed hangon így szólott:

— Negyvennyolc óra mulva referálni fogok az új Csollán-féle gyógyítómódról... És akkor látni szeretném azt a vasfejü neuraszténikust, akit mi a Csollán-kurával ki nem gyógyítunk...

V.

Scherer urat másnap a kerületi klubjából, ahol milliomos-társaival félkrajcárba szokott tarokkozni naponként, a szolga azzal az üzenettel hívta ki, hogy egy fiatal úr várja az olvasóban. A fiatal úr Csollán doktor volt, aki szerényen meghajolt a híres self made man előtt.

— Na, mi jót hoz? — kérdezte Scherer úr.

— A terveket, — válaszolta az orvos egyszerüen.

— Már föltalálta az új Csollán-féle gyógyítómódot?

— Szolgálatára. Tegnap éjfélig ezen törtem a fejemet, — s most merem hinni, hogy sikerült bevésnem a nevemet az idegbajosok évkönyveibe. Ha egy kicsit leül, hát rögtön megmagyarázom az egész, világraszóló fölfedezést.

A milliomos kávét és cognacot hozatott, megkínálta a vendégét egy havanna-szivarral, aztán kivánesian hátradőlt a karosszékébe.

— Induljunk ki onnan, — kezdte Csollán doktor mosolyogva, — ahol a minap a beszélgetésünket megkezdtük, hogy ön néha metsző fájdalmat szíves érezni a balvállában s hogy a térde fölött is akad egy-egy pont, amely minden jogos indok nélkül fájni szokott. Ezeket a fájásokat mi orvosdoktorok szimptomáknak nevezzük. Vagyis: a fájás nem az igazi betegség, hanem az igazi betegségnek csak valamelyik tünete. A baj oka nem a vállban és a térdkalácsban gyökerezik, hanem az általános idegrendszerben. Önnek ugyanis, aki olykor igen jó étvággyal tud elfogyasztani egy rostélyost s aki a nyugodtabb pillanataiban a félkrajcáros tarokk mellett is kitünően szórakozik, komoly, bár láthatatlan baja van: a becses idegrendszere aggályosan tökéletlen. Lehet, hogy a kedves papája hibájából, — a legkönnyelmübb apa is hagy valami örökséget a fiára: tudniillik, egy rossz idegrendszert, — lehet, hogy azért, mert fiatalkorában néha hetekig nem evett főtt ételt. Elég az, hogy a baj megvan s hogy a szimptomácskák egymásután jelentkeznek: egyelőre még csak a térdkalácsa fáj, de nyugodt lehet, hogy az az idő is eljön, amikor a szíve úgy fog kattogni, mint egy kovácsműhely kalapácsa, amikor néha egy pompás ebéd derekán hirtelen halálfélelmet érez, amikor az utcán járva, egyszerre az az aggódása támad, hogy egy háromemeletes ház a nyakába dől. A rossz idegrendszer ugyanis túltesz a legnagyobb költők fantáziáján: annyi szép és százféle bajt tud kieszelni, amennyi a világ legnagyobb klinikáján se férne el. Szóval: hasztalan a szép lakása, a vasszekrénye, a jó szakácsnéja; a kis életéből annyi öröme sincs, mint egy zsákhordónak. Aki a jó szinét látja, talán el se hiszi, hogy beteg, pedig ön néha még abban is kételkedik, hogy a következő órát megéri.

— Szavamra, egészen csinos perspektivát állít elém! — szólt közbe Scherer úr megdöbbenve.

— Várjon, majd mindjárt meg is vigasztalom, ha elszomorítottam. Amit elmondtam, azzal csupán azt a tényt akartam bizonyítani, hogy a baj nem a térdében van, hanem az idegszöveteiben; vagyis: a gyógyítás akkor lesz korrekt, ha a tudomány csapjait nem a térdkalácsára, hanem egyenesen a beteg idegrendszerére irányítom. A kérdés tehát csupán annyi: hogy a gyönge, az erőtlen, a züllött idegrendszert mivel tehetem a leggyorsabban erőssé?

— Hát mivel teheti?

— Az orvostudomány eddig csupa százéves frázissal huzakodott elő: a jó táplálkozással, a friss levegővel, a hideg vízzel, a gondtalan élettel, a sok mozgással. Mindez csak írott malaszt, mert a gyakorlatban alig lehet hasznukat venni. Az ideges ember nem táplálkozhatik jól, mert nincs meg a hozzávaló étvágya; a hideg víz szívdobogást okoz neki, a sok séta elbágyasztja, a gondtalan élet pedig még fokozza a baját, mert annál több ideje jut ahhoz, hogy a maga nyavalyájára gondoljon. Az ilyen kúra legföljebb csak ideig-óráig ha segít; akkor is csak a túlontúl befolyásolható betegnél, aki az orvosa szuggeszciója iránt fogékony. Már az én receptem, merem mondani, egészen más dolog.

— Mi a maga receptje?

— A természethez, a bölcs egyszerűséghez, a patriárkális őskorhoz való visszatérés. Elsősorban is sutba dobom a modern ruhát; az a négy-hat- vagy nyolcfontnyi haszontalan teher, amit a modern kulturember a testén visel, egyenesen tönkreteszi az egészséget. A zuggó-füredi vendégek csinos tógában fognak járni, amely vékony, légies szövetből készül, s csupán arra lesz jó, hogy a közillendőségnek is elég tétessék. Az asszonyok tógája — mert hiszen a hiúsággal is számolnunk kell — lehet finomabb, szinesebb, mint a férfiaké, sőt attól se idegenkedem, hogy egy könnyü övvel a termet karcsuságát is kellőképpen kiemeljük. Másodsorban: véglegesen eltörlöm azt az együgyü szokást, hogy az emberek fix időpontokban táplálkozzanak. Az oroszlán, a tigris, a láma, a strucc, a pacsirta nem a déli vagy az esti harangszó szerint ebédelnek és vacsoráznak, hanem akkor, amidőn a természeti érzésük — amit köznyelven étvágynak hívnak — ösztökéli őket az evésre. Magyarán: mindenki akkor fog enni, amikor éhes lesz. Harmadik pont: szivarozni senkinek se szabad, mert a mai ember életét a szivar jó tíz évvel megrövidíti.

Scherer úr ijedten tette le a kezéből félig elszívott havannáját, míg Csollán doktor jóízüen új szivarra gyújtott. Azután készségesen folytatta:

— Ez azonban még mind semmi, a fődolog, az igazi kura csak ezután következik. Mert a fődolog, az idegrendszer igazi reparációja: a fürdő. És itt jutottam el ahhoz a fölfedezéshez, amely a Csollán nevet, remélem, örök időkön által fönn fogja tartani az orvostudomány évkönyveiben.

— De hiszen a fürdés régi kurája az idegességnek!

A doktor lenézőleg mosolygott.

— Igenis, a vízben való fürdés, de nem a tudományos csollanizmus, — mert engedje meg, hogy én már a jövendő századévek terminus technicus-ával nevezzem a magam speciális módszerét. A vízben való fürdés csak annyit ér, mint a limonádé-ivás; ha nem árt, de bizonyosan nem is használ. Én az orvosságot a bőr pórusain át akarom belevinni a szervezetbe; s ezért a fürdőm is száz- és százféle, aszerint, ahányféle az idegrendszer baja. A beteg, akit gondosan megvizsgálok, nem közönséges vízben, vagy a természet által önkényesen kinált, ásványos folyadékokban fürdik, hanem abban a speciális anyagban, amely direkt az ő betegségére célszerü. Lesz, aki terpentinben, lesz aki borban, olajban, nedves korpában, széna között, zuzmós kádban, mustban, esetleg meleg és száraz homok közt tölt el naponként egy félórát. Igy a test likacsain át csak az a matéria jut a szervezetbe, amely a beteg állapotának leginkább megfelel. A vért tehát a tetszésünk szerint megkorrigálhatjuk; s pácienseink fölfrissülve, az ifjúság jó kedvével és rugalmasságával mondanak majd búcsút a zuggó-füredi fenyveseknek.

— Becsületszavamra mondom, hogy nem bolondság, amit beszél, — szólott Scherer úr elgondolkozva. — Nem kell éppen orvosnak lenni, hogy az ember ennek az igazságát belássa; a laikus is érzi, hogy ez józan és bölcs beszéd. És a kurája mégis egészen új és eredeti. Itt a kezem, hogy rövid három hét alatt együtt lesz a pénz, amivel a nagy vállalatot megkezdhetjük.

Csollán doktor udvariasan meghajolt, aztán nevetve így szólott:

— Lássa, még magát, az okos embert is el lehet bolondítani az eféle szamárságokkal. Hisz a kurámban, holott az szemenszedett ostobaság; még pedig azért hisz, mert okosan hazudom: tudniillik igazságot is keverek a hazugság közé. — Az igazság ugyanis az, amit a ruháról meg az étkezésről mondtam; ellenben naiv, gyerekes, rosszhiszemü hazudozás a többi. De mindenki el fogja hinni, épp úgy, ahogy ön, a nem mindennapi eszü, a gondolkozó férfiu elhitte. Sőt bizonyos vagyok benne, hogy a bolond kura még be is válik; mert amint már tegnap mondtam, e bajokban nem az orvosság a fődolog, hanem az orvosban való bizodalom. E vallomásból is láthatja, hogy a becsületes őszinteségem egy szemernyivel se alábbvaló a találékony voltomnál.

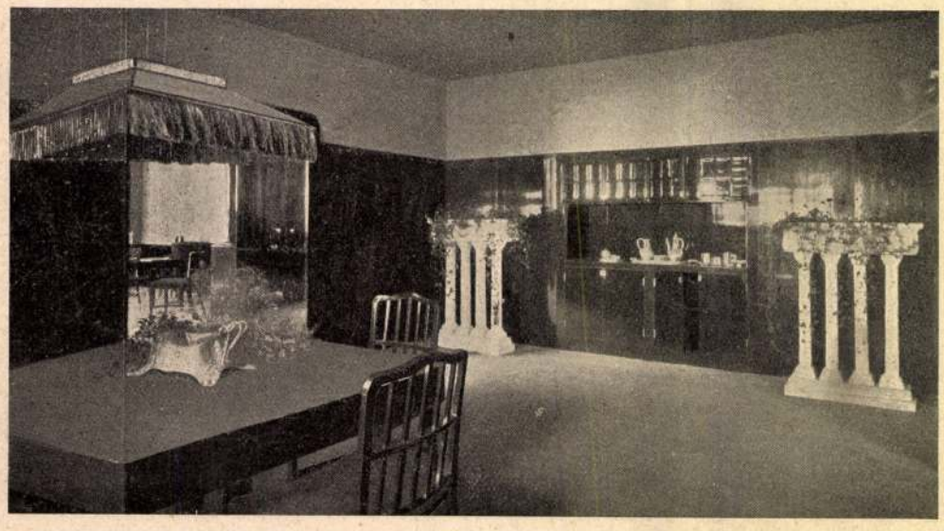

Magyar Iparművészet — Tervezte Wiegand Edc, készítette Schmidt Miksa

REGGELIZŐ SZOBA

Az öreg Scherer tréfás megbotránkozással csóválta meg a fejét, aztán elösmerőleg így szólott:

— Mondhatom, hogy külömb embereket fölakasztottak már, mint amilyen maga!

Az ő szájából ez volt a legnagyobb dicséret.

VI.

Két hónappal később Seötét János úr elégült arccal dugta zsebre a miklósvári járásbíró szobájában azt a százkilencvenhatezer forintot, amit az új részvénytársaság Zuggó-Füred vételára fejében kifizetett neki. A pénzt kétszer-háromszor megolvasta, aztán bizonyos büszkeséggel így szólott:

— Az urak jó vásárt csináltak, annyit mondhatok. Ha nem volnék szegény ember, majd megmutattam volna magam is. De így . . . Beruházások nélkül az ilyen vállalat semmit se ér . . . Még örülök, hogy legalább tíz részvény erejéig érdekelve vagyok s így mégse szakítottam el magamat végképpen ettől a gyönyörűséges paradicsomtól . . .

Scherer úr, aki szivarozva nézte a járásbíró munkáját, jóindulatu lenézéssel hallgatta a volt tulajdonos beszédét, aztán derüsen csapott Seötét úr vállára:

— A maguk szatócsgazdálkodása öregecském a mai naptól kezdve véget ér... Most csak pihenje ki magát jól az eddigi munkája után, aztán várja meg a koppenhága-zuggófüredi expresszvonatot... Mert két év mulva onnan is különvonat hozza ide a meghibbant idegzetü milliomosokat...

Az urak később a miklósvári nagykocsmában megitták az áldomást a vásárra s a lakoma végén Seötét János nyájasan kezet rázott Csollán doktorral.

— Remélem, hogy maga ezután is föllátogat hozzánk, kedves öcsém... A várunk ebédlője mindig nyitva lesz a számára... Otthon nagyon a lelkemre kötötték az asszonyok, hogy még ezen a héten fölhozzam...

— Ha megengedi, hát csakhamar élni fogok a szíves engedelmével, édes bátyámuram... Addig is, kérem, adja át ezt az őszi rózsát Erzsike kisasszonynak; mondja meg, hogy a fecsegő pesti doktor küldi a hódoló kézcsókjával együtt...

Az öreg úr bement a takarékba, hogy a tömérdek pénzétől megszabaduljon, a pestiek pedig a hevenyészett irodában nekifogtak Zuggó-Füred nagygyátételének . . .

Szeptember elején a granáriumok helyén már tégla- és törmelékhalmazok inficiálták a fenyvesek őszi levegőjét. November végeig készen voltak a lebontási munkálatokkal, s a téli hónapokban reggeltől estig belemerülhettek a tervekbe és a költségjegyzékekbe.

Markó Bódog, a főváros leghiresebb építésze, másfél évig ott lakott a pusztaság közepén. A fővonaltól hevenyészett mezei vasut szállította a téglát és az építőanyagokat. Az erdő szélén, durván ácsolt barakokban, ötszáz felföldi munkás húzta meg magát éjszaka idején, hogy a legelső pacsirtaszóra a munkájához siessen. A volt vendéglős, aki fürdői pályafutása alatt majd csaknem koldusbotra jutott, most vagyont szerzett az építőnapszámosok filléreiből.

1874 juniusában Zuggó-Füred már teljes pompájában várta a késedelmeskedő nábobokat.

A fürdő centrumában háromemeletes hotel állt, amelynek homlokzatán aranyos betűkkel ragyogott: a „Ferenc József-szálloda" fölírás. Kétszáz, fejedelmi fényűzéssel berendezett szoba ejtette itt bámulatba a szemlélőt; a szalonokban fehér szobrok csillogtak ki déli növények bokrai közül, a hálószobák rézbutorai ragyogtak a délelőtti napsugárban. A vesztibül előtt, széles üvegernyő alatt, aranysipkás, pofaszakálla portás állott; a folyosókon livrés sihederek sürögtek. A világítást a fürdő külön gázgyára szolgáltatta.

Az elegáncia nem volt kisebb a többi szállodában sem; a Forrás tündére, az Erzsébet, a Fenyvesliget, a Magyar Korona, az Eszplanade-hotel fényűzés tekintetében mitse engedtek a Nagy Szállodának. Folytatjuk

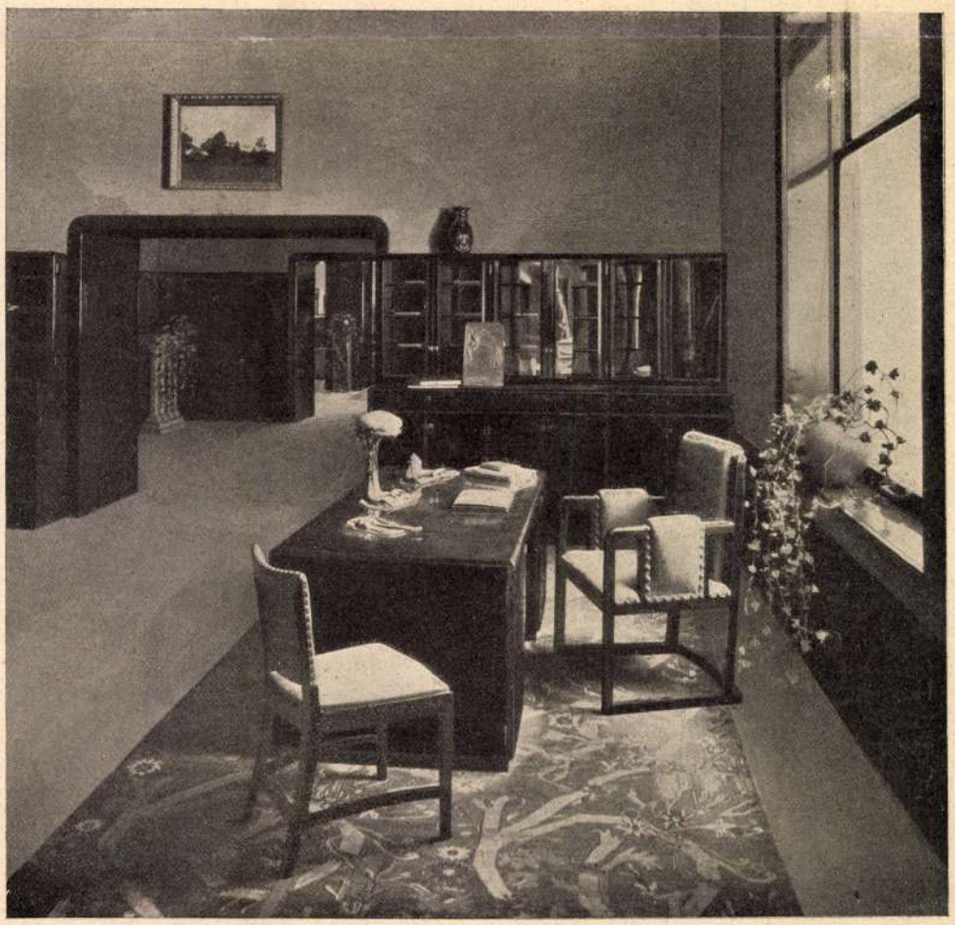

Magyar Iparművészet

Tervezte Wiegand Ede, készítette Schmidt Miksa

URI DOLGOZÓ SZOBA

Magyar Iparművészet

Tervezte Wiegand Ede, készítette Schmidt Miksa

SZALON

Csipkerózsa

Írta Lengyel Laura

— Mindenki Csipkerózsának hívta a társaságban, — mondta Mándy Domokos, — talán ti is így emlékeztek még reá? Finom, halványarcu, szőke leány volt, olyan nádszálkisasszony. Az ilyen alakra nem is mer szerelmes vágygyal tekinteni az ember, mert fél, hogy az a hajlékony karcsu termet kettétörik az első ölelésnél.

Abban az időben, amikor Ferenczy Miklós a házukhoz kezdett járni, volt már huszonnégyéves. Ezt azonban csak a konkurrens mamák tartották számon, mi férfiak nem néztük többnek tizennyolcnál.

Nemcsak az arca miatt, amelynek finom halványságán nyomtalanul suhant el az idő, hanem főként a modora, a magaviselete miatt.

Ő mindig az maradt, akinek az első pillanatban láttuk. Csipkerózsa volt, a mese bájos és ártatlan királyleánya.

Nagy, mély kék szemével most is olyan ártatlanul, olyan szelid, diszkrét melankóliával nézett körül. Én Istenem, hat esztendeig a fővárosi zsúrok és estélyek világában élni és még mindig megőrizni azt a mesebeli szempárt, nem lehet másképpen, aludt a halvány kis Csipkerózsa és csak álmában járt ebben a mi forró levegőjü világunkban, a modern asszonyok, a forróvérü ideges leányok közt. Míg a sok izgató flirt lezajgott körülötte, ő talán a megszabadító királyfit látta a távolból, aki az eleven töviskerítésen halálveszedelmek közt is átvág érte. Hogyne vágna! Hiszen Csipkerózsa csak egy van a világon!

Mi is tudtuk ezt és megkülömböztetett gyöngédséggel bántunk vele. Soha egy kétértelmü szót, egy merész pillantást meg nem engedtünk magunknak vele szemben, de azért, vagy talán éppen azért, erősen elhanyagoltuk és udvarolni ama merész asszonyoknak és forróvérü leányoknak udvaroltunk, akik még néha minket is zavarba tudnak hozni „ártatlan" kérdéseikkel.

Csipkerózsa lassankint magára maradt.

Bántotta-e ez őt? Mi nem láttuk rajta. Halvány arca nem lehetett fehérebb, finom, légies alakja nem lehetett vékonyabb, mint már előbb volt. Nagy kék szemei mindig a távol messziségébe néztek. Lehet, hogy nem is látott bennünket, lehet, hogy azt sem tudta, hogy a világon vagyunk.

Csipkerózsa csak akkor kezdett élni, amikor Ferenczy Miklós a házukhoz szokott.

Úgy ám, az álmodozó királykisasszony megrezzent, fölébredt. Megrögzött, istentelen vén lumpok voltunk, hát hogyne vettük volna észre azt, amit Csipkerózsa nem is akart, nem is tudott titkolni! Fehér arcát elborította az ébredés rózsapirja, álmodozó, nagy kék szemében titokzatos, erős tűz csillant föl. Karcsu, légies alakja elvesztette azt a bájos passzivitást, amelyet annyira bámultunk rajta, valami kedves, nemes energia sugárzott le a leányról, a szerelmes nőnek az energiája, aki boldog akar lenni.

Mi már azt is tudtuk, hogy Csipkerózsa nem lesz boldog soha.

Ferenczy Miklósról mindnyájan tudtuk, hogy becsületes ember, később azt hittük róla, hogy vak, csak azután győződtünk meg kétségbevonhatatlanul arról, hogy Ferenczy nem látott semmit, mert nem is érdekelte az, ami minket mindnyájunkat úgy meghatott, hogy Csipkerózsa fölébredt.

Azt hiszem, ti még mindnyájan emlékeztek a halvány kis Csipkerózsa nénjére, Helén asszonyra.

Uj Idők 1903. II 68. l.

A RODOSTÓI ÁRNYAK

A május 11-diki Rákóczi-ünnepen szavalta Márkus Emilia

Reng a Márványtenger az éjféli széltől,
Fölmerül a holdgömb reszkető öléből;
Halottszínü képpel néz a temetőre,
Ő a rodostói magyar sírok őre.

A bujdosó csillag sokszor ide téved,
Kedves neki minden számkivetett lélek,
Ezüst fénykévéit szálakra eresztvén,
Föl-fölcsillan egy-egy bujdosó keresztjén.

Sírról-sírra reszket: itt a szellemóra,
Elkárhozott lelkek bújnak föl alóla;
Kénlángok közt jár mind, nincsen pihenése,
Hazaárulóknak ez a büntetése!

Ott fönn összegyűlnek, némán körbeállnak
És lehajtott fővel valakire várnak,
A nagy kárhozottra, a nagy számüzöttre,
Kihez föleskiidtek holtan is örökre.

És hódolva hajt mind valamennyi térdet,
Hogy közibük száll a legfehérebb lélek,
S fölsír a szellemszó: „Mi nagy fejedelmünk,
Nem lehet már nékünk soha megpihennünk?“

Az a nagy számüzött, az a fehér lélek,
Ma még halványabb és egyre fehérebb.
Fojtott zokogástól vonaglik az ajka,
A temető népe szorongva csügg rajta.

„Én dicső vitézim, én hűséges népem,
Hideg ez a sír a török föld ölében,
Hideg török földről haza sírt a lelkem,
Ma jött meg a híre: hazavisznek engem!

Hazavisznek innen édes anyaföldbe,
Nyoszolya pelyhénél lágyabb a göröngye!
Magyar földben óh be édes lesz pihennem . . .
Ma jött meg a híre: hazavisznek engem!“

Mikes árnyéklelke felsóhajt szavára:
„Mégis jó az Isten, hallgatott imánkra!
Menj el apánk, menj el, ott se hagyunk árván,
Veled száll a porunk majd a szelek szárnyán!“

Nagy Bercsényi Miklós, kék lángokon lépve,
Fehér köntösében odaszáll elébe:
„Hazaáruló vagy, rád kiált a törvény,
Ott se nyughatsz békén, a szent haza földjén!“

Jávorka árnyéka halkan hozzá lebben
S a fülébe súgja: — „Ne hidd fejedelmem!
Magva szakad annak, ki a törvényt hozta,
S aki elvisz innen, majd azt is lemossa!“

„Eltörli, lemossa!“ — zúg a szellemtábor,
S mint az orkán dörg rá Bercsényi ajkáról:
„De ha azt lemossa, lemos akkor mást is,
Még a bécsi rongytól kétszin orcáját is!“

S csontos öklét rázva, nyugat felé fordul . . .
Egyszerre megcsuklik, könnye is kicsordul,
Búgó, méla hangon száll felé egy nóta, —
Mintha kuructorku tárogató volna.

Messziről öblöget, elsírja, cifrázza,
Keserűen édes minden sóhajtása.
Mintha hivogatna, mintha csalogatna,
Egyszer sírdogálna, másszor meg riadna.

Vele sírdogálnak és vele riadnak . . .
„Odahaza szól az, hazahivogatnak!
Hallod fejedelmem? — megkövetnek téged!
Becsülni kezdem a magyar emberséget.

Elhallgat a nóta, elnyeli a távol,
Rákóczi kilebben nyüzsgő táborából,
S karjait egy sírról nyugat felé tárva,
Választ küld a nóta hívó szózatára.

„Betelt amit hittem, betelt amit vártam,
Bíztam az Istenben s a jövőbe láttam.
Úgy érzem, hogy most is a jövőbe látok,
S ébredezni látom már a magyarságot.

Hazavisznek engem . . . Kuruc dárdanyélen
Zászlót lenget a szél a sírom tövében,
S akkor virrad föl a hajnal a magyarra,
Mikor azt a zászlót onnan fölragadja.

Fölragadja! . . . virrad! . . . látom már a karját
Ezernyi ezernek, akik fölragadják
És rohannak véle . . . Véres lesz a hajnal,
Nem bír meg a gazság többé a magyarral.

Söpredékes népén a hóhér-seregnek
Aratá kaszával vág iszonyu rendet;
Rajta, rajta! — zendül — égnek a Kárpátok,
Döngetik a gyújtó Rákóczi-villámok!

Tisza-Duna mentén csupa sír a róna,
De fölbújnak még a holtak is alóla
És fegyverre kelnek és csatára szállnak . . .
Ott lesztek-e velem rodostói árnyak?

Árva magyar népe török Rodostónak,
Nektek én fávom meg a tárogatómat.
Eljöttök-e hozzám Jávorka, Bercsényi,
Hűséges kis népem legdicsőbb vezéri?“

„Elmegyünk, elmegyünk!“ — minden ajkról hallszik
És csoda történik, a kék láng kialszik,
A sírok fölnyílnak, ma előbb mint máskor,
Messze jár az óra még a virradástól.

Valamennyi bódul, valamennyi szédül,
S mintha kiforgatnák szellemköntösébül:
Lomhán támolyogva lép a sírgödörbe,
Mintha pihenésre dőlne már örökre.

Rákóczi felsóhajt: „Árva kóbor lelkek,
Feloldott az Isten, most már megpihentek.
Nyugodjatok békén, hogyha int az óra:
Fölriadtok majd a tárogatószóra!“

S ő is elhalóban karjait kitárja,
Édes mosoly lebben halvány ajakára.
„Hazavisztek engem, a jövőbe látok:
Velem viszitek a magyar szabadságot!“

Harsányi Kálmán

Ujdok 1903. IX. 21-n.

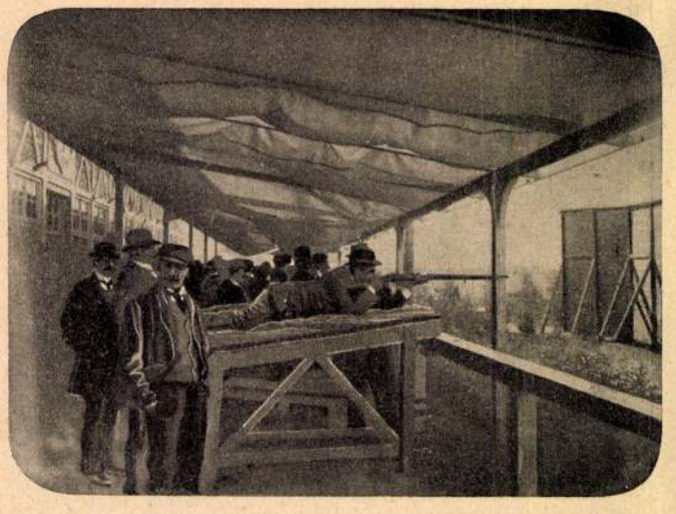

Lövészünnepély Szent-Lőrincen Witz Artúr amatőr-fényképe

A lövőház terraszán

Tizennyolc szoba

Az Iparművészeti Társulat lakásberendezési tárlata

Nagy lakóházzá alakult át az Iparművészeti Muzeum üvegfedeles udvara: tizennyolc teljesen fölszerelt szoba ékeskedik a rögtönzött gipszfalak közt. Ebbe a számba beleértjük a konyhát és a folyosót is, mint szerves kiegészítőit a lakásnak. Sőt egy ebédlőben patyolatra terített asztal mosolyog felénk, a maga ezüst- és üvegneműjével: tessék helyet foglalni, itt a leves. December 28-án érte jön valaki és mindenestül hazaviszi. Azon a napon húzzák ki ugyanis azt az iparművészeti sorsjegyet, amelyre ez a főnyeremény esik. Néhány ezer irigy tekintet követi majd ezt a szép holmit, az új gazda pedig beírhatja a családi kalendáriomába, hogy egy paliszander, ében- és rózsafa-ebédlőre, meg annak ezüstholmijára költött 1 azaz egy koronát.

Remélhetőleg nem ez az ebédlő lesz az egyetlen holmi, amit valaki hazavisz. Annyi szép butor van itt, hogy a jómódu közönség veszedelmes csábításnak van kitéve. Most az egyszer ugyanis a high-lifere számít a Társulat. Az előbbi kiállításokon olcsóbb, bár szép művészi holmit láttunk. Most kitünik, hogy súlyosabb pénzü igényeknek is teljesen meg tud felelni a magyar műipar. Szükséges volt ezt egyszer ilyen szemléltető módon bebizonyítani. Mert amikor nemrégiben Anglia járt nálunk méregdrága butorával, sokat hallottuk, hogy lám: ilyen uri holmi nem terem Budapesten. Ezen a kiállításon tehát ilyen holmit látunk. És ki fog tünni, hogy vannak-e urak Magyarországon, akik értenek is egy kicsit a butor finomságaihoz. Mert kapnak itt is exotikus fát: teakot és padukot (nem is szólva a mahagoni-özönről), elefántcsont- és gyöngyház-berakást, onixlapot, ezüst-„vasalást", rózsamárványt, angóra-bőrt s mi a felső tízezer szem-szájának kellemes. Tetejébe kapnak derék művészi ízlést is.

Minket ez az utóbbi elem érdekel leginkább. Mert bár minden vonzalmukat a közepes és szegény ember művészi butora számára tartogatjuk, mégis sikerül leküzdenünk az exotikus fa és a drága fémek iránt érzett ellenszenvünket, mihelyt ezek egy művészi gondolatnak válnak szolgálóivá. Megbocsátjuk tehát a teaknak és paduknak, hogy nem születtek füstölt magyar tölgynek, cseresznyefának, kőrisnek, jávornak. A kérdés itt az, miképpen tudtak ezekkel a tengerentúli jövevényekkel a magyar mesterek elbánni. Szóval stíluskérdésekről van itt szó.

Első benyomásunk az volt, hogy itt egy zivataros éjszakán, a kisértetek órájában, féktelen háboru fog kitörni Thék és Wiegand butorai közt. Szék, asztal, szekrény fölröppen és csunyán nekivágódik az ellenfelének. A cifrátlan Wiegandok nekizúdulnak a csipkés Thékeknek s lesz csetepaté, mígnem a bakács-téri templom elüti az egyet. Mert itt plusz és minusz került egymás szomszédságába: a radikális elem az opportunus elem közelébe. Wiegand ezúttal levonta a saját modern művészetének utolsó konzekvenciáját, Thék pedig azt mutatja be, miként kivánja ő nagynénéink stílusát modernizálni. Az egyik merész ugrást jelent előre, a másik óvatos visszanyúlást hátra.

Wiegand ugyanis mindig a szerkezet beszédességéből, az arányok összecsendüléséből indult ki. És most már oda jutott, hogy ennél egyszerűbb és világosabb szerkezetet talán nem is lehet kitalálni. Tessék a hálószoba ágyát, a dolgozószoba íróasztalát megtekinteni. Aki még ennél is egyszerűbbet ad, az már csak levegőt ad. Idáig menni merész dolog: egy hibás lépés és vége mindennek. Wiegandnak sikerült ezen a borotvaélen végigsétálnia, még pedig felette könnyedén. Meglett az, amit akart: éppen az. Igaz, hogy e végtelen egyszerűsítéssel ugyancsak próbára tette asztalosainak ügyességét. Mert ha például ennek az íróasztalnak nagy sima lapjai nem vetekednének a velencei tükörrel s ha élei nem tompulnának ilyen tökéletes lendülettel, akkor életét vesztené az egész butor. A tökéletes megmunkálás nehéz feladat, de azt jelenti, hogy a tervelő megbecsüli a mesterember tehetségét és teljesen szóhoz juttatja a nemes anyagot.

Thék három szobája közül az egyik az empireből, a másik a renaissanceból indul ki. Az utóbbin még látunk építészeti tagokat: oszlopot, párkányt, szóval kőrészeket fába átültetve. Ez tehát kevésbbé érdekel minket, mint a másik, a hálószóba, amely visszahelyezkedik az empireba, ámde Thék lenyesegeti róla az építészet kőben született tagjait. Ezen a ponton Thék is egyszerűsít. Szekrényének formája például majdnem csupán szerkezeti forma, de nem mond le a fa-, csont-, gyöngyház intarziáról. Ezzel diszíti lapjait. Az empire egyszer már megjárta ezt az utat — intarzia nélkül, — amidőn a becsületes biedermaier-stílussá, anyáink stílusává egyszerüsbödött. Azt hisszük, hogy ennek az utóbbi stílusnak egyre több s több tisztelője fog támadni, bármenynyire gúnyolták is abban a szomoru időben, amelyben tisztán csak a műtörténeti stílusokat tartották valamire valóknak. Anyáink stílusában nagy erény lakozott: az elsatnyult renaissance, barokk és rokokó után végre adott valamit, ami becsületesen meg volt szerkesztve s hű volt anyagához. Lesz még idő, amidőn egy ilyen „nyárspolgár" butordarabért több pénzt fizetnek a gyűjtők, mint a legcifrább Louis XV-ért.

Kiss Ferenc fényképe

Galamblövészet Szent-Lőrincen

Becsüljük meg tehát ezt a stílust, amely igazi művészi tendenciákat rejtett magában. Véletlenül találkoznak ebben a pontban a Wiegandok és Thékek is: ugyanez az egyszerűsítés az ő céluk is. De Wiegand radikálisabb: neki már nem kellenek az empire külső formái sem, még kevésbbé a komplikált intarzia-dísz. Ő még ott is a legeslegvégsőig elmegy az anyag megbecsülésében, hogy a dolgozószoba könyvesszekrényein még a kulcslyuk körül is fát vesz fém helyett. Intarziája pedig a legegyszerűbb, egyöntetü, rombus-formákból áll. Amott folytatás, emitt fejlesztés.

Nem térhetünk itt e sok szoba minden szép és jó részletére. Nincs is szükség rá, mert a kiválóan megszerkesztett katalógus a legkisebb részletről is szakszerü fölvilágosítást ad. Horti ebédlőjéről már elmondottuk, hogy méltó módon viseli egy főnyeremény ritka szerepét. Nem messze tőle van Wiegand már egyszer kitüntetett konyhája, amely mellett nyelvcsettintve állunk meg. Egy bájos kis szoba köti le azután érdeklődésünket: tervelője Undi Mariska. Ez a fészek az apróságé. Apró szekrények és padok, miniatűr ágy, kis asztal, muskátli az ablakban, meserajzok butordísz gyanánt. Úgy érezzük magunkat itt, mint egy brobdignaci óriás Liliputban. Ez az apró nép tanyája, itt az iskoláskönyvük, a mézeskalácsuk, sőt egy fütyülős paripa is. Még barátságosabb volna a milieu, ha az asztalos világosabbra pácolja a fát. A magyar parasztbutor nemesi oklevelet kapott és bevonult fenyőfa-gunyájában a padukok és teakok közé. Oly kedves és otthonos ebben az egyszerűségében is. Kiváló stílusérzékre vall, hogy a tervelő kisasszony ornamentummá tudta alakítani a pad és zsámoly megfogására szolgáló kivágásokat. A meserajzok is jó nyomon haladnak: kompozíciójuk különösen jeles.

Most már Menyhért Miklós, Meszinger Alajos, Maróthi Géza, Kann Gyula munkáira kellene áttérnünk. De jó lélekkel utalhatunk itt is a magyarázó katalógusra. A sok és sikerült világító testről meg színes üvegablakról ugyanezt mondhatjuk. Melegen ajánljuk a közönségnek: ismerkedjék meg ezzel a mindenképpen érdekes kiállítással és sétájában vessen egy tekintetet arra is, minő ügyes számítással csendül össze a rendezésnél a megvilágítás, a virágdísz és még egy sor ilyen apróság. Különösen Maróthi és Wiegand mutatnak ebben finom ötleteket.

És idefűzzük még azt az óhajtásunkat, hogy a tervelők általában mélyebbre szántsanak a magyaros jelleg televényébe. Ez adja meg a színarany munkának a jelentékeny ázsiót, a finom aszunak a helyi zamatot.

LYKA KÁROLY

A Rákóczi-ünnep

A Rákócziak emléke összefonódott az ország történetével és a nemzet költészetével. A Rákóczi név itt nálunk a harci zene, a fegyvercsattogás, a szabadságvágy és az önfeláldozás. A Rákóczi név az örökké zöldelő nótafa, amely minden esztendőben virágba borul, titkos imádság, amely gyakran tudtán kívül, minden magyar ember szivébe van írva. Ideális hősi alak II. Rákóczi Ferenc, akinek tiszta, fenkölt valóján nem tudott foltott ejteni sem a szabadságharca óta lefolyt két század, sem az ellenséges rágalom, sem a — történettudomány.

Az a törvény, amelylyel a szolgalelküség kiközösítette Rákóczi Ferencet, nem az ő emlékén folt, hanem azon a nemzedéken, azon az országgyűlésen, amely ezt a szentségtörést elkövette, örökké égő, soha ki nem törülhető szégyenfolt.

Kétszáz esztendeje, hogy Rákóczi Ferenc megjelent a Beszkidek alján és a szomoru magyar hazán végig reszketett a szabadság láza. Lesz még szőlő lágy kenyérrel! — ezzel koccintott a magyar az egész télen és lett vész, vihar, vérnek özönlése, ezrek halála, de vele a férfi-erények föllángolása, a szabadság futó diadala, örök dicsőség, hervadhatatlan emlék, kifogyhatatlan poézis.

A II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának, Rákóczi örök dicsőségének áldozott május 10-én a budapesti egyetemi ifjúság, midőn kétszázéves fordulóján annak, hogy Rákóczi kitűzte a szabadság zászlaját, ünnepet rendezett. A fiatalság felöltötte a régi kurucvilág ruháját és nemcsak azzal áldozott a nagy léleknek és a kuruc hősöknek, hogy ünnepet, isteni tiszteletet, matinét rendezett emlékükre, hogy dallal, kötött és kötetlen szóval, művészek bevonásával ünnepelte őket, hanem azzal is, hogy megjelentette Budapest utcáin a kuruc-világ képét. Rákóczi hadát és udvarát csinos csoportozatban mutatta be a főváros népének, amely ezrével bámulta az utcán elvonuló tündöklő menetet: a kürtösöket, harsonásokat és dobosokat, a hajdukat, a parókás apródokat, a kuruc főurakat, akik előtt Rákóczi Szűz Máriás zászlaját vitték és az öt páncélba öltözött deli lovast. A szép menet a sok eleven színnel, kürt harsogásával, dob pergésével, a történelmi hangulattal kellemes benyomást tett mindenkire, bár részünkről azt tartjuk, hogy az ilyen történeti menetet sokkal nagyobb szabással kell rendezni, hogy kellően érvényesüljön.

Am azért az egyetemi templomtól a Royal-szállóig vonuló menet érdekes változatosságot vitt az utca hétköznapi szürkeségébe. A Royal-szálló nagytermében lefolyt ünnep fényes és méltóságos volt. Óriás közönség, sok kiváló férfiu jelenlétében előállott fekete magyar díszben Rákosi Viktor és szilaj riadót mondott Rákóczi 1703-beli heroldja személyesítőjeképpen. Huszt város piacán 1703 május 22-én jelent meg Rákóczi hirnöke, hogy hirdesse a fejedelem közeledtét. Rákosi Viktor nagyon érdekesen tolmácsolta a Rákóczi zászlai alá csoportosuló magyarok érzelmeit ebben a tüzes beszédben, amely szinte megjelentette az ember előtt az örömhirre összefutó husztiakat és hallhatóvá tette lelkes riadásukat, mámoros kiáltásaikat. Most az ifjuság viharos éljenzése és a kürtök harsogása helyettesítette ezt.

A másik kimagasló része volt az ünnepnek Beőthy Ákos beszéde, aki nagyon szép és mély bölcseségü elmefuttatást mondott a szabadságharcokról és azok problémájáról. A kitünő szónok ebben az érdekes emlékbeszédben keveset mondott el a Rákóczi forradalmának történetéről, arra szorítkozott, hogy fölolvasta Rákóczi kiáltványait; de annál többet beszélt a forradalom filozófiájáról és hatásáról. Az ő titka ezután, hogy a történeti problema ismertetésébe oly tüzes tartalmat, annyi életet, annyi színt és megkapó gondolatot tud vinni, hogy a hallgatóság elragadtatva és elbájoltan hallgatja. Most is valósággal lázadozó taps tombolt szavai után.

Az ünnepnek sok egyéb művészi momentuma volt délelőtt is és az esti hangversenyen is. A színpad, hangversenyterem sok kitünősége szegődött e napon Rákóczi emlékének szolgálatába és aratta a megérdemelt tetszést. A közönség tapsa szólt az ifjuságnak is, amely tud lelkesedni Rákócziért és Rákóczi ideáljaiért. Ott ragyogott Rákóczi emléke a májusi fényben és az ifjuság kegyeletében. Ámbár hiszen ez az ünnep még nem volt az igazi! Kegyelete ezredrészét sem rójja le ezzel a nemzet Rákóczi Ferenccel szemben, aki a hazáért mindent, királyi vagyont, fényt, életet odavetett. Nagy ünnepnek kell még egyszer jönnie, amely az egész országot áthatja. Mikor? Milyenek lesznek mértékei? Erre a jövő felel. De „lesz még szőlő lágy kenyérrel".

KEVE

Egy válópör aktáiból

Mit mond a férj?

Páratlan eset, tekintetes bíróság, hogy egy férj, aki halálosan szerelmes szépséges hitvesébe, akinek ez a hitvese maga a megtestesült hűség és asszonyi erényesség: mégis indíttatva érezze magát, hogy válókeresetet adjon be említett hitvese ellen.

Nehogy pedig a tekintetes bíróság is indíttatva érezze magát egy törvényszéki orvos kiküldésére és az említett férj elmebeli állapotának megvizsgálására, inkább elmondom a szóban forgó házasság történetét. Amelyből kitudódik majd az is, hogy az illető férjnek az elválasztást célzó keresete mennyire indokolt és jogosult.

Körülbelül nyolc esztendeje annak, hogy meghalt legjobb barátom, Verőczy Pál, fővárosi bankár, aki végrendeletében engem bizott meg azzal, hogy egyetlen leányának, az akkor tizennyolc éves Verőczy Irmának én legyek a gyámja.

Annál szívesebben fogadtam el ezt a megtisztelő megbízást, mivelhogy abban az időben család nélkül állottam a világban, vagyonom teljes függetlenséget biztosított és olyan korban voltam már, amikor a családalapítás gondolatja nem igen szokott jelentkezni.

Ötvenéves férfiura, akit a nehéz munka és az élettel folytatott súlyos küzdelem időnek előtte is megvénített, kellemes tudat, hogy van körülte egy női lény, aki az ifjuság derüjét viszi a házába, anélkül, hogy azért bármi ellenértéket várna tőle. Gyámleányomban megvolt erre nézve minden tulajdonság: fiatal volt, szép volt, az életet komolyan fogta föl, az egyetemen épp akkor végezte orvosi tanulmányait és a mai fiatal leányoknál többnyire észlelhető mulatóvágy nagyon kis mértékben volt kifejlődve benne.

Olyannyira, hogy ezelőtt négy évvel sub auspicis regis avatták az egyetemes orvosi tudományok doktorává...

Mikor hazajöttünk a diszes fölavatásról, én arra kértem, hogy jöjjön a dolgozószobámba és így szóltam hozzá:

— A mai naptól fogva ön nagykoru, Irma és rendelkezhetik tetszése szerint a vagyonával. De engedje meg őszinte érdeklődésemnek azt a kérdést, hogy mit szándékozik tenni?

Nagy meglepetésemre, azt felelte:

— Férjhez fogok menni.

— Nagyon helyes! — mondtam én, ahogy magamhoz tértem a meglepetésből — s választott-e már?

— Választottam! — Sajátságosan mosolygott, amikor ezt mondta.

— S kit?

— Önt.

Úgy megijedtem erre a kijelentésre, hogy az első pillanatban forgott velem a szoba. Ha azt mondták volna, hogy odakünn várakozik az előszobában a tibeti népnek egy küldöttsége, amely eljött, hogy megkináljon a dalajlama méltóságával, kevésbbé csodálkoztam volna. Nagynehezen tértem magamhoz és azt mondtam:

— Kedves gyermekem! . . . Ha nem ismerném annyira, azt hinném, hogy tréfát űz belőlem. S hozzátenném, hogy mégsem érdemelem magától ezt az ugratást.

— Nem tréfálok! — szólott ő erre a legkomolyabban.

— Akkor hát nem értem a dolgot.

— Pedig olyan egyszerü. A felesége akarok lenni.

— Tudja-e, hogy már ötvennégyéves vagyok, ön pedig . . .

— Huszonkettő. Nem tesz semmit.

Védekeztem, ámbár már éreztem, hogy nem fogok sokáig ellenállni. A becsületes ember tiltakozott ugyan bennem az olyan alku ellen, amelyben csak én nyerhetek mindent, de a tekintetes bíróság jól tudja, hogy nem mindig a becsületes emberé a döntő szó.

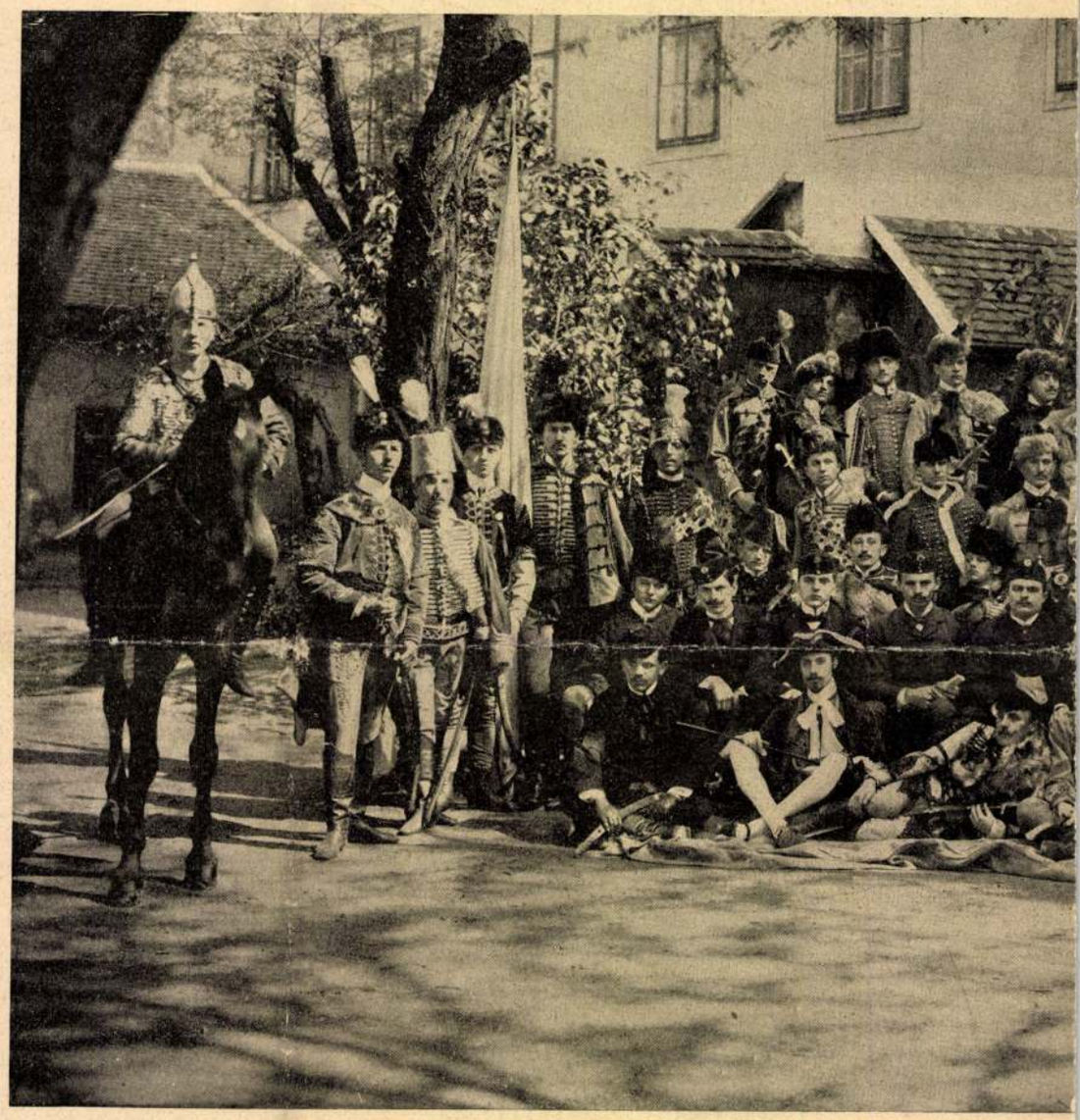

Rákóczi-ünnep május 10-én Budapesten — Az egyetemi ifjuság kuruc-csapatja,

Idegen írók

A szapuló

— Isten bocsássa meg, bíró úr, igaz! Én öltem meg, szent igaz. És nem sajnáltam. Most se sajnálom. Szegény asszony vagyok, nincs szerencsétlenebb mint én, akasszanak föl érte, nem bánom, legalább megkönyörül a jó Isten én rajtam is! . . . Ha az az igazság, hát tessék itt vagyok, vigyenek! Nekem mindegy már úgyis. Csak én vagyok a hibás, a leányomnak semmi része benne. Ő csak nézte, hogy én mit csinálok. És ezt tessék elhinni nekem, nem mondanám, ha nem úgy volna. Tudta, annyi szent, ő is tudta a leányom, hogy mit akarok a kicsivel, de nem segített. Nem! De hát ha az az igazság, akasszák föl őt is velem együtt, neki is jobb lesz bíró úr, ő sem panaszkodik, tudom . . . Mer' úgyis mi jó várhat még szegényre itt ezen a földön?! . . .

De hát elmondok én mindent, úgy ahogy volt. Ne tessék megharagudni, egy kicsit soká tart, pedig sok dolguk van úgy-e?

Nekem se volt az életben valami jó sorom, a már bizonyos. Az ital, az az átkozott ital, mindig csak az a baj! A bor, meg a pálinka. Kivált a pálinka! . . . Az az átok mi felénk. Nem én, könyörgöm, mer' nekem egy csöpp se kell, úgy félek tőle, mint a tűztől. De az apám! Pedig derék halász volt, a bárkában nem akadt párja, de mihelyt szárazra került, a torka volt az Istene, egyik korcsmából a másikba . . .

Hogy aztán én is férjhezmentem az uramhoz, eleinte csak megvoltunk valahogyan. Jó halászember lett voina ő is, akkoriban nem ivott, csak vasárnap, meg hétfőn. Szó ami szó, nem volt az rossz ember, győzte a munkát, a tengertől se félt — de amikor ittas volt, a jó Isten is hátat fordított neki, olyan veszekedett természete lett, pozdorjává tört mindent, ami a kezibe került.

Pedig hát mi is elegen voltunk ám! Öt gyerek! Az öt közül egy kótya volt minálunk is. A kis leányom meg kuka. Aszondják az ital volt az oka ennek is. Az, hogy az apjuk ivott. Nem igen akartam elhinni eleinte. A jó Isten csak nem bünteti a gyereket, mert az apja iszik?! . . . Pedig mégis csak úgy van az.

Az apjuk egyre keményebben ivott. Már utóbb négyszer-ötször leitta magát hetenkint. Egyszer olyan ittas fejjel eredt ki a tengerre. Beléveszekedett, szegény. Harmadnapra vetette föl a víz.

Ilyen az az ital, bíró úr!

Mikor aztán arra került, hogy a nagyobbik leányomat férjhez adják, ugyancsak megnéztem az emberét.

Isten az atyám, tűzbe tettem volna érte a kezem én magam is. Olyan szelid, becsületes formája volt. Meg aztán fogadta is mennyre-földre, hogy ő nem iszik. Nem ő! Egy kortyocskát csak vacsora után, de az nem számít.

— Hát jó, — gondoltam, — legyen az övé a leány.

De hazudott a bitang. Hazudott, bíró úr. Alig melegedett meg nála a leányom, kisült, hogy bíz' az is csak olyan, mint a többi. Almabor, pálinka. — Krisztus urunk köntösét is elitta volna. Kőműves volt, de addig kezébe nem vette volna reggel a malteros kanalat, amíg egyet nem kortyantott. Három-négy frankot is megkeresett naponta, amikor dolgozott, de mikor dolgozott!? . . . Amikor neki tetszett. Neki pedig sohase tetszett, ha volt egy kis pálinkára valója.

Hát nincs törvény, bíró úr, hogy ezen segítsen?! Hány szegény asszony áldaná ezt a törvényt. Meg a gyerekek! . . . Ha így megy, tíz esztendő mulva nem lesz egy épkézláb gyermek arra mifelénk. Az ital méreg, — hát árulják a patikában a többi méreggel együtt!

Ne tessék kérem zokon venni, ha bolondot mondok, de ha én bíró volnék, megbüntetném azt, aki pálinkát árul.

Annyi szent, az én leányom is csak úgy járt. Beköltözött a nyomoruság hozzájuk is. Se a pék, se a grejzler nem hitelezett már nekik egy esztendő mulva. Tessék úgy megélni!

A fiát maga szoptatta. De a tej!? . . . Aki szoptat, annak enni kell ám rendesen, különben elapad a teje. De a gyerek mégis szépen gyarapodott. Nem volt annak még ótvarja se! . . . Nőtt szemlátomást, csak az, hogy nem járt. Nem akart lábra állni. Aztán vették észre, hogy az egyik lába kurtább s a dereka puha volt szegénykének, mintha vajból lett volna.

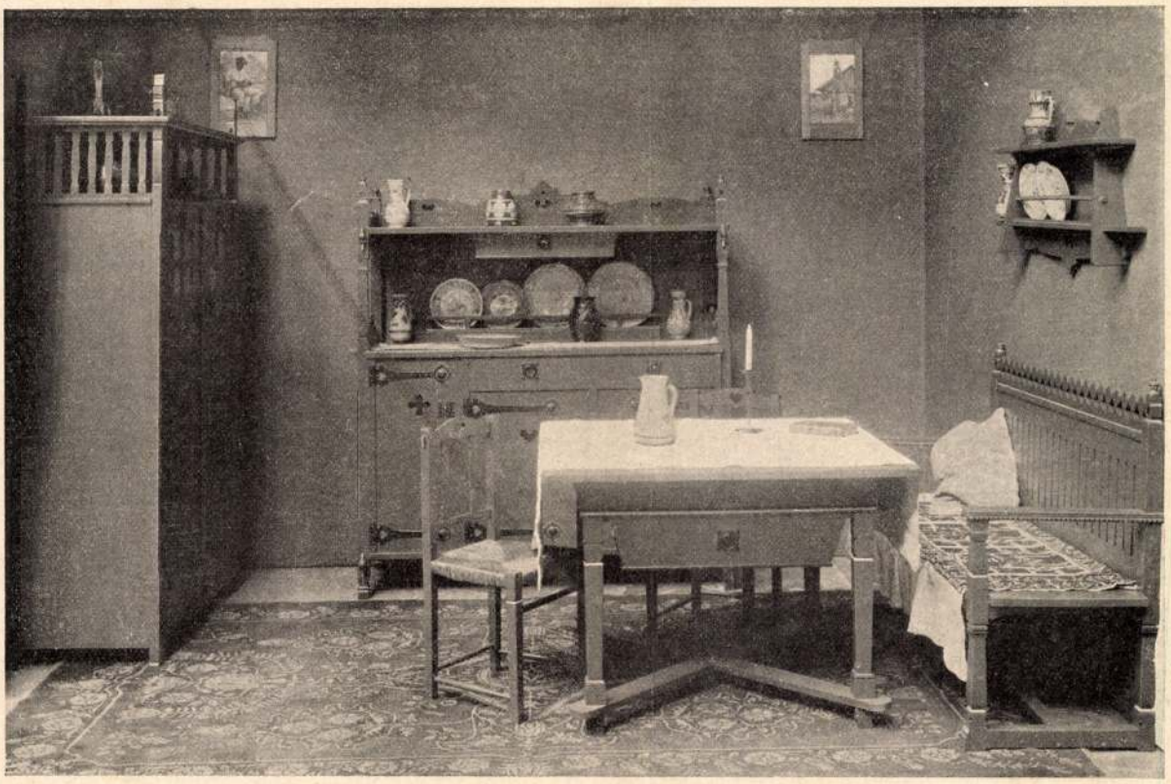

MAGYAR STILÜ SZOBABERENDEZÉS Wiegand Ede terve

Uj Idők 1903. IX. 16.

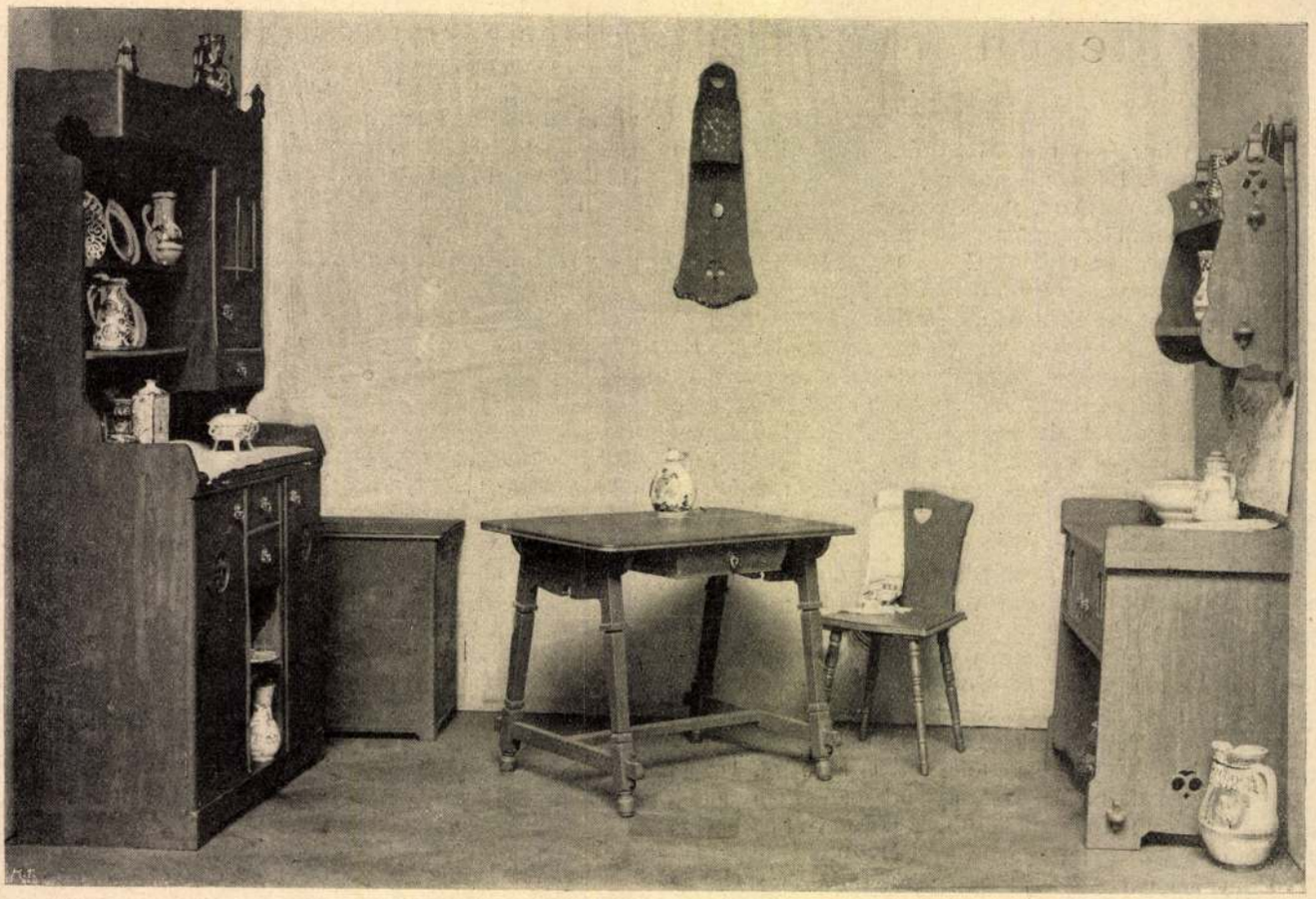

Az Iparművészeti Társulat kiállításából

WIEGAND EDE PÁLYANYERTES MAGYAR KONYHÁJA

Hogy szerettem! Csak ránéztem, már nevetett. Próbálgattam én is, hogy majd csak talpraállítom . . . De nem. Semmire se mentem vele.

A tengerparton csücsülgettem egyszer, amikor egy úr megszólít, valami párisi, nagyon finom úr.

— Mi baja a kicsikének? — kérdezte tőlem barátságosan.

És úgy tapogatta, mint aki jól ért az ilyesmihez.

— Orvos talán az úr? — kérdeztem tőle én.

— Az, — felelt nekem, barátságosan.

De csak csóválta a fejét egyre. Valami nem tetszett neki.

Kérdem:

— Ugyan mi leli szegénykét?

— Hereditás, — felelte.

— És nagy baj az? — kérdeztem tőle. — Ugyan hol kaphatta, mert mi nagyon vigyáztunk rá?!

Mosolygott. És azt kérdezte tőlem:

— A gyerek apja iszik?

No már ilyet! — gondoltam én s megkérdeztem, szépen: — Hát azt honnan tetszik tudni?

— Látom.

És kivallatott. Elmondtam én neki mindent. Hogy az apám, meg az uram, meg a leányom ura, — mindent, de mindent.

Csak csóválta a fejét egyre.

— De tán meggyógyul, szegényke? — kérdeztem tőle.

Nem felelt. Csak a fejét csóválta . . .

És a markomba nyomott egy tallért és elment.

Nagyon finom ember volt és mindjárt tudtam, hogy a gyereknek vége, csak azért nem szólt, hogy ne keserítsen még jobban.

— No most? — gondoltam, — az én szegény leányom! Cipelheti, a vége csak az lesz, hogy mégis meghal.

Éjszaka is ez járt az eszemben mindegyre.

Másnap aszondom neki:

— Leányom, így, meg így, ennek a gyereknek vége. Az ital. Nem a te hibád, de ugye, jobb ha mindjárt vége, minthogy annyit szenvedjen ő is, meg mi is?

— Már az igaz. — felelt szegény. — Iszen etetni is alig győzzük így.

— Ha akarod. — mondtam neki, — én eligazítom a többit vele.

Ő aszondta: — Nekem nincs szívem hozzá, de ha te azt gondolod . . . Talán jobb is lesz úgy.

. . . Gondolhatja, bíró úr, könyörgöm, hogy mennyit sírtunk mindaketten.

Éppen négy óra volt. Két óra múlva jön a tenger, addigra éppen elkészülhettem vele. Szépen bepólyáztam.

Hogy nevetett rám, ha azt tetszett volna látni! . . .

Még a leányom mondta:

— Talán tudja, szegényke, hogy azt akarjuk, hogy ne szenvedjen az életben, azért nevet úgy!

Csókoltuk mindegyre. Ő is, én is.

Aztán levittük a szapulót a sziklák közé, a tengerpartra. Leányom a kis ezüstkeresztet is a nyakába akasztotta, amit bérmáláskor kapott. A pólyába beletettük a Szűz Mária képét az imádságos könyvemből.

A kicsit én vittem. Nevetett az egyre.

Csunya szél volt. Egy lélek se látott bennünket. A tenger már dagadt. Nagyon féltem, hogy elesek szegénykével ott a sziklák közt, a csúszós hináron . . .

A szapulót én kötöttem le a sziklák közé s a kicsit szépen belefektettük; mint a kis Jézuska a jászolban, olyan szép volt. Megcsókoltuk sokszor.

Aztán rákötöttem a szapulóra a födőt . . .

— Legalább nem szenved többet, — biztattam az anyját, mert az nem akart jönni, pedig a tenger már mosta a szapuló alját.

Tessék elhinni, bíró úr, olyan szent igaz, minthogy itt vagyok: meg se mukkant a kicsi, szegényke, nemhogy szót volna. Az anyja sírt, meg én.

Mire fölértünk a partra, a szapuló már nem is látszott ki a vízből.

Így volt, bíró úr. Isten látja lelkünket, így volt.

EDMOND HARAUCOURT.

Wrgand Ede

Lyka, Karoly: Drei ungarische Künstler. Deutsche Kunst und Dekoration. (Darmstadt) VII. 12.

(Münchner 1904. 349. f.)

Mutthoff a Kosélgő
kérő őszi időjárás a szabadban végrendő műcsuléki munkálatokat [előre-
láthatóan félbeszakítja, az
eddigi eredmények bizto-
sítására a téli időszak be-
állta előtt megfelelő bizto-
sító munkálatokra van szük-
ség. Ennek költségei elő-
re láthathatóan 2000 P-t
fesznek ki -
[Van szerencsém tisztelettel

Wigand Edle

Lwd

Lyka, Karl. Drei ungarische Künstler. Deutsche Kunst und Dekoration. 1904. 77

..... *műhely.*

yfőnökség!

év..... hó.....n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

.....számu .....

tam.

évi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Torockai Wigand Edle

von

Lyka, Carl: Drei ungarische Künstler. Deutsche Kunst und Dekoration. 1904. 624 – 678. l.

PÁZ...
KER. KO... ...ÉSZETI
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
INTÉZETE

MDK

Spiegel Frigyes, Leitersdorfer, Vigand
tervezőművészek és társaik. ...

kiknek alkotásai a művészetet plántálják át a kereskedelmi életbe.

Különfélék. Művészi üzletberendezések.
MIP.1904. 42.1.

Magyar Iparművészet

MDK

Toroczkai Vigand Ede

Miskolci iparm. kiáll. kat. Bp. 1904.
25.1.

MDK

Wiegand Ede

Ezüstérem kitüntetést kapott a st. louisi világkiállitason.

Művészet, 1904. 406.l.

Wiegand Ede MDK

Konyhatervét közlik a Mintalapok.

Müvészet,1904, 209 l.

Torocskai Vigand Ede

Gyermekszoba, repr.

Magyar Iparmüvészet

1904. 17. l.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

ELN

Keglevich István gróf, *elnök*; — R

VÁLA

Bachruch Károly
Bánffy György gróf
ifj. Batthyány Géza gr.
Beck Dénes
Benczúr Béla
Császka György
Czobor Béla
Egger Dávid
Fischer Ignácz
Fittler Kamill
Forster Gyula
Gerlóczy Károly
Giergl Ernő
Hampel József
Jakabffy Ferencz
Jungfer Gyula

VÉGREHAJ

Torockai Wigand Ede

Vas. Ujs., 1904. 863. l.

A *Művarátok körének* kiállításában a lakások művészi berendezésére való tárgyak, továbbá a festmények és szobrok vannak összegyűjtve. A kiállítást Viegand Endre rendezte be. Festményeket Vaszary János, Boszna y István, Katona Nándor, Dudics, Nagy Sándor küldtek.

Pécs, vízkeslyhár

301, 306,

Beniczkyné Bajza Lenke

Amikor Bajza leánya megírta a „Hölgyfutár"-nak első elbeszéléseit és útleirásait, nálunk az irodalomban a legkékebb romantika uralkodott. Olyan szomoru volt a valóság, annyira sivár és kietlen a politikai meg a társadalmi élet, hogy akiben volt írói tehetség meg érző szív és a szépért rajongó lélek, a fantázia birodalmába menekült és onnan hozott vigaszt az agyonzaklatott, agyonboldogított és agyonekszevált magyar olvasónak. Az „Übermensch", aki állítólag Nietzsche találmánya, mindennapi modellje és kenyere volt az akkori írónak és minél rendkivülibb dolgokat produkált hősének ereje, jelleme, bátorsága és cselekvési képessége, annál jobban kapta meg a valóságtól irtózó lelkeket. Azt hiszem, hogy ki sem volt még találva a naturalizmus, sőt az őse: a realizmus is csak lopva juthatott át a jólőrzött magyar határon.

Mi természetesebb, hogy Bajza Lenke is követte az uralkodó irányt. A világ, amelyben élt, a hagyomány, amely belevitte az irodalomba, a szellemi öröksége: mind arra predesztinálták, hogy a romantikát szolgálja. A csodálatosnak légköre hevítette fantáziáját és amikor embereket rajzolt, emberentúli formában látta őket.

Ő maga is — s ezt szavahihető emberek írják meg róla: sőt olyanok is, akiket nem tesz elfogulttá a visszaemlékezés — romantikus csoda volt ifjuságának bűbájos szépségében. Nézzék meg a képet, amelyet Barabás Miklós festett róla és olvassák el az akkori idők báli tudósításait, amelyekben a görög mitósznak jelzői vannak összehordva, hogy kifejezzék az elragadtatást, amelyet puszta megjelenése keltett. Öreg emberek megifjodtak látásától és édes hevülés szállott az ifjak szivébe, amikor eltáncolta a magyar érzést kifejező táncokat, amelyekben egyedül volt szabad elmondani akkor a nemzeti léleknek sóvárgását, epedését. Ő volt akkor a nemzet ifju múzsája, akinek megengedtetett, hogy beszéljen: nem szavakkal, hanem ritmikus, néma, de mindent kifejező mozdulatokkal...

S eljött az idő, amikor a toll is megszólalhatott. Az ő tollának tán előbb és szabadabban, mint más íróeszköznek, amelyet gyanuba fogott a hatalom. Lázas érzéssel fogott a regényíráshoz, azzal az eltökélt szándékkal, hogy megrajzolja a magyar felsőbb társadalom képét. Hisz azt látta legközelebbről, azt ismerte legjobban. De hogy amit ismert és tudott, ismertté tegye egyszersmind, ahhoz már nagyon is hatalmába kerítette őt a romantika. Mindig annak ezerszínü és az alakokat ezerféle változatosságban megtörő prizmáján keresztül nézte az életet.

Ebben a tekintetben nem haladt korával Beniczkyné Bajza Lenke. Mindig a mese volt neki a fődolog, meg az, hogy a hős tetszetős legyen és rendkivüliségével megkapja az olvasót. Amikor az írók tolla már a lelki analizist fogadta el irányítónak s a górcsövi vizsgálatra adta magát, ő akkor is a csodálatost választotta témának. Nagy mesemondó talentuma és veleszületett hajlandósága nem engedték, hogy az új irányhoz csatlakozzék, vagy akár csak engedményt is tegyen neki. Nem lett hűtlen soha az isteneihez s amikor azokat számüzetésbe kergette a megváltozott irodalmi izlés, az ő könyveiben mindig menhelyre találtak.

És különös, hogy a közönség neki adott igazat, ami azt is bizonyítja, hogy az író izlése nem mindig az olvasó izlése is. Akármint itéljük is meg ezt a dolgot, el nem vitatható tény, hogy Beniczky-Bajza Lenke a legujabb időkig a legolvasottabb magyar regényíró volt. Hogy elmondhassam, hány kötetet írt, vagy statisztikusnak kellene lennem, aki följegyzi a számbeli adatokat, vagy pedig — fiatal leánynak, aki mohón, a hősök rendkivüliségén hevülve és az író fantáziájába belekapcsolódva, olvassa el a nagy Lenke minden regényét. Nem mernék ma sem plebiscitumot rendezni a serdülő leányolvasók között, mert valószínü, hogy az eredmény nem volna kedvező a többi írónak. Ő volt egyik úttörője az olvasási kedvnek és nincs kizárva, hogy még egy ideig az marad.

Amikor már népszerűségének delelőjén állott — a történelmi hűség kedvéért följegyzem, hogy az mégsem a hatvanas években volt, hanem majdnem két évtizeddel később — az a gondolata támadt, hogy irodalmi szalont létesít, amelyben összehozza a társadalomnak szellemi életet élő rétegeit az íróvilággal. Nem rajta mult, hogy az eszme meg nem valósult és nem tudott mélyebb gyökeret verni. Inkább tán azon, hogy a mi íróink túlnyomó részben elhagyják az írót, amikor leteszik a tollat, s amikor újból fölveszik, szivesebben élnek remeteéletet. Az ő személyes varázsa, finomult jósága és háziasszonyi előkelősége nem tudták megtörni a visszahúzodozó fagyosságot, amelyet abban az időben egyik író nyersen, de találóan így jellemezett: „Nem lehet a medvét arra kapacitálni, hogy szalonban táncoljon."

Csöndes lett ismét a Bajza-utcai tuszkulánum. Hír csak akkor jött róla a nyilvánosságba, amikor egy új regény szállott ki onnan . . . S most ismét jött egy hír, amely mindenkit, még a Bajza Lenke irányának ellenzőit is bánatba ejti: hogy a fáradhatlan toll nem perceg többé és a fáradhatlan mesemondó örökre elhallgatott . . .

TÁBORI RÓBERT

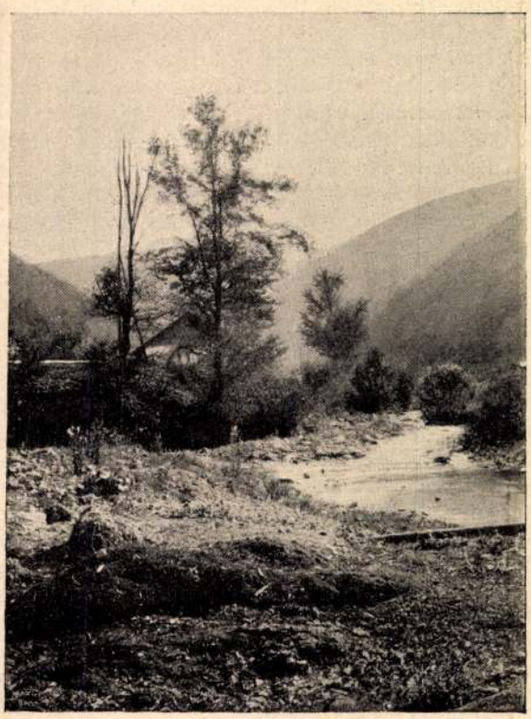

Kún Béla amatőr-fényképe

RIMAVÖLGYI RÉSZLET

A Műbarátoknál

Tavasz a Váci-utcában: egy kis darabka föld telehintve mezei virággal, holott a negyedik kerület rendesen nem adja alább a braziliai orchideánál. Az a kis mező friss földszagával, eleven levegőjével a Műbarátok Körében található s igen ajánlatos, hogy minden budapesti ember legalább egyszer odatévedjen; hogy majd aztán másodszor is megnézi, az már úgyis bizonyos.

A Műbarátok Köre sok kiállítást rendezett már. De valamennyit épp a kiállítás-jelleg fosztotta meg bensőségétől. A kiállítás mindig összehordott valami: derüreborúra egybefoglal olyan holmit, ami nem együtt termett. Most azonban egyszerre odajutott a Kör, ahol beható missiót teljesíthet. A vállalkozás, bár csak négy teremnyi, mégis nagyszabásu. Mert egy talpig művészi gondolat bukkan itt hirtelenül elibénk: szép és harmónikus emberi szállás, ahogyon tősgyökeres magyar elme formálja. Ilyesmire érdemes volt alkalmat adni arra való művészeknek. A Műbarátok Köre, ha szívósan ragaszkodik ehhez az eszméjéhez, mélyen belenyúl a magyar életbe s olyasmit ad, amiért mindenkorra hála illeti meg.

A lakás-kiállítás természetesen egészen más, mint a szokásos kelengye-kiállítások. Ezeknél a fő a mutatósság. A Műbarátoké viszont magasabb rendü. Ők megengedhették maguknak, hogy ne a kiállítás legyen a fő, hanem a művészi gondolat, a sablónt megbontó tendencia. Így történt, hogy a váci-utcai helyiséget átadták egy pár szemenszedett művésznek: formálják át egy jómódu magyar műbarát bizalmas otthonává. Így lett ebből a kiállításból olyasmi, ami kész, minden fölöslegtől ment lakást ad: ha tetszik, tessék mindjárt helyet foglalni s aztán „kiki a maga mesterségét folytassa . . .“

Azt mondottuk, hogy a Műbarátok Körének nyilvánvalón magasan szárnyaló célja volt ezzel a gondolattal. Megtörtént ugyanis, hogy olyasmit segítettek talpra, amit egyéb körökben hiába keresne az ember: magyar forma-gondolatokat. Hirtelenében és radikálisan ugyan nem lehetett a kérdést élére állítani. Lassan kell közönségünket, ezt a városi közönséget besétáltatni abba a világba, amely rá nézve már sajna idegen: a magyar formavilágba. Ez az ötlet kifejezésre jut a kiállításban is. Mert Vigand Edének éppen az a föladat jutott, hogy egy nem is távoli mult egészséges stílusával megteremtse a kapcsot a jelen és a jövő közt. Vigand tervezte a belépőszobát és az ebédlőt. Mind a kettő vendégeink számára is való, akik különféle vidékről, különféle izléssel és ötlettel kerülnek hozzánk. A biedermajer-stílus, amelynek formáit Vigand nagy leleményességgel és finomra temperált ízléssel szólaltatja itt meg többnyire a paliszanderfa elegáns nyelvén, bizonyos fokig semlegesíti a miliőt: bárki kényelmesen érezheti magát benne. Néhány butordarab, az asztal, a tálaló alaprajza bizonyos elevenséggel beszél s jól előkészít minket a lakás bizalmasabb, exkluziv részébe, amely egészen magyar jellemvonásokból épült össze.

Kriesch Aladár oldotta meg az otthon-problemának ezt az intim részét. A férfi-dolgozószoba már egészen a gazdáé. Itt folynak le élete bensőségesebb órái: ez a munka, a műélvezgetés színhelye, igazi amatőr-otthon. Itt nem kellett idegen elemekre is gondolni: a gazda magyar ember, aki nem bánja azt, hogy az aratói magyarosan nótáznak, ahelyett hogy Schubertet énekelnének. A gazda éppen eltenkezőleg, egész szívével hozzátapad azokhoz a népies motivumokhoz, amelyeket a magyar ember évszázadok óta vall magáénak. Hisz ez is magyar nyelv, csakhogy zöngéi nem a gégéből, hanem a fa, agyag, szőttes materiálisából szállanak elő. Előre sejtem, hogy lesznek ennek a művészi alkotásnak is gúnyolói, hisz egykor a magyar nyelvet is parasztosnak mondták s élénken ajánlották helyébe a latint. Ama régi gúnyolók unokái pedig ma bizony magyarul beszélnek. Persze olyan művésznek kellett a tárgyhoz nyúlnia, mint amilyen Kriesch. Hiábavaló volna minden leírás, a részletek s az ensemble is arra valók, hogy az ember közvetlenül magába fogadja. Csak azt szeretnők idejegyezni, hogy bár az egész alkotás remekül meglatolt és tősgyökeres érzéssel teli munka, egy pár darab még külön is hosszan foglalkoztatja képzeletünket, így például az a nevezetes szekrény, amelynél művésziesebbet nem egyhamar láttunk.

Ehhez csatlakozik az urasszony dolgozó szobája. Ez Undi S. Mariska tervei nyomán készült és tele van igazi lányos bájjal, finom diszkrécióval. Nem egy panneau, amelylyel a művésznő ezt a kis szobát diszítette, chef-d'oeuvre a maga nemében. Emlékeztetünk például a falvédőre, de épp úgy emlékeztethetnénk még két tucat egyéb holmira is. Itt s a kiállítás egyéb holmiján egyként megérzik: mit jelent az, amikor a tervelő tökéletesen ismeri anyagát, annak értelmében komponál s együtt működik a munkással. Mocsay József és Fodor Mihály utódai olyan asztalosmunkát adtak itt, amire nem mindennap akad az ember. Vessünk aztán egy tekintetet azokra a ravaszul artisztikus üvegfestményekre, amelyek Maybőhm műhelyéből kerültek ki. Hát még Nagy Sándorék és Belmonte együttes művei: milyen más mindez, mint amit külföldön láttunk e nemben, sőt ki merjük mondani: mennyivel szebb egyuttal. Vaszary János diszkrét panneaui, Beck Fülöp plakettjei és vázája, Undi Karla és Jolán kivarrott, hímzett darabjai megannyi pièce de resistance. Odáig mentek művészek és műiparosok, hogy külön céljaikra új technikai fogásokat fedeztek föl: lásd Undi Mariska szobája butorain a temperafestést. Szóval öröm itt körülnézni: vidám tavasz süt mindenfelé, de még nagyobb öröm, ha az ember órákon, napokon át elmélyedhet egy-egy művészi megoldás érdekességeibe. Nézzünk meg például egy-egy ravasz ablakot Vigand, Kriesch, Undi Mariska szobájában. Vagy az ősi kópjafát, amely a két dolgozót elválasztja egymástól. Kriesch szobájában már maga a mennyezet kifestése is valósággal inspiráló hatásu. Csakugyan, műbarát számára való szobák: évekig élvezhet itt boldog percekben megszületett, minden külfölditől különböző formákat.

A Műbarátok Köre megelégedéssel tekinthet vissza erre a termékeny és nagyszabásu munkájára. S reménlhetőleg nem áll el a gondolat folytatásától. A mi budapesti közönségünk pedig olyasmit kap itt, amit másutt semmi esetre sem kaphat.

LYKA KÁROLY

Hullámzúgás

Hallgatom zúgását harsogó haboknak,
Örjöngő jajjal, mint égfelé robognak
S nyomukba gyöngyhabot hány a taréj.

Valami bömböl, zúg, mintha harcra szállna,
Sírjukból fehérlő, kihányt csontok árnya
S villanó fényüktől világos az éj.

Hánytorgó dacukon a panasz tör által
És tele az éjjel csukló sóhajtással,
Csupa nyöszörgés és csupa sirásu!

Hirtelen újból vad kurjantásba kapnak,
Égre szökken újból karéja a habnak
S elfoszló permetét lehinti rám . . .

Szilajon mi is így törünk fel az égnek,
Kergetjük a fényét ködös dicsőségnek
Úzni csak egyre, sosem érni el?! . . .

A tenger ezernyi szétfoszló hullámát,
A tenger ezernyi rejtegetett álmát
Én uram teremtőm, ki jegyezi fel . . .

BALLA IGNÁC

Gyula ott állott az ablaknál mozdulatlanul. Szeme állandóan Parkerre volt szegezve, aki hol eltünt, hol ismét előbukkant a nagy jegenyefasor vastag törzsei közül. A nagy művész ürességet érzett a lelkében. Atfogta tenyerével a fejét, amelynek zúgása nem akart szünni. Azt hitte, valami lappangó betegség szállotta meg, lázat érzett bujkálni ereiben. Ez a gyöngesége végtelenül fölingerelte. Szeretett volna cselekvő, vezető részt venni a gyilkos elfogatásában, s ott állott zavart fejjel, tehetetlenül.

Vilma megszólította:

— Jobb lenne, ha a nagy ebédlő erkélyére mennénk, onnan inkább szemmel tarthatjuk az udvart és a kasznár-lakot.

— Igaz, — mondotta gépiesen.

Atmentek. Az öreg buffó összehuzott testtel, halk léptekkel lábujjhegyen követte őket, mintha a színpadon lenne. Önkéntelenül stilizálta a titkolódzást, a félelmet. Az erkélyen a nagy bonviván kissé nyugodtabban érezte magát. Mohón szítta magába a friss estéli levegőt. Könnyü szél kerekedett, a jegenyefák ágai szabályosan hullámoztak, a lombsuttogás harmonikus morajjá nőtt, mint egy titokzatos szimfonia halk kressendója.

— Psszt, jön, — mondotta halkan az öreg buffó.

Parker alakja a nagy vasrácsos kapunál tünt föl. Erőteljesnek, férfiasnak látszott.

— Antoniuszi alak, — mondotta Dénes Gyula, mereven rámeresztve a szemét.

Vilma suttogva beszélte el, hogy ő ismeri, beszélt vele. Fivére a tavaszszal bemutatta neki. Nagyon jómodoru embernek mutatkozott.

— Tisztelem a modorát, — mormogta az öreg buffó, arcát elfintorítva.

Parker lassu lépésben haladt az udvaron át. Egyedül volt. Az udvar közepén megállott, s magához csalogatta a nagy lusta ujfundlandi kutyát. Az ujfundlandi nem tartozott az engedelmes fajtához, s idegenekre gyakran vicsorította nagy fehér fogait. Parkernek sikerült őt magához csalni. Az erkélyen hallották, hogy becézi a nagy állatot.

— Hérosz, hát nem ösmersz? Így, ülj le szépen.

Simogatta a nyakát. Vilma csodálkozva jegyezte meg:

— Milyen nyugodt . . . hát hinné az ember?

Megfogta a nagy bonviván kezét.

— Tudja, Gyula bácsi, hogy félni kezdek tőle. Nézze, hogy mosolyog . . . Ah, így még borzasztóbb . . .

És önkénytelenül visszahúzódott az erkély párkányától. Dénes Gyulát haragos indulat lepte meg. Dühösen szorította össze fogait.

— Kedvem volna, — mondotta magában, — odarohanni, a torkához kapni és leteperni őt!

Aztán gúnyosan mosolygott.

— Persze, — folytatta a magánbeszédet, — itt az udvaron meg merném tenni, mert van közönség, de vajjon künn a szabadban?

Elgondolta, hogy az öreg Csapó ott is elébe merne állani. Az öreg más fazon.

Parker abbahagyta a kutyával való enyelgést. Elindult a kasznárlak felé. A kerek akácok alatt találkozott az öreg kasznárral. Kezet fogtak. Vilma önkénytelenül fölsikoltott:

— Jézus Mária! Ha a kasznár tudná!

A kastély órája nyolcat ütött. Vilma azt ajánlotta, hogy vacsorázzanak az erkélyen. Majd ő odahozatja a vacsorát.

Gyula hálásan fogadta ezt az ajánlatot. Egész nap alig evett valamit s most gyötrő éhséget érzett.

Sötétedni kezdett. A kasznárlak már az erkélyről sötét, alaktalan tömeget mutatott. Gyula, akit a vacsora kissé derűsebb hangulatba hozott, éppen közölni akarta azt a tervét, hogy lemegy az udvarra, ahonnan figyelmesebben ellenőrizheti, hogy Parker nem hagyja-e el a kasznárlakot. De épp akkor erős léptek hallatszottak az udvaron. Mind a hárman élesen odafigyeltek.

— Ez ő, — mondotta Gyula halkan.

— Puska van a vállán, — suttogta Vilma.

— Szépen vagyunk, — jegyezte meg az öreg buffó, aki gyávaságát nyiltan megvallotta.

Parker csakugyan duplacsövü puskával a hátán kilépett az udvarból. Vilma megkönnyebbülést érzett s ennek kifejezést is adott.

— Jobb szeretem, hogy távol van. Egy ilyen szörnyeteggel egy udvarban lenni . . .

Vége köv.

Neményi Ambrus

Ugyanazon a napon, amelyen a magyar parlamentben fékevesztett erőszak tombolt, amelyen butorokat törtek össze és szolgákat pofoztak ki az ülésteremből, egy nagybeteg óráról-órára növekedő izgalommal hallgatta az ujabb és ujabb hireket. Nem bírta már sokáig az izgalmakat. Estefelé elvesztette az eszméletét és a másnapi lapok, amelyek a küzdő pártok egész elkeseredésével rontottak egymás ellen, egy szomoru kérdésben mégis összetalálkoztak: egyformán kegyelettel és tisztelettel adóztak az elköltözött Neményi Ambrus emlékének.

Szomoru véletlen valóban, hogy éppen a parlamentárizmus e nagy válságának óráiban veszítünk el egy olyan férfiut, akiben a régi, komoly parlamenti hagyományok törhetlen erővel éltek. A nagy közvélemény, amely csak azokat méltatja különös figyelmére, akik hangos beszéddel és különös taglejtésekkel iparkodnak föltünni, első pillanatra talán nem is tudja tisztán, hogy ez a veszteség milyen nagy. Hisz Neményi Ambrus nem tartozott az úgynevezett népszerü politikusok közé. Nem volt csengőhangu szónok, aki a hazaárulókat halálra kiáltsa. Nem szerette a nagy frázisokat, az igéreteket, amelyek mámorba ringatják a hallgatóságot. Nem tudott lelkesíteni, feltüzelni, magával ragadni. Neményi Ambrus csak dolgozni tudott és bármennyire hangoztatjuk is az ellenkezőjét, — a munka nálunk még mindig népszerütlen.

A magyar politikának egyik sajátsága, hogy jóformán csak a közjogi kérdéseket állítja az előtérbe. Nem kutatjuk most, hogy ez jól van-e vagy nincsen, a tény maga kétségbevonhatatlan. Közjogi harcok foglalják le az érdeklődést, közjogi vitákban mutatják be a parlament tagjai készültségüket és dialektikájukat, közjogi küzdelmekben szerzi meg érdemeit kormánypárt és ellenzék egyaránt.

Gazdasági kérdések nem igen kerülnek komolyan szóba. Igaz, az utolsó időben egyre-másra hangoztatják fontosságukat, még a kurucok is elismerik, hogy tagadhatlanul kissé behatóbban kellene foglalkozni velök, de mire reákerülne a sor, megint csak közjogot, örökké közjogot hallunk. Miért? A válasz nagyon egyszerü, egyenesen kézenfekvő. Kereskedelempolitikának, vámpolitikának, szociálpolitikának és más hasonlónak mindenekelőtt megvan az a közös rossz tulajdonsága, hogy előbb meg kell tanulni, csak aztán beszélhet róla az ember. De még ha valaki bele is tanult egy ilyen tudományba, nem nagyon becsülik meg a tudását. Az olyan ember, aki számokról, vámtételekről, kivitelről és behozatalról beszél, a közönség egy nagy jó részének szemében már jó eleve is panamista. Bizonyosan sápot akar, azért foglalkozik az ilyesmivel.

Nem közönséges bátorság kell ahhoz, hogy számottevő, komoly politikus mégis ezt az irányt válaszsza. Nemcsak a külső népszerűségről mond le, nemcsak folytonos gyanusításoknak teszi ki a személyét, de tényleges sikere is kevesebb lesz, mintha a barrikádokat emlegetné . . . Mélységes, igaz meggyőződés kell ahhoz, hogy valaki ne külsőségekkel könnyítsen a maga pályáján, hanem csak azt tegye, amit igaznak és helyesnek vél. Neményi Ambrus ilyen ember volt. Elvetett magától minden külső csillogást és bár szépirodalmi, esztétikai, szónoki sikerei voltak, ő mégis belemerült a gazdasági élet legszövevényesebb, legnehezebb kérdéseibe, mert az ő szemében ezek a kérdések voltak a fontosak, számunkra éppen égetően fontosak.

A MŰBARÁTOK KÖRÉNEK KIÁLLÍTÁSA — A bútort tervezte Wiegand Ede

— De az lehetetlen! — kiáltotta Kálmán, akit szintén hatalmába kerített az izgalom. — Parker Alfréd egyike a leglelkiismeretesebb embereknek . . .

A súgó vállat vont s éles, krákogó hangon válaszolt:

— Akkor hát lelkiismeretes gyilkos . . . De én láttam versenyt futni a lelkiismeretével. A saját szememmel láttam. Jól futott . . . A gyilkosság szinhelyéről futott. Nagy futás volt. Azt hiszem, a gyilkos született kengyelfutó . . . De mégis utólérjük . . . Mert az igazság is tud futni, ha egy kicsit sarkantyúzzák . . . Nincs más hátra, mint elfogatni.

Gyula összeszedte magát, s elmondott mindent, amit Parkerről tudott. Nehezére esett beszélni, helyenkint csaknem dadogásba esett. A beszéd nagy mesterét teljesen cserben hagyta művészi tehetsége. Amikor végére ért, teljesen kimerültnek érezte magát.

A fiatal építész begombolta kabátját.

— Megyek, befogatok, s értesítem a vizsgálóbírót.

— Én is veled megyek, — mondotta Kornélia.

Becsöngette szobalányát, kalapot, köpenyeget kért. Alig tíz perc múlva távozni látták őket a kocsin. Akik a szobában maradtak, Dénes Gyula, az öreg buffó, Vilma és a súgó egy szót sem szóltak, míg a kocsizörgés zaja teljesen el nem némult. A nyomasztó csöndességet a vén súgó zavarta meg. Fölkelt s így szólt:

— Megyek, hogy szemmel tartsam az atyafit.

— Kit? — kérdezte Vilma, bár gyanította, hogy Parkerre vonatkozik.

— A gyilkos urat, — válaszolt a súgó, — az ilyen nevezetes embert nem illik díszőrség nélkül hagyni.

Fölkelt és indult. Vilma utána szólt:

— Az istenért, nem fél ön?

A vén súgó visszafordult az ajtóból. Büszkén fölkapta a fejét.

— Félni? — kérdezte kérkedően, — Nagyságos kisasszony, őseim lovasbetyárok voltak, családunkban a félelmet csak külföldi leírásokból ösmerik, csókolom kezeit. Alászolgája!

Gyula nem tartóztatta. A nagy művész irigyen nézett az öreg, züllött súgó után. Milyen határozott, elszánt. Nem vár útasítást, hanem tesz.

A súgó a folyosón megkereste kampós botját és amikor a vesztibülbe ért, a kakukos óra éppen megszólalt. Köszöntötte.

— Szervusz, vén korpusz delikti! Meg leszel idézve a tekintetes törvényszék elé. Vigyázz, ne kertelj, az igazat mondjad, mert a hamis tanuzásnak súlyos következményei vannak. Becsuknak, mint engem.

Az udvarra kiérve körülnézett. Eszrevette, hogy a jegenyefasor elején Parker egy fiatalemberrel sétál. Feléjük menet, amikor melléjük ért, megbillentette a kalapját. Jó estét kivánt. Parker és a fiatalember fogadta a köszöntést. A vén súgó megállt néhány pillanatra. Egyenesen Parkerhez szólt.

— Ugy tetszik, uram, hogy már láttam valahol.

— Nem emlékezem, — hangzott a kurta válasz.

A súgó odább ballagott.

— Azt hiszem, — morogta magában, — hogy a szine mégis elváltozott egy kissé. Ostobaság volt megszólítani. Azt veszem észre, hogy már én is hajszolom a drámai hatásokat . . .

Fent az ablakból látták, hogy a súgó szóba állt Parkerrel.

Izgatottan találgatták, hogy mit beszélhettek?

— Igaz lenne, Tóni bácsi, — kérdezte Vilma az öreg buffótól, — hogy ennek az öreg úrnak az ősei lovasbetyárok voltak?

— Dehogy igaz, — válaszolta az öreg, — az apja jámbor csizmadiamester volt. Ösmertem.

— Hát mért mondja? — csodálkozott Vilma.

— Csak éppen mondja, — magyarázta az öreg — emberek szeretnek dicsekedni. Különösen az ősökkel.

Uj Idők 1905. XI. 12.

MDK

Vigand Ede

belépő, terv. rajz

ebédlő, " "

Műbarátok Köre Interieur kiáll. 1904. ápr.

1, 3 l.

MDK

Vigand Ede

Lyka K.: A Mőbarátoknál. Uj Idők 1904-5. XI. 28.sz. 34.l.

MDK

Wigand Ede

Mübarátok körének kiáll. Vas. Ujs. 1904. 863.l.

MDK

Vigand Ede

Ebédlő-szekrény, repr.

Ebédlő, repr.

Magyar Iparművészet 1905. 203, 204.l.

M.D.K.

Vigand Ede

Lakásbelépőt és ebédlőt tervezett a Mübarátok Köre által rendezett interieur kiállitásra, közli a Hónapról-hónapra c. rovat.

Magyar Salon, Bp. 1905. május hó , 42. kötet 732. lap

227.

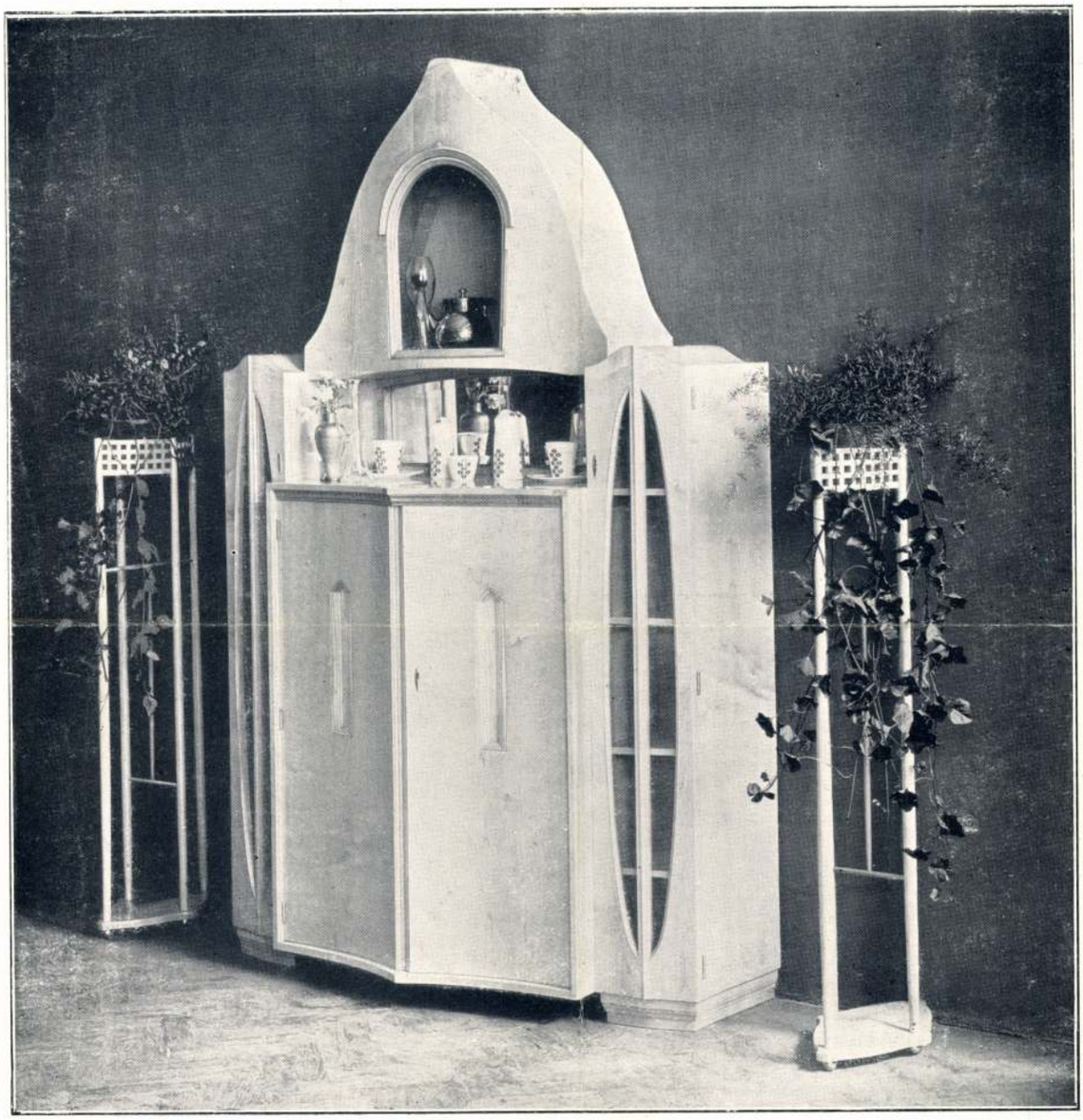

227. POHÁRSZÉK.
VIGAND EDÉTŐL.

KÉSZÍTETTE
MÓCSAI JÓZSEF.

MILÁNÓI KIÁLLÍTÁS.

Magyar Iparművészet
1906.

228.

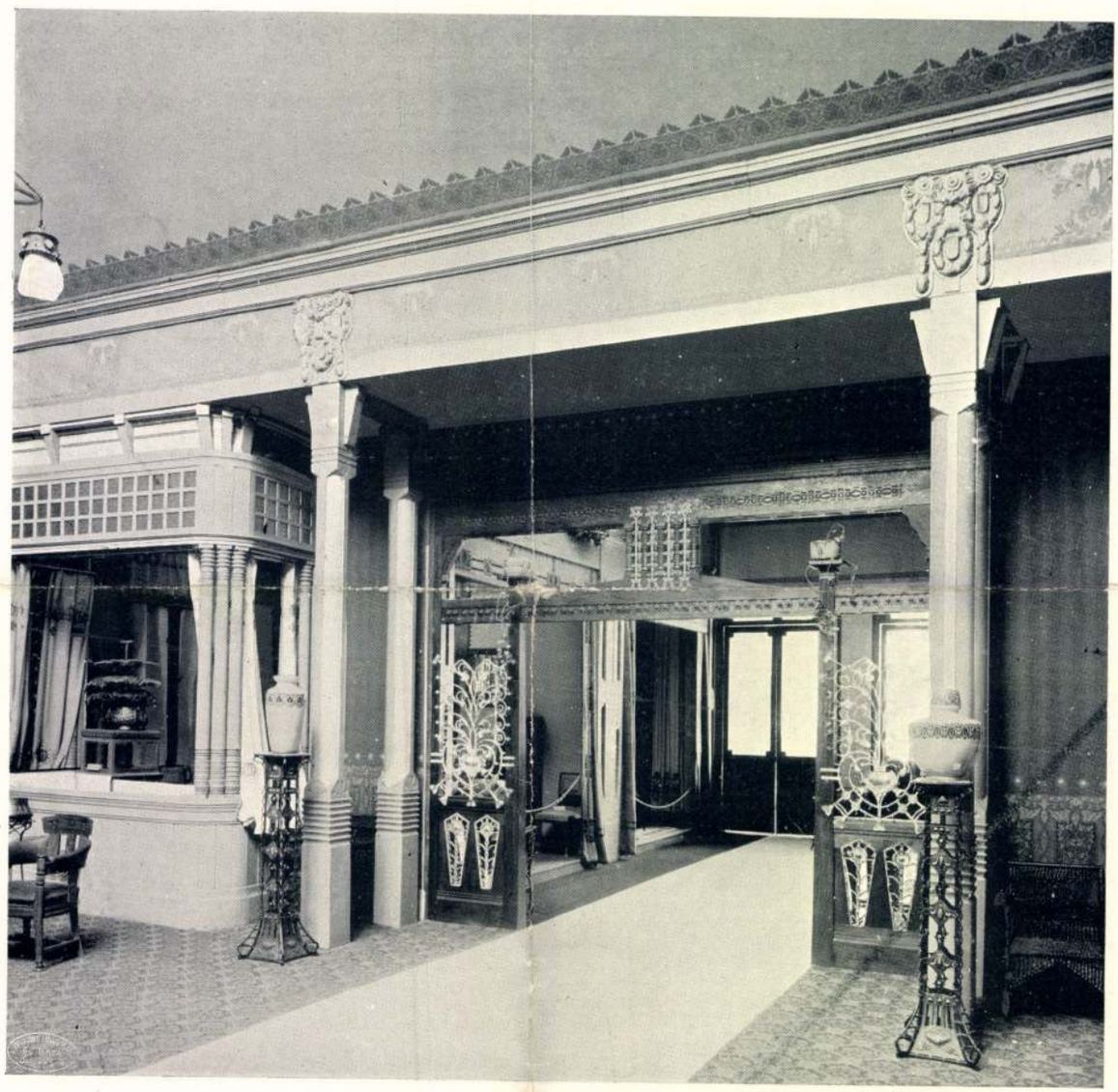

228. AZ IPARI SZAKISKOLÁK TERMÉNEK KIJÁRÓJA.

TERVEZTE FARAGÓ ÖDÖN.

MILÁNÓI KIÁLLÍTÁS.

Toroczkai (Wiegand Ede
épitész.

A „Művészet" által kivánt kis családi ház tervpáfázatán W. E. Terve „művészies qualitásai és egyéni fefogásával fogva" mintán az 1. és 2. díj nem adatott ki, az 1 és 2 díj összegéből felerészben díjaztatott.

F. Fészlemjelügyi

Művészet, 1903. 205. l.

n. o. e házacska rajzai és alaprajza bemutatva

Ismeretlen szerző.

Enyedi Lukács (Budapest) gyűjteményében az olasz festészet legrégibb korára nyulik vissza egy kis fa-triptichon, 45:40 cm nagyságu. A közép részen aranylapra temperával festett Mária látható a gyermek Jézussal és szentekkel. A két szárnyon hasonló módon festett szentek láthatók a felső mezőn, egy egy térdelő angyal az alsón. Ez az érdekes triptichon annak előtte XIII-ik századbeli sienai munka gyanánt szerepelt, minden valószínűség szerint azonban a XIV-ik század második feléből származó firenzei mű. Nemcsak a vereses testszín utal erre, hanem még inkább a zenélő angyaloknak csaknem Fra Angelico modora felé hajló alakítása.

Ismeretlen szerző.

U.o. a XV-ik századbeli sienai iskola ezége alatt szerepelt eddig a gyűjteményünk egy másik darabja: aranylapra festett Mária a gyermek Jézussal, szentekkel, angyalokkal (fára festve 49:66 cm., jó régi keretben). Behető vizsgálat után azonban megállapíthatjuk, hogy ez a kép nem tempera mű, hanem olaj festmény, hogy nem régi, csak régieskedő, mivelhogy számos oly elem egesül rajta, a melyek a XIV-ik és a XVI-ik századra utalnak. Minden, továbbá a Madonna sajátságos merev alakítása azt a nézeset kelti bennünk, hogy valamely görögkeleti vallású megrendelő számára készült kési mű vélállunk szemben.

Dinner Dénes József.

Művészet, 1903. I-f. 50. l.

Mintán az idecsá
hiányában van, ennél
hogy az alkalmazottak
hogyott 232 Koronát
nek megfelelő II. és III
ni méltóztassanak.

/: Mellékelve: 1 db nyugta :/

Vigand Ede

l. Műv. Krónika

1905. 4. n. 6. l.

M.D.K.

Thoroczkai-Vigand

Vaszary tatái villájának terve, 1905.
/ János festő /

Petrovics-Kárpáti: Vaszary, Bp. 1941. IX.

Wiegand, MDK

Az Ip.Müv.Társ. sokat fáradozott művészi képek kereteinek tervezésén .Tervei t.k. a Könyves Kálmán mük iadó r.t. valósitotta meg Horti.Márkus.Wiegand, Spiegel művészeinkkel terveztetett nagyon izléses, művészien egyszerü , a bennük foglalt képhez illö keretek.

A képkeretekről.
Művészeti Krónika. 1905. jan.15. 4-6.l.

Vigand Ede

Ebédlő, terv. fenti
készítette Fodor Lukács

Iskolaszoba, terv. fenti,
készítette Mócsay József

Repr.

Magyar Iparművészet

1905. 6. l.

Kert. ebédlő, terv.
fenti, készítette
Mócsay József
Repr.

U. o. 7. l.

tektól [illegible]
fereték, hanem fe-
héven emelhednek, ki
a fekete foltokból.

segítségével
egyenletes testékré-
teggel vonják
be,

Toroczkai Vigand Ede

wód

Szentiváni Gábor:

A Mühárátok kiállítása. Magyar Iparmüvészet. 1905-198. l. 199. l.

könyvnyomtatás, az emberi kultúra legnagy szerűbb hordozója, Gutenberg geniális találmánya. Ez azonban, nem lévén grafikai, képsokszorosító eljárás, nem lehet tárgyalásunk tárgya

A mélynyomás a magasnyomásnak ellenpólusa. Főtipusa a rézmetszés, ~~amit~~ → nyszintén mechanikai úton állitjuk elő, úgy hogy a rajz vonalait belevésik a vörös rézlapba. A ~~nyomda~~ fest tehát nem kiemelke-

Toroczkai Vigand Ede

irod

Éber László dr.

A karácsonyi kiállítás.

Magyar Iparművészet

1905. 21–22. l.

B. 9.

jouis lemerét

tèle

MDK

Vigand Ede

Pohárszék, repr.

Milánói kiállitás.
Magyar Iparmüvészet 1906. 205.1.

MDK

Vigand tervezőművész

Karácsonyi ipm.kiáll. Magyar Iparművészet, 1906.
3-4.lap

Vigand Ede

irod

Milano 1906

70.l.

MDK

Wiegand Ede, ip.müv.

XV.Kápolna.

Karos gyertatartót tervezett,melyet Imregh Pál mülakatos készitett el.

Az Iparmüv.Társ. ekyházmüv. kiáll. - a 1908.
Kat. 105-106.l.
Kiállitja a "Mühely"

224. EBÉDLŐ, TERVEZTE VIGAND EDE.
KÉSZÍTETTE MÓCSAY JÓZSEF.

224.

Magyar Iparművészet

1906. 203. l.

Milanói kiállítás

Vigand Ede

226.

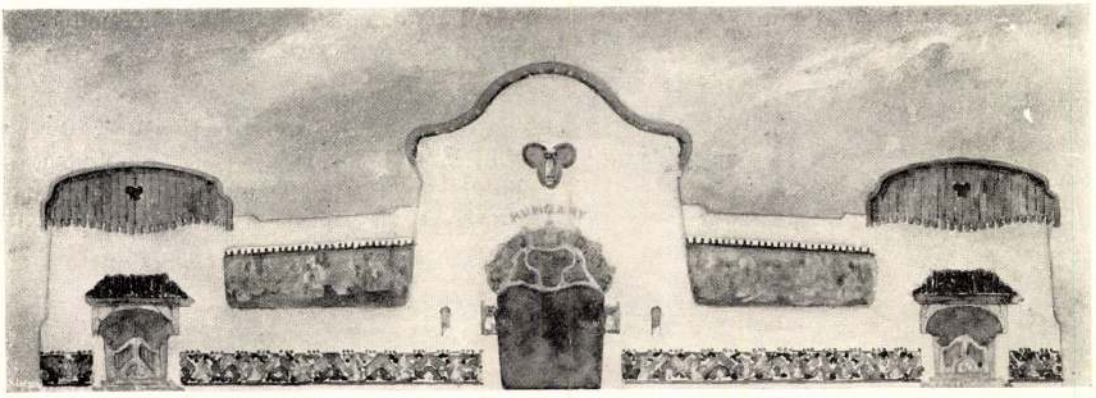

INSTALLÁCIÓ-TERV A S.-LOUISI KIÁLLÍTÁS SZÁMÁRA
VIGAND EDE MŰVE

LAKÓHÁZ ÉS OTTHON

Lakóház és otthon egymáshoz közeljáró fogalmak, s találkozniok mégsem mindig sikerül. Lakóházak azok is, melyeket nap nap után szemünk láttára emelnek a főváros utcáiban. De vajjon otthonok-e egyszersmind? Téglába vert tőkék inkább, mint emberi otthonok. Gazdag vállalkozók és társaságok üzleti nagyvállalatai; keletkezésök egyetlen célja, mely jellemöket is megszabja: a befektetett nagytőke jó kamatoztatása. Csak ez biztosítva legyen, s aztán a „lakhatási engedélyt" idejében megadják, a lakásokat kivegyék, a lakók pontosan fizessenek s jámboran tűrjék a házirend nyügét és a házfelügyelő packázásait. Miért törődni a többivel, például azzal, megengedik-e a ház viszonyai, hogy lakói barátságos, emberies otthont teremtsenek benne? Lakás bőven van az ilyen házban, de otthon annál kevesebb.

Azonban az igazi otthont nemcsak a budapesti bérházban keressük hiába, mely többnyire nem más, mint régmult idők rég kihalt építészetének silány paródiája, s nem csoda, ha nem tud megfelelni a mai életnek arra a kérdésére: hogyan lehetne a nyugalmas, otthonias otthonnak követelményeit a nagy kiterjedésre és sok lakásra számított bérház rendszerével összhangba olvasztani? A probléma máshol sincs megoldva, s teljesen kielégítő választ nem is várhatunk. A tökéletes otthon alapvető föltételeit, az állandóság nyugodt érzését, a sürgő-forgó élettől való teljes elszigetelést, az egyéni szükségletekhez és esztétikai igényekhez való alkalmazkodást a legjobb fajta bérház sem biztosíthatja. S ha a feladatban rejlő nehézségek nem engedik meg a teljes megoldást, a féligvalót is igen megnehezíti az a körülmény, hogy az építészetnek ez a neme a vállalkozó nagytőke járművát húzza. Az utóbbinak profit-éhségével, mely gyári módon való, tömeges termelést követel, bajos kibékíteni a nemesebb otthon-kultusz érdekeit.

Gyökeres gazdasági és társadalmi átalakulások javíthatnak a helyzeten, de annyi bizonyos, hogy egyelőre közepes sorsú ember nehezen boldogul a nagyvárosi viszonyok között, ha vágya ébred jó otthon után. Ezért egyre szaporodnak azok, akik elkivánkoznak a nagyvárosok gőzéből, s ha már messzebb nem ereszti őket a sors, legalább kivonulnak a külső, szabadabb városrészekbe, vagy a város határán kívül fekvő szomszédos telepekre. Ez a lassú kiszivárgás, melyet gazdasági és egészségi okok is erősbítenek, nálunk is mind határozottabban ölti fel a szabályos jelenség képét, s bizonyos, hogy maholnap ugyan-

Művészet 1907

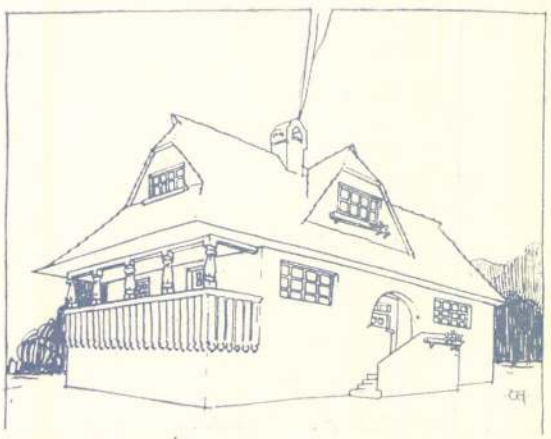

WIEGAND R. HÁZA
MÁTYÁSFÖLDÖN

olyan társadalmi tünetként beszélhetünk róla, mint most a nagyvárosba özönlők versenyfutásáról. Emennek nyomában csalhatatlanul lép fel amaz; Anglia fővárosa amint legtisztább példánya a nagyvárosi tömörülés túlzásainak, ép úgy első színhelye az emigrációnak, s tudjuk, hogy a kert-városok rokon mozgalmának szintén Angliában van a forrása.

Ezek a nagyvárosból menekülő elemek a leghivatottabbak arra, hogy a modern családi otthon kifejlődésének útját egyengessék. A nagyvárosokban ezer okból évtizedekkel előbb ereszt gyökeret minden új áramlat, mint a vidéken, hol nagyobb a megszokás és hagyomány hatalma. Azok közt tehát, akik a nagyváros levegőjében éltek, inkább akadhat, aki azzal együtt a modernebb szellemet is magába szívta. S természetes, hogy ezt meg akarja honosítani maga körül is, midőn kedve szerinti új otthont alapít. Nem véletlen, hogy azok a vidéki lakóházak, melyeken külföldön a modern építészet először próbálta ki ebbeli képességét, rendesen a fenti kategoriába tartozó emberek számára épültek, amint ilyeneknek van szánva az a négy lakóház is, melyről alább lesz említés.

Az ilyen lakóházat aztán könnyebb úgy formálni, hogy megérdemelje az otthon nevet. Az építtető most átültetheti a valóságba azt a képet, mely lelkében az otthonról ringott; rég melengetett vágyai, melyeket a bérház tipizáló természete elnyomott, kifejthetik szárnyaikat. Olyan otthont teremthet, mely egészen hozzásimul hajlamaihoz, életmódjához, s úgy össze van nőve vele, mint — a szokásos hasonlat szerint — a kagyló a csigával. S az építész, ha jó nyomon jár, nem azon igyekszik, hogy a gazda egyéniségét elfojtsa, sőt annyit olvaszt át abból munkájába, amennyit művészete megenged. Nemcsak a költségeket, a méreteket, a helyiségek beosztását beszéli meg vele, hanem számol egész egyéniségével, s mint az arcképfestő, jellemébe mélyed. Feladata így bizonyos tekintetben lélektani természetű, s a megoldás sikerében nagy része van annak, hogy mennyit tudott célja számára az építtető egyéniségéből kifejteni.

Természetesen nem arról van szó, hogy az építész a maga egyéniségét megsemmisítve, csak abban lássa feladatát, hogy másnak kénye-kedvét szolgálja. Az építőművésznek az a szabadsága, mely a kielégítendő gyakorlati cél korlátai között megilleti, el nem

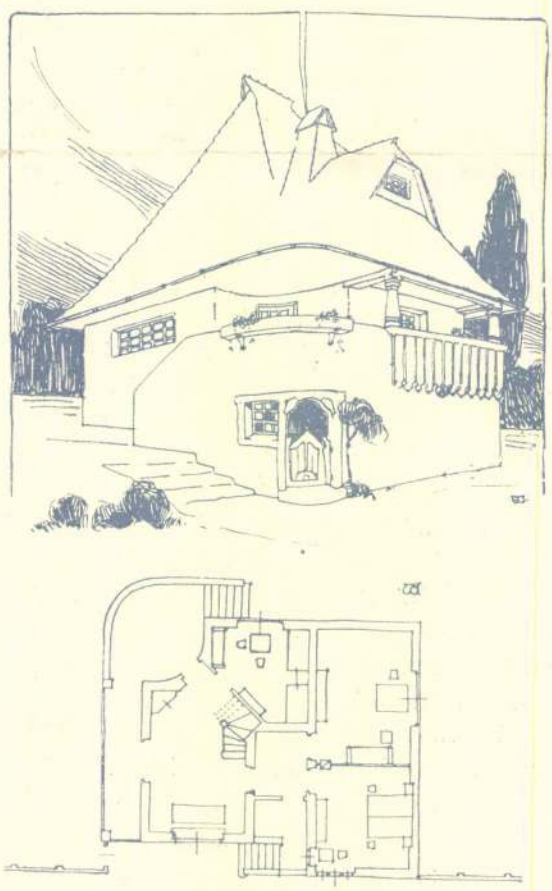

RAUSCHER TANÁR HÁZA
ZEBEGÉNYBEN

vész. A teremtő művész ő marad, s az építtető egyéniségéből csak anyagot merít, melyet újjászül saját művészlelke melegén. Ez a meleg nemcsak nem felesleges, hanem különösen becses az otthon építészénél. Az igazi otthont nem teremtheti meg a mesterség közönyös gyakorlása. Aki milyen, olyan házat épít. Meleg otthont csak az építhet, aki maga is érez valamit az otthon melegéből, s a józanságot érzéssel olvasztja össze. Félig a számító gyakorlat embere legyen az otthon építésze, de félig a szívé. Akkor munkájában is összeforr az otthon két főeleme: a praktikus kényelem és a családias melegség. Akkor elkerüli a szárazságot, az iparszerűséget, sőt bőven ontja a friss ötleteket, mert minden új ötlet magát is új vidámsággal tölti el. Akkor önzetlen jókedvvel buzog azért, hogy művében kedve teljék annak, akinek szánja, s kedvének zománca rajt' csillog minden kicsiségen, mely kikerül műhelyéből.

Mert a modern otthonépítő, amint ez a tipus előbb Angliában s újabban különösen Belgiumban és Németországban kifejlődött, nemcsak a házat építi fel, hanem maga gondoskodik mindarról, ami a falakat otthonná tölti ki: bútorról, kárpitokról, szőnyegekről, edényekről, szóval mindenről, a kapufélfától az ágytakaróig, a háztetőtől a szappantartóig. Sőt gondja van a ház tájékára, a kertre is. A modern fejlődésnek az a renaissance-ra emlékeztető iránya nyilvánul ebben, mely a különböző művészi szakmák válaszfalait mindjobban alámossa, s különösen a művészet és műipar határait mind több ponton egymásba ölti. Azelőtt annak, aki házat építtetett, az építészen kívül egész sereg mesteremberrel kellett bajlódnia; ma egy agyból telik ki minden, s ez mindenre közös szellem bélyegét nyomja. Az efajta otthon aztán olyan, mint egy eleven szervezet, például egy terebélyes fa, melynek sok ága-boga, levele, bonyolult gyökérrendszere van, de minden ízét közös életnedv táplálja. Az ilyen házban úgyszólva semmi sem kerül ki a szokásos raktári készletből; az épület minden alkatrészét, a berendezés minden tárgyát a maga helyére, a maga külön céljára eszelte ki a tervező leleménye. Semmi sincs, ami az egészből kiszakadna; valamennyi részlet természetesen folyik át egymásba s zavartalan harmóniában ömlik össze. Igazi kis zárt világ, melynek megvan a maga sajátságos színe, eredeti légköre. Mennyi alkalmat nyit az ilyen otthon a hivatott tervezőnek, hogy leleményességét kiaraszsza! Felszabadulva a sablon nyügétől, nem korlátozza más, mint művészetének természe-

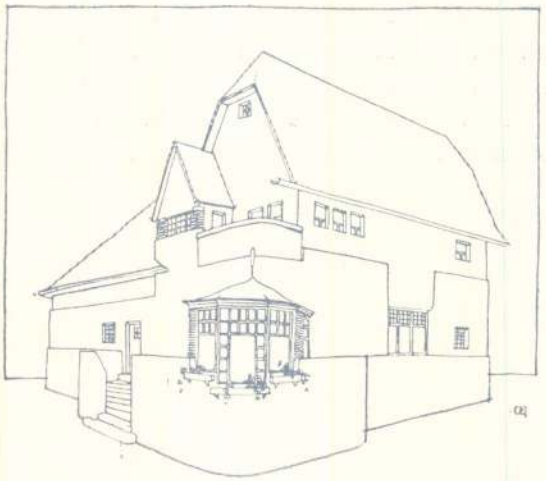

DR. MINICH HÁZA
TÖRÖKVÉSZ

DR. PIKLER HÁZA
BUDÁN

tes törvényei, azaz stílusa, s az ízlés. A praktikus fogásoknak egész raját mozgósíthatja, hogy fokozza a kényelem és egészség biztosítékait. A tér költészetének, a vonalak kiapadhatatlan kincskészletének, a világítás bűbájának, a színek zenéjének egész gazdagságában dúskálhat, hogy az otthont kedvessé, hangulatossá varázsolja, lakói természetéhez, életök stílusához hangolja.

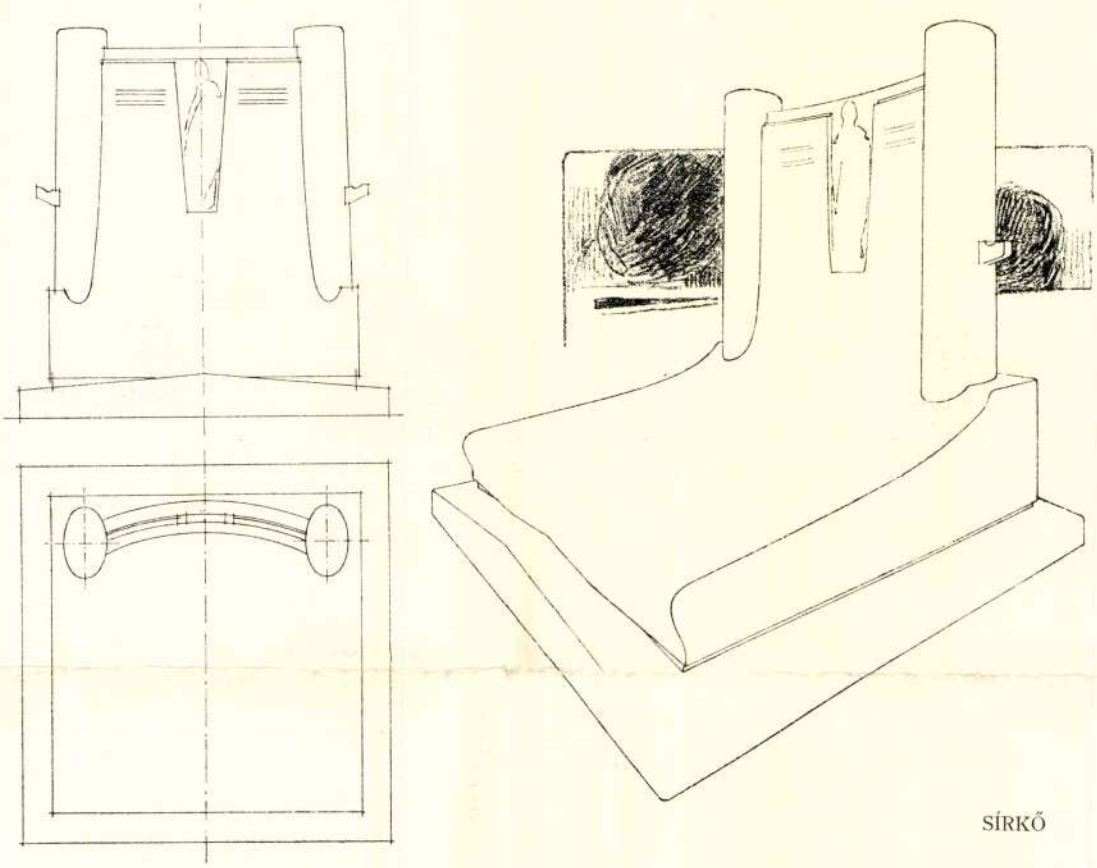

SÍRKŐ

Az ilyen házban igazán otthon érezhetjük magunkat, s örömest sietünk vissza falai közé abból a világból, mely kapuján túl kezdődik. Természetesen a családi otthonnak ép említett jelleménél fogva temérdek változata képzelhető. A gazda egyénisége, szükségletei, a felhasználható összeg nagysága — megannyi fontos tényező, melyek alapjában más irányt szabnak az építő munkájának. A puritán komolyságtól a lírába olvadó érzelmességig, az erőteljes méltóságtól a kecses könnyűségig ezerféle színt ölthet az otthon a gazda egyénisége szerint. A kielégítendő szükségletek, az áldozatra való képesség vagy készség ismét más szempontból folynak be az otthon jellemére. Lehet méreteit kisebbre vagy nagyobbra szabni, lehet építeni egyszerűbb kényelemmel vagy nemes luxussal. Vagy lehet építeni meleg kis „viskót", igazi családi fészket, abból a vágyból, mely Arany soraiból hangzik:

Nem palotába — veszszen a fény! —
Nem oda vágytam s gondolok én;
— — — — — — — — — — — — —
Egyszerű kunyhó, ott keleten!
Rakja rajongó képzeletem;
Oda sóvárog e fáradt tetem:
Küszködöm, várok, míg tehetem.

Az utóbbi fajta otthonra mutatuk be nehány példát Vigand Ede házterveiből, megtoldva egy fában tervezett kedves erdei kápolnával és három sírkő-tervezettel.

Azokból a vonásokból, melyeket az otthon építőjének jellemzéseül kiemeltünk, Vigandban nem egyet találunk. Nemcsak ügyességét és ízlését fekteti építészeti törekvéseibe; kedély-

világából is olt azokba valamit. Mintha az ő lelke mélyén is ott fészkelne a vágy ilyen szerény kis otthon után, s ezt a vágyát ömlesztené át házainak takaros formáiba, barátságos vonalaiba. Ezenkívül mint jeles iparművész, aki ismeri a lakásrendezés minden csinját-binját, az utolsó szögig gondoskodhatik az otthon minden kellékéről, s szerves egységgé formálhatja azt.

Bemutatott tervei közül a két földszintes házé magyaros modorban készült s bennök göcseji és torockói motivumokat olvasztott össze; a másik két ház valamivel nagyobb igényű, egyemeletes, nem magyaros, modern. Egyszerű vidéki lakóházak, s nem is akarnak egyebek lenni. Nem hajtja őket a beteges vágy, hogy svájci háznak, renaissance-villának, vagy épen középkori lovagvárnak látszanak. Őszintén vallják be, hogy magunkféle emberek számára készültek szerény otthonul. Közös jellemvonás rajtok a bensőség, s ami ezzel együtt jár, az egyszerűség. Vonzó hatásuk okait elemezve, többet lehetne beszélni arról, ami hiányzik, mint arról, ami van rajtok. Nyoma sincs az „előkelő" nyaralók hamis hivalkodásának, a raktárból származó oszlopoknak, párkányoknak, a henye plasztikának, a duzzadó izomzatú gipszatlétáknak, s egyéb szokásos „diszítő" kellékeknek. Egyszerű tömegek, sima felületek, terpeszkedő, népies tetők. Az utóbbiak némi festőibb, mozgalmasabb elemet vegyítenek a ház nyugodt külsejébe, s méreteiknél fogva gyakorlati célra is jól kihasználhatók: kényelmes padlásszobákat rejthet beléjök az építész. Az ablakok nagyra szabottak, mert a levegőben és világosságban fürdeni szeretünk,

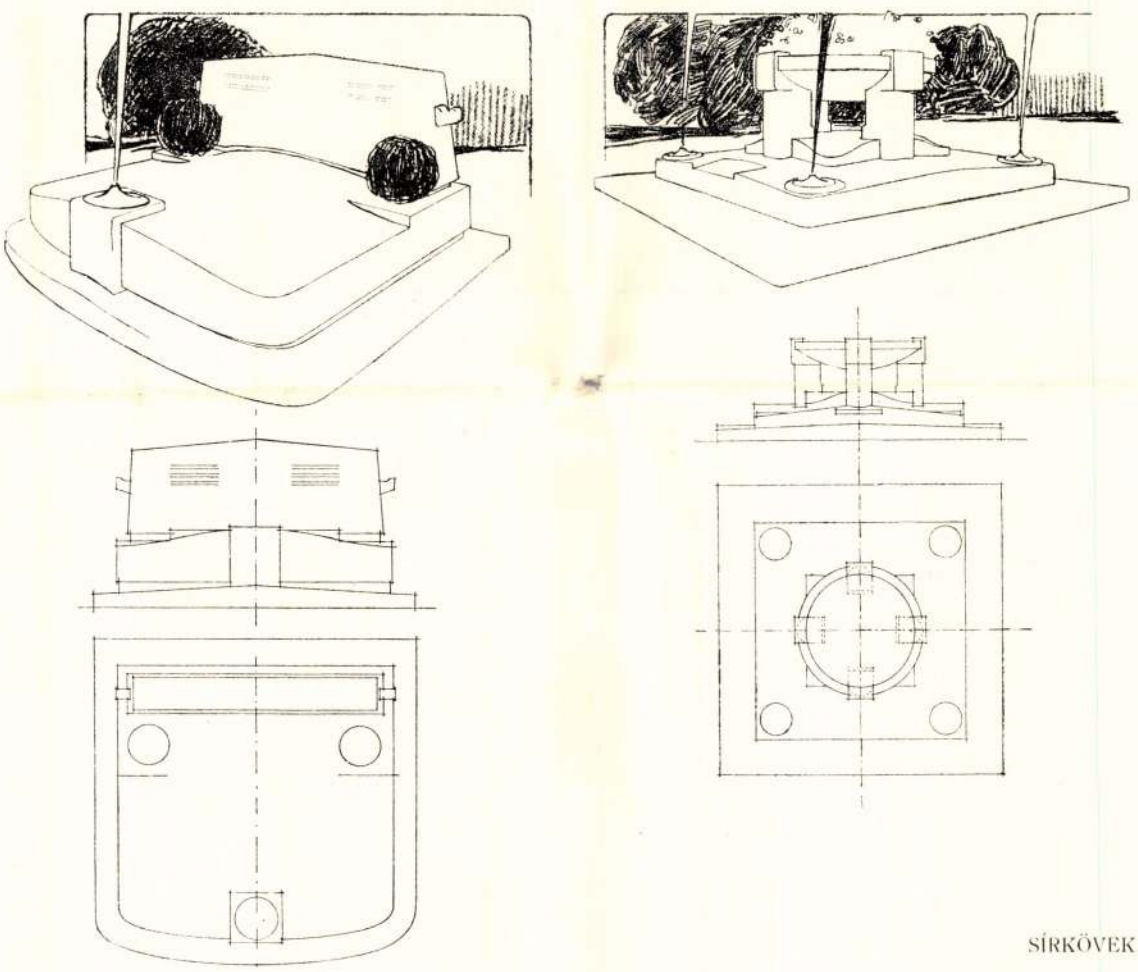

SÍRKÖVEK

Vigand Ede

TANULMÁNY
CONRAD GYULA RAJZA

s jó magasra vannak vágva, épen csak hogy a kitekintést megengedjék. Igy szélesebb kévében hull be a világosság s a szél sem csap az ember hátába, ha kedve tartja az ablak alatt üldögélni. Az egyetlen külső díszítés a két kisebb ház nyitott tornácán alkalmazott népies famunka. Az ornamentális dísz hiányáért a részek összhangzó arányai, s az igénytelen vonalak ritmusa kárpótolnak. Gondoljuk ezekhez hozzá a harmonikus belsőt, a gerendától a padlóig csinosan összehangolt szobákat, az egészhez szervesen illeszkedő berendezést, az ablakok szemvidító virágdíszét s mindazt, amit gondos művész szerényebb eszközök mellett is kitalálhat, hogy az otthonba meleget leheljen, — s előttünk egy szerény, de igazi otthon képe, melyben az első perctől olyan bizalmasan érzi magát az ember, mint a szülői házban.

A házak költségvetése arányban van igénytelenségökkel. A legolcsóbb (a Rauscher-féle) építési költsége 8000, a legdrágábbé (a Pikler-féléé) 20.000 korona. A költségvetés szerény keretei természetesen a hely telhető kihasználására kötelezik az építőt. A legkisebb házban is, mint a mellékelt alaprajz mutatja, a pitvaron kívül öt szoba van: egy hálószoba, keletre néző ablakokkal, egy északi világítású műterem, egy nagy termes szoba, mely közös nappali tartózkodó s egyúttal ebédlő, és az utóbbiból nyíló lányszoba. A termes szobából közös lépcső vezet fel- és lefelé: a padlásra, mely a vendégszobát is magában foglalja, s az alanti mellékhelyiségekbe. Ugyanebből a szobából egy nagy tornácra lépünk, a kertre szóló lejárással, s ebből még egy kisebb folyosóra. Ezek mintegy a lakás kibővítéseként jelentkeznek, s fontos szerepök van a falusi életben. Egyúttal közvetítő kapocsként szolgálnak a kerthez, mely a vidéki lakásnak ép oly kedves, mint természetes kerete.

Nem messzenyúló parkokra gondolunk, vagy olyan műkertekre, minőket a magasabb kerti kultura eszelt ki, hogy a természetet, ezt a

Irta Petrovics Elek. A cikk befejező lapját lásd Faragó József csomagjában vagy a komplett példányban

MDK

Vigand Ede

A kis templom Vigand Ede műve. Repr.

Művészet, 1907. 22.lap

MDK

Vigand Ede

Háztervei, egy fában tervezett erdei kapolna, és három sirkőtervezete.
Bemutatott tervei közül a két földszintes házé magyaros modorban készült s bennök göcseji és torockói motivumokat olvasztott össze;
a másik két ház egyemeletes, nem magyaros, modern.

Petrovics Elek: Lakóház és otthon.

Művészet, 1907. 26, 27.lap (Képekkel.)

Vigand Ede

Kis templom c. terv-
rajza repr-

Müvinet 1907. 22. l.

lásd

Wigand és
Wiegand alatt is
Toroczkoi Vigand
alatt is!

MDK

Toroczkai /Vigand/ Ede

Uri dohányzó-szoba és leányszoba, repr.

Tavaszi kiállitás. Magyar Iparmüvészet 1907.
132.1.

186.

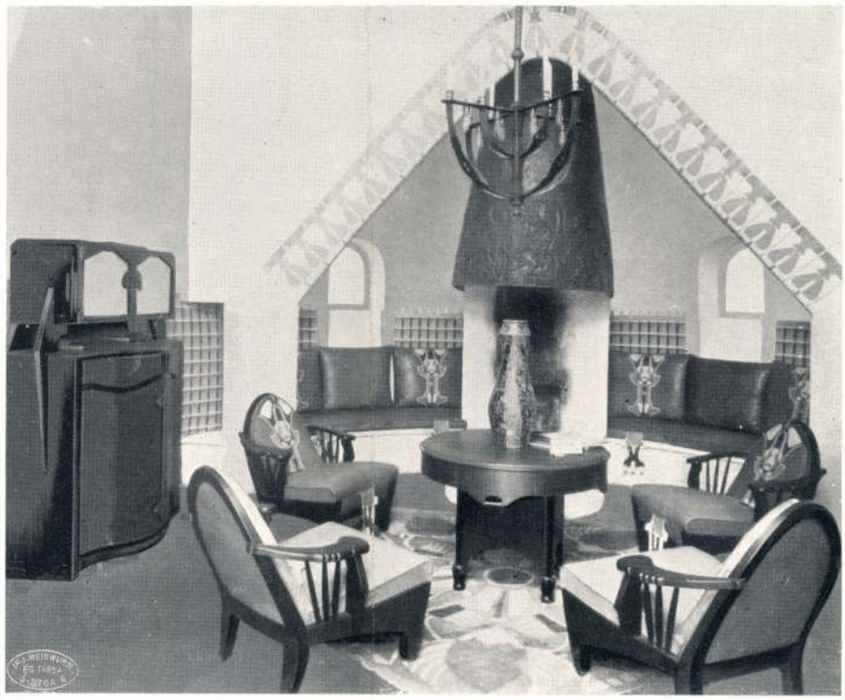

KÉSZÍTETTÉK MÓCSAI JÓZSEF ASZTALOS, IMREGH PÁL FÉMMŰVES, ZAMKOVSZKY ÉS PETERKA KÁRPITOSOK.

EXÉCUTÉ PAR J. MÓCSAI MENUISIER, P. IMREGH FABRICANT DE LUSTRES, ZAMKOVSZKY ET PETERKA TAPISSIERS.

187.

KÉSZÍTETTE PAAL GERGELY.
186., 187. ÚRI DOHÁNYZÓ-SZOBA ÉS LEÁNYSZOBA. A BÚTOROKAT TERVEZTE TOROCZKAI (VIGAND) EDE, AZ APPLIKÁLT MUNKÁKAT, A SZŐNYEGEKET ÉS A FALIDÍSZT UNDI MARISKA.

EXÉCUTÉ PAR G. PAAL, MENUISIER. CABINET DE TRAVAIL ET CHAMBRE DE DEMOISELLE, PROJETÉS PAR E. TOROCZKAI (VIGAND) ET M. UNDI.

Magyar Iparművészet
1907.

184.

184. GYERMEKSZOBA.
TERVEZTE WESZELY VILMOS.
KÉSZÜLT A HEGYBÁNYA-SZÉLAKNAI GYERMEKJÁTÉK-KÉSZÍTŐ MŰHELYBEN.
CHAMBRE D'ENFANTS.
PROJETÉE PAR G. WESZELY.
ECÉCUTÉE DANS LES ATELIERS DE JOUETS D'ENFANTS DE HEGYBÁNYA-SZÉLAKNA.

185.

185. EBÉDLŐ-SZEKRÉNY.
TERVEZTE JANSZKY BÉLA.
KÉSZITETTE KÁNTOR TAMÁS.
DRESSOIR.
PROJETÉ PAR B. JANSZKY
EXÉCUTÉ PAR TH. KÁNTOR.

THOROCKAI-VIGAND EDE: AZ ÉN FALUM.

Művészet 1907. évf. 5-ről

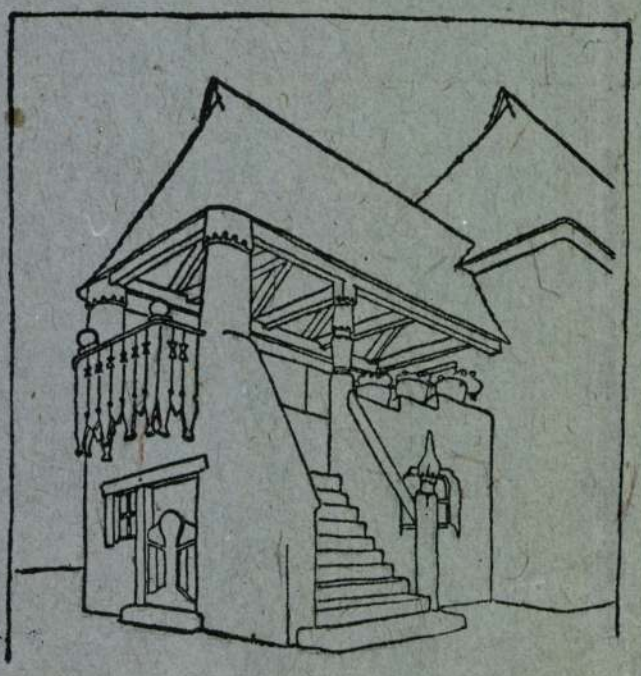

·UDVARHÁZ FELJÁRATA·

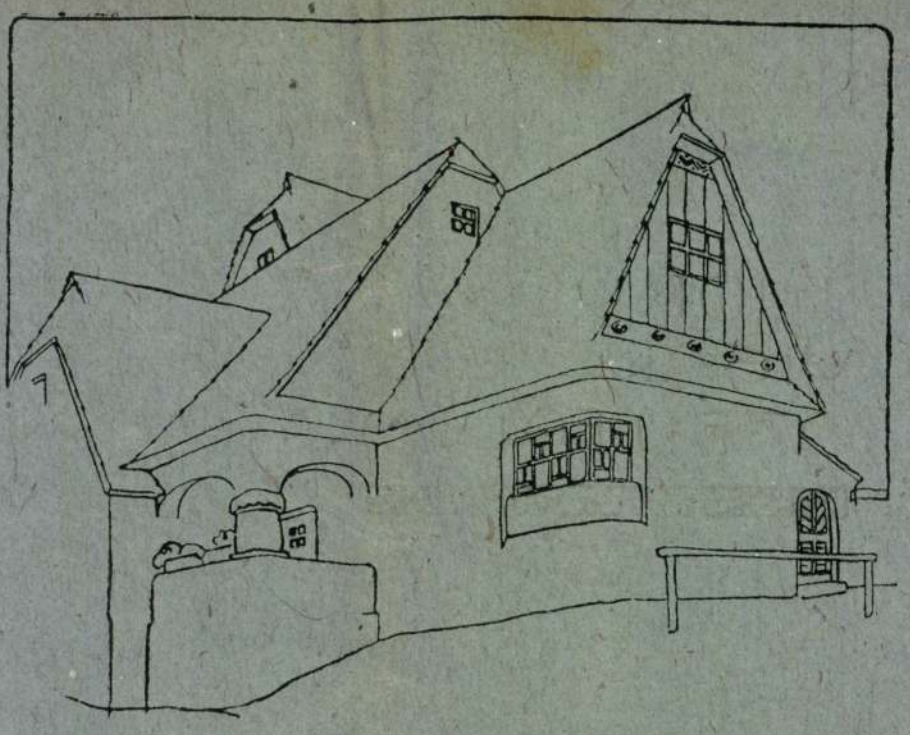

·KÖZTÉGHÁZA·

·CSŐRTORONY·

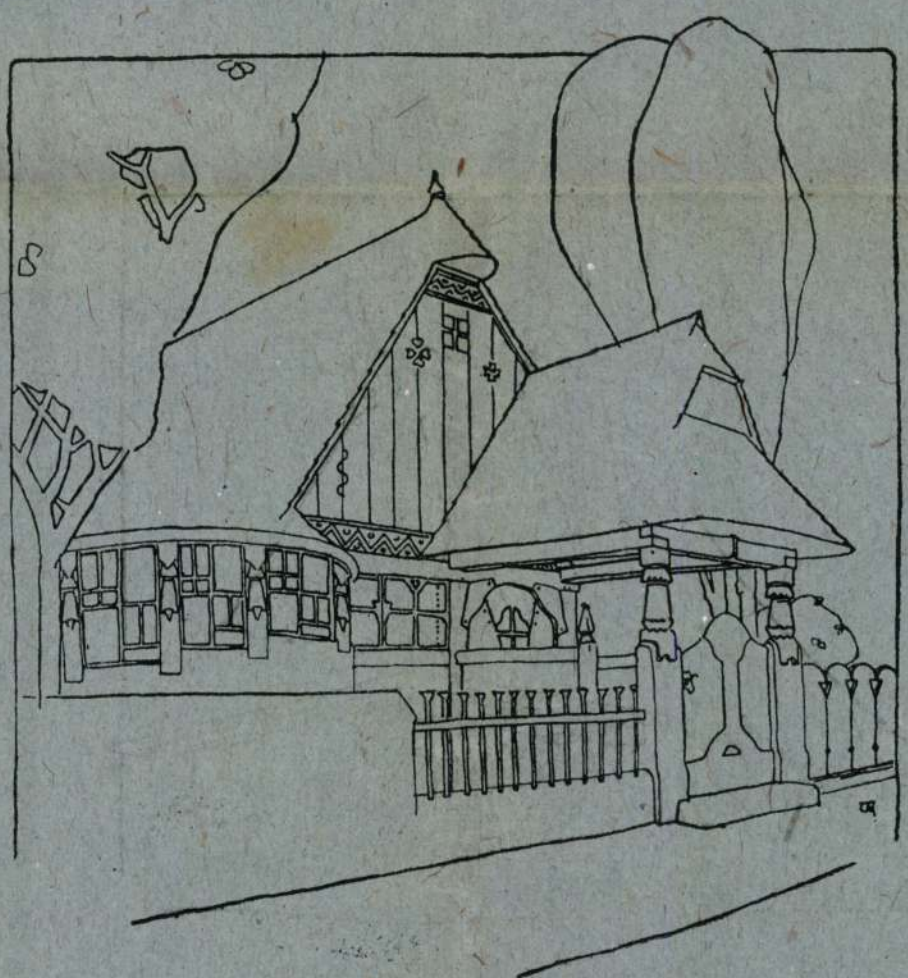

·LAKÓHÁZ·

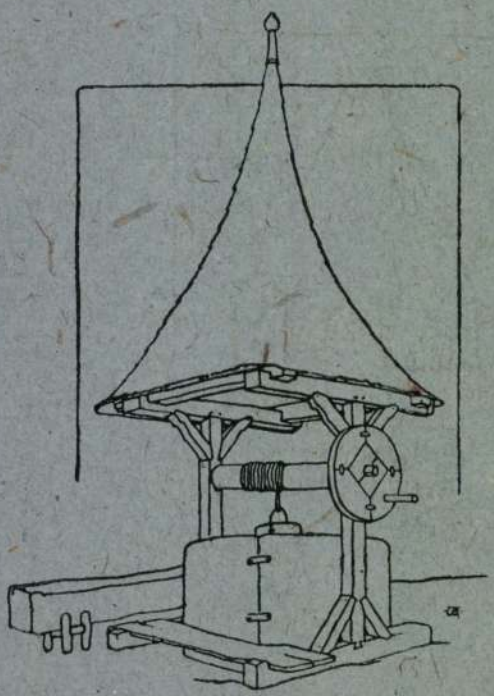

·KERESKÚT·

·LAKÓHÁZ·

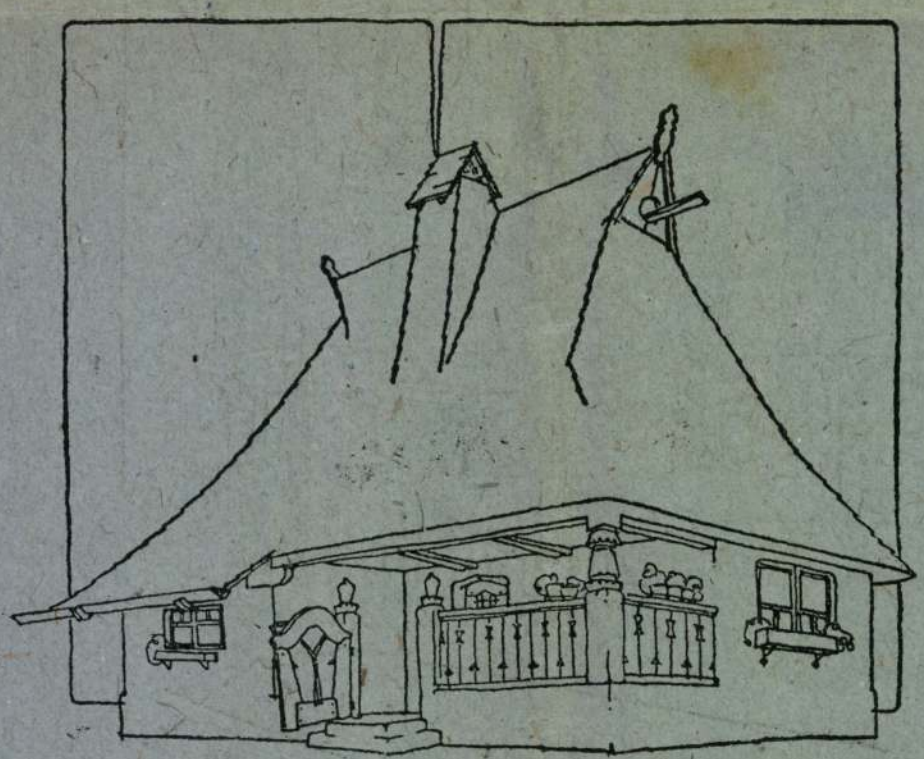

·MÉRES·

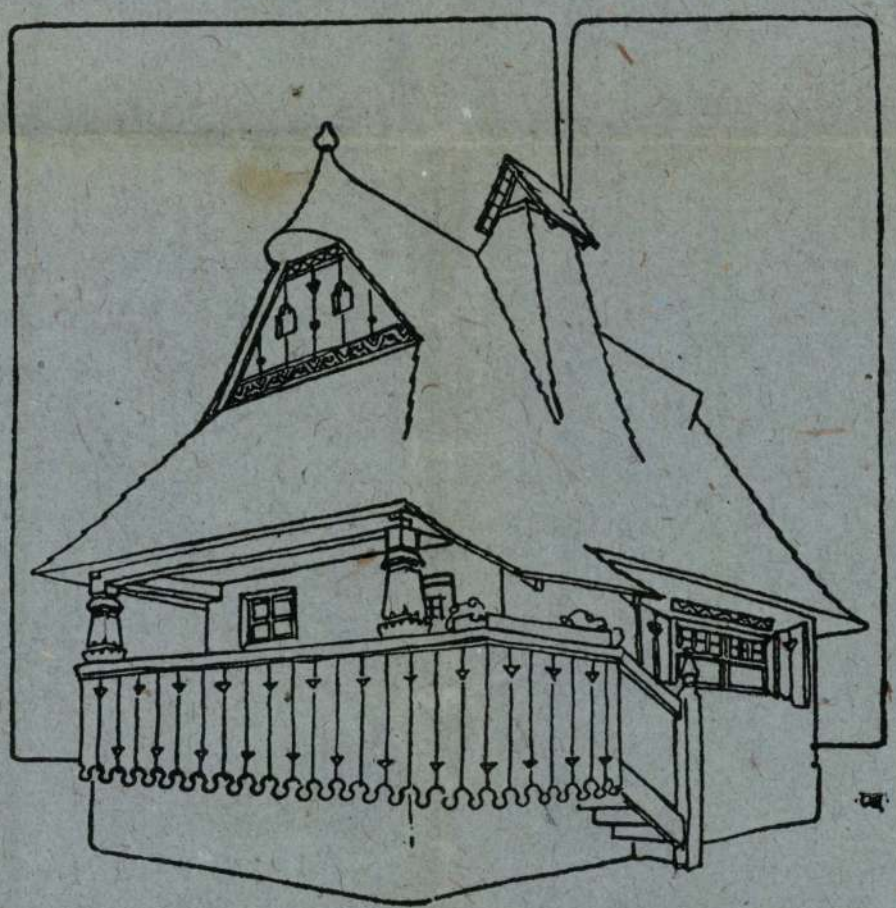

·LAKÓHÁZ·

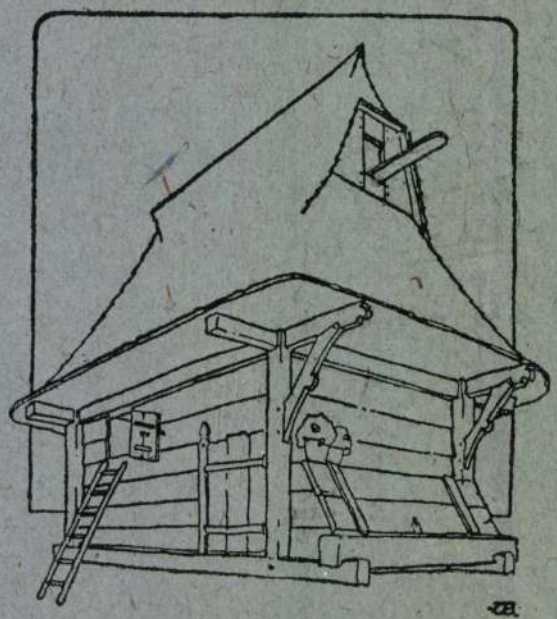

DISZNÓÓL ÉSTYUKPADLÁS

FALURESZLET

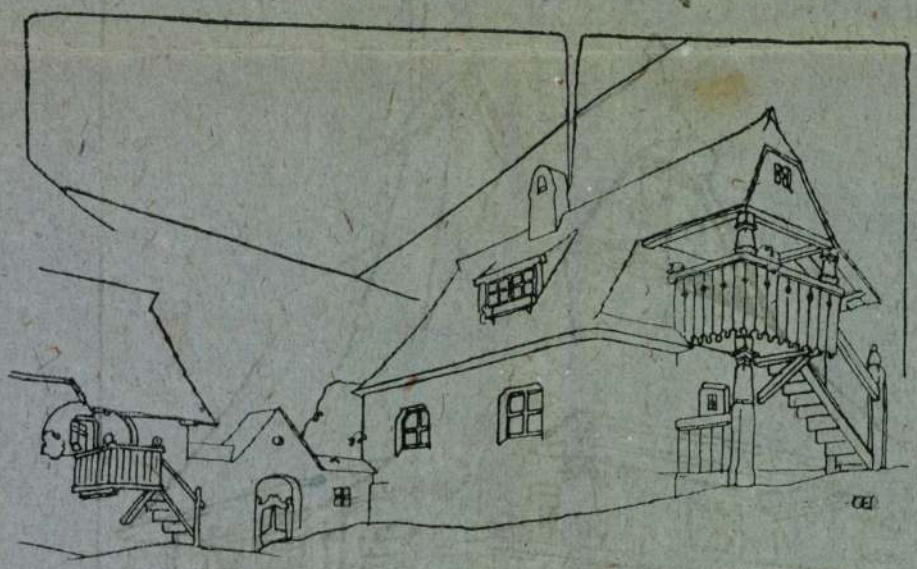

·MELEGHÁZ

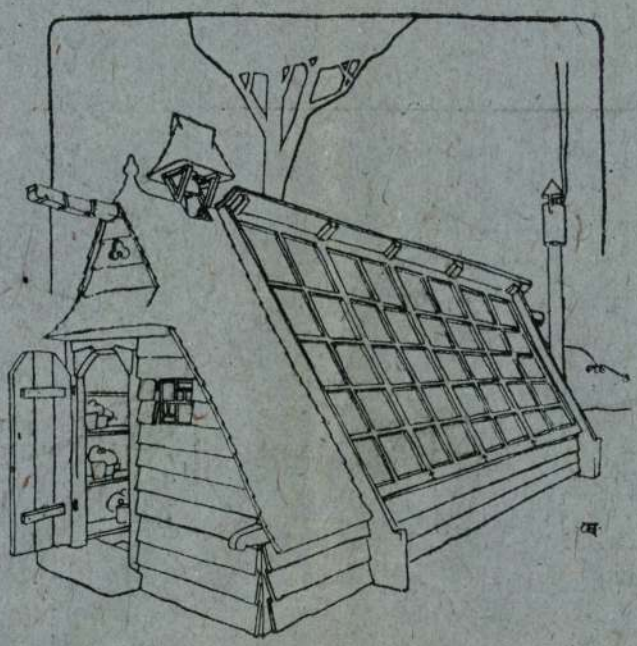

·LAKÓHÁZ·

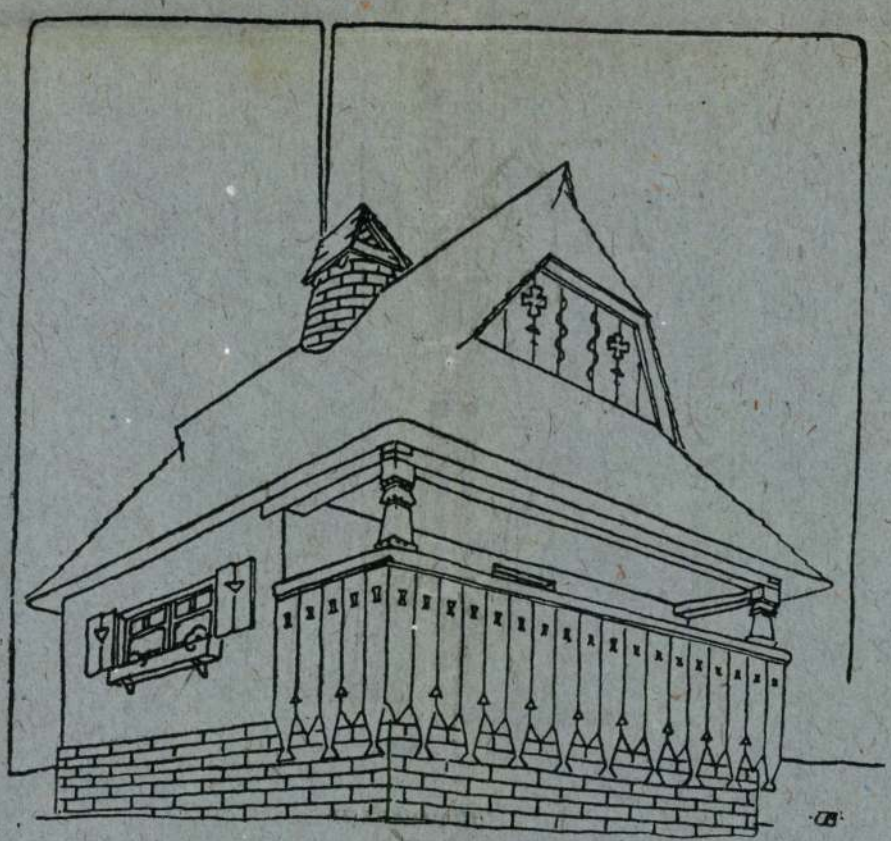

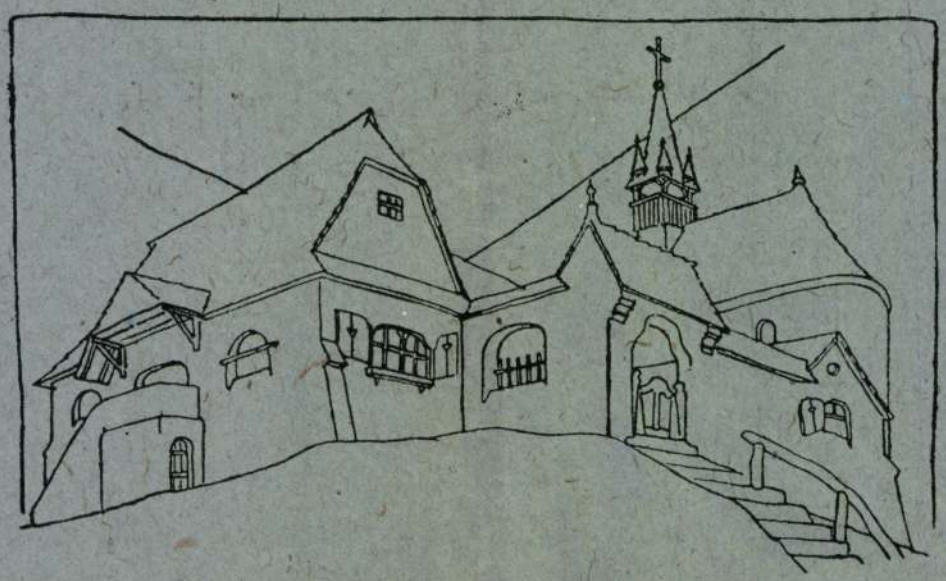

·PAROHIA·

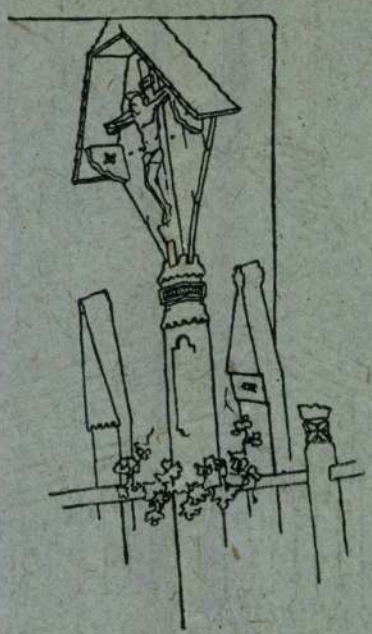

·CRUCIFIXUL·

MDK

Wiegand Ede, 1906 évi milánói nemzetk. kiáll. diszoklevél

Kitüntetések. Művészet. 1907. 7o l.

Vigand Ede

Kerti Ebédlőszoba az 1906-os kiállitáson. Terv. Vigand; diszitette, Nagy Sándor készitette. Mocsay József.

26.o.

Repr. 29.o. 15. kép.

Czakó: Milanoi. 1907.

Thorvczkai Vigand Ede

A Szépmüvészeti Muzeum
Grafikai termme,
terverte fenti repr.

Müvészet 1907 204. l.

A Szépmüvészeti Muzeum
olvasó termme, terver-
te fenti, repr.

7 6 5 1 4 6 3 4 3 5 3

Müvészet 1907. 205. l.

X X X X X X X X X X

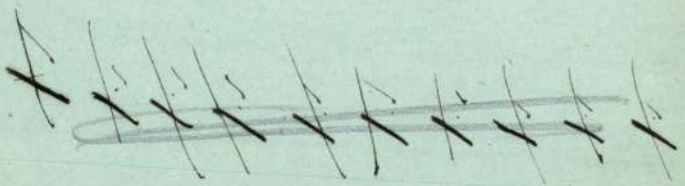

Kőkalapács, csiszolt IX. 171.

MDK

Vigand Ede

Installáció-terv a S.-Louisi kiallitas szamara.
Vigand Ede müve. Repr.

Művészet, 1907. 23.1.

Vigand

MDK

az 1906-os Világkiállításon

kerti ebédlőjére

mindjárt jelentkezett vevő.

Czakó: Milanoi. 1907. 33.o.

MDK

Terockai -Wigand Ede, ép.

tervezte a Szépművészeti Muzeum grafikai termét. Illusztr. 2o4.1.
" a Szépmüv.Muz. könyvtár-termét. Illusztr. 2o5.1.

Müvészet.1907. Adatok művészetünk történetéhez. 2o6.1.

Vigand

MIK

Az 1906 aug. 3. -án leégett kiállitás helyén Sz e ptemberben már uj kiállitás nyilt meg.
A szobaberendezések osztályán már csak négyan szerepeltek:
Vigand, Undi Mariska, Thék és Schmidt Miksa.

47.o.

Czakó: Milanoi. 1907.

Thoroczkai Vigand Ede

tervezte a Szépművészeti Múzeum grafikai helyiségének, olvasótermének s a graf. osztály vezetőjének szobájának bútorait, tárlóit stb.

Petrovics Elek: Magyar művészek rajzai a Szépművészeti Múzeumban Művészet 1907. 182. l.

Torockai Wigand Ede

193.

1967

196.

196. KONYHABERENDEZÉS.
TERVEZTE TOROCZKAI (VIGAND) EDE.
KÉSZÍTETTE PAAL GERGELY.
A TŰZHELY LAKOS LAJOSTÓL VALÓ.

CUISINE.
PROJETÉE PAR E. TOROCZKAI (VIGAND).
EXECUTÉE PAR G PAAL.
LE FOURNEAU EST DE L. LAKOS.

BÁRCZY ISTVÁN KERTI EBÉDLŐJE TERVEZTE WIGAND EDE

EBÉDLŐ

TERVEZTE WIGAND EDE
KÉSZÍTETTE MÓCSAY LAJOS

MŰBARÁT EBÉDLŐJE

TERVEZTE WIGAND EDE

SZALON

TERVEZTE WIGAND EDE
KÉSZÍTETTE SCHMIDT MIKSA

ZALA MŰTERME

TERVEZTE WIGAND EDE

Pohárszék

Tervezte Wigand Ede
Készítette Mócsay József

REGGELIZŐSZOBA

TERVEZTE WIGAND EDE
KÉSZÍTETTE SCHMIDT MIKSA

URI SZOBA

TERVEZTE WIGAND EDE

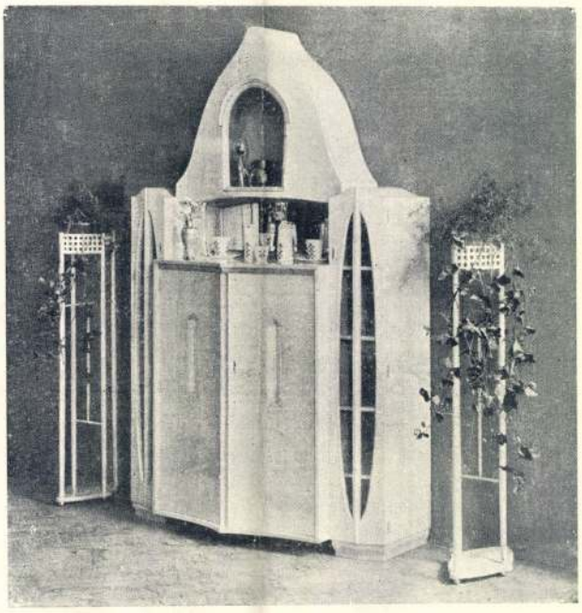

EZÜSTSZEKRÉNY

TERVEZTE
WIGAND EDE

MILANÓI KIÁLLÍTÁS

EBÉDLŐ

TERVEZTE WIGAND EDE

WIGAND EDE MŰVEI

IRTA MARGITAY ERNŐ

A HÁZ
Építőművészeti
folyóirat

TT ÜLÖK az íróasztalom mellett, s nézem, hogy pereg le csörögve a vázámból a vadszőlőnek elszáradt, bíborpiros levele . . . Tavaly ilyenkor még Wiganddal együtt tünödtünk a magyar iparművészet jövendőjén abban a kicsike műteremben, amelynek alacsony, széles ablakában vérvörös muskátlik égő bokrétája himbálózott, a belsejében meg mesébevaló írott varrottasok, régi erdélyi bokályok ékeskedtek . . . A berendezését a gazdája tervezte. Kék volt abban a szobában minden, s a nemes vonalak élesen rajzolódtak a meszelt fal fehérségére . . . Olyan finom volt az egész, mint ez a néhány vázlat és kép, amelyről írnom kellene.

Bajos dolog az, mikor az emberfiának jóbarátjával kell foglalkoznia. Mégis, ahogy a munkássága eredményét vizsgálgatom, elfog az örömnek az érzése, hogy íme nem hiába indult el iparművészeink legelseje Erdély hegyei közé. Nem. A magyar népi művészet számtalan emléke között új fejlődésnek indult, művészetében megfinomodott, emelkedett. . . . Emlékezzünk csak . . .

Wigand volt az, aki reneszánsz motívumok mellékize nélkül tervezte meg az első magyar ebédlőt, anno turini kiállítás és akkor, amikor még sokan, a nálánál idősebbek, fiatalabbak egyaránt a Jugendstil zavarosában halásztak, alkotta meg az ő külön, egészen egyéni deszkastílusát, amely abban különbözött egyéb jó magyarok munkáitól, hogy művészet volt bennük, hogy ízlés volt bennük, szóval hogy: rájuk lehetett nézni . . . Aki nem hiszi, nézze meg a hazai, külföldi lapok Wigandról szóló közléseit. Más valószínűleg megállott volna ezen az állomáson, mert magas pozíció megtartása könnyebb mint az új ösvényen való megindulás. Wigand ehelyett lázasan kutatott, keresett tovább . . . Ha valaki tudja, úgy én tudom . . . Belevette magát Kalotaszegbe, Somogyba, gyüjtött, rajzolgatott, fotografált, tanult. Hogy azután amit látott, fel is merte használni, az nem hogy vétek, de egyenesen kötelesség. Azt kevesen tudják, hogy a Morris-széknek valamelyik angol farm faszéke volt az apja, azzal azonban mindenki tisztában van, hogy elsőrangú iparművészeti alkotás. Ezt én onnan is tudom, hogy sok művészünk serényen variálja, mint ahogy sokan pörgetnék művészkedésük sílány orsóján a körösfői, göcseji emlékeket is, ha a Moderne Bauformen s a Biedermeier-Motíven havonként hoznák szürke meg színes nyomásban s nem kellene őket fáradságos munkával úgy gyüjteni, mint ahogy a méh a mézét különböző virágok kelyhéből hordja össze s dolgozza fel.

Művészetének átmeneti korszakában nagy síkokkal, vonalakkal dolgozott, amellett értett még ahhoz is, ami a művészetet a bútorcsinálástól megkülönböztetí. Ez pedig az, igen tisztelt publikum, hogy minden Wigand-interiőrnek megvolt és megvan a maga, egészen különös bája, a hangulata, szóval az a valami, ami nem egyéb mint művészet. Nem árt megjegyeznünk, hogy a csak jó bútor meg a művészi bútor között ég és föld a különbség.

Az Iparművészeti Társulat egyik pályázatát egy magyar konyha nyerte meg. Felesleges talán említenem, hogy ezt is ő tervezte. Hogy jó volt, azt nemcsak a zsüri jelentette ki. Nem. Magyar bohémek is megvették ebédlőnek. Ezzel nem azt mondom, hogy konyhának rossz volt, dehogy. Csak az következik belőle, hogy a finomsága, az ötletessége jóízlésű emberek lakásává volt képes avatni.

Azután sorra jött a magyar bútorok egész tömege. Iskola, nappali, háló, úri, fogadószobák glédája, leányálmok fészkének puhasága . . . Igen, sorra mind. Ha volt bennük hiba, tektonikus tévedés, hát az se volt baj. Kaptunk cserébe egyéb gyönyörűséget bőven, ami másutt hiányzott és hiányzik. Hatással volt minden artisztikus emberre az artisztikumával.

Amellett tervezett apró házakat, kunyhókat és legutóbb megteremtette „A falu"-ját, ahol a vámsorompótól kezdve, gémes és kerekes kút, méhes, virágház, csőszkunyhó, lakóház, templom, parókia olyan, mintha valami meséskönyvből vágták volna ki őket. Abból a meséskönyvből, amely arról az álomországról regél, ahol minden ember jó, minden ember boldog s ahol az élet egyedül, egyesegyedül csak szépségből áll. Akik a Műhely kiállításán láttak belőle valamit, azok azt mondják, hogy élvezet volna a Wigand községében való lakás . . . Én meg, Isten ugyse', bakternek is elmennék bele.

Természetes, hogy a komoly művészi munkához elsősorban idealistának kell lenni, mert a pénzszerzésre jobb ha kereskedelmi árút rajzol az ember napszámba. Angol dohányzót, cifra ellenben rongy ebédlőt a fővárosi magyarnak.

Ezért van az, hogy a művészek eleje mind szökdös vidékre, ahol még mindig egészséges a levegő, hol a falu csendje, lilapárás alkonyata hangulatot lop a túlfinomodott lelkekbe, ahol önmagunknak is — csak a művészetért — dolgozhatunk. Ezeknek az alkotásoknak azután mindeníke olyan önvallomásféle, nem látunk sehol nagyképűséget, konvenciót, megalkuvást bennük.

A Wigand marosvásárhelyi újabb munkái ilyen örvendetes meglepetések. Ottidőzése művészeti szempontból határozottan nyereség. Akár lakóházainak vázlatát, akár interiőrjeinek rajzát nézem, feltünően tiszta s új formaérzés csendül ki belőlük, a régi jó tulajdonságok megtartása mellett. Olyan ez az ember, hogy a neve nélkül a magyar lakásművészet el sem képzelhető. Nem, mert európai magasságon, egy-két fiatal építőművésztől eltekintve, egyedül csak Wigand mozog és számításba komoly verseny esetén mint művész csak ő jöhet.

. . . De minek beszélek . . . Aki ért a szóról, eldiskurálgatnak azzal ezek a képek is elegendőképpen . . .

MDK

Vigand-Thoroczkai

kilenc szőba látható részben fentnev. tervei szerint. készültek.

A MŰHELy kiállitása az Uránia kigyótéri helyiségeiebn. 1908 dec.12-én nyilik meg. MIP1908 341-2.1.

MDK

Thoroczkai (Vigand) Ede

Nagyon artisztikusak a tervei, mint grafikus is megáll a helyén.

Margitay cikke.

Magy. Iparművészet, 1908. 181. lap

MDK

Thorockai

Fieber H: A modern művészet és a papság.
Katholikus Szemle, 1908. 749 l.

MNK

Toroczkai-Vigand Ede

Kardtay E: A Műhely kiállitása. Magyar Iparművészet. 1908.évf. 347-349 l.

MDK

Wigand Ede

tervezte Zala György mütermét. Repr.

A Ház Épitőmüvészeti folyóirat. 1908. I. 6. sz. 173.l.

Torovskai Vigand Ede

cro

M. Iparmüvészet

1908. 50. l

..... -i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona .....

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190..... évi .....

lakbérnegyedre eső részletet, a .....-i m. kir. posta-

..... pénztárból minden hiány nélkül felvettem.

Kelt .....-n, 190..... évi .....

Wigand Ede

Wigand Ede művei. Irta Margitay Ernő. A Ház, I. 6.

(Művészet 1908. 423. l.)

menetben elől mennek a főurak, ezeket követik
zást végző főpapok egyházi díszben,
ster a pallossal, a különféle hírnökök,
rró dignitáriusok, és 7 Joisef, kinek
iszi. A fölovászmestertől kezdve ol-
laikon bárddal. Föliratai a kép
rban:
e vanden nieuwen Koning met
er hunne hoedaenigheijdt".
e du nouveau Roi avec tous ses
g, et qualité"
".
nalkeretet véve 12.3 : 18.3.

31/93 № 252

295.

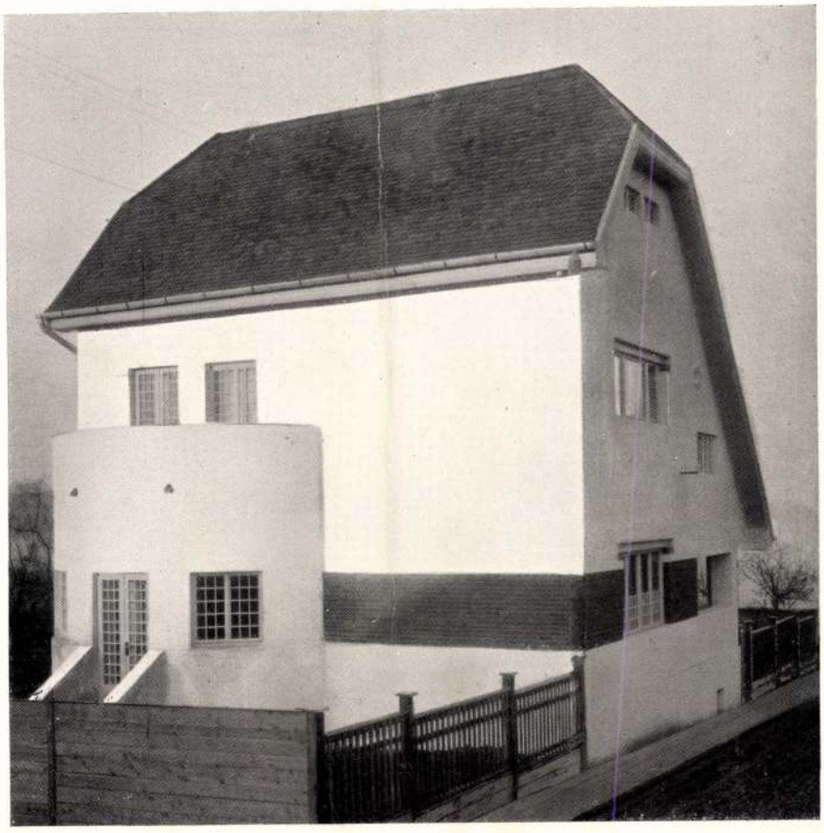

296.

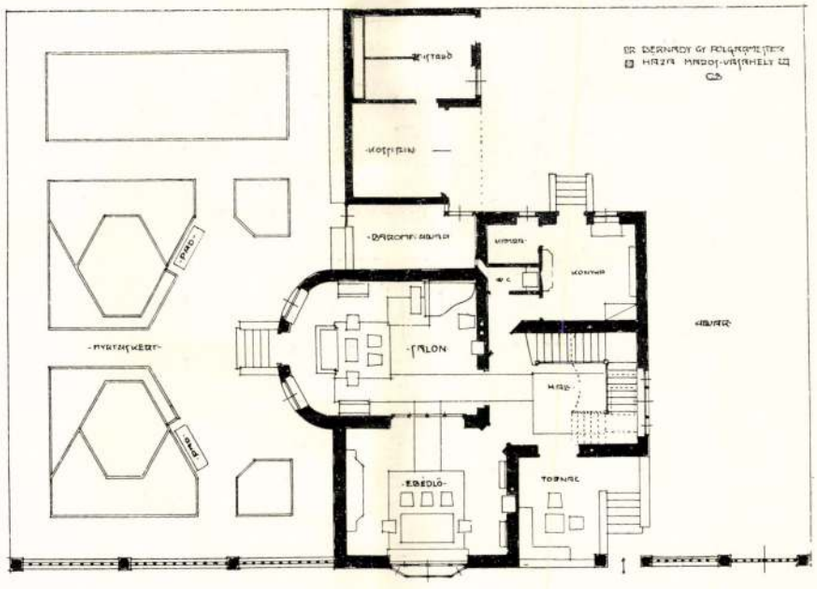

295., 296. THOROCZKAI VIGAND EDE: CSALÁDI HÁZ MAROSVÁSÁRHELYEN.

MAISON DE FAMILLE.

293.

294.

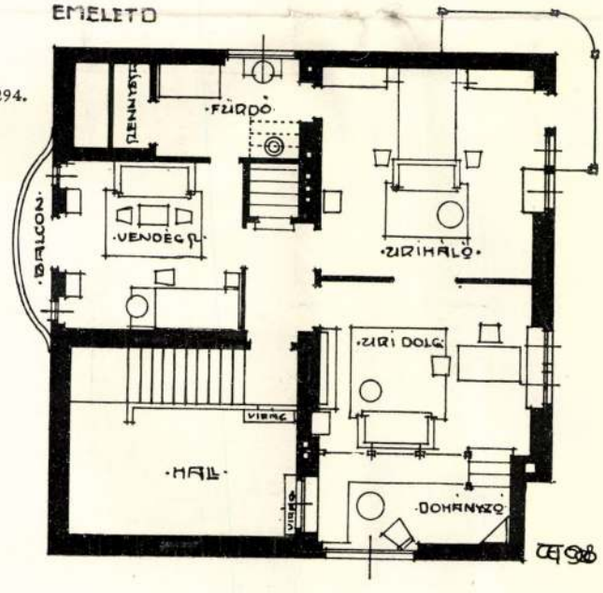

293., 294. MAISON DE FAMILLE.

291.

292.

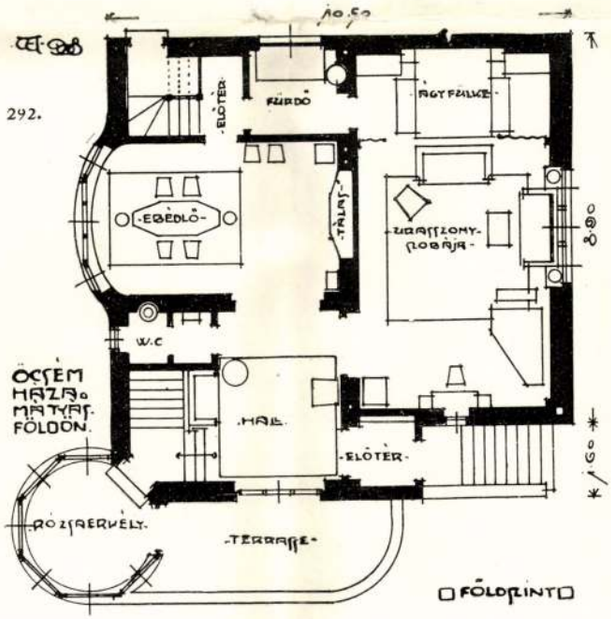

291., 292. MAISON DE FAMILLE.

289.

290.

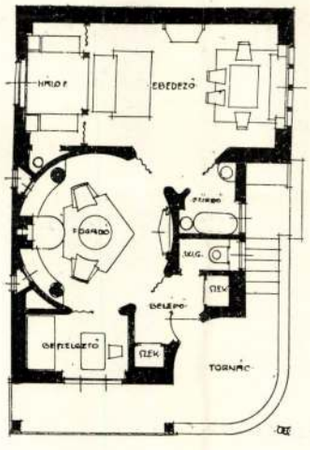

289., 290. THOROCZKAI VIGAND EDE: DOHÁNYZÓ.

FUMOIR.

288.

288. THOROCZKAI VIGAND EDE:
EBÉDLŐ.

SALLE
À MANGER.

286.

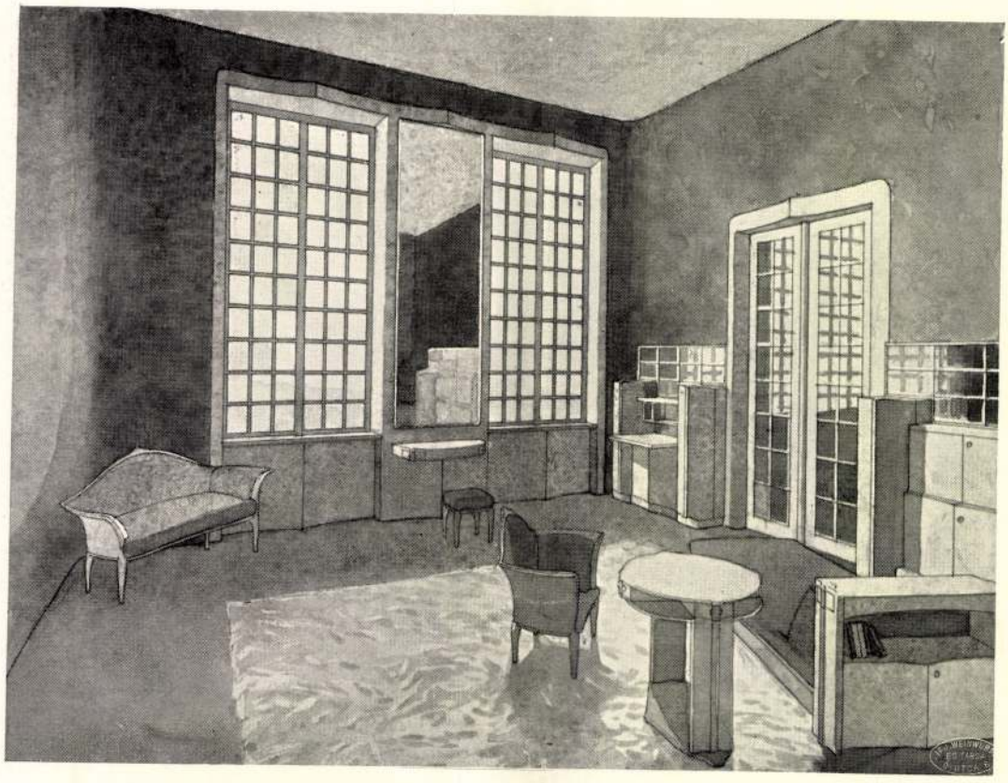

287.

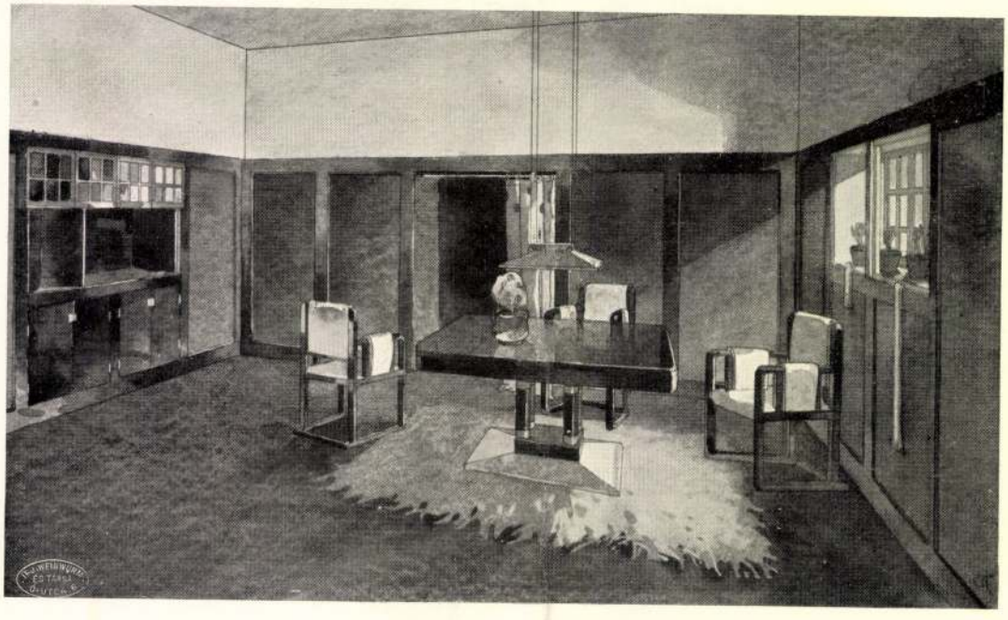

286., 287. THOROCZKAI VIGAND EDE:
NŐI NAPPALI ÉS EBÉDLŐSZOBA.

BOUDOIR ET SALLE
À MANGER.

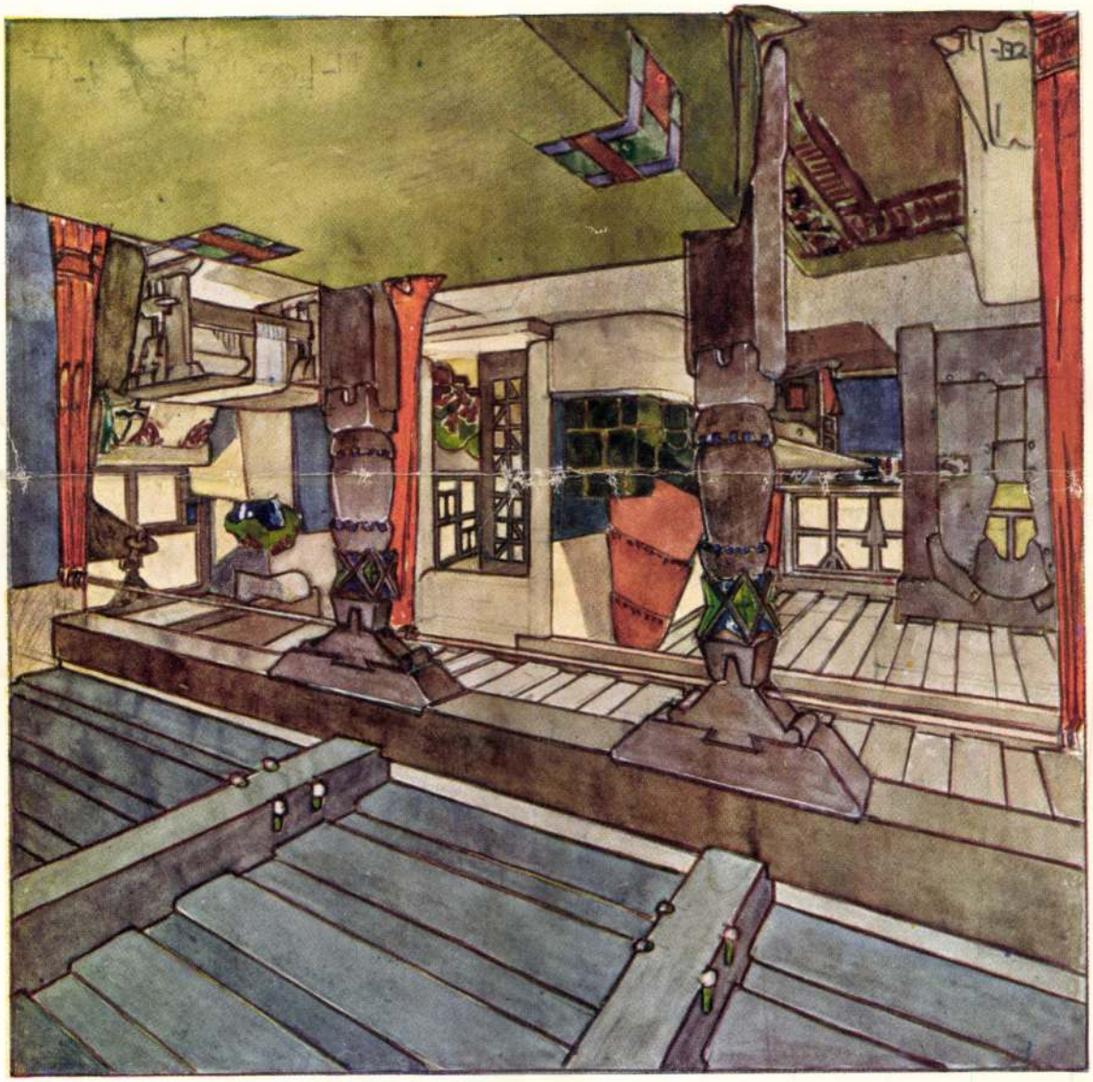

1909

MDK

Wiegand Ede

Az Iparművészeti Társ. ebédlőtervét megvásárolta.

Cikk: Eldőlt pályázatok.

Magyar Iparművészet, 1909. 37-38.lap

Thoroczkai /Vigand/ Ede, iparm. MDK

Hálószoba butorterv. repr.

Magyar Iparmüvészet, 1909. 148 l.

MDK

Viegand és Kóós építészek

Az marosvásárhelyi vármegyei székház tervpályázatán a második díjat Viegand és Kóós, a harmadik díjat Melha Tibor terveinek ítélték oda.

Művészet. 1909. 398.l.

M.D.K.

Wigand Ede, építész

és Koós Károly közös terve második díjat nyert a marosvásárhelyi megyeháza pályázatán

Vállalkozók Lapja, Bp. 1909. XXX.évf.

okt. 6. sz. 13. old.

M.D.K.

Wiegand Ede, építész

500 K-ás első díjat nyert a kispesti munkás-házak berendezésére kiírt pályázaton.

1909

Vállalkozók Lapja, Bp. 1909. XXX.évf.

dec. 22. sz. 13. old.

M.D.K.

Wigand Ede, építész

Radó Sándorral közös tervei harmadik díjat nyertek a marosvásárhelyi kereskedelmi- és ipar-kamara tervpályázatain.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1909. XXX.évf.

jún. 16. sz. 14. old.

Wiegand . NDK

épitész II. dij

A marosvásárhelyi vármegyei székház tervpályázat dijat nyertek.
Épitő Ipar 1909. okt. 10. 371.o.

MDK

Wiegand, épitész

Koós épitésszel közösen a második dijat nyerte.

A marosvásárhelyi vármegyei székház tervpályázata. Vállalkozók Közlönye. Bp.1909.okt.6. 6.l.

MDK

Thoroczkay-Vigand Ede

Lyka: T.-V.E. ujabb munkái. Magyar Iparmüvészet, 1909. 8.sz.

Thoroczkai Vigand Ede

irod

Lyka Károly. Thoroczkai Vigand Ede nyälb munkái. M. Iparmüvészet, 1909. 257–260. l.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár

Nyugta

azaz: ..... Korona

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190..... évi .....

Toroczkai Vigand Ede

Hálószoba, terverte
fenti

Repr.
Magyar Iparmüvészet

1909. 148. l.

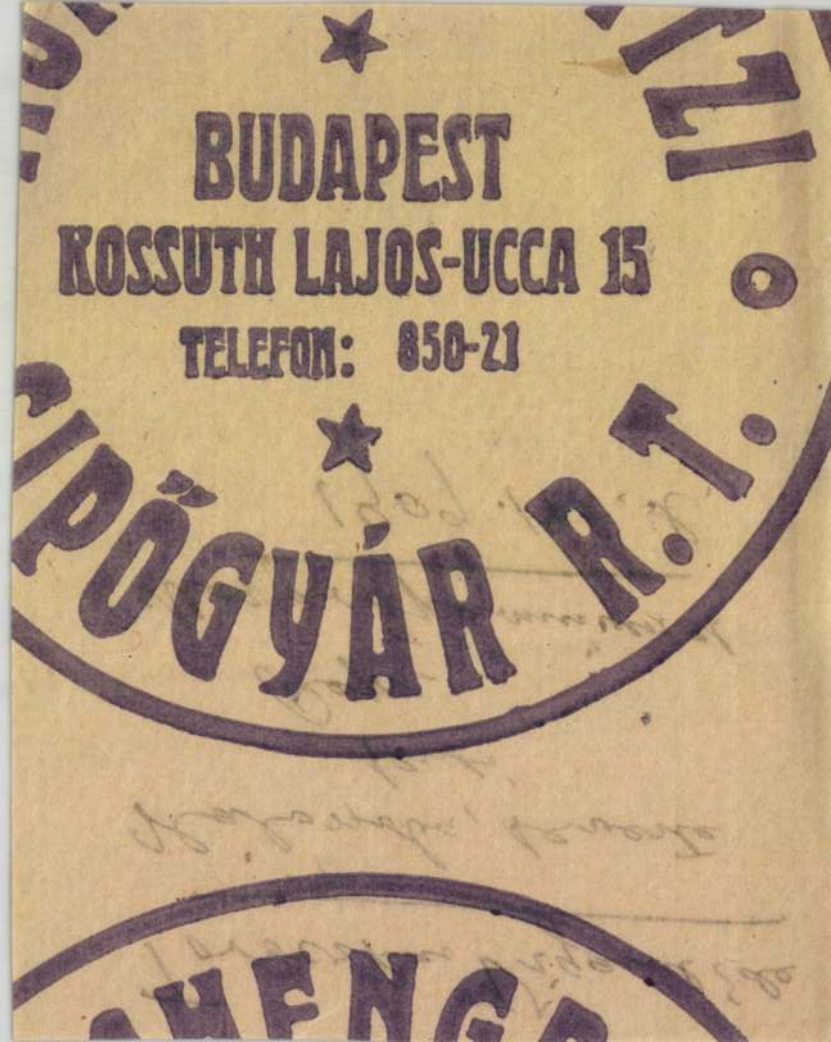
BUDAPEST
KOSSUTH LAJOS-UCCA 15
TELEFON: 850-21
CIPŐGYÁR R.T.

Wigand Ede

Wigand Ede művei. Irta Margitay Ernő. A Ház, I. 6.

(Művészet, 1909. 69. l.)

A községi építkezés köl. Jeltelen cikk. Kiskunmajsa

MDK

Viegand és Kós építészek

Am marosvásárhelyi vármegyei székház tervpályázatán a második díjat Viegand és Kós, a harmadik díjat Melha Tibor terveinek ítélték oda.

Művészet. 1909. 398.l.

MDK

Viegand Ede épitész 500 kr. I. dij

Pályázatok tervkészitésre. Vállalkozók Közlönye.

1909. dec. 22. 4 l.

MDK

Toroczkai Wiegand Ede butortervező

1909. Szónehrényt tervez
Hálinobát is. (Kiniti: Karcagi antalos növetheret) 5. lap

A debreceni sparmův. hiállitásról, D, 1909.

4

THOROCKAI-VIGAND EDE ÚJABB MUNKÁI.

IRTA: LYKA KÁROLY.

276. 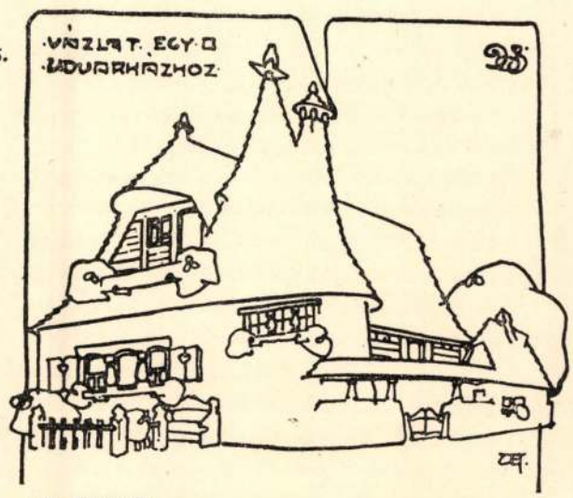

276. MAISON
DE CAMPAGNE.

THOROCKAI-VIGAND EDE egy idő óta Marosvásárhelyen lakik. Ez nemcsak azt jelenti, hogy ötszáz kilométernyire eltért eredeti álláspontjától, hanem azt is, hogy a művészete is odébb haladt, mint azt látni fogjuk. A színváltozásnak azonban nem pusztán Marosvásárhely az oka. Mert bármily rohamosan halad is ez a város, bármily kitünő férfiak lakják is: mégis csak város, amelynek utcáit az épitészeti mustrakönyvekből ösmert házak szegik be s e házaknak egyetlen feladata, hogy mentül több százalékot termeljenek. Nos ezért kár lett volna annyira kelet felé vándorolni. De Vásárhely Erdélyben van s Erdély sajátos természeti vegyülék. Minden tekintetben a különlegességek hazája. Száznál több virágot mutatott ki Simonkai, amelyek kizárólag Erdélyben teremnek. Bielz minduntalan figyelmeztet ritka bogaraira. Annyi savanyúviz, mint ott, sehol sincs Európában. És ez a különleges természet visszahat az emberekre: van Erdélynek aranyvidéke, valóságos Klondyke, furcsa kalandornéppel, van só-vidéke, igazi exotikum, van fa-vidéke, rengeteg erdőterületek, amelyek rábirták az embert, hogy ott mindenét fából formálja. Természetes, hogy a fa az, ami Thorockaira a legerdélyiesebben hatott. Hisz már mint fiatal legényke fa-milieuben kezdte tevékenységét: rengeteg sok négyszögmétert borított fával a Steindl országházában. Azután bútorrá formálta a fát. Sok éven át láttuk deszka-stilusát az Iparművészeti Társulat kiállitásain. S most házakat épit fából. Ezt természetesen csak Erdélyben lehet csinálni, mert ott az emberek egészséges érzéke évszázadok óta érti a fa művészi nyelvét. S ennek keleti dialektusait egy-kettőre úgy megtanulta a mi művészünk, mintha anyanyelve volna. Most már folyékonyan fejezi ki benne gondolatait.

Már az udvarházon, amelynek képe e sorok elejét diszíti, az első szó a fáé. Falakat emelt belőle, föléjük azt a magas fedélszéket és tetőt, amely oly bizalmasan int felénk Erdély minden fa-vidékén. Kezdetleges formáját megcsinálja a falusi legény is, de művészünk kezén e meredek síkok hirtelenül új jelentőséghez jutnak: nem csupán födnek, hanem változatos foltot festenek a tájképbe. Velük hangsúlyozza kifelé az alaprajz tagoltságát. Általuk meséli el a belső téralakitást. Az elterpedt tető nagy formája csupa béke és mozdulatlanság, a meredek „toronysüveg" élénk beszédű felkiáltójel. Az edeházai vadászlakon már egy kanálnyi habarcs sincs. Szinte látja rajta az ember, mint cipelték a legények az erdőből, egyenest az ősforrásból, a szálfát, rakták s kötötték valamivé, aminek most ház a neve. Messze kiállanak a gerendavégek, jól láthatók a gerendaközök, meg lehet számlálni, hány darabból készült az egész. Az épitőművész ácsművésszé lett, hogy még jobban hangsúlyozhassa nemes anyagának jellemét. Csak a ház alja kő: erre az alapra szerelték a többit. De itt a kő mellérendelt valami, mint mindenütt Erdély favidékein. Csak éppen házaljának használják igen szerény adagokban. Legutóbbi erdélyi sétámon elvetődtem egy kertbe, ahol két fuvar terméskő hevert. — „Ahá, ön épit?" — szólt egy arra vetődő ember a kert gazdájához. Mert csak Erdélyben jelent két fuvar kő teljes felkészülést a házépitéshez.

277.

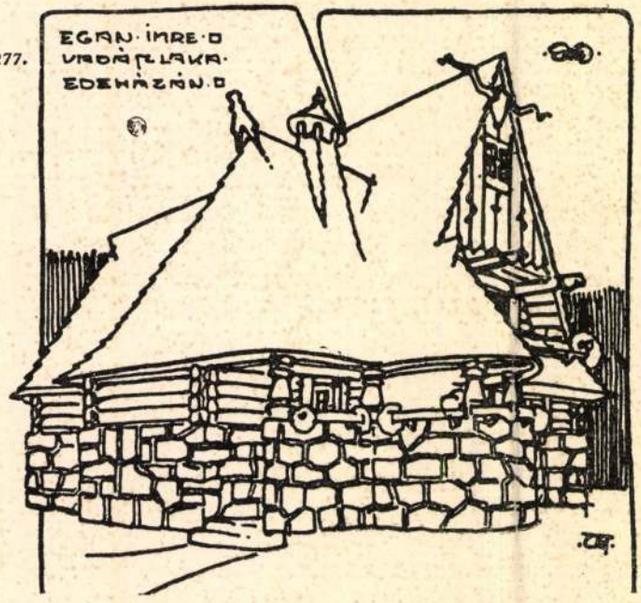

277. MAISON DE CHASSE.

Egy iskolával kombinált templom, egy gazdakör háza, egy-két szőlőkertbe való ház, amelyek képei ebben a füzetben láthatók, épp úgy hangsúlyozzák ezt a becses erdélyi anyagot. Ha mégoly vakoltak is a falak: a legjelentékenyebb tömeg az épületen mégis famunka. A falak itt szinte csak elzárják a szobákat a külső világtól: vázuk, fontos szerkezeti elemeik a fa hangján beszélnek. A tornác tartó oszlopai,

278.

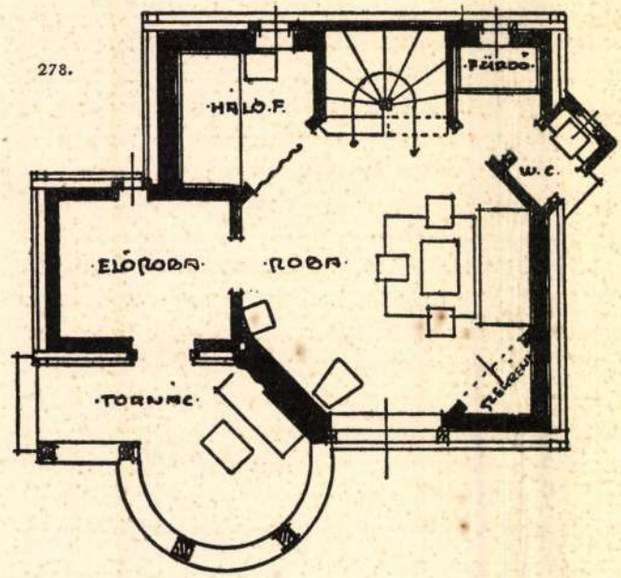

minden fajta keret fa, s nem eldugott szerepű, hanem nagy s határozott formákkal hangsúlyozott. A síma vakolatú falak természetszerűen nem hordanak díszt: a művészi fantázia a tornác, a bejáró, a kis kerítés körül játszadozik, ott mesélget fa-nyelvén. S a nagy, magas, tornyokkal hangsúlyzott tetők, leszegett, kikanyarított, megtört síkjaikkal, apró kilátóikkal, feltünő padlásablakaikkal, zegzugos vonalvezetésükkel: mind arról szólnak, hogy a művészi gond nem a síma vakolatnak jutott ki, hanem a fa kifejezőképességének gazdag skálájára appellál. A döntő bélyeg tehát itt is a fáé, bár az imént idézett épületek nem függnek össze oly szorosan a fa ősforrásával, az erdővel, mint a vadászlak.

Az említett sorozatban bizonyára feltünt a szives olvasónak, hogy művészünk legújabb munkálkodása távol áll a milliós építkezésektől. Mi több, ezek a házak szerénység dolgában felvehetik a versenyt az ibolyával. Vadászlak, iskola-templom, falusi gazdaklub, 3000 koronától felfelé és lefelé, budapesti fogalmak szerint nem is építészet. Szerencsére Budapest és művészet, nem egy és ugyanaz a fogalom. Az igazi mester számára semmi sem kicsiny és semmi sem nagy. Lám, művészünk vázlatkönyvében még sokkalta szerényebb méretü architektúrát is láttam: disznóólt és kutyaházat. Mégis nagyobb örömmel nézegettem, mint Budapest bérpalotáinak kilenc tizedrészét. Mert e vázlatokban, akár csak az itt reprodukált műtárgyakban, egy mindenek felett uralkodó művészi elv diadalát láttam: azt, hogy az igazi művész az adott körülményekből meriti ihletét. S az adott körülmények közé nem csak az anyag tartozik, hanem a megrendelő, annak anyagi tehetősége és az elérendő cél. Ha oly sokszor megbotránkoztam a budapesti munkásház-telepek borzalmas prózáján: művészünk munkáin jól esett felüdülnöm. Ime egy ember, aki megértette az építészet egyik legfontosabb törvényét s életet önt belé. Erdély nem

gazdag világ. Vannak aranybányái, de azok tartalma nem Erdélyé. Van kincses Kolozsvára, de a kincs — nincs. A gazdakörnek mégis szüksége van házra, a szőlősgazdának hajlékra. Ime az adott körülmények. — Thorockai-Vigand keze ezeket a körülményeket is művészetté tudta gyúrni.

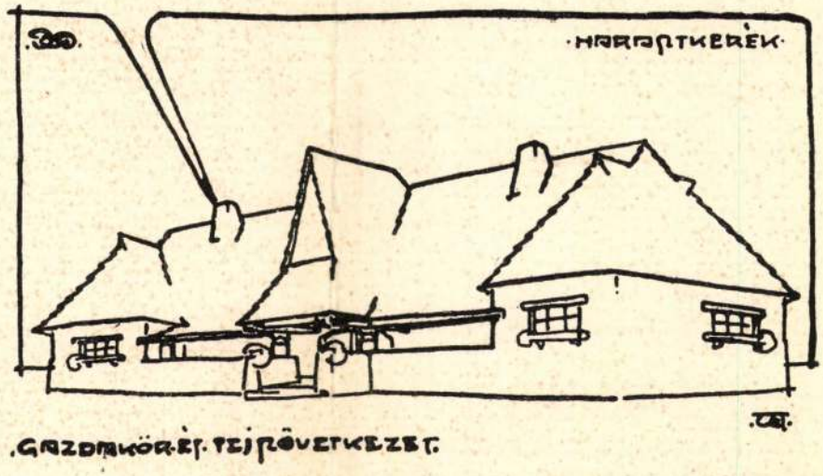

279.

279. MAISON D'UNE ASSOCIATION D'AGRICULTEURS.

S ez még nem minden. Mondottuk már, hogy az iskola egyúttal templom is. Ezt a pesti tanítók is mondogatják, amikor a gyerekek lármáznak. Csakhogy művészünktől Erdélyben nem kenetes aforizmát, hanem reális templomot és reális iskolát kívántak. Egy másik feladata, mint már mondtuk, a gazda-kör volt. De mi csak rövidség okán neveztük annak, mert a puszta klubházat kombinálnia kellett egy — tejszövetkezettel. Szinte várjuk már, mikor kívánnak tőle olyan házat, amely egyúttal kormányozható léghajó és lóversenytér is. Azt hisszük, Thorockai ennek is vígan nekivágna. Régóta ösmerjük a tömörítés mesterének. Csinált s kiállított egyszer egy dolgozó-asztalt, amelyet dolgozószobává, árú- és szertárrá lehetett tágítani. Továbbá ő az, aki egy talpalattnyi földön megveti egy ház alapjait. Minden építészünk közt ő a legkitünőbb tértágító. Bizonyára minden nagyobb megerőltetés nélkül gyúrt iskolából és templomból, klubházból és tejcsarnokból oly foncsort, amelynek alkatrészei a kívánt pillanatban vegyileg elkülönödnek. Az iskolaszolga szinte egy gombnyomásra megnyit egy falat s az iskolából templom lett. Apszisát, oltárát megtaláljuk a mellékelt alaprajzon. Majdnem mosolyognánk a kedves ötleten, ha nem tudnók, hány ezer gyermek nevelése fordul meg íly pénzkérdésen. Ha kultúrát szolgál a művészet: itt igazán, betű szerint szolgálja.

Anyagról, szerkezetről, körülményekről volt eddig szó. De még ebben a futólagos jegyzetben is rá kell terelnünk olvasóink figyelmét Thorockai művészi előadásának érdekességeire. A legegyszerűbb eszközökkel éri el artisztikus hatásait. Egyik családi házán például élénkíteni kellett a nagy vakolt falfelületet. Májszínű gépelt téglából vont tehát övet a falak köré. Egy másikon a vakolat fehér s az egész faanyag fehér mázbevonatot kapott. Fehér harmónia: csak az anyagok szövetkülönbsége élénkíti ezt a bájos alkotmányt. Másutt merészen belemarkol a festékes tégelyekbe. Egy szőlőkerti házán zöld és kék minden ablak- meg ajtókeret. És élénk narancssszínű a tető. Olyan színhatású, mint egy gazdag szőnyeg. Vagy mint a kakas pompás tolldísze. El is nevezték „kakasháznak".

Természetes, hogy a belső berendezés körül bőven nyílik alkalma művészi színérzéseinek elmondására. A műbarát házába, színelrendezésébe a mellékelt színes táblán pillanthatunk be. A dohányzószoba díszkrét és mély hatás dolgában nem marad mögötte. Sötétre pácolt tölgyfa, zöld bőr: komoly-kedélyesen csendülnek össze. A fogadószoba tölgyfabutora feketeszürke, vörös és elefántcsontszín ráfestéssel. Vörös a bőr. És éppen íly mélyhangú a butor vasalása, amely ezúttal csakugyan vas. Képzeljük még e kedves házakat természetes környezetükbe, bokrok, fák közé, fölöttük a csattanó kék eget, a tornácon és ablakdeszkákon az égő muskátlikat: megértjük, hogy ez az apró architektúra igazi művészi ösztönből született meg.

És nem kerül ellenkezésbe a hellyel s a földdel, amelyen áll. Nem érezzük idegenszerűnek Erdélyben. Más ugyan mint az átlagos erdélyi ház, de mégis oda való. Thorockai nem vette át betű szerint a népies építkezést. Hisz akkor közönséges utánzó volna. Az „én is úgy csinálom majd" — nem művészi elv. Sokat tanult s nagyot fejlődött Erdélyben, de önmagát s nem másnak a művészetét fejlesztette.

LEGRÉGIBB KÁRTYÁINK.

IRTA: HATHALMI GABNAY FERENC.

KI MIKOR TALÁLTA FEL a játékkártyákat, illetve a kártyajátékot, nem tudni. Tény az, hogy a XIV. században már olyan szenvedéllyé fajult el, hogy az egyház átokkal sújtott és kiközösítéssel fenyegetett minden játékost s a papok s barátok a XV. század elején a kártyákat s azok előállítására való minden eszközt valóságos vandalizmussal pusztítottak, de úgy látszik magnak valót mégis hagytak, mert a kolostorok- s zárdákban csak ezután kezdett a kártyajáték mint legkényelmesebb szerencsejáték fellendülni, úgy hogy Henry René d'Allemagne „Les cartes à jouer du quatorzième au vingtième siècle" című rendkívül terjedelmes, sőt terjengős monográfiájának legbecsesebb anyagát éppen ezen papi hajlékok könyvtárainak köszöni.

Ezen forrás szerint a kártyákra vonatkozó legrégibb okmány Renier Hollander brabanti tábornok feljegyzése 1379-ből:

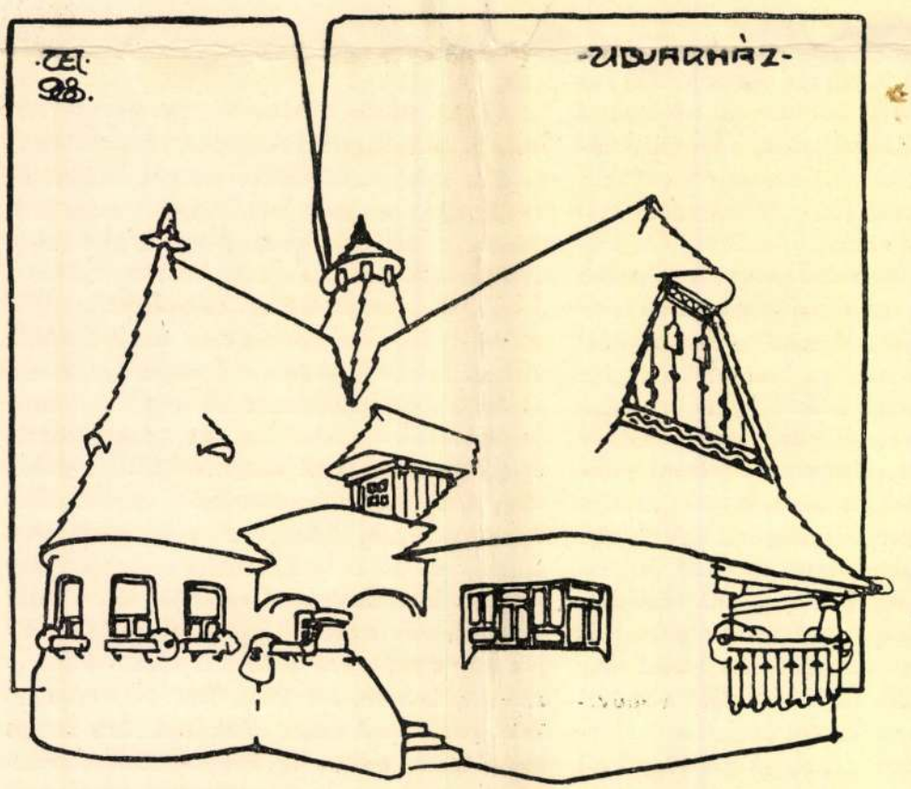

280. MAISON DE CAMPAGNE.

„Ghegeven Minenhere ende Minrevrouwen XIIIj in meyo (1379) quartspel met te copen: IIIj peters ij Gulden maken VIIj ½ mottoenen." Magyarul: Uramnak és Asszonyomnak 1379. május 14-én kártyajátékra 4 peterst 2 forintot adtam, kitesz 8½ moutont = ürüt. Ez Venceslav és Jeanne Belgium akkori királyának s királynéjának kártyadóssága. A másik okmány Párisban 1392-ben kelt egy utalvány:

„A Jacquemin Gringonneur, peintre, pour trois jeux de cartes à or et à diverses couleurs de plusieurs devises pour porter devers ledit seigneur roi pour son esbattement LVI sols parisis." Eszerint nevezett festő három játék kártyának aranyban és más színekben való kiállításáért 56 párizsi solt, mostani pénzben ugyanannyi sou-t kapott. Gaignières, XIV. Lajos gyermekeinek nevelője, tervezte ezeket, ma is megvannak a Bibliothèque Nationale Cabinet des Estampesjában, magas művészi becsük van, magasságuk 185, szélességük 90 mm. Ezen időből szellemes szójátékok is maradtak: cartier és quartier du roi stb. (A király kártyása, a király lakása).

A németeknek 1397-ben Ulmban Bartsch és Heinecken készítette a legelső kártyákat, amelyek mai napig is megmaradtak.

Nincsen kideritve, hogy a régiek négy eleme (a tűz, víz, föld és levegő) vagy a négy világtáj, esetleg a kocsi négy kereke vagy pedig a négy társadalmi rend szolgált-e alapul, elég az hozzá, hogy a kártyák minden játéka is mindig 4—4 sorozattal, seriessel birt.

Ilyenek voltak: 1. birsalma, 2. narancs, 3. füge, 4. körte, vagy a Cologne = Kölnben 1477-ben megjelent kerek kártyákon: 1. a nyúl, 2. a papagáj, 3. a harangvirág, 4. a szegfű, mind „Salve Felix Colonia—Telmann de Wesel" felirással. Látható a Figdor- (Figue d'or) féle gyüjteményben Wienben.

Ugyanott az Ambras-féle gyüjteményben ugyancsak a XV. századból származó 48 darab fára vágott kártyát őriznek 9/5 cm nagyságban, melynek 4 sorozata 4 cimer, még pedig: 1. a szentszék birodalmáé, 2. Franciaországé, 3. Magyarországé, 4. Csehországé. A magyar cimer nem a most használatos kettős, hanem az egyszerű pólyás, vagyis vörösen és ezüstön 7-szer vágott pajzs.[1] A kártya német munka, melynek szerzője ismeretlen.

A spanyolok Columbus Kristóf felfedező útjára is vittek kártyát, melyek mintái lehettek a sanfranciscói múzeumban őrzött, bőrre festett indián kártyáknak.

[1] Magyarország cimerének eredetét és jelentését megfejti Bal Jeromos, 53-ik lap.

281.

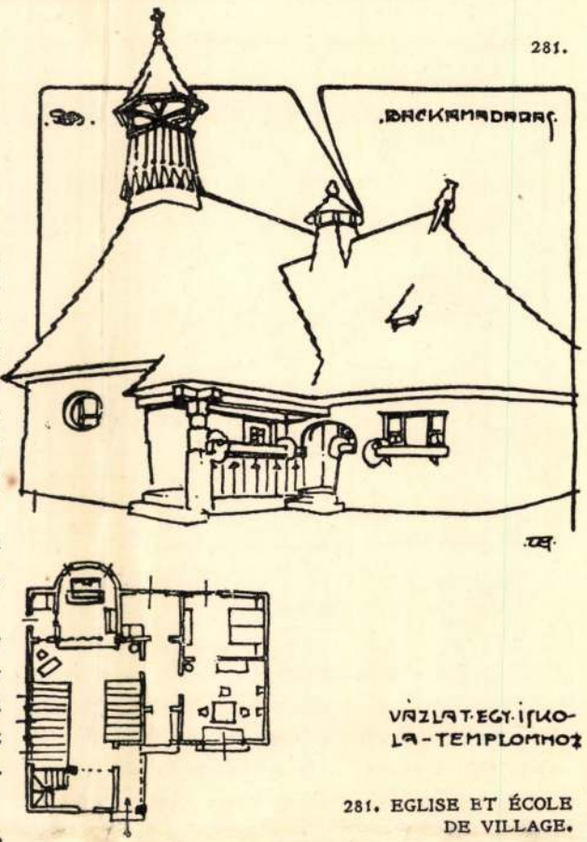

VÁZLAT EGY ISKOLA-TEMPLOMHOZ

281. EGLISE ET ÉCOLE DE VILLAGE.

Ezen múló sorozatokat azután három állandó jellegű sorozat váltotta fel. Ezek elseje (l. 274. old.) 1. a kard (1—4. rajz), 2. a serleg (5—8. rajz), 3. a denár vagy fillér (9—12. rajz), (le denier) s 4. a bot (13—16. rajz). Az első a harcosok vagy nemesek, a második a papság, a harmadik a kereskedők s a negyedik a földmivesek avagy a jobbágyság rendjét jelezte volna. De az 1545-ben Velenczében megjelent „beszélő" vagyis szöveges kártyák ezt a sorozatot sokkal érdekesebben igy magyarázzák: A kard azok halálát juttatja eszünkbe, akik a játékon kétségbeesve végződtek, a bot azt a fenyitést jelenti, melyet azok érdemelnek, akik a játékban csalnak, a denárok pedig a játékhoz való pénzellátmányt képezik, végül a serlegek azt az italt jelzik, melybe a játékosok veszekedéseiket fullasztják.

Ugyanabban az évtizedben Németországban már a mai napon is használatos, 4 sorozattal biró kártyák gyönyörű kivitelben, szatirikus képekkel, diszitve jelentek meg. Ezek

282.

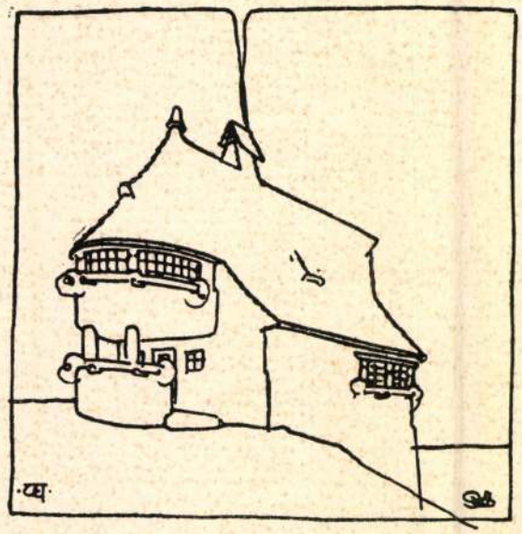

282. PRÉSHÁZ. PRESSOIR.

(l. 275. old.) 1. a makk (1. rajz), 2. a levél vagy zöld (2. és 3. rajz), 3. a tök vagy sárga (4., 5., 6. rajz), 4. a szív vagy piros (7., 8. rajz). De viszont a franciák ugyancsak mai nap is használatban levő 4 sorozata: 1. trèfle (l. 275. old. 9. és 276. old. 1—3. rajz) pique (l. 275. old. 10. és 276. old. 4—6. rajz), 3. carreau (l. 275. old. 11. és 276. old. 7—8. rajz), 4. coeur (l. 275. old. 12. és 276. old. 9—12. rajz) is abból az időből való.

Természetes, hogy francia szerzők ennek, a németek amannak elsőbbségét vitatják, tény az, hogy az olasz a legrégibb, a melyből egymással párhuzamosan fejlődhetett ki úgy a német mint a francia sorozat, még pedig az olasz eredeti stilizálása által. Így a kardból hármas levél (trèfle) származhatott (l. 274. old. 1. rajz), a botok összekombinálása útján carreau (15. rajz), a serleg viszont virággá, sőt kész makká van stilizálva (6. rajz), a denártól a tökig csak egy lépés úgy alakra mint színre nézve (9—11. rajz), bár a tök a kártyában előforduló bolond sipkájának — pars pro toto — jelzéseként vétetett fel; Schelle ugyanis csörgő s nem tök.

Hogy ez a német s ez a francia sorozat különben nincsen egymástól mindig ilyen szigorúan elválasztva, hanem néha egy kissé össze is van boronálva, azt éppen egy magyar kártyajátékkal fogom bizonyítani (l. 276. old.).

A közönséges vagyis számjelző játékkártyákon kívül voltak az évszázadok folyamán ezekkel egyközűen virágok, emlősök, madarak, s más tanulságos tárgyakat szemléltető kártyák is. Azután minden nevezetes eseménynek, így a francia forradalomnak is, megvoltak a maga külön kártyái és ellenkártyái, a jövendölés és a bűvészet is a kártyákra vetette magát madame Lenormand és monsieur Bosco és követőik személyében, a „kérdés és felelet" kártyák meg éppen nagyon régiek.

Ezek egyikéből keletkezett a tarok.

Ugyanis a XIV. században Olaszországban gyermekek részére egy tanulságos, 50 lapból állott kártyajátékot árusítottak Naibi[1] néven „aide-mémoire encyclopédique pour les yeux". A szülők vagy mesterek kérdeztek s a gyermekek feleltek.

Ezen Naibi s a közönséges számjelző kártyák egyesítéséből keletkezett a tarok.[2] Az olaszban van egy ige: „taroccare", mely veszekedést, perlekedést, sőt dühöngést jelent. Világos, hogy egyetlen egy játék sem nyújt erre annyi anyagot, mint a tarok s hogy így ez a főnév s ez az ige szoros összefüggésben áll egymással, de nem valószínű, hogy a főnév az igéből származott, hanem fordítva, úgy mint az a francia szó: „taroté" is, amely festett hátlapot

[1] A Naibi a Cronica di Morelli 1393. évi száma szerint öt sorozattal bírt 10—10 alakkal: E: a koldus, a szolga, a művész, a kereskedő, a nemes, a lovag, az orvos, a király, a császár s a pápa.

D: a 9 múzsa, Calliope, Urania, Terpsichore, Erato, Polyhymnia, Thalia, Melpomene, Euterpe, Clio s mint tizedik Apollo.

C: a 7 szabad művészet, a grammatika, a logika, a rhetorika, a geometria, az arithmetika, a muzsika, a poetika s a 3 tudomány: a philosophia, az astrologia s a theologia.

B: 3 más tudomány, az astronomia, a chronologia s a cosmologia s a 7 theologiai erkölcs: a mértékletesség, okosság, erő, igazságosság, jótékonyság, remény, hit.

A: az atout-k sorozata a 7 bolygóval, a nyolcadik a sphéra, a kilencedik az első vagy kezdő ok s a tizedik a végcél.

[2] Marlin szerint 3 faja van:

I. A lombardiai vagy veneziai 78 lappal.

II. A tarocchino di Bologna al Francesco Fibbia, 62 lappal.

III. A minchiate di Firenze 97 lappal. Az első a legtökéletesb.

jelent. A tarok szó tehát minden más származtatást mellőzve csakis a Taro folyó, illetőleg vidékének köszönheti elnevezését, a Taro pedig a Po jobboldali mellékfolyója s a Monte Pennán ered.

Különös, hogy az olasz származású, sőt olasz gyártású lombardiai vagy veneziai tarok is mind francia felirásokkal van ellátva, ezek: 1. Le Bateleur. 2. La Papesse. 3. L'Impératrice. 4. L'Empereur. 5. Le Pape. 6. L'Amoureux. 7. Le Chariot. 8. La Justice, 9. L'Hermite. 10. La Roue de Fortune. 11. La Force. 12. Le Pendu. 13. La Mort. 14. La Tempérance. 15. Le Diable. 16. La Maison de Dieu. 17. L'Étoile. 18. La Lune. 19. Le Soleil. 20. Le Jugement. 21. Le Monde. 17—19. rajz.

Magyarul: 1. A vásáros bűvész. 2. A pápáné. 3. A császárné. 4. A császár. 5. A pápa. 6. A szerelmes. 7. A kocsi. 8. Az igazság. 9. A remete. 10. A szerencse kereke. 11. Az erő. 12. Az akasztott. 13. A halál. 14. A mértékletesség. 15. Az ördög. 16. Az Isten háza. 17. A csillag. 18. A hold. 19. A nap. 20. Az ítélet. 21. A világ. Az elsőből idővel p a g á t lett, az olasz p a g a r e = fizetni s p a g a t o r e = Zahlmeister, hivatalos magyarsággal: fizető számvevő szótól.

Mindezeket pedig kíméletesen a f o u = a bolond (20. rajz) ütötte, rendszerint s c u s a olasz szó kíséretében. Ez p a r d o n = bocsánatot jelent s így lett lassan a bolondból s k ü z, jelenleg s k i z. A XIII-as szám (18. rajz) szerencsétlen jelentősége is ezen számozástól ered, mert a halált jelenti, a XXI-es fogást (19. rajz) pedig németül még ma is „Mondfang"-nak mondják, mert fordítás nélkül közvetlenül vették át a XXI-esre eső képet: Le Monde (jelenl. la monde).

A Naibiból származó ezen tulajdonképpeni 22 tarokkártyán kívül volt azután a már ismertetett olasz négy sorozatból, tehát: 1. a kard 1—4. rajz, 2. a serleg 5—8. rajz, 3. a denár, 9—12. rajz, 4. a bot 13—15. rajz, 10—10 számjelző lap 1—10-ig s 4—4 alak vagy figura: a király, a hölgy, a lovas s az apród (roi, dame, chevalier, valet). Tehát 22 + 40 + 16 = 78 lapból áll az a két játszma is, mely az Iparművészeti Múzeum birtokában van. „Fabrica di Angelo Valla in Trieste", a többi felírás mind francia, leginkább a Jaques Viéville párizsi kártyás 1643—1664. évi kiadványaihoz hasonlítanak s így a XVII. század második feléből valók, már csak azért is, mert a négyest nem IV, hanem IIII, a kilencest nem IX, hanem VIIII-el jelezték stb.

Valamely kártya korát nagyon nehéz megállapítani, mert hiába van rajta a kártyagyáros neve s lakhelye; ha nincsen meg a kártyagyárosok hivatalos listája azok működésének pontos idejével, a kártya kora meg nem állapítható. Azért ilyen lista hiányában csakis az összehasonlító módszert alkalmazhattam, vagyis a múzeum birtokában levő kártyákat megállapított korú kártyákhoz hasonlítottam.

A mai tarokkártyákon már más képeket látni s a számjelzők s alakok is rendszerint a francia sorozatba soroztattak s a 10—10 számjelző is 1—1 számjelzőre apadt a játék tartamának rövidítése céljából, így a két feketéből, a trèfle s piqueből a 10-est, a két pirosból, a carreau s coeurből az egyest tartották meg s így lett a 78-ból 36-tal kevesebb, vagyis 42.

A harmadik játszma közönséges vagy számjelző kártyákból áll. A francia valet és

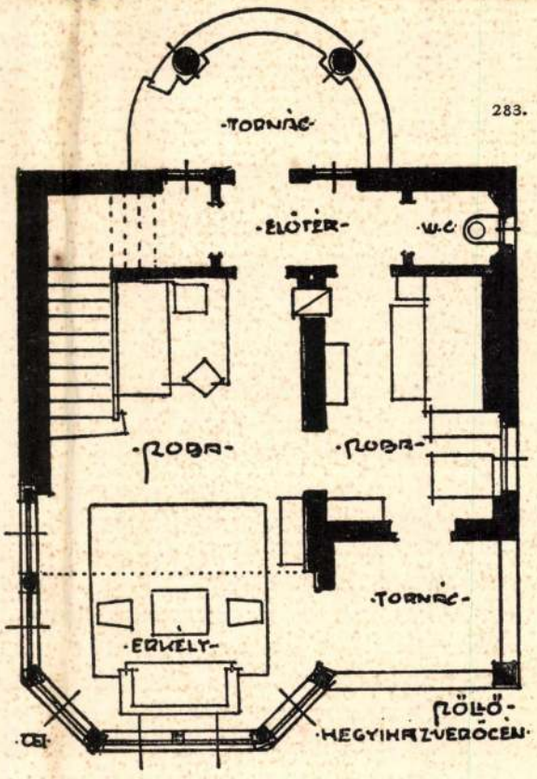

284.

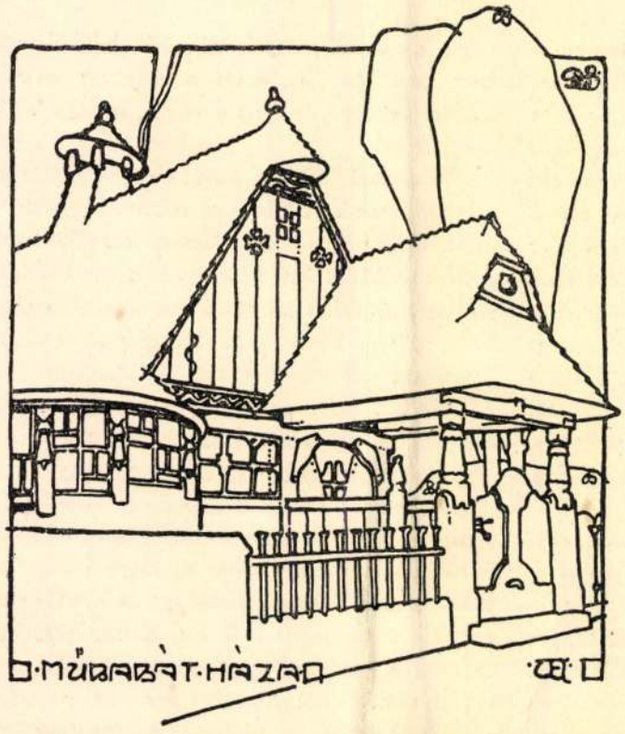

285.

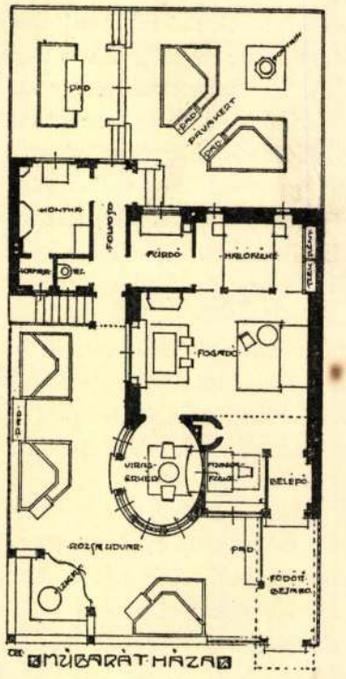

284., 285. MAISON D'UN AMATEUR D'ART.

chevalier (Unterknecht és Oberknecht, röviden Unter és Ober lett a németben, tehát alsó (l. 275. old. 3. rajz) és felső (8. rajz) a magyarban. Ezeket találjuk itten a királlyal (6. rajz) makk (1. rajz), zöld (2. és 3. rajz), tök (4—6. rajz) és pirosban (7. és 8. rajz), ez tehát 12 alak, azután ugyanazon 4 sorozatból egyenként 2. (1. és 4. rajz), 6. (2. rajz), 7., 8., 9. és 10-est (5. rajz) mint számjelzőket, ez kitesz $6 \times 4 = 24$-et, s így mindössze van 36 lap színezve s kemény kartonra húzva. A makk-kettősön (1. rajz) van egy alak, mely jobbjában a magyar címert, baljában a kétfejű sast tartja, felette a gyáros neve: „Anna Scrusina" olvasható. A tök-kettősön (4. rajz) egy másik alak hordón ül s az egyik kezében kancsót, a másikban villára vagy nyársra szúrt 3 kolbászkát tart. A hordón XIII áll. A piros kettősön (7. rajz) ez áll: „Neustadtel an der Waag, Fein deutsche Karten". Tehát Vágújhelyen készültek, becslésem szerint a XVIII. század első felében.

Ugyanazon időből való a negyedik játszma is, dacára hogy sem nem színezett, sem kemény kartonra nincsen húzva, hanem lágy itatóspapir két-két lapja van egymásra ragasztva. Ugyanazon sorozattal ugyanazon alakokat és számjelző lapokat tartalmazza, a tök-kettősön is ugyanolyan alak ül hordón a leirt kancsóval s a nyársra szúrt 3 kolbászkával, csakhogy a hordón XIV áll. Ez alkalmasint a gyár jegye. A piros- vagyis a szív-kettősön a kétfejű sas látható. A makk-kettősön ez áll: „Fein deutsche = V. Michael Nitsch in Pest in der Ungergasse N. 468."

Mindkét játszmában a kettősök már az asz, vagy gyengéd magyarsággal: a disznó őseként vannak megszerkesztve.

Éppen ilyen kártyák készitéséhez való fadúcokkal (klisékkel) is bir az Iparművészeti Múzeum, még a kártyacsomagoló papir két dúca is megvan. Az egyiken ez áll: FEINE MARBULIRTE K. FABRICIRT IN PEST, a másikon: DOPELT FEINE DEITZE K: ZU FINDEN BEI JACOB TSANYI MEISTER INPEST. Az első N fordítva van, a többi „helyesirás" is hiven van visszaadva.

Az ötödik játszma kemény kartonos s színezett 36 lapból áll, sorozata a már leirt

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
24.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Wiegand R.háza Mátyásföldön.

Külső nézet.

Tollrajz

Thoroczkay Wigand Ede épitőművén.

Művénel.

VI. évf., 1907.

23-29.1.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
25.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Dr. Minich háza, Tönökvész.

Külső nézet

Tollrajz

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
26.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Sirkő

Távlati kép, homloknézet és alaprajz.

Tollrajz

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
22.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Kis templom.

Külső kép és belső nézet.
Tollrajz.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
23.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Installáció terv a S.Louisi kiállítás számára.

Vizfestmény.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
24.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Rauscher tanár háza Zebegényben

Külső nézet és alaprajz

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
27.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Sirkő.

Távlati kép, homloknézet és alaprajz.

Tollrajzok.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
331.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Csősztorony.

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf.1907.
205.l.

Péczely Béla

Torockai-Vigand Ede:

A Szépmüveszeti Muzeum könyvtár-terme

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T
VI. évf. 1907.
330.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Udvarház fel-
járata.

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü
papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
27.l.

Péczely
Béla

/Thoroczkay/ W i g a n d E d e :

Sirkő

Távlati kép, homloknézet és alaprajz

Tollrajzok.

M Ű V É S Z E T
VI.évf.1907.
204.l.

Péczely Béla

Torockai-Vigand Ede:

A Szépművészeti Muzeum grafikai terme.

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
330.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Községháza.

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
329.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum/Iskola/

Tollrajz külön mellékleten, kék papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
333.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból:Lakóház

Tollrajz,külön mellékleten,kékszinü
papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
332.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e

Az én falum sorozatból:Lakóház

Tollrajz,külön mellékleten,kékszinü
papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
335.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból:Melegház.

Tollrajz,külön mellékleten,kékszinü
papiron,eredeti

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
334.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Falurészlet

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
332.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból:Kerekes kut.

Tollrajz,külön mellékleten,kékszinü papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
333.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Méhes.

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
331.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Lakóház

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
334.l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorzatból: Disznóól és
tyuknadlás

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü
papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
336 l.

Péczely
Béla

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Utszéli kereszt

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü papiron

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
336.l.

Péczely
Béla.

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból:Parókia.

Tollrajz,külön mellékleten,kékszinü
papiron.

M Ű V É S Z E T
VI.évf. 1907.
335.l.

Péczely
Béla ,

Thorockai V i g a n d E d e :

Az én falum sorozatból: Lakóház.

Tollrajz, külön mellékleten, kékszinü
papiron. -

A TÖRTÉNELMI ÉS MŰVÉSZETI ÉRZÉK FEJLESZTÉSÉRŐL.[1]

ÍRTA NAGY JÓZSEF.

A történelmi és művészeti érzék fejlesztéséről

Járjunk bármerre a hazában, érdeklődjünk az oly számos helyen levő történeti, képző-, ipar- és népművészeti emlékek, tárgyak iránt, nagy szomorusággal mindenütt azt tapasztaljuk, hogy vagy nem is tudnak a legközvetlenebb közelben élő egyének sem ezekről s ha tudnak is: vagy egyáltalában nem becsülik meg ez emlékeket, vagy legalább is nem érdemök szerint becsülik. Leggyakrabban üres, zavart szóbeszédet hall az ember, ha érdeklődik az eféle emlékek iránt.

Teljesen ugyanezeket mondhatjuk el hazánk természeti szépségeiről, érdekességeiről, is, de melyekkel — legalább ez alkalommal — nem kívánok foglalkozni.

Ismétlem: vagy nem tudnak egyes helyeken az ott levő műemlékekről, vagy ha igen, leggyakrabban nem becsülik meg azokat s mi lesz a tudatlanság vagy közönyösség eredménye? Pusztulás! Pedig már félszázaddal ezelőttről fülünkbe cseng a költő kétségbeesett sikoltása, hogy „pusztulunk, veszünk!“ Bizony, azóta sem igen változtunk: nem akarjuk megérteni, hogy nem csak akkor pusztulunk, mikor ifjuságunk, érdemeseink kévéi széthullanak, de sokkal inkább akkor, mikor a nagy idők, nagy emberek emlékezete homályosodni kezd előttünk, mikor századok munkásságának századok viharait átélt emlékeit engedjük a porba omlani, vagy a külföldre kiszivárogni. Köztudomású tény, hogy emlékekben gazdag vidékeinken külföldi műkereskedők ügynökei évtizedek óta megvásárolnak minden megvehető műtárgyat s tavasztól őszig tartó útjokból olcsón vásárolt kincsekkel térnek haza. Egyik-másik plebános a templom remekművű, de kopott kelyhét szivesen elcseréli holmi értéktelen újért s pár koronáért; s a tőlünk kijutott kehely pár év mulva esetleg valamely külföldi múzeum oly díszévé válik, melynek származási helye — ismeretlen.

A miénk hadd vesszen! De bezzeg, ha a külföldnek valamelyik zugában van holmi látnivaló, melyet tulajdonosainak élelmessége híressé fúj fel: azt megnézzük, holott nem lehetetlen, hogy közvetlen közelünkben még különb ilynemű dolgot láthatnánk. Sajnos, vannak hazánkban ezren meg ezren, kik a külföld minden látnivalóját megnézték már, de az itthoniakra nem jut idejök s ha jutna is, emlékeik a külföldhöz fűződnek s az itthoniak mellett már érdeklődés nélkül mennek tova! Mert az előbb látott kisebb látványosság is jobban megragadja figyelmüket, mint a későbbi, bár nagyobb arányú. Ha már most fontolóra vesszük, hogy a külföld történelmi és művészeti emlékei a lakók helyes ízlése s üzleti szelleme következtében a mieinknél jobb karban tartottak — s nem semmisülvén meg egy-egy nap-nap után számosabbak; — ha fontolóra vesszük azt, hogy mindenki a külföldön való járás-kelésre törekszik — azt ismeri meg jobban, — következőleg jobban becsüli és szereti mint hazáját, be fogjuk látni, hogy érdemes gondolkozni azon, mi módon kellene ez áramlat irányának megváltoztatására törekednünk! Előadásomnak éppen az volna a célja, hogy — miután megemlékeztem arról a nagy rombolásról, melyet közönyösségünk történelmi és műemlékeink közt előidéz, — rámutasson néhány eszközre, melyek igénybevételével nemzetünknek kezeink között átmenő, polgári osztályát arra neveljük, hogy elsősorban hazája érdekességeit ismerje, szeresse és becsülje meg — honját e hazában lelje, — ami sok millió itthonmaradásával jár. De nagyon természetes, hogy hasonló eszméknek kellene átjárniok társadalmunk minden más osztályát is, ezek veteményezése azonban már nem a mi feladatunk.

[1] A t. szerző szives engedelmével itt közöljük bő kivonatban a Polgári Iskolai Egyesület legutóbbi közgyülésén tartott érdekes és tanulságos felolvasását. Kivánjuk, hogy a benne foglalt igen időszerű és életrevaló javaslatokat megszívlelnék mindazok, akik művészeti emlékeink megmentésében közreműködhetnek. A SZERK.

1910. 9, 17.

A történelmi és művészeti érzék fejlesztéséről

Megdöbbentő érzéketlenséget látunk mindenfelé a multban a történelmi és művészeti emlékek iránt. A régebb multról nincs is mit beszélnünk! Az egykor fényes, festészeti, szobrászati, iparművészeti remekekkel ékített várak mindegyikére hogy ráillenek Arany Jánosnak, a magyar Homerosnak, a multak fényét sirató gyönyörű sorai:

Visegrád, Visegrád! Hol hajdani fényed?
Magas fellegvárad? Parti épitményed?
Dunapart hosszában kerti ékességed?
Mérföldekre nyúló, párduclakta nyéked?

Ott, hol négy királynak azon idő tájba'
Megfért volna minden udvari pompája,
Meg sem töltve bizony negyedfél-száz termét,
Most rókafi sunnyog, ássa kicsiny vermét.
Nem néz le kevélyen a Dunára kapu;
Belül is a zöld tért gaz veri fel, lapu;
Oda van a lépcsők márvány büszkesége:
Nyolc egész nagy ölnyi pazar szélessége.[1]

Igaz, hogy a későbbi romokért sok esetben a törököket illetheti vád: ők öntöttek ágyukat Kolozsvári Márton és György ötvös- és szobrászmestereknek a nagyváradi székesegyház előtt álló három gyalogos s egy lovas szobrából. Hogy milyen nagy veszteség ez, akkor fogjuk fel, ha ismerjük a két mesternek a prágai Hradsinban levő, IV. Károly király rendeletére 1373. évben készült Szent György szobrát, mely e korbeli Európa egyik legjelesebb művészi alkotása s melyet alig 25 éve vallunk a mi művészetünk örök dicsőségének. De még több esetben felelősek az osztrákok, illetve az uralkodók: kik adandó alkalommal ugyancsak siettek az elkobzott várakat kiraboltatni; hiszen az 1711. fegyverletétel után csak Bercsényitől zsákmányoltak olaj-, vizfestményt és metszetet 700 darabot. Ungváron, Bercsényi ebédlőpalotájában a padlatokat virágos, tarka keleti szőnyegek, a falakat selymes kárpitok födték. A pohárszékek és szárnyasajtók faragványai bámulni valók voltak: volt nagy könyvtára, vegyészeti műterme. A fegyvertár rakva régi és újabb fegyverek, lobogók, kardok, vértek, sisakok sokaságával; ott voltak az ősök, a homonnai Drugethek gyászlobogói, címerpajzsai, ódon fegyverei.[2] Hol vannak most mindezek? Talán részben ott, ahol ma Bocskay koronája s a Sasfiók bölcsője!

A kifosztott várak azután idegenek kezére kerültek, pusztultak, pusztulnak! Rákóczi szülőpalotája, Borsiban, félig van meg, s meglevő fele is milyen állapotban van! Az egykori épitészeti remek, Sárospatak, rom! S ilyen bizony valamennyi. Ez állapotok különben a főuri osztályra is némi árnyat vetnek, kik között, sajnos, nagyon kevés Széchenyi Ferenc, István és Pálffy János van! Ez utóbbi életét, tudását, vagyonát áldozva, bajmóci, bazini, királyfai váraiban s pozsonyi palotájában egyes korok milliókat érő műtárgyait gyűjtötte egybe, s meghagyta végrendeletében, hogy e gyűjtemények az általa rendezett állapotban megtartassanak, s a közönségnek hozzáférhetővé tétessenek. A Szépművészeti Múzeumnak 178 drb festményt hagyományozott, diák-ösztöndíjakra pedig milliókat.[3]

Vessük azonban tekintetünket a polgárság alkotásaira is — városokra, templomokra, — hogy lássuk, hogyan sáfárkodtak itt az utódok?

Nagyon jól tudjuk azt, hogy amilyen mértékben kezdett fejlődni, majd vagyonosodni az iparos, kereskedő, szóval a szűkebb értelemben vett polgári osztály, olyan mértékben áldozott a tudományra, művészetekre, úgy hogy ezek leghatalmasabb támogatója, fejlesztője csakhamar a polgárság lőn, otthona pedig a polgárság lakóhelye, — a város. Igy volt ez hazánkban is. Amint a polgárság fejlődött, vagyonosodott, akkép

[1] Arany: Toldi szerelme. VII. ének.
[2] Varjú János: A magyar szellemi művelődés történelme.
[3] Radisics Jenő: Gróf Pálffy műkincsei. Magyar Iparművészet, 1910.

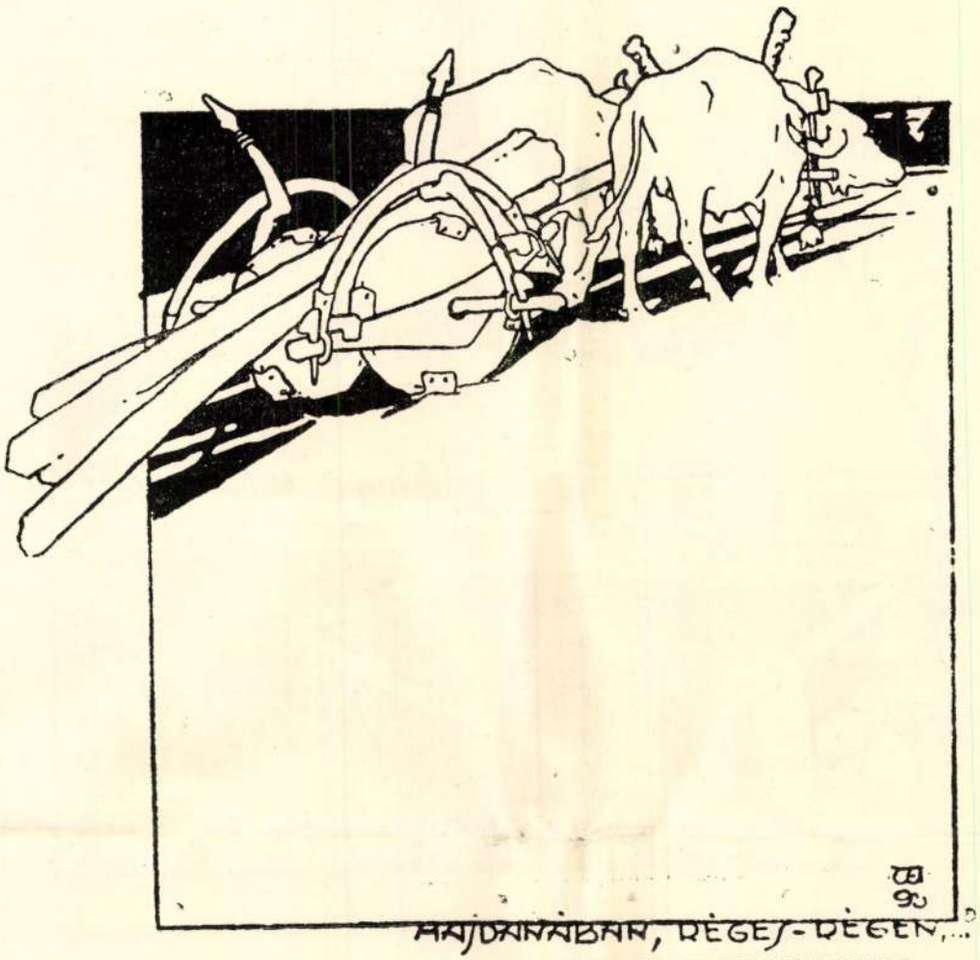

T. VIGAND E. JADIS, DANS LE BON VIEUX TEMPS...

épültek a város falai, s a falakon belül a szép házak, hatalmas templomok, miket a művészeti és iparművészeti tárgyak sokaságával ékesitettek széles e hazában. E virágzó polgári, városi életet az Alföldön a törökvész teljesen eltörölte, a védettebb helyeken megmaradt városok fejlődését pedig az uralkodók politikája kezdte visszaszoritani, — s elkezdődött a tengődésnek, elközönyösödésnek az a folyamata, melyből máig sem tudtunk egészen kilábolni. Alig tudjuk elképzelni, hogy milyen élénk ipari és kereskedelmi élet volt pl. a később mesterségesen földmivelő, állattenyésztő várossá visszafejlesztett Debreczenben. Utcák számra — Kis-Csapó, Nagy-Csapó, Varga, Kis-Szappanos, Nagy-Szappanos — készitették a most részben csak az utcák nevében élő árúkat s szállitották Spanyolországig, Hollandiáig, Északkelet- és Délkelet-Európába. Debreczeni kereskedők saját hajóikon szállitották a Levantéből az árúkat. Csak igy telhetett a sok sarcra! A városi nyomda 1558 óta szórta mindenfelé a világosságot! E korban természetesen hatalmas művészeti élet volt hazánkban, mely életről újabban kezd határozott tudomásunk lenni! Derék, fáradságot, csüggedést nem ismerő férfiak buvárlatai nap-nap után kiemelnek egy-egy hőst a feledés homályából, rámutatnak műveltségünk egyes ágazatainak egykori fejlettségére. Pl. Kassán a középkorban virágzó képirócéh volt, melynek tagjai festettek, oltárokat faragtak. A céh tagjai között voltak tősgyökeres magyar családok is.[1] Fennmaradt emlékekből következtetve, élénk művészi életet kell feltéte-

[1] Kemény Lajos: A kassai képirócéh. Művészet, 1909.

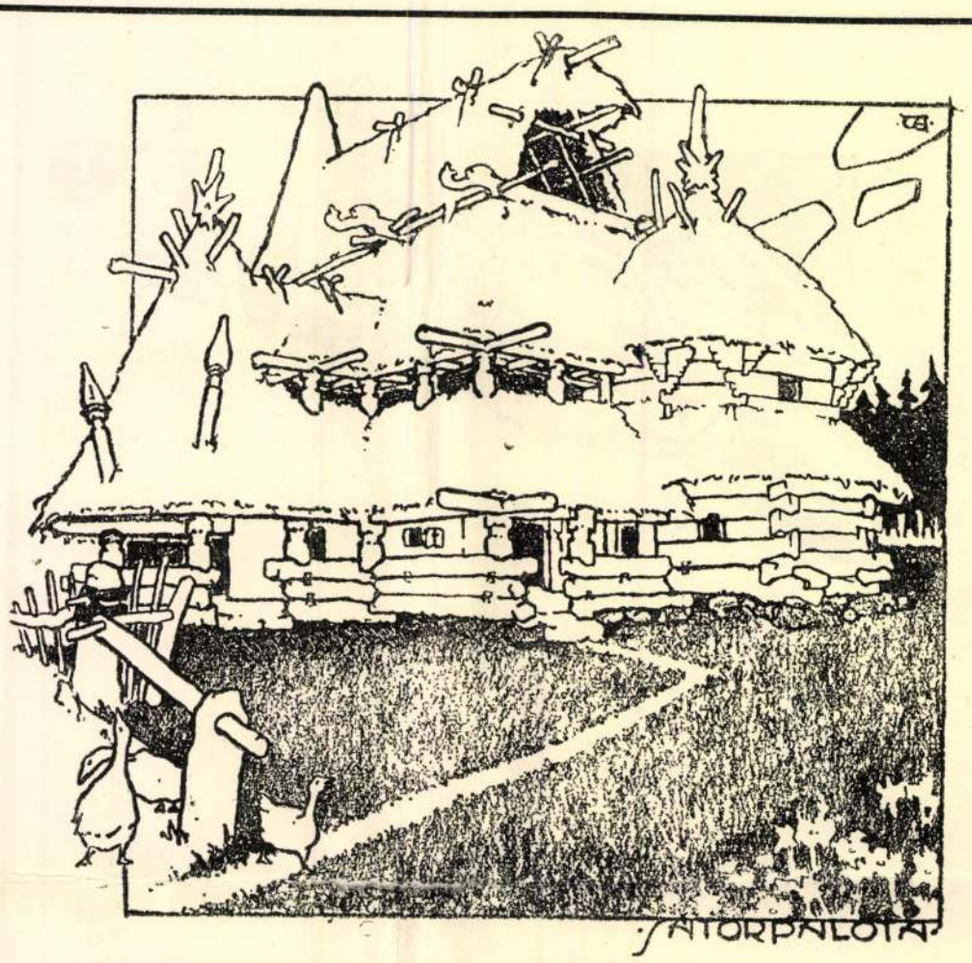

T. VIGAND E. LA TENTE.

leznünk Erdélyben is. Nem rég indult meg ez a folyamat, s máris számbavehető eredményeket mutat fel. Rajtunk a sor, hogy az eredményeket népszerűsítve, igyekezzünk ezekkel polgárságunk történelmi, művészeti érzékét fejleszteni. Hogy ismerje, becsülje, szeresse mindenki azt, ami a miénk. Tanulni, szórakozni maradjon hazája határai között.

A szabadságharc rázkódtatta meg leghatalmasabban nemzetünknek századok gonosz nyomása alatt elernyedt idegeit, s az alkotmányos élet beálltával indult meg művelődésünk egyre élénkülő folyamata, fejlődése! Mit tudtak pl. a Rákóczi-szabadságharcról Thaly Kálmán munkálkodása előtt? Semmit! Hisz Petőfi is azt énekli Rákócziról, hazánk szentjéről, szabadságvezéréről, hogy:

Hamvaidnak elhozása végett
Elzarándokolnánk szívesen,
De hol tettek le a földbe téged?
Hol sírod? Nem tudja senki sem!

Thaly évtizedekre terjedő tevékenysége támasztotta fel egyenként e kor alakjait, tette közkinccsé költészetét, ismertté magas műveltségét, művészetét. Tőle tudjuk, hogy Rákóczi hatalmasan fejlesztette a bányászatot, ipart. Szerette a régészetet, voltak kiváló zenészei, jeles éremmetszői; a kor legnagyobb festői: Kupeczky, Mányoki, Bogdán, Mindszenti és Mediczky sokat dolgoztak a fejedelemnek. S milyen hanyatlás következik

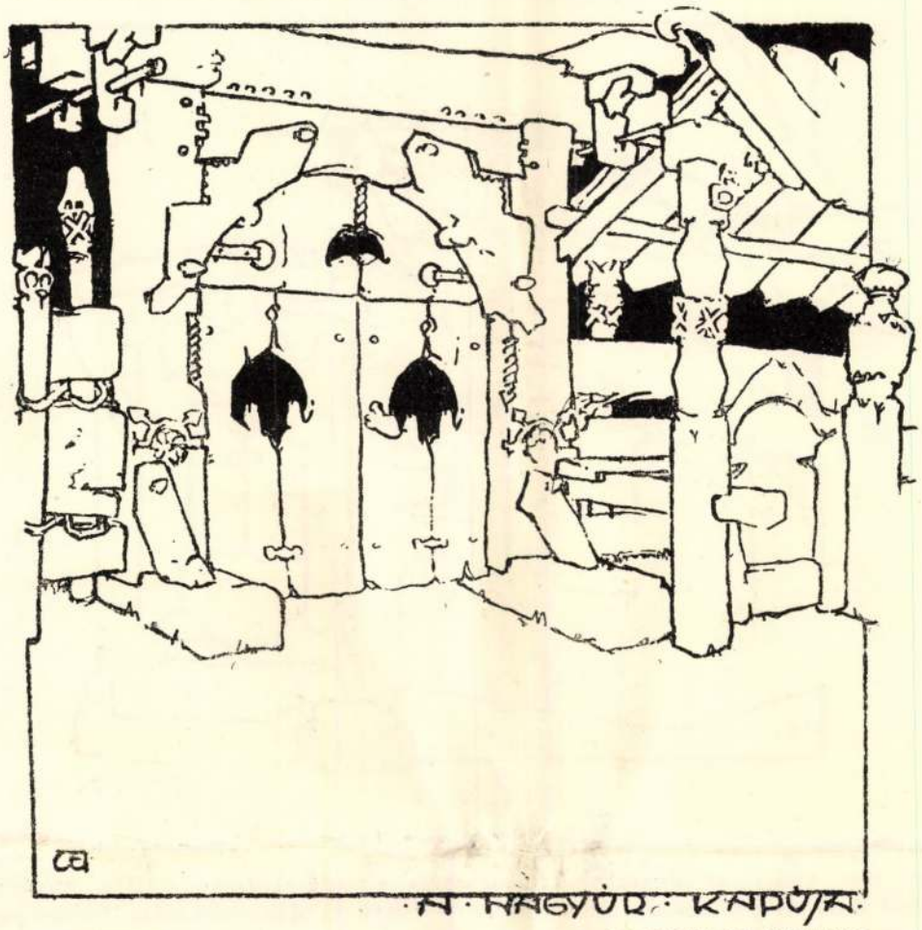

T. VIGAND E. LA PORTE DU SEIGNEUR.

a szatmári béke után. Mások más téren kutattak és kutatnak, s felfedezéseik sorra ledöntik az ilyen üres mondásokat: hogy a magyar nem dologra, nem iparosnak, nem művésznek való! Mert lassanként elénk tárják azon művek végtelen sorát, melyeket magyar kéz teremtett boldogabb időkben, — tehát képes és hivatott lesz ilyenek alkotására a jövendőben. Sőt még legnehezebb napjainkban is támadt nemzetünkből egy Munkácsy, Zichy Mihály, Vámbéry, Semmelweiss; — az ipar terén Ganz, s az iparművészet terén kiváló Zsolnay!

Hogy mennyi építészeti, szobrászati, festészeti mű, ipar- és népművészeti tárgy pusztulhatott el, arról némi fogalmat alkothatunk, ha pár város műemlékeinek a legközelebb multban történt pusztulására vonatkozólag idézem a következő sorokat: „A körmöcbányai vártemplom renoválása alkalmából a templom XVI. századból származó, féldomborműves, renaissance stílű szószéke, orgonakarzata és gyönyörű faintarziákkal díszített stallumai nyomtalanul elvesztek. . . . A szepesmegyei topporci plébániatemplom díszes gerendamennyezetét elhordták, s helyébe közönséges deszkamennyezetet állítottak. Pedig a régi mennyezet festett gerendázata a XIV. századbeli díszítő festészet egyik legbecsesebb és legritkább emléke volt, melynek párját hazánkban még csak egy helyen, a liptómegyei szmrecsáni templomban láthatjuk. Tüzelőanyagnak használták fel.

A besztercebányai „alsó kapu“ gazdagon díszített régi tornyát lebontották; hasonló sors érte Bártfa középkori erődítményeinek legjellemzőbb emlékét, a csúcsíves kapuzattal bíró óratornyot. . . Az iglói templom keresztelő kápolnájának lépcsőzetes erkélye, díszes

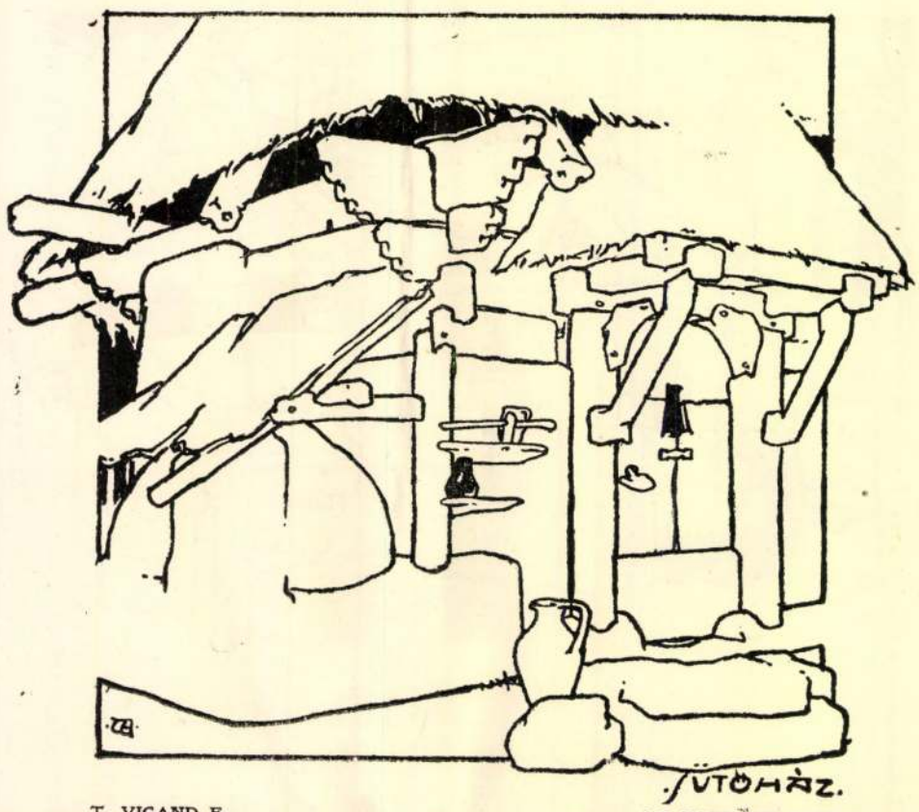

T. VIGAND E. LE FOUR AU PAIN.

vasazatú régi ajtaja és kovácsolt vasrácsozata eltűnt, renaissance stilű szószékét és hermákkal díszített orgonakarzatát kidobták."[1] Hogy az ilyen pusztulás, illetve pusztítás dacára még mennyi műemlék lappang hazánkban, arról fogalmunk sincs, jóllehet naponkint mehetünk el mellettük, szemünk előtt semmisülhet meg egyik vagy másik! Tény az, hogy ez emlékekből még most is, századok bűnös közönyössége dacára is, van elég, s itt az utolsó óra, hogy megmentsük a meglevőket. Ez állításaimat bebizonyíthatom az eddig legjobban felkutatott Szepes és Sáros megyék példájával. Kiváló tudósunk, Divald Kornél 3 kötetes műben ismerteti Szepes vármegye művészeti emlékeit. (1905—1907.) A kiváló műből előbbi szavaim igazolására legyen szabad idéznem pl. a következő sorokat: „A ránk maradt szárnyas oltárok csaknem mind a XV. század utolsó, s a következő század első negyedéből valók. Ez alig félszázadnyi időből pedig pusztán a Szepességen napjainkig 75 ép, vagy legalább szekrény alakjában meglévő szárnyas oltár maradt fönn s 102 töredék, mely szigorú csoportosítás után 58 szárnyas oltár maradványának bizonyúlt; van azonkívül temérdek írott adatunk, mely szárnyas oltárok pusztulásáról szól. Művészettörténelmi kutatásunknak eddig egész Magyarországon mindössze 80 fönnmaradt szárnyas oltárról volt tudomása. Töredékek és írott adatok alapján Felső-Magyarország egykori szárnyas oltárainak számát 600-ra becsülik. Alapos átkutatásból nyilvánvaló, hogy magában a Szepességben egyazon félszázadból körülbelől ugyanannyi szárnyas oltár maradt ránk, mint ahánynak létezéséről eddig az egész országban tudomásunk volt; s bizvást állíthatjuk, hogy alig félszázad alatt a Szepességben legalább is annyi szárnyas oltárt állítottak föl, mint ahánynak egykori létezését eddig egész Felső-Magyarországon feltételeztük[2]. Örömmel olvassuk e sorokat, de viszont

[1] Myskovszky Ernő: Felvidéki műemlékeink sorsa. Művészet, 1904.
[2] Divald Kornél: Szepes vármegye művészeti emlékei. II.

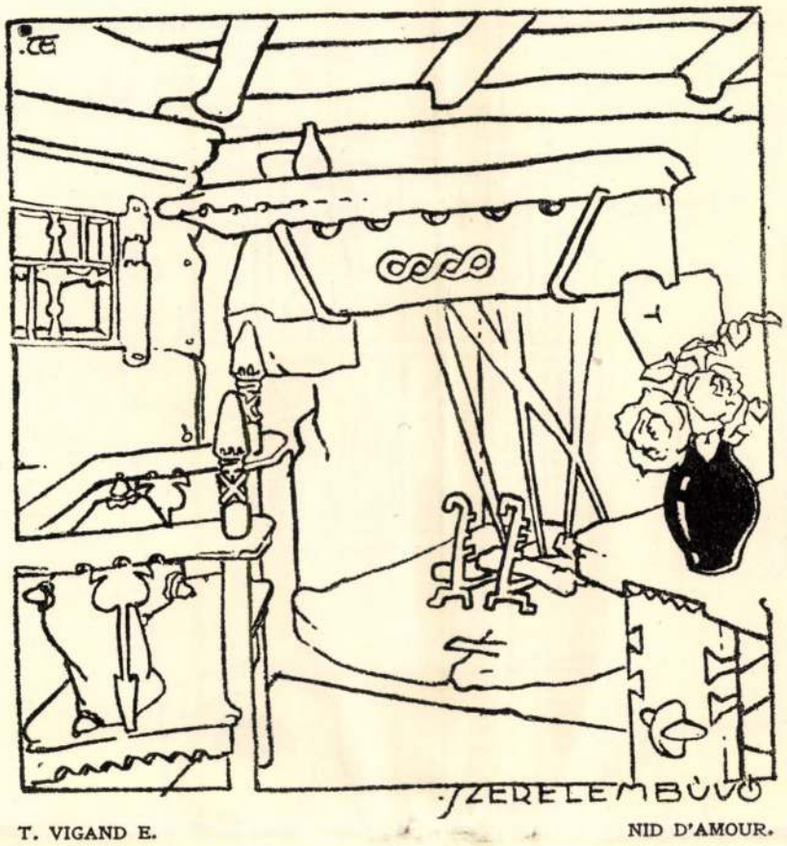

T. VIGAND E. NID D'AMOUR.

elszomorodva látjuk, hogy e kincseinkből mennyi van még most is veszőfélben. Ugyancsak Divald mondja: „A pompás stallumok az elhagyott templom szinte térdig érő szemetében maholnap el fognak rothadni, hacsak a templomban szanaszéjjel szórt csúcsíveskori oltártöredékekkel egyetemben rövidesen valamelyik múzeum gondozása alá nem kerülnek."[1]

Nemde, sok teendőnk van még e téren?!

Ugyancsak Divald kutatta át, 1905-ben, Sáros vármegye területét s azt mondja: „Sáros vármegyének 380 községe van. Három hónap folyamán csak 285-ben fordulhattam meg. A vármegye e háromnegyed részében találtam 39 csúcsíveskori templomot, 20 átalakított középkori kötemplomot, egy középkori s 45 újabbkori fatemplomot, 11 várromot, 9 olyan helyet, ahol középkori vár vagy kolostor alapjai lappanganak.

Az egyházi és városi épületek gótstílü részleteit mellőzve, van Sáros vármegyében 33 figyelemreméltó renaissance-épület, 16 nagyrészt megviselt felsőmagyarországi renaissance stílű torony. Egyéb, megőrzésre méltó renaissance részleteket: szentségházakat, ablak- és ajtókereteket 22 helyen találtam, díszítő szobrászat emlékei 18 helyen maradtak ránk: nagyobbszabású falképek 12 kastélyban és templomban. Van Sáros vármegyében 29 még ma is használt, 11 szétszedett, de régi alakjában összeállítható középkori szárnyas oltár, amelyeken kivül, templomok padlásán, még 24 szárnyas oltár töredékére bukkantam. XV—XVII. századbeli alakos sirkövet 15-öt találtam, középkori ötvösmunkát 30 darabot; a 142 újabbkori ötvösmunka sorában 13, Szilassy híres lőcsei műhelyéből való, zománcos emlék. A kevésbbé értékes anyagból készült iparművészeti tárgyak tömege pedig olyan nagy, hogy valamennyinek befogadására a sárosvármegyei múzeum céljaira meg-

[1] Divald i. m. III.

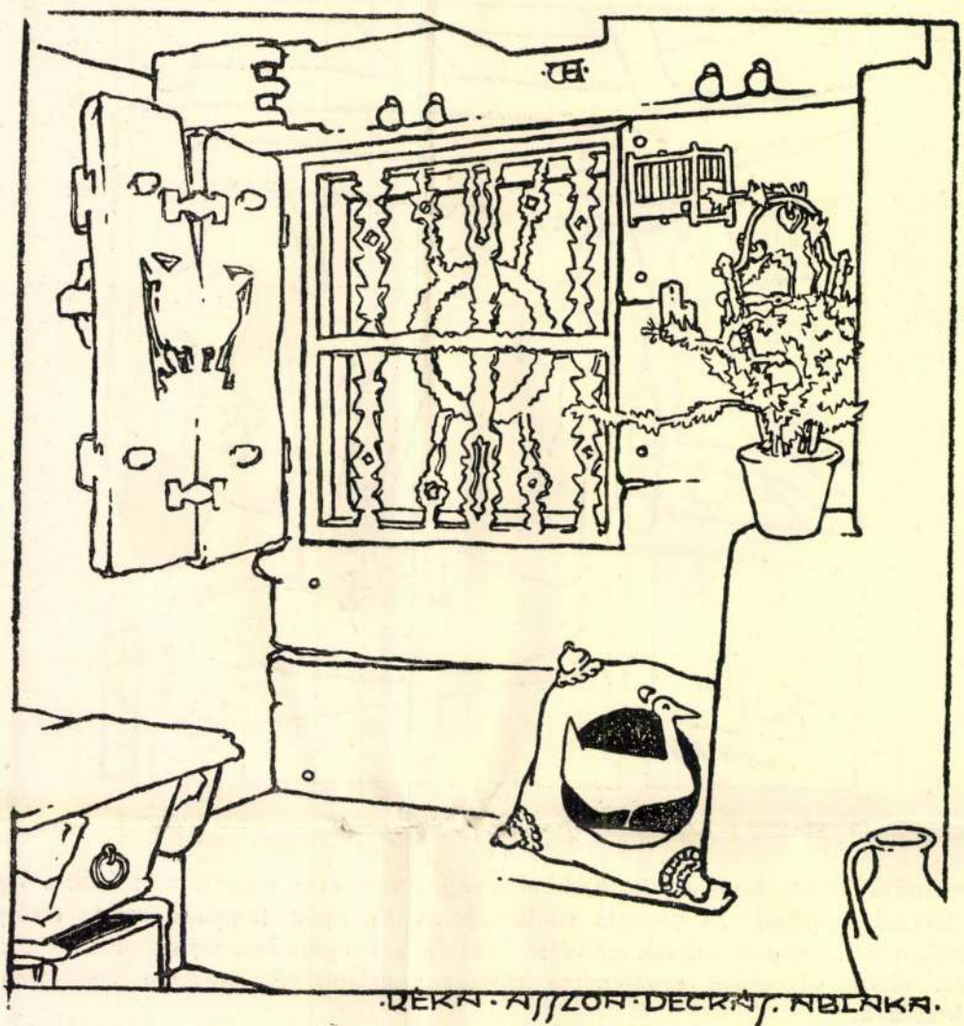

T. VIGAND E. LA CROISÉE EN PLANCHES DE DAME RÉKA.

újított bártfai városháza máris szűknek bizonyult... Római katholikus templomokban napjainkig fennmaradt 8 középkori, 38 újabbkori érdekes miseruha és 18 szebbfajta, csipkével díszített kazula. A katholikus és protestáns templomokban őrzött, s nagyrészt a XVII. és XVIII. századbeli szövött, hímzett és nyomtatott terítők vagy kendők száma 144, csipkével díszített értékesebb szövet emlék 200."[1] Ezeken kívül „a legtöbb falusi templom padlásán garmadával hevernek a XVII. és XVIII. századbeli selyem, bársony és pamutszövetekből szabott miseruhák, amelyeknek puszta összeírása is hónapok munkája lett volna... ezek óriási tömegében 38 hímzett díszű kazulát találtam, s az elenyészett miseruhakészletekből fennmaradt kehelytakarók sorában is akad páratlanul érdekes kulturhistóriai emlék".

Íme, az eddigi gazdálkodásunk mellett is mennyi emlékünk maradt meg csak e két megyében! Mennyi lappanghat az egész országban, várván az ő Divaldjukra!? Ha talán nem is tudnók másutt egy egész múzeum anyagát 8 hónap alatt — mint Sáros vármegyében a bártfaiét — gyűjteni, restaurálni, rendezni, — ami a világon egyedül álló eset a múzeumok történetében,[2] — de okos gyűjtéssel sok kincs mentődnék meg a megsemmisüléstől.

[1] Mihalik József: Vezető a sárosmegyei múzeum gyűjteményeiben.
[2] Divald Kornél: Sáros vármegye szövött emlékei. Magyar Iparművészet. 1905.

A történelmi és művészeti érzék fejlesztéséről

De bármennyi művészeti, történelmi emléket fedeznének is föl lelkes kutatók, fél munka az, ha nem tud róluk a közönség, ha nem lehet gondoskodni azok fenntartásáról. Tudomására kell adni az illető fölfedezéseket a polgárságnak, mely nem igen szokta olvasni az ily irányu műveket. Ez már részben az iskola, részben a mi feladatunk. Sőt a kutatóknak is nagy segitségére lehetünk, ha nyitott szemekkel nézünk körül — s ki tudja, nem lehet-e szerencsénk, hogy valamely fontosabb emlék fölfedezésének dicsősége lesz osztályrészünk! Ha épitészeti emléket fedezne föl valamelyik kartárs, irányitsa rá a közfigyelmet s tartsa addig ébren, míg az épitmény rendbehozatik. Vagy működhetik más irányban. Például egy kis erdélyi falucska lakóit hosszas beszélgetéssel sikerült megvigasztalnom, hogy ne keseregjen azért, mert a Műemlékek Országos Bizottsága nem engedett új templomot épiteni gyönyörű kis templomuk helyett, hanem annak — saját tervei alapján — csak kibővitését engedélyezte. Hány ilyen művészi értékű templom, különösen pedig népművészeti szempontból értékes fatemplom pusztult el évenkint, arról nem tudunk számot adni, csak sajnálhatjuk, hogy nap-nap után kevesbednek ezek az épületek is, melyek a falu művészeinek olykor sikerült alkotásai voltak s tanulságosan tárták elő 2—300 év előtti idők gyakran zamatos magyar, esetleg nemzetiségi művészeti izlését, tudását. Ha azután a község hiusága összedönti egy-egy ilyen bájos, hangulatos emlékét a multaknak, — izléstelen, rideg kőtemplomokat emel helyettök;[1] ha ingó művészeti tárgyak fedeztetnének fel, szedje össze kiki azokat, saját gyűjtésével lelkesitsen másokat azok megbecsülésére. Igy fedezték föl s tették világhirűvé Kalotaszeget, mely napjainkban már mint a magyaros érzés, izlés forrása ismeretes; művészek, tudósok tanulmányozzák, s felélesztett népművészeti termékeit az egész világ vásárolja.[2] Ifjú épitészeink kezdik tanulmányozni különösen a székelyek épitését — és ugyancsak okulhatnak belőle.[3] Sőt van olyan ifjú épitészünk, aki a Lechnerféle épitészeti törekvésekkel szemben azt mondja, hogy a székely épités az az alap, melyen megalapitható, kifejleszthető a magyar épitő-stilus. Lelkes szavakkal mondja, hogy: „Minden, de minden mintha az ősi volna itt a székely hegyek között még. A gerendából összerótt házak csúcsos tetejükkel, cifrán faragott, tulipános, csillagos kopjafával a hegyén, a rovátkolt, festett galamb-búgos kapuk, amire pálmát, napot, holdat és csillagokat, madarat és virágot vés a székely. Udvarán a csűre tornácos, a kútja gémes kút; viselete különbözik minden más viselettől, beszédje, mintha a Halotti beszéd idejebeli magyar szájából hallanám. Mintha semmit sem akartak volna változtatni a régin, hogy maradjon minden úgy, mint egykor, régen volt . . . Van tehát a mi szegény magyar népünknek művészete, ami csak az övé, melyet ő alakitott, formált és szűrt át a maga turáni lelkén olyanná, amilyen ma . . . Népünkben megvolt a nemzeti erő, mellyel az idegen művészetet saját képére tudta formálni és művészeinkben nem volna elég erő ezt a népi művészetet nemzeti művészetté formálni?“ [4]

Hogy e fiatal épitész milyennek képzeli a magyar épitő-stilust, meg fogjuk látni a budapesti állatkert általa tervezett épületein. Ugyancsak napjainkban válik ismeretessé a soóvári csipke, a mezőkövesdi és sárközi hímzés stb.

Kis érdeklődéssel mennyi értékes tárgyat menthetünk meg az elkallódástól: az én kis gyűjteményem nagyobbára ily tárgyakból áll, melyeket vagy az ilyenekre figyelmessé tett tanitványaim hordtak össze kamarák, padlások lomjaiból, vagy én szedtem össze az ország különböző vidékeinek hasonló helyein. Egyik tanitványom pár hónappal ezelőtt a kertjökben kapált; szerszáma cserépbe ütközik, óvatosan kezdi bontogatni a talajt, s előkerül egy bronzkori urna; természetesen gyűjteményembe hozta, hol már van pergamenre festett miniatür, több szép olajfestmény, pl. egy olyan vasóra, melyhez hasonlót egyetlen nyilvános gyűjteményben sem láttam, számos szép érem, csipke, porcellán stb. Tárgyaim nagyobbrésze a török, kuruc, labanc által ki tudja hányszor

[1] Myskovszky Ernő: Régi fatemplomok. — Téglás István: Erdélyi fatemplomok. Művészet, 1904.
[2] Malonyai Dezső: A magyar nép művészete. I.
[3] Benkó István: Egy-egy székely házról, faluról. Művészet, 1905.
[4] Kós Károly: Nemzeti művészet. Magyar Iparművészet, 1910.

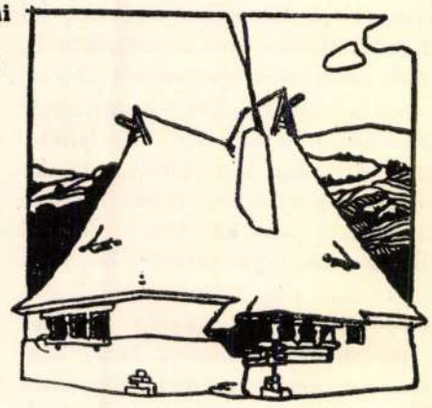

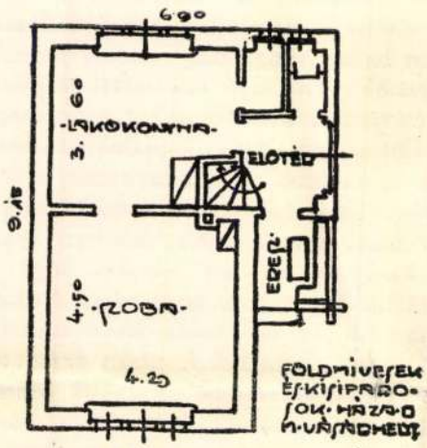

MAISON DE PAYSAN OU D'ARTISAN.

elhamvasztott Debreczenben találtatott; mennyivel hálásabb talaj a gyűjtésre oly felvidék, hol e veszedelmek kevésbbé voltak gyakoriak, s szilárdabban építkeztek! Művészeti, történelmi emlékek iránt való érdeklődésünk, esetleges gyűjtésünk által helyes irányba terelhetjük növendékeink figyelmét, — e figyelem állandósítását azonban csak intézményekkel lehetne elérni. Sajnos, hogy mostani tantervünk ennek épp ellenkezőjét eredményezi azáltal, hogy a tanulót, épp fejlődő korában, túlságosan elszakítja az anyaföldtől s idegen légkörbe helyezi, mint ezt a többi középiskolák még nagyobb mértékben teszik: főleg tették a multban, latin-görög embereket gyártván a középosztály tagjaiból. A szülőföld ismeretét teljesen elhanyagoljuk. Hazánk földrajzát részletesen a legalsó osztályban tanítjuk; az utolsó, a legfogékonyabb, az iskolából való távozás évében tanítjuk a világtörténelmet; természetes, hogy ennek méretei mellett eltörpülnek a különben is már félig elfeledett hazai történelem alakjai, eseményei, kicsinyesnek látszó művelődéstörténete. Hát az esetleges helyi érdekességek mivé zsugorodnak? Semmivé! Tehát magyaros „Istenhozzád" helyett még a mi iskolánk, a polgárság iskolája is a külföld bámulójává neveli az ifjuságot. Ezen, nemde, változtatnunk kell, hogy ne legyünk magunkkal s a magunkéval szemben oly rettenetesen kicsinyhitüek, közömbösek!

Külföldön mily büszkén mutogatnak, s milyen hűségesen bámulunk szerény helyi érdekességeket, melyekkel nagyokosan nem úgy tesznek, mint nálunk pl. a nagyhortobágyi csárdával. A csárda ivója falába készített üreg ugyanis levezette a pincébe az ivóban beszélgetők szavait, az ott hallgatózó csárdás, belső kupecek, betyárok, esetleg pandurok nagy épülésére. Ugyane pincéből alagút vezetett az elég távolságra levő állás alá, s a menekülő betyárok észrevétlenül juthattak az állásba kötött lovaikhoz. Ha ez holmi tiroli vendéglőben lenne, minden magyar erkölcsi kötelességének tartaná, hogy megnézze! De így, mikor a miénk, talán nem is illik róla tudni.

Az is igaz, hogy ez üregeket — igen bölcsen — már befalaztatták, mit nézzen meg az a sok ide járó külföldi, hisz ezzel még érdekesebb lenne a Hortobágy! Közönségesen ismeretes, hogy Palermóban az egykori kapucinuskolostor sírboltjában a hullák épen maradnak, de hogy hasonló tünemény észlelhető a líptómegyei Teplicska falu sírboltjában is, hol a Tompa által megénekelt Bosnyák Zsófiának, Sztrecsnó úrnőjének porhüvelyén nem tud diadalmaskodni az enyészet[1] — kit érdekel az?! Igy van ez különben minden téren: s ha a magyar fürdőzni, tanulmányutazni, szórakozni akar, akkor pénzével együtt külföldre megy. Lehet, hogy sokaknak sejtelme sincs arról, hogy itthon is van ám sok látnivaló! Meg vagyok győződve, hogy ha mindazt, amink van, felkutatjuk, ismertté tesszük, megnézésüket ügyes üzleti érzékkel olcsóvá, kellemessé tesszük, nem mi megyünk külföldre, de onnan jönnek hazánkba.

[1] Két század óta fekszik
Sírjában a halott!
Két hosszu század óta,
De el nem hamvadott!
Az úr im a kegyessel
Mi nagy csudát teszen:
Romlatlan víve által
Időn s enyészeten!

Hogy pedig az idegenforgalom manapság milyen fontos bevételi forrás, jól tudjuk! Elsőrendű szükséglet, hogy minden emlék megnézése a legkönnyebb legyen. Mi haszna van felhalmozva egyes főuraink kastélyaiban számos műkincs, ha lételükről még urok sem tud; holott külföldön sok, a közönség számára hozzáférhetővé tett magángyűjtemény emeli az idegenforgalmat. Az egyes székesegyházak kincstárai közönséges, de műszerető halandó előtt alig nyílnak meg. A műértők között búcsujárást idézne elő az esztergomi kincstár könnyű megnézhetése, de a méltóságos kanonok-őrnél a szakembernek is 24 órával előbb kell jelentkeznie, persze hogy így alig ér rá és mer valaki ott alkalmatlankodni. Bezzeg az aacheni dóm kincstárába szerény belépődíjért bármikor bemehetünk, van is ott idegenforgalom! Hogy lenne az elérhető, hogy emlékeink ismertekké, keresettekké legyenek?

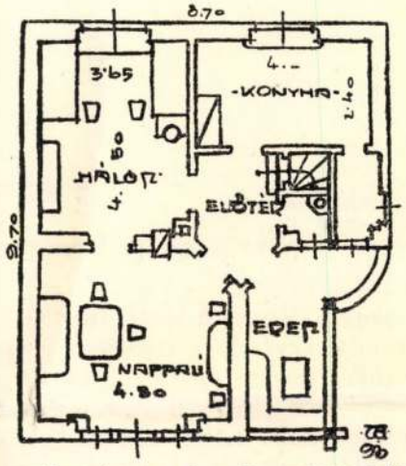

FÖLDMÍVESEK ÉS KISIPAROSOK HÁZA MAROSVÁSÁRHELYT.
MAISON DE PAYSAN OU D'ARTISAN.

Azáltal, hogy minden iskola, főleg mi, nagy gondot fordítsunk arra, hogy minden növendékünk nagyon jól megismerje elsősorban szülőföldjét, majd hazája minden fontosabb történelmi és művészeti emlékét. Ismerje, de elég, ha vázlatosan, a külföldét is. Ne úgy legyen, mint ma, hogy a külföldet jobban ismerik mint hazájukat, különösen pedig mint lakóhelyüket. Hazánk emlékeit, nagyon felületesen, ismertetjük a III. oszt. történelem keretében — ez ismeretek alaposan bővítendők lennének — de szülőföldjét, lakóhelyét honnan ismerje meg a tanuló? Tanítsuk a IV. osztályban a szülő-, lakóváros, a megye történelmét, művelődéstörténetét: ismerni fogja mindenki legközelebbi környezetét, ezáltal az érdekesebbé, kedvesebbé, tartalmasabbá lesz; jól érzi magát lakóhelyén mindenki igazán, mondja a költő:

. . . a boldogságra kevés csak a jelen,
A multon épül az s az emlékezeten;
Örömeinkre szint s derűt titkon az ád,
Mint a gyök adja a virág szinét, szagát.

Lakóhelye tiszteletreméltó emlékeihez, iskolai tanulmányaiból jól ismerve azokat, ragaszkodni fog minden polgár s áldozattal is szívesen járul ezek fenntartásához, gyűjtéséhez, nem fog azok közül nap-nap után egy-egy megsemmisülni jobbjaink fájdalmára, a külföld megbotránkoztatására, művelődéstörténetünk helyrehozhatatlan kárára! Igaz, hogy ez emlékek helyreállítása is nagy munkát, nagy hozzáértést, még nagyobb szeretetet kíván. Számtalanszor megtörtént, hogy valamely építmény rendbehozásakor stílszerűség szempontjából oda nem illő emlékeket vittek el, engedtek megsemmisülni, holott ezek értéke szintén kiváló volt. Például a pozsonyi dómból restaurálás után kivitték Donner remek Szent-Márton-szobrát, s sílány, csúcsíves oltárt tettek helyébe, a műremeket pedig egy darabig a szabadban ette az idő vasfoga, végre sikerült az intézőségnek elrejtenie egy vasból és üvegből készült kalitkába.

Az új oltár stílszerű ugyan, de a szobor műremek, — e kettő közt, úgy-e, nem nehéz a választás? Ily alkalommal nagyon könnyen megbékélhetünk egy kis stílszerűt-

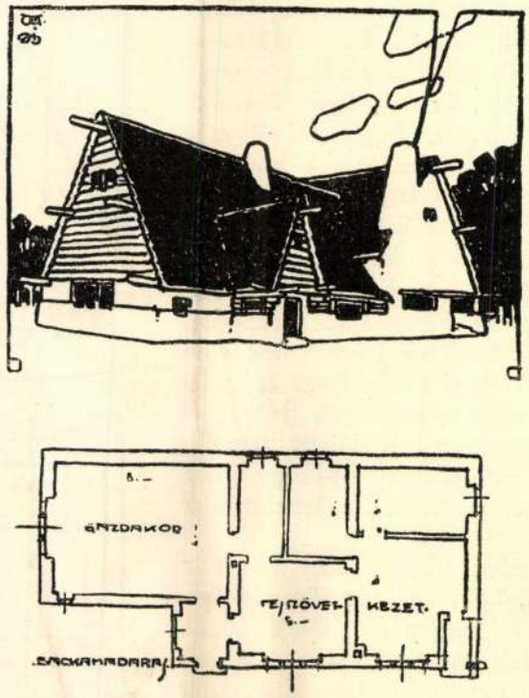

BACZKAMADARASI GAZDAKÖR ÉS TEJSZÖVETKEZET HÁZA.

CERCLE DE CULTIVATEURS ET LAITERIE COOPÉRATIVE.

lenséggel. Végtelen sorát lehetne különben elszámlálnunk a „stílszerűség" számos ehhez hasonló, kevésbbé szerencsésen végződő esetének. Bölcsen restaurálva, ingatlan műtárgyaink fentmaradnának, s kellő vigyázat mellett nem vinnék külföldre ingó műtárgyaink egész tömegét, mert azok az egyre-másra keletkező helyi múzeumok gyűjteményeit gyarapítanák: mely múzeumok az iskolákból kikerülő ifjuságot, polgárságot tanitanák tovább az elődök tiszteletére, a haza szeretetére, szorgalmas, kitartó munkára, műveltségünk újabb, biztosabb, virágzóbb felépitésére. Futólag megrögzített eszmék ezek.

Foglalkozzunk velök minél többen, — a mielőbbi, minél szebb eredmény reményében!

Midőn a közgyülésnek megköszönöm előadásom alkalmával tanúsított szives türelmét, kérem, hogy hallgassa meg s fogadja el a következő indítványomat:

Határozza el a közgyülés, miszerint módot keres arra, hogy a polgáriskola IV. osztályában a szülő-, lakóváros, megye földrajza, történelme, művelődéstörténete tanittassék.

Vigand

MDK

T. ~~Vinagd~~ Ede

Nagy J. cikke. Magy. Iparmüvészet 1910. 9.sz.

293 l.

Thorocskai Vigand Ede

Irod

(—) A Hár. M. Tjarnüveszek. 1910. 315.

Irod

M. Tjarnüveszek

1910. 327.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona ..... f-r

ly összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190 ..... évi .....

Th. Vigand Ede

Wod

M Iparuniversch

1910. 171 l

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

.....azaz: ..... Korona .....

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190..... évi .....

lakbérnegyedre eső részletet, a .....-i m. kir. posta-

..... pénztárból minden hiány nélkül felvettem.

Kelt .....-n, 190..... évi .....

Thoroczkai Vigand Ede

(Művészet 1910. 431. l.)

A ház. Irta Thoroczkai-Vigand Ede. Magyar Iparművészet, XIII. 9.

Th. Vigand Ede

170. HÁLÓSZOBA. 170. CHAMBRE À COUCHER.

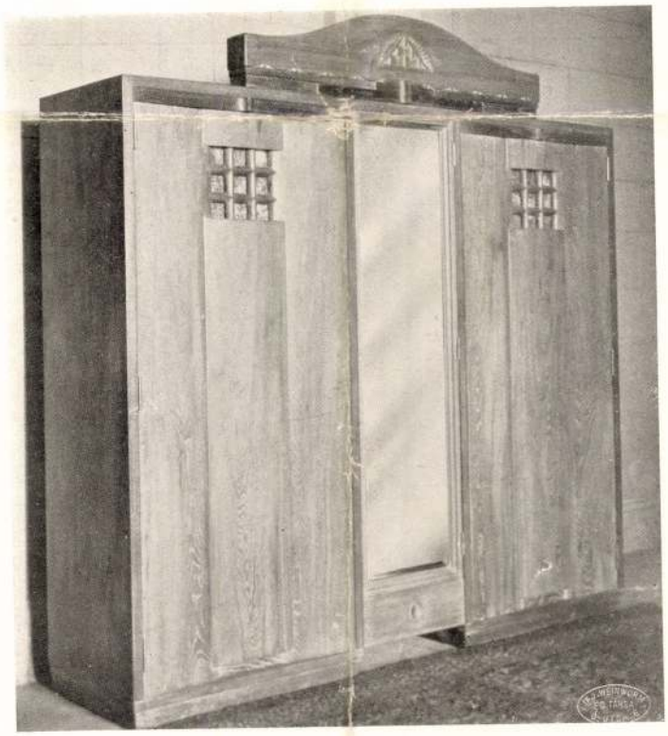

171. RUHASZEKRÉNY. 171. ARMOIRE.

KÉSZÍTETTE TÓTFALUSSY K. MAROSVÁSÁRHELY.

172. EBÉDLŐ. KÉSZÍTETTE: TÓTFALUSSY K. MAROSVÁSÁRHELY.

172.

SALLE À MANGER.

173. TÁLALÓ.

173.

DRESSOIR.

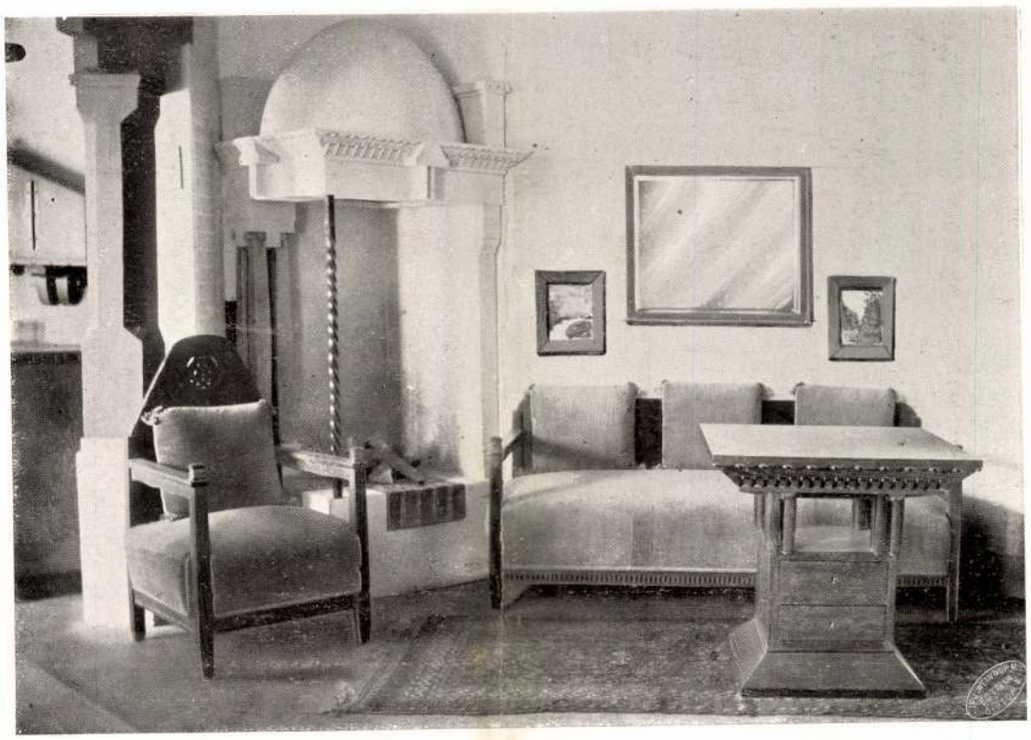

174. EBÉDLŐ. 174. SALLE À MANGER.

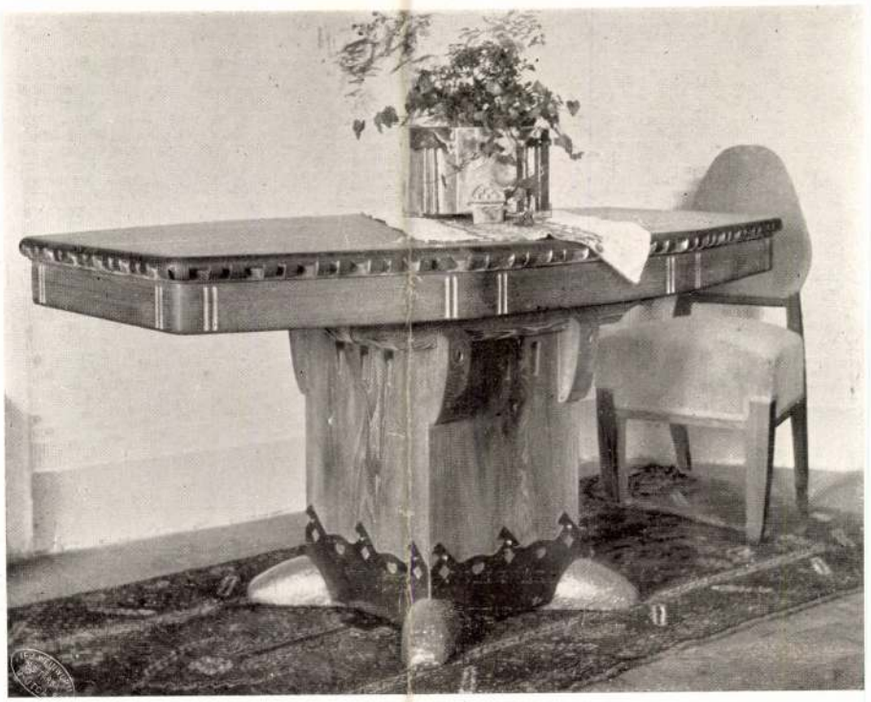

175.

175. EBÉDLŐ ASZTALA. TABLE.

168

Th. Vigand
Ede

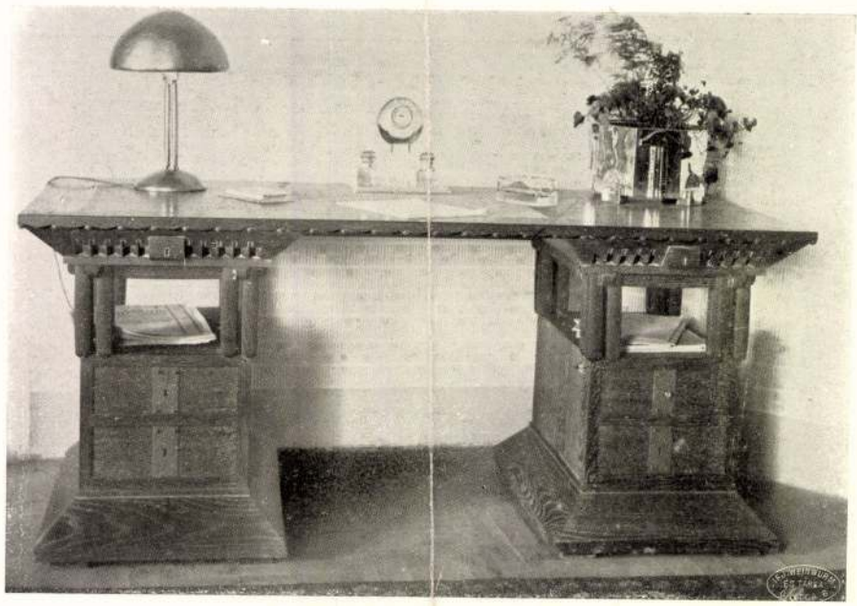

176.

177.

176—177. IRÓASZTAL ÉS KÖNYVSZEKRÉNY.
KÉSZÍTETTE: TÓTFALUSSY K.
MAROSVÁSÁRHELY.

BUREAU
ET BIBLIOTHÈQUE.

1910

Theodor Vigand Ede

A MAGYAR SOKSZOROSÍTÓ MŰIPAR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG alaptőkéjét 100.000 koronával emelte fel, újabb művészi sokszorosító iparágak meghonosítása céljából. A társaság festményeknek és fényképek utáni heliogravüröknek és fényképezésen alapuló színes nyomatoknak készítését már meg is kezdte. Tekintettel arra a körülményre, hogy Magyarország ezirányú szükségletét addig kizárólag a külföldön tudta beszerezni, a Magyar Sokszorosító Műipar Részvénytársaság törekvéseit az érdekelt körök figyelmébe ajánljuk.

KIÁLLÍTÁSOK

EGYHÁZMŰVÉSZET BÉCSBEN. Az oltári szentség örökimádására és a szegény templomok felszerelésére alakult egyesület április 15-én nyitotta meg első kiállítását. Főként olyan tárgyak láthatók benne, melyeket az egyesület tagjai ajándékoztak a templomok felszerelésére. Sok az olyan munka, melyet a főrangú patrónusok maguk készítettek. — A bécsi Burg udvari kápolnájában őrzött egyházi ruhákat és szerelvényeket, melyeket eddig a nagyközönség nem láthatott, kiállították. Ezen egyházi kincsek között megbecsülhetetlen értékű relikviák is vannak, így Szt. Veronika kendője, továbbá a csillagkereszt-rend monstranciája, melyet Gonzaga Eleonóra császárné ajándékozott 1668-ban; aztán egy kettős ereklyetartó kereszt, címerpajzsaiban Nagy Lajos királyunk magyar és lengyel címerével. A történelmi nevezetességű miseruhák s egyéb egyházi szerelvények nagy számát csak azoknak értéke mulja felül. — 1912-re egyházművészeti kiállítást vettek tervbe s egyes tárgyaknak tervrajzaira már most hirdettek ki öt pályázatot. A pályadíjak összértéke 10.100 korona.

KÉZIMUNKAKIÁLLÍTÁS. A wieni Kunstsalonban érdekes kiállítás nyílt meg április elején. A Wiener Moden című divatlap rendezte dilettáns olvasóinak munkáiból. Mintegy 6000 tárgy szerepelt benne, melyek között minden elképzelhető technika képviselőjére talált. Jellemző, hogy a kiállítók túlnyomó részben gyakorlatilag használható tárgyakat állítottak ki, s a bíráló-bizottság is csak olyan munkákat jutalmazott, melyek célszerű és szép mivoltukkal tüntek ki.

NÉMET IPARMŰVÉSZET PÁRISBAN. Az őszi szalónban ezidén külön csoportban fog szerepelni a német iparművészet. A franciák erősen készülnek a versenyre; a német iparművészet olcsóságától féltik a hazai piacot.

KELETI KÖNYVMŰVÉSZET. Ezt a címet viseli a berlini iparművészeti múzeumnak egy kiállítása. A mohamedán kéziratok és miniatürök nagy gyüjteményét foglalja magában, beleértve azokat a keleti Turkesztánból származó középkori könyveket és kéziratokat, melyek az izlám művészet előfutárai. A perzsa és indus színes miniatürök s az arab kalligrafia mesterművei történelmi időrendben — csak néhol mutatva egy kis hézagot — vannak itt egybeállítva. Az egész kiállítás anyagát Berlinben gyüjtötték össze s ez mutatja azt a nagy érdeklődést, mely újabban a keleti művészet iránt a német metropolisban feltámadt.

KIÁLLÍTÁS A BÉCSI IPARMŰVÉSZETI ISKOLÁBAN. Az iskola tudvalevőleg kétévenkint rendezi a maga nagy kiállításait, ahol összes szakosztályainak munkáját bemutatja. Az intézet igazgatója azonban, abból a kétségtelenül helyes elvből indulva ki, hogy az iparosokkal állandó összeköttetésben maradhasson és a jó és szép munkák bemutatásával mentől sűrübben gyakoroljon reájuk jó befolyást, időnkint egyes szakmákból rendez kisebb kiállítást. Jelenleg a kereskedelmi nyomtatványok (közte a „Wiener Werkstätte" betüi, csomagolópapirjai s egyéb nyomtatványai), színesen mintázott papirok és diszítményvázlatok szerepelnek, melyek Czizek, Hoffmann, Löffler és Moser tanárok osztályaiból kerültek ki.

FRÍZ NÉPMŰVÉSZET. Münchenben egy népművészeti előadás kapcsán nagyobb fríz népművészeti gyüjteményt állítottak ki. Különösen a fémmunkák érdekesek. Néhány száz késtok, sok arany és ezüst ékszer, továbbá fémből készült illatszeres tokok kötik le a figyelmet. Érdekes különlegesség még néhány száz üvegre festett kép, amilyent ott ajándékképpen szoktak volt osztogatni a fríz halászok. A tárgyak legnagyobb része a XVIII-ik századból származik.

A KOPENHÁGAI KÖNYVKÖTÉSZETI KIÁLLÍTÁS EMLÉKE. Az iparművészeti múzeum igazgatója, Emil Hannover, egy terjedelmes munkában, melyben a kiállított 470 kötet közül 150-nek képét közli, a kiállítás anyagával kapcsolatban közli a művészi könyvkötés fejlődésének történetét a XIII. századtól 1850-ig. Négy fejezetben: A régi stílus; a Kelet; az újabb stílus; Dánia és Norvégia címen világot vet a történelmi fejlődésre. Különösen érdekes az utolsó fejezet, mert a kiállítás eddig ismeretlen, kiváló munkáit közli, többek között a Tycho de Brahe számára készült művészi bekötési táblákat.

IPARMŰVÉSZETÜNK A VENEZIAI ÉS A WIENI VADÁSZATI KIÁLLÍTÁSON. Az április hó 23-án megnyílt veneziai IX. nemzetközi művészeti kiállításon iparművészetünknek ismét jutott hely a magyar Művészházban. A kicsiny terjedelmű, de magas művészi színvonalon álló gyüjteményt az Országos Magyar Iparművészeti Társulat válogatta össze s rendezte a helyszínén. A gyűjteményben vannak Zsolnay díszedényei, bőrbatik-munkák, az Iparművészeti iskola háziipari osztályának csipkéi, kézimunkái, bronzok, a gödöllői szövő-tanműhely szőnyegei, a sz. főv. iparrajziskolában készült Rippl-Rónai-féle finom színhatású gobelin, stb. Az iparművészeti gyűjtemény mellett népművészetünk legkiválóbb példányaiból is küldött szemelvényeket a társulat. Különösen megbámulják az olaszok a legfinomabb régi velencei csipkékkel is vetekedő művészi hatású régi sárosi és gömöri csipkéinket.

A május hetedikén megnyílt wieni vadászati kiállítás magyar pavillonjában is szerepel hazai iparművészetünk. A nagy előcsarnok vadászati jelenete-

tokat alig ismernek, sőt az egyházi művészet igényei tekintetében az utóbbi időben sajnálatos hanyatlást látunk. Azt is tudjuk, hogy a templomi berendezések és műtárgyak beszerzésénél folyton csak az olcsóbbat keresik. Többnyire külföldről szerzik be ezeket az olcsó, többször bizony művészi szempontból igen selejtes árúcikkeket, a hazai művészek és iparosok foglalkoztatását pedig elhanyagolják.

Évenként átlag 4—5 millió korona értékű egyházművészeti cikk jön be idegenből az országba. Pedig a kellő művészi erő és szakértelem megvan nálunk is.

Az egyházi művészet föllendítésének első föltétele, hogy a megrendelők, a templomi szükségletek beszerzőinek, a klérusnak, művészi tudását, ízlését és művészi kérdésekben való jártasságát fejlesszük. Erre szolgál az egyházművészetit anfolyam. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat szándéka szerint, mely ezt az egész művészeti akciót megindította, a templom ne csak az imádság, az isteni tisztelet, az ájtatosság helye legyen, hanem ezzel kapcsolatban, valamint arra mintegy emelően hatva, legyen a templom a nagy néptömegek, az alsó néposztályok művészeti nevelője, ízlésfejlesztője. — Legyen a templom erkölcsi és kulturális tényező, egy múzeum, egy esztétikai iskola a föld népére nézve. Ízlésének fejlesztője, nemes szórakozásainak, műélvezetének forrása. Hisz a falvakban a képzőművészetek kizárólagos képviselője és terjesztője a templom. A nagynevű Ipolyi Arnold, Czobor Béla ebben az irányban szép és eredményes működést fejtettek ki, de a lelkészkedő papságra befolyást alig gyakoroltak, iskolát sem alapítottak.

Az egyházművészeti gyakorlatiasság meghonosítása a lelkészkedő papság körében dr. Fieber Henriknek, a Szent Imre kollégium kiváló művészeti képzettségű prefektusának lett kedvelt eszméje és ezt most az Országos Magyar Iparművészeti Társulat segítségével és a hercegprímás, valamint a püspöki kar erkölcsi és anyagi támogatásá-val, ahol ez a terv fölötte kedvező fogadtatásra talált, intézményileg fog megvalósulni.

Az egyházművészeti tanfolyamokat az idén megismétlik és ezután évenként több tanfolyamot tartanak. Az oktatást a vidéki papnevelő-intézetek tanárain kezdik, hogy ezek már a jövő tanévben a kispapoknak tarthassanak előadást az egyházművészeti tárgyakból. — Azután következnek a többi lelkészek 45—50 főnyi turnusokba beosztva, az időnkénti tanfolyamokra, amelyek évenkint június végétől szeptember hónap elejéig terjedő időszakban tartatnak meg.

HORTI PÁL SÍREMLÉKE. Horti Pálnak, a messze Indiában fiatalon elhunyt kiváló művészünknek barátai és tisztelői díszes emléket állítanak a kerepesitemetőben levő sírja fölé. Az emlék megmintázására teljesen díjtalanul készséggel vállalkoztak: Telcs Ede szobrászművész és Maróti Géza tanár s azt a rendelkezésre álló, aránylag kis összeg dacára úgy csinálták meg, hogy az egyik legszebb művészi alkotása lesz a temetőnek. Felállításához a közel napokban kezdenek hozzá és május hó folyamán ünnepélyesen felavatják a síremléket a Képzőművészeti Társulat, az Iparművészeti Társulat és a többi művészeti intézmény és iskola vezetőségének jelenlétében.

IPARMŰVÉSZET MAROSVÁSÁRHELYEN. Th. Vigand Ede néhány év előtt Marosvásárhelyre költözött s az ottani műiparosok felszólítására új lakóhelyén a tél folyamán kiállítást rendezett. Ez kicsiny terjedelmű, de választékos ízléssel egybeállított háromszobás lakásnak való berendezést mutatott, szellemesen összefoglalt s csak függönyökkel elválasztott rögtönzött helyiségben, melynek alaprajzát itt mutatjuk be. Az úri szoba fehér erezésű fekete tölgyfából készült, rozsda színre avatott vasalással. Az ebédlő vörös tölgy nehéz vörösréz veretekkel, a hálószoba pedig szürkés tölgyfából készült.

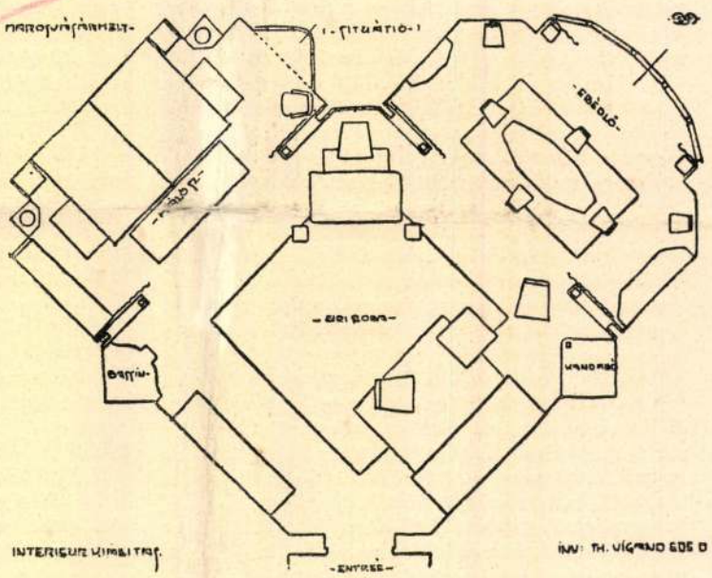

178.

178. TH. VIGAND E. MAROSVÁSÁRHELYI KIÁLLÍTÁSÁNAK ALAPRAJZA.

Csillár és virágtartó vörösréz és vas. Az egész berendezést — a Majoros műhelyéből eredő színes ablakok kivételével — marosvásárhelyi iparosok készítették.

Magyar Iparművészet

1910. 5. f.

312.

312. T. VIGAND EDE: EBÉDLŐ. SALLE À MANGER.

KÉSZÍTETTE PALÁGYI GYULA.

Magyar Iparművészet
1911. 392. l.
Falósoba u.o. 1911. 393. l.

311.

311. NEMES, MÉRŐ ÉS SKUTECZKY: HÁLÓSZOBA RÉSZLETE. DÉTAIL DE CHAMBRE À COUCHER.

KÉSZÍTETTE MÉRŐ JENŐ.

Torockai Ifjúsági Ede

Czirok

Magyar Iparművészet

1911. 23. l.

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

MDK

T. Vigand Ede

hálószoba

Magy. Iparművészet, 1911. évf. 393 1. képpel

MDK

T. Vigand Ede

ebédlő butor terv

Magyar Iparmüvészet 1911. 392 l.

Wigand Ede

Kassai Iparm. Kiáll. Magyar Iparmüvészet, 1911.

311. 1.

MDK

Vigand Ede

Iparm.kiáll. Kassán. Magy.Iparmüvészet, 1911.

286. l.

rózsa, kikerics, somkóró, istenfa stb. Fűszeres illatú gyógynövények: bazsalikom, izsóp, rozmarin, rezeda, zsálya, menta.

Végül hegyoldalt a cinterem hímes kopjafáival, melyek együgyű, megható közvetlenségükkel a halottak birodalmát is megelevenítik, de nem a halottak emlékét őrizik, hanem a mult kegyeletes szokásait beszélnék el, régibástyás, lövöréses templomával, melynek toldalékai hűen mutatnák az idők változását és a különböző vallásfelekezetek uralmának befolyását.

Egy-egy kisebb épület 1000—2500 K-ba kerülne, gazdasági épületekkel csekély arányban emelkednének a költségek.

A kulturális eredmények a költségen messze felülállanának. Az ilyen múzeumnak nevelő hatása lenne a nemzeti stílusirányra, továbbfejlesztené és megerősítené. A népies kertek és hazai, már feledésbe ment növények, virágoznának, terjednének, az új nemzedék természetes útmutatást kapna, — nemzeti szellemben — nem a múzeumok agyat fárasztó és nemzetközi lomtárát.

Nemcsak hazánkban végeznénk ilyen kulturális missziót, hanem a külföld előtt is tekintélyt szereznénk, amennyiben a legtávolabbi országok hasonló intézményeivel kapcsolatot szereznénk (néprajzi és turista-egyesületek). Még számos kulturális hasznot sorolhatnék elő, de nem akarom a végtelenségig folytatni.

Legyen elég az egyetlen ok az eszme megvalósítására, hogy az idők folyásával veszteségünk egyre nő.

Adja Isten, hogy minél előbb felderüljön napja a lelkemálmodta, fenyőölelte falunak s cintermes kis fatornyos templomának százados, vén harangja az örömtől újra éledve hirdesse, hogy nem veszett el a mult öröksége.

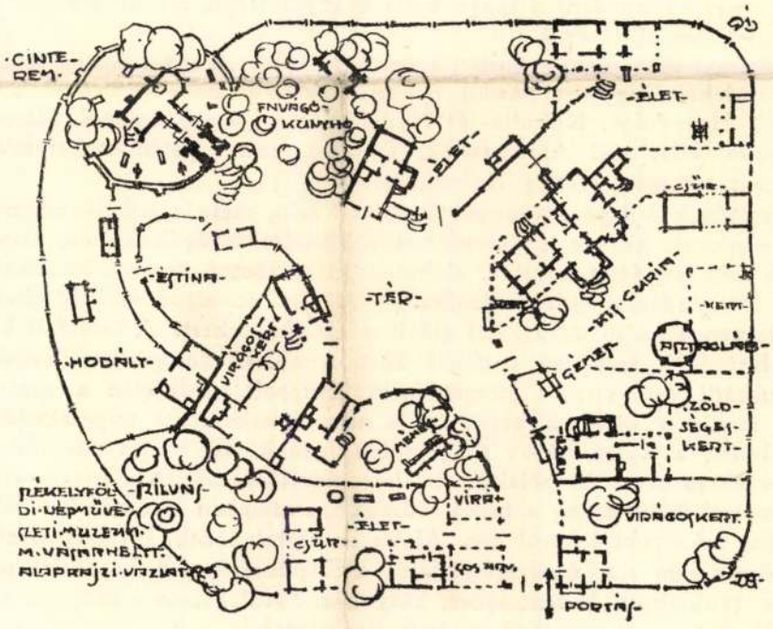

A székelyföldi népművészeti múzeum helyszini terve.

SZÉKELYFÖLDI NÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM.

ÍRTA: TOROCKAI-VIGAND EDE.

Székelyföldi népművészeti múzeum

A marosvásárhelyi „Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság" 1910. évi február 14-iki választmányi ülése előterjesztésemre elfogadta egy népművészeti múzeum létesítésének eszméjét, sőt már meg is kezdte annak megvalósítása érdekében a gyűjtést. A terv részletes kidolgozására kért. Qualis ars peperit.

A népművészeti múzeum eszméjének megvalósítása azért fontos, mert éppen nálunk volt legtermékenyebb talaja a népművészetnek, a jelenben pedig a megnehezült életkörülmények folytán a nép már fejlődőbe indult művészi képességei hanyatlóban vannak. Az utolsó órában dolgozunk e művészi képességek eredményeinek megmentésén. Népművészeti tárgyaink jórésze úgyis már elkallódott egyéb múzeumok és gyűjtők birtokába, vagy kereskedőkezekre jutott. Külföldön drága pénzért kerülnek forgalomba s nekünk, akiket megilletnének, nincsen részünk bennük, sőt nem is sejtjük, milyen kincseink lennének, ha összegyűjtöttük volna őket. Ma még megmenthetnők egy részüket, — halasztással egészen, örökre elveszthetjük.

A múzeum felölelné az ősfoglalkozáson kívül a népművészet még máig is részben gyakorolt összes ágait: bútoripar, faragványok (különösen a pásztoréletből), ötvösség, fazekasság, szövés-hímzés stb.

A gyűjtött anyag elhelyezése tán még fontosabb. Az elavult múzeális rendszer üvegszekrényes tömeghalmozása mellőzendő. Ehelyett a gyakorlati élettel való összefüggés legyen a vezető gondolat. A tárgyak értelem nélküli elrendezéséből még a jelen kor embere sem meríthet tanulságot, annál inkább érthetetlen hieroglifákká válnak a jövőre nézve, ezért lényeges mindent a maga kellő környezetében, rendeltetésének és használati céljának megfelelően elhelyezni.

A létesítendő múzeum gyakorlati terve tehát a következő volna: a székelység szívének néhány vidékéről egy-egy házikó épülne, lehetőleg melléképületekkel, udvarral, kis kerttel együtt. Hegyvidék, Küküllő- és Nyárádmente, gyergyói alföld, Háromszék hegyvidéke, Hargita alja, régi Aranyosszék, Torockó, ami szintén székelyföldhöz, a régi Aranyosszékhez tartozott, esetleg Kalotaszeg.

Elrendezésének jellege sövénnyel körülvett falu, mely a fejlődés organikus, haladó kapcsolatát mutatná, kezdve az őserdőben rögtönzött favágókunyhón, havasi isztinán, hodályon. A falu fejlődését követve, alakulna ki a főutca, terével, házaival, melyekhez kert, szilvás és gazdasági udvar járulna. — A régi, szokásos székely elrendezésben: a ház előtt középen a külső udvar, két oldalt a kis virágoskert. A baloldali kis kert végében a ház huzódnék, tornácán oszlopai közt és ablakában színesre festett ládikókban tűzvörös muskátli égő virágai integetnének. Zsuppolt házfedelén a varázserejű fülfű. A hívogató tornác a pitvarba vezet, hol a nagy füleskemence terpeszkedik, mindenféle készséggel. Innen a külső házba (nagyszoba) lépünk. Itt vár a második vénasszony, gócával (banyakemence). Az ablakok falához simuló sarokban a magasra vetett, hímes ágy, a gerendáról föléje csüng a tarka rúdravaló, a szemben lévő ablakos falak sarkában a szegelettéka, bokályoktól körülvéve. Alatta az asztal, lócák. Nem hiányzik a motolla, még a szövőszék sem s a mestergerendáról a Károli-biblia. A ház belső udvarán lenne a sövénykas, tyúkrekesz, kukoricagóré, kutyaház, hátul a csűr s mögötte a gyümölcsös, a léces kerítéseket színes zománcú csuprok élénkítenék.

Egyik-másik gazdaságban lenne a méhes, harmadikban a szövés-fonás bemutatása, máshelyt az agyagipar, takácsmesterség stb. Kis udvarház (a Cserey-kuria másolata), s „mikoron ura kitekint az ablakon, paradicsombéli palotában láttassék lenni, ahol különféle szép virágok színes, szép köntösben parancsolatjára udvaroljanak". Dús tömege a sok-sok jó magyar, szebbnél-szebb színes, szagos virágnak: parasztszegfű, bazsarózsa, százszorszép és georgina, perennis, jázmin, borsika, verbéna, majoránna, meg tuli-tuba-

Magyar Iparművészet
1911. 23, 24. l.

MDK

Wigand Ede

tervezőművész

Lakásberendezési kiáll. Magyar Iparművészet, 1911. 312. o.

A KERT ÉS VIRÁGAI.

ÍRTA ÉS A MAROSVÁSÁRHELYI KEMÉNY ZSIGMOND IRODALMI TÁRSASÁG ÜLÉSÉN FELOLVASTA T. VIGAND EDE.

A művészileg rendezett kertek már a piramisok kortársai. Egyptom művészetével Mezopotámiába vándoroltak, hol Semiramis függőkertjeiről szóló legendák alapjául szolgáltak. Kelet csodálatos növényvilága kifejlesztette az ó-korban a művelésük iránt való hajlamot, mi a rómaiakra származott át tőlük s ők közvetitették nyugat felé. Nyomait láthatjuk a pompéji házkörüli és szobakertekben s az ő nyomukon keletkeztek a középkor renaissance-kertjei is, melyeknek szép példányai maradtak fenn a kolostorokban. Ezek a római körülfalazott kertek mintájára készültek. Kővel kerített szabályos virágágyak osztják fel őket. Gondosan megnyirták az izlésesen elosztott bokrokat, fácskákat. A kert közepén nyugalmas, egyhangú melódiát ismétel a szökőkút vizsugara. Hangulatos a fehér udvar sötét bolthajtású keresztfolyosóival, napsütötte virágágyaival és rózsafáival, melyeket szeretettel gondoztak komor, sötétkámzsás gazdái.

További átalakulást mutatnak XIV. Lajos barokkertjei, melyeket Le Nôtre épitész a paloták stílusával, a viselettel és etikettel hozott összhangba. Nagy kiterjedésüek, különböző magasságú pázsitjait lépcsők kötik össze, gazdagon faragott korlátokkal. Nagy arányú szökőkútak, hol tritonok, nimfák és faunok kacér játékot űztek a vidám vízsugarakkal. A mértani pontossággal szabályozott zöld növényfalak fülkéiből kivillan egy-egy olimpusi alak kőszobra. Nyirott sövények és lugasok e kor híres pásztoróráinak kulisszái. Itt már minden mesterkélt és művészi hatásokra törekszik. Így akar kedélyhangulatot ébreszteni. Filozófiai alapon meghatározták, hogy a hegy a fenség érzetét kelti, a szikla félelmet, a pázsitos rét nyugalmat, a sötét tó búskomorságot, a csobogó viz vidámságot ébreszt.

A biedermeyer-korszak levendulaillatos kertjei már közvetlenebbek. Vidám színezetű dús virágpompa, egyenes utak, cseréppel határolt, izlésesen elrendezett virágágyak között, rózsakarókon különféle színű és nagyságú üveggömbök, melyek az ég egy darabját vetitik a kertbe. Oleandersor vezet a kerti házba, hol öreg anyóka — ezüst fürtjein fodrozott fehér mousselin-főkötővel — uzsonnára várja unokáit a virágos, kerek asztal mellett.

Szintén külföldi eredetű tipus a paróchia-kert. Gyakran vegyes volt a zöldségessel. Lelkipásztoraink hajdan nagyjelentőségű kertészek voltak s a virágok királynéja nekik

Régi írásban olvassuk: „[illegible] palotában láttassék lenni, ahol különbféle szép virágok színes szép köntösben parancsolatjára udvaroljanak . . . Az is ékesíti a lugasokat és a kertet, ha négy szegletein a lugasoknak és a közepén, ahol a négy lugas összemegyen, rondellákat, azaz kerekded erkélyeket vagy másforma kijáratokat építhetni, hogy eső meg ne érje: vagy lécekkel lécezni kell és ujonan ültetett fáknak, szőlőknek lehajtott ágaival beborítandó".

A kertet sövények, fasorok, sőt boltívesen befuttatott utak darabolták szét, melyek találkozásánál sátorszerű lugasok voltak. Így a kert táblákra oszlott. A helyes érzék azt tanácsolta, hogy a táblák a telekhez képest arányosak legyenek. E táblákat ágyakra osztották. Szépnek tartották, ha az ágyak színe közt nagy volt az ellentét, de később szerették a pázsitot „puszpáng"-gal szegélyezve is. „Jobb azért, ha az ágyakat az ösvényektől vagy szagos és zöld füvekkel, vagy alacsony fácskákkal, kik meg hagyják magukat nyírni és bojtosan nőnek, vagy cifrán metszett lécekkel, vagy téglákkal választják el. Az ágyak szélén legjobban díszlik az izsép, levendula, zsálya, puszpáng, istenfája, csillagvirág." A hosszú, egyenesen nyírott élősövény egyhangú. Ennek elkerülésére az élősövénybe 2 ölenként magas oszlopokat kell leverni, amire mindenféle színes edényekbe, avagy mázas fazekakba ültetett virágokat, vagy idegen fácskákat lehetne, ékességére a kertnek, egymás ellenében tenni.

Vegyes kertben középen a virág, körül a vetemény. Később a dísznövények a bejárathoz kerültek, hátra jutott a zöldséges.

Az utakat sárga fövénnyel hintették be.

Ha kicsi a kert (ház előtt), a hosszú ágyakat más-más virág és zöld fűszegély borítja.

A rózsafa karóját a következőképpen díszítették: „Az hegyeit killyebb hagyjuk egy kevéssé és azon nagy gombot kell faragni, vagy más fából faragtatni, megfestetni, aranyoztatni; hosszú is lehet, nemcsak gömbölyű. Ha ki pedig jobban akarja, csináltasson a fazekasokkal, kiváltképpen ujkeresztényekkel, különb-különb színű mázas gombokat, mikkel a karókat felékesítse".

Manapság ki gondolkoznék kertjéről ilyen szerető részletezéssel? Legfeljebb az ösztön vezeti csak kertművelőinket. Parasztkertjeink még megőrizték a közvetlenséget, azért szépek és értékesek. Egy érdekes példáját láttam a régi székelykerteknek Ákosfalván. Ház előtt állott, 3 részre oszlott. A középső rész volt a külső udvar, kétoldalt kis virágos kert, hagyományos, máshol már feledésbe ment virágokkal. Fűszeres illatú gyógynövények: bazsalikom, izsóp, rozmarin, rezeda, zsálya, menta. Díszítő növények: muskátli, pünkösdi rózsa, sárgaviola, szegfű, hajnalka, mályvarózsa, napraforgó, szent áhitat lilioma, császár-

korona, pulykaméreg, méhfű, borágó, levendula, fehér kápolnavirág, tisztesfű, bodroskatica, égőszerelem. Ezeknek a szép régi magyar virágoknak illata és színpompája váltották fel egymást.

A baloldali kiskert végében a ház húzódott, tornácán, oszlopai közt és ablakában színesre festett ládikókban tűzvörös muskátlik égő virágai integetnek. Zsuppolt házfedelén varázserejű fülfű. Udvarán a sövénykas, tyúkrekesz, kutyaház, hátul a csűr, mögötte a gyümölcsös. Léces kerítését színes zománcú csuprok élénkítik.

Kisebb, házkörüli kertjeink méltó mintái lehetnének ezek a falusi kertek. A kert a föld és vidék természetével és a gazda lényével egységben kell legyen. Minden virágszerető gondosságról beszéljen. Akár kicsi, akár nagy a kert, jó, ha gazdag és rendezett. Ne legyen hivalkodó és mesterkélt, exotikus növényekkel, hanem a körülfekvő természet gyermeke, bájos és intim, lombos, hivogató lugasokkal s lehetőleg a külső világtól elzárt.

A kertben dús tömege pompázhat a sok-sok jó magyar, szebbnél-szebb, színes-szagos virágnak: parasztszegfű, bazsarózsa, százszorszép és gyorgyéna, peremis, jázmin, borsika, verbéna, majoránna, meg tuli-tubarózsa, kikerics, somkóró, istenfa, mályva stb.

A virágok nemesitését ne vigyük a végtelenségbe. Túlságosan szokták fokozni a levelek számát, nagyságát, színét; igy a virág tulajdonképpen elfajzik. A rózsa hajdanában kúszónövény volt, majd bokorrá, végre tővé fejlesztették. A rózsató virága gyönyörű, de senki sem mondhatná, hogy botszerű szára kielégiti az izlést.

Sirkert. Igy nevezik e sötét határsorompókkal bekerített világot, honnan vándor még nem tért vissza s az örökkévalóság mélyjelentőségű gondolata nyugszik minden síron. Itt a legprimitivebb s egyszersmind a legmagasztosabb az egyszerű, merev, életnélküli kő, mint a megváltozhatatlan jelképe. E helyen a szeretet és kegyelet megtisztulva nyilatkozik, mégis a tőkeverseny eredményeit látjuk az obeliszkok léleknélküli, sivár alkalmazásában. A métermázsák nyomasztó súlya aránytalan tömegekben. Mily szép tere kinálkoznék itt a hanyatlóban levő virágmüvelésnek. A közvetlenségnek őszinte útja egy letett csokor a „Memento" jelében. A kő felállitásával vagy a sir bekerítésével még nem zártuk le végleg érzelmeinket és nem emeltünk utolsó választófalat közénk és halottaink közé. Emlékezzünk meg a virág néma nyelvén. Gyermekhantokra fehérszinű virág, mely a lélek tisztaságát jelzi. Mélyebb elégikus hatást kelt a borostyánnal fedett sir. Poétikus a vadrózsabokor, melankólikus a fűzfa.

Hogy milyen megható a közvetlenség megnyilatkozása, arról a falusi temetők beszélnek sokat. Pedig azok a szerény kis színes kopjafák milyen mulandók, de talán éppen ezért több szerető gondosságot birnak el. Mindeniken virágok hirdetik a lelki békét s hervadásukkal mintha azt mondanák: „. . . . és mind ahhoz járók vagyunk".

A virágban lélek van, mindenik egy-egy érzelmet fejez ki. A boldogtalant vigasztalja, a boldog érzését mélyebbre vési. Menjünk közéjük, szivjuk be lényükkel a boldogságra való képességet ott, hol ők is örömmel ragyogtatják színpompájukat. Menjünk kertünkbe virágjainkhoz!

RODIN A MŰVÉSZI FEGYELMEZETTSÉGRŐL.

Rodin a művészi fegyelmezettségről

Az „Opinion" a kézművesség, a művészet és mesterség válságát illetőleg körkérdést intézett olvasóihoz. Ez alkalomból Rodin mester a művészetben nélkülözhetetlen fegyelmezettségről ír. Komoly szavakkal áll elébe a handabandázó tömegnek, mely felületes és öntelt szabadosságában a mesterség és a művészet rendjének nélkülözhetetlen kötelékeit le akarja rázni. Figyelemreméltó cikke, amelyből művészeink is sok megszívlelni való tanulságot meríthetnek, így szól:

A művészek sohasem értelmezték oly tévesen a „mesterséget", mint ma. Összetévesztik a rutinnal, és a művészet örökéletű törvényeit is művészi recipével pótolják. Különféle oka-foka van ennek az eltévelyedésnek, és akárhánya összefügg az utolsó száz évben beállott politikai hangulatváltozásunkkal. Semmi sem árthat inkább a művészetnek, mint ha elfelejtjük azokat a dogmákat, melyeket minden idők nagy mesterei megállapítottak. Az egiptomiak, a görögök, a renaissance, a XVIII-ik század csodálatos mesterei ismerték a mesterség alaptörvényeit. Jól tudták, hogy egyik vagy másik művész normáinak követése még korántsem teremt műremeket. A mesterműtetetőzése a művész hosszú tapasztalatának, míg azok a többé-kevésbbé csinos munkák, melyeket inkább sorozhatunk az iparhoz mint a művészethez, nem tudnak ellentállani az idő pusztításának. Ezek terméketlenek, korán elavulnak és nem használnak senkinek. Nem az egyén hosszú munkájának és türelmének eredményei. Ki kell mondanom: a mi korunknak nincs türelme ahhoz, hogy a lángészt felnevelje. Száz év alatt oly bonyolulttá lett az élet, hogy a mesterművek alkotásához szükséges kellékek közül sok elveszett. Ilyen a türelem is. Gondoljunk csak azoknak a renaissancemestereknek erejére, akik nem törődve azzal, hogy munkásoknak avagy művészeknek nevezik-e őket, műhelyeikben oly szeretetteljes türelemmel dolgoztak, hogy kezök munkája a mi legnemesebb műkincseinket alkotja. Ezeknek a művészeknek helyes felfogásuk volt a hierarchiáról. Azért látjuk az ő művészetükben azt a magasabb egységet, amelynek a neve stílus, míg ezzel szemben a XIX. század mint a nyomorult anarchiának korszaka jelenik meg előttünk. A hierarchia iránti érzék, az inaskodás szelleme a művészet egysége szempontjából elkerülhetetlen. Lényege. A művésznek ma is, mint a nagy korszakokban, az inaskodáson, nem pedig a tanítványkodáson kell kezdenie.

Régente először a műhelyt söpörte. Úgy tanult meg látni és szemlélődni. Lassan fölébredt benne a tevékenység érzéke, kis munkákon segített. Értett hozzá, hogy alázatos és szerény legyen, s így öregbedett észrevétlenül a tapasztalása. Egy napon aztán érezte, hogy maga is teremthetne valamit, eszméjét visszatükrözheti egy munkában. Megérett a teremtő munkára: ekkor már Verrocchionak vagy Michelangelonak hitták. Ma túlságosan sokat fecsegünk és szónokolunk. Sokkal többet dobálódzunk ma mindenütt puszta szavakkal, semhogy a művész java erejével és összes idejének kihasználásával a művészetének élhetne. Túlgyorsan alkotunk. Így nem lehet megtanulni a mesterséget: azoknak a törvényeknek az összességét, melyek az eszmét a kifejezéssel, a formát a lélekkel egybeolvasztják és a művészettől elválaszthatatlanok.

A mai munkák legtöbbjén egészen hiányát érezzük a kéz munkájának. Minden hamis rajtuk, mert a közvetlen szemlélet és a személyes tapasztalat nem érlelte meg a művész akaratát. Ez a lelkek és formák anarchiája. Úgy kellene, hogy az új művészgenerációk ismét megtanulják a mesterség szentségét azért, hogy a művészet megint azzá lehessen, ami minden kor számára volt: az emberi eszmény tökéletes, megnyugtató és vígasztaló kifejezése. Ki kellene harcolniok azt a megismerést, hogy amit ma mesterségnek nevezünk, csak néhány iparágnak könnyű és jelentéktelen szemfényvesztése, nem pedig műfaj. Elengedhetetlen a hierarchikus szellemnek újjászületése.

A társadalom fenséges templom, melyet ezredévek szenvedése és öröme épített fel. Társadalmi fokozatok a művészetben is éppúgy vannak, mint bármely más téren. A társadalom nem sík mező, s nem szabad elfelednünk Pascal azon mondását, mellyel ez a nagy gondolkodó arra figyelmeztet, hogy a világot ne az igazság eszméjének szemüvegén, hanem értelmünkkel szemléljük, azzal az értelemmel, mely nem téveszti össze a meglévőt azzal, aminek lennie csak kellene. Így jutunk el az antik filozófusok tiszta és derüs gondolkozásához, akik írásaiknak minden lapján egyszerű és bájteli tanításaikkal gyönyörködtetnek bennünket. Egy olasz költő szerint a régiek mind ismerték azt a művészetet, mely mindent megteremt, anélkül hogy elárulná, mely eszközökkel dolgozik. És ez a csúcspontja a mesterségnek. Ha egyszerűen és türelemmel mélyedünk el a természetben és az emberi műalkotásokban, akkor újból felfoghatjuk a művészet mesterségében rejlő szépséget, anélkül hogy összetéveszthetnők a gyári rutinnal, mely a művészt géppé alacsonyítja.

Sajnos, egy évszázadja tán, hogy a műremekeket merev következetességgel oly helyen zárták el, mely messze van attól, amelynek tulajdonképen készültek. A múzeumokban elcseréljük az évszázadok szellemét s annak különféle megnyilatkozásait. Ezért van, hogy elvesztettük érzékünket a díszítés iránt, azon keret összessége iránt, melyre a művésznek gondolnia kell, ha bizonyos környezet számára alkot valamit.

Nagyon hamar jutottunk oda, hogy a műtárgyakat éppen csak olyan tárgyaknak tekintjük, amelyeket oda állíthatunk, ahova nekünk tetszik. Ez a nagy baj. Mert a művészetnek nem szabad pusztán cifraságnak lennie, hanem legyen az mindig egy alaposan meggondolt díszítmény, mely szerves része a harmónikus egésznek. Ennek a harmóniának a titka, melyet a régiek szobrászatában és festészetében figyelhetünk meg, s amely mindig kiegészítő része volt az építészetnek: ez a művészet mesterségének ma már jóformán egészen veszendőbe ment rejtélye.

M Ű V É S Z E T - Péczely
XI.évf.1912.
193.

Thoroczkai-Vigand Ede:

Harasztkeréki népház.

Távlati kép.

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.

Thoroczkai-Vigand Ede:

Szabéd-i bikaól.

Távlati kép 193.1.
Alaprajz 194.1.

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.
190.

Thoroczkai Vigand Ede:

A gáfalvai iskola-templom.

Alaprajz és távlati kép.

Tollrajz.

M Ú V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.
192.

Thoroczkai-Vigand Ede:

Sárpataki lakóház./Távlati kép/

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.
192.

Thoroczkay-Vigand Ede:

Tetőbe épitett szobás lakóház
/Hunubám/

Távlati kép és alaprajz/földszint és
emelet/

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.
191.

Thoroczkai-Vigand Ede:

Mezősámsond-i gazdakör épülete.

Alaprajz és távlati kép.

Tollrajz.

M Ű V É S Z E T Péczely
XI.évf.1912.
189.

Throczkai-Vigand Ede:

Gazdaköri méhes.Kibéd.

Tollrajz.

M U V É S Z E T
XI.évf.1912.
192.

Péczely

Thoroczkai-Vigand Ede:

Gálfalvai lakóház.

Távlati kép.

Tollrajz.

M.D.K.

Torockai Vigand Ede, épitész

népi épitőművészet, főleg az erdélyi falvak felkutatása körüli érdemeinek méltatására ösztönzi a lap vezércikkét.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1912. XXXIII. évf.
febr. 7. sz. 5-6. old.

Vigand Ede

Állami iparmüvészeti aranyérem ~~1910~~ 1911.

Magyar Iparmüvészet

1912. 31. l.

MDK

Vigand Ede
butortervek

Margittay E: Lakásmüvészeti kiáll. Magy. Iparmüvészet, 1912. 135 l.

Wigand Ede, tervezőművész

az iparművészeti nagy aranyérmet nyerte a vallás és közoktatásügyi miniszter tőle.

A Társulat életéből. -Az OMIP v. ülése 1912 II.15. MIP. 1912. 2.sz. IX.1.

Torockai Wiegand Ede

crod
3

Ujsáq (Kolozsvár)
1912. máj. 11. (Látogatás Wiegand Edénél.)

U. 336.

Viselet:

Koronázási diszöltö

A balrafordul
piros béléssel, bojtos sá
val; fekete nyakken
gyar nadrág s meg
zással, s rojtos s sa
ből. Oldalán díszkar
díszitve s a piros
alatt

salól jobbra: „Lith. u. z
Könyomat, szin
National Trach
Krömungszüg. Lith
tsensky in Wien.

Lasza 4

55/93.

MDK

Vigand Ede

Magyar Iparművészet 1912. 31.1.

Thorverkai Vigand Ede

festa epitet

Lasd

Muvenet 912. 189

15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					

Torockói Wigand Ede

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a magyar iparművészek kitüntetésére alapított állami nagy aranyérmet az országos magyar iparművészeti társulat karácsonyi kiállítása alkalmából Torockói Wiegand Ede iparművésznek adományozta.

Művészet 1912 III. 8.

ban 1520 körül, meghalt Bergamoban 1578-

Szt. Katalin.

ható és
balra vissza néz. Fejét
esíti, jobb kezében pálmát tart, sárgás-
ja fejét is védi, és
nak megyszínű nyakánál és
fehércsipke látszik.

, fára, méretei 34.6 : 34.7 cm.
~~lira~~. 224 frt 25 kr.

245.*)

Toroczkai Wiegand
Ede
U. 965.

wod
Ujság (Kolozsvár)
1913. nov. 19.
(Wiegand Ede.)

Apáca-tornai rk.

templom.

Vagyonilt.

Vallás- és közokt. Minisz-

tériumnak

Budapest.

A Vagyonilt. Minisztérium
1938. évi november hó 2-án
kelt 13.934/1938. III. sz. a.
rendeletével az apáca-
tornai rk. templom ta-
tarozási költségeihez való

365.

365. T. Wigand Ede marosvásárhelyi lakásának részlete.

365. Teil der Wohnung Eduard Wigand's in Marosvásárhely.

Magyar Iparművészet
1914. 459. l.

366.

367.

368.

369.

370.

371.

366—371. Somogyi faragott fadobozok.

366—371. Ungarische Volkskunst. Geschnitzte Holzschachtel.

Thorockai Vigand

Ede

u. 1327

u. 1328

Nagyvárad

1914. márc. 29.

(T. Nagyváradon.)

(K. a. =)

728. *Vukovics Sebő.*

Mellig látható, kiss
haja, bajusza és körsz
döke fekete, szeme sötét
csomóra kötött nyakken

Vászon, méretei 70·5 : 5
60 K. — Vétetett a gr. I
A megszerzésére vonatkozó
lelt. sznál. — Átvétetett 1895
jegyzék X. — Az átvételt
8-iki 14895 sz. leirat (159–9

Wigand Ede

A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond irodalmi társaság ülésén felolvasta

„A kert és virágai" c. rövid dolgozatát, amely nyomtatva megjelen Marosvásárhelyen é. n.

Ezt újra kiadva „Négyfele művekről" c. füzetében 1914 ben u. o.

asini Mária

ny Árosné

emm Rita

*

<Toroczkai-Wigand Ede>

< > Négyféle mi-
vehről.

Különlenyomat a
Kemény Zsigmond
Irodalmi Társaság
Évkönyvéből.

Marosvásárhely
1914.

* Ez a helyes
névirás.

Feld

V. Bárczy korm. főtan. 6 M. osztój

113-352, 114-571

1/2 10-tól. felhívandó.

Torockói Wiegand Ede

Lechner Jenő dr:
Földünk kürhelyeinek.
Fenti rajzaival.
Bp. 1915.

MDK

Wigand Ede

Egyik rajzsorozata, aminek "Hajdanaban, régesrégen" a cime, Réka és Csaba világat rekonstruálja. A "Cserényes házak" című sorozatban, a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, a tánc képeiben, a múltból átöröklött javakról ad számot.

Márkus László: Székelyföldi házak.

Művészet, 1915. 453.l.

MDK

Wigand Ede

"Himes udvar" című rajzai 100 lapon.

Márkus László: Székelyföldi hazak.

Művészet, 1915. 453. l.

Thoroczkai - Wiegand Ede

nevét a Képzőmüv. Főiskola alapitásától számitott első harminc évben végzettek közül kiemelve emliti

Bónay György: Intézkedések és tervek a művésznevelés megreformálására 1918-ban és 1919-ben. Művtört.Írt. 1970. 2.sz. 141-147. l.

146. l.

MDK

Toroczkai-Wigand Ede

Margitai Ernő cikke. Magyar Iparmüvészet, 1919.
50-52 l. 61-62. l.

Torocskai Wiegand Ede

Irod

R. B. Himes udvar.

MMÉE Közl. 1917 237,

238. l.

Magyar Mérnök és Építészegylet Közlönye

<Toroczkai Wigand Ede>

Könyve

</ Regi kert s mései.

Bp. 1917.

Illustračiói a zgerzőtől.

fd.

MDK

Toroczkói Wigand Ede

Magyar Iparmüvészet 1917. 159.l.

Toroczkai Wigand Ede

Irod

Valaszegyi ujság

Vas. Ujs. 1917. 149. l.
(Wigand Ede munkái.)

Öreg csillagok
Hunics udvar
Cserenyes házak

c. Kömpvérsl
ismétlés

nenti Karnezki tizedest.

előtérben (szemlélhető, hol) bal kezére támaszkodva a földön
Karnezki tizedes, kinek segítségére Tóth György
térdre ereszkedett és kivont karddal védekező
ásá val csapja le épen úgy, a mikepén a
atövében fekvővel végezett. A hatter hegyes vi-
~~haladnak~~. Feliratai a kép alatt öt-öt sorban:
al

neiner vom k. k. Infanterie-Regiment Giulay.
ust 1793, bey Verfolgung des Feindes, in
dem bereits verwundeten und gefangenen
zu Hilfe, erlegte mit dem Gewehrkolben zwey
führten, und brachte ihn wieder zurück."

oldat Imp. et Roy. du Regiment Giulay
nme, en poursuivant l'ennemi, aux envi-
ki Août 1793, courut au Secours du
ki blessée et pris par deux François, les tua
Son fusil, et ramena le caporal."
a, méretei a vonalkeretnek 31.4 : 23.8 c/m.

T. 4705

266/94. N°1.

Torockai Vigand Ede

meglátott dolgokra nézve. A nagy háború harmadik évében történt a mese. (Második rész.) Negyven usque hatvanezer korona a mű megvalósítva, — szólt röviden a mester és letette a terveket az úrihölgy asztalára. És a hattyú? — kérdé a szép asszony. Boldogtalan volnék, ha Ön három hónap mulva nem a világ legszebb hattyúágyában álmodna a szalámigyárosról — szólt a tervezőművész és távozott. (Harmadik rész.) Kedves mester, tudja, meggondoltam a dolgot. Én nem is tudom, hogy is mondjam csak: én egy púpos teve-ágyat láttam legutóbb a nagy Medelskynél. És én most egyelőre elejtem az Ön terveit. Köszönöm az Ön jóságát s kézszorításom legyen tiszteletem adója. Mester ügyvédjéhez el. (Ötödik rész.) Tudjátok, gyermekek, mit szólt ehhez a rideg és kimért bíró? Ezt mondta: Őfelsége a császár nevében, Ön Laufer Mary fizet e derék mesternek elkészített és soha meg nem valósított hattyúágy-tervéért négyezer koronát készpénzben, mert a művészi terv szellemi munka, melynek épp úgy megvan a becsületes ára mint a szaláminak, még akkor is, ha sohasem lesz a hattyúból ágy. Ebből ti is megérthetitek magyar iparművész gyermekek, hogy mi volt a bécsi hattyú elhaló éneke.

A KÖZPONTI HATALMAK IPARMŰVÉSZETE A SEMLEGESEKNÉL. A tavalyi stockholmi kiállítás, melynek vitathatatlanul megvolt a maga művészeti, gazdasági és politikai hatása, további lépésekre buzdítja a központi hatalmak egyes országait, melyek iparművészetük legértékesebb erőit szívesen csoportosítják a békés demonstráció céljaira. Most egyszerre két nagysikerű hódításról értesülünk, melyeket a németek és osztrákok finom ízlésükkel értek el két semleges ország fővárosában. Az első a németek könyvművészeti kiállítása Stockholmban, mely a könyvnek egész művészeti sokoldalúságát feltárta anélkül, hogy a szabad grafikát is felölelte volna. A kiállítás nagy sikerére jellemző, hogy a svéd szociáldemokraták lapja, mely a háború kitörése óta mindent gyűlöl ami német, kénytelen volt elismerni, hogy „ez a kiállítás nagy meglepetéssel szolgált azoknak, akik azt hitték, hogy Guttenberg hazájában most mást nem is gyártanak csak gránátokat". A másik szintén jelentős térfoglalás a Wiener Werkstätte divatművészetéé, mely Amsterdamban és Hágában, az ottani színházakban egy-egy estén zenés kosztümbemutatásokat rendezett és a Lendecke festő által felvonultatott modelleknek olyan páratlan sikerük volt, hogy az ottani entente-barát sajtót is teljesen lefegyverezték. Mondani sem kell, hogy e vállalkozásnak is az aktuális célokon túl a jövőbelátó kereskedelempolitikai érzék volt a megteremtője. Egyébiránt pedig nemcsak hisszük, de bizonyosra is vesszük, hogy a központi hatalmak országai közül Magyarországnak is rövidesen alkalma lesz semleges területen győzni meg a világot, hogy a szövetséges országoknak az ízlésben is méltó fegyvertársuk.

AZ IPARMŰVÉSZETI NEVELÉS ÉS A HAZAI STILUS. Mostanában mind több és több német város szervezi újjá az utóbbi évtizedekben elhanyagolt iparművészeti iskolákat. Alig van német nagyváros, melynek ne volna meg az a törekvése, hogy iparművészeti oktatása is méltó legyen egyébfajta iskolái színvonalához. Ez iskolák legtöbbje főként a bécsi iparművészeti iskola légköréből igyekszik elhódítani egy-egy művészt, mert Bécs iparművészetében, annak ragyogó eleganciájában kezességet látnak a tanító ízlésére vonatkozólag is. Ámde e törekvés ellen mind több ellenvetés hallatszik és azt vitatják sokan, hogy a bécsi ízlés a maga városának talajából nő ki, de veszedelmes kísérlet volna ennek a beültetése az egészen más éghajlatú északnémet városok művészetébe. Kétségtelen — és erre nemcsak a német iparművészeti iskolák nyujtanak jó negatív példákat —, hogy annak, aki egy új művésznemzedék felnevelésére vállalkozik, teljesen tisztában kell lennie a hazai hagyományokkal. Az egységes területi határokon belül kifejlődött multbeli élet, annak ipartörténeti erőfeszítései, művelődési formái, egyes ipari és művészeti ágakban elért eredményei, a nép lelkének minden rezzenése kell hogy sajátjává tudjon válni annak a tanárnak, aki e földből kinőtt legfrissebb hajtások kertésze. Ha a tanárban a lokális géniusznak felismerésére való kedv hiányzik, a hagyományok pszichéjébe való belemerülést a maga példájával tanítványai előtt nem igazolja, akkor éket ver a fejlődésbe és kártékony. Ezért elvileg nem lehet ugyan ellenezni idegen városokbeli, sőt idegen országbeli tanároknak meghívását sem valamely iparművészeti iskolára, de annak a tanárnak azután minden erejével és az önfeláldozásig menő szorgalommal kell magát az elfoglalt műhely hagyományainak szellemébe beleásnia. Az ilyen tanárnak természetszerűleg nem nagy és kiterjedt üzleti tevékenységre, művészi hírnevének gyümölcsöztetésére kell az oktatásból fennmaradó szabad idejét fordítani, hanem ama könyvek, múzeumok és művészi relikviák alapos tanulmányozására, melyek évszázadok céltudatos munkájával igyekeztek annak a vidéknek vagy fajtának gondolkozásmódját kifejezni.

1917

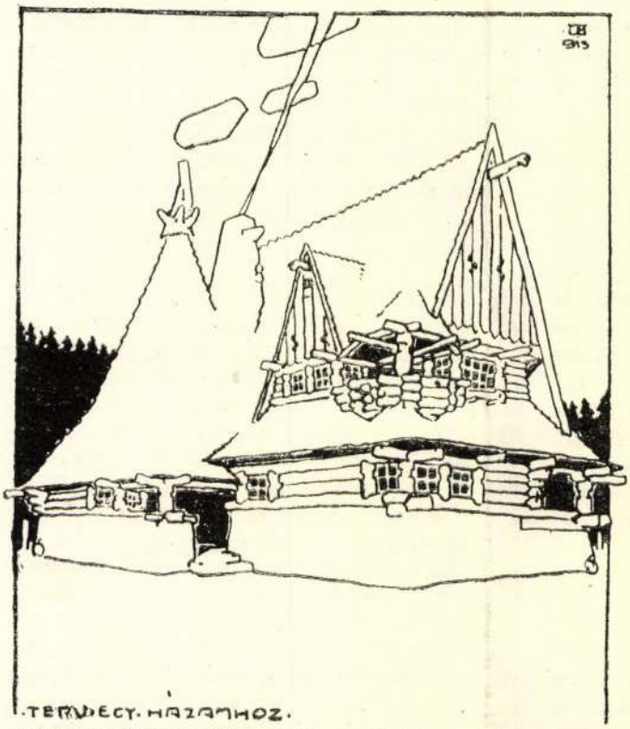

Szemelvény Toroczkói Wigand Ede „Hímes udvar" c. művéből. E. Wigand: Familienhaus.

felvonókkal, megfelelő számú közös fürdővel, esetleg közös konyhákkal stb.), akkor ezeknek az összes lakásoknak elhelyezésére az Üllői-útból nem egészen 1 kilométer hosszúság kellene. Ezzel az építési költségek jelentékenyen kisebbednének, a kényelem fokozódna és ami a legfontosabb, sokkal több lakáskereső munkáscsalád igényeit lehetne kielégíteni a mai telekspekuláció mellett. Az író szerint a házzal kapcsolatos kis kertben a városi munkával elfoglalt ember amúgy sem ér rá kertészkedni, viszont az okos emeletes bérházelrendezés a ház mögött szabadon hagyandó nagy területekkel a levegő és az egészség követelményeinek eleget tesz. Bauer szerint tehát a hosszú sugarakban elnyúló magas házsorok mindenképpen helyesebbek ily célokra a luxuriózus egy-kétcsaládos házaknál. Igen érdekes okoskodás, ez mely mindenesetre megérdemelné, hogy az építészeti szakkörök e gondolattal a helyi viszonyok figyelembevételével foglalkozzanak és hozzászóljanak.

NAGYVÁROSI MUNKÁSLAKÁS-TELEPEK. A Szociálpolitikai Szemle legutóbbi számában Bauer Henrik építész igen érdekes fejtegetést ír erről a kérdésről. Szerinte a városok zsúfoltságának és egészségtelen voltának ellensúlyozására megindult mozgalmak, mint a „családiházépítő" vagy „kertváros"-alakító törekvések hibás irányban haladnak, mert csak oktalanul kiterjesztik az építkezés területét s ezzel igen nagy költségtöbbletet, bonyolult úthálózatot stb. idéznek elő „és a városi építkezésnek nagy előnyeit ejtik el a magas, többemeletes, zártsorú építkezés kerülésével, de fenntartják azokat az összes hátrányokat, amik a területi terjeszkedéssel kapcsolatosak." Szerinte tehát nem kell elejteni a többemeletes bérházakat, csak hogy azokat zárt sorban, az út mindkét oldalán, kifelé a szabad levegőre, a nyilt természetre nézve, hosszú, egymással párhuzamos vonalakban kell sorakoztatni. Példaképpen felemlíti, hogyha a fővárosi és a kispesti munkástelepeken levő összes munkáslakásokat, számszerint tíz és félezer, átlag másfélszobás lakást valamennyit a Kispest felé vezető Üllői-út mentén, az út minden oldalán csupán egy házsort számítva, minden 180—200 méter hosszban egy-egy keresztutcával megszakítva, építenők fel ötemeletes házakban, melyek a megfelelő legtökéletesebb módon lennének felszerelve (személy- és teher-

A REFORMÁCIÓ EMLÉKTÁRGYAI. Ez év őszén lesz a reformáció keletkezésének négyszázéves fordulója és az egész világ protestánsai készülnek már e jubileum megünneplésére. A württembergi országos ipari múzeum ebből az alkalomból kifolyólag már pályázatot is írt ki a német tervezők és iparosok részére olyan kegyeleti tárgyak művészies modelljeire, melyek Luther nagy művének méltó és ízléses emlékjelei. Nincs pontosan körülírva, hogy mik legyenek s milyen anyagból készüljenek ezek az emlékek. Lehetnek képeslapok, könyvtáblák, falra akasztható tárgyak, üvegablakok, intarziák, kis plasztikai és festészeti művek, edények, komoly célokat szolgáló eszközök, gyűrűk, zománcos munkák, de semmi esetre se legyenek afféle áldozati giccsek vagy haszontalanságok, mint például az ünnepi kanalak, melyek nyelére arcképet préselnek stb. Ezek a tömeges előállításra szánt holmik, de ezek mellett egyes plasztikai és festészeti munkák is részt vehetnek a pályázaton. Alig hihető, hogy ez a pályázat meddő maradjon, de az is valószínű, hogy az ily módon tömegesen forgalomba kerülő árúk legnagyobbrészt német vonatkozásúak és feliratúak lesznek. Annál inkább kívánatos volna tehát, hogyha a magyar protestantizmus, mely a németekhez hasonló arányú ünnepségeket tervez, a maga részéről szintén gondoskodna ízléses és olcsó

Magyar Iparművészet
1917.

Toroczkai Wigand Ede

Toroczkai-Wigand Ede: Hímes udvar.

Nagy 8°, 149K, 17L, Budapest, 1916.

Thoroczkai

Vigand Ede

wód

Kettész K. Róbert

Nemzeti építőmű-
vészet, Bp.
1916. 13. l.
18. l.

M.D.K.

Wigand Ede, építész

nevét a Lechner-utáni tehetséges fiatalok között említi az előadó, akiknek munkáiban - tudatos arányok mellett is - van bizonyos nemzeti vonás.

Kerkai K. Róbert előad.: a „Nemzeti építő művészetről."

Építőipar - Építőművészet, Bp. 1916 évf. 23 sz. 138. old

Wigand Ede, építész M.D.K.

nevét „a népművészet kincseinek feltárásában és a terverő építészet ismeretkörébe való becsatolásában uttörő munkát végzők" körött emliti Kertész K. Róbert „A nemzeti építőművészetről" tartott előadásában.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1916. XXXVII. évf.

máj. 31. sz. 5. old.

Toroczkai Wigand Ede

könyve

Cserenyes Nárak.
Bpest. 1916.
Szerző illusztrációival.

Fd.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Toroczkoi Wigand Ede

Środ

A Gyüstö 1916. 56/g

lap.

Máriabesnyő
~~Gödöllő~~, besnyői kép

~~Kép~~ tul Gödöllő

74, II r. 234,

Képe 78, 257

Csizik igen behatóan meg is teszi s szinte fáradhatatlan azoknak az adatoknak összehordásában, melyekből mint kis mozaikkövecskékből alakul ki előttünk e kor. Ebben természetesen nem az újítók vagy az önálló kutatók pálmájára tart igényt, sőt sajnálatosan figyelmen kívül hagyja a magyar biedermeier művészetére vonatkozó adatokat, amelyek ma már nem éppen hozzáférhetetlenek. De amit elmond, mindig érdekes, változatos, egy kor megértése lüktet benne és mindazoknak a körülményeknek elmondása, melyek a biedermeiert a mai ember számára olyan behízelgően kedvessé teszik. Csizik előadásában is inkább a feuilletonisztikus módszert választja, mint a történet-kritikait. Ezt olvasóközönsége miatt teszi, amelynek alkalmasint arra is szüksége volt, hogy a biedermeiert követő ötven esztendő s a biedermeiert megelőző évszázad stílusáramlásait is elmondja. S ennek a keretnek a bősége aligha van arányban magára a biedermeierre fordított lapok számával. Mindenesetre el kellett volna tehát kerülnie a japánoskodó vagy a szecessziós stílustörekvések lapokra terjedő jellemzését, ha a biedermeier festészetének mindössze két oldalt szánt. Egyáltalán, ha van a Csizik munkájának hiányossága, úgy ez csak a szerkezet aránytalanságaiban keresendő, amely miatt nélkülözzük a kellő tagoltságot, a fejezetekre való felosztást is. Viszont előnye, hogy az egyszerűbb műveltségű olvasóhoz nagyon világosan, érthetően tud szólni, nem az esztéták lírai rajongásával, hanem afféle jó cicerone-stílusban, mintha egy okos és kissé hűvös vezető kalauzolna bennünket a raritásoknak és kuriózumoknak levendulás illatú kabinetjében, melynek biedermeier-kor a neve. *–i.*

TOROCZKÓI WIGAND EDE: ÖREG CSILLAGOK... Csataterek felé homály borul. S hideg éjszakának csillagfényes menyboltja letekint hazát védő magyar vitézek néma seregére. Azok felnéznek rá, és csillagszem meg emberi pillantás beszédbe elegyednek egymással... Régi ismerősök. Amikor először nyergeltek Ázsia gyepűin, hogy meginduljanak az új haza felé, akkor is a magyarok csillaga sziporkázott felettük. Ennek biztató fénye ragyogott rájuk Etelköz selymes rétjein, ez kísérte őket féltő gondossággal a Kárpátok felé. Látta magyar hadak robogását ezer vérzivataros esztendőn keresztül s ezért nem csoda, ha néha fényesebb, másszor fakóbb volt a pillogása. Ma újra ragyog, mint árva nemzet, vitéz nemzet hős fiainak hűséges, barna, turáni szeme.

Gyönyörű véletlen, hogy a Wigand csillagmesés, magyarlelkű könyvecskéje éppen most jelent meg. A poéta és művész talán megérezte, hogy hadbanállók és itthon aggódók között hadakútján megyen az üzenet. Megérezte, hogy megpróbáltatásunk napjain a lelkünk megint magyarrá vállott, sírva vigadó, álmodó lélekké, amely sóvárogva keresi az elhagyott ösvényt, a visszavezető ösvényt, hogy: „Emlékezzenk régiekrel..." A könyve minden sora, ónjának minden vonala magyar, nézők, garaboncok, rovástudó jósok balladásan éneklő hangja, amely Csaba úrfi országának kincses iszákját bontja ki, hogy ajándékba hozza nekünk: kései utódoknak a magyar menyországot. Azt, amelyet idegen tudósok kiforgattak a maga mivoltából, adván néma vándorainak görög ábécés, rideg nevet.

A mongol Hulagu fejedelem Naszireddin nevű embere, Timur Lenknek — Tamerlánnak — Ulug Beg unokája még a mi fajtánk voltak. Félig tudósok, félig mesemondók, akik fantáziájuk rokkáján selyemfényű regéket szőttek: Darvak vezéréről, Tündérek táncáról, Bojtárok kettőséről. Utánuk már idegenek vizsgálták az eget, amelyet rendszerbe foglaltak, nagyon rendbe szedtek, de megölték a legendáit. Mintahogy tudákos, napnyugati krónikások szikkadt agya, száraz szíve is halálraítélte Napkelet magyar ősregéit... Eléggé meg se becsülhető Wigandnak ez a legutolsó, csillagok százait feltámasztó, ősi hagyományok aranyával bevont munkája, amellyel Lugossy és Kálmány örökébe lépett, amellyel elindult azon a rögös, tövises úton, amit magyarságnak neveznek, nevezünk mi, a kevesek. Forróvérű, nyugtalan lelkű, fanatikus, idehaza megmosolygott, elnyomott, félretólt magyarok, akiknek az a bűnünk, hogy több-kevesebb tudásunk csak magyar és nem nemzetközi. Szentségesen elfogultak, akik délibábban libegő gémes kutat szebbnek találunk a németek regekútjánál, akik a kalotaszegi magyart a világ első népének nézzük, akik — Isten a tanúnk — nem tehetünk róla, de utolsó sóhajtásunkig az áldott anyaföld rabjai maradunk.

Igazat írok, amikor a Wigand Öreg csillagait göncölszekeres címlapjával, kópjás, honfoglaló lovasával, magyar égabroszával éppen olyan irodalmi eseménynek tartom, mint a Gárdonyi Láthatatlan emberét, a Kós Károly Ének Attila királról című balladáját, a Herceg Pogányok regényét, a Márkus Attiláját, a Kisbán Nagyurát. Valamennyi a magyarságnak és rokonságának dicsőségét zengi, s valamennyinek olvastára, láttára ugyanúgy összeszorítja a torkomat valami... Lehet, hogy büszke bánat, lehet, hogy diadalmas öröm. *Margitay Ernő.*

ÉPÍTÉSZNÖVENDÉKEK FELVÉTELEI. (A budapesti m. kir. állami felső építőipariskola szünidei felvételei, 1, 2, 3, az 1912., 1913. és 1914. évben.) Három évvel ezelőtt kezdte el a budapesti építőszakiskola éret-

tebb növendékeivel Foerk Ernő építész-tanár azokat a nyári kirándulásokat, melyek eredménye egy-egy architektónikus műlapgyüjtemény lett, beszédes bizonysága nemcsak a növendékek rajztudásának és formaérzékének, hanem mélyreható gondosságuknak is. Semmiő holt világ tanulmánya, stilisztikák formakincse és oszloprendek variálása nem lehet a fiatal építészre olyan hatásos stúdium, mint egy-egy régi stílű épületkomplexum, vagy jellegzetes vidék építészeti felvétele. Az első évben néhány szász vidék román- és gótstílű templomait tették tanulmányuk tárgyává: Szászkézden, Szászfehéregyházán, Nagykapuson és Riómfalván. A következő évi mappa egy meglepően érdekes profán palotát, a Máriássy-család birtokában levő Márkusfalva kastélyát s a körülötte levő kisebb épületeket ismertette s itt már igen finom megértés nyilatkozott meg nemcsak a technika, hanem a művészi szépségek interpretálása szempontjából is. A nemes egyszerűségű barok kastély minden részlete, sokféle díszítőeleme, pillérei, párkányai, kovácsoltvasmunkái, kőbe vésett címerei még népies fafaragásai is a növendékek kedvteléséről beszéltek, mellyel vázlatkönyvükbe feljegyezték s reprodukálásra előkészítették. E munkák sorából a harmadik mostanában jelent meg s egy igen nagy, műemlékeiben szerfelett változatos vidék, a Szepesség kisebb templomait adja nem éppen egyforma értékű felvételekben. E füzettel kapcsolatban azt a benyomást kapjuk, mintha a kis templomok részleterdeiben az összhatás nehezebben alakult volna ki és a sokféle stíluskeverék, a góttól a barokig nagyon is szertehúzta volna a tanulmányozók érdeklődését. Mindazonáltal igen művészies részleteket találunk itt s nemcsak építészetieket (mint például a Felvidék jellegzetes haranglábai), hanem iparművészeti jellegűeket is, aminők például a ménhárdi és kakaslomnici gyönyörű bronzkeresztkutak, a felkai katolikus templom fából faragott gyertyatartói és a szepesszombati meg poprádi barok templomberendezések, melyek szinte csodálatos könnyedségű és eleganciájú motiváló kedvet árulnak el. Egészben nagyon tanulságosak ezek az építészeti kirándulások s lapjaik, melyek simítás és szépítés nélkül közlik a növendékek igyekezetét, méltóak nemcsak a művészeti pedagógusok, hanem a műemlékeinkkel foglalkozó körök érdeklődésére is.

IFJÚ GONDA BÉLA: „A NŐI DIVAT MŰVÉSZETE". Ráth Mór kiadása. Szerző neve széles körben ismert aktuális cikkei és előadásai révén, melyekben többször foglalkozott a női divat kérdéseivel. Gonda lelkes híve az önálló magyar divat megteremtése eszméjének, s buzgón hirdeti szóval és tollal az erre irányuló törekvések megvalósulásának szükséges voltát. Könyvében — mint már a cím is jelzi — az öltözködésről beszél s fejtegeti, hogyan alakult és fejlődött a ruházkodás a legprimitívebb fokról művészetté és művésziessé. A könyv nemcsak érdekes, de sokban igen tanulságos olvasmányul is szolgálhat hölgyeinknek. A programmszerű „előszó" után fejezetenként következik: A női divat művészete. — Az egyéni öltözködés. — A ruhatervezés művészete. — Nemzeti vagy nemzetközi divat. — Ízléses női otthon. — Kívánatos, hogy a szerzőnek ne csak olvasói legyenek, de követői is, hogy az óhajtott és remélhetőleg idővel fejlődő nemzeti divatnak meglegyen az avatott és hozzáértő írók műveiből álló magyar divatirodalma is. A könyv illusztrálására készült rajzok, melyek szemlélhetővé teszik a szövegben kifejtetteket, Winkler Margit fiatal divattervező művei, kitől a „Magyar Iparművészet" már mutatott be sikerült ruhaterveket. — A könyv bolti ára 3 korona. A „Magyar Iparművészet" útján rendelve 2 korona kedvezményes árért kapható. Z. I.

A MŰBARÁTOK KÖRÉNEK MUNKÁSSÁGA. (Dalmady Sándor: A Műbarátok Köre huszonötéves története.) Negyedszázados multját szerényen, zaj nélkül, csupán egy vaskos kötetre terjedő beszámolóval ünnepli meg a Műbarátok Köre. Változatos, ízléses és mindvégig előkelő e munkásság színvonala. Irodalmi és kulturális jellegével olyan köröket vont be a művészetpártolásba, melyek eddig ezt a hivatásukat csak szétszórtan s kevesebb erővel végezhették. A beszámolóból látjuk, hogy nemcsak élénk zenei, irodalmi s képzőművészeti érdeklődés nyilatkozott meg a kör életében, hanem az iparművészet is megértő szeretettel találkozott. Egy jól sikerült legyezőkiállítás, egy szép szelencekiállítás, majd műtárgyak bemutatása az ízléses otthon keretében voltak ennek a főalkalmai s a Műbarátok Körének támogatásával jelent meg néhány nagyon becses munka is, mint a Radisics-Szendrei-féle háromkötetes: Magyar Műkincsek, a Magyar szent koronának és részeinek művésziesen reprodukált monográfiája, Kriesch Aladár könyvének bibliofil kiadása Ruskinről és az angol preraffaelitákról stb. stb. Képvásárlásokkal s művészi ösztöndíjakkal is igen sokat tett a Műbarátok Köre a maga erejéhez képest s ebben is, mint általában a Kör negyedszázados életének legszebb sikereiben fontos része van Radisics Jenőnek, az Iparművészeti Múzeum igazgatójának, a Műbarátok Köre alelnökének és házigazdájának.

❦ ❦ ❦

Aki mindent elmond, jóllakat és megcsömörít bennünket.

Montaigne.

ment ő el a Székelyföldre, megkeresni a népet és megmutatni a népet önmagának, veszendő kincseket menteni és utat mutatni a helyes folytatásnak és azért ment el, hogy szép, ősi magyar városokban és falvakban a múlt lelkét belehelvén, új, szép házakat építsen, magyaroknak magyar otthont és magyar palotákat a magyar reprezentációnak, végházait a magyar kulturának veszélyes földeken. Hivták, azért ment el, örvendezvén, mint a misszionárius, akit hívek hívnak, hogy mondja a régi igazságokat, s ottléte a véghelyek magyar kulturájának elevenségét jelentené, s visszatérte csalódást, ott sötétlő súlyos árnyékokat, reménytelenséget és a végeken élő magyarságban ájult tunyaságot jelent.

Tanítani ment és prédikálni és dolgozni. Mikor most visszajött, nagy munka dokumentumait hozta magával és egy kis kiábrándulást és egy kis lemondást hogy ez a munka menthetetlenül elkallódik most már és a drága szép kis házak a pesti lélek leáramló árjában vesznek el. De nála nincs tartósan csüggedés: ott lent nem lehetett azzá, ami lenni akart, s most itt újra kezdi, de magával hozta a Székelyföldet és a Kalotaszeget és itt, saját fészkében fogja megbolygatni azt az idegen lelket, amely a magyar végekre is kiáramlott ebből a központból. Tanítani ment s rengeteget tanult. Megtalálta az ősi dolgok nyitját és belátott a hímes paraszti házak leglelkébe, azt az elemi munkáló energiát ismerte meg, amely a magyar lélekben a szép díszeket teremti és az idegen szépséget magyarrá áthasonítja és a lankás mezőség mezőin és a havas hegyek szurdokainak odván a magyar mithosz bolygó tüzeit követte csodálatos éjszakákon. Amaz ősi földek fölött Attila árnyéka borong és rejtelmesek a rovással faragott fák az ázsiai szent belső földek élő lelkétől és a Turán hét hajfonadékú égi öreg istene viharkor meglátszik a meghasadt égben, ahol székelyházból, aranytornácos, rozmarinkertes, hímeskapus udvarából nézi népét, az idegen árják tengerében veszendő szigetet. Wigand találkozott a híres Réka királynéval és meghallgatta a Csaba úrfi keserű panaszát, s a kivert, bujdosni indult ősi urak fájdalmát élő tűzzel égni látta a maradék nép

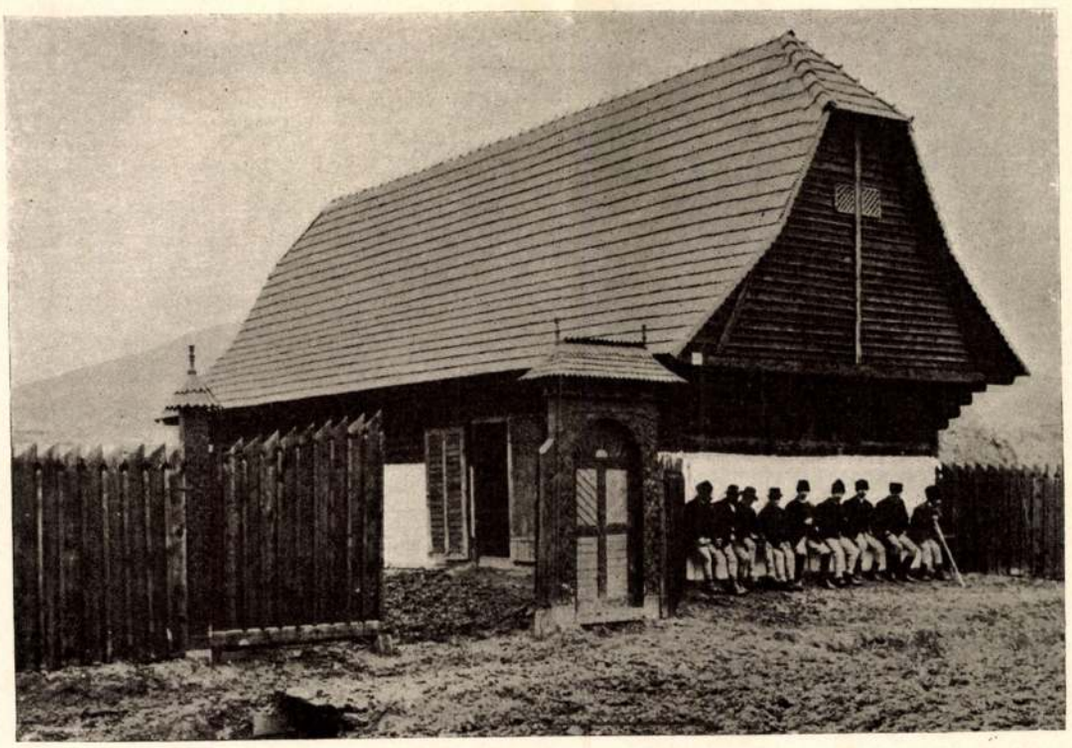

SZÉKELYFÖLDI BIKAISTÁLLÓ — WIGAND EDE MŰVE

A 452-ik oldalt lásd a komplett példányban
Művészet 1915.

NÉPHÁZ SZENTLÁSZLÓN
WIGAND EDE MŰVE

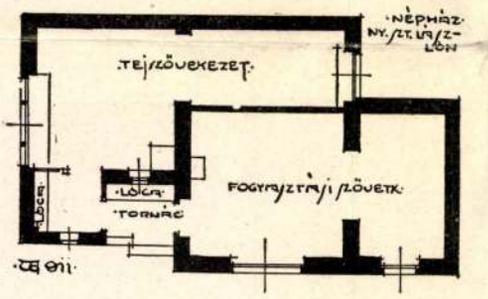

ALAPRAJZ

messze, kelet felé néző szemében. Az irdatlan múltat látta élni, most virágzó kertekben és fésűs hajú öregek tulajdon szájából hallotta a titokzatos hagyományt és a most rótt házak boronáin meglátta a visszajáró ősök kezenyomát és a szokásokban, a mulatásban, a magános, úri nép csűrdöngölő táncában a régi isten kultuszát ismerte fel. Gyönyörű rajzok lettek így, s amit meglátott a csak neki megnyíló szívekben és amint a riadó Nemere beszélt neki az elhangzott, messzi pusztákról, azt áhitatos rajzokban, mint ama fra Angelico, fölírta mindünk gyönyörűségére, s ha itt Németország volna, most remek kis albumokért verekednének a kiadók. Olyan üdítő, naiv hit ez a régi magyar hitben. Egyik rajzsorozata, aminek «Hajdanában, réges-régen» a címe, Réka és Csaba világát rekonstruálja, s a «Cserényes házak» című sorozatban, a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, a tánc képeiben, a múltból átöröklött javakról ad gondos gazdaként számot. Száz lapon, a «Hímes udvar» rajzain aztán beszámol arról, hogy ő miképen kezdett újat a hagyományból, és a házak és bútorok száz képe, az ott töltött idő alatt készülteké, az elfeledett múlt életrehívásának mutatja őt. Csupa még ki nem adott regés, álmodozó és mégis csupa realitás-rajzok, s ezekben van az, amivel itt, Pesten ébreszthet és gyógyíthat Wigand: a magyar hagyomány van ezekben, a ma is élő múlt, s ha valaki most már magyar architekturát és magyar bútormívességet próbál, nem kezd többé mondvacsinált újat, hanem volt dolgokat folytathat és megvetheti lábait a hagyomány szilárd fundamentumán.

A magyar stílus akarói közé ezzel a kincs-

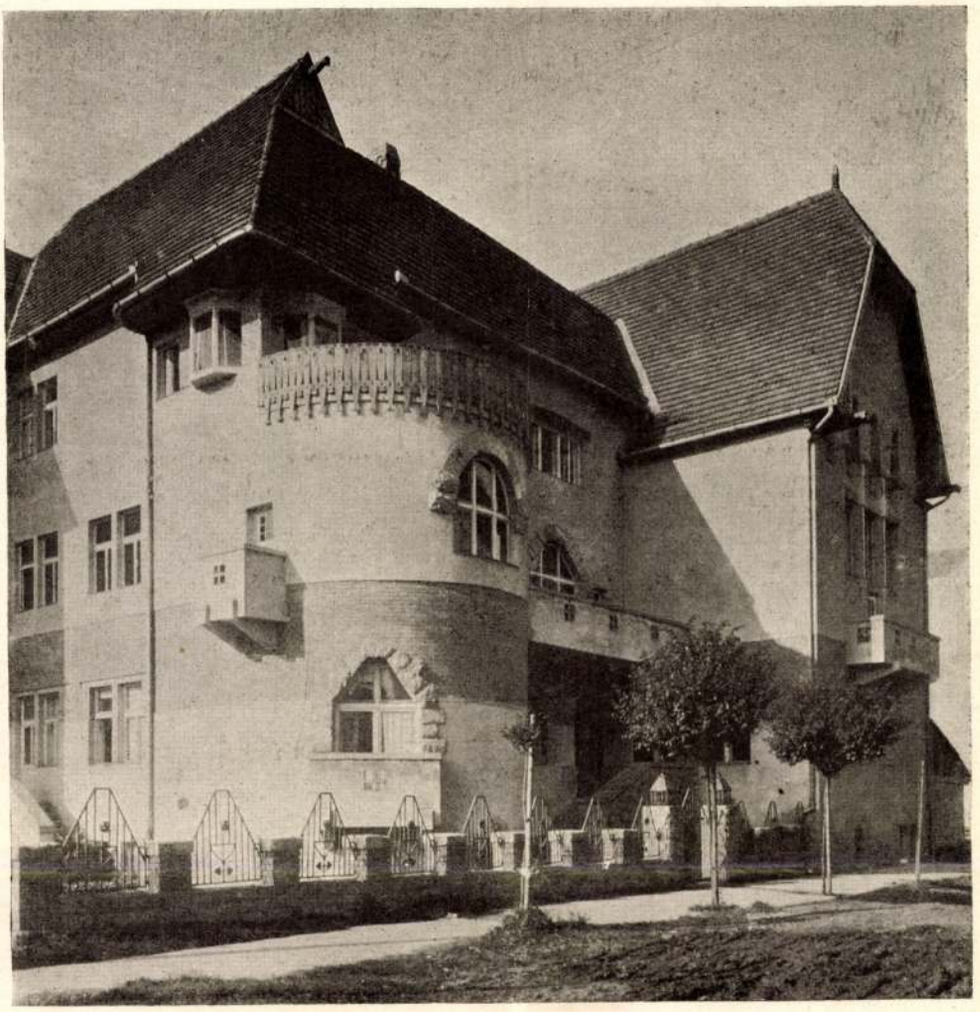

MAROSVÁSÁRHELYI
IPAR- ÉS KERESK. KAMARA
WIGAND EDE MŰVE

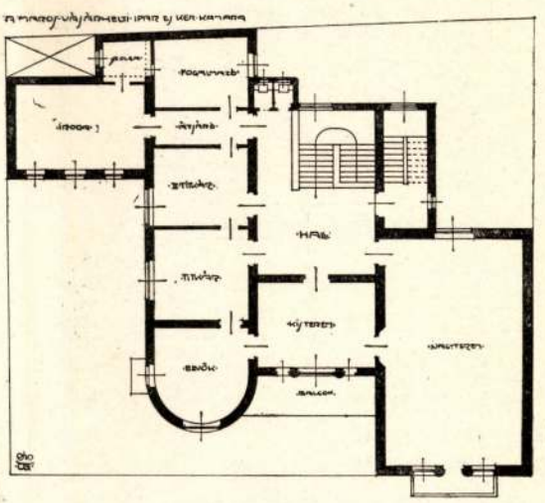

ALAPRAJZ

csel jött vissza Wigand. Közben ódon magyar nyelvet is rekonstruált és föltárta a csillagos ég régi magyar csillagképeit és megmagyarázta őket nekünk mély, szonor szavakban, de most nem erről van szó, hanem a művészeti magyar stílusról, a házak és butorok magyarságáról, arról, amit sokan akarnak, de amelyet ő kezdett úgy akarni, fölkutatván előbb az ősi lelket, ahogy azt akarni igazán kell. Már régen, elsőnek kezdte ő a népies motivumok használását, de most amit csinál, az már nem népies, az több ennél, az művelten magyar és most épített házai és most készült bútorai a Székelyföldön töltött idő előtt készültektől éppen abban különböznek, amit csak analogiával tudok megvilágítani: olyan ez a mostani Wigand-művészet, mint a fejlett stílusú dal, mint a Schumann vagy a Strauss Richard német dalai, amelyek nem csak a német nép, hanem az egész ger-

MAROSVÁSÁRHELYI LAKÓHÁZ
WIGAND EDE MŰVE

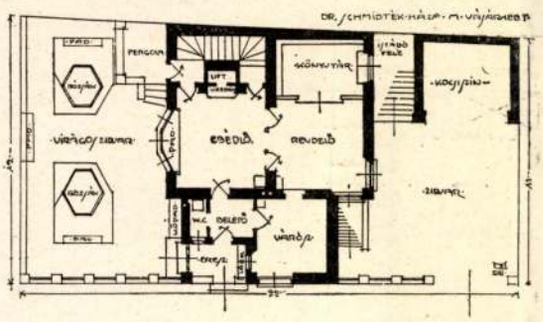

ALAPRAJZ

mánság énekét énekelik, ahogy Wigand ma már nem a nép formáit, hanem az egész magyarság megnyilatkozását mondja.

Korán feltünt különösen egyéni dolgaival, s a Studióban ő volt az első magyar művész és a német folyóiratok szívesen közölték művei képét. A legjobb európai nivót koncedálták neki és stílusa elsőnek volt készen ezen a magyar földön olyanul, amit odakünn egyenlő értékűnek szívesen elfogadtak. A célszerűség és az anyagszerűség elveiből indult ki, de csakhamar átlelkesítette ezt a két megmerevedett dogmát azzal a gondolattal, hogy a ház és a bútor, az együtt otthonnak nevezett környezet intregráns része az ember életének, s a művész dolga nemcsak az, hogy szépet alkosson, hanem hogy ezzel a széppel bizonyos életeket diszítsen fel. Vizsgálni az embert, megismerni és a neki való formákat megtalálni, ez is dolga a művésznek, s a megrendelővel ilyen benső, művészi mégértésben való harmonia egy egészen új, friss értéket, az otthon lelkes örökkévaló elevenségét eredményezte. Aztán megint új gondolatok jöttek: belekomponálni a házat a tájképbe és a bútort a család hagyományai szerint az új generációk számára úgy megcsinálni, hogy a most készült bútor a múlthoz

képest szerves folytatás, a jövőhöz képest hagyománnyá válható kezdet legyen és főként: szépséget adni a szegény embernek is, olcsó pénzből jó házat, olyat, amely a gazda vágyait és örömeit fejezze ki örökkévaló formákban. Ez így mind csupa jó és üde művészet, de még mindig nem az, ami Wigandot egész jelentékenyen megkülönbözteti, s nekünk oly értékessé teszi, hiszen ezek az elvek a jó architektura és a bútormívesség elvei, s hogy a Wigand dolgaiban ezek legteljesebben realizálódtak, az mutatja, hogy ő milyen talentum, de nem azt, hogy milyen magyar. A székelyföldi szemlélődésben lett meg az új Wigand. Ami eddig sejtés és keresgélés volt, a magyar kifejezésmód egyszerre eleven valóság lett, megmásíthatatlan és szükségképeni, biztosan így helyes, mert a hagyománnyal igazolt, s amint mondtuk, a magyar stílus akarói között Wigand az a legteremtőbb erejű, aki föltárta és rekonstruálta a magyar hagyományokat. Hogy az ősi szerkezetek nem véletlenül vannak és a boronák kötésmódja nem a magyar ácsok szeszélye, hanem fejlődő régi törvény, hogy ami most van, az fejlődésben lett és ahogy lett, úgy kell tovább fejlődnie: ezt mutatta meg Wigand, s ő a maga részéről, amidőn új stílust von el magának és az anyagszerűség speciálisan magyar értelmezésében tovább képezi az elődök örökségét, ő akkor már a magyar stílust magát vonja el, amely nem zseniális kitalálás többé, hanem a múlt és jövő közé szervesen illeszkedő mai valóság.

Konstrukció. Ez az, ami még az anyagszerűségen felül is hatalmas törvény. Lám, a görög

TANULMÁNY
FARKAS ISTVÁN LITOGRAFIÁJA

fatemplomból egész csinos kőarchitektura lett, s a kővé vált faoszlop nem anyagszerűtlen, mert szerves és konstruktiv tudott maradni. Vajjon, ha az erdélyrészi magyar ácsmívességet nézzük, nem képzelhetjük-e el az ősi fakonstrukciók kőbe vagy más anyagba transponálódását, s nem lehet-e elképzelni ezekből az összerótt fából a magyar monumentális architektura stilusát? A finn gránitformák faőseiket el nem tagadhatják, s lám, a finn architektura is egészen épkézlábbá tudott kifejlődni. Wigand és vele most már páran fiatalok a magyar konstrukciót tudják, s ez az, ami stílussá teszi az ő magyarságukat. Wigand a feltámasztott hagyományt és a magyar fakonstrukciók tökéletesen felderített törvényeit hozza azoknak, akik a magyar stílust akarják, mások ehhez a régi magyar barok és a különösen zamatos magyar romantika emlékeit elevenítik meg és a magyar stílus ott lesz, ahol a Schulek mester iskoláján nevelődöttek és az Attila földjén áhitattal szemlélődők találkozni fognak Wiganddal, aki Attila földjén megtalálta a régi törvényt s ezt hozza a magyar stílus építőinek biztos mértékül és legdrágább kincsül. Azokat a még ki nem adott rajzokat kell legelébb is publikálni, hogy megismerhessük a Pestre megtért Wigand nekünk hozott gazdag ajándékát. MÁRKUS LÁSZLÓ

TANULMÁNY
FARKAS ISTVÁN LITOGRAFIÁJA

ment ő el a Székelyföldre, megkeresni a népet és megmutatni a népet önmagának, veszendő kincseket menteni és utat mutatni a helyes folytatásnak és azért ment el, hogy szép, ősi magyar városokban és falvakban a múlt lelkét belehelvén, új, szép házakat építsen, magyaroknak magyar otthont és magyar palotákat a magyar reprezentációnak, végházait a magyar kulturának veszélyes földeken. Hivták, azért ment el, örvendezvén, mint a misszionárius, akit hívek hívnak, hogy mondja a régi igazságokat, s ottléte a véghelyek magyar kulturájának elevenségét jelentené, s visszatérte csalódást, ott sötétlő súlyos árnyékokat, reménytelenséget és a végeken élő magyarságban ájult tunyaságot jelent.

Tanítani ment és prédikálni és dolgozni. Mikor most visszajött, nagy munka dokumentumait hozta magával és egy kis kiábrándulást és egy kis lemondást hogy ez a munka menthetetlenül elkallódik most már és a drága szép kis házak a pesti lélek leáramló árjában vesznek el. De nála nincs tartósan csüggedés: ott lent nem lehetett azzá, ami lenni akart, s most itt újra kezdi, de magával hozta a Székelyföldet és a Kalotaszeget és itt, saját fészkében fogja megbolygatni azt az idegen lelket, amely a magyar végekre is kiáramlott ebből a központból. Tanítani ment s rengeteget tanult. Megtalálta az ősi dolgok nyitját és belátott a hímes paraszti házak leglelkébe, azt az elemi munkáló energiát ismerte meg, amely a magyar lélekben a szép díszeket teremti és az idegen szépséget magyarrá áthasonítja és a lankás mezőség mezőin és a havas hegyek szurdokainak odván a magyar mithosz bolygó tüzeit követte csodálatos éjszakákon. Amaz ősi földek fölött Attila árnyéka borong és rejtelmesek a rovással faragott fák az ázsiai szent belső földek élő lelkétől és a Turán hét hajfonadékú égi öreg istene viharkor meglátszik a meghasadt égben, ahol székelyházból, aranytornácos, rozmarinkertes, hímeskapus udvarából nézi népét, az idegen árják tengerében veszendő szigetet. Wigand találkozott a híres Réka királynéval és meghallgatta a Csaba úrfi keserű panaszát, s a kivert, bujdosni indult ősi urak fájdalmát élő tűzzel égni látta a maradék nép

SZÉKELYFÖLDI BIKAISTÁLLÓ — WIGAND EDE MŰVE

NÉPHÁZ SZENTLÁSZLÓN
WIGAND EDE MÜVE

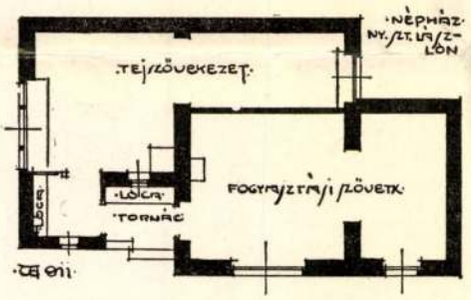

ALAPRAJZ

messze, kelet felé néző szemében. Az irdatlan múltat látta élni, most virágzó kertekben és fésűs hajú öregek tulajdon szájából hallotta a titokzatos hagyományt és a most rótt házak boronáin meglátta a visszajáró ősök kezenyomát és a szokásokban, a mulatásban, a magános, úri nép csűrdöngölő táncában a régi isten kultuszát ismerte fel. Gyönyörű rajzok lettek így, s amit meglátott a csak neki megnyíló szívekben és amint a riadó Nemere beszélt neki az elhangzott, messzi pusztákról, azt áhitatos rajzokban, mint ama fra Angelico, fölírta mindünk gyönyörűségére, s ha itt Németország volna, most remek kis albumokért verekednének a kiadók. Olyan üdítő, naiv hit ez a régi magyar hitben. Egyik rajzsorozata, aminek «Hajdanában, réges-régen» a címe, Réka és Csaba világát rekonstruálja, s a «Cserényes házak» című sorozatban, a régi kertek, házak, a régi temetés, a fonó, a tánc képeiben, a múltból átöröklött javakról ad gondos gazdaként számot. Száz lapon, a «Hímes udvar» rajzain aztán beszámol arról, hogy ő miképen kezdett újat a hagyományból, és a házak és bútorok száz képe, az ott töltött idő alatt készülteké, az elfeledett múlt életrehívásának mutatja őt. Csupa még ki nem adott regés, álmodozó és mégis csupa realitás-rajzok, s ezekben van az, amivel itt, Pesten ébreszthet és gyógyíthat Wigand: a magyar hagyomány van ezekben, a ma is élő múlt, s ha valaki most már magyar architekturát és magyar bútormívességet próbál, nem kezd többé mondvacsinált újat, hanem volt dolgokat folytathat és megvetheti lábait a hagyomány szilárd fundamentumán.

A magyar stílus akarói közé ezzel a kincs-

Wigand Ede műve

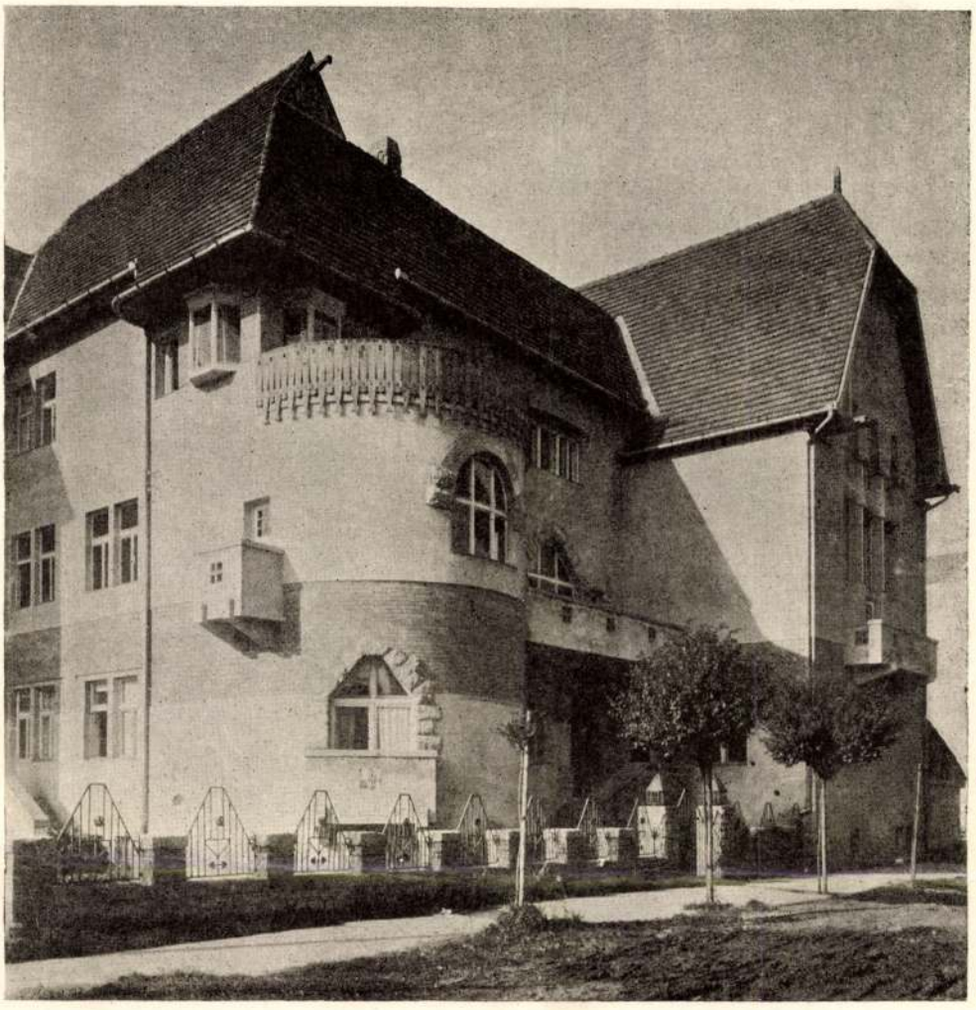

MAROSVÁSÁRHELYI
IPAR- ÉS KERESK. KAMARA
WIGAND EDE MŰVE

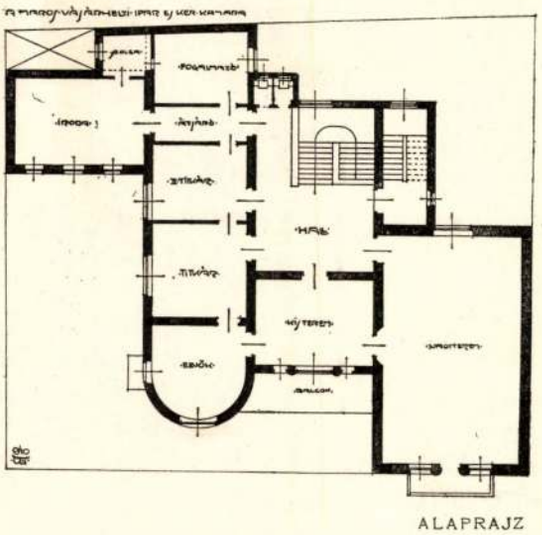

ALAPRAJZ

csel jött vissza Wigand. Közben ódon magyar nyelvet is rekonstruált és föltárta a csillagos ég régi magyar csillagképeit és megmagyarázta őket nekünk mély, szonor szavakban, de most nem erről van szó, hanem a művészeti magyar stílusról, a házak és butorok magyarságáról, arról, amit sokan akarnak, de amelyet ő kezdett úgy akarni, fölkutatván előbb az ősi lelket, ahogy azt akarni igazán kell. Már régen, elsőnek kezdte ő a népies motivumok használását, de most amit csinál, az már nem népies, az több ennél, az művelten magyar és most épített házai és most készült bútorai a Székelyföldön töltött idő előtt készültektől éppen abban különböznek, amit csak analogiával tudok megvilágítani: olyan ez a mostani Wigand-művészet, mint a fejlett stílusú dal, mint a Schumann vagy a Strauss Richard német dalai, amelyek nem csak a német nép, hanem az egész ger-

MAROSVÁSÁRHELYI LAKÓHÁZ
WIGAND EDE MŰVE

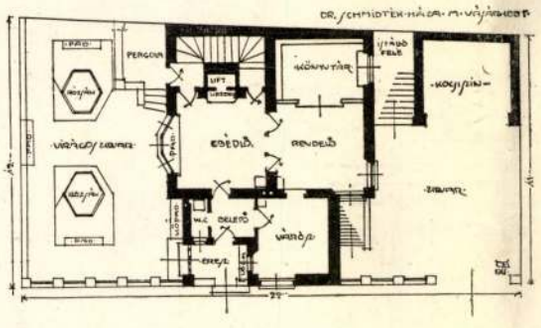

ALAPRAJZ

mánság énekét énekelik, ahogy Wigand ma már nem a nép formáit, hanem az egész magyarság megnyilatkozását mondja.

Korán feltünt különösen egyéni dolgaival, s a Studióban ő volt az első magyar művész és a német folyóiratok szívesen közölték művei képét. A legjobb európai nivót koncedálták neki és stílusa elsőnek volt készen ezen a magyar földön olyanul, amit odakünn egyenlő értékűnek szívesen elfogadtak. A célszerűség és az anyagszerűség elveiből indult ki, de csakhamar átlelkesítette ezt a két megmerevedett dogmát azzal a gondolattal, hogy a ház és a bútor, az együtt otthonnak nevezett környezet intregráns része az ember életének, s a művész dolga nemcsak az, hogy szépet alkosson, hanem hogy ezzel a széppel bizonyos életeket diszítsen fel. Vizsgálni az embert, megismerni és a neki való formákat megtalálni, ez is dolga a művésznek, s a megrendelővel ilyen benső, művészi mégértésben való harmonia egy egészen új, friss értéket, az otthon lelkes örökkévaló elevenségét eredményezte. Aztán megint új gondolatok jöttek: belekomponálni a házat a tájképbe és a bútort a család hagyományai szerint az új generációk számára úgy megcsinálni, hogy a most készült bútor a múlthoz

lelépve, elérhető a szükséges magasság padló és teknő közt. Tányérmosogatás szemben az öblögetőben, mely kiöntő is. Elmosogatott dolgok a kád falára illesztett lehajtható lécrácsra kerülnek, hogy a víz róluk a kádba leperegjen. Így megszáradva, felesleges eltörölgetni őket. Falon a kézimosdó. Melegvíz a tűzhely kazánjában, mely a házat állandóan ellátja. A főzés gőzeit pedig a tűzlap felett levő gőzfogó vezeti a kürtőbe. Egy a rendesnél magasabban elhelyezett széles ablakon szűrődik át a reggeli napfény. Különös figyelmet érdemel az éléstár és árnyékszék, hogy keleti fekvésük mellett mégis északi világítást kapjanak. Ablak alatt a szobában pad, kívül szintén s összefoglalt légürükben tyúkrekesz. Ki jobb szereti, csináltathat magának a belső padban gunyaládát, a külsőben kerti szerszámnak valót. Mindkettőjük ülőlapjára forgatható pántot vasaltatunk s zárral is ellátható.

A lépcső a kis házban sok helyet vesz el, pedig a legtakarékosabban alkalmazható. Hogy az alatta levő helyet is kihasználhassuk, az ide került mosogatóhelyiség padlóját három lépcsőfokkal mélyebbre tettük, így az öblögető is jól elfér. Az emeleti kézimosdó szekrényének alsó ürét is kiuzsorázzuk arra, hogy a lépcső fölött levő szükséges magasságot elérjük. Mindezek felhasználásával egyetlen négyszögméter alapra sikerült a lépcsőt felemelni, mi a ház területéből igazán keveset von el. Emeleten jobbra nyílik a szülők szobája, takarékos és a munkás igényeihez mért bútorokkal. A pamlag kettős ágy lehet gyermekeknek: ha támláját könyököstől kifelé fordítjuk, még meg is védi őket három oldalról s a gyermekek nem eshetnek az alsó, kerekeken járó, szintén hálófiókba. Egy kisebb szobában még egy hasonló alkalmatosság. E szoba célja kettős: míg a család fel nem cseperedik, hónapos szobának kiadható. Lakószoba jellege mégis megmarad. A két szobát nagy beépített szekrény választja el, melynek nagyobb része a nagy, kisebb a kis szobába szolgál. Egy-egy asztal, két-három szék. Mindez 30 m² beépített területen elfér.

Teljesen azonos célú a közalkalmazottak háza 37·50 m² területen. Különbség csupán, hogy külön konyhája, fürdője, pincéje van s a takaréktűzhely kazánja szolgáltatja a fűtéshez való melegvizet is.

A családi ház szintén minimális 49 m² területen nyugszik, a takarékosság és helykihasználás ötletei segítségével. Korlátozott alapmérete (7×7) mellett sikerült a ház fele nagyságát: cca 24 m²-t, nappali szobának felhasználni, mely egyben ebédlő, elfüggönyözhető csevegő- vagy zenefülkével. A kerek tornácon át az ácsorgóra jutunk, jobbra a klozet kézmosóval. Balra a konyha és kamra, előbbiből külön ki- és pincébe járó ajtóval, hol házmesterlakás is megbúvik. Az előbb említett nappaliban nyílt lépcső, beépített tálassal, felszolgálás megkönnyítésére kis ételáttoló ablakkal. Jobbra az ebédező félkörű virágerkéllyel, mély fehérre mázolt ablakkal. Emeleten a visszavonulás szobái: háló, mellette fürdő W. C.-vel, mosdóval. Egy studió elrekeszthető fülkével, esetleg alvóalkalmatossággal, vendég részére is. Ablak előtt a ház szélességében végigfutó virágos függőkertecske. A ház fűtése szintén melegvízfűtés a konyha takaréktűzhelyéből. Ez gazdaságosabb, amennyiben a konyha tűzhelyében a nap java részében mindig ég, melege ilyen módon felhasználható. Vagy lehet fűteni külön kályhákkal is. A konyha kürtője azonban mindenesetre az ácsorgón és a klozeten át legyen vezetve, hogy télidőben mindkettőt melegen tartsa. Az emeleten a kályhát az ablak elé tegyük, hogy a betóduló friss levegő rögtön átmelegedjék.

Végül fordítsunk figyelmet a kertre. Kérdés, mi jobb, ha a ház előtt fekszik vagy mögötte. Ha a ház előtt kevés a hely, nincs sok értelme. Ilyenkor érjük be házhosszat egy kis kerti földdel, szép terméskőszegéllyel, melyből kúszónövények futhatnak a falakra, fedélre is. Lombozatában jó helyet találhatnak az ingó-bingó madárfészkek, előtte pedig hely marad egynéhány ómódi, paraszti, tarka-barka virágnak. Akáclombos, miegyéb — fás úton még

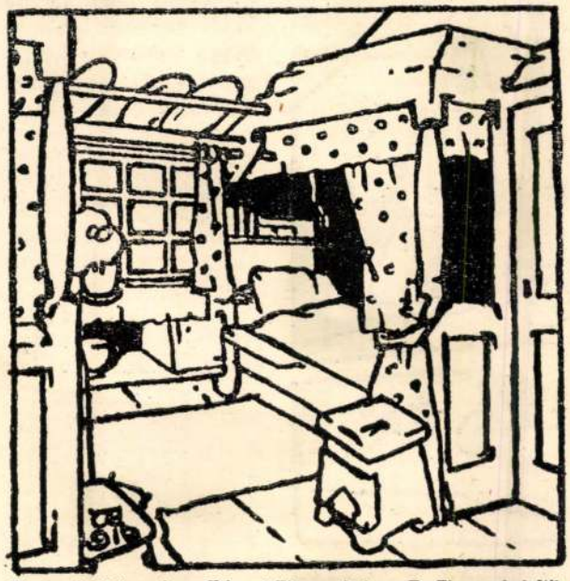

Thoroczkai Wigand Ede: Hálószoba. Eduard Thoroczkai Wigand: Schlafzimmer. E. Thoroczkai Wigand: Chambre à coucher.

kevesebbel beérhetjük. Ablak alá lóca, ajtó előtt istrázsálhat egy-két vödrös oleander, melyet télre behordunk. Kevés költséggel jár, könnyen tisztán tartható és sokkal szebb a rendesen virág nélkül hagyott, sivár előkerteknél. Ház mögött ülő kerteknek zárt sorban épült házaknál az a hátrányuk, hogy minden szemetet a lakáson keresztül kell cipelni. Részemről az elől fekvő kertet javallanám úgy, hogy a ház annak végében ülne. Így a zavartalan csönd biztosítva volna, barátságos képet nyujtana s keskenyebb utcával is beérhetnők, mely mégis széles, virágos kerti út látszatát keltené. Amit így az úton megtakarítanánk, a kert javára eshetnék. A kert virággal elegyes zöldséges-veteményes legyen. — Ha valaki jobban szereti, zöld pázsiton gyümölcsöst állíthat. Ez egyben a legszebb baromfiudvar is, benne kis libausztató és tyúkrekesz. — Házhoz vezető útját egres-, naspolya-, ribizkebokor övezze, közbe-közbe helyet engedve egynéhány egyszerű, hímes köntösű parasztvirágnak. Az ilyen hátul ülő ház a leggazdaságosabb kihasználása egy kicsiny teleknek. Kibővített lakásunk a kert, ezért ennek és a háznak közös a lelke. A gazda egyénisége szabja meg lakóhelye külsejét, épp úgy mint viselője mindennapi gunyáit. Pénz emberség, ruha tisztesség: gazdálkodjunk s ennek eredménye legyen otthonunk. Ne hitelre költekezzünk, de tisztességgel gyűjtsünk. Azt se kiálthassa a szomszéd: „Ebül gyűlt, ebül költ!“ Házunkat ölelje oly kert, melynek a mi égaljunk a szülődajkája. Ház és kert ösztönözze mindennapi életünket szebb és bensőbb életre. Oly házikókra gondolok, melyeknek fehérre meszelt falain futórózsák, délignyitó (hajnalka), lilásan nyíló bércse (clematis), vagy máriasarkantyú bontakoznak ... Kis veteményesüket határolja a kerttel szervesen összefüggő élőkerítés. Itt a sövényrózsa vagy örökzöld fagyal fehér, finomillatú virágaival. Kevés lomb is legyen, bimbóillatban úszó rózsák, liliom szűzpalástban ... pünkösdnek gyönyörű ideje nyissad meg őket nyiladozásra!

Ti pedig, kik építtek, építsetek a jövőben az embereknek házaikba életet! A szellem, mely benn lakik, a külsőre is rátüsse bélyegét. Természetes életfelfogású emberek olyan házat akarjanak maguknak, mely mentes minden hazugságtól s az állandóság követelményeinek megfelel. Egészséges, kellemes és kényelmes, tisztaság minden zugában. Ezek a házépítés alapelvei. Ezek keretében képződjék ki minden ház egyéni jellege. Így formanyelve élővé, színe igazzá lesz. Ha házunk vendéget fogad, első benyomásra természetes őszinteséget sugározzék. Hajlékunk legyen a csendes munka szentélye és ujjongó élet tanyája: otthona a komoly életnek és vidám kacagásnak.

Helyszűke miatt futtában jegyeztem most fel egyet-mást. Minderről és egyéb bokros kérdésekről beható részletességgel „Az én házam“ címen (Táltos kiadóvállalatnál) megjelenendő könyvemben leszen szó. Szó esik ott az Isten házától községházon át a különböző társadalmi rétegeket befogadó házakról is. Összefoglalása akar lenni annak, ami lelkien és nemesen szép az építőmesterségben, ma még álom ... lehet, hogy évek választják el a megvalósulástól, attól, amikor majd minden ember lelke szerint való házban lakik, a maga kertjében sétálhat s igazi templomában imádkozik.

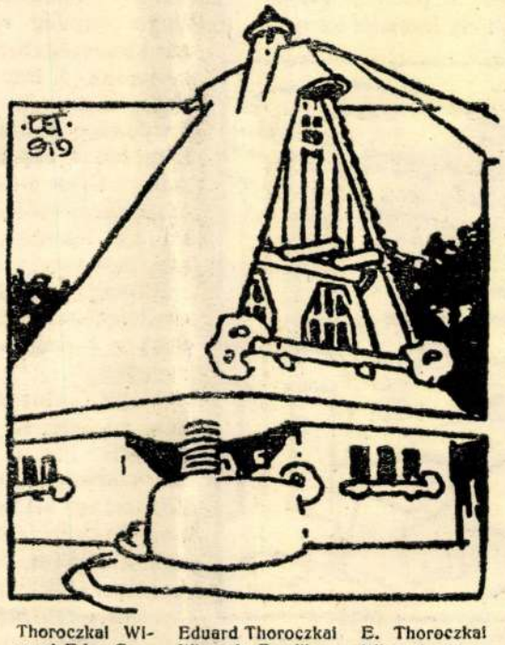

Thoroczkai Wigand Ede: Családi ház. Eduard Thoroczkai Wigand: Familienhaus. E. Thoroczkai Wigand: Maison de famille.

A MŰVÉSZETI ISKOLÁK REFORMJA NÉMETORSZÁGBAN

„Újra fel kell építeni gazdasági életünket!"

Ezzel a jelszóval lépett sorompóba az egész német nép, hogy a háborúban és belső forradalomban kimerült, elcsigázott, vérüket vesztett összes alkotó erőket újjászervezve, friss energiával megtelítve és a megtisztult, alkotni vágyó forradalmi szellem eszméitől átitatva a gazdasági és szellemi újjászületés munkájában összefogja. Különösen szembeötlő a reformkövetelések erőteljes megnyilatkozása a művészetpolitika terén, ahol kiváló szakemberek állásfoglalása a művészetre való nevelés kérdésében, de általában a jövő művészetének kialakulását illetőleg, gyökeres szakítást jelent az eddigi akadémikus felfogással.

A W. Gropius vezetése alatt álló weimari „Bauhaus" programmja világosan jelzi a művészeti nevelés reformjának útját.

A programm szerint a Bauhaus minden művészeti alkotásnak egységbe foglalására törekszik, a művészi ipari tevékenységeket, a szobrászatot, a festészetet, az iparművészetet és a mesterségeket akarja egyesíteni egy új építőművészetben. A végső, ma még távoli cél az egységes művészi alkotás, a nagy épület, amelyben nincs többé határ a monumentális és a díszítőművészet között.

Ezt az egységet a régi művészeti iskolák nem tudták elérni, hiszen a művészetet nem lehet tanítani. Az iskoláknak ismét műhelyekké kell válniok. Építészek, szobrászok, festők térjenek vissza a mesterséghez! Nincs lényegbevágó különbség művész és mesterember között; a művész a mesterember tökéletesbülése. Minden művészi cselekvésnek a mesterségszerűség kell hogy alapja legyen, innen ered az alkotó munka örök forrása.

Az ilyen elvek alapján megindult mozgalomnak egyes fázisaira vetnek világot az alábbi fejtegetések, amelyek a művészeti iskolák egységesítésének és a mesterségbeli, ipari előképzésnek vezérgondolatán épülnek fel.

A hírneves berlini Bode Vilmos egyik cikkében az akadémiáknak az iparművészeti és ipariskolákkal való összeolvasztására irányuló törekvésekkel foglalkozik. Ez ellen némelyek azzal érvelnek, hogy a tapasztalat ellene szól az ilyen összevegyítésnek: a multban a művészet és az ipar éppen szétválásuknak köszönhették virágzásukat. Ilyen állítást — mondja Bode — csakis a régebbi korok művészetének nagyon is felületes ismeretével lehet megkockáztatni.

Amint a korai középkorban a művészek általában egyszerű kézművesek voltak, akiket a napszámosokkal egy céhbe soroltak és akik ezektől csak magasabb képzettségükkel és céhbeli mester-, legény-, vagy inasmivoltukkal különböztek, úgy tudunk XIV. és XV. századbeli nagy művészekről, akik mint kézművesek kezdték. Az olasz reneszansz úttörői: Brunellesco, Ghiberti, Quercia, della Robbia, Paolo Ucello az ötvöscéhből váltak ki, éppúgy a firenzei quattrocento ifjabb nemzedéke: Verocchio, a Pallajuolik, Ghirlandajo stb., északon Schonganer és Dürer szintén mint ötvösök kezdték. Tudjuk továbbá, hogy a kőfaragóiparból egész sora került ki a legkiválóbb olasz szobrászoknak, mint Mino da Fiesole és Donatello és hogy az északi fafaragóipar olyan művészeket szült, mint Wohlgemuth és Pacher. Hasonló bizonyítékokat szolgáltatnak más mesterségek is.

Később a XVI., azután a XVII. és XVIII. században mindinkább szétválik a nagy művészet és az ipar útja. De még akkor is teljes mértékben az ipar marad a művészetek alapja az évekig tartó mesterségbeli előképzés révén, amin például Rubens és Rembrandt is átmentek. „A kezdők ezreinek, akik néhány év alatt a festészet terére özönlöttek, később csak töredékét említik művészek gyanánt, vagy ismerik művészi munkájuk után. A nagy többség nem jutott el a „szabad művészethez", de mégis tanulóéveik alatt olyan előképzettséget szereztek, hogy mint díszítőfestők, tapéta-, üveg- vagy majolikafestők, díszítőszobrászok, kőfaragók, öntők stb. megtalálták a helyüket és ott jól beváltak. Ebben semmiképpen sem láttak — mint a mai akadémikus, aki úgy érzi, hogy kénytelen az ipari mesterséghez „leereszkedni" — lealacsonyodást, „megfeneklett egzisztenciát", mert hisz ők tanulóéveik alatt is csak egyszerű iparosok voltak; maradtak tehát azok, akik voltak és később iparukkal — manapság műiparnak neveznők — teljesen megelégedettek.

A francia forradalom, a modern idő azután nagyranövelte a modern művésztípust és az akadémikusok is megtették a magukét, hogy a szakadást a nagy művészet flataljai és a művésziparosok közt mélyítsék. Ha most maguk a fiatal akadémikusok kívánják: vissza az iparhoz, a mesterségbeli előképzéshez, a művészetnek és művészi iparnak közös ala-

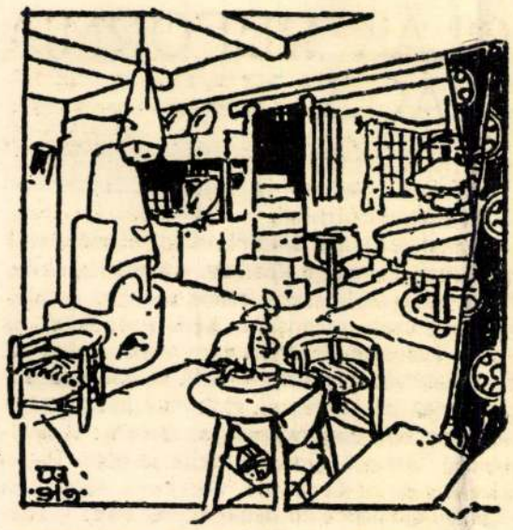

Thoroczkai Wigand Ede: Lakószobának belseje.

Eduard Thoroczkai Wigand: Inneres d. Wohnzimmers.

E. Thoroczkai Wigand: Intérieur.

pokon való felépítéséhez, ezt csak örömmel lehet üdvözölni. A harc természetesen nem lesz könnyű, mert az ellenfelek nem csupán az akadémiai tanárok zöme, hanem nagyon sokan a legvadabb expresszionisták közül is, mihelyt ezek jutnak uralomra. Nem is sejti a mi forradalmi szellemű ifjúságunk, hol rejlik rá nézve a veszély, ha azt hiszi, hogy politikai tevékenységében nem lehet eléggé radikális. A legutóbbi forradalmak — vezetőik hangzatos kijelentései dacára — a gyári munkás győzelme a kézműves fölött, a gépek diadala a kézügyesség és művészet fölött, a szellemi leigázása a tisztán mechanikai munka által. Éppen művészetnek és művészi iparnak kell együtt elsősorban a harcot végigküzdenie a német népnek a komoly, elmélyedő munkához és a rajta érzett örömhöz való visszatérítése érdekében. Ebben a küzdelemben a művészetre nagy szerep vár: az eredmény attól függ, vajjon újból áttörjük-e magunkat a komolysághoz, az alapos tudáshoz, a szorgalomhoz, a belső elmélyedéshez... Az időknek, amikor a művész a divatos „szalonhőst", vagy éppenséggel a társaság bohócát játszotta, remélhetőleg egyszersmindenkorra vége.

Az ipari művészetnek a népből kell erednie és a néphez szólnia; a művészet legyen ismét egyszerű és szerény, ismét olcsó, hogy újból helye lehessen az egyszerű emberek házában, míg most pénzfejedelmek és pöffeszkedők palotáiban, kiállításokon és műkereskedésekben terpeszkedik csupán. Erre való törekvésükben művészeinknek ismét az iparral kell összeforrniok és együttműködniök: komoly erőgyűjtés, fájdalmas lemondás és nehéz munka — mind olyan tulajdonságok, amiket a mai művészet nem ismer — juttatják majd a művészeket — nem egyik napról a másikra, de idővel — művészi képességekhez, a képzelet szabad szárnyalásához és eszményi magassághoz. Így a művészek hozzásegíthetnek a nyers anyagiasság és erőszakos kapitalizmus leküzdéséhez."

* * *

A német művészeti iskolák tanulói is állást foglaltak ebben a kérdésben. Számos iskola kiküldöttei Drezdában kongresszusra gyültek össze és kimondották, hogy a művészeti iskolák mai szervezete többé-kevésbbé elavult, nem felel meg a mai kor követelményeinek. Ezen rögtön segíteni kell, miért is kívánják:

1. az egész művészeti nevelésügy reformját;

2. az egységes iskolát (az összes ipari és iparművészeti iskolák, akadémiák és építészeti iskolák összevonását egységes művészeti műhelyekké). Ez az iskola legyen összefoglalója minden művésziparosnak egy ipari vállalattá egy kézműipari telep (manufaktura) formájában. Ez maga után vonja a mester-, legény- és inasviszony keletkezését.

Az itt leszögezett elvek alapján kidolgozott részletes programm megokolja az egyes pontokba foglalt követeléseket. Kifejti, hogy a régi bürokratikus rendszernek, amely az egyéni szabadságot elnyomja, ma már nincs helye. Ez a rendszer szabadon gondolkozó és dolgozó emberek helyett másológépeket nevelt.

Az egységes műhelyiskola követelése ugyanabból a gondolatból indul ki, amit a weimari „Bauhaus" is kifejezésre juttat. Mindenki, aki művészi iparra vagy úgynevezett nagyművészetre hivatottságot érez, előbb egy neki megfelelő mesterséget tanuljon meg. Az így felkészülteket bocsátják azután egy vagy több legényévük alatt közös munkára és a mesterektől kapott megbízások kivitelére. Már pusztán azzal, hogy bizonyos időn át kézművesmunkát kell végezniök, elejét veszik a dilettantizmusnak és giccselésnek. Akinek valóban van tehetsége, legényévei után a mesterműtermekben szabadon fejlődhetik. Az egésznek középpontja az építészet, amelyhez az iparművészet egyes ágai szorosan fűződnek. Csakis ilyen együttes munkálkodásból születhetnek ismét egységes és bevégzett művek.

Ezen az úton a rajztanítók is inkább mint eddig, képesekké válnak arra a feladatra, hogy a népet a művészet megértésére neveljék. Rajztanítókra van szükség, akik maguk is tehetségesek és a művészet úttörő apostolai akarnak lenni.

A művészeti nevelés reformja az államnak is nagy érdeke.

Az iparművészet az a terület, amelyen a külföld uralhat bennünket. A szalonművészet után a legközelebbi 50—100 éven belül aligha érdeklődnek. És akkor azoknak, akik csak

rámás képet festenek, csak mellszobrokat és aktokat mintáznak, nagyon rossz sorsuk lesz. A művészektől a jövőben mindinkább alkalmazott művészetet kívánnak. Attól sem kell félni, hogy az iparművészetet az egységes iskola akademizálja, mert az akadémikus művészetnek nagyon csekély kelendősége lesz.

* * *

Köln városának képviselete is emlékiratban foglalkozik a művészeti oktatás reformjának kérdésével. A kölni iparművészeti iskola mai oktatási rendszerének alapos bírálata után megállapítja az emlékirat, hogy az iskola távolról sem az, aminek lennie kell. A tulajdonképpeni szakbeli oktatás mindinkább háttérbe szorul a kisegítő- és melléktárgyak oktatása mögött. A reform alapelvét ez az emlékirat is abban jelöli meg, hogy a tanítás egész menetének, úgy mint régebben, ismét a kézművesség alapján kell felépülnie. Az intézet célja legyen: szakbeli továbbképzése az ipari továbbképző iskolákból kikerült olyan mesterlegényeknek, akik további művészeti irányú kiképzésre kellő képességgel bírnak. Ez a cél szabja meg az intézet szervezésénél követendő irányelveket, amelyek lényegükben ugyanazok, mint a fentebb közöltek. Az oktatás alsó fokon az ipari továbbképző iskolákban, középfokon az iparművészeti iskolában, felső fokon pedig a művészeti akadémián folyik. A két első mai elnevezése helyett az emlékirat a „Kölner Werkstätten für angewandte Kunst" elnevezést javasolja, míg az akadémia, mint főiskola megszervezését egyelőre csak célul tűzi ki, amelynek jellege olyképpen alakulna ki, hogy korlátozott számú mesterműtermek létesülnének és pedig 1—2 külön a festészet és szobrászat, egy az építészet és külön egy az ötvösművesség számára. Az alapgondolat itt is: festészet és szobrászat szorosan összefügg az építészettel.

* * *

A sok kiváló szakember által különféle szempontból tárgyalt témának elemző és összefoglaló megvilágítását találjuk meg dr. Fritz Hoebernek (Frankfurt a/M.) nagy tudással megírt, mélyen szántó gondolatokkal és leszűrődött életismerettel teli cikkében. Érdemes volna ezt a cikket a maga teljességében leközölni, de helyszűke miatt kénytelenek vagyunk megelégedni azzal, hogy eszmemenetét és az igazság erejével ható megállapításait ismertetjük.

Fejtegetéseinek kiindulópontja, hogy a művészetben a leglényegesebbet, az érzések kifejezését, sohasem tanulhatta el egyik ember a másiktól. Az, amire egyik művész a másikat megtaníthatja, voltaképpen a technikai módszer. Az eszmei művészet azonban része egy nagyobb szociológiai egésznek és ez: az élet a maga különféle reális megnyilatkozásaiban. Ebben az értelemben a nagy tömeg számára a művészeti oktatás újjászervezése ma már nemzetgazdasági szükségességgé vált.

A reformtörekvések kezdetét Hoeber 1907-re vezeti vissza, amikor Scheffler Károly foglalkozott behatóbban a kérdéssel. Nagyobb méreteket öltött a mozgalom a háború alatt; 1917-ben kialakult az eszme: a szabadművészeti akadémiáknak az iparművészeti isko-

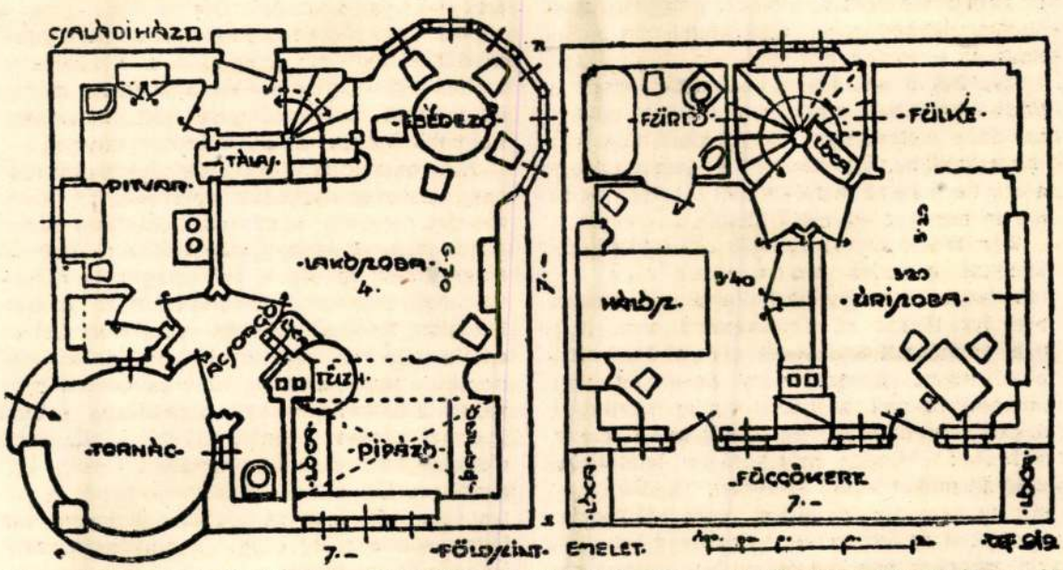

Thoroczkai Wigand Ede: Családi ház. Eduard Thoroczkai Wigand: Familienhaus. E. Thoroczkai Wigand: Maison de famille.

lákkal való összekapcsolása. Kiváló előharcosa ennek a törekvésnek a müncheni iparművészeti iskola vezetője, Riemerschmid Richárd, aki az anyagokon és szerszámokon és ezeknek architektónikus alkalmazásán alapuló oktatástól reméli az újjászületését minden művészetek immár veszendőbe ment összetartozóságnak.

Fischer Theodor (München) és Schuhmacher Fritz (Homburg) az építészet sokoldalú, főképpen szociális és nemzetgazdasági feladataira alapítják az oktatás reformját, amelynek végső célja az utóbbinak zseniális terve szerint; „a művészeti alkotás főiskolájának" megteremtése.

A művészettechnikai iskolák, az akadémiáktól lefelé az egyszerű ipari szakiskolákig, ma mint a képzőművészeti és technikai alkotó erők szétforgácsolásának valóságos szimbolumai állanak egymás mellett. Egyedül az iparművészeti iskolák azok, amelyeknél a modern művészetpedagógia reformtörekvései termékeny talajra bukkantak. A Behrens, Kreis, Poelzig vezetése alatt álló iparművészeti iskolák az architektónikus alapelvet tették minden kötött és szabadművészeti alkotás középpontjává. Bámulatos lendületet mutat ez a törekvés a weimari Henry Van de Velde működése nyomán, akinek hatalmas egyéni befolyása alatt fejlődve a weimari iparművészet a maga befejezett kultúrájával Keletázsia, a gótikus középkor, a XVIII. század legszebb műremekei mellett is megállja a helyét. Méltón zárják be e mesterek sorát Riemerschmid, Eberhardt Hugo és Bruno Paul nevei. Különös elismerés illeti a wieni iparművészeti iskolát, amelynek módszeres berendezése mintaképül szolgálhat hasonló intézményeknek.

Ezekből a sokoldalúan kiépített iparművészeti iskolákból, amelyek a modern ipari és szociális élet minden benyomását fölszívták szervezetükbe, alakulhat ki a „szabad és alkalmazott művészet főiskolájának" mindent egyesítő ideálja.

A művészi alkotásra való előkészítés első feladata erőteljes konstruktív érzés felkeltése és megszilárdítása a növendékekben. Az ifjakat rá kell vezetni arra, hogy nem természeti jelenségek szolgai ábrázolása a lényeges, hanem ilyen természet utáni tanulmányoknak átolvasztása új kifejeződésekké a műalkotásokon. Erről írja Riemerschmid: „Minden műalkotáson feláldozhak való formákat a mű kedvéért. Ellenben a mű követelményét a természeti forma valóságáért feláldozni, a művészet rovására megy. Sőt odáig kell menni és meg kell vallani, hogy egyes esetekben lehet a természeti formán erőszakot tenni, azt elhanyagolni, mégis értékes mű jön létre. De megfordítva, hogy egy műalkotáson a formatörvényeken tegyen valaki erőszakot és hanyagolja el azokat, az lehetetlen."

Az ilyen alapon történő előkészítés után következhetik a tanulóanyag elosztása az egyes szakosztályokra. Minthogy a növendékek az alkotás sokféle más útját már idejekorán felismerték, a jövőben csak azok lépnek a festészet és plasztika osztályaiba, vagy mesterműtermekbe, akik a rajztudáson kívül valami bensőt, lélekből eredőt, valóban szabadművészit tudnak produkálni. A mesterműtermekben nem egyéni oktatás folyik, hanem — a művészet nagy korszakainak példájára — mester és tanítvány együtt dolgoznak állami vagy községi közérdekű megbízásokon.

Az egyes fakultásoknak, a festő-, plasztikai, iparművészeti, építészeti, város- és műszaki építési osztályoknak egymással való kapcsolódásából jön létre a szabad és kötött művészeteknek kölcsönös, mindkét félre egészséges egymásrahatása. Ami a részleteket illeti: műtermeket és kísérleti műhelyeket, technikai oktató- és kísérleti intézeteket kell berendezni, ahol a természettudományi, ábrázoló és matematikai segédtárgyakat lehetőleg összevontan kell tanítani, figyelve arra, hogy ezek a studiumok nem mint önálló tudományok, hanem mint a művészeti egésznek alárendelt kisegítő tárgyak szolgálják a célt.

Az építészeti osztály főfeladata: a ház a maga összes gyakorlati és művészeti vonatkozásaival és elemeivel. Az építőmérnöki feladatok megoldásánál a legegyszerűbb szerkezeti formákat is át kell itatni esztétikai érzéssel és szociális felelősséggel. Ez a szociális felelősség a vezérelv a közel jövő legsürgősebb feladatainak, a város- és kislakásépítés végrehajtásánál, amely munka kifejezetten szervezőtehetséggel bíró, legnagyobb mértékben aktív erőket követel.

A hivatásos művészképzés mellett nem szabad alábecsülni a dilettantizmus jelentőségét egy nép művészeti kultúrájára nézve. Amint a zene legjobb megértői a műkedvelő muzsikusok, úgy azok, akik maguk is rajzolnak, mélyebb művészi érdekkel nézik a kiállításokat, bírálnak meg és vásárolnak helyes érzékkel jó műtárgyakat. Helyes látásra kell nevelni a népet, a városokban mindenfelé nyilvános rajztermeket kell berendezni, azután gyermekművészeti tanfolyamokat, kézügyesítő oktatást szervezni stb. Azonban kerülni kell a műkedvelők és a hivatásos művészek együttes oktatását. A dilettantizmusnak igenis van létjogosultsága, de csakis a művészeti szakiskolák falain kívül.

* * *

tavaszán a lipcsei vásár intézőségének felajánlotta közreműködését, a Messe vezetősége azzal a rideg válasszal utasította vissza a Werkbund ajánlatát, hogy anyagi eszközeit tisztán kereskedelmi és ipari célokra akarja fordítani, esztétikai szempontok érvényesítésére a Messe vezetősége nem vállalkozik, mert ez hivatásán kívül esik. Pedig csak nagyon korlátolt látóhatárral bíró ember nem ismerheti el annak igazságát, hogy ipari vállalatainknak szoros kapcsolatot kell keresniök a művészettel, ha végképpen kiküszöbölni akarják a raktárainkban még mindig terpeszkedő ízléstelen és tökéletlen árúkat. Csak vérbeli művészember eszelhet ki olyan formai megoldásokat, amelyek egyaránt elégítik ki a finomabb ízlésű vevő esztétikai igényeit és amellett kiválóak a célszerűségi igények szempontjából is. Éppen a lipcsei vásár, a németországi ipari termelésnek legnagyobbszabású bemutatója lenne hivatott a Werkbund-elvek alkalmazásával szemléltetően és meggyőzően hatni a közvetítő kereskedelemre. Pedig mit látunk. A lipcsei Messe sokféle kiadványai annyira művészietlenek és silányak, hogy nagyon kedvezőtlen képet adnának a német nyomdaiparról és grafikáról, hacsak ezekről a kiadványokról alkotnánk meg véleményünket.

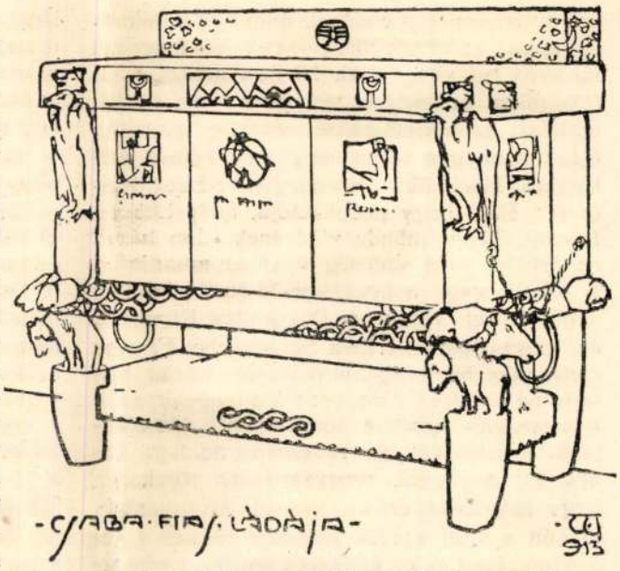

Thoroczkay Wigand Ede: Díszláda.

E. Thoroczkai Wigand: Prunktruhe.

E. Thoroczkai Wigand: Meuble en bois sculpté.

MŰVÉSZET — KENYÉRÉRT. A bécsi közvélemény heteken át nagy izgalommal tárgyalta az osztrák államtanácsnak azt az elhatározását, hogy a fenyegető éhinség elhárítása céljából a bécsi műkincsek egy részét eladja. Két milliárdra volt szüksége az osztrák kormánynak, hogy a következő évnegyedre a legszükségesebb élelmiszereket külföldön megvásárolhassa. „Megnyugtatásul" kijelentette a kormány, hogy a múzeumok és nyilvános gyűjtemények műkincseihez semmiképpen sem akar hozzányúlni, csupán azokról a műtárgyakról van szó, amelyek a volt uralkodóház palotáiban, kastélyaiban vannak felhalmozva és a nyilvánosság számára amúgy sem voltak hozzáférhetők. A bécsi sajtóban, művészek, műbarátok és régiségkereskedők egyesületeiben, úgyszintén a bécsi városházán energikusan tiltakoztak a tervbe vett eladás ellen, ami azonban nem vezetett eredményre. Most azonban a kormány mégis kénytelen volt lemondani tervéről, mert az ántánt jóvátételi bizottsága tiltakozott a műkincsek eladása ellen. Így a külföld prédaéhes gyűjtői elestek a zsíros falatoktól. Jellemző változása az időknek! A háborúban aranyat adtak vasért, most művészetet ajánlanak föl — kenyérért.

MŰVÉSZIES KARÁCSONYFADÍSZEK. Ilyenek is vannak már. Egy bécsi tervezőművésznek, Peche Dagobertnek játékos kedvéből születtek, könnyű, kedves és lengő apróságok: egy-egy karácsonyfadísz, mely a hajdani idők szeretetteljes, meleg karácsonyi idilljeire emlékeztet. Bundás pásztorok, Krisztusnak gyapjas báránykái, kis jászollámpák, pásztorkürt, páva, fenyőfácska, szalmatetejű kunyhó — Betlehemnek egész idilli világa nemezpapirból, egy kis szövetből, üvegből, aranyfüstből, mintha csak meg akarta volna mutatni a művész, hogyan lehet a karácsonyfára hazugságok helyett a mesélő képzelet stilizált figuráit felakasztani. Mert harminc-negyven év óta, mióta a betlehemi nagyipar a műhó-utánzatok, a jégcsapimitációk, a vattaszentek és aszbesztlámpák, az aranyos gyertyák és a vallásos giccsek egész lomtárát kényszeríti rá még a jobbízlésűek karácsonyfáira is, mintha eltünt volna a régiek türelmes szeretete is, mellyel egykor az ádventi napokban a karácsonyfát díszítgették. Most egy művész megmutatta, hogy ezt is lehet, csak egy olló kell hozzá, egy kevés kézügyesség és egy kis papiros meg festék, a többi annak a naiv hitnek a dolga, mely el tud merülni maga is a jászol és a Megváltó környezetébe akkor, mikor a gyermekeknek örömet és szépséget akar teremteni.

ÉGETETT TÉGLA ÉPÜLETEK. A német építészet figyelme egyre jobban reáterelődik az építkezésnek régi szép anyagára: a piros téglára. Kivált a német Hanzavárosokban, ott ahol a középkor óta állnak ez anyag-

nak monumentális emlékei, mint egy hatalmas építészeti kolorista-törekvésnek vasfegyelmű hirdetői, ott virágzanak fel újra amaz architektónikus szépségek, melyek a sima, égetett téglafal színárnyalataiba vannak szorítva. Csak nemrégen jelent meg egy német építésznek, Muchnak: „Norddeutsche Backsteingotik“ című nagy publikációja, mely Lübeck, Danzig, Tangermünde vidékének ódon házait az örökké friss szépség jegyében mutatja be. S mintha csak a középkor biztató példájára szóló felelet volna, a Dekorative Kunst ez évi augusztusi füzetében Schumacher Frigyes építésznek hamburgi pirostéglás házait mutatja be, amelyek e nagyszerű anyagnak színkontrasztjait teszik a homlokzati hatás alapjává. A jeles építész tudatosan mintegy ennek az anyagnak reneszanszára törekszik, hogy újra kellő értéke szerint érvényesítse, miután a mult század második felében teljesen beletévedtek az építészek ennek az anyagnak formalizmusába. A technika tökéletesedése nem a művészetet szolgálta ez időtájt, hanem a tiszta mérnöki formalizmust, a nagyság, a szín tökéletes, exaktpontosságú egybevágására törekedtek. Abból a célból, hogy például egy síkon belül teljesen azonos színárnyalatú téglákat rakhassanak, ötszörhatszor is osztályozták a kiégetett téglát. A technikai tökéletességet a végsőkig hajszolták, — így elsikkadt a tégla szépsége, a véletlen játéka, a természetes színkülönbségek összemosódása. Ma persze a tökéletességnek e mechanikus érvényesülését jóval kevesebbre becsülik az építészek és hogy mik az égetett téglából adódó kolorisztikus előnyök, azt a hamburgi építésznek huszonnyolc háza mutatja legmeggyőzőbben. Nem az egyes tégladarabok, hanem az egész síkok érvényesülnek ezeken, tudatosan és mégis naivul. Olykor a piros téglát faragott kövekkel, ibolyakéken reflektálódó színekkel variálja Schumacher, melyet kivált keretekül alkalmaz a nagy piros színfoltok erőteljes összefogására. Igen jól érti a plasztikai díszek elhelyezését is oly pontokon, melyeken erőteljesebb hangsúlyra van szükség. Mindent összevéve, e nemes, szép anyagnak valóságos „újraértékelése“ ez az építészeti folyamat, mely hihetőleg a mi fővárosi piszkosszürke tónusú utcáinknak is színt és frisseséget fog adni, mire e divat hullámai hozzánk eljutnak.

KIÁLLÍTÁSOK

AZ IPARMŰVÉSZETI KARÁCSONYI VÁSÁRÁT a Társulat ez idén nem rendezheti a szokott helyen, az Iparművészeti Múzeumban, mert annak nagycsarnokát a proletárdiktatura alatt rekvirált műtárgyak foglalják el, amelyek jogos tulajdonosaiknak való visszaadása már folyamatban van, de újév előtt alig bonyolítható le egészen. Ezért a Társulat a belvárosi reáliskola (Reáltanoda-utca 7) nagy tornatermét — melyet az iskolák szénszünete miatt most nem használnak — kérte a kiállítás céljára a főváros tanügyi hatóságától, mely azt készséggel át is engedte. A karácsonyi vásár december hó 6-án nyílik meg és tart újév napjáig bezárólag. Megtekinthető naponként 9—4-ig. A társulat tagjai ezidei tagsági jegyük felmutatása mellett ingyen látogathatják a vásárt; nem tagok 1 korona belépti díjat fizetnek. Az anyagok beszerzésével járó nagy nehézségek ellenére a kiállítók sok igen figyelemreméltó és ünnepi ajándékoknak kiválóan alkalmas munkát küldtek be. Amidőn olvasóink figyelmét iparművészeink karácsonyi vásárára felhívjuk, arra kérjük őket, hogy buzdítsák ismerőseiket a vásár megtekintésére és az ott kapható szép és maradandó becsű tárgyak megvételére.

MAGYAR IPARMŰVÉSZEK MŰTERME ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSA ÉS VÁSÁRA. Iparművészeinknek réges-régóta hangoztatott kívánsága az, hogy saját maguk tervezte és készítette munkáik számára oly állandó hajlékuk legyen, hol munkáikat minden időbeli megkötöttség nélkül a publikum elé vihetik. Ezen óhajuk szolgálatára most a nemzeti múzeummal szemben levő új kőpalotában egy ha nem is nagy, de ízlésesen berendezett helyiségben teret kaptak. A Magyar Iparművészek Műtermében mintegy harminc iparművész és iparművésznő ötvös, textil, keramiai, bőr, fa, fém, grafikai és irásművészeti, selyembatik, gyöngy stb. különböző technikákkal készült kiállított munkáinak, valamint a karácsonyi vásárra készült alkalmi tárgyaknak meglehetős nagy száma szinte elfelejteti azt a nehéz küzdelmet, melyet jelenleg iparművészeinknek az anyagok beszerzéseért folytatniok kell. A folyton felfrissített anyagot nyujtó kiállítás és vásár IV., Mehmed szultán-út 51. sz. a. hétköznaponként 9—4-ig tekinthető meg.

MŰKERESKEDŐK A FRANKFURTI VÁSÁRON. A M. m. Frankfurt az utóbbi években egyik jelentékeny központjává fejlődött a mű- és régiségkereskedésnek. Ez az üzletág most nagyértékű műtárgyakból álló reprezentatív kiállítással vesz részt a frankfurti vásáron. A múzeumszerűleg elrendezett pompás anyag, amelyben a XIV—XVIII. századbeli német fa- és kőszobrászat, reneszansz és barok bútorművesség, a XVI. századbeli grafika remekei mellett az ifjú német művé-

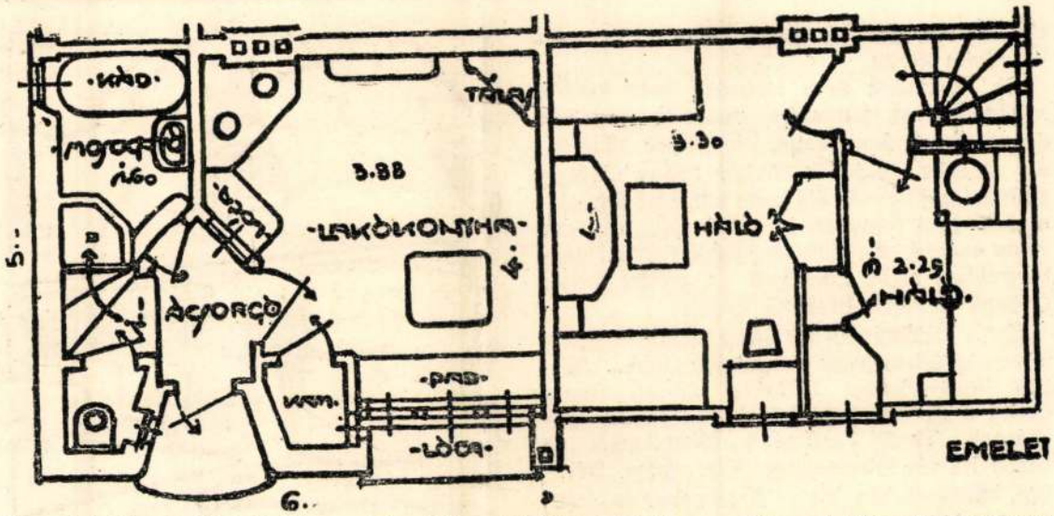

Thoroczkai Wigand Ede: Munkásember háza. — Eduard Thoroczkai Wigand: Arbeiterwohnung. — E. Thoroczkai Wigand: Maison d'ouvrier.

aránylag nagy a száma azoknak, ahol az eredetet nem lehet letagadni. Ilyképpen a Corvin-kódexeket, amelyekből dr. Weinberger Vilmos, az osztrákok hivatalos Corvina-tudósa szerint negyvenegy van Bécsben, valamint a több száz kötetből álló Zsámboky-könyvtárt, feltétlenül vissza kell kapnunk.

Nem javultak az állapotok akkor, amikor Rudolf császár került a magyar trónra. E zavaros fejű ember szenvedélyes gyűjtő volt. Magyarországból továbbra is külföldre került minden felkutatható antikvitás. A különbözet csak az volt, hogy Bécs helyét Prága foglalta el.

Rudolf ügynökökkel utaztatta be az országot, akik egyfelől pénzért zsarolták a főurakat az uralkodó háborúira, másfelől elszedték családi műkincseiket. Ecsedi Báthory István országbíró, töméntelen műkincs ura, az ország egyik leggazdagabb embere, Rudolf régi híve, valóságos betege lett a gondolatnak, hogy a császár ki akarja őt vagyonából forgatni. A legkörmönfontabb intézkedésekkel igyekezett ezt elkerülni.

Oka is volt az aggodalomra, mert aki önként nem adta oda vagyontárgyait, annak vagyonát elkobozták, sőt az illető örülhetett, ha koldusbottal bár, de ép bőrrel menekült a szipolyozó karokból. E rendszeres vagyonelkobzások mellett még enyhén tűnnek fel a gyűjtő császárnak egyes konkrét műtárgymegszerzései. Így Zrinyi Miklóstól, a költőtől, egy értékes pajzsot, az említett Báthory István örököseitől Szent László koronáját szerezte meg, valamint vágyakozott a nagyváradi királyszobrok után is. Mindenesetre kár, hogy ezt nem kapta meg, — a váradiak ugyanis hallani sem akartak védőszentjeik elszállításáról — mert végre is a török áldozatául estek. Kölcsönösen sok mindent ajándékoztak egymásnak Rudolf és Báthory Zsigmond, aki megittasodott a Habsburgokkal való összeköttetésétől. Végül Prágába költözött és otthagyta a Báthoryak műkincseinek utolsó maradékát. Bocskay István, aki életének utolsó rövid, de annál ragyogóbb szakaszát leszámítva, németpárti volt, sok mindent ajándékozott a császárnak. Mikor azonban a magyarság élére állt és vitézül forgatta meg fegyverét a császárral szemben, méltóságosan is, humorosan is, saját arcképét küldte Mátyás főherceg útján az uralkodónak.

— Bár inkább elevenen küldhetném ezt a Bocskayt! Sóhajtotta Mátyás főherceg, amikor továbbította az ajándékot.

A bécsi kincstár őrzi Bocskay Istvánnak azt a koronáját is, amelyet a török császár nyujtatott át neki 1605-ben a rákosi mezőn egyéb fejedelmi jelvények kíséretében. Az összes jelenlévők magyar királyként ünnepelték ez alkalommal a fejedelmet, ő azonban oda nyilatkozott, hogy a koronát csak mint ajándékot fogadja el. Bécsben mindazonáltal nagy volt a riadalom és amikor Bocskay 1606-ban meghalt, ideges sietséggel megtettek mindent, hogy a korona a császárvárosba kerüljön. Bocskay világosan intézkedett végrendeletében, hogy koronája az ország tárházában őriztessék. Thurzó Györgynek azonban sikerült befolyásolnia a homonnai Drugeth-családot, Bocskay örököseit, akik kiszolgáltatták a nádornak e kincset, melyet ünnepélyes formák között helyeztek el a bécsi kincstárban.

Minthogy Magyarországnak sohasem létesült olyan tárháza, amilyenre Bocskay gondolt, lehetne érveket sorakoztatni amellett, hogy a bécsi kincstár tulajdonképpen közös tárháza a képzeleti összbirodalomnak. Ám most, amikor felosztásra kerül az összbiro-

Codex Aureust is, amely végre Spanyolországba került.

De Ferdinánd nem elégedett meg kiadós zsákmányával. Hadvezérei tovább fosztogatták az országot. Ami templomi kincsre akadtak, azt Bécsbe küldették. Mikor Fráter György politikai gyilkosság áldozata lett, a legnagyobb mohósággal foglalták le műkincseit, amelyek Anna császárné gyűjteményébe kerültek. Habsburgokhoz méltó hála volt ez, amiért Fráter György kezükre játszotta Erdélyt.

Ezt a Ferdinándot tekintik a tulajdonképpeni udvari gyűjtemények megalapítójának. 1564-ben bekövetkezett halálával három részre oszlik a gyűjtemény, fiainak (II.) Miksa császárnak, Tiroli Ferdinánd főhercegnek és Stajer Károly főhercegnek örökrészére. Bécsben, Innsbruckban, illetve Ambrasban és Grazban kezdték meg ezek a gyűjtemények önálló életüket, amig azután századok folyamán ismét egy helyen, Bécsben egyesültek.

Az örökösök között Tiroli Ferdinánd főhercegtől, a híres ambrasi gyűjtemény megalapítójától nem tagadhatjuk meg rokonszenvünket. Ám ha nem is fosztogatott úgy, mint apja, a szépszerével hozzákerült magyar tárgyak a mostani likvidációnál mégis csak Magyarországot kell hogy illessék. Ő hozzá került II. Lajos művészi vértezete, Zrinyi Miklósnak, a szigetvári hősnek sisakja, Thury Györgynek, a palotai hősnek kardja, II. Lajosnak és Báthory István lengyel királynak fegyverzete.

Bátyja, (II.) Miksa császár és király már apja módjára dolgozott. Embereinek Bécsbe kellett szállítani mindazt, amihez hozzájutottak. Neki sikerült megszereznie Mátyásnak és Beatrixnak azt a két ismeretes domorművű arcképét, amelyeket állítólag Benedette da Majano készített.

Ferdinánd, Miksa és Rudolf idejében még egy csendes magyar tragédia zajlott le a császárvárosban. Ez Zsámboky Jánosnak, a kiváló magyar polihisztornak, orvosnak és történetírónak élete folyása. Zsámboky minden pénzét könyvtára gyarapítására fordította. Sikerült is megszereznie számos kódexet, amely Vitéz Jánosé, avagy Mátyás királyé volt. A Corvinához hasonló könyvtár gyűlt össze ennél a magyar embernél, amelyet, amikor nyugalomba akart vonulni, Rudolfnak ajánlott fel megvételre. 530 kódexet ajánlott fel megvételre a császárnak háromezer arany dinárért. Az udvar nagyon is tudta, mit kap. Maga Blotius Hugó, az udvari könyvtárosságban Zsámboky utóda, úgy nyilatkozott, hogy a bécsi könyvtár, ha Zsámboky János kéziratai is hozzákerülnek, a francia király könyvtárát felülmulandja és a vatikánival lesz egyenlő.

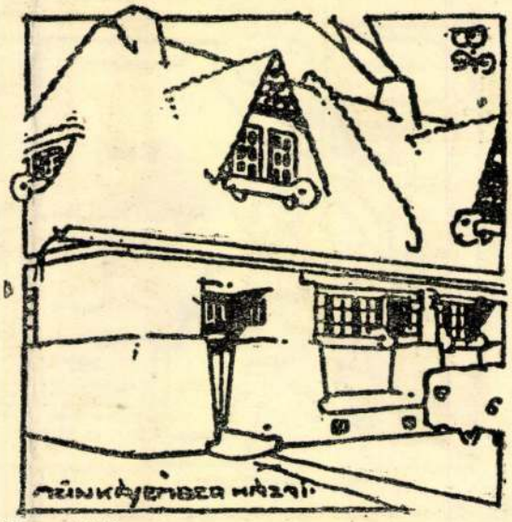

Thoroczkai Wigand Ede: Munkásember háza. Eduard Thoroczkai Wigand: Arbeiterhäuser. E. Thoroczkai Wigand: Maison d'ouvrier.

E könyvtárkincset át is vette az udvar, ellenben a vételárat nem fizette meg, úgy hogy Zsámboky anyagi gondok s a méltatlan bánásmód keserűsége között halt meg. Örökösei sem kapták meg a pénzt, Rudolf ellenben még Zsámboky numizmatikai gyűjteményére is rátette a kezét.

Mátyás király és Zsámboky János könyvtára abból a szempontból is érdekel bennünket, hogy míg minden egyéb tárgynál az osztrákok nagy sikerrel tüntettek el minden az eredet jelzőt, addig ez aránylag kevésbbé sikerült a könyveknél. Itt is óriási számban vannak példák, amelyeknél nem tudnók kimutatni a tőlünk való származást, egyéb műtárgyakkal szemben azonban még mindig

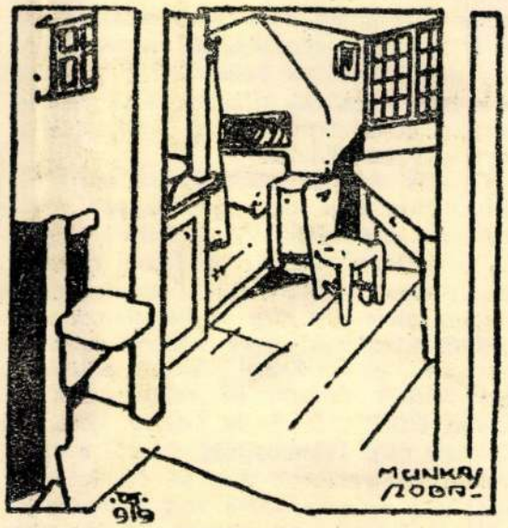

Thoroczkai Wigand Ede: Munkásember háza. Eduard Thoroczkai Wigand: Arbeiterwohnung. E. Thoroczkai Wigand: Maison d'ouvrier.

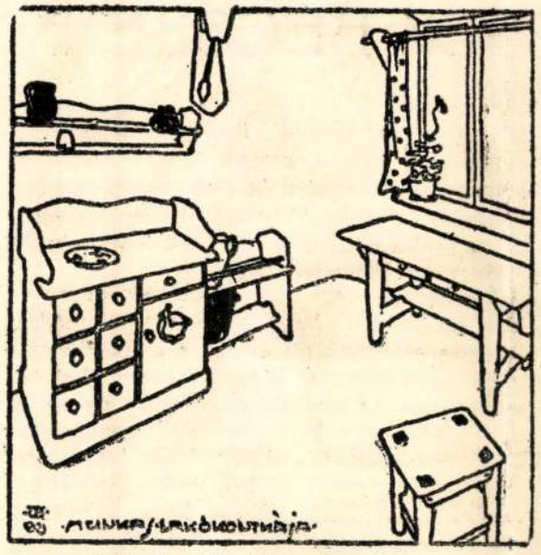

Thoroczkai Wigand Ede: Munkásember háza. Eduard Thoroczkai Wigand: Arbeiterwohnung. E. Thoroczkai Wigand: Maison d'ouvrier.

a másik táborban volt. Miksa folytatta apja kincstárának gyarapítását, a cseh-magyar Jagellók pedig prédálták Mátyás kincseit. A magyar királyi kincsek első pusztulását Ulászlónak Corvin Jánossal való vetélkedése vonta maga után. Ám együtt volt még a híres könyvtár. Ulászló energiája azonban lassankénti felmondta a szolgálatot a cseh és német tudós urakkal szemben, akik egy kis emlékért szívesen hízelegtek a királynak. Nem javult a helyzet akkor sem, amikor II. Lajos foglalta el a magyar trónt. A német humanisták között oly nagyra tartott Cuspinianus, Celtes

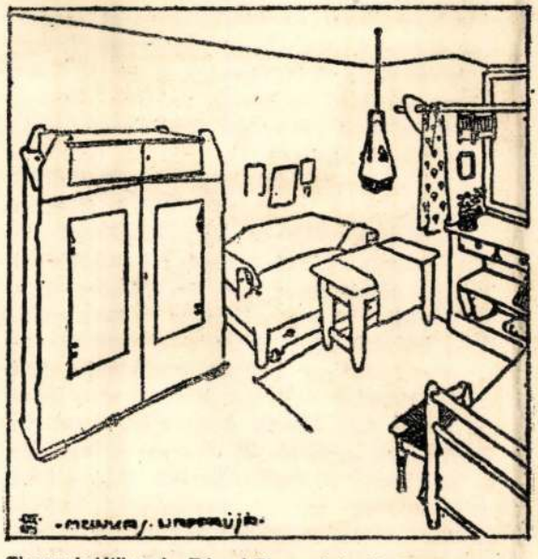

Thoroczkai Wigand Ede: Munkásember háza. Eduard Thoroczkai Wigand: Arbeiterwohnung. E. Thoroczkai Wigand: Maison d'ouvrier.

és Brasicsanus egyre-másra vitték el a Corvin-kódexeket Budáról. Ezek aztán Bécsbe kerültek, ahol Fáber János bécsi püspök már pénzáldozatoktól sem riadt vissza, hogy megszerezze őket. Azért mondom, hogy nem riadt vissza, mert az említett gyűjtők ingyen jutottak ahhoz, amiért Mátyás annyi pénzt, a magyarság pedig annyi munkát fizetett.

Miksa császár értette a módját, hogy magához vonja híveinek kulturális kincseit. A bécsi udvari könyvtár 1495-ben történt alapításáról mai napig fennen hirdeti egy emléktábla, hogy a császár Corvin Mátyás király könyvtárának nagy részéből alkotta e kiváló intézményt. De Miksa nemcsak könyvekre vetett súlyt, hanem Mátyás királyra vonatkozó minden egyéb emlékre is. Megszerezte Mátyás kardját és pajzsát, amelyek ma is láthatók Bécsben. Gyűjtésének szolgálatába állította hírhedt házassági politikáját is, amelynek a Habsburg-házzal való örökösnek látszott kapcsolatunkat köszönhettük. Tudvalevő, hogy unokái Mária és Ferdinánd összeházasodtak Ulászló gyermekeivel Lajossal és Annával. Csakhamar úgy esett a dolog, hogy a tőlünk elment magyarországi Jagelló Anna, Ferdinánd király és császár felesége, ha hozott is valamit, végre is újból elvitte, sőt kincseinknek legnagyobb exportálójává vált.

Amikor ugyanis a mohácsi veszedelemről értesült, ami kincset csak felpakolni tudott, hajókon Pozsonyba szállíttatta. Pozsony várának magyar őrzői azonban eleintén szembehelyezkedtek a királynéval s csak az ország koronás királyának akarták kiadni a kincseket. Ilyenül azonban végre is elismerték Ferdinándot, aki csakhamar kiegyezett hugával. A testvérek barátságosan megosztozkodtak Magyarország kincsén, amelynek leltára — fájdalmas olvasmány nekünk — ránk maradt. Káprázfató mennyisége az arany és ezüst műtárgyaknak!

És vajjon mi volt ez az egyezség? Semmi más, mint hogy a nekik tetsző holmit a testvérek megtartották maguknak, az oroszlánrészt ellenben Ferdinánd az osztrák valuta megjavítására fordította. Rendkívül jellemzi Ferdinándot, hogy magyar királyságának még legelején sem gondolt egy percig sem az ország javára és alkotmányára. Mikor 1527-ben bevonult Budára, még a koronáztatása előtti napokban is Magyarország megkárosításán törte fejét, úgy intézkedvén, hogy a kincsek küldessenek az ausztriai pénzügyi kamarához, amely tördeltesse ki belőlük a drágaköveket, olvasztassa meg őket és veressen belőlük pénzt.

Ami Mária királynéhoz került, azt vitte magával Németalföldre, többek között a híres

MAGYAR MŰKINCSEK BÉCSBEN*

Írta: DR. SIKLÓSSY LÁSZLÓ

A világtörténelmi események legnevezetesebb eredménye: az osztrák-magyar monarchia likvidálása. A Habsburgok évszázados politikájának nem sikerült egységessé kovácsolnia ezt az egykor oly hatalmas birodalmat, amely szétrobban hatalmas darabokra és apró morzsákra. Országok formálódnak át és intézmények oszlanak részekre. Így természetes, hogy azok a nagyméretű intézmények, amelyeket az összmonarchia gondolata s a birodalom összes népeinek áldozatkészsége hozott létre, osztozkodás tárgyai kell hogy legyenek. Megszűnt a közösség, szétosztásra kerül a közös vagyon.

Azok közé az intézmények közé, amelyek felett megkondult a lélekharang, tartoznak a bécsi cs. és kir. udvari gyűjtemények. A falakat már erősen döngetik. Döngetik jellemző szívós munkájukkal a csehek, akik már hosszú évek óta megfelelőképpen elhelyezkedtek az ottani hivatalokban és saját érdekeik érvényesítése körül máris legelől járnak. Hangosabb szavuak az olaszok, akik február első napjaiban valóságos hadikészültséggel jelentek meg az udvari képtárban és márólholnapra hatvanegynehány képet elszállítottak. Döngetik a szerényebb ukránok is és döngetni szeretnők mi is, szerény és szegény magyarok.

Mert csodálatos, hogy mi, akik évszázadokat töltöttünk el közjogi sérelmek hangoztatásában, jogoknak papirosbástyával való megvédésében, mintha csak hallgatólag beleegyeztünk volna abba, hogy a Habsburgok országunkat kincse színe-javától megfosztották. Vajjon nem lett volna-e természetes és meg nem akadályozható dolog egy magyar tudományos intézet alapítása Bécsben az ott levő magyar műkincsek és egyéb kulturális emlékek tanulmányozására? De ilyenre nem gondolt egy kormány sem s a bécsi magyar emlékeknek még csak számbavehető magyar irodalma sincs. Csak itt-ott találunk egy-egy össze nem függő mozaik-szemet.

Félő, hogy ez a hanyagságunk most megbosszulja magát. De nézzük, miről is van szó? Szaladjunk végig a kérdés történelmi részén. Hazánk már az Árpádok korában kincses ország hírében állt. Nemes ércekben bővelkedett a többi országokhoz viszonyítva s a bányák termékeit szorgalmasan dolgozták fel hazai és külföldi ötvösök. Királyaink amatőrök voltak a maguk módja szerint s templomok, amelyeket ők s az ország nagyjai emeltek, kincstáraikban az ötvösműveknek, drága ruháknak, még drágább könyveknek jelentékeny mennyiségét őrizték.

Ám hamar megindult a kincsek exportálása nyugat felé. Az Árpádok magyar módra bőséges ajándékozók voltak s e tulajdonságukat örökölték a magyarországi Anjouk is, akiknek udvarában növekedett ugyan a gazdagság, de sajnos nem volt maradandó. Zsigmond király és császár, Nagy Lajos veje már örökön pénzszűkében volt, úgy hogy rákényszerült, hogy tehetős bécsi polgároknál zálogosítsa el kincseit. Vejével, Alberttel pedig már megjelenik a Habsburg-család a magyar trónon.

Azt a huzavonát, amely Habsburg V. László idejében a magyar trón körül kavargott, keservesen megsínylette az ország kincse, amely ekkor indult először szétszóródásnak. Minthogy régi időben királyi háztartás és államháztartás nem volt elválasztva, alig hihető, hogy V. László kincstárából, amelyben benn kellett lennie az Árpád-, Anjou- és Luxemburg-ház kincsének is, valami maradt volna Mátyás királyunkra.

Mátyásnak mindent újra kellett megteremtenie. Úgy is tett. A legkiválóbb építészek építették újra a királyi palotát, amelynek termeit freskók, faliszőnyegek és képek ékesítették. Kiváló szoborművek az udvaron és bent a palotában, az ötvösművészet tenger kincse a polcokon s a legcsodásabban illuszt rált könyvek a könyvtárban, a híres Corvinában. Amikor meghalt, valóban királyi prédáért indultak versenyre fejedelmek, tudósok, kalmárok egyaránt.

Tudvalevő, hogy Mátyás idejében két uralkodó versenyzett egymással Közép-Európa hegemóniáiáért. Mátyás és Habsburgi III. Frigyes német császár. Mind a kettő kiváló politikus volt és nagy amatőr. Mindegyik a maga módja szerint. Frigyes fukarsággal, Mátyás bőkezűséggel. Nem is lehetett összemérni egymással a két uralkodó művészeti kincseit. Mátyásé volt a babér. A sors szatírája mégis úgy akarta, hogy a bécsi udvari gyűjtemények kezdetét III. Frigyestől számítsák és hogy e gyűjtemények első kiváló tápláló forrása Mátyás gazdagsága legyen.

Mátyást méltatlan utódok követték a trónon, ellenben fölöttébb kiváló ember lett Bécs urává I. Miksa császár személyében. Mátyás szellemi örökösének szokás őt nevezni. Sajnos,

* Ez a cikk még március havában íródott. *A szerk.*

Magyar Iparművészet
1919.

Wigand Ede, ép. MDK

"Az én falum" Eszményi rekonstrukció.
/Mintalap/.

355. Építészeti tervrajzok, vizfestmények.
357. Attila sátoros palotájának rekonstrukciója, eszményi keretben./Székely népépitési motivumokból.

Mücs.-OMKT.1921. Tavaszi kiáll. Kat. 18.1.

Wigand Ede

Neuesamer epilesz
1921 tav. Erdk. 353, 355, 357

Fejérvári prépostság látképe

TV. 108.

Wigand Ede MDK

"Az én falum" eszményi rekonstrukció,

Épitészeti tervrajzok, vizf.

Attila sátorpalotájának rekonstrukciója, eszményi keretben

Műcsarnok 1921 tavaszi kiállitás

M.D.K.

Wigand Ede

A tavaszi nagy tárlaton a Mücsarnokban kiállitott 443 kép és szobor között, az épitészmüvészeti részen szerepel müve.

Az ezt követő 27. számban /juli. 3-9./ a 27. oldalon 12-es számmal a müvész fényképe Toroczkay Wigand Ede néven.

Képek, szobrok - festők, szobrászok c.
Szinházi Élet. Bp. 1921. juni. 26.- juli. 2.
X. évf. 26. sz. 23. l.

Thoroczkai-Wigand Ede építész és
iparmüvész

Pesti Hirlap. 1921. aug. 12. 3

Kürthy György: Vaszary Jánosnál

lásd Wigand Ede
alatt is. Ugy, itt helyes

(Torockai Wigand Ede)

könyve

( ) Erdély keresztes hagyományai. Bp. 1921?

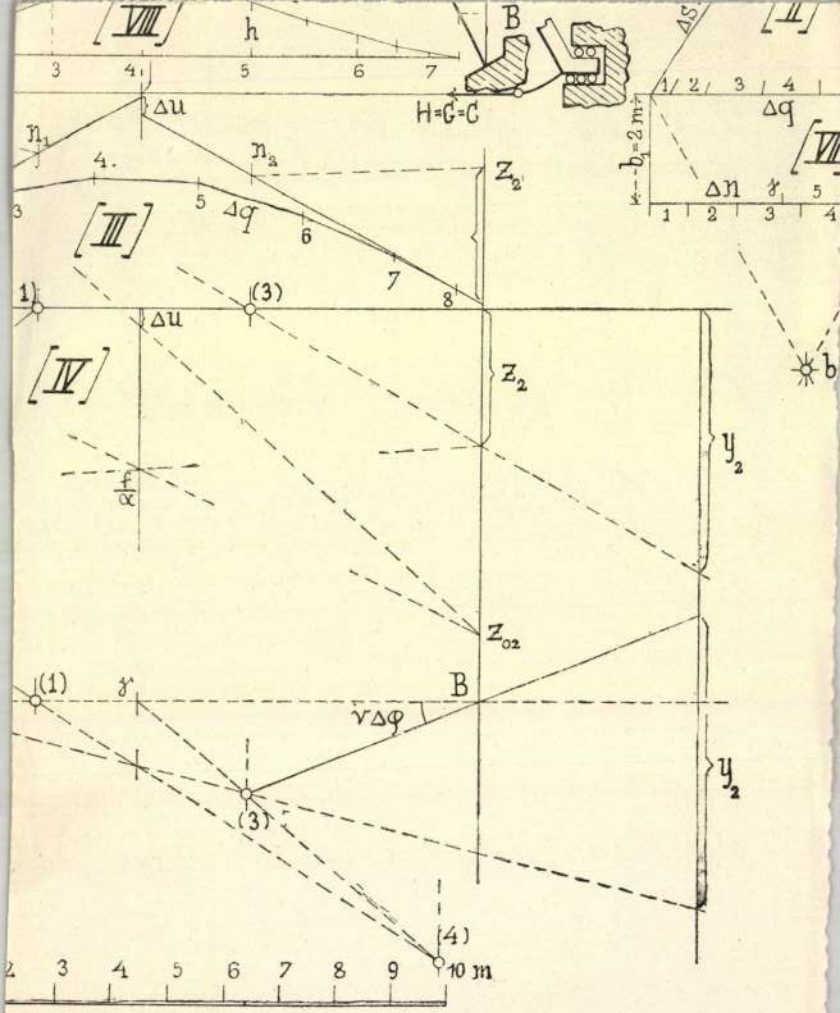

[VIII]
h
3
4
5
6
7
B
H=G=C
ΔS
[II]
1
2
3
4
Δq
b₁=2 m
[VII]
Δn
γ
5
1
2
3
4
b
Δu
n₁
n₂
4.
Z₂
3
5
Δq
6
7
8
[III]
1)
(3)
Δu
[IV]
Z₂
y₂
f/α
Z₀₂
(1)
γ
B
νΔφ
y₂
(3)
(4)
2
3
4
5
6
7
8
9
10 m

<Toroczkai Wigand Ede>

<> Hogyan építsünk
a Balaton partján
Bpest, 1921. 8r. 38 l.

Pohár faragott díszű kókuszdió, aranyo
zott ezüst foglalatban, füllel. Mag. 9·4
m. Német, XVII. század.

Ipolyi-gyűjteményből.

Ősi kiállítás 1930, Ipolyi 159. szám

Gerevich: PA, 260 l.

M.D. K.

Wiegand Ede, építész

„európai nívóju művészete magasan emelkedik ki még a leg-tekintségesebb alkotások körül is" a kücsarnokban rendezett tavaszi építészeti térlaton ... írja Komor János.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1921. XLII. évf.

Jun. 27. sz. 1-2. old.

TOROCZKAI-WIGAND EDE

HOGYAN ÉPÍTSÜNK A BALATON PARTJÁN?

A TÁLTOS KIADÁSA, BUDAPEST, 1921.

Ez az írás kétféle kiadásban jelent meg: egyszerű fatartalmú papiroson és finom csontpapiroson. Az utóbbiból 50 példányt a művész a kezevonásával látott el és sajátkezűleg számozott meg.

„Genius loci."

z a kérdés: hogyan építsünk a Balaton partján? Józan egyszerűséggel, gazdaságosan, mindenekfelett magyarul. Kapjunk észbe: magyarul! Tudunk-e még magyarul építeni Istentől is elhajított rögünkön? Azon, melynek áldozati tüze hevíté avar, hún-magyar őseink lelkét s dárdások, istrázsák, porkolábok állottak pogányvárak sátorosfallal süvegelt lomha sáncain, gerezdbe rótt boronák ős vigyázó tornyain. Ott fönn várakoztak, míg a nap nyugvóra tért s mikor a csillagok alálöttek, kürt- vagy bihalszarú-tülökszóval üdvözlő danát fujtak tiszteletükre. Őrköszöntők pedig e virrasztó kakasénekkel ébreszték az aluvókat: „Hajnal vagyon, szép piros hajnal; hajnal vagyon . . ." Ma a róna méla csöndjét andalgó tárogató helyett Ahasvérus bolygó batyusának sípja hasogatja s utódainak kezére kerültek nemcsak a nemesi kúriák, de irodalmunk jórésze is. Jött a kelet nyugatot csinálni ízlésben, tehát építésben is és megmételyezte ősi építőművészetünket. Nem oda Buda! Az építészet anyaművészet lévén, gyökereinek a hazai talaj legmélyéről kell életerőt szivni. Különösen annak televényéből. A rög élő szelleme a nép lelke. Alkotásai mindig szervesen nőttek ki földjéből. Arra a vidékre gondolok, melynek szivós talaját alig tudta megtámadni az álműveltség. Nálunk az ide-

genből hozott magot vetik el a mi jó, buta, zsíros anyarögünkbe. Az így felsarjadzott idegenség ellenkezik lelkünkkel. Álművészek, tévelygők bécsi vágású házakra búzakalászos koszorúkat biggyesztgettek s cirkalmuk végtelen kerengésébe nemcsak önmaguk, de jámbor nézőik is beleszédültek. Majd jött „magyar" virágnak az oroszlánfog — Taraxacum — s ha kellett, minden lelkifurdalás nélkül akár százszoros nagyságban . . . pávaszemet, mézesbábos szivet, mi egyéb tücsköt-bogarat zavartak össze. Így ment ez mindenben. A tévelygők a francia — Dufey stb. — bútorvázainak mintájára varrták a bőrsziront és sallangot. A könyvdíszítés pedig a legegyügyűbb szemérmetlenséggel az angol „Studio"-ból másolópapiroson át rajzolódott. Falimustrák az igaz, mezőkövesdi hímzések után indultak, de nem a nép lelkéből fakadt mustrák után, hanem vargabetűt csinálva, csehföldi pántlikákkal keveredtek össze s a Nagymező-utca biliárdzöld falától a székelyföldi kultúrházig tévedtek. Építészek, akik féligmeddig megsejték a magyar ég levegőjének rezgését, hullámzását, libegő vonalakkal torzíták el a jámbor téglát. Áldás a vasútra, iparra és kereskedelemre, de kiegyenlítő hatásával megöli népi építészetünk jellegét. Korlátlan száguldozását emberi szellem indította és vezeti, mért válnék hatása, semmi szellemet sem becsülve gépiessé. A gondolkodó észnek e téren erősebben kellene kormányoznia, hogy ne rontson többet, mint amennyit épít. Magyarán mondva, állomásházait építse az illető vidék jellegében, szokásos építkezésében. Ne mételyezze meg a színes kis falucskákat szürke, sivár, lélek nélkül ásitozó állomásaival, őrházaival. Lásd akár a balatoni vasutat. Sajnos, ennek furcsa állomásházai és közeli kisvárosaink új gyarló építése mételyezi meg itteni falvainkat. Mohó kultúránk hullatott ugyan egynéhány morzsát, kis virágmagot az úgynevezett művelt Nyugaton megtömött zsákjaiból, de nem volt ideje talajvizsgálatra. Így burjánná fajultak külföldi palántái. Ha ezeket kigyomláltuk, akkor öntözhetjük megmaradt virágainkat.

KÖVESKÁLI BORPINCE

Ilyen körutazással érhettem csak a Balaton partjára. Itt is tekintetbe kell vennünk vidékünk jellegét, természeti viszonyait, talaját s a rendelkezésünkre álló anyagot, valamint az építkezés hagyományos voltát, pl. a keszthelyi hegyek, Badacsony, Köveskál, Füred, Csopak, Balatonalmádi lejtős partokon álló borpincés házait, különösen a Chepelyek füredhegyi udvarházát, Szegedi Róza és Kisfaludy Sándor badacsonyi portáját. Mindenikben sajátos helyi levegőt érzünk: a vidék építkezésének bélyegét. De fészekrakás tanulságáért a Balatontól távolabb eső helyekre is elzarándokolhatunk, pl. a zalai Göcsejbe, a szegekre: Barabás-, Kustán-, Rózsaszegre, Csonkahegyhátra, Milejegyházra, Szilvágyra stb.

Mielőtt részletesebben foglalkoznánk a balatonvidéki hajlékokkal, röptében tekintsük meg a magyar parasztházat, melynek a családi otthonra nézve alapvetőnek kell lennie, mely az építészet népdala s mindenkor szervesen sarjad a rögből. Ezért maradt élő, eleven, küszöbtől a gerincig s a tájjal szoros kapcsolatban. Mindegyikének az az élet nyomja bélyegét arculatára, melyet éppen szolgál, s ha e házikók látszólag azonosak, mégis el-eltérnek, fajuk azonos, de másmás az egyéniségük. Hogy pedig rögből fakadjon a ház, azaz magyarul építsük föl, ahhoz lelkünket az anyaföldbe kell fúrnunk. Ezt pedig csak az hatolhatja át, ami hozzáidomul. Ez a szent rög adja a magyar virág illatát. A magyar paraszthász — értve az Alföld, Dunántúl, Erdély, Mezőkövesd stb. hajlékait — időrendbeli fejlődését helyszűkében csak fontosabb mozzanataiban ismertethetjük. A magyarság hajlékaihoz a búvárlatot abban az időben kezdjük, mikor még mozgó állapotban volt, legeltető nomád őseinknél. Az első alakja az enyhely, melyből később a cserény lett. Így tudja Herman Ottó is, ki megmutatta, hogy természetbúvár módjára kell követnünk a fejlődést. Az enyhely védte a pásztort a naptól, széltől s óvta a bográcsalatt lappangó tűz csendes égését. Ez a nomád pásztor hajlékának legősibb alakja. A cserényben a tűzhely a legfontosabb s több oldalról védett,

BORPINCÉS HÁZ BALATONALMÁDIN

BALATONVIDÉKI „KÜOSZLOPOS“ GÁDOROS HÁZ

SOMOGYI HÁZ

ebből alakult a már tetővel is óvott, lakóhelyül szolgáló konyha. Itt-ott kitekintőt vághattak a fonott falba, hogy a lábasjószágot szemügyre kaphassák, igyen alakult a magyarság háza. Ebből láthatjuk, hogy a ház legfőbb alkotója a tűzhely, mely bármily ősi alakban mutatkozzék, a mivelődés első fészkét jelenti. Ezt különösen a magyar embernek, ki korán alapít magának háztűzhelyet. No meg őseink tűzimádók is lévén, a féltve óvott örökség szent lángja lobog benne. A földmivelést üző magyar már kutyólegény korában igyekszik házas-tüzes emberré lenni. A „háztűzhely" szó népünknél egyértelmű az otthon fogalmával. A tűzhely, mint láttuk, a ház szentsége volt s ma is annak kell lennie. Azt akarnám, hogy a jövőben is meglegyen ez az ereje. Körüle csoportosult a régi jó időkben a családi élet, ezért kell, hogy jelképe szilárd maradjon. Főleg kis családi házakban a tűzhely legyen a tervezés gócpontja. A magyarság háza általában maig is az udvar hosszában fut, során a pitar, szoba, éléstár. A széles, terpeszkedő alacsony falakon ül a tető ágaskodó szarvazata, gerincén károgó, elől és főleg udvarfelől a szélesebben kiugró „eszterhéj alja", szomszéd felé pedig csak olyan széles, amennyit a „csepegő" megkiván. Eszterhéj alatt gyakran tornác fut, mely olykor az utca felé a szegeleten is átnyúl. Találunk ámbitusos, lábastornácú házakat stb. Mindez a vidék éghajlati viszonyai szerint váltakozik. Az igen régi jobbágy-, zsellér-, zsoldos- és parasztházaknak szerre — sorra, utcára — nem volt ablakszeme — hacsak afféle éléstár nem rúgott arra ki —, hanem az udvarra, kertre nézett, hogy ne lássa őket a számadó ispán, mert jobbágy-, robotmunkára, igába fogta az udvar dölyfös, zsarnok főurának. A szoba teteje pallótól a mestergerendáig egy ölnyi, 1 m 89 cm. A fejlődési menetet követné az épitkezések sorja. Legtörzsökösebb magyar hajlékaink váza mereglyék közé fonott fűzfavesszőből készült; szegeletek, husángok támaszták. A munka kalákába ment, mulatságnak vették. Rakásra hordották a jóféle ragadós sarat, pelyvával — szalmahulladékkal — elegyítve, jól megtaposták, simiták,

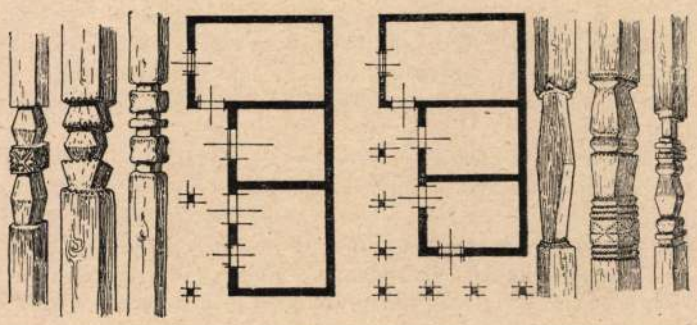

GÖCSEJI EGYSZERŰ HÁZAK ALAPRAJZAI S PITOROSZLOPAI

mire megszikkadt, a jó gazdasszony afféle sikárfűből — Andropogon Isch. — készült meszelőjével lemeszelte. E módtól az átmenet a patics — favázas — építés. A ház szegeletén ablak-, ajtókeret ácsolt gerendákból készült, közeit hasított husángokkal töltötték ki s pelyvával tiprott sárral tapasztották meg. Ezt követé a vályogból vert falú ház, a deszka és talicska kortársa s egyik legeredetibb s legkedvesebb építési módunk volt, mely ma takarékosságot sugalmazhatna. Ezt a magyar „fecskerakás"-nak mondja, t. i. a füsti fecske, mely a nádfedeles kunyhók régi hűségese, ott ficserékel s a figyelmes pásztorember nagy lelki gyönyörűséggel szemléli kis madárbarátjának családi életét. De még a földmíves parasztnak is legmeghittebb barátja a fecske, melynek fészkét utánozza építkezési módjában. E kis jószág nyiltöblű fészkét jól meggyúrt sárgolyóbisokból tapasztja meg, közbe-közbe egy-egy fűszálat szőve, alkotmányát megszilárditja. Az emberek is ezenmód hordják össze a jó sarat, meghányva polyvával, törekkel vegyítve s jól megtaposva — olykor a lovat is rászabadítva — ez a legősibb építőanyag. A villások felkapkodják a sarat — akár a füsti fecske cseppnyi csőrével — s rakva rakják a falat, néha hézag szerint igazítva s mikor

már fallá növekszik, villával, gereblyével „megfésülik", közbe abbamarad, hogy megülepedhessék, szikkadjon. Végül kivágják ablakát, ajtaját, ellátják kerettel, félfával, szemöldökfával s finoman tiprott pelyvasárral megsikárolják, megtapasztják a falazatot.

Eleddig a derékszögű alaprajzú építkezésről szólottunk, volt azonban köralakú is, mely a sövényfonás természetes módjából könnyebben is folyt, mint a szegeletekre való kötés; ezt egynehány évszázaddal meg is előzte. Ezen ősi tipus a történelemelőttről szakadhatott ránk. Az erdélyi Jádvölgyében, Remecén még láttam ilyen ősi módon épült kunyhót. Fala sövényvesszejével fonott, fedele szalma hiányával hegyi füvekből magasra süvegelve, melyet faoszlopok tartottak. A köralakú épitkezés pusztáinkon is honos. Alföldön pedig ilyenformák a tapasztott, szabadonálló kenyérsütők, kukoricagórék, sövénykasos tyúkrekeszek. Mindezek a vesszőfonásos köralakú építkezés hagyományai s ennek egyik leghatalmasabb emlékét gondolom a Kúnság túrkevei járásában fekvő Ecseg pusztának régi eredetű kettős kún „hamvas" kenyérsütő alkalmatosságában. Benne két-két üstnek szolgáló külön „katlan", melyben a pásztorság étele fő. Falazata azonban már nem sevényfonatos váz, hanem pelyvával, törekkel elegyest jól taposott sárfalazás. Kún, parabolaforma kupolája van, mely boglyát, kazalt utánoz süvegével. Íme, ez a magyar köralaprajzú s kupolás épitkezés, melynek tanulmányozásáért nem kell idegenbe kalandoznunk.

Itt az időrendbeli továbbfejlődést helyszűke miatt megszakitom és folytatom a bocskoros, vagy hétszilvafás kurtanemes ámbitusos lábasházával, vagy portának is nevezett kúriájával. Sajnálattal tapasztalom, hogy utolsó maradványai tünedeznek s más egyéb régi emlékeinkkel elvesznek. Ezek az épületek oszlopos, ékes tornáccal alakultak s a hozzávezető lépcsőn, valamint könyöklős, udvarló tornácain, mellvédkorlátjain, ablakain, erkélyein régi derék kovácsolt vasművű ékes rácsozat diszelgett. Fedelük mansard — mely

PITORTALPAS PARASZTPORTA MILEJEGYHÁZÁN, GÖCSEJBEN

1660 óta őrzi építője nevét —, szélesebb értelemben orom- vagy padlásszobát is jelent. Tornác fölött a vértelek — orom —, ez német származék, kéményestől szakadt ide. — A vértelekre pedig a magyar régebben a levágott ellenség fejét tűzte ki rúdon az oromba vágott padlásablakán keresztül. — Ma legtöbb esetben a nem mindig jogos címer cifritja, mikor is az üres heraldikai jelek az ősi magyar betegségről, a nagyzás hóbortjáról beszélnek csak. Az évszám megörökítése is újabbkori. Régen az áldomásnál lefogták a legfiatalabb suhancot s jól elverték, hogy el ne felejtse az építkezés esztendejét. Ezzel csak amúgy futtában vázoltuk a magyar népies építkezés sorrendjét.

Most pedig nézzük a Balatontól egy kakasásitásnyira fekvő szomszédos Göcsej vidékét. Vizsgáljuk a ház „ülei"-t, helyét. Ezen találjuk az „egyvégbe" épült egyszerű, egyenes házat, vagy a „kukoritott"-at, mely derékszögben, sarkalatra épült. Van „három oldalra rakott" s végül a „kerített" hajlék, mely gazdasági épületeivel körülfogja az udvart. Az egyhelyiségű ház legősibb fedele a lapostető, mely lejtősen ült. Következett a kontyos fedél. Ez olcsóbb a nyeregfedélnél — mi német származék, nekünk csak csúpos és sátoros idomunk volt —. Ha a fedélidomot négy szegeletén fel a gerincig legömbölyitették, úgy, hogy nem metsző élű, hanem tompa volt, akkor „farazott"-nak nevezték a Balaton mellékén. Az efajta födésű padlás sötét volt. Ebből fejlődött az „üstökös, vagy csonka kontyos tető". Itt a ház „szerre", utcára néző tűzfalát – ormát – meghosszabbitották. Ez szintén vályoggal tapasztott sövényfonás volt, mit az eső mindjárt kikezdett, tehát az üstök kiugrása védte az örökös javitástól. Ezen nyomott, téglányalakú ormocskákon tág helye volt a díszítésnek, mikor már a vesszőfonás helyébe faragott, fűrészelt, festett deszkafal került az üstök vértelkére. A dísz főleg kivágott szív, tulipán, stb., itt-ott Nagyboldogasszony festett képe. Legkedveltebb, ha a szívből fölfelé tulipán s abból kereszt fakad. Ha oszlopsor tartja a házfedelet, alatta hosszú, keskeny folyosó. Ez pitar,

GÖCSEJI ÜSTÖKÖS, VAGY CSONKA-KONTYOS TETŐ

gádor, gang, ámbitus, oszlopostornác fejes hengeroszlopokkal, vidékek szerint máskép nevezve. Balaton mellékén a régi házak között találni olyanokat is, hol az utca virágbokrétával ékeskedő oromzata alatt is kőoszlopok állanak. Ez, meg a lábas, vagy boltíves tornácú, már végkép elomladoznak s már csak egy kurta, egyenesszemöldökű, vagy boltíves kis tornác marad. Kert csak ott van, hol bő a hely. Ebben a szigligetiek nagyon szűkölködnek, igyen kénytelenek az udvart körülépíteni. Ez Göcsejben is található. Tudósaink tévesen szláv eredetűnek minősítik az ilyent, ők azonban régi időktől védekezésből keritkeznek pl. lopás ellen, bár a balatoni ember ilyen építést nem szeret, mert a lakóházzal, az istállóval kapcsolatba kerül, s ha még pajta s miegyéb más is kell, alig marad hely a szekérfordulóra. Kerítések: „hasovány", hegyesvégű deszkából, melyet tövisfonás koronáz. Van „kőkert" is, ez falazott kerítés. Továbbá egyszerű galy-, deszka-, léc- és nádkerítés. Gyenesdiáson láttam még a kerítés karóira húzott lókoponyákat, „hogy a szem meg ne verje a termést". A sövényléces, hosszú, egyszárnyú kapu végén kis kerék, hogy könnyebben járjon és ne süllyedjen. Udvarokon magas virágállványok, „hogy a tikok ki ne vágják", továbbá van „kástu", magtár, hidas és tikól, ágasfák a kócsögöknek, „sopár"-lugas, stb.

A legősibb s egyúttal legérdekesebb göcseji községek: Kustán-, Milejegyház-, Pálfi- és Rózsásszeg. Itt régidőkben az összes házakat s favárakat „boronyából" — ágaitól megtakarított szálfából —, szegeleteiken keresztbe rakva építették. Fedelük egyszerű szalmazsupolás, minden cifraság nélkül, lefarazottan. Ha a kötőgerenda fölött csak egy kis tűzfal, vagyis oromdeszkázás volt, ezt „csonkaollú"-nak hítták, talán állú, aljú akar ez lenni. Ha üstöke alatt sövényfonatos az orom, akkor ágasfa került középre, melynek talpát a ház előtt földbe eresztették, felülről pedig ráilleszkedett a szelemen, ezen meg a szarvazat nyugodott, egyes szarufáival a sárgerendába támaszkodva. Faormos házakon a Balaton mellékén

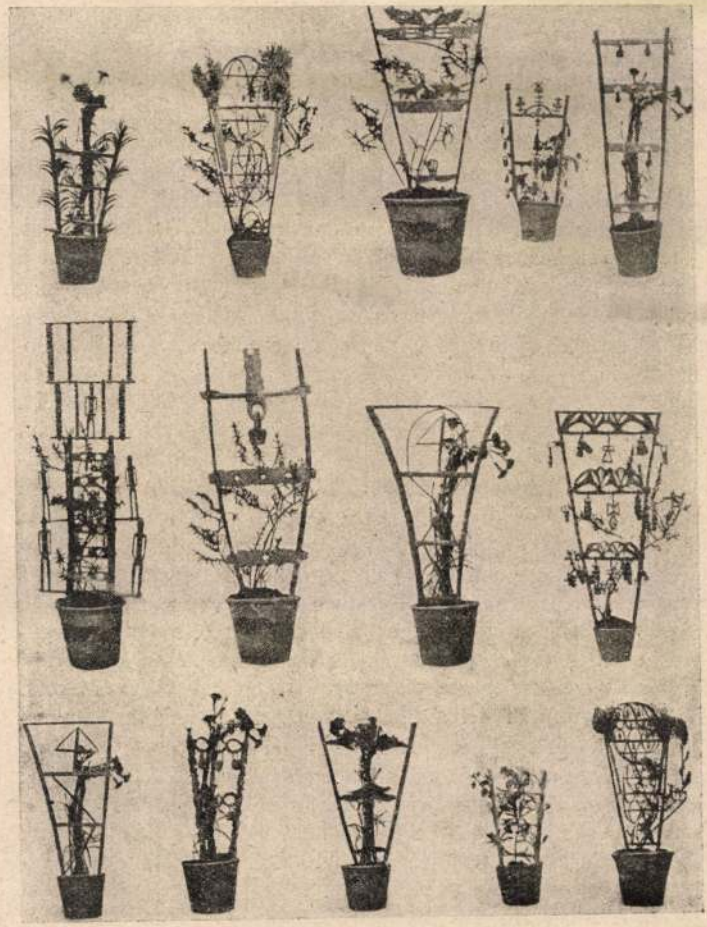

BALATONMENTI VIRÁGLAJTORKÁK

gyakori a napsugarakként össze- meg szétfutó deszka- vagy lécszegezés. Csúcs alatt kikandikál egy-két lécosztásos ablakszem, melyen a napfény a padlásba szűrődik. Egyesek szerint e lécezés a régi sövényfonás módjának emlékét őrizné meg. Nádas- s csupfedelű házaknál az oromfal fedőanyagának visszaszorító szegélydeszkáit sárkány-, veréb vagy beszegődeszkának nevezik. Ezeket szélükön, főkép alul, kicifrázzák, a tetőcsúcson és felül „tetőcifrákat", árbocdeszkát, nyeregfát, tetejefát szegeznek. Mindezeken gazdag az alakítás. Itt is a már említett szív található, melyből tulipánrózsa, ebből meg kereszt emelkedik ki. Szószólója, mikép kellene minden szívben a gyengédségnek s a szeretetnek lakoznia. A balatonmenti legrégibb házak kétosztásúak voltak. „Füstös" a konyha, mely azt jelenti, hogy nyitott, „kutyás" a tűzhely. A konyhába kettőstáblájú ajtó nyílik, alsó részét beteszik, hogy a tikok ne lábatlankodjanak, felső részét pedig kinyitják, hogy a füstöt kieresszék. Kőoszlopos gádor van elől, ezt gyakran agyagból tapasztják. Van faoszlopos is. A garádos, kétoszlopon nyugvó pitarból az előbb említett szelenceajtón nyitunk a füstösbe. Vele szemben rendesen mélyedés van ágyalva s ott lógnak a színes tányérok: iratos, madaras, rózsás, tulipános, stb., de ez németes tempó, a magyar egyszerűbben s inkább edényespolcára rakja cseréptányérait, bujtatva egyiket a másik után. Ház előtt virító kiskert. Gádoron — tornác mellvédjén — is virág. Van palántás-, takarmányos kiskert, zöldségtermesztésre meg fonott- és léckerítéses is, egy-egy házban. Milejegyházszegen, Ártán Gyuri háza udvarán is a ház irányában áll a kis léceskert. Alul, a ház előtt, eresz-szélességben a földön a pitar taapa, melyen ülve szoptatja csecsemőjét az anya. Erre állítják az emlegetett faragott oszlopokat is, ha vannak. Utcaszeren, ablakallán egy kis sárból rakott ülőpad-féle, melyen a nyári estéken el-elbeszélgetnek. Üstökön alól, rudakon szárad a sárgálló, vereslő kukorica. Az ablakszemekhez kívül fatáblák illeszkednek, melyeket este behajtanak. Nyitott oldalukat virággal

VASZARY JÁNOS MŰTERME TATÁN

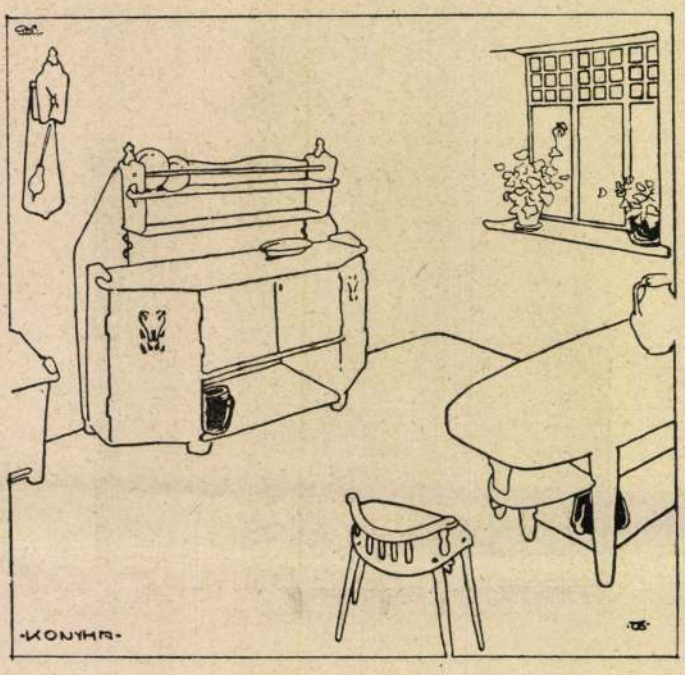

KONYHA

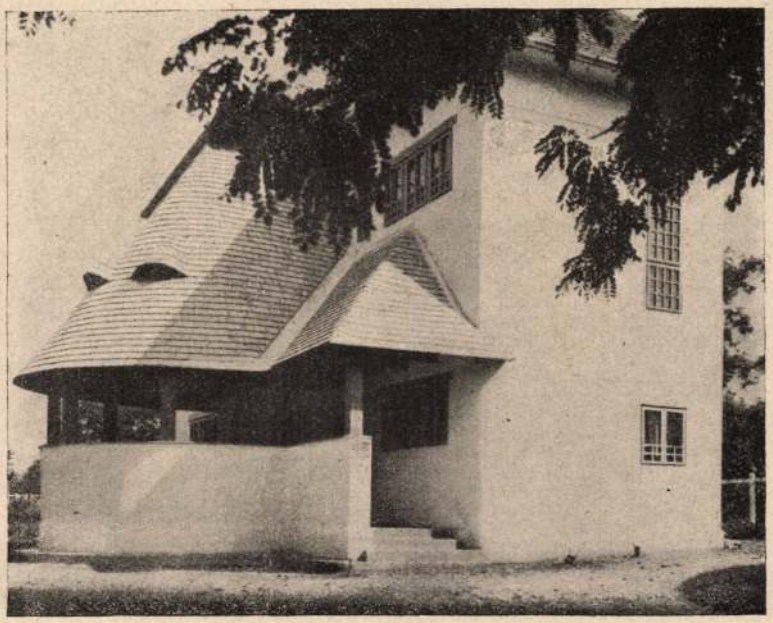

ÁLLAMI FÖLDMÍVESISKOLA SZÁLLÁSHÁZA TORDÁN

festik telistele, mert nem elég az, ami bennük virít. Az ablakkeret is cifrítva, faricskálva, fűrészelve s mindez olyan kedves az egyszerű, fehér meszelésen. E régi magyar házakat főleg az jellemzi, hogy minden helyiségnek külön kijárata van a pitarra; evvel is elüt a német háztól, melynek bármennyi a szobája, csak egy a kijárója.

Az ősi kapu Göcsejben a „rakács" volt. Itt a bálványfákat kivésték s a boronákat egymásra felrakva, vájásukba illesztették, a védelemhez szükséges magasságig. Találunk különböző alakra faragott „tuzsár"-okat — kapubálványfejeket —. Elég ősi a már futólag említett sövényfonatos kerekeskapu is. Talpfájuk egyik vége felhajlik, vagy kétfelé ágazódik, ez a „fogantik". Ezzel nyitják. Az egész szárny kis fakereken gördül. A tuzsár felé eső részét karó szegi be, alsó vége a földbe ágyazottan fordul, míg a felsőt ősi módra gúzshurok köti a bálványhoz, hogy szabadon forogjon. A legtermészetesebb kerítés itt is az „élőkert" — élősövény —, mely többnyire tövises bokrokból áll a káros állatok távoltartására, viszont sok kedves kis madár befogadására. Kertelnek várszerűen is; hol sok a laposkő, ott „kűbástyával" kerítenek. Göcsejben is találtam afféle gyermekjárnitanító szerszámot, melyet székelyföldemen keringlőnek neveznek. Itt is a mestergerendán lyukat vagy szíjat alkalmaznak, ebbe megy bele a „linga" rúdjának följe, alsó fája pedig a palló földjébe szolgál s úgy forog. Az alján iga van, ez is fából, ebbe beleállítják a járni kezdő kölket s „ummegy, csakúgy villög". Van furfangos állópad is.

Az említett göcseji régimódi „boronya" — faépítésű kunyhó — alaprajzban könnyen fejleszthető a kor és egyén ízlésének megfelelően, művészi szempontból meg éppen alkalmasak a Balaton partján. Ezen kis bogoshátú házikók közepén a konyha, utcaszeren a szoba, végén pedig a „kamura" — éléstár —. A pitar — folyosó — gyakran utca „ablakallá"-ra torkol s finom arányos faricskált oszlopsor kíséri.

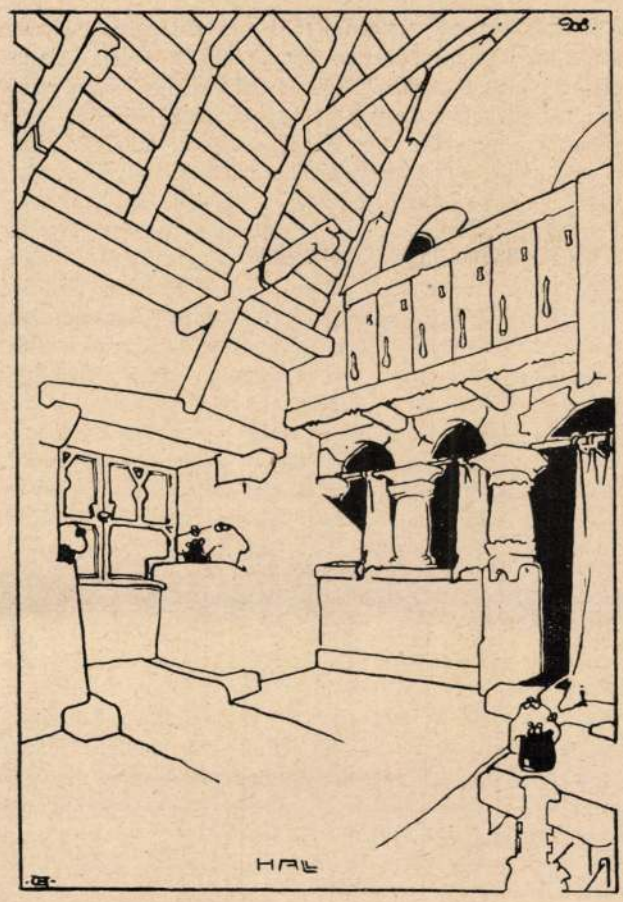
HALL

Tetejök nád, szalma, mélyen nyúlik alá a terpeszkedő fehér falakra. Elől csonka, kontyos, vagy üstökös fedél. Alatta a faricskált, hímes, festett vértelek. A süvegelőtető ezen az esős vidéken meredekebb, hogy a víz sebesebben lefolyjék és ne rothassza a zsuppolást s úgy takarja a kicsi kunyhót, akár a fiastik a csirkéit. Apró, sunyi ablakszemeiből, melyekre mélyen lehúzódik a süveg, okosság látszik: hamiskásan hunyorog a nyári napra s nem bocsátja be melegét. Azért meredek s kiálló szemöldökű, hogy ne éppen a saját talpára folyjék a víz. Hogy pedig a fergeteg el ne hordja, gerincén „károgó" szorítja le a nádat, melyről széttekintgethet a varjú, innen a neve. Zsuppolásán megül a mennydörgő fű. Apró ablakszemeiben régi helyi virágok: bazsalikom, fehér jégvirág — Mesembryanthemum —, fodormenta, kossuthcsillag — pompásporcsin —, muskátli, szőlő szépvirág — Solanum nigrum. —, úszóka, vagy kossuthhajnalka, mely szépen alóhanyatlik az ablakszemből, sárgaviola, stb. Nézem, nézegetem a pitar vén oszlopsorát s hallgatom a belesüvítő szél danáját. El-elzúg a szava, suttogja: „Eccer vót, hun nem vót . . .", öreg időkről szól a rege s talán a Somogyság rengetegeibe egykor elbujdosott Koppán vezérről, dugdosott bálványfáiról, oltárairól. E keménynyakú lázító felnégyelve se tágított. De regélnek a keresztény korszakról is, Szentkútról, hol éjjelenkint angyalkák zengedeztek Urunk dicséretére, avagy a Bakonyról, melyben Szent Gellért írta könyveit és hallgatta a kézimalmot forgató némber ajkáról a magyarok ősi danáit. Vidékek legendáinak kell adni a lelket fajunk erősítésére. A költői ösztönt népünk épitkezésében a faragómivesek vésője éppen úgy tolmácsolja, mint ahogy a pásztorbojtár „kusztor"-a — szalonnavágó bicskája — faricskálja a virághajtorkát. „Vésö hegye által virágzik a holtfa."

Most tehát a tanulságok levonásával épitsünk tovább. A Balaton partjának természetes anyaga az ú. n. „élhetetlen agyag", vagy terméketlen lösz, vert falakhoz jó s oly kemény lesz, hogy akár emeletet is épithetünk rá. Cement is talál-

MŰBARÁT HÁZA

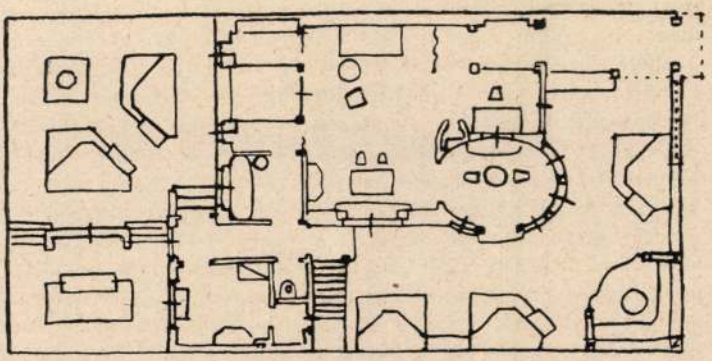

ható. Falazásra, boltozásra alkalmazható. Van homok s ú. n. veres homokkő jó alapfalazáshoz, emelethez. Mészkő Tapolcza, Sümeg, Keszthely között található s van hozzá elég mész- s téglaégető. A megválasztandó anyagot a helyi viszonyok szabják meg, az építkezés jellegét pedig az éghajlati viszonyok. Ha ezeket tekintetbe vesszük, nincs megtévesztés. Ha az éghajlat magas tetőt kíván, alkalmazhatjuk a hétszilvafás kurtanemesi portát, — csakhogy nem à la Mansard, hanem a takarékosság sugalmazásával továbbfejleszthetjük a máskülönben kellőképen ki nem használt fedélszéket s belsejében festői módon padlásszobákat helyezhetünk el. Az ilyen építkezés olcsóbb, mert félannyi házhelyen elférünk, kevesebb a föld-, ácsmunka s cserepezés stb. Ilyen földszintes ház szebb is az üresfejű emeletes házaknál; alkalmazhatunk benne tereferélőt s nem kell az angol hallhoz és német Dielehez folyamodnunk, mely a ház szive, góca volna. Ősi soron dívó vala nálunk s Anglia, Németország helyett a Nagykúnság Fegyvernek községében a régivágású putriházak nagy helyiségeiben is megtalálhatjuk. Hasonló keletkezésű a Dielehez a nagykún tanya, melynek gazdája régen állataival egyhelyt megfért. Sátoros fedélszelemenjét ágas fa tartja, nincs lepadlásolva s agyáig felnyúlik a légtér. Nádfedele belül le van tapasztva, zárt tűzhelyről nyílik a kemence szája s kémény hiányában az ajtón meg a veremenyen levő lyukon eregeti füstjét. Gazdaságos építkezésnél az alaprajz legfontosabb feladata viszonylagos csekély összeggel a legtöbbet elérni. Alaprajzunk egyszerű s célszerű legyen s mentől közelebb áll ez a négyszöghöz, annál kevesebb a felület, kevesebb a vihar rongálásának kitett külső fal. Tudjuk, hogy a négyszög a legtöbb területet öleli fel egyenlő kiterjedésű falak mellett, azonban nem tesz ki annyi oldalt a nap hevének, mint a téglás alaprajzú házé. Ha megakarjuk duplázni az előnyöket, az arany középutat válasszuk. Végül házunk homlokára húzzuk a fejelő süveget, a tetőt. Itt is az ősi hagyományt, a nád-, szalmafödést javallnám. Előnyeit a göcseji

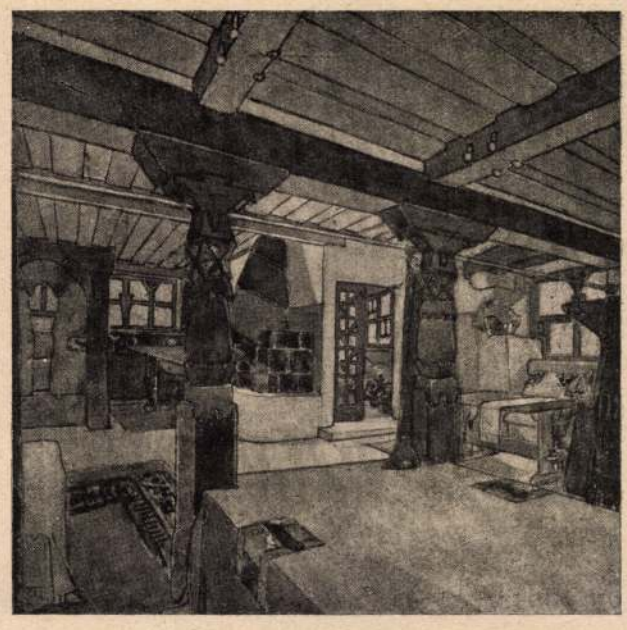

LAKÓSZOBA A MŰBARÁT HÁZÁBAN

házzal ismertettem. A cserép ritkán szép, legföljebb az aranyosmaróti hódfarkú kis tűzpiros. Különben is könnyen leveri a vihar. Jóval nehezebb a szalmánál, mely nyáron hűsebb, télen meleg és rögtön javítható, anyaga mindig kéznél lévén. Természetes, hogy a tűz ellen átitatott szalmafedésre gondolok. Az errevaló lé gipsz vagy portlandcement, konyhasó és ammóniákos víz — gázvíz — keveréke. E vegyülék arányaira s a szalmapárnák fektetésére itt nem térhetek ki. Ez a legszebb fedél, idővel bársonypuha, smaragdzöld pázsintot kap, melyet megül a boldogasszony- vagy mennydörgőfű, mely a hiedelem szerint a villámot is elhárítja. A falakról kússzék a tetőre a bércse, borostyán, glicínia, no meg a kakasláb — sarkantyúka —. Ez a ház olyan, mint madárfészek a bokor alján. A telek nagysága, alakja az építés módját is megszabja. A szabadon állónak kétszerannyi hely kell, mint az ikerháznak, háromszorannyi, mint a zártsorinak, tehát a legutóbbi az igazán gazdaságos; e takarékosság fokozható dupla traktusos építéssel, közös szerkezeti és válaszfallal.

Milyen legyen házunk? Fejezze ki saját korunk igényeit és a mi életünkkel legyen szoros összefüggésben. Kiinduló pont a telek, az égtájak fekvése. A külső díszítést szerkezeti elemek adják meg, melyek anyaguk szerint érvényesüljenek: a tégla, a kő, a fa.

A helyiségek beosztása: Minden szoba szükséglete szerint nézzen az égtájak felé, a földszint, miután közelebb van a külső élethez, a nappali foglalkozás helye. Odavaló tehát egy kis belépő. Ez természetesen a legkisebb, mert ezen csak keresztüljárunk, legfeljebb felső ruháinkat tesszük le benne. Most következik a lakó- és egyben fogadószoba. E körül sorakozik az ebédlő, úriszoba, szóval az idegeneknek is szánt helyiségek. Szép, ha a lakó-fogadószobából egy kis festői lépcső vezet az emeletre, az alatta levő fülkét nagyon kedvesen berendezhetjük csevegőhelyiségnek. Így felesleges lesz a rideg lépcsőház. Az emelet elzárt lakosztály. Odavalók a hálószobák, gyermekszoba, fürdőszoba, melyre az eddiginél

SZŐLŐHEGYI HÁZ: „KAKASVÁR“

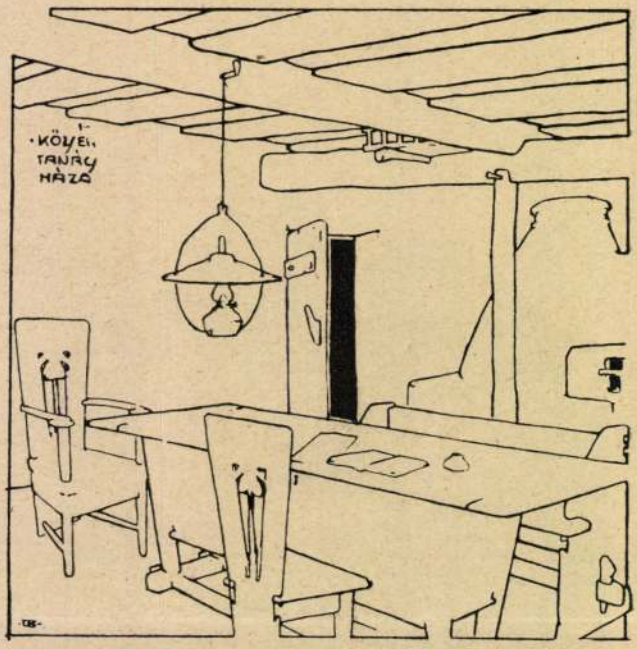

KÖZSÉG TANÁCSHÁZA

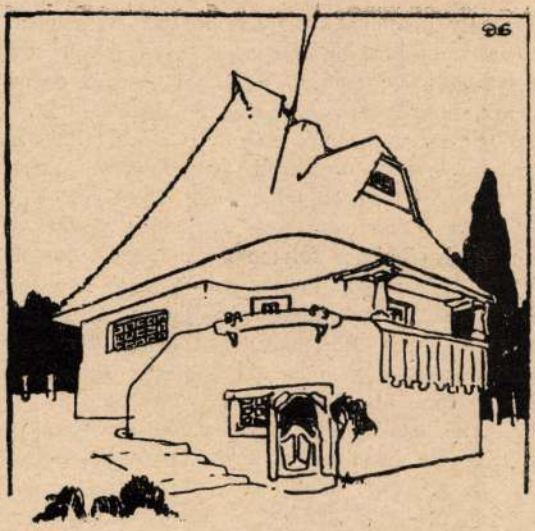

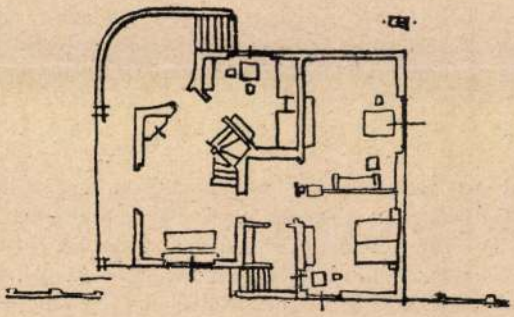

CSALÁDI HÁZ

több súly helyezendő! Az alagsorban van a konyha, meg a cselédszoba, mosókonyha, melyeket azonban ne tekintsünk mellékhelyiségeknek; tágasak, szellősek, tiszták legyenek, ha azt akarjuk, hogy egészség legyen mindenütt.

A szobák magasságának elég 2·5 méter. Hiába magas a szoba, ha a levegő nem újul meg folyton. Azért inkább egy, de széles és magasan elhelyezett ablak legyen, az ilyen engedi a fényt a mennyezet magasságától a padló végéig beözönleni; a felső levegőt folyton cirkuláltatja. Az ablak alatt levő mélyített rész nagyon kedvesen beépíthető könyvespolccal, mely fölött széles virágdeszka kínálkozik. A függönyökkel takarékosan bánjunk. Ha már nehéz függönyt szeretünk, ne az ablakra tegyük, hanem az ablakpillérre. Az ablakon fényt átengedő, mosható függöny legyen.

A bútorral gazdálkodjunk. A zsúfoltság sohasem szép. A falak világosak lehetnek, mennyezet és tőle lefelé a szobamagasság $^1/_3$-a fehér, hogy a fényt levetítse. Képekben a legfinomabban válogassunk és ne akasszuk olyan magasra, hogy látni se lehessen. A dísztárgyakkal se pazaroljunk. — Ha nem kerül szép szőnyegre, akkor semleges, egyszínűt válasszunk. A szobában szoruljon minden háttérbe, csak a virág, könyv, kép uralkodjék. Szeressük a napsütötte, világos szobát. A háló-, vagy gyermekszobabútorok áthuzata vászon vagy világos, színes karton, mi gyakran mosható, felcserélhető.

Fölösleges reprezentativ szobák helyett legyen dolgozószobánk könyvtárral; lehetőleg egyszerűre készíttessük, hogy a nyugalom érzését keltse és a szellemet munkára ösztönözze. Széles ablakaiban sok-sok virág és még több könyv.

Kinek módjában áll, építhet szabadon. Ilyenkor a telek északnyugatára építsen, hogy a napot fel ne fogja. Ha kertvárossá tömörülésről van szó, akkor kisebb telekkel is beérhetjük: 25—50 □-öl elég, hiszen kert az egész közös terület. Nagyobbat egymagunk úgysem művelhetünk. Kérdés: a kert a ház előtt vagy mögötte feküdjék-e? Ha kevés a hely, az

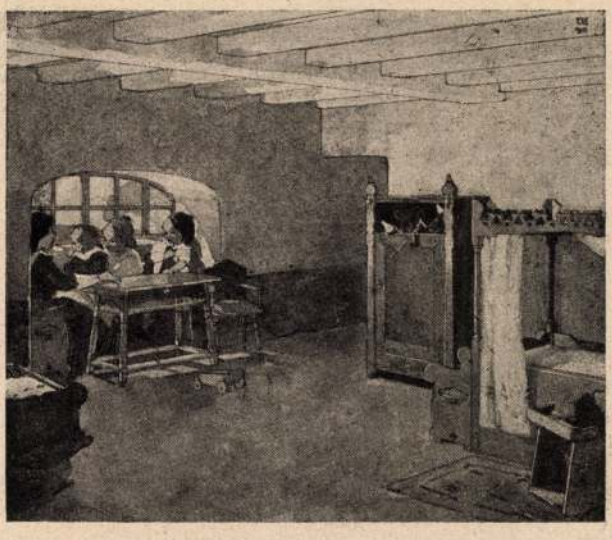

GYERMEKSZOBA A CSALÁDI HÁZBAN

elsőnek nem sok értelme. Érjük be házhosszat egy kis kerti földdel, terméskővel körülszegve, melyből az említett növények felkúszhatnak s rajta elbújhat az ingó-bingó madárfészek. Előtte néhány balatonvidéki, ómódi parasztvirág. Akáclombos, miegyéb fás utakon még kevesebbel is beérhetjük: ablak alatt lóca, ajtó előtt istrázsálhat egy-egy oleander, nagyobb rozmaring- vagy istenfás bokor. Zártsorú házaknál a hátul fekvő kertek baja, hogy a trágyát, szemetet a lakáson kell áthordani, ezért az előlfekvőt javallnám: a ház a kert végében üljön. Így zavartalan csend honolna benne, barátságos képe lenne s keskenyebb utcával is beérhetnők, mely mégis széles, virágos kerti út látszatát keltené. Ami az útból megtakarítódik, az meg a kert javára esik. A kert mindenképen virággal elegyes zöldséges legyen, ez a magyar kert jellegzetes ősi alakja. Ki jobb szereti, zöld pázsiton gyümölcsényest állithat, ez egyben a legszebb baromfiudvar is, benne kislibaúsztató, sövényfonatos tikól. Házhoz vezető útját egres-, naspolya-, ribizkebokor szegheti, közbe-közbe helyet engedve egynéhány hímesköntösü parasztvirágnak. Az ilyen hátulülő ház a leggazdaságosabb kihasználása egy kis teleknek. Kis veteményesünket pedig szervest összefüggő élőkerités határolja. Ez azért jó, mert a kert élő alkotórésze, mely elmésen kifelé is érvényesíthető. Erre való az eleven gát, a gyurkafa, krisztustövis, sövényrózsa, örökzöld fagyal stb. Kibővített lakásunk a kert, ezért ennek és a háznak közös a lelke. A gazda egyénisége szabja meg lakóhelye külsejét, valamint gunyáit. Pénz emberség, ruha tisztesség, tartja a régi szólás. Ezért megfontolás eredménye legyen otthonunk. Ne hitelre költekezzünk, de takarékossággal gyüjtsünk. Azt se kiáltsa a szomszéd: „Ebül gyült, ebül költ!"

Házunkat pedig ölelje oly kert, melynek a mi éghajlatunk a szülődajkája. Hajlékunk fehér, meszelt falait futórózsák öleljék, vagy délignyitó — hajnalka —, lilásan nyiló bércse, pirosló tikláb stb. Kevés lomb is legyen körülötte, bimbóillatban úszó rózsák, liliom szűzpalástban, pünkösdnek

gyönyörű ideje, nyisd meg őket nyiladozásra . . . Házunk a természeti viszonyokon kívül egyéniségünkkel is összhangban legyen. Ha vendéget fogad, első benyomása őszinte nyiltságot leheljen. Hajlékunk legyen a csendes munka szentélye, otthona egy komoly, alkotó életnek s egyben a vidám kacagás tanyája.

E pár futtában vázolt vonás a követelménye egy magyar és korszerű háznak. Stílusunk fejlesztésében pedig mindig az alapkövetelmények a forraló erők. Kialakult nemzeti irányról csak akkor beszélhetünk majd, ha saját rögünkből és korunkból nőtt hatóerők nyomai forrtak bele. A belső szerkezet tagolja a külsőt is. A házat élővé a szerkezetből következő helyes arányok, a szükségszerűen alkalmazott anyagok szépsége teszi. Viszont a szellem, mely benne honol, a külsőre is üsse bélyegét. A természetes, józaneszű magyar oly otthont, házat akarhat csak magának, mely mentes minden hazugságtól s az állandóság követelményeinek megfelel. Egészséges, kényelmes, kellemes, tisztaság minden zuga. A tapasztalat azt mutatja, hogy házaink építésmódja eleddig rideg, túlságos mértani hatású, színekben vérszegény, egyhangú. Különösen ott tünik ez fel, hol szép természeti háttér és környezet övezi őket. A falusi ember ösztönszerűen érzi, hogy nem szabad kiválnia a természetből s színezve fösti házát. Az alföldön a fehér olyan környezetében, mint máshol a színes. Eszközeinek kezdetlegessége sem enged éles elhatárolást s íme: milyen szépek a boglyaszerű, égről lekerekedő zsupos fedelek. Így kellene építeni művészi házakat, lágyabb körvonalakkal s a környezetnek megfelelő színekkel olvasztva a természetbe. Sajnos, most bizony jaj, ha jobban bepillantunk egy-egy nyitvafelejtett ablakszembe. No de, mindenki olyan otthont birtokol, amilyet magának alkotni képes s „ki hogy veti ágyát, úgy szövi benn álmát". Fontos a ház sorsára építőjének lelki képessége is. Benne kell élnie a néplélek költészetének és a természet megértésének. Ezek teszik hivatottá s különböztetik meg a kontár mesterembertől. Ezért is a mellékelt képek csak ösztönözze-

nek s ne másolásra sarkaljanak. Egyelőre csak ennyit mondok, többről majd „Az én házam“ címen megjelenendő könyvben leszen szó. Összefoglalása lesz annak, mi lelkien s nemesen szép az építőmesterségben. Egykor majd minden ember lelke szerint való házban lakik, a maga kertjében sétálgat s igazi templomában imádkozhatik.

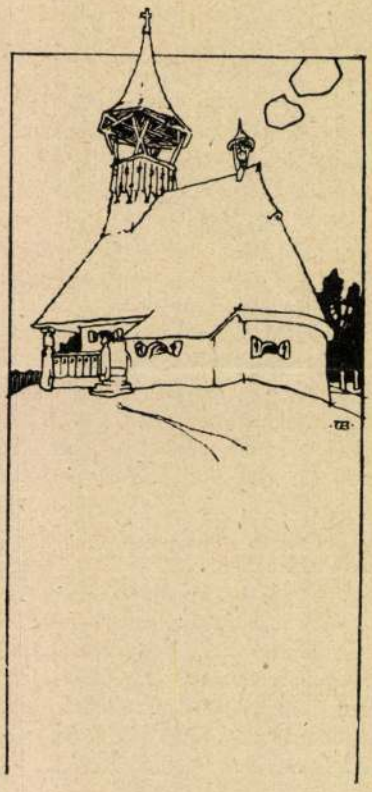

TÁLTOS KIADÓVÁLLALAT

TOROCZKAI-WIGAND EDE KÖNYVEI.

A régi dolgokból teremtő erő árad. Mintha az elmult élet örökkévaló lényege élne az emlékekben, kifáradt erőket újra élemítenek. Mintha a föld mélyén eleven víz volnának, kutat áshatunk a szárazság napjaiban, hogy üdüljünk az emlék üdítő italán. Mintha rég kihamvadt tűzön gyújtott fáklya volna az emlék, sötét utakat előttünk messzire bevilágító. A magyar jövőn munkál, aki a magyar multat mutatja és most, a magyar áldozat idején jótevőnk, aki mélyen rejlő erőket idéz fel, mai fáradt lelkeket újra lendítőket.

Toroczkai-Wigand Ede tudja a régi magyar dolgokat. Járt ősi földeken és hallgatta a mesét. Szent, belső, ázsiai földek lelkét olvasta faragott és varrott holmik ábráiban. Izmos gerendák együvérovásában a magyar erő törvényét ismerte meg. Ázsiai ős műveltség tanulságai rejlenek a vének hagyományaiban és romok között, régi könyvekben, szokások és öröklött mesterségek titkai rejtekén. Ázsiából hoztunk harcos, lovas úton különvaló, szép műveltséget, a rejtelmes turáni isten oltáráról élő tüzet, amely nem aludt ki még ma sem, de kis faluk tűzhelyein ég és meleg körében dús népművészetet csiráztat, s amelyet Wigand Ede új Prometeuszként hoz nekünk a halálos hidegek napjain reményre melegítőnek.

Négy összefüggő könyv. Értékesek, mert tömérdek gyönyörű magyar képet rajzolt beléjük a rajzoló Wigand és mert a költő Wigand ismeretlen és mégis oly ismerős magyar beszéddel magyarázza bennük a drága képeket. Az első (Hajdanába, régös-régön . . .) újrateremti. Attila nagyúr idejénk Ázsiából hozott hún-magyar kultúráját, amely él ma is székely regékben és a paraszti építészet és bútormívesség hagyományaiban. A második (Cserényes-házak) teljes magyar művészetet formál a népi művészkedés adataiból. Régi magyar kertekről való a harmadik és azok míveseiről (Régi kert s mívesei), a magyar lélek gyengéd, tavaszi elfeledkezéseinek emlékeiről, magyar virágokról és arról, hogy értő emberek milyen rendek szerint építettek kerteket a magyar virágokból. A negyedik (Öreg csillagok) a magyar mennyboltra írt emlékeket mondja, ma is eleven tanuságait a magyar mithosznak, s a magyar lélek történelmét, amely írva van az égre csillagképekben, magyar nevű, égi titkos ábrázalatokban.

Nem lerajzolt és leírt dolgok. Elszóródott és szertekallódott, sokáig rejtett, most felkutatott részletekből újrateremtett egész képek. Ahogy régen volt, s ami a régi létből örökkévalónak megmaradt, azt rajzolta Wigand erős magyar rajzokban és írta komoly magyar nyelven, amely olyan, mint a régi ércek sokáig zengő hangja. Minden iskolában olvasni és látni kell a magyar gyereknek ezeket a könyveket, a mult dolgok felé utat mutatókat és minden könyvtárban mindenkinek kezeügyében kell lenniök ezeknek a könyveknek, hogy mindenki megismerhesse a régi szépségek ma is elevenségét. Művésznek a forma és a szerkezet kincsesbányája, művelt embernek a rajz láttán és az ősi, elfeledett magyar szavak újracsendültén érzett gyönyörűség, mindeneknek vigasztalás nagy próbák idején és biztató jel a multból, jövendőt igérő, az eleven vizekhez kutat ásó, a mult tüzén gyúlt fáklyával utat világító, az elmult életek örökkévaló extraktumával gyógyító Wigand Ede. Énekese és képekbe írója az elmult és örökké élő Turánnak.

Az ötödik, külön könyv (Hímes udvar) azt mutatja meg, hogy a művész Wigand miképen teremt új magyar dolgokat ama törvények rendje szerint, amelyeket a költő világos ösztönével kutató Wigand megismert. Magyar házakat épített és bútorokat tervezett szerte az országban és ezek képeiből van összeróva ez az ötödik könyv. A maga példájával tanusítja, hogy a mult eleven lelkéből lehet csak új, termékeny jelen és hogy a művész csak a hagyományok világánál találhat rá a jövő sötétjében rejlő új, igaz utakra. A modern Turán könyve ez az ötödik könyv.

Az öt könyv ára együttvéve . . 400 K.

Tipary Dezső: **Zrumeczky Dezső** arcképe. Eredeti litografia . . . . . 200 K

Fieber Henrik: **Üvegfestészet.** Illusztrációkkal díszített mű . . . . . 60 K

Siklóssy László: **Aprógyűjtés.** Gyűjtők kézikönyve, sok illusztrációval . . . . . 25 K

Siklóssy László: **Műkincseink vándorútja Bécsbe.** Díszes illusztrált mű . . . . . 60 K

Sassy Attila: **Ópiumálmok.** Rajzsorozat. II. kiadás 50 K

Kaphatók minden jobb könyvkereskedésben és a TÁLTOS KIADÓVÁLLALAT R.-T.-nál Budapest, IV., Irányi-utca 25.

Toroczkai Wigand Ede

Hogyan építsünk
a Balaton partján
c. könyve

1921

Ez az írás bővített kiadása
az 1921-iki Balaton Évkönyv-
ben megjelent cikknek.

HORNYÁNSZKY VIKTOR, BUDAPEST

— (Klebelsberg kultuszminiszter tárgyalt a szabadkőmüvesek nemzetközi szervezetének nagymesterével.) Az *Uj Nemzedék* mai számában hosszabb cikkben számol be arról, hogy a nemrégiben Budapesten járt *Reverson* tanárt, a nemzetközi szabadkőmüves páholyszervezetek nagymesterét és amerikai kisérőjét *Klebelsberg* Kuno gróf kultuszminiszter egyik liberális estilapban máris nyilatkozik. Nyilatkozatában beismeri a miniszter, hogy szerencséje volt a főnagymesterhez, szépiteni akarván azonban a dolgon, azt mondja, hogy *ő éppen keresztülment* a parlament folyosóján, amikor Reversonék a miniszterelnököt keresték, s tőle — *tőle, a miniszertől!* — kérdezték meg, hogy *hol van a miniszterelnök szobája?* Igy beszélt ő egy kis ideig a főmesterrel . . .

— (Elloptak kilencmilliót érő valutát.) A Budapest-Lipótvárosi Takarékpénztár ma délután ügyvédje által bejelentette a főkapitányságon, hogy az üzletből valaki elvitte a valutatárcát, amely körülbelül kilencmillió korona értékü idegen valutát tartalmazott. A bank két fiatal tisztviselőjét, akiket a lopással gyanusitanak, előállitották a főkapitányságon.

— (Házasság.) Járdánházi *Kováts* Gyula gyógyszerész eljegyezte simontornyai vitéz *Schamschula* Rezső gyalogsági tábornok leányát, *Margitkát*.

Gretzmacher Andor hadbiró őrnagy és *Sztrojing* Margit, Sztrojing Lajos főreáliskolai tanár leánya házasságot kötöttek.

Bolgár Böske és *Szilvássy* László dr. jegyesek. (Minden külön értesités helyett.)

Beretvás Évi és *Gáspár* Géza jegyesek.

— (A lakásrendelet hullámai.) Ujra kezdődik a harc a legujabb lakáspótrendelet ellen: a Háztulajdonosok Országos Szövetsége már ma foglalkozott vele és elhatározták, hogy tiltakozást jelentenek be ellene a kormánynál. Szerintük a háztulajdonos jogát teljesen elvette a pótrendelet és minden hatalmat a Lakáshivatalnak adott. A lakók számára pedig uj tulajdont teremtett: a lakástulajdont, hiszen milliókat kérnek már egy-egy lakásért.

— (Emelik a tisztviselők délutáni munkadijat.) A pénteken este megtartott minisztertanács elfogadta *Kállay* Tibor pénzügyminiszternek előterjesztését a köztisztviselők délutáni külön munkadijának lényeges emeléséről. A vonatkozó kormányrendelet, értesüléseink szerint, a miniszterelnök hazaérkezése után jelenik meg.

— (Dijtalan szemorvosi vizsgálat) kiváló szakorvos által fél 12—1-ig és 4—6-ig *Refractio* látszerészeti intézet Szervita-tér 6, a templomnál.

— (Kisiklott vonat.) Ma reggel Nagykáta állomáson az 590. számu tehervonat a bejárati jelző téves értelmezése miatt nekiment az állomáson veszteglő 652. számu gyorstehervonatnak. A tehervonatból négy kocsi kisiklott. *Fehér* Lajos kisegitő fékező meghalt. Forgalmi akadály nem volt. A szigoru vizsgálat folyamatban van.

Ügyvédi, jogi, államszámviteli és pénzügyi fogalmazói vizsgákra előkészitünk. Legujabb jegyzetek vidékre is. Szontagh-Szeminárium Budapest, IV., Váci-utca 51

— (A drágaság indexszáma szeptember végén.) A megélhetés drágaságának indexszáma szeptember végén 22687, ami azt jelenti, hogy a megélhetés *a háboru előtti idő óta kétszázhuszonhétszeresére drágult*. Minthogy augusztus végén a drágaság indexszáma 16638 volt, szeptember hó folyamán a megélhetés 36.3%-kal drágult. Az egyes cikkcsoportok drágaságának indexszáma a következő:

Élelmiszerek	30528
ruházati cikkek	39478
fütés, világitás	26000
lakbér	611
különfélék	14516
arányositott átlag	22687

Az élelmicikkek drágulása szeptember folyamán 45.7%, a ruházati cikkeké 35.8%, a fütés, világitásé 23.8%, a lakbéré változatlan, a különféle cikkeké 27.2%.

A megélhetés átlagos drágulása julius vége óta 44.6%, junius vége óta 115.1%, május vége óta 150.7%, április vége óta 164%, március vége óta 177.7%, február vége óta 220.4%, január vége óta 234.9%, *ez év eleje óta 273.6%, mult év szeptember vége óta, vagyis egy év alatt 355.2%*.

Békekoronákban, vagyis aranykoronákban számitva a megélhetés drágaságának indexszáma a következő:

Élelmiszerek	64.1%
ruházati cikkek	82.9 »
fütés, világitás	54.6 »
lakbér	1.7 »
különfélék	30.4 »
átlagos drágaság aranyban	47.6%

A fenntközölt számok azt mutatják, hogy ma 47·6 arany koronából ugyanaz az életszinvonal biztositható, mint békében 100 arany koronából. Ezek szerint tehát *aránnyal mérve 52·4% olcsóbbodás mutatkozik a háboru előtti árakhoz képest*. Jelentékeny közeledést mutat az aranyparitáshoz a ruházati cikkek ára, amely csupán 16·1%-kal van az aranyparitás alatt. Lényegesen közeledik az aranyparitás felé az élelmiszerek ára is, amelyek közül a sertészsir, a tojás és cukor ára máris elérte az aranyparitást. Az aranyparitás körül van a vászon, kötött-szövött áru és szappan ára is. *(Dálnoki-Kováts Jenő.)*

— (Apollo.) *Menczel* Aladár szerkesztésében és *Németh* Antal vezetése mellett a fiatalabb irói és modern esztétikát alkalmazó gárda uj irodalmi és kritikai lapot inditott, amely az irodalom, müvészet, zene, szinház és az ezzel szorosan összefüggő társadalom kérdéseiben a tisztulás, uj célkitüzés és alkotás problémáival akar foglalkozni. A bemutatkozás felkelti a jogos reményt és kiváncsiságot. Az első számba *Szabó* Dezső novellát, *Ibl* Ervin a festői látásról ismertetést, *Szabó* Lőrinc verset, *Olcsvay* Géza rendkivül érdekes drámát, *Molnár* Antal Bartókról méltatást és *Németh* Antal a szinpadmüvészet problémáiról értékes, eredeti és a lényegét megmarkoló hosszabb tanulmányt irt. A füzetet *Kmetty* Károly és *Pécely* Imre rajza, *Pásztor* József és *Zádory* Oszkár szobrainak képe disziti. Kritikátlan, kapkodó és zavaros müvészi életünkben feltétlenül szükséges az ilyen jól szerkesztett szemle, mely a felvetődő napi problémákon tul az igaz müvészet és alkotás utjait keresi.

— (A Prágai Magyar Hirlapnak) ma jelent meg a jubiláris, századik száma gazdag tartalommal. A lap érdekes cikkeket közöl politikai és irodalmi kiválóságoktól.

Az idő

A *Meteorológiai Intézet* jelentése szerint ugy a nyugati, mint az északkeleti légnyomási maximum előrenyomult és megerősödött. Az idő Közép- és Délkelet-Európában borus. Hazánkban nyugatról bő esőzés indult meg, mely a nyugati határokon ma reggel elérte a 30 millimétert. A hőmérséklet, mely tegnap még sok helyen elérte a 25 fokot, süllyedésnek indult. Jóslás: *Változékony, szeles, hüvös idő várható, helyenként esővel.*

— (Villamos elé vetette magát.) Ma délután a Podmaniczky-utca 59. számu ház előtt egy ismeretlen 20—25 év körüli nő egy arra haladó villamos elé vetette magát, amelynek kerekei halálra gázolták. Személyazonosságát megállapitani nem sikerült. A holttestet a törvényszéki bonctani intézetbe szállitották.

— (Uj bajtársi egyesület.) A Magyar Egyetemek és Főiskolák Országos Nemzeti »Turul« Szövetsége kebelében uj bajtársi egyesület alakult e hó 28-án. A m. kir. állami polgári iskolai tanárképző főiskola hallgatói alakitották meg *Botond* bajtársi egyesületüket. Az alakuló gyülésen az alapszabályok elfogadása után a közgyülés patronusokká *Gyulay* Ágost dr. igazgatót, *Koch* Ferenc dr. és *Székely* György egyetemi magántanárokat választották meg. Vezérré *Bálint* Arpád, alvezérré *Balázs-Piri* Lajos, nádorrá *Krémer* István, iródeákká *Rosta* József, kincstárossá *Fekete* János, főlövészmesterré *Schaffhauser* János választattak meg.

— (Husz korona lesz a villamosjegy.) Október 4-ére összehivták a főváros közlekedésügyi bizottságát, amelyen minden valószinüség szerint harmincszázalékkal felemelik a villamos viteldijakat. A villamos alkalmazottak ugyanis harmincszázalékos fizetésjavitást kértek s ezt a vasutak igazgatósága méltányosnak tartja. A felemelt fizetést a havidijasok szeptember 15-től, a napidijasok szeptember 25-től kapják. A bizottságnak azt fogják javasolni, hogy a rendes jegy árát 20, az éjjeli jegy árát 40 koronára emeljék fel. Ilyen arányban drágulnak a többi jegyek is.

— (Halálozás.) *Lukácsy* Imréné szül. *Szőke* Jolán Dunavecsén élete 50-ik évében meghalt. A Magyar-, Bolyó- és Lukácsy-családok gyászolják.

Jaritz András nagykereskedőt, volt székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tagot október 1-én délelőtt 11 órakor fogják a kerepesi temető halottasházából nyugalomra helyezni.

Salgó Sándort, a Magyarországi Ujságirók Egyesületének titkárát kedden délután 3 órakor temetik a rákoskereszturi izraelita temető halottasházából. A temetést a Magyarországi Ujságirók Egyesülete rendezi.

Bécsből jelentik: *Ludassy* Gyula dr. lismert nevü iró ma 65 éves korában meghalt.

— (Kivándorlók bucsuja.) Amerika már a békében is az uj élet, uj lehetőségek, uj szerencsepróba földje volt és sokan kisérelték meg, hogy uj munkaalkalmak, vállalkozások révén sorsukon javitsanak, vagy valóra váltsák álmaikat. Soknak kedvezett a szerencse, győzték a munkát és ma, a dollár nagy valutája napjaiban, dusgázdagon térnek vissza rokonaik és barátaik közé. Amerika ma talán még inkább izgatja az emberek fantáziáját, de a szabad ut bezárult, nehezebb odajutni, mint ahogy ezelőtt lehetett. Amerika megszabta, hogy mennyi bevándorlót enged a földjére és akinek odakint nincsen rokona, aki megszerezze számára a belépési engedélyt, vagy érte szavatosságot vállaljon, annak Amerika továbbra is csak az igéret földje marad. Akadálytalanul azok utazhatnak az Egyesült Államokba, akik ottani rokonaik révén nem mint egészen idegenek szállhatnak partra. Ilyen hozzátartozókból telt az a 250 főnyi kivándorlócsapat, amely Zemplén, Szabolcs és Borsodmegyékből állt össze és érkezett nemrég Budapestre, ahol a Cunard Line, a magyar állam által engedélyezett hajózási társaság tisztviselője fogadta. A társaság orvosa megvizsgálta őket, mindegyiket ellátták a szükséges tudnivalóval, megkapták a társaság zománcos jelvényeit, a társaság egyik főtisztviselője kisérte őket Budapestről Bécsig a személyvonaton, onnan külön kocsiban Hamburgig, ahonnan a Cunard Line hatalmas tengeri gőzöse viszi át nyolc nap alatt a tengeren. Budapesti elindulásuk előtt *Pichler* Lajos belügyminiszteri osztálytanácsos, a kivándorlókat és visszavándorlókat védő iroda vezetője mondott hozzájuk szép beszédet, amelyben hangoztatta, hogy mindig Magyarország lesz és marad a hazájuk, amelyről soha, semmi körülmények közt meg ne feledkezzenek.

— (Az uzsorabiróság itéletei.) Az uzsorabiróság ma délelőtt *Varga* József piaci árust háromnapi fogházra és 300 korona pénzbüntetésre, *Dimitrov* Populi bolgár kertészt tizennégynapi fogházra és 2000 korona pénzbüntetésre, *Sikonyák* Károly piaci árust nyolcnapi fogházra és 600 korona pénzbüntetésre itélte. Mindhárman a paprikát drágitották.

— (Két és félévi börtönt kapott Hentschy János.) A katonai törvényszéken ma délelőtt hirdették ki az itéletet *Hentschy* János volt szerkesztőségi szolgazendülési bünperében. A biróság Hentschyt bünösnek mondta ki zendülés és közcsendháboritás büntettében, továbbá függelemsértés vétségében s ezért két és félévi sulyos börtönre itélte.

— (Büntetik az árampazarlókat.) A szénkormánybiztosság hathavi *elzárással és pénzbüntetéssel* fenyegeti meg azokat, akik nem tartják be a világitási korlátozásokat. Igy például lakószobát harminc négyzetméterig legfeljebb hatvan wattos fénnyel szabad világitani. Ellenőrzik az üzletek világitását, valamint az üzemekét is, ahol mindenütt fennáll még a régebbi rendelkezés. Háztartásokban például nem szabad villannyal vasalni, csak nappal.

Kivonat a hivatalos lapból

A *Budapesti Közlöny* szept. 30-iki száma a következő miniszteri rendeleteket tartalmazza:

A minisztériumnak 7783/922. számu rendelete az osztrák konzuli hivatalok által kiállitott okiratoknak az utólagos hitelesitéstől való mentesitése tárgyában.

A földmivelésügyi miniszter 59.080/922. számu rendelete a vasuti feladóállomásra kirendelt állatorvosok vizsgálati dijainak megállapitása tárgyában.

A pénzügyminiszter 161.397/1922. számu rendelete, amely a vagyonváltság kivetése szempontjából a buza árát október hónapra 9000 koronában állapitja meg métermázsánként.

A pénzügyminiszter 163.661/1922. számu rendelete az őrlési adó fejében beszolgáltatott vámgabona árának megállapitásáról.

A pénzügyminiszter 163.622/1922. számu rendelete, amely a fényüzési adó megállapitása szempontjából az idegen valuták árfolyamait október hóra igy állapitja meg: egy angol font 8860 K, 100 leva 1210 K, Napoleon 7920 K, dollár 1980 K, 100 francia frank 15.470 K, 100 lengyel márka 30 K, 100 márka (német) 160 K, 100 lira 8620 K, 100 osztrák korona 2.50 K, 100 lei 1540 K, 100 szokol 6510 K, 100 svájci frank 37.680 K, 100 dinár 2260 K.

x (Rosszul festett hajat) megjavit és ártalmatlan szerekkel természetes alapszinére hoz Pessl (Váci-utca 19).

x (Lengváry ingatlaniroda) Vilmos császár-ut 16, gyors, pontos és szolid szolgáltatást nyujt.

TÁVIRATOK

Ausztria talpraállitásához két év kell

Genf, szept. 30. A népszövetségi gyülésen ma az ülésszak utolsó ülése volt és kizárólag az osztrák kérdéssel foglalkozott. A népszövetség tanácsa csak a legközelebbi napokban fogja befejezni errevonatkozó munkálatait és ezért *Balfour* az egyezményt csak főbb vonalaiban vázolta. Az egyezmény megállapitja a Franciaország, Angolország, Csehország, Olaszország és több más állam részéről nyujtandó *520 millió aranykoronás kölcsön* garanciáit és komoly ellenőrzést szervez a népszövetség égisze alatt, hogy az Ausztria részére megszavazott összegek felhasználását felülvizsgálja. Az egész müvelet előfeltétele *Ausztria függetlensége és integritása*. Ausztria a hatalmakkal szemben magára vállalja a jegyzőkönyvben körülirt kötelezettségeket. A szakértők azt hiszik, hogy *Ausztria talpraállitása két éven belül lehetséges lesz.*

Edwards elnök nagy tetszéssel fogadott záróbeszédében rámutatott arra, hogy a szövetségesek volt háborus ellenfelei közül eddig csak kettő nem kérte a népszövetségbe való felvételét. Minden más államot felvettek és a *népszövetség az egyetemesség felé halad*, amit Argentina már az első évben követelt. Az elnök kijelentette, hogy bizalommal van a népszövetség további fejlődése iránt és ezzel a harmadik ülésszakot berekesztette.

Svehla kormányalakitása eredménnyel jár

Prága, szept. 30. Azok a tárgyalások, amelyeket *Svehla* dr. dezignált miniszterelnök az uj kormány megalakitása ügyében a pártokkal folytatott, tegnapelőttig teljes eredménnyel jártak. A pártok megegyeztek a programban és már hozzáfogtak az uj kormány személyi ügyeinek elintézéséhez.

Miután cégem kiváltságos helyzete folytán a fogyasztókkal és termelőkkel közvetlen összeköttetésben áll, **brilláns-, arany- és ezüst-ékszerért** beigazolhatólag **legmagasabb árat fizeti:**
ESPAR főüzlet: Andrássy-ut 37, fióküzlet: Király-u. 50. Tel. 64-92.
IZRAELITA ÜNNEPEK ALATT IS NYITVA

NAGY KABÁTBÉLÉSVÁSÁR, OLCSÓ ÁRAKKAL KLEIN ANTALNÁL, KIRÁLY-UTCZA 53.

Uj magyar anekdotakincs

WEKERLE SÁNDOR nemcsak mint pénzügyi zseni, hanem mint »nagy igérő« is ismeretes volt. Első miniszterségének idején még készpénz gyanánt vették az igéreteit, később azonban ez a valutája a korona mai árfolyama alá esett.

A 90-es évek elején a regálék megváltásával nagy összeröffenést okozott a regáletulajdonosok körében azzal az ügyes taktikájával, hogy a regálejogokat azok adóbevallási összege alapján váltotta meg. Mint minden adófizető, Vereb község is csak egytizedét vallván be a jövedelemnek, potom összeget kapott váltság gyanánt s ez ellen az »igazságtalanság« ellen deputációzással próbált orvosságot keresni.

Wekerle udvariasan meghallgatta a kérést és természetesen megigérte, hogy kedvezően fogja elintézni, csak menjenek haza nyugodtan.

A verebiek vártak, az elintézés azonban késett. S késett a második, sőt a harmadik deputáció után is, noha igéretekben nem volt hiány. Mikor aztán a negyedik küldöttséget is csak igéretekkel fizette ki a kegyelmes ur, az egyik magyar, a jegyző nem kis megrökönyödésére odakiáltotta hátulról:

— Hát mán mégis igaz a vers, amit ilyenkor mondanak!

Wekerle udvariasan megkérdezte:

— Hogy szól az a vers, földi?

A földi rántott egyet a vállán, hogy azt mondja:

Igérj mindent mindennek,
Ne adj semmit senkinek,
Nem lesz baja semmidnek,
Csak a — becsületednek.

Wekerle jóizüt kacagott a versen, a kérvény viszont — még ma sincs elintézve.

(Kazay Endre közlése.)

≡≡≡

ID. ANDRÁSSY GYULA GRÓF sürgetésére az 1878-iki berlini kongresszus beleegyezett, hogy Ausztria-Magyarország okkupálja Boszniát és Hercegovinát. *Beaconsfield* lord azonban sokáig morgott s aggódva jelentette ki, hogy ez örökös »kézi kézöz billi« lesz. Senki sem értette a fenyegetést, de senki sem merte megkérdezni az ősz államférfiut, hogy mit ért a »kézi kézöz billi« alatt? Végre *Andrássy* Gyula gróf lépett hozzá egy papirlappal és udvariasan megkérdezte a lordot, hogy irja le a fenyegetést betüvel is. Az angol diplomata erre ezt irta rá a papirlapra:

»Az okkupáció: *quasi casus belli.*«

(Kazay Endre közlése.)

■■■

RIEDL FRIGYES ötletes megjegyzései, naiv tréfái, amelyeket nagy szeretetreméltósággal tudott előadni, soká emlékezetesek maradnak tanitványai előtt. Csupa közvetlenség, semmi vaskalap. A kollokválásból sem csinált nagy kázust. Akinek nem sikerült jelesen, megismételhette háromszor, négyszer is.

— Kollokválni mindig és bárhova jöhetnek hozzám, — mondta nem-egyszer. — Kollokválhatnak nálam az egyetemen, a lakásomon, a villamosban, sőt ha elcsipnek, akár az állatkertben is.

Egy ilyen esetről beszélte el egyik legbensőbb barátjának a következőket:

— Háromszor zavartam már el egyik hallgatómat. Utoljára meghagytam neki, hogyha még-egyszer jön, ugyanabból fogom kérdezni. Néhány nappal rá az irósasztalomnál ülök. Csengetnek, belép a delikvens, köszön, megáll a szoba közepén s anélkül, hogy megmondta volna, miért jött, — elkollokválta magát.

(K. I. közlése.)

◇◇◇

A NAGYBÁNYAI református egyházközségnek van egy XVII. századbeli talpas fapohara, amelyet a kezdetben üldözött református hivek urvacsorai kehelynek használhattak. Egy későbbi prediká-tor aztán ezt az ékes igazságot vésette rá a kehelyre:

»Régen fapohárból ittak aranypapok,
Ma aranypohárból isznak fapapok.«

(Kazay Endre közlése.)

Id. JÓZSEF KIRÁLYI HERCEG családja Alcsuthon csendes visszavonultságban él, ugy, hogy sokszor saját cselédségük sem ismeri fel őket. Egy alkalommal *Erzsébet* királyi hercegnő a komornájával kiszállt a szomszédos Acsa községben, ahol valami szapulókád ügyében kereste az uradalmi pintért. Amikor a komórna már megegyezett a pintérrel, a királyi hercegnő is odaszólt:

— Aztán ugy csinálja meg azt a szapulót, hogy ki ne szivárogjon belőle a viz!

A pintér méltatlankodva legyintett:

— Csak legyen nyugodt, asszonyság! Amit én megcsinálok egyszer, azzal meg lehet elégedve a hercegnő őfensége is.

■■■

REGNAULTNAK a Louvreban látható hires lovasarcképe, amely *Prim* tábornoknak Madridba való bevonulását ábrázolja, a modern francia müvészetnek egyik remeke.

A kép történetét a festő egyik barátja igy beszélte el:

»Regnault Madridban volt, mikor a megbizást kapta. Már szinte kész volt a kép, amikor Prim a felesége, Milans del Bosc tábornok és több katonatiszt-barátja kiséretében meglátogatta a festő mütermét.

Prim egyideig nézi-nézi a képet, de nem szól semmit. Áll komoran s oly hidegen, hogy Regnault megkérdi tőle: nincs-e talán valami megjegyzése? Prim fintort vág. Kiderült aztán, hogy a tábornok voltaképpen nincs megelégedve. Miért festette köréje a müvész azt a sok népet? Prim ugyanis igen arisztokrata érzésü volt s szinte megsemmisitő gunnyal ejtette ki ezt a szót: »a nép«. Regnault mentegette magát, hogy hiszen a tábornok madridi bevonulását ábrázolta, mikor »a nép« nagy lelkesedéssel üdvözölte. Ujabb fintor.

Regnault ezentúl egy kósza hajfürtöt is festett a Prim homlokára. Ez meg Primnének nem tetszett. Az ő férje rendesen megfésülve szokott lenni. Hidegen váltak el.

Milans del Bosa tábornok visszajött még ugyan, mentegetve Primet, de Regnault kijelentette:

— Helyes. A képet megtartom!

A Louvre ennek a »müértelemnek« köszönheti, hogy ma egy Európaszerte csodált mükincsel gazdagabb.«

□□□

BEÖTHY ZSOLTNAK volt néhány igen tehetséges, kedves női hallgatója. Akkoriban mind negyedévesek, sokat tanuló »tudós nők.« Fiatalok, de a sok munka meglátszott rajtuk s elvégre — mégis csak a legidősebbek voltak az egyetemen. Ezekkel szemben engedte meg magának Beöthy a következő »sértést.«

Irodalomtörténeti órán a rokonértelmü szavak jelentésbeli árnyalatairól beszélt. Minden szónak, mondotta, fajsulya van, sajátos hangulati kisérő eleme. Igy a rokonértelmü szavak megválogatása finom érzéket kiván a költőnél. Itt van például ez az öt szó: lány, lányka, szüz, hajadon, kisasszony. Nagyjában mind egyet jelent s mégis mind gazdag árnyalattal! *Lány:* általában fiatal, férjhez nem ment nő. *Lányka:* a Bajzáék költészetének gyengéd, becéző szava. *Szüz:* valami tartózkodó, valami komolyság és fenség. *Hajadon:* ez közönséges, hivatalos kifejezés. No és a *kisasszony?* Gondoljanak, kérem, a Csokonai Dorottyájára...

Tovább beszélt, az előadás végén összecsukta jegyzeteit, előrelépett a katedra szélére s kaján mosollyal szólt oda az első padban ülő egyik hallgatónőhöz:

— Hogy van — kisasszony?

(K. I. közlése.)

◆◆◆

DOLLINGER GYULA dr., az európai hirü sebésztanár hetvenhárom éves kora ellenére is megtartotta nemcsak szellemi frissességét, hanem testi fiatalságát is. A haja olyan dus ma is, hogy »a szép öregur«-nak hivják.

Ennek a fiatalságnak még a rádium sem ártott meg, mely pedig, a vele való hosszasabb foglalkozás után, elsorvasztja a kiválasztó mirigyeket és kihullasztja a hajat. Már pedig az érdemes professzor sokat dolgozik rádiumpreparátumokkal.

Egy szellemes toaszt után, melyben a professzor urnak a rádiumhatással szemben tapasztalható ellenállóképességéről volt szó, igy kiáltott fel egyik fiatal tanársegéde:

— A professzor ur dolgozik a rádiummal s mégis én kopaszodtam bele!

(Kazay Endre közlése.)

HIREK

NAPIREND

Október 1. vasárnap

Nap kél 5 ó. 43 p., nyugszik 17 ó. 24 p. Hold kél 15 ó. 27 p., nyugszik 1 ó. 00 p. — Róm. kat. Rem. pk., prot. Malvin.

Gyülések:

Az elmeorvosok értekezlete az Orvosegyesületben 10 ó.
A *Műegyetem* megnyitása 11 ó.

Kiállitások:

Csoportkiállitás az Ernst-muzeumban (Nagymező-utca 8.) 10—14.
A Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetsége által rendezett fényképkiállitás az Iparmüvészeti Muzeumban (Üllői-ut 33.) 10—13.
Bélyegkiállitás a Nemzeti Szalonban (Erzsébet-tér). Nyitva: egész nap.
A földmivelésügyi minisztérium gyógy- és ipari növénykiállitása a Mezőgazdasági Muzeumban, (Városliget), egész nap nyitva.
Scheiber Hugó gyüjteményes kiállitása a Belvederében (IV., Váci-u. 11/b.) 9—13.

Könyvtárak:

Iparmüvészeti Muzeum könyvtára (IX., Üllői-ut 33.) 10—12.
Fővárosi könyvtár (Gróf Károlyi-u. 8.) 9—13.
Egyetemi könyvtár (Ferenciek-tere 5.) 9—13.

Muzeumok:

Iparmüvészeti Muzeum (IX., Üllői-ut 33.) 9—13.
Gróf Zichy Jenő Muzeum (I., Verpeléti-ut 8.) 9—13.
Nemzeti Muzeum állat, ásványtára és két római terme (Muzeum-körut 14.) 9—13.
Nemzeti Muzeum Növénytár (Akadémia-u. 2.) 9—13.
Szépmüvészeti Muzeum (Aréna-ut 41.) Régi és modern képtár 1/2 10—1/2 4.
Mezőgazdasági Muzeum (Városliget, Vajdahunyad vára.) 10—13.
Tanszer-Muzeum (Andrássy-ut 69.) 10—13.
Fővárosi Muzeum (Városliget, a Stefánia-ut) 9—13.
Aquincumi ásatások és Muzeum (Óbuda, Külső Szentendrei-ut).

Október 2, hétfő

Nap kél 5 ó. 44 p., nyugszik 17 ó. 23 p. Hold kél 15 ó. 55 p., nyugszik 2 ó. 00 p. Róm. kat. Őrzőangyalok, prot. Petra.

Kihallgatások:

Földmivelésügyi miniszter fogad 13—14.
Közlekedésügyi miniszter fogad 9—14.

Gyülések:

A *Magyar Tudományos Akadémia* összes ülése a felolvasóteremben, utána a III. osztály zárt ülése az I. emeleti bizottsági teremben (Akadémia-u. 2.).

Kiállitások:

Csoportkiállitás az Ernst-muzeumban (Nagymező-u. 8.) 10—14.
A Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetsége által rendezett fényképkiállitás az Iparmüvészeti Muzeumban (Üllői-ut 33.) 10—13.
A földmivelésügyi miniszterium gyógy- és ipari növénykiállitása a Mezőgazdasági Muzeumban, (Városliget), nyitva egész nap.
Scheiber Hugó gyüjteményes kiállitása a Belvederében (IV., Váci-u. 11/b.) 9—13.

Könyvtárak:

Akadémiai könyvtár (Akadémia-utca 2.) 15—19.
Egyetemi könyvtár (Ferenciek-tere 5.) 9—19.
Nemzeti Muzeum Széchenyi-könyvtára (Muzeum-körut 14.) 9—16.
Kereskedelmi Muzeum könyvtára (Akadémia-u. 3.) 9—14.
Fővárosi könyvtár (Gróf Károlyi-u. 8.) 9—19.
Erzsébet Népakadémia könyvtára (VIII., Németutca 40. I. em.) 16—19.
Orsz. Pedagógiai könyvtár (Andrássy-ut 69.) 9—19.
Iparmüvészeti Muzeum könyvtára (IX., Üllői-ut 33.) 18—20.
M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal nyilvános könyvtára és térképgyüjteménye (Heltai Ferenc-u.) 10—13.

Muzeumok:

Akadémiai Goethe-szoba (Akadémia-u. 2.) 10—12.
Nemzeti Muzeum Állattár (Muzeum-körut 14.) 9—13.
Nemzeti Muzeum Növénytár (Akadémia-utca 2.) 9—13.
Szépmüvészeti Muzeum (Aréna-ut 41.) Grafikai gyüjtemény 10—13.
Tanszer-Muzeum (Andrássy-ut 69.) 10—13.
Aquincumi ásatások és Muzeum (Óbuda, Külső Szentendrei-ut).

— **(Toroczkai-Wiegand Ede az Iparmüvészeti Főiskola tanára.)** Ugy érezzük ennek a végre megérkező hirnek hallatára, hogy a magyar kultusz-ügyek vezetői egy régi adósságot ismernek el és egy régóta gyümölcsözetlenül heverő tőkét helyeznek el méltón, a magyar kultura legigazibb hasznára. *Toroczkai-Wiegand* Ede, akinek szinmagyar müvészete mai legbecsesebb és legféltenivalóbb értékünk közül való, akinek velészületett müvészete magyarságát európai látókör és páratlanul komoly studium mélyitette el, végre megkapta tanári kineveztetését az Iparmüvészeti Főiskolán, ahol a magyar otthonról fogja tartani kollégiumát, a magyar házról, bebutorozásáról s a magyar kertről.

— **(A bécsi kenyér.)** A bécsi estilapok jelentése szerint a kenyér árát a jövő hóten ujabb 70 koronával — 6360 koronára fogják leszállitani.

— **(A kisántánt kibukott a népszövetségi tanácsból.)** *Genfből* jelentik: A népszövetségi gyülés ma délelőtt tartotta utolsó ülését. Edwards elnök kihirdette a tanács nem állandó tagjaivá választott hat ország nevét. Brazilia 42, Spanyolország 40, Uruguay 40, Belgium 36, Svédország 35 és Kina 27 szavazatot kapott. A két uj tagsági hely *Uruguaynak* és *Svédországnak* jutott és igy Délamerikának a tanácsban két helye lesz. *A kisántánt ellenben egyetlen egy helyet sem kapott,* mert Jugoszláviára csak 15 szavazat esett, a szükséges számu szavazat pedig 23 volt. Az eredmény *Magyarország számára rendkivül jelentőségteljes* nemcsak azért, mert a kisántánt vereségével egyértelmü, hanem azért is, mert a tanácsba Svédország és Uruguay, vagyis *két valóban semleges állam jutott be.*

— **(A kormányzó befejezte vidéki körutját.)** Ma reggel 9 órakor Sátoraljaujhelyet látogatta meg a kormányzó, akit a fellobogózott pályaudvaron *Bernáth* Aladár alispán üdvözölt. A kormányzó kijelentette, hogy örömmel jött Zemplén vármegye székhelyére, amely annyi vihart állt ki és a magyar őserő mindig ujjáteremtette. Majd a katonai gyakorlótéren szemlét tartott s utána résztvett a város diszközgyülésén, amelyen a vitézek sorába iktatta *Homoky* József csendőr-tiszthelyettest. A diszebéd után a kormányzó visszautazott Budapestre.

— **(Az Akadémia első őszi ülése.)** A Magyar Tudományos Akadémia a nyári szünet után hétfőn délután tartja meg első ülését. A délután öt órakor kezdődő *összes ülésén* bemutatják *József* királyi herceg válaszát az Akadémia üdvözlő iratára, a kultuszminiszter leiratát, bejelentik az uj adományokat és folyóügyeket tárgyalnak. Utána a *harmadik osztály* zárt ülést tart, amelyen bemutatják *Lechner* Károly hátrahagyott székfoglalóját és irodalmi hagyatékát.

— **(Országos katolikus nagygyülés.)** A XIV. országos katolikus nagygyülést október 8—9—10-én tartják meg Budapesten. A nagygyülés vezetősége közli velünk, hogy október 8-án reggel 8 órakor országos szentségi körmenet lesz, amely a Belvárosból indul az Országház-térre. A nagygyülésre vidékiek vasuti féljegyet kapnak. Jelentkezni az Országos Katolikus Szövetségnél lehet (IV., Ferenciek-tere 7.). Testületek a kormenetben való részvételüket az Országos Katolikus Népszövetségnél jelentsék be (Ferenciek-tere 7.) Mindenki testülethez vagy plébániához csatlakozzék, a rendezők utasitását tartsa be a helyszinen. Nyolc óra után nem lehet bejutni a kordonon, tehát nyolcra mindenki legyen a helyén. — A németajku magyar katolikusok gyülése vasárnap, október 8-án lesz, délután 2 órakor *Rott* Nándor dr. veszprémi püspök elnöklésével a Budai Vigadóban (Corvin-tér). A tótajku magyar katolikusok ugyancsak október 8-án délután 2 órakor tartják gyülésüket *Csiszarik* János c. püspök elnöklésével a Központi Katolikus Körben (IV., Molnár-utca).

— **(A hatósági liszt és zsir uj ára.)** Október 1-től a főváros a következő árakon adja a hatósági lisztet, zsirt és szalonnát: finom tésztaliszt vagy buzadara kilogramonként 42 K, főzőliszt 30 K, buzakenyérliszt vagy rozsliszt 19 K, a hatósági kenyér ára október 2-tól kezdve 20 K. A főváros a községi zsirt és szalonnát október hónapban tovább árusitja, a budapesti élelmezési jegy I 9. és J 10. sz. együttes szelvényeire. Októbet 1-től kezdődőleg a hatósági zsir és szalonna ára kilogrammonként 300 K (eddig 200 K volt), tehát a kettős szelvény ellenében vásárolható 40 deka zsir vagy szalonna ára 120 K. A tanács figyelmezteti ugy a közönséget, mint az árusokat, hogy a kijelölt két szelvényt az élelmezési jegyről egy darabban kell levágni, mert azok csak igy érvényesek és zsir csakis az egy darabban beszolgáltatott együttes két szelvény ellenében vásárolható.

— **(Az Országos Katolikus Nőszövetség)** október hó 10-én d. e. fél 10 órakor tartja a biboros hercegprimás védnökségével a Központi Katolikus Kör (IV., Molnár-u. 11.) nagytermében évi közgyülését.

ZOLA EMIL MÜVEINEK TELJES KIADÁSA KITÜNŐ FORDITÁSOKBAN. CSALÁDI TÜZHELY NANA, SZERELEM, AZ EMBERIRTÓ, A KEGYELMES UR. MEGSZEREZHETŐK A SZINHÁZI ÉLET KÖNYVESBOLTJÁBAN, VII., ERZSÉBET-KÖRUT 29.

KABARÉTRÉFAKRÓL, NÉPSZINMÜVEKRÓL, OPERETTEKRÓL, SZINMÜVEKRŐL SZAKSZERÜEN ÖSSZEÁLLITOTT JEGYZÉKET KÉSZSÉGGEL AD VAGY KÜLD A SZINHÁZI ÉLET KÖNYVESBOLTJA, VII., ERZSÉBET-KÖRUT 29

Torockói Wigand Ede

Kártervek stb.

Erőd

Rerrich Béla:

Kertes ház. Bp. 1922

122. l. 130, Bil.

Szabolcs:

Mellig s kissé ~~jobbra~~ jobbra
diszíti, bajusza ~~[illegible]~~ és
köntöse csak kissé la

SAB

s fölül a sarkokban

Rézme

M.D.K.

Wigand Ede, építész

Jánszky Bélával közösen készített terve a tatabányai kaszinóra kiírt pályázaton második díjat nyert.

Építőipar - Építőművészet, Bp.1922.évf.29-30.sz.

117.old.

M.D.K.

Wigand Ede, épülés

Janszky Bélával közös terve második díjat nyert a tatabányai kaszinó pályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1932. XLIII. évf.
aug. 2. sz. 2. old.

Toroczkói Wigand Ede

Hajdanában réges-régen, rajzok
Cserényes házak, rajzok

Erdélyi kiállitás. Nemz. Szal. 1922. márc.
15 l.

Hogyan öntsünk lelket otthonunkba

Az izléses lakás problémája

— *A Magyarság tudósítójától* —

Első cikkemben az ácsorgó- és az uriszoba berendezését ismertettem; most a többi lakóhelyiségről kívánok szólani.

Az *ebédlő* butorait, sajnos, még mindig a renaissance patriciusi arányaiban kedvelik.

A *tálas* nemritkán kisebbített márványpalota, hasznavehetetlen párkányokkal s ötletszegény építészeink meddő szerelmével, az oszlopsorral: egyet-egyet még a kinyiló ajtóra is odaragasztanak, nem tekintve, hogy ellentmond rendeltetésének, a hordozásnak s párkánya alól sétára indul félkörben előre. *Asztalból* is csak a legnagyobbal érik be, alatta egy szétterülő láb helyett oszlopok erdeje. Pedig jobb, ha kitérnek nyujtózkodókedvünk elől. *Lábas-órából* is minél nagyobbat kivántak, no meg divány is kellett, Pfeiler-szekrény, azaz *kistálaló* stb. Magastámláju szókek akadályozzák a felszolgálást. Minderre honnan jusson hely? *Asztalunk jobb, szebb, ha kerek,* mely körül — 1.20 m. átmérővel — nyolc személy elfér s a tolakodó rangkülönbségeket kedélyesen eltünteti. Hetvenegyhetvenhárom cm.-nél ne legyen magasabb. Hozzá legjobban illik 43—45 cm. magas székülő, alacsony támlával, hogy a felszolgálást ne gátolja.

Függönynek legcélszerübb a mosható muszlin, mert nem veszi be a szagot. Szőnyeg ne legyen az asztal alatt, őrizkedjünk a fölösleges por és füstfogóktól, ha dohányosak vagyunk. Ablakainkon a szokásos üvegfestés helyett, mely nálunk még művészi szempontból sok kivánni valót hagy hátra, a legszebb élő díszt, a virágot alkalmazzuk, mely a levegőt is felüditi. Derüs, vidám, ünnepélyes helyet képzelek, egyszerüséggel telitve, izletes ebédhez teritve. Asztala adja meg a szoba hangulatát, melyhez alak, szin, hozzájáruljon. Könnyedén emelkedő fehér mennyezet, sima falak. Itt-ott kevés festés, inkább aranyszövődés, mely este melegen csillog, határolja a falakat. Tálas helyett, melyet sokan ételszagáért nem szeretnek, ezüstszekrényt, tálaló-asztalt alkalmazhatunk, melyben edények tartandók.

Az asztal ne a szoba közepén, hanem az *ablak előtt álljon,* hogy a világosság lapjára essék s a közlekedésre maradjon hely. Ha fényüzés engedi, este minden vendég előtt egy-egy gyertyaszál álljon. Az ebédlő ődisze az asztal, róla és ablakról virág nem hiányozhat. Teritett asztalnak első benyomása a szin. A fehéré, a tisztaságó az uralom. Ne tarkázza izléstelen egyveleg poharakban, edényekben. A virág is válogatott legyen, óvatosság-

gal elrendezve. A folyondár például alacsony edényt kiván, vele ellentétes szinüt, hasonlóképp az ibolya. Hosszuszáru virág magas vázába kerül. Gyümölcstálakat sárgálló-vereslő-zöldelő levélágak lenge ivekben környezhetnek.

Fontos az esteli megvilágitás; vele a legszebb asztal is elrontható. *Szükségtelen a vakitó fény,* mely a szoba minden zegzugát megvilágitsa, elég, ha az asztal lapjára irányul, csak igy fokozza a hangulatot. Legjobb a központi világitás, asztal fölött. Ebben nagy mesterek voltak a régiek; függő kristályüveg vagy aranyozott facsillárokkal. Az étekfogók homályba szorultak az asztalt környező ökes dámák mögött. Ma is meg volnának vele elégedve az inkább nekivetközött, mint felöltözött estélyi szépek. Előnyös a karosgyertya (girandolé) világitása, selyemtakarta lámpaernyőcskék tarkája stb. Szép, ha az ezüst tompa holtfényét csiszolt kristályokkal, csipkékkel elevenitjük s rózsák izzó parazsával hozzuk összhangba. Virágok általában ne hiányozzanak. Izléssel rendezett szerény mezei virág épp oly hálás, mint a kamélia, orchideák kényes fajai.

Hálószobában töltjük életünk harmadát.

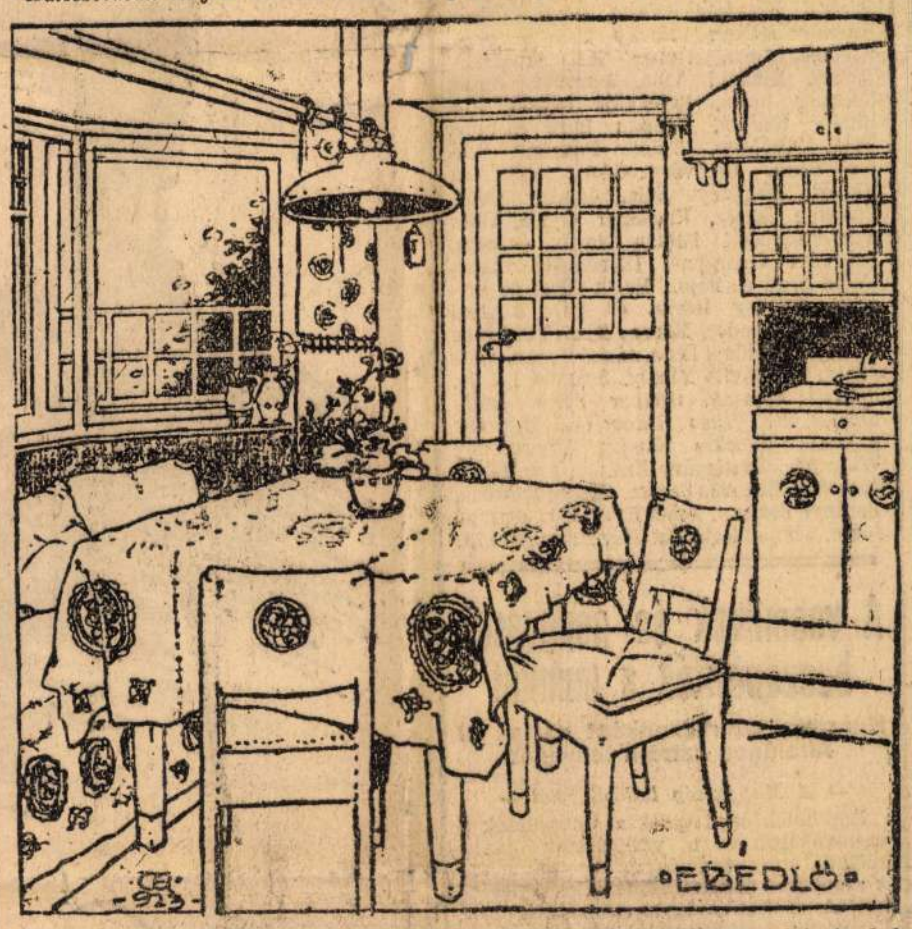

Necsak az alvás, hanem az ébredés is kellemes legyen benne. Butora: ágy, éjjeli szekrény, asztalka, szék, a legegyszerübbek. Sima felületük szeglet nélkül, nehogy a por felgyüljön. Ruhákat ne tartsunk benne, ezért feleslegos itt a szekrény. A butorzat anyaga lehet jávor-, köris-, körte-, hársfa. A szinei izlés szerint világosak vagy sötétek. Előbbi vidámabb. Tisztára mosható a fehérre zománcozott butor. Ha diszesebben festetlet kivánunk, jelképet kereshetünk a virágok beszédes stilizálásával: álmot a mákvirágban stb. Függönyök, kárpitok moshatók legyenek, a szőnyeg helyett kinai gyékény. Éjjeli világitása zöld selyemernyő villamoslámpácskán, az ágy feje fölött, olvasásra.

A *gyermekszoba* a hálónál annyival fontosabb, hogy nemcsak alvás, hanem eleven élet szintere. Egészségi célzatával a lelket is ápolja. Butoral gyakorlatiak, *legömbölyitett élek ajtón, ablakon is.* Üde szinek: fehér, buzavirágkék, fü- és rezedazöld.

Függönyök, takarók, párnácskák könnyen mosható anyagból. Szokjanak lakói a virágápoláshoz. Ablakban egyszerü, régimódi, parasztiifajta növénykók, kinek-kinek hajlama szerint. Falképek magyar tárgyuak, ne idegenből hozott elnyütt foszlányok, mint csipkerózsa, Hamupipőke stb. Időnként felcserélendők, hogy a gyermek rájuk ne unjon s látóköre táguljon. A képek és játékszerek kezdetlegesek, együgyüek legyenek, hogy a gyermeki lélek látókörébe beilleszkedjenek. Játékaikat a gyermekek maguk válasszák, hiszen ők játszanak velük, nem mi; a felnőttek választása legritkábban elégitheti ki lelküket. A gazdagok szegénylelkü gyermekeket játékkereskedés raktárába állitják: »Telik, nosza, játszatok«. Természetes játékösztönöik leternek a helyes útról e zürzavarban. Alkotó ösztönüknek a kész tárgyak utjában állanak s hogy eljuthasson hozzájuk, előbb rombolni kénytelen. Bontani, hogy épithessen természetes ösztönéből, mert hát csak az az ő igazi játékszere, ami saját alkotása. Ebbe öntheti saját lelkét s találja meg a belehelyezett értéket. Szegény ember gazdaglelkü gyermeke bepólyál egy darabka fát és kész baba. Jön a tél, sajnálja, hogy fázik s még több rongyba pongálja, hiszen gondviseléssel nő a szeretet. Jobban ragaszkodik hozzá és többet mond a gyermeki képzeletnek, mint sokszor a legdrágább játékszer. Jöjjetek vissza, egyszerü idők, mikor a legszebb vásárfia volt a fakereken járó lovashuszárka, lófarka helyén sip, zörgő babák, pancamárik, tótvicák, muzsikásringlispil. Gyermekszobának a gyermekiesség legyen ereje, de lakója korával haladjanak szórakoztatásai. Iskolás korral köszöntsön be a fekete tábla, kréta, jó nagy spongya, hogy a képirás, betüvetés kénye-kedve szerint tombolhasson. A diák-korszakot deritse fel a gyalupad, műhelyszerszámokkal.

A *leányszoba* ma teljesen korunk sivár képe. Abban a szobában, amelyből nagyapáink elvitték nagyanyáinkat, — szép liliomszálukat — a házias erények világitottak. A maga kis elzárt világában élt a szüz, mint fészkében a fióka-madár. Hajléka szentély vala, küszöbét még a futestvér is alig lépte át. Azóta nagyot fordult az idők kereke s a ma leánya nemcsak hogy egyenranguságra tart jogot a fiuval, hanem még tul is tesz rajta.

Korunk beteges idegessége e »csendes ábrándok honát« is szétrebbentette. Az erényekben gazdagabb választott uj pályáján is megőrzi nőiességét, az öntelt szélsőségekre kapatja magát. Igyen a mult áhitatot keltő harmatos párája ködbe borul, a hagyományos levendulailatot nehéz cigarettafüst nyomja el, az egykori rokka, spinét, hárfa helyén koponyák gunyorognak, sajnos, a féltudósságig juttatják büszkélkedő gazdájukat. Igy lett a szüziesség kápolnájából medika-tanya s a hajdani tartózkodás szentélyébe flirt lopakodik, körülnyaldosva az ifju lakók virulását. Ha már az élet zugó áradatába bele is evez a lány, szükségtelen, hogy izléstelenségeket hordjon be hajlékába, undort keltve. Eszményi vágyak helyett — bár hibás — de »gyakorlati« törekvések aprópénze ez. A lelki higiénia inkább a háziasságban, tisztaságban tetszik meg. Hozzávehetjük a mult aranypárás levegőjéből mindazt, ami egészséges, szép volt. Ez nem keltett ellentétes hangulatot. Elsőnek vigyük be a napot virágos ablakán. A nyilt betekintést könnyed fehér függöny szigetelje, ablak jobbsarkában régi szászfőkos *secretaire, varró-asztalka,* lábtól *himzőkosárka,* jó képek a falon, kerevet, nehány szék! Ágya fülkébe csusztatható, szép a nappal befüggönyözött mennyezetes ágy is. Hangszerül a banális zongorát kell türnünk, de inkább a kecses pianinót.

Minden világos legyen, üde és vidám, mint lakója. Bus szinek hervasztják a kedélyt. Falra, függönyre, párnára alkalmazott disz a virág, hisz mi férkőzhetik jobban a virághoz. Képzeletvilága virágalakkal, szinekkel, illatokkal teljesedjék. Ma már csak kezdetleges lelkek, a nép gyermekei indulnak ki belőle, öntudatlanságból kezdődő lassu eszméléssel. A virág lelke — illata — mindegyike érzést fejez ki. Ha már nem lehet mindenkinek kertje, virágai lehetnek stilizáltan festett, applikált alakban is szólhatnak a maguk képletes nyelvén! Bájos szobát képzelek vidám hajnalkával, mely az üde kóránkelést jelképezheti. Választhatunk hozzá csontszinü jávorbutort. A bóditó mákvirág az álmodozás jelképe. Szép a pipacsos, kékkatángos mező a falakon, párnahimeken, függönyökön. Előtte aranysárga butor a róna buzaföldjének hangulatából. Lehet törölmetszett magyar hangulatot adni egy-egy hivogató otthonos leányszobának is.

A butorok elhelyezésével a legtöbb lakás elveszti térbeli arányát. Hol a szoba, hol az ajtók-ablakok, hol meg a butorok magasabbak a kelleténél. A régi házakban mind a három irányu kiterjedésükben arányban maradtak Rosszarányu helyiségben a butorok célszerü felállitásával igyekezzünk javitani. Csak egységes falfelületek és sarkok legyenek hozzá. Első baklövés a pamlag, ha a hosszanti fal közepére kerül. Innen nézve legkevésbé lehet művészi hatásu a szoba, mert a szemközt levő fal sivárságára mered szemünk. A sarokból átlósan gazdagabb a kép, nagyobb távolságot tekinthetünk be. Meghittségen kivül több biztosságot nyujt a sarokban meghuzódás. Közelében a karosszék, kellemes csevegő csoportnak. Pamlag, a magasanfekvő ablak alatt is lehet, előtte féloldalt asztalka, szék. Pianinó is átlósan állhat az ablak balsarkában, előtte divány, hozzásimulva, sarokban benn ül a játszó.

A szobák közepét minek telerakni? A régieknek ebben is fejlettebb érzékük volt, butoraikat falnak állitották, magas lábakon (a kályhát is), ami növesztette a térbeli hatást. Mennyivel fontosabb ez a mai kisebb szobáknál. Se több, se nagyobb butorunk ne legyen a szükségesnél s a mozgékonyság, kecsesség benyomását keltsék.

A függönyökkel képszerüen keretezzük az ablakot. Nehéz függöny napközben csak az ablak pilléreit takarja. A képek felakasztásakor ne a fal legyen a fő-, hanem csak háttér, a kép adjon a rideg felületnek életet. A keret szine a képtől elütő legyen, az egész kiegészitő szinében. Mindig válasszátkosan helyezzük el, keveset, de jót, mindig átlagosan embermagasságban, hogy tekintetünk a kép közepére essék. Ha több képet egysorba függesztünk, zsinórmérték legyen a keret alsó vagy felső széle (előbbi nagy, utóbbi

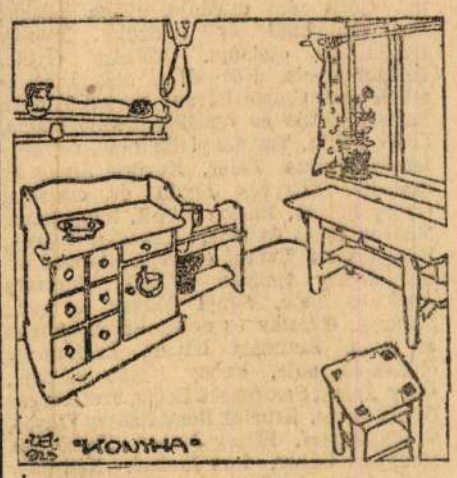

kis képeknél). Irányitásul vehetjük az ajtók, alacsonyabb szekrények tetejét, ablakok szemöldökfáját.

Ennyiben csak pár irányitó észrevételt adhattam a lakás berendezéséről, mert szükségét éreztem, hogy gátat vessek ama különösen burjánzó izléstelenségeknek, amelyek, sajnos, nyomon követik a pénz aránytalan elosztását. Csak azt említettem, ami a lakásban nélkülözhetetlen, mellőzve, kiküszöbölni akarva lakóik izléstelenségét, mert ezt a félmüveltség telhetetlen igényei szülik. Bővebbet a tavasszal megjelenő könyvemben találhat szives olvasóm.

Thoroczkai Wigand Ede

A Pátria-Klub vidám estje

— *A Magyarság tudósitójától* —

Szombaton este rendkivül sikerült vidám estét rendezett a *Pátria Irók, Hirlapirók és Müvészek Klubja.* Az előkelő közönség a diszes klubhelyiséget teljesen megtöltötte és nagy élvezettel hallgatta végig a kitünő müsort. A müsor első számaként *Bosnyák* Jolán, a Városi Szinház müvésznője, *Ferenczi* és *Nádor* zeneszerzők dalait énekelte nagy sikerrel. A kedves előadást zugó taps követte. Utána a népszerü *Molnár* Imre lépett a dobogóra, aki régi kuruedalokat adott elő, igy többek között az *Ej-haj Gyöngyvirág* és az *Ellopták a szivemet, ugy érzem* kezdetü szinmagyar nótákat. A közönség szünni nem akaró tapssal jutalmazta a dalok müvészi tolmácsolását. *Pethő* Sándor dr.-nak, a *Magyarság* munkatársának bájos kilenc éves leánykája *Pethő* Mária, Pallay Annának, az Operaház müvésznőjének tanitványa lépett ezután a közönség elé. Két balletszámot adott elő. A nagysikerü táncszámot zajos taps kisérte. *Huszka* Nelly Petőfi-költeményeket szavalt magyar és francia nyelven, majd *Küry* Klára énekelt néhány magyar dalt és népszerü kuplét. A kitünő müvésznőt a közönség nagy óvációban részesitette és számait megujráztatta. Küry Klára számai után szünet következett, szünet után *Molnár* Imre adott elő ismét magyar dalokat, majd az operaházi fuvós quintett Liszt Ferenc egy chansonját játszotta nagy sikerrel. *Ághy* Erzsi, a Nemzeti Szinház müvésznője Gárdonyi-verseket szavalt, majd *Abonyi* Géza, a Nemzeti Szinház müvésze Petőfi- és Gárdonyi-versekkel zárta be a nagysikerü programot.

Az estélyen megjelent és mindvégig vidám hangulatban lévő közönség közül a következők neveit sikerült feljegyeznünk:

Bársony István, Gazdi Elemér és családja, Berecz Dezső és neje, Konrád Mihályné és Elza, Horváth Kálmán, Krimó Jenő, Steinhöchler Dániel, Bibó István, Medgyesi Ferenc, Zala György és családja, Saly Árpád és családja, Csór Lajos, Raichl Ferenc, P. Ábrahám Ernő, Kozma Miklós, Edvi Illés Aladár, Loewe dr., Balog Henrik és családja, Stranzky Antal, Kilián Zoltán, Némethy Ferenc, Kárpáti Zoltán, Moess Gyula, Bánóczi Ferencné, Kürthy Györgyné, Várady Hajnal Géza és családja, Tóth László, Ludmann Emil és családja, Milotay István és családja, Korniss Gyula, Pásztor Gyula, Kövesdi és neje, Döbrentei Ferenc, Csépló István, Morval Ferenc, Bertsch Zoltán és családja, Somló Emma, Lobik Miksa, Turesányi Endréné, Gergely István, Gulyás Péter, Kovács Alajos és családja, Könyves Árpád és családja, Győry Béláné, Márton Margit, Nagy Ilona, Medvey Lajos és neje, Kopecky György, Frauchmann Róbert és neje, Kalmár Simon, Nyáry Kálmán és neje, Haraszty Jenő és neje, Sényi Ferenc és neje, Serényi Gusztáv és neje, Braun Alfonz és neje, Szatmári István, Krompacky Miklós és neje, Hubay István és neje, Odry Árpád, Smozenska Ervin, Freisberger Gyula s neje, Kramek Ilona, Nászay Vilmos, Czóch József, Király József, Barzó Pál, Medgyesi Gábor, Lux Elekné, Négyessy Imre, Lehóczky Irén és Mátyás, Fenyő Sándor és neje, Szabó László, Szerelemhegyi Tivadar és neje, Schramm Ede és neje, Müller József Leó. Kiss Menyhért, Hessky Ferenc és neje, Badits Ferenc dr., Selényi Pál dr., Avodik Félix, Bilinszky Zsigmond, Papp Károly és neje, Latzin Rajmondné, Széplaky Elemérné, Tóth István, Doroghy Kálmán és neje, Magyarossy Sándor, Petri Mór, Pfeiffer Miklós dr., Malcsiner Emil, Lichovnik, Béla, Krammer Iluska, Schleicher Idus, Minke Béla, Nyiredi Gabriella, Hodenik József, Gosztonyi Andor, Gagyi Jenő és neje, Szalay Lajos, Mauler Dezső, Morvai Hugó, Kostyál Sándor, Csécsi Nagy Imre, Angyal János, Szepessy Jenő, Horánszky Gyula és családja, Kelemen György, Károly Rezső, Boross Simon, Fabriczius Béla, Forgó Ignác, Schöpflin Aladár és neje, Szentgyörgyi Ferenc és neje, Avedik Félixné, Szacsvay Gyula, Bedő Lajos, Berecz Lajos, Izsó Ilonka, Berecz Sándor, Reichmann Gizella, Cseh Lajos, Bittermann István, Hézser Zoltán és neje, Dömötör Mihály, Téglás Dezső és neje, Barnitzky Dezső, Mann Hugó és neje, Huszka Nelly, Negai Oszkár, Franzesko Mollijka, a Popolo d'Italia munkatársa, Mihaloviel Endre, Bück Viktor, Heltai Jenő, Zinde János, Fülöp Arturné, Szabó Antal, Sajgó Jenő, Gerlóczy Zsigmond, Schaller Sándor és neje, Szegedi István és Geczkó Jenő és neje, Hivatal József, Zimmer Ferenc, Márkus Andor, Wunderich Marian, Rápolti Lajos, Dorogi Farkas Akos, Dániel Lajos, Kohl Ferenc, Ghasner Aurél, Gosztonyi Jenő és neje, Szondy Lajos, Kóczán Elemér, Farkas Zoltán, Molnár Imre, Kogutovicz Károly, Tankovics Ödön, Szöllősi Margit, Kenessey Zoltán, Kenessey Zsuzsika, Kóczán Géza, Pőzel Tibor, Vanek Ferenc, Szendrődi Szilárd, Farkas Judit, Vojnich Géza, Gyomlay László, Kubányi Kornél, Bodor Aladár és neje, Pollner Antal, Wimmer Károly, Reviczky Hugó és neje, Rényi Valéria, Héjj Imre, Trocsányi Ferenc, Kammer László, Tangl Lóránd, Kammer Magda, Révay Béla és neje, Kümmer Géza, Huber Etel, Záborszky László, Tihanyi Vica, Pochner Antal, Pochner Lajos, Reichardt László, özv. Binder Emilné, Németh Imre és neje, Toldi Miklósné, Toldi Piroska, Binder Ilona, Olchváry Géza, Windisch Károly, Magyary Béla, Jámbor Ödön, Thirring Károly, Krammer Gyula, Vitéz Szivós ezredes, Fábián Gáspár és neje, Szögyéni Györgyné, Dirner Gusztávné, Marik Ernő és neje, Marik Klári és Brigitta, Dobozy István és neje, Kostyál István és Sándor, Morvay Mimi, Füzy Iván és neje, Pártényi Ilona, Jankó Ilonka, Góts János, Mihalovits Mihály, Szánthó László, Ilosvay Lajosné, Sreiber Péter, Dulin Elemér dr., Franz Károly dr., Homolay Lajosné, Winckle Nándor, Thoroczkay Wiegand, Szathmáry Erzsike, özv. Klein Józsefné, Hegedüs Sárika, Zámbó Endréné, Serényi Boriska, Aradi Edvi Illés, Faragó Józsa, Schnell Kató, Szöllősy Margit és Lili.

A vasmüvek és gépgyárak beszüntették a munkát

Harmincötezer munkást zártak ki Általános sztrájk fenyeget

— *A Magyarság tudósitójától* —

Már hetek óta folynak a tárgyalások a vasmunkások és a vasgyárosok között anélkül, hogy eredményre vezettek volna. A munkások nem fogadták el a felajánlott béremelést és egyes üzemekben már két héttel ezelőtt sztrájkba leptek. Részleges sztrájk volt tizenhét gyárban. Ekkor ujabb tárgyalások indultak meg és a gyárosok kijelentették, hogy hajlandók a béreket rendezni, de ahhoz a feltételhez kötik, hogy az összes üzemekben azonnal álljanak munkába a sztrájkoló munkások. A vas- és fémmunkások szövetségének megbizottai ezt nem tudták garantálni, miro a tárgyalások megszakadtak. A Vasmüvek és Gépgyárak Országos Egyesülete néhány nappal ezelőtt ülést tartott, amelyen a sztrájkmozgalom kérdésével foglalkoztak. Az a nézet alakult ki, hogy a gyárosok hajlandók a méltányos kérések teljesitésére, de minthogy a sztrájkok tovább tartanak, kénytelenek. erélyes eszközökhöz nyulni. *Olyan határozatot hoztak, hogy az összes vas- és gépgyárakban beszüntetik a munkát és kizárják a munkásokat.*

A Vasmüvek és Gépgyárak Országos Egyesületének ez a határozata harmincötezer munkás kizárását jelentette. A rendőrség természetesen már gondoskodott arról, hogy semmiféle rendzavarás vagy tüntetés elő ne fordulhasson. Valoszinünek látszik, hogy a jövő hét folyamán a kereskedelemügyi minisztériumban megindulnak a tárgyalások a munkások és a munkaadók között.

A Vasmüvek és Gépgy. Orsz. Egy.-ben a kizárásról a következő nyilatkozatot tették:

— A vas- és gépgyárosok február 5-ikétől kezdődő hatállyal tiz-tizenhárom százalékos béremelést adtak munkásaiknak abban a reményben, hogy a bérmozgalmak megszünnek, amelyek a termelésre rendkivül károsan hatottak. Ez a béremelés annyit jelentett, hogy a munkások a békekeresetük kétszázszorosát kapták meg, mig az indexszámok szerint háromszázszoros a drágulás. *A munkásoknak tehát sikerült a békebeli béreiknek hetven százalékát megkapniok* akkor, amikor más társadalmi osztályok lényegesen rosszabb fizetést kapnak. A vas- és gépgyárak versenyképessége a német márka zuhanása és a nyugati államokban megjavult termelési viszonyok következtében teljesen megromlott, ugy hogy a magyar vasipar nehéz helyzetbe jutott. Minthogy a sztrájkmozgalom a béremelés következtében sem szünt meg, a Vasmüvek és Gépgyárak Egyesülete kénytelen volt elszánni magát arra a lépésre, hogy a vas- és gépgyárak üzemeit beszüntesse és a munkásokat elbocsássa.

A többi iparágakban is a jelek szerint sztrájkok előtt állanak. Igy a famunkások a téglagyári üzemek és a nőiszabó ipar munkásai léptek föl bérkövetelésseI.

A mi értékeink

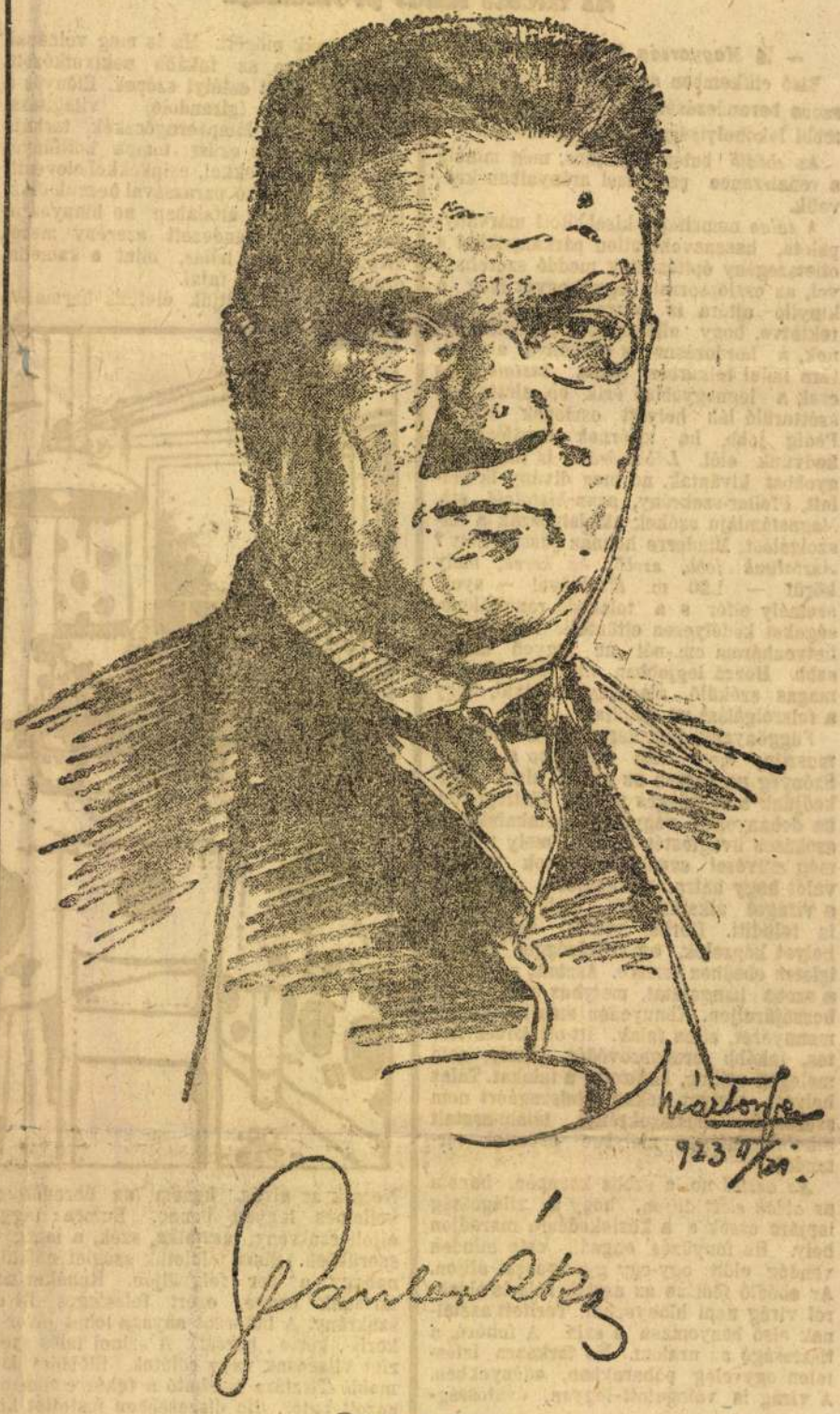

Pauler Ákos.

Harmadfélév előtt szerény köntösü, igénytelen cimü könyv jelent meg a kirakatokban. Bevezetés a filozófiába: ez volt a vaskos kötet lapidáris cime s az érdeklődők ezrei — alább ki fog tünni, hogy tényleg ezrei — e cimből aligha sejthették, hogy ez a betütenger merőben *uj filozófiai rendszerbe* vezeti be olvasóit. A könyv szerzője, *Pauler* Ákos, a budapesti egyetemen a filozófia tanára valóban uj filozófiai rendszert adott müvében, a második magyar filozófiai rendszert. Az elsőt, a szubjektiv idealizmus rendszerét *Böhm* Károlynak, a kolozsvári egyetem néhai nagynevü tanárának köszönhetjük, a másodikat, az objektiv idealizmus rendszerét most teremtette meg Pauler Akos.

Ő is egy magyar tudósdinasztia sarja, mint unokahátyja, Lenhossék Mihály és a Pauler-családnak is harmadik nemzedéke lobogtatja immár a magyar tudomány fáklyáját. Nagyatyja, *Pauler* Tivadar büszkesége az egyetemes jogtudománynak, aki másfél évig *Eötvös* József báró utódaként irányitotta a kultuszminisztériumot, majd egy évtizednél tovább töltötte be a pecsétőri tárcát. Atyja *Pauler* Gyula, az Országos Levéltár megszervezője és első igazgatója, az Árpád-kor legjobb ismerője, anyja pedig az anatomus Lenhossék Józsefnek leánya, ugy, hogy Pauler Ákos szivét már két tudósdinasztia egészséges vére dobogtatja meg. A jogtudós nagyapa és a historikus apa sarja a most éppen 47 éves Pauler Akos a tudományok tudományának, a filozófiának szentelte munkás és termékeny életét. Ennek örök problémáit fürkészte Lipcsében, Párisban és o problémák mélyére törekedett pillantani akkor is, amikor a klasszikus filológia és az orvostudományok módszeres kutatásába fogott.

Harmincéves korában már mint egyetemi magántanár foglalta el a pozsonyi jogakadémia filozófiai tanszékét, amelyet *Böhm* Károly halála után a kolozsvári, majd *Medveczky* Frigyes korai elköltözése után a budapesti egyetem katedrájával cserélt fel. Fönn él a Vár csöndes légkörében, ahonnan csak délutánonként jön át Pestre, hogy mindenkor teljesen szabad előadásait az egyetemen megtartsa. Jellegzetes bársonykabátos alakja gyakorta feltünik a Bástyasétányon, ahol napi sétáit rója.

A béke álomvilágában ő is távolabb vidékeket járt. Evek hosszu során át állandó yachtot tartott az Adrián, amellyel Erzsébet királyné magányáig, Korfuig elkalandozott. Kapitányát, legénységét télen is megtartotta, hogy bármikor utra kelhessen, ha lelke a tenger végtelen sikjának és a csillagos égboltnak magányát kereste. Talán csak Pierre Loti szereti és érti meg oly bensőségesen a világoceánt, mint ő, a pozitiv idealizmus uttörője. Hogy legujabb kis könyvében, a Filozófiai Könyvtár Aristoteles kötetében oly hosszasan foglalkozik a nagy görög böles halászati ismereteivel, ez is Pauler Ákos nagy tengerimádatának következménye.

Pauler filozófiai gondolatvilága Aristoteles és Leibnitz irásaiban gyökerezik ugyan, de azért a *ma* problémái is foglalkoztatják. *Oswald Spengler* sokat vitatott uj müvét, »A Nyugat alkonyát« a magyar filozófiai irodalomban Pauler Ákos fogadta a legtöbb megértéssel, a legnagyobb rokonszenvvel.

Ennek a megértő, átfogó szellemnek köszönhetjük, hogy a magyar nagyközönség is egyre több figyelemmel fordul a filozófia felé. A *Bevezetés a filozófiába* első, kétezer példányos kiadása két hónap alatt elfogyott, ugyhogy ma már harmadik kiadása készül. *Liszt Ferenc gondolatvilágáról* irott mélyen szántó tanulmányának a nagy zeneköltő magyarságáról szóló része nemrég jelent meg az *Oxford Hungarian Review* hasábjain, a német forditás is elkészült és a közeli hetekben hagyja el a sajtót filozófiai rendszerének német kiadása, hogy a magyar géniusz erejével döngesse meg a tudományok tudományának acélkapuit.

Hogyan öntsünk lelket otthonunkba

Az izléses lakás problémája

— *A Magyarság tudósitójától* —

Minden időnek más a szükséglete, kivált most, amikor a háboru reánkhagyta nehézségeit. Igyekezzünk küzdelmeink között nyugvóhelyet találni hajlékunkban, ha már az élet úgyis elnyom. Éljünk otthonunkban bensőbb életet lelkünk, egyéniségünk kifejlesztésére. Sajnos, házaink, lakóhelyeink nem nevezhetők otthonoknak. Az előbbiek külsejükkel büszkélkednek s ezzel leginkább ráhibáznak céljukra, a butorzat is ellentmond rendeltetésének; nemcsak formájában, de anyagában is: bükk- és szilfából utánzott mahagóni, csupa faragás és esztergályozott munka porfészeknek. *Az ablakot nehéz függöny boritja, hogy a napfény föl ne derithesse.* Ilyen helyen a virág is elhal. Képkeretek taplóból, arcképtartók forgácsból, kályhaellenzők szivargyürüből dicsérik a koresba zsendülő »iparmüvészetet«. A tükör, teliákumbákumozva reápingált virágágakkal, tiltakozik rendeltetése ellen. Most bizony jaj annak, aki bepillant egy nyitvafelejtett ablakon. Node mindenki olyan otthont »teremt«, amilyent esze, izlése megérdemel. Hisz maga alkotta magának s ki mint veti ágyát, ugy alussza álmát.

Feladatunk volna, hogy *az egyén igényeinek lélektanilag megfelelően épitsük házát* s a gazda szellemi követeléseinek tiszteletbentartásával rendezzük be. *Más az orvos, a lelkész, a kereskedő, a tisztviselő, a tanitó* és a gazda otthona. A főkérdés tehát az, milyen ház egyezik meg lelki életünkkel? Embere válogatja s ezért ismernünk kell azt az embert, mivel *hivatása szerint kinek-kinek más az egyénisége.* Ezt tükröztessék vissza lakóhelyiségeink. Megfelelő izlés a legszegényebb kunyhót is gazdagabbá teheti a csillogó palotánál. Lelki nemesség egyaránt honolhat daróctakaró és a selyemlepel alatt. A lelki tartalom kifejeződése érdekelhet igazán, mert ez bennünk az emberi. Egyszerü, fehérre meszelt parasztszobákban, ahol gondápolta virágokat találunk, ahol bimbózó galy áll az asztali pohárban és szétáraszt valamit a kert illatából, derüjéből, bárki felüdülhet.

Igy következtethetünk az otthon jellemből lakója lényére, amelynek *minden szobára rá kell nyomnia bélyegét* s a helyiség rendeltetésével együtt szabja meg a szoba jellegét. *Ne legyen üres, rendeltetés nélkül hivalkodó.* Elnevezését is használata szabja meg. A »lakószoba« név nagyon általános, hisz mindannyiban laknunk kellene, mert ha nem lakjuk, lélek nélkül marad, meleget nem áraszt. Valamennyi, ha nem is éppen tágas, legalább világos legyen, jellemében határozott, meleg és meghitt. A többit a benne folyó élet önmagától építi ki.

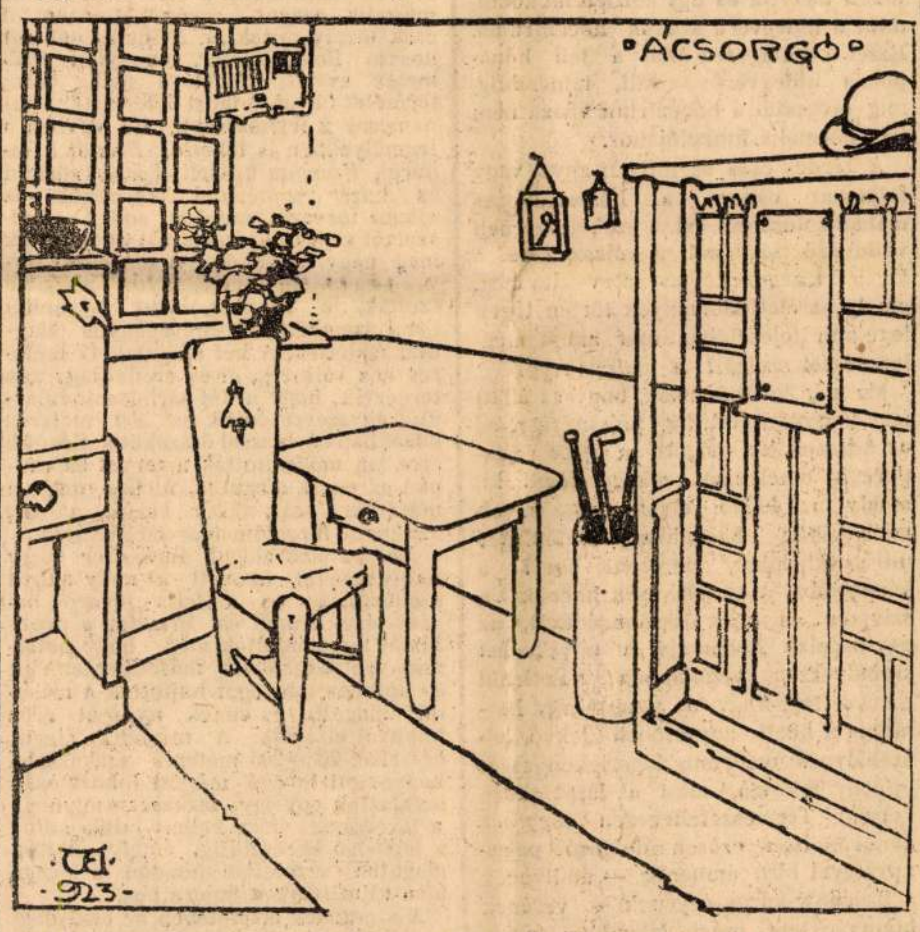

Ácsorgó vezet otthonunkba. Németül: *előszoba*, belépő ez. Az első benyomást itt nyerjük lakója szelleméről. Mint *ácsorgó* neve mondja, *a várakozás helye* s rendeltetése az, hogy készitsen elő a többi szobára. Benne nyilatkozzék egyéniségünk első nyoma, mert hajlékunk jellemének a külső küszöbig kell érvényesülnie. Tágassága házunk nagyságához idomuljon. Kis otthonban a legkisebb lehet, hisz legtöbbször csak átsurranjuk, legföljebb felső gunyáinkat rakjuk le benne. *Főbutora a ruhafogas, tetején széles polc a kalapoknak. Ernyőknek egészen külön tartó,* nehogy felsőgunyánkat átnedvesitsék. Melléjük dughatjuk pálcáinkat is. *Tükör*, egy-egy *szék*, kis *asztalka*. Ha bőségünk engedi, kapcsolhatjuk egy kis öltözőfülkével. Ide már kézimosdó is való; hideg-meleg vizzel, kéztörlővel. No, meg talán egy nagyobb tükör, fehérnépnek ebből sohsem elég. Talán félméter széles földigérővel meglesznek, benne végigmérhetik köntösüket. Az ácsorgóban minden a legegyszerübb lehet, ami sohasem ellenkezett a jóizléssel. *Fehérre mázolt fenyőfabutor* mutatja a tisztaságszeretetet. Padlója lehet fehér kölemez, de keményfa is, vidám, tarka gyékényfutókkal. Ha jó képeink nincsenek, ne függesszük fel azért, hogy éppen csak ott legyenek. Vidám szinfoltok, virágok fokozhatnák, üdévé tehetnék az első benyomást.

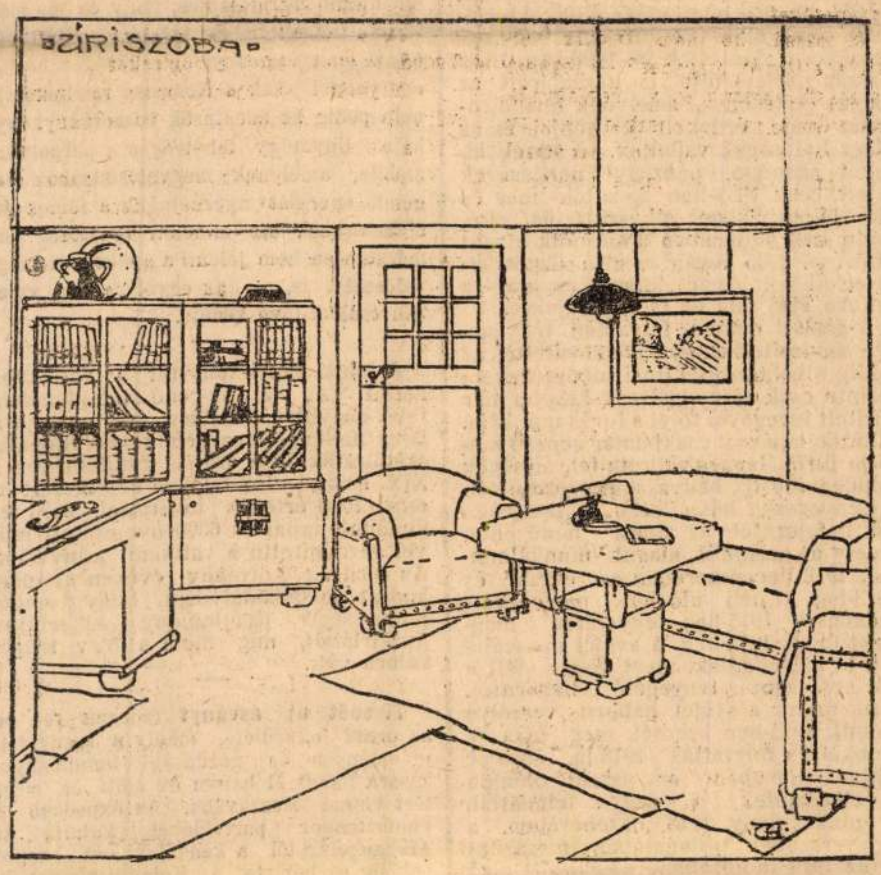

A *dolgozó- vagy férfiszoba a családfő foglalkozásától függ.* Ha üzletember, vagy otthon tartja hivatalát, könnyen megközelíthető legyen, mert sokan keresik. Ha iró, tudós vagy müvészi kedvteléseknek él, jobb, ha elrejtettebb, emeleten, vagy padlásszobában. Jellege olyan legyen, mint a clausura, könyvesház, kellő tágassággal. Ha lehet, kertre forditsuk. Ha a viszonyok engedik, rózsás vagy medencés udvarra tekintsen, hol a viz csobogása jelezze a csendes, de örökké lüktető életet. Belső kiépitése szigorun kövesse rendeltetését. Dolgozószobánk, ha benne komoly munka folyik, nem szórakozásé, hanem a szellemgyüjtésé. Inkább a munkára ösztönözzön, mint a kényelemre. Ezért a henyélésre csábitó butorok ne uralkodjanak benne. Gyujtópontja a dolgozóasztal, az ablak mellett. A világosság balkéz felől essék az asztalra, jobboldalt karosszék az ügyesbajos vendégnek. Asztal előtt virágállvány, virág az ablakon is. Második kérdés a könyvek elhelyezése. Padlásszobában a gátló lejtőbe beépitjük a könyvespolcokat. Ha könyvtárról lehet szó, bibliotéka módjára párhuzamosan sorakozhatnak a polcok, vagy külön fülkét rekeszthetnek el a szobából. Könyvszekrények ne legyenek tulságosan mélyek, vagy kétsorosak (egymásmögött) s 1·80—2 m.-nél ne magasabbak, hogy könnyen kezelhessük. Kis területet tágit a falba épitett, sülyesztett könyvespolc, ugyanez elfér széles ablak alatt is, a mélyedésben. Ha fogadnánk e helyen, gondoskodjunk kényelemről heverő, karosszék, szivar-, likörszekrényke, stb. Sok meghittséget ébreszt a nyitott tüzhely — amit nem zár ki a központi fütés sem — ez legszebb sarokban, fülkében, egy-egy beépitett lócával. Ki ne felejtsünk mellőle egy tenyérnyi ablakocskát, hogyha már a tüz odavonz, olvasni is lehessen. E fajta studió nem terpeszkedhetik mindig nagy méretekben. Ilyenkor ötletes kiképzésekben mutassa a tágasság látszatát. Szineit gazdája hangolja egybe: lényege maradjon a komoly egyszerüség, hogy a nyugalom érzetét keltse s a szellemet ne lomhaságra, hanem munkára ösztönözze. Lehetőleg egy, de széles ablak, sok-sok virággal, még több könyv mutassa a müveltséget, nemes kedvtelések nyomait.

A *női szoba* nemcsak a visszavonulás, de a fogadás helye is lehet. Utóbbi célját, — ha van, — átveheti a *tereferélőhall.* A női szobát a középkori németség »Remenate«-nak, később a franciák »boudoir«-nak nevezték s fénykorát a főuri kegyeltnők (coquette-ok) idejében élte, kik benne heverészve fogadták vendégeiket. Sajnos, ma ez lipótvárosi szokássá lett. Ha a visszavonulás helye volna, el kellene különiteni. Butorai: heverőszék, iró-, varró-, himezőasztalka kerettel s néhány kisebb kényelmi alkalmatosság, tükrök, kecsesebb könyvállványok, polcok, kandalló, finom metszetek, szőnyegek. Könnyed gyengédséget leheljen, alakban, szinben ezt keresse. Diszitésében — még szerény keretben is — az egyéni izlésnek bő szeszélye telhet. Nagyanyáink vendégfogadás előtt levendulavizet gözöltettek benne, vagy egyéb virágvizeket szórtak szét. Telithetjük levegőjét finom száraz füvek illatával is. Régi bensőségét kiszoritotta a léha, tolakodó, sivárán ásitozó »szalón«, mit szóra se érdemesitsünk.

Az *ebédlőről, háló-* és *gyermekszobáról* legközelebb külön szólok.

Thoroczkai Wigand Ede

W.....r Erike

urleányt, akivel mult októberben utaztam Newyorkból Brémába az United States Lines gőzhajóstársaság »George Washington« gőzösén, kérem közölje cimét a kiadóhivatalban »United States Lines« cimen. Szüleim Szalonikit elhagyták. Beleegyeznek.

Thoroczkai Wigand Ede
3

Zsuffa István és Társai

angol gyapjuszövetek kereskedése

Budapest, IV., Váci-u. 25. Tel. 14-73

Tisztelettel értesitjük nagyrabecsült vevőinket, hogy a tavaszi idény kiváló ujdonságai férfi és női szövetekben naponta érkeznek. Tekintettel a nagy keresletre és a behozatal korlátozására, igen ajánlatos ezeknek mielőbbi beszerzése

Szöveteink kiváló minősége és választékossága

valamint szolid áraink előnyös volta közismert. Különleges frakk és szmoking szövetek, elegáns utazó-, autó- és kocsikabátok.

A TUDOMÁNY VILÁGÁBÓL

A téli álom rejtélye

Jóval előbb, hogysem az erdő letarolt koronáit zuzmara födné be és fehér hótakaró borulna a mezőre, sokkal előbb, mielőtt még piros csizmánk nyomát hóval lepné be a tél, egész sereg állat nyomtalanul eltünik: visszavonul odvába, zugába, rejtekébe, hogy megkezdje téli álmát. A sündisznó, a mogyoros pele, az ürge, a marmota, a medve s a denevérek egész népes raja évről-évre szabályos időben eltünik, tekintet nélkül arra, hogy hosszura nyult-e az ősz; meghatározott hónapban még akkor is visszavonulnak hosszu, téli pihenőjükre, ha a mezőn még bőviben akad is élelmük és ha a levegőben még milliárdnyi apró bogárság járja is elkésett táncát.

A pele például már augusztusban, tehát még a nyár derekán kezdi meg téli álmát s a marmota sem késik, bármily jó legyen is az idő és bármily bőven akadjon is még tápláléka. A téli álom mindig szabályos időpontban kezdődik és szabályos időpontban végződik is. Nem befolyásolja ezt sem a jó, sem a rossz idő. Megpróbálták például a téli álmot alvó állatokat nyár elején mesterséges lehütéssel álomra birni: az állatok elpusztultak, de nem merültek téli álomba. A téli álom lényege az, hogy bizonyos melegvérü állatok a hideg idő beköszöntésekor, illetve azt megelőzőleg, *testük hőmérsékét lényegesen leszoritják*, ugyhogy alig néhány fokkal a fagypont fölött lebegő testhőmérsékkel minimális életmüködéseket fejtve ki, bőjtölik ki a tavaszt.

A téli álom ugyanolyan szabályszerüen köszönt be, mint a madárvonulás. Mint ahogyan a vándormadarak ősszel, minden számunkra érthető ok és jeladás nélkül utra kelnek és más tájakra, enyhébb hazába vonulnak, hogy azután tavasszal ujra visszatérjenek elhagyott fészkükbe, régi otthonukba, ugyanugy jelentkezik a téli álom is, minden számunkra érthető ok és jeladás nélkül. A madárvonulást és a téli álmot is valami belső, a vándormadár és a téli álomba merülő emlős szervezetében rejlő ok inditja meg és idézi elő Ezt is, amazt is öröklött belső rugók—közkedvelt, de mit se magyarázó szóval élve: ösztönök — inditják meg.

Friedrich *Zschokke* bázeli állatbuvár 1916-ban alapos tanulmányt irt az állatok álmáról. Könyvének utolsó fejezetében a téli álomra is kitért, amiről azonban akkor még semmilyen lényegbevágó magyarázatot sem tudott adni. Zschokke még csak annyit sejtett, hogy a téli álom a központi idegrendszer egyik funkciója. Régóta tudjuk, hogy valamennyi emlős állat légzésének és hőszabályozásának centrumai a nagy és középagyvelő között fekvő *közti agyvelőben* székelnek, amelynek kizacskósodásából a szemhólyagok, az agyfüggelék és a toboztest vagy parietális szerv keletkezik.

Zschokke magyarázata szerint innen, a közti agyvelőből indul ki ősszel a test hőmérsékének lehütése, tavasszal pedig a hőmérsék emelése is, még pedig ugy, hogy e centrumok ősszel automatikusan megbénulnak, tavasszal pedig ujra funkcióba lépnek. Fel kellett természetesen azt is tennie, hogy ez a mehanizmus minden egyes téli álmot alvó faj csiraplazmájában is nyomot hágy és igy öröklődik át nemzedékről nemzedékre.

Elméletnek ez is elmélet ugyan, de még mindig nem kielégitő magyarázat, annál kevésbé, mert a hőmérsékszabályozás centrumában nyoma sem volt semmilyen bénulásnak, sőt ellenkezőleg, a hőmérséklet középagyi centruma tovább dolgozott, csakhogy lényegesen másként, mint nyáron. Ősszel ez a centrum hütlen lett eddigi munkájához, amellyel a test hőmérsékét bizonyos állandó, optimális hőfokon tartotta és ugy kezdett müködni, mint a hidegvérü állatok hőcentruma. Ezzel a melegvérü állat a téli hónapokra hidegvérüvé vált, mindaddig, mig tavasszal a hőcentrum vissza nem tért normális funkciójához.

A kérdés csak az, milyen anyag vagy folyamat okozza a hószabályozás mehanizmusának ezt a szabályszerüen váltakozó szerepét. A választ erre a kérdésre az a rejtélyes szerv adta meg, amely az élettudományok történetének legujabb fejezetében már annyi meglepetéssel szolgált: a *pajzsmirigy*.

Ma már köztudomásu, hogy az állati test jódszükségletét a pajzsmirigy, az az Ádámcsutka mögött, a gége pajzsporcán elhelyezett mirigy elégiti ki, amely a belső elválasztás egyéb mirigyeihez hasonlóan különleges mirigyváladékot, hormont bocsát a vérpályába. A mellékvesék hormonja a szív és az erek összehuzódását, az agyfüggelék hormonja a növekedést szabályozza. Legujabban véletlenül észrevették, hogy a pajzsmirigy hormonja a közti agyvelőben fekvő hőszabályozó centrum ingerlékenységét éppugy fokozza, mint a lázat okozó szerek. Természetellenesen nagy és abnormálisan erősen dolgozó pajzsmiriggyel biró emberek — amilyenek a Basedow-kóros egyének — vérének hőmérséklete ezért állandóan magasabb, azoknak az embereknek és állatoknak pedig, akiknek és amelyeknek pajzsmirigye rosszul, hibásan müködik (golyvások, kretinek), alacsony a vérük hőmérséklete.

Adler, frankfurti fiziológus ebből a tételből indulva ki, határozta el, hogy megvizsgálja a téli álmot alvó sün pajzsmirigyét. Megfigyelésének eredménye megerősitette az emlitett következtetést: *a téli álomba merült sün pajzsmirigye el volt sorvadva, képtelen volt normális munkát végezni* és vele kapcsolatban álomba merült a hőcentrum is. Amint azonban *pajzsmirigykivonatot fecskendezett az alvó állat bőre alá, az állat* — két óra mulva — *élénkebben kezdett lélegzeni*, felébredt és hőmérséklete csakhamar elérte a melegvérüek normális hőfokát (36°). Az állat mindaddig élénken mozgott, futkározott, amig a mesterségesen beoltott hormon el nem használódott. Mihelyt ez bekövetkezett, az állat is ujra álomba merült.

Ezek alapján a pajzsmirigyet akár a *téli álom mirigyének* is nevezhetjük, amely ősszel elsorvad és tavasszal ujra megduzzad és ezáltal szabályozza a közti agyvelő hőcentrumának müködését. Müködése az éghajlat szabályszerüségéhez igazodik és igy befolyásolja a téli álmot alvó állatok életét. Adler érdekes kisérleteit az agyfüggelék és mellékvese hormonjaival is megismételte és azt találta, hogy ezek a pajzsmirigy váladékával közel rokon hormonok is fölkeltik — bár rövidebb időre — a sünt téli álmából. Eddig ugyan nem észlelték, hogy e két mirigy is időnként összezsugorodna, mégis nagyon valószinü, hogy a téli álom tartama alatt a belső elválasztás e két mirigyének müködése is megcsappan, vagy legalább is szünetel. Mindezeken felül azonban ma már kétségtelen, hogy *a téli álom rejtélyét is a belső elválasztásnak sokáig rejtélyes mirigyei magyarázzák*. A *hormonok tudománya* ugyanugy megvilágitja az élettudományok rejtelmeit, mint ahogyan a radioaktiv sugárzás eloszlatta a fizikális kémia leggomolyabb felhőit.

A második Simplon-alagut. 1898-ban kezdték meg a Simplon-masszivum átfurását, hogy a Nyugatsvájcban, Wallis kantonban fekvő Briget az olaszországi Domodossolával összekössék és igy megteremtsék a svájci, francia- és olaszországi közlekedési utvonal egyik főütőerét és egyidejüleg megépitsék *a világ leghosszabb alagutját*. A munkálatok első része, az első alagut már 1906-ban elkeszült, a vele párhuzamos második alagut zárókövet azonban csak tavaly tették le. A Simplon-alagut hossza 19.825 méter, amelyből 9973 méter svájci, folytatása pedig olasz területet fur át. A most befejezett alagut nemcsak a leghosszabb, de egyben a legmélyebben is fekszik. *Brandt* hamburgi, *Brandau* kasseli, *Locher* zürichi és *Sulzer* winterturi mérnökök, az alagut tervezői, minden addigi rendszertől eltérő, uj módszert valósitottak meg nagy müvükön. A megelőző tervek egyetlen, kétvágányos alagutra szóltak, a Simplon-alagut megépitői ezzel szemben *két*, egyvágányos alagutat épitettek. A két alagutat 17 méteres köz választja el és eredetileg ugy tervezték, hogy a két párhuzamos alagutat egyszerre épitik és 200 méteres közökben egymással összekötik. Később azonban módositották a tervet és csupán az egyik alagutat furták meg; a másodikra csak akkor került a sor, amikor a forgalom már megkivánta.

Már az első alagut fúrásakor nagy nehézségeket okozott a mély alagut szellőztetése és a friss levegő bepréselése. Brandt és Brandau a problémát ugy oldották meg, hogy hatalmas ventilátorokkal másodpercenként 50 köbméter levegőt hajtottak a második alagutba és ennek nyilását erős kapuval elzárták. A második alagut két első, 200—200 méteres szakaszába benyomott levegő mögött fokozatosan befalaztak egy-egy szakaszt ugyhogy a levegőnek előre kellett jutnia addig a legbelső keresztutig, amely az első alagutba vezetett, ahonnan a levegő ujra kijuthatott a bejárathoz.

A szerződés értelmében az első alagutnak 5½, a másodiknak további 4 év alatt kellett elkészülnie, minden napos késedelem 5000 frank pénzbirsággal sujtotta a vállalkozókat, minden megnyert nap 5000 frank jutalmat jelentett volna. A svájci szövetségtanács a terveket *Colombo* milanói, *Fox* londoni és C. J. *Wagner* bécsi mérnökökkel birálttatta felül, akik 1894-ben a tervek végrehajtását ajánlották is. 1896-ban Olasz ország parlamentje is hozzájárult az alagut épitéséhez, amelynek finanszirozását Svájc érdekelt kantonjai és az olasz hatóságok vállalták. A munkálatokat azonban, pénzügyi nehézségek miatt, csak 1898-ban kezdték meg és 1905 februárjában elkészült az első, majd 1905 juliusában a második alagut áttörése. 1905 végén az első alagut teljesen ki volt már falazva és ezzel a munka első fele be is volt fejezve.

A gigászi munka folyamán lényegesen módositották és tökéletesitették az addig alkalmazott fúrási módszereket; eleinte csak viznyomással, később már süritett levegővel folyt a furás munkája. A kézikalapácsot csakhamar géperő hajtotta furókalapács váltotta fel, amelyek mindegyike tiz bányászt helyettesitett.

Lényegesen hátráltatta a munkálatok befejezését az olasz hadüzenet, amely a második alagut munkálatainak 1912 decemberében az északi és 1913-ban a déli oldalon megkezdett haladását 1915-ben egyszerre megakasztotta. 1914-ben a svájci munkálatok is megakadtak, mert Svájc félt a köztársaságot fenyegető háborutól. Csak mikor a svájci háboru veszélye elmult, 1915-ben kezdték meg ujra a munkát és folytatták 1918-ig, amikor május havában az északi oldalon is elkészültek a nagy feladattal. A munkáshiány 1918 októberében, a fegyverszünet pillanatában megszünt és az 1919 juniusában megkötött első béke a határátlépést is megkönnyitette, ugy hogy 1921 decembereben letehették az alagut északi felének zárókövét is. A munkabérek az eredetileg tervezett költségvetés 2½ szeresére rugtak és a második alagut terminusa is eltolódott 1917-ről 1922 végére. Mindez azonban csak a világháboru vis majorjának volt következménye. Az alagut eredeti elgondolásában valósult meg és szolgálja ma már Európa nemzetközi közlekedését.

A világ legnagyobb távcsövét most szerelik föl a Csendes-Oceán partján, a brit-kolumbiai obszervatóriumban. Az uj távcső lencséjének átmérője három méter és igy felméterrel nagyobb a kaliforniai Mount-Wilson obszervatórium 2½ méter átmérőjü lencséjénél. Ez a távcső-óriás a szabad szemmel látható csillagok fényét 300.000-szeresre növeli

A világegyetem energia-egyensulya. Walter *Nernst* tanár, a német birodalmi fizikalis-tehnikai intézet elnöke legutóbb a világegyetem energia-egyensulyáról tartott érdekes előadást. Nagy vonásokban vázolta az égitestek keletkezését és a belőlük kiinduló erőket és hősugárzásokat egészen uj, *Kant* és *Helmholtz* elméleteitől eltérő módon magyarázta. A radioaktiv-elemeken végzett legujabb megfigyelések szerint a hősugárzásban nagy szerepe van a gravitációnak. Más módon bajos volna megmagyarázni a sugárzásban rejlő energia tömegét és időtartamát. Az égitestek e szerint radioaktiv, kozmikus porból képződnek. A magas atomszámu radioaktiv elemek alacsony atomszámu elemekre esnek szét, és e bomlás alatt szabadul fel az az óriási energiamennyiség amely mint hősugárzás betölti a világegyetemet. A kozmikus képződmények keletkezését és elmulását is csak ez a bomlás magyarázza meg érthetően. Mint ahogyan egyes ásványokon (pl. az uraniumon) megfigyelhető, hogy a radioaktivitás uj energiákat szabadit fel, ugyanigy kell az uj égitesteknek meglevő égitestek szétbomlásából való kialakulását elképzelnünk. Ezzel a magyarázattal ugyszólván az egész világegyetem energia-egyensulya állandóvá lesz és ezen alapon meg is határozhatjuk megközelitő pontossággal a kozmikus testek korát és a szinképelemzés segitségével hőmérsékét is. *A nap külső hőmérsékét Nernst mintegy 6000, a Siriusét 10.000 Celsius fokra, a Föld korát 1½, a Napét 3 milliárd évre becsüli.*

Nernst szellemes fejtegetéseit azzal a meglepő következtetéssel zárta le, hogy a kifejtettek alapján már az aranycsinálás és a perpetuum mobile sem agyrém. Minthogy ugyanis a radioaktiv-elemek alapján megérthetjük az elemek átalakulását, elméletileg nagyonis lehetséges, hogy aranyat más elemekből lehessen előállitani. Természetes, hogy ez ma még tisztán elméleti lehetőség, mert oly óriási energiamennyiség szükséges hozzá, amilyennel csak a Kozmosz rendelkezik, nem pedig az adeptusok boszorkánykonyhája. Ugyanigy lehetséges a perpetuum mobile, amelynek megvalósitásához elegendő energiát nyerhetnénk a fémek átalakulásából. Az elméleti lehetőség természetesen nem jelenti a gyakorlati megvalósulást is, — az egyelőre még valóban csak a jövő zenéje.

A lainzi Rossi-könyvtár a Vatikánba került. A jezsuita-rend tulajdonában levő nagyhirü De Rossi gyüjteményt a Bécs melletti lainzi rendházból Rómába szállitották. De Rossi gyüjteménye a XIX. század első felében keletkezett és most 1000 értékes kézirattal, 2500 inkunábulummal és 6000 nyomtatott müvel gazdagitotta a vatikáni könyvtárt. Az osztrák kormány éveken át iparkodott megakadályozni, hogy a nagyjelentőségü gyüjtemény kikerüljön Ausztriából, mig most a terv mégis valóra vált.

Tizenöt uj ásványt fedezett fel **az** az orosz expedició, amely a sarkvidék tudományos és gazdasági tanulmányozására indult el három év előtt és most tért vissza Moszkvába. Az expedició a Fehér tenger partvidékét kutatta át Archangelszktől a kandalaki és onegai öblökig és bejárta a Kola-félszigetet is. Sok tekintetben lényegesen megjavitotta Kola térképét és több fontos érc- és ásványtelőhelyet fedezett fel. Gazdag anyagot gyüjtött a Fehér-tenger faunájából és a magas észak növényvilágából is. Utközben rájöttek a halzsir nyerésének egy ujabb módozatára is és annak gyakorlati hasznositását tervezi az orosz kormány az Északi Jeges-tengeren létesitendő nagy halkonzervgyárában.

Uszódokk-óriás épül Southamptonban, Anglia egyik legnagyobb kikötőjében. Az épülő uszódokk hossza 293 méter és 60.000 tonna emelőerőre van tervezve, hogy 10 méter mély járatu, 52.000 tonnás hajókat is befogadhasson. Az uszódokk óriása még a német hajóipar büszkeségét, a Bismarck oceánjárót is képes lesz felvenni, amely ma angol lobogó alatt és Majestic néven hirdeti a német tehnika

1907-es rajzok!

Ós-Mezőkövesd

— *A Magyarság tudósitójától* —

Borsodmegye déli lapályán fekszik Mezőkövesd nagyközség, ettől délkeletre Szentistván, északkeletre a Bükkhegység alsó nyulványán Tard. E szomszédos helységekben lakik hazánk szinpompában leginkább tobzódó népe. A matyók varrottasai messzeföldön ismeretesek. Nyelvjárásban, szokásokban, viseletben a palóc-

Oreg matyó templomozás előtt

ság rokonai, mellyel az 1089-ben idetelepitett kunoktól származtak. Tojásdad alakkal határolhatók el, melynek északi része a Bükkhegység széléig mintegy 182 m. magasságra nyulik fel. A középen álló község is 152 m. magas szinvonalu, legalsó pontja 100 m. Ebben az irányban szeli át a határt a Kánya-patak s a beletorkolló Hor vize. Déli sikjából emelkedik ki a Halom nevü homokdomb, mig a mélyebb fekvésekben a Gulya, Görbe, és a Nagyfertő tavak gyüjtik a tavaszi vizeket. Déire kisebb-nagyobb foltokban elszikesedett homok található; a határ röge tulnyomóan vályog, humuszos agyag, mely 1½—1 *m* vastagságban fedi a diluviális kavicsot. Mélyebb szántás után felszinre vetett kavicsban keresendő a helynév eredete is: »Terra Kuesd«, majd felváltva: Kuesd, Kwesd, Mezőkövesd 1324-ben emlitett neve.

Országunk *néprajzilag* legérdekesebb háza a »matyó«. Sajátossága hajdankorbeli. A portának nevezett háztelek »Garád«-dal — keritéssel — határolt, mely régen elevensövény volt; ma vesszőfonatos. A

Cifraszürös atyafi Mezőkövesden

legrégibb házak alapozás nélküliek, utcára ablaktalanok. Ósi soron igy épült a pórság, zsellérség, jobbágyság háza. Ablaka udvarra, kertre szolgált, hogy ne lássa az ispán, otthon vannak-e és mit dolgoznak, nehogy könnyen robotmunkára fogja őket.

Épitkezéskor a ház helyét lebunkózták, azután emelték a falakat. Még régibb a sövényfal cölöpkarók köré fonva, megtapasztva kétoldalt. Később vályogból épitették. E falakra feküdt a mestergerenda, a ház hosszában. A párhuzamos oldalfalakon voltak »vizvető«-gerendák. Néhány lábnyira föléjük fektették az »által- és keresztgerendákat«, mire a durva tölgyfapalló került, teteje pelyvasárral letapasztva. E gerendákon ül a födél váza. A ház két végében, olykor közepén egy-egy vastag »ágasfa« — tölgyfából — állott. Vizszintesen támaszkodott rá a szelemen, ehhez csatlakoztak az általgerendák, végül az eresztartó gerenda. Ehhez szegezik a rézsut »horgas« szarufákat. Tiszaháti füzből készül a »korc« vesszeje s nádal födik. Összeszögelését háthosszában a »koporsó« födi. Föléje szegesléc nyomódik, nehogy a förgeteg elpusztitsa. A koporsón keresztül szarufamódra kallantyukat fektetnek. Legérdekesebb ősi voltában az »üstök« — lásd a rajzon, — Mezőkövesden »bugy«, Szentistvánon »bugyborék«; itt a támasztófa a bugy. Az üstök csucsába a nádkalász végéből kerek csokrot tüznek. A homlokfalon a padlást elzárja a vártelek, vesszőből fonva, hova hajdan

Üstököshaz

az ellenség levágott fejét tüzték, innen a neve. Üstök árnyában elfecsél a fehérnép, öregek szomszédolnak, gyerekek hancuroznak, éjjel pedig már a szerelmeseké e hely. A házba ajtónélküli nyilás vezet a pitarba, melyből jobbra-balra ajtó: egyik az utcai házba, másik a hálókamarába. A pitar falának disze a tulipános festett tálas, megrakva kakasos, virágos tányérokkal, mázas edényekkel. Tüzhelye szabad. Szo-

Szalmával körülfont kémény

bában a bubos kemence, a vénasszony szája a konyhába torkol. Ablakszemekben keresztrács, kivül fatáblái rózsákkal, tulipánokkal telefestve. Belül a két ablakszem közt a tölgyfaasztal, mögötte cifrahátu falóca. Átellenében a taronos nyoszolya — tornyos ágy, ez is festett — s még egy-két szék. A tulipántos a kamarában áll, itt a bölcsők, gyermekjárószék stb. A butorok telistele festettek, főleg a vörös szin uralkodik rózsaalakban, fehér, kék, sárga virágokkal.

Az ól — istálló — vetélkedik az ősi matyó-házzal. Ez az utcavonalon állott a lakóházzal szemben, hogy a legféltettebb kincs, a ló, szem előtt legyen. Vályogból megrakták alacsony falát, végein, egymással szemben egy-egy ágasfa, hogy a tető ne nyomja annyira a falat, reá a szelemen, erre a villásszarvazat kerül, mely mégegyszer olyan magasra rug, mint a falak. Az istálló belsejétől nincs

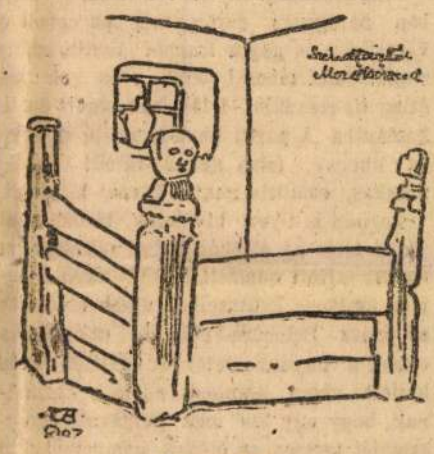

Szénatartó

elválasztva — lepallásolva — a padlásrész, ez a régi sátorépitkezés módja. Bejárata kettős: kivül a verepce — rácsosajtó, a belső zárható. Az ajtótól jobbra-balra a dikó — vályogból vert fekvőhely.*) Ezen a legény vagy gazda pihen, hogy a jószág ne maradjon felügyelet nélkül. Ezért télen-nyáron itt tanyáznak, s hogy ne legyen hideg, bevándorolt a szabadtüzhely, — a szobát nem fütik, — mely a nomád tanyázásból maradt fenn s nem annyira melegéért, mint a lángkéve táncos világának játékáért, a tüzfényért szeretik. Ajtóval szemben a szénahányó lyuk, alatta a tartója, lásd a rajzot. Nem messze az ajtótól, hol a huzat nem éri, néhány kőből hevenyészett tüzelőlyuk, elegendő levegőjárással a szalma lángjának. Itt raknak tüzet este, összekerülnek a cimborák, lobogó láng, pipaszó mellett folyik a komoly és vig szó. Szalonnapiritással pedig a mese és tréfa. A tüzelőszalma felett vasrács, alatta a »kamó«, mire a bográcsakasztódik. Ebbe főzik a búfa-füzfa levelét s párájában »megpárolhassák« a ló beteg lábát. Ez is ősi szokása a vándorló pásztornépnek. A tüzoszlopot bálványképüre faragják, festik.

Ruházkodásuk pazarságában páratlanok. A templomudvarból kihömpölygő szintenger olyan, mint egy rengő tulipános erdő, vagy mintha a határ pipacsai, buzavirágai jöttek volna el szentelésre. Lányok, menyecskék féltucat, röfhosszu »purgamen« szokmányban ringó léptekkel

*) A dikó régen sárból, szalmából tapasztott, ma deszkából való hálópriccs, egyben lóca is, lásd a rajzot, mely emeletes, kettős lócát ábrázol. E hely végül padokkal ellátott tanyává fejlődött.

ballagnak. Piroslippés lányok, biborosingvállu menyecskék régi fékötőkben. Tulipántos szürök, »ráncika« — ingváll — s az ősi, tatár jellegü hires »sátoroskendő« — fejdisz —, mely a cukorsüveg hegyéhez hasonlóan illeszkedik a kontyra. A »csavarinta« a menyecskefejdisznek szintén igen szép alakja. »Surc« a gazdagon himzett kötény, a férfiakkal egyaránt hordják. A hajba »lapátká«-t is tesznek, csinált virággal szegélyezve. A régi női papucsok át voltak likgatva és selyemvirággal dusan diszitve. Ez jórészt már a mult emléke, tizenöt éve láttam utoljára. Ma mindez halaványul. Enyésznek a szép fékötők, tulipános szürök. Ma már kölcsönjárnak rajzaikért a »libás Kohn«-néhoz, ki »Első magyar mezőkövesdi háziipari vállalat« cimén rontja az eredeti jelleget. Van segitőtársa is Reichnében, kinek férje a sok anilinnel szinezett, elrontott selyemből már bankár lett. Hozzájuk hasonló módon rontják az izlést a pesti kereskedők s a nép a pár garasért elrontja a siberek izlésének megfelelően ősi jellegét. Erre orvoslást kell találnia a kultuszminisztériumnak, a Képzőmüvészeti Tanácsnak javasolni is fogom, nehogy rövidesen elveszitsük mindenünket. Ma már a vásznat sem szövik, himzésbe, diszbe sem a szivük sugalmát viszi kezük ügyessége. *A kiállitás* régi nemes anyaga is vegyült izléstelenségekkel; csak a jóról beszéljünk: igy főleg Morvay János volt főjegyző gyüjteményéről szólhatunk. Benne tanulmányozhatjuk a fejlődést is. Helybeliek szerint a himzést, himvetést a »guzsuly«-ról — rövid női bőrkabátról — vették.

Virágdisze gazdag, belőle fejlődött minden, még a gyolcsanyagok himzése is. Eredetileg kezdetleges állat-alakokat varrtak ki, keresztszemekkel, pirosszinü fejtővel. Későbbi a kék, zöld szin s a többi káprázatos tarkaság. 1830-ig csak piros szin látható, később kék, 1870-től már sárga, zöld, lila következik. Végül Járossy helybeli festőművész ecsetének köszönhetjük a veszendő szokások megörökitését. Ilyen képe: »Hazafelé«, »Menyasszonycsók«, — hajnalban a lányok

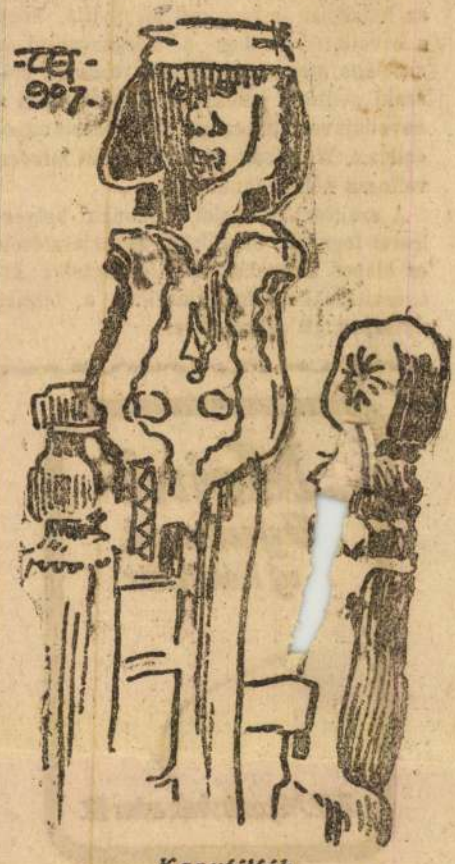

Kapufélfák

csókkal bucsuznak a hazavitt ifju nőtől. Lefestette a hozományszállitást is stb. Egyéb aktualitásokról e lap riportja már szinesen beszámolt.

Thoroczkai-Wigand Ede

0.12 zürichi kurzus szerint még e héten árusit

VILÁGEDÉNYÁRUHÁZ

Porcellán kávéscsésze, aljjal 290 K
Fehér levesestányér..... 250 K
½ literes zománcfazék ..... 350 K
Egy vizespohár ..... 95 K
Egy vizesüveg..... 250 K

Mielőtt edényeket vásárolna, győződjön meg olcsó áraink ról

BUDAPEST, NÉPSZINHÁZ-U. 29.

téke minél kisebbnek tünjék fel, az indokolás ezt a 136,000 kat. holdat sem a megváltást szenvedett birtokok, hanem a meg nem váltott birtokok egész területével hozza vonatkozásba s igy deriti ki, hogy aránylag milyen kis területet vett igénybe a földreform.

Különösen kikel a szakosztály birálata az indokolásnak az ellen az állitása ellen, hogy a novella az alaptörvény rendelkezéseit lényegükben nem érinti. Pontról-pontra kimutatja a birálat, hogy ez az állitás nem felel meg a valóságnak, mert a novella megmásitja a törvény mindon alapvető intézkedését.

Igy 1. a juttatás mértékét az elbocsátott gazdasági cselédek és kishaszonbérlők, tehát igen népes két kategória javára a kiscsaládi birtok területéig emeli s ezzel mintegy megháromszorozza.

2. A novella szerint az igénybevétel terjedelme is nagyobb, mert az alaptörvény korlátozásai ellenére megváltható lenne a kis- és középbirtok még akkor is, ha a tulajdonos hivatásos gazda, igénybevehető lenne továbbá az 50 éven belül szerzett nagybirtoknak az a része is, amely birtokpolitikai célokra már nem szükséges és végül középbirtokok is nagybirtok módjára megválthatókká válnak azáltal, hogy a novella a társtulajdonosok hányadrészeit összeszámitja; és nagybirtoknak minősit olyan birtokot is, amelynek például 800—900 holdnyi erdőségéhez csak 100—200 hold szántó tartozik. Emellett még a földreformon átesett birtokok haszonbérletben kezelt területének 15—25%-át is birtokpolitikai célra vehetnék igénybe. Ezek a tervezett intézkedések az igénybevétel mértékét rendkivül emelnék.

3. A novella a kártalanitás elvét megtöri azzal, hogy a földtulajdonost járadéktelkek alakitására kötelezi, tehát járadékra szoritja és még hozzá közvetlenül igyekszik szembeállitani a birtokost a járadéktelket igénylő kisemberekkel.

4. Végül kimutatja a birálat, hogy a novellajavaslat a földmivelésügyi miniszternek, mint politikai tényezőnek vagyonjogi kérdésekben beavatkozási és biráskodó jogot igyekszik biztositani, a független OFB hatáskörének csonkitásával, lerontja tehát az alaptörvénynek azt a legfőbb biztositékát, mely a végrehajtást egy független és egy pártatlan bíróság kezébe teszi.

Ezután a birálat pontonkint kimutatja, hogy az alaptörvényt felforgató novellára célszerüségi szempontból sincs szükség.

Az OMGE birálatát azzal végzi, hogy az indokolás is csak azt bizonyitja, hogy a novellatervezetben a közgazdasági és szociális átgondolás helyett csak az időszaki politikai érdek érvényesült, ezért a novellajavaslattal szemben kifejezett aggodalmait, kifogásait és tiltakozását minden változás nélkül fenntartja.

A szakosztály tagjai egyhangu helyesléssel fogadták az előadó előterjesztéseit és alapos tárgyalás után lényegtelen kiegészitésekkel hozzájárultak a birálat előterjesztett szövegéhez.

Meinl
Gyula r.t.
uj főüzlete
VIII. Népszinház-utca 42.

HIRDETÉSEKET
ELFOGAD A »MAGYARSÁG«
KIADÓHIVATALA, VII. KER
MIKSA-U. 8. TEL. JÓZSEF 68-92

Poincaré ujabb bizalmat szavaztatott magának a kamarával

A francia militarizmus eddigi kudarcai

— *A Magyarság tudósitójától* —

Franciaország kapuin tul, a nagy világban haragosan dörög már az égbolt a véreskezü és gögös francia militarizmus wallensteini táborai fölött... és Poincaré átlag tiznaponkint friss bizalomért fut a kamarába. A párisi kamara pedig nyögve és lihegve, mint valami fáradt kubikos munkás, szállitja neki a kivánt bizalmat.

Tegnap is ilyen hivatalos bizonylattal járult eléje az alsóház nagy müvészetjel együtt tartott nemzeti blokkja, azon a napon, amikor Brüsszelben ujabb ütés érte az egész Poincaré-Foch-féle politikát és ennek a figyelmeztetésnek inkább arra kellett volna alkalmat adnia a kamarának, hogy egy kis mea culpával szemlét tartson az ötéves nemzetpusztitó politika — kudarcai fölött.

Akkor látnia kellett volna a következőket: Franciaország előbb *Görögországgal* kisérletezett, amikor Törökországot akarta leigázni, de rajtavesztett, mire a *törökökhöz* perdült át, de éppen most a legjobb uton van, hogy azoknak a rokonérzését is *elveszitse*. *Bulgária* tegnapi együgyü és immorális rezsimje, amely egy ország szegény földmives népének tájékozatlanságát használta föl eszköz gyanánt s amelyben egy szegény bolgár néptanitó vitte öntudatlanul az idegen cél érdekében a főszerepet, ez a rezsim nincsen többé, nincsen többé az egyetlen példa, amelyre a kisántánt hivatkozhatott, hogy ime mégis végre lehet hajtani a Páris környékén kotyvasztott békeszerződéseket, elsöpörte a gyászos példát a bolgár nemzet idejekorán felébredt lelkiismerete és most *Anglia egyetlen gesztussal parancsolta vissza* a fogukat csattogtató balkáni fosziogatókat, amikor éppen a lázas betegre akarják ismét rávetni magukat. És végül *Belgium*, amely eddig készséges uszályhordozója volt minden ötletnek, amit a párisi Quai D'Orsayn kifőztek, a Theunis-kormány bukásának pillanatában nyiltan vallja meg, hogy az idő során tekintélyessé nőtt bonne az a tömeg, amely az» örök időre semlegesnek« nyilvánitott állam kötelességéhez illően *semleges* akar maradni, de ha már választania kell két fél között, *inkább Angliát követi, mint Franciaországot*. Ahány kudarc érte Poincarét, ugyanannyi sikert jegyezhet föl Anglia. A grende nation hajdan annyira szimpatikus szerepe elveszett, abban a válságos időben, amikor Franciaország *igazán nagynak* mutatkozhatott volna és szerepét átvette a brit világhatalom, amelynek diadalmas lobogóját örömmel köszönti három világrész nemzetének többsége.

A francia militarizmus fölött lassan beborul az ég. De a francia kormány ezt nem látja, helyesebben nem akarja látni és hivatalos organumai utján azt kürtöli szét ebben a válságos időben, hogy a kamara többsége véget vetett szavazatával annak a *kellemetlen* érzésnek, amelyet a szélsőbaloldali pártok kiméletlen támadása okozott. A zsarnokokat, ugy látszik, még ma is vaksággal veri meg a végzet, még ha egy nagy köztársaság miniszterelnökének szürke zakkójában járnak is.

Havas-jelentés a kamara szavazatáról

A párisi *Havas*-iroda jelenti: A kamara vitája, amely Poincaré parlamenti többségének tiszta elhatárolására vezetett, véget vetett annak a *kellemetlen* érzésnek, amelyet a *szélsőbaloldali pártok kiméletlen támadása* keltett. Poincaré felhivta a kamarát, hogy a tulzó jobboldaliak és baloldaliak, valamint a kommunistákkal egy huron pendülő pártok kizárásával valamennyi jóakaratu köztársasági vállvetett munkára egyesüljön. Herriot, a baloldali blokk vezére, visszautasitotta a felhivást. A bizalmi javaslatot tartalmazó napirendnek az alkotmányellenes és forradalmi pártok elitélésére vonatkozó részét 18 szavazat ellenében 500 szavazattal fogadták el.

A politika hirei

— *A Magyarság tudósitójától* —

Kedden a ház elé kerül a pénzügyi bizottságnak az indemnitási törvényjavaslatról szóló jelentése s igy szerdán megindul a hosszadalmasnak és szélesmedrünek igérkező vita. A vitát, mint a kormányhoz közelálló helyen tudják, *Kállay* Tibor pénzügyminiszter expozéja nyitja meg. A miniszter, értesülésünk szerint, mindenekelőtt a deflációs politika folytatásának szükségét fejti ki, majd pedig a korona esésének következtében megváltozott gazdasági helyzettel foglalkozik kimeritően.

Az egyes pártok hétfőn és kedden döntenek véglegesen a felhatalmazási vitában való részvétel kérdésében. A pártértekezleteket kivétel nélkül élénk érdeklődés előzi meg, a legnagyobb figyelem azonban az egységes párt keddi értekezlete felé fordul, melyről — mint az »egység« összefoldozása óta csaknem minden értekezletről — politikai időjósok azt mondják, hogy tisztázni fogja a párt belső helyzetét. A jósolgatások ellenére is nagyon kétséges, hogy kedden megtörténik-e a döntés, mert utóbbi napokban erőteljes lendületet vettek azok a közvetitő tanácskozások, melyek a miniszterelnök és a szélsőjobb teljes kiegyeztetését célozzák. A kiegyeztető akciónak máris van annyi eredménye, hogy az intranzigensek táborának egyik része: a Wolff-csoport nyiltan Bethlen gróf politikája mellé állt. Igy — amennyiben a Gömbös-csoport nem revideálná álláspontját — elkerülhetetlen lenne a szélsőjobb kettéválása. Nagyon kérdéses, hogy Gömbösék hagyják-e annyira menni a dolgokat, hogy sor kerüljön a szakadásra, ami rendkivül meggyöngitené pozicíójukat.

Daruváry Géza és Nagy Emil eskütétele

Daruváry Géza külügyminiszter és *Nagy* Emil igazságügyminiszter *ma délelőtt tették le a hivatali esküt* a kormányzó kezeibe. Az eskütételnél jelen volt *Bethlen* István gróf miniszterelnök és mint zászlósur-helyettes *Karátsonyi* Jenő gróf. Az eskü letétele után a kormányzó magánkihallgatáson fogadta a minisztereket.

DIANA
sósborszesz
1 kis üveg ára . . . K 600.—
1 középüveg ára . K 1500.—
1 nagy üveg ára . . K 3000.—
MINDENÜTT KAPHATÓ!

A »MAGYARSÁG« TELEFONSZÁMA
SZERKESZTŐSÉG: J 68-90, 68-91 SZ.
KIADÓHIVATAL JÓZSEF 68-92 SZ

Anglia akadályozta meg a szerbek szófiai demarsát

A bolgár események kaleidoszkopszerü gyorsasággal és változatossággal peregnek le a mindennapos szenzációhoz szokott Európa szemei előtt. A politikai kalandorokra és félparasztokra támaszkodó *Sztambulijszki-rezsimet*, amely az elmult esztendők sulyos megrázkódtatásait az intelligencia kipusztitásával akarta orvosolni, a lenézett tartalékos tisztek és tanárok söpörték el az ország éléről. Az első napok zürzavarában vidékre menekült *Sztambulijszkinek* egy teljes hét állt rendelkezésére, hogy hiveit, amint ő folyton hirdette, — az ország összes parasztjait maga köré csoportositsa. A válságos órákban tünt ki, hogy mennyire egyedül állt a bolgárok nemzetveszejtő diktátora: minden hatalma egy maréknyi demagóg és zsákmányra éhes terrorcsapat volt. *Sztambulijszkit* utolérte a végzete. *Szülőfaluja határában, menekülés közben agyonlőtték.* A parasztság az ujját sem mozditotta meg érte, a demagógok szétfutottak mellőle, csak igazi érdektársai, a kisántánt kormányai nem hagyták cserben. Meg akarták szállani egész Bulgáriát, hogy »*rendet teremtsenek*«. S ha más nem, ez az akció bizonyitotta legjobban, hogy a letiport nemzet nyakán ki ült: halálos ellenségeinek bizalmi embere. Belgrádban és Prágában most nagy tanácskozások folynak, hogy a *Sztambulijszki*-rezsim elsöprésével ért vereséget miként hozzák helyre. A szerbek titkon mozgósitottak s Prágában már tárgyalták a demars szövegét. A mai délutáni táviratok azonban meghozták a régen várt hirt: — Anglia belgrádi nagykövete utján *barátságosan* figyelmeztette a szerb kormányt, hogy tartózkodjék az elhamarkodott lépéstől, mert amit tenni szándékoznak, *az beavatkozás egy ország belső ügyeibe s ennek az lenne a következménye, hogy a Balkán ismét lángra lobban. Ezt pedig Anglia mindenképpen meg fogja akadályozni.*

Joung belgrádi brit követ intervenciója igen megerősitette *kifelé a Cankov*-kormány helyzetét, — az ország belsejében pedig erősitésre nincs szükségük.

Visszahivták a belgrádi bolgár követet

Szófiából jelentik: a *Bolgár Távirati Iroda: Luckanov* bolgár ügyvivőt, aki a Sztambulijszki-kormány idejében Bulgáriát Belgrádban képviselte, *állásából visszahivták*, mivel a szerb sajtó képviselői előtt kijelentette, hogy csakis a Sztambulijszki-kormányt ismeri el törvényesnek. Ő és Daszkalov volt prágai bolgár követ szervezték meg azt a hirszolgálatot, amely Bulgáriáról hamis hireket terjesztett a külföldön. A bolgár mértékadó körökben és közvéleményben érthetetlennek tartják, hogy *elmozditott diplomáciai alkalmazottak által terjesztett hireknek miként lehet hitelt adni.*

A görögellenes mozgalom

Szófiából jelentik: A *Bolgár Távirati Iroda* a leghatározottabban megcáfolja az athéni lapoknak azokat a hireit, melyek szerint a bulgáriai görögellenes mozgalmat az uj bolgár kormány készitette volna elő. Az uj kormány jót áll minden polgárának szabadságáért és életéért.

Letartóztatták a Sztambulijszkij-párt két főemberét

Londoni jelentés szerint a *Daily Express* szófiai tudósitója táviratozza lapjának: *Krum Popoff* agrárpárti volt őrnagy lakásán *10 millió levát találtak. Karadjoffnak*, egy gabonakiviteli társaság igazgatójának lakásán, ki eddig a nemzeti bank igazgatója volt, szintén *11 millió levát találtak.* Karadjoff szintén *Sztambulijszki párthivei közé tartozik.* Popoffot és Karadjoffot letartóztatták. A letartóztatottak nem voltak hajlandók felvilágositást adni a lakásukon talált összegek eredetéről. *Ilia Stojanoff* volt rendőrfőnök a letartóztatottak zsebében 300000 levát talált. Az igazságügyminiszter a Sztambulijszki-kormány alatt szolgálatot teljesitett magasrangu tisztviselők ellen vizsgalatot rendelt el.

MDK

Wiegand Ede

Magyar Iparművészet 1923. 72.l.

MDK

Toroczkói Wigand. E.
építész

Hanszky Béla építésszel közösen résztvett a pályázaton.

Ezvey: Tanulmánytervek. A Néprajzi Muzeum pályatervei.
Vállalkozók L apja .1923.okt.17.

Toroczkai Wigand Ede

TANÁRI KINEVEZÉS. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Toroczkai *Wiegand* Edét kinevezte a M. K. Iparművészeti Iskola tanárává. Wiegand a Magyar Otthon névvel szervezett továbbképző mestertanfolyamot vezeti, mely a családi ház és tartozékai — bútorzat, kert stb. — nemzeti szellemben való egységes tervezésének gyakorlását szolgálja. E keretben elhelyezkedhetnek az épitészet testvérművészeteit gyakorlók is, ú. m. festők, szobrászok, kerttervezők stb., kik a ház egységes szellemben való kiképzésében tudásukat gyarapitani óhajtják. További intézkedésig hétfőn, kedden és szerdán este 6—9-ig tart a tanitás. Részt vehetnek a főiskola hallgatói vagy végzett növendékei és egyéb szakmabeliek bemutatott rajzaik, vagy felvételi vizsgájuk alapján.

Magyar Iparművészet

1923. 32. l.

YVKERESKEDÉSE

ZSÉBET KÖRUT 18-20
5-50-től 57-ig

ó ajánlatunk:

SBEN EGY-EGY KÖTET **1** PENGŐ
T-LAPOK OLVASÓINAK

etetlen könyv!

mber a XX.században

e Csánk Endre.
z vászonkötésben.
üvelt udvarias ur. Irigyelt nő. Az
da. Világpolitika és haderő. A leve-
t ur a szinházban. Az intelligens
ben. Három a tánc. Főnök és alkalma
er. Ucca és telefon. Van gyerekszo-

MDK

Wiegand, építész

Janszkyval közös tervével valamiképen lema -
radt a komoly versenyröl.

Ip.Ipar Ip.Művészet. 1923.okt.25.
Dór.: A Néprajzi Muzeum pályaterveí.

M.D.K.

Wiegand Ede, építész

és Janszky Béla körös, (nem díjazott), tervét, a Néprajzi Múzeum pályázatán, melyen magyaros stílus törekvesek csendülnek meg, hosszan ismerteti Ezrey.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1923. XLIV. évf.

ort. 17. sz. 2. old.

MDK

Toroczkói Wigand Ede

A Néprajzi Muzeum, résztvett, dijat nem nyert.

Cikk: A kormány az amerikai magyarok segitségével akarja felépittetni a Néprajzi Muzeumot is.

Uj Nemzedék, 1923.nov.14.

MDK

Toroczkoi Wigand E. és Jánszky Béla

Sós Aladár: A Néprajzi Muzeum tervei. Világ,
1923. nov. 15.

Návai Lajos emléktáblája. Szentgyörgyi István műve. Leleplezték május 23-án a Nemzeti Kaszinóban

A Bús Férfi Panaszaiból

Kosztolányi Dezsőnek uj verseskönyve jelent meg e napokban, *A bús férfi panaszai* cimmel. Ez a könyv folytatása annak a népszerű, finom és mély költői memoárnak. regénynek, mely a háború alatt *A szegény kisgyermek panaszai* címmel hagyta el a sajtót és azóta sok kiadást ért. A kiváló költő új művének ismertetésére visszatérünk. Itt — a szerző engedelmével — egyik legszebb részletét közöljük, mutatóba.

Ha volna egy kevés remény,
A lelketek megmenteném,
Ti drága-drága szentek.

Kik ültök otthon tétován
Az elhagyott szobák során
S este sétálni mentek.

De nincs remény, de nincs remény,
Az élet az kemény, kemény.
Én száz mértföldre estem.

Mi segitsen az életen,
Elixir ott fönn sem terem
A bűvös Budapesten.

Jaj, barna, csúnya butorok...
Gipsz szobrok... sírva bódorog
Itt a bús, régi gyermek.

Mi volt valaha tiszta rend,
Én nekem fáj és bárha szent,
Hiszem most őrületnek.

Hogy éltek itten kedvesek?
Sopánkodtok: „Megint esett..."
De a nap is süt, untig.

Az örömötök annyi csak,
Hogy egy kismacska néhanap
Az életekbe ugrik.

Becéztek minden kicsikét,
Aranyhalat, kutyát, csibét,
Mi gyenge és szegényke.

Szóltok: „Képzeld csak, édesem,
Multkor meggyszósz volt, édesen,
Mint valaha, hat éve."

Az esemény... Mi esemény?
Az, hogy kisült a sütemény.
S megáll egy uri, ringó

Kocsi a házatok előtt,
És hogy jó a barackbefött
És hogy megért a ringló.

Olykor mulatság, Anna-bál,
A kistó tündérfényben áll,
Ladik hasitja rengve.

Ha látom is, nem látom én,
Odaviszem az átkom én,
És fáj a zaja-csendje.

A városházán ragyogó
Piros-fehér-zöld lobogó,
És ha feketét láttok:

„Ki halhatott meg?" kérditek,
A szivetek nem érti meg
És elfagy drága szátok.

Most már az este lehajolt,
A park felett sétál a hold
S a Kossuth-utcán porzó

Zöld ködbe jár az uri nép,
Hallgatja a cigányzenét
És áll az esti korzó.

A holdat látom égni még
S a régi még, a régi még,
A régi-régi hold még.

Apám, anyám, öreganyám,
Kishugom, bár — mint hajdanán —
Én is a régi volnék.

Mert vén Szabadka áldalak,
Mit hosszu, bus évek alatt
Hittem, sorsnak, hazának.

Te álom voltál és regény,
Poros hárfája „A szegény
Kisgyermek panaszá"-nak.

Ti meg, jó lelkek, éljetek,
Már nem lehetek véletek
S nem látom soha többé,

Hogy vési a szobrász idő
A busitó, a békitő
Arcotok csupa tömbbé.

Csak azt tudom, hogy hat felé
Kimentek majd a gyors elé.
Nem vágytok semmi másra.

És nézitek, a pesti gyors
Hogy vágtat el, mint messzi sors,
Uj és uj állomásra.

—

Uj Idők 1929. XXX. 24. sz.

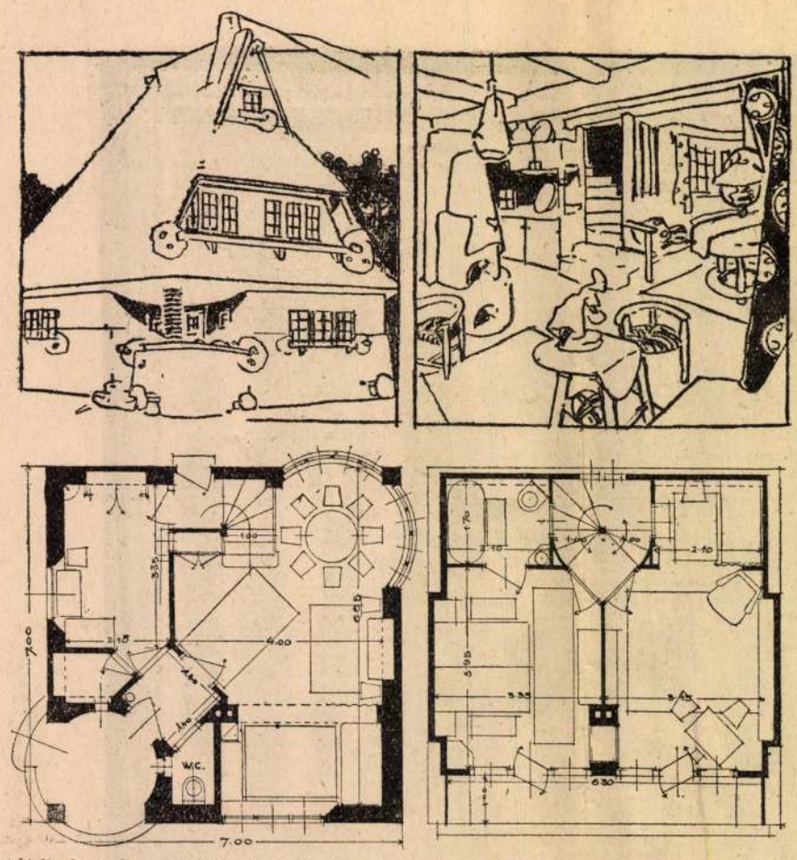

Családi ház homlokzata, belseje és alaprajzai. Thoroczkai-Wigand Ede műve. Felépíthető mintegy 4—8000 békebeli koronáért.

Hogy épitsem házamat

Irta: **Thoroczkai-Wigand Ede**

Sokat gondolkoztam a mai építési lehetőségeken. Leszűrt tapasztalatok alapján igyekszem előmozdítani, hogy vékonypénzü ember is házhoz juthasson. Ezért törtem a fejemet megfelelő átlagos, általános alaprajz-tipus megrögzítésén, de úgy, hogy az egyéni követelményeken csorba ne essék. Sőt ezek még ki is domborodhatnak, jellegüket a ház külsejére nyomhatják, amivel úgyszólván lelket lehelünk bele.

Számolva az általános drágasággal, ezidőszerint legfontosabb, hogy addig nyujtózkodjunk, ameddig takarónk ér. Bajos kérdés, mert rendszerint pénz nélkül fogunk hozzá. Eszerint a szobák száma és méretei kisebbítendők. Milyen átlagban? Meg kell elégednünk 3 × 4, vagy 3 × 5 m.-rel, szóval 12, legfeljebb 15 négyszögméternyi alapterülettel. Végső engedmény: 20 m². Ha ezt tulhaladjuk, erszénye győzze! Egyszemélyes háló-, vendégszoba 6—10 m²-es. Mosdók, szekrények, polcok itt falbaépithetők, igy téresebb a szoba, több köbméter téglát is megtakaríthatunk. Konyhának elég legyen 8—12 m². Átlagos magasság 2 m. 50 cm. — 2 m. 80 cm. A szobák szellemes összefoglalásával az egész lakást kitágíthatjuk 2—3 m. széles összehajtható, vagy falba tolható ajtókkal. Másfajta gazdaságos összefoglalás érvényesülhet a fűtésben. Melegvízfűtés a konyha tűzhelyének kazánjából indulhat ki. Ez kis, emeletes házaknál elég olcsó, mert főleg függőleges csövek kellenek hozzá. Csak a vízszintes cső drágít. Ujabb a „Narag"-rendszerü fűtés, mely kandallószerüen befalazva is alkalmazható. Ez egyszerü örökégőből áll, mely egy rendes szobának van szánva méreteiben. Előnye, újítása az, hogy chamotte-téglabélés helyett függőleges csövek futnak benne, felső lapja alatt kis kazán van, a viz ebből kering a vezetékbe s kész a központi fűtés. A megtakarítás nagy, mert ezzel a kombinációval egy szobára való szénnel az egész 4—5 kisszobás házat melegen tartja. A takaréktüzhelyben alkalmazott kazán a legelőnyösebb, mert hiszen a nap jó részében ég ott a tüz a főzés miatt. Most már ennek a melegét is felhasználhatjuk fütésre a kazán melegvizének elvezetésével. Mindkét patent a berlini Radiatorengesellschaft prospektusaiból megszerezhető. A kisméretü szobákkal még nem értünk el mindent. Legtakarékosabb a derékszögben tervezett alaprajz, mely a legkisebb kerület mellett a térfoglalat legszélesebb kihasználását engedi. Az emeletes házban pedig az is megtakarítás, hogy kevesebb a helyiségek számához képest az alapozás, földmunka, fedélszék, cserép, stb. Ez még fokozható padlásürbe épített szobákkal, manzardosan, mely szebb és olcsóbb, mint az üres homloku házak. A szabadon álló háznak kétszerannyi hely kell, mint az ikerháznak, háromannyi, mint a zártsorbelinek, igy utóbbi a legtakarékosabb; még fokozhatóbbak az előnyök dupla traktusban, közös szerkezeti-, válasz-, tűz- és kéményfalakkal.

A takarékos építés különben a földmunkánál kezdődik. Fölösleges, hogy az alapfalak elérjék a fagymentes mélységet. Itt is, mint sok egyebütt, a jó falusiaktól tanulhatunk, kik nehéz templomaikat sem alapozták mélyebbre a szükséges hordképes talajmélységnél, mégis századok óta szilárdan állanak. A föld kiemelése, elfuvarozása drágítja az építkezést. Külföldön a helyszinén darabokba égetik a kiásott földet tölteléknek, vagy betonnak s egyéb alkalmas alakban értékesitik. Pincékül, melyek csak elraktározásra, nem lakásra valók, elég 1 m. 75 cm. belvilág. Ha ezt rég követnők, kevesebb baj volna a talajvizzel, mely sokszor már csekély mélységben is fölbuggyan. Alapozások, szigetelések a nedvesség ellen szükségesek, de egyszerüsíthetők. Padlómagasság a föld felett 15—30 cm., legfeljebb 1—2 lépcsőfoknyi. Statisztikai számítások szerint egy kis háznak 25 cm. vastag fal elég, mind hideg-meleg szigetelésül, mind hordképessége, ez külföldön divik, nálunk a maradiság még nem vezette be.

A légréteges építkezés kevésbé ajánlatos, mert a falak izzadnak s lapátszámra seperhető a hulló salétrom. A nálunk divó másfél téglavastagságu fal — 48 cm. — s az ujabb arány — 39 cm. — tulságosan erős. Gerendákat vivő közfalak favázasak is lehetnek, tehermentesek pedig ellehetnek tégla nélkül. 2.5 × 6 cm. lécezéssel, kétoldalt vakolva. — Szomszédos és tűzfalak közösek lehetnek, féltégla vastagságban. Tűzfal sorházépitésben 15—30 m. távolságban alkalmazandó. Födémszerkezet, lécezés, kitöltések egyszerüsítendők, gerenda helyett élére állitott vastagabb deszka, csak a szokottnál szükebb körökbe rakva, ritka keresztlécezéssel. A fedélszerkezet gerendáit is szükebben méretezzük. Kötőgerendákat, szarufákat úgy lehet megtakarítani, ha a szokottnál nagyobb körökbe helyezzük el. Rövid fesztávolságu házaknál szükségtelen a szarufák alátámasztása, fogó-, könyökfák, stb. alkalmazásával. Csak az 5 m.-nél hosszabb szarufákat kell merevíteni. Ha kiugró eszterhéj — eresz — kivántatik, a szarufák lécekkel megtoldhatók. A mennyezet gerendáit láthatóvá tehetjük, mint nagyanyáink idejében, ezzel megtakarítjuk a födémdomborítást.

A ház alaprajzát az égtájak határozzák meg. Ha szélesebb kertünk van, a házat éjszaknyugati sarkába helyezzük, hogy a napot fel ne fogja. Sorházaknál az utca iránya éjszak-délre tartson, ez jobb, mint a kelet-nyugatra futó. Ha az utcák kereszthálójával kisérteznénk, az egész hálózat éjszakkeletről délnyugatra irányitandó.

Ezen dióhéjba foglalt általánosságok után áttérek terveimre, egy-két felhasználható tipusra. Mellékelt családi házam 49 m² területen nyugszik a helykihasználás ötletei segítségével. Korlátozott alapmérete mellett mégis sikerült a ház felét, cca 24 m²-t nappali szobának felhasználnom, mely egyszersmind ebédlő, elfüggönyözhető fülkével. A kerek tornácon át az ácsorgóra jutunk. Jobbra a klozet, kézmosóval, balra a konyha és kamra. Előbbiből külön ki- és pincébe járó ajtó. Pincében kis házmesterlakás. A fentemlitett nappaliban nyilt lépcső, beépített tálassal, a felszolgálás meg-

könnyítésére kis ételáttoló ablakkal. A lépcsőtől jobbra van az ebédezésre való virágerkély, mély, fehérre mázolt ablakaival. Emeleten a visszavonulás szobái: háló, mellette fürdő W. C.-vel, mosdóval; studio vagy férfiszoba elrekeszthető fülkével, mely alvóhely lehet, vendégnek is. Ablak előtt, a ház szélességében végigfutó virágos függőkertecske is jutott. Fűtésre az említett rendszer a konyha tüzhelyéből. Kályhák is lehetnek, ha ugy szeretjük, a konyha kürtője azonban minden esetben az ácsorgón és klozeten át vezettessék, hogy télen melegen tartsa mindeniket. Emeleten közös kályha az ablak előtt, hogy a betóduló friss levegőt átmelegítse. A többit a rajz mutatja.

Hasonló célszerüségi- és takarékossági elveket igyekeztem érvényesíteni munkásház-terveimen is. A rajzot követve, fölösleges az ismertetés. Inkább a kertről beszélek.

Kertvárosokra nagyon rászorultunk. Minden várost körül kellene fogniok. A kert a ház tüdeje s így fontos kiegészítése. Persze, ha nem müveljük, nem hoz a konyhára s drágábban élünk, mint a városi bérházban. Meggondolandó a rög müvelésére fordítható munkaerő és idő. Ha meg nem magunk kezeljük, a napszám felemészti a hasznot. Tehát mekkora kertünk, telkünk legyen? Ebben különbözők a vélemények, a föld minősége szerint. Minden talaj, még korlátok közt is, a legmagasabb termelésre kényszeríthető. Kertvárosokban a legkisebb kerttel is beérhetjük, hisz az egész telep egy nagy kert. Szakemberek szerint egy kis család ellátására 150 m² = 40.9 négyszögöl elegendő. Kövessük a régi parasztregulát, mely fejarányban mér. Egy ember évenkint zöldségben, gyümölcsben, veteményben annyit fogyaszt, amennyit 20 négyzetölön termelhet. Eszerint egy 4—6 tagu családnak elég 80—120 négyszögöl. Ezt számos bevált példa igazolja külföldi kertvárosokban.

Minden kert közvetlen kapcsolatban legyen a házzal, hogy küszöbünkről elérhessük. Igy könnyebben gondozható s a benne garázdálkodó gyermekraj az anya szeme előtt van. A kert éltető ereje a nap. Mennél jobban süti, annál dúsabban fizet. Részemről az elölfekvő kertet javallnám, hogy a ház annak végében üljön. Ez biztosítja a zavartalan csendet. Kertvárosban, villanegyedben keskenyebb úttal, utcával is beérhetjük, mert mégis széles, virágos kerti út látszatát kelti. Amit rajta megtakarítanánk, a kert javára esnek. Mély kertek az úttal együttesen hatnak, a természet ölébe olvasszák a lakóhelyet s a szó valódi értelmében kertvárosban járunk, nem pedig a nagyváros kicsinyített másában, szürke szük utcában. A széles fasorral ültetettek drágák. Csak ilyen zöldelő nyugalomban üdülhet a test, lélek egyaránt. A kert jellegére nézve virággal elegyes zöldséges-gyümölcsös legyen. Aki jobb szereti a zöld pázsitot, csak gyümölcsöst állitson. Ez a legegészségesebb, baromfiudvar, benne kis libaúsztató, tyúkrekesz, méhes, pár szál parasztvirággal. Fontos a kert zártsága. Hogy mennyire növeli a gyümölcsözést, tanulságot szolgáltatnak rá a régi, kőfallal védett konyhakertek. A kerítést anyagi viszonyaink szabják meg. Kő, deszka, drága. Hátra volna még az eleven sövénykerítés, mely nemcsak a legszebb s emeli a kertet, hanem élő, szerves befejezése kivülről is. Gazdaságilag is előnyös, mert tüzelő anyagot is szolgáltat. Minemüségét a rög természete dönti el. Nedves talajt kiván a fagyal, Liguster fehér, illatos virága, ugyszintén a fűz, stb. Száraz homokot kiván az eleven gát- vagy gyurkafa, — Lycium —; jó termőrögben az orgona, eperfa hálás, meg a vad- és bokorrózsa — Sweet briar — előbbi még a jó hecsepecs-t adja. Rózsasövényeknek azonban szélesebb hely kell, hogy dúsan fejlődhessenek. Aki pedig helyszüke miatt bükk-, égerfa, galagonya stb. módjára nyesi, az hiába várja a sövényrózsa sajátos, varázsos fakadását. Csak ritkitani kell, nem nyesni. Fontos az öntözőviz. Ha hideg, a növényeket meghűti és fejlődésüket hátráltatja. Víz hiányában pedig rovarok pusztítják a kertet. Legjobb a lágy viz — melyben a szappan is könnyen habzik s gyorsan fő a fuszulyka — így tudja a parasztregula. Gyüjtsük az esővizet, mely állottan a legjobb öntöző. Ezt földbe sülyesztett hordóban tarthatjuk. Az égiháború fölös vizét pedig ne drága csatornákban vezessük el, hanem jó falusi módra árokban az utcára, melynek füves oldalait tóparti virágok csinosíthatják, például gólyahír, hinárvirág, irisz, liliom, ne-

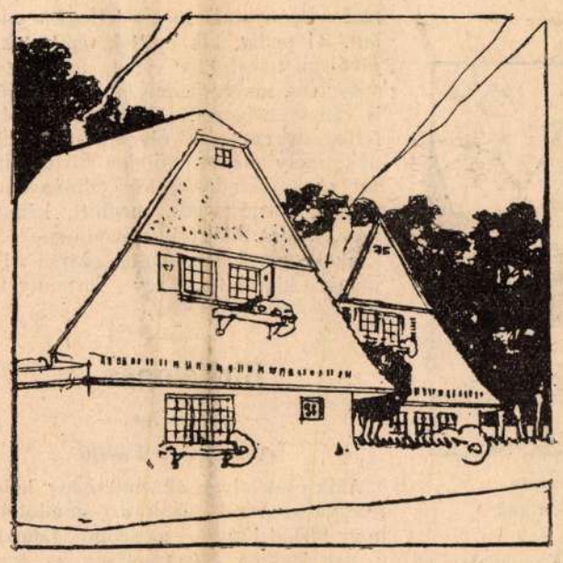

Tisztviselőházak. Ikerházak homlokzatai és alaprajzai. Az alaprajznak felső jobboldali része az emeleti, alsó baloldali része pedig a földszinti helyiségek elrendezését mutatja. Thoroczkai-Wigand Ede müve

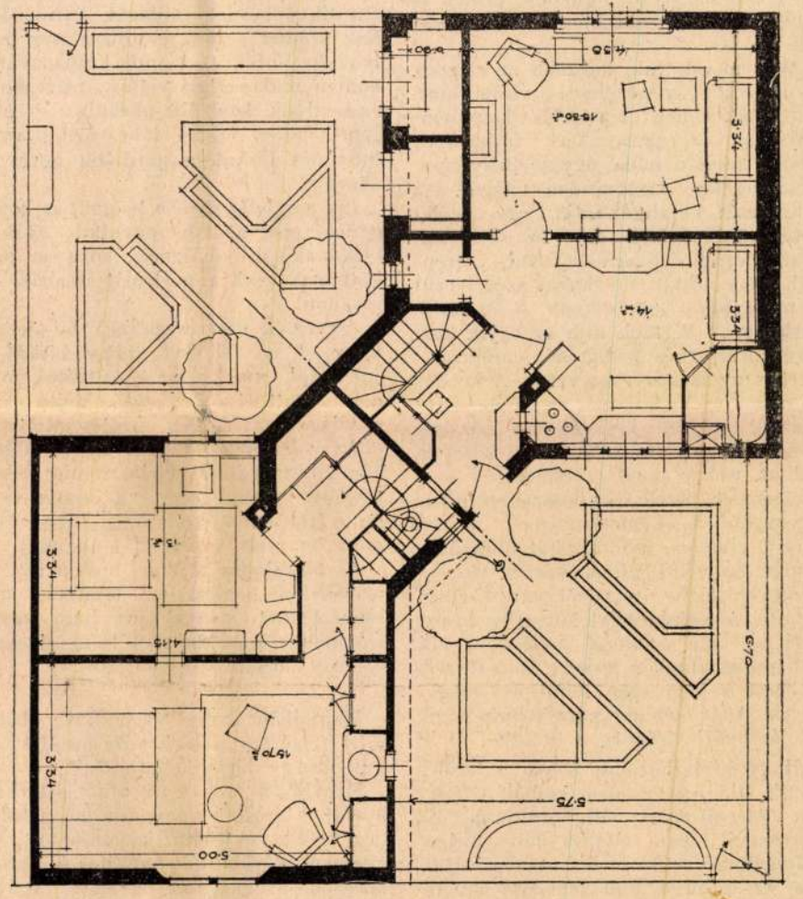

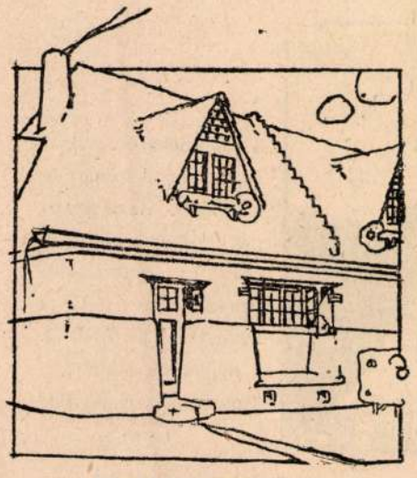

Munkásház homlokzata
Thoroczkai-Wigand Ede műve

felejts. A házkörüli hulladék, ürülék is gyűjtendő a gazdaságos kertművelésnél.

Mint mondottuk, legszebb az elegyes gyümölcsös-, veteményes-, virágoskert. Kövessük ebben legrégibb hagyományunkat, a parasztkert beosztását. Benne minden tábla, ágyás elhelyezése, vonalvezetése meggyőzően világos. Az elrendezés kiindulópontja egy szélesebb középut 1.20—1.50 m. szélességben, melyet célszerü téglával, cseréppel, élére állitott deszkával szegélyezni a magasbított ágyásoknak. 5—6 m.-es keskenyebb kertnek útja az egyik szélére kerülhet és pedig arra, amerre a kerítés ugyis árnyékot vetne. A kerítés mentén málnabokrok, gyümölcshozó cserjék, előtte keskenyebb pázsitos sávon virágok. Ha az út a kert közepén futhat, akkor mindkét oldalán 1½—2 méternyire befelé, sorhosszában pedig egymástól 3—4 méternyire 1—1 alacsony, ritkaágu gyümölcsfát ültessünk: almát, barackot, birset, körtét, ringlót, meggyet, közbe naspolyát, egrest, ribizkét stb. A téglaszegélyt közvetlen kísérheti egy sor szamóca, beljebb, a fák alá huzódhatnak a levesbe való fűszerszámok s régi szép illatu és gyógyfüvek. Akár néhány parasztrózsa, évelők és nyári virágok.

Hogy kertesházaink fedele a természetbe illő legyen, nem szabad ízléstelen eternit-palát alkalmaznunk. Ez fagyasztó, olyan, mintha deres volna. Elfogadható a tüzes piros cserép, olyan üde ez, mint a falu hivógató kakasszója. Legszebb azonban a szalma- és nádfedél. Lásd Anglia, Svédország, Norvégia, Dánia cottage-jeit. Persze tűz ellen beitatva. Ha mohos lesz és virágos kuszók takarják taréját, olyan a ház, mint a madárfészek bokor alján. Takarékosabb is, mert könnyebb a cserépnél, gyengébb fedélszerkezet is megbirja, télen melegebb, nyáron hűsít, jól tudja a paraszt mindezt, kitől építészeink több fogást tanulhattak volna. Tűz ellen egyéb faalkotórészek is impregnálhatók, például a tetőszerkezet stb. Ennek módjáról szívesen szolgálok részletesebb felvilágosítással.

Mindez futtában összefoglalása akar lenni annak a sok bokros kérdésnek, hogy mi az, ami nemesen szép és mégis könnyen kivihető az építésben, mai viszonyaink józan felfogása mellett. Ti pedig, kik építtek, építsetek a jövőben házatokba életet, úgy, hogy a szellem, amely benne lakik, külsejére is ráüsse bélyegét. Természetes életfelfogásu emberek oly házat akarjanak, mely mentes minden hivalkodástól s az állandóság követelményeinek megfelel: egészséges, meghitt, kényelmes otthont, tisztaság minden zugában. Ezek legyenek a házépítés egyéni stilusának kialakítói. Igy formanyelve élővé, szine igazzá lesz.

Birkalopás

— *Elbeszélés* —

Irta: **Szalay László**

Akik csak olyan akármicsodás, hebehurgya emberek, azok azt gondolják, hogy birkát lopni — az semmi. Lemegy a nap, felhők rugaszkodnak az égre, elrejtik a holdat, csillagot, koromsötét lesz, szemez az eső, a juhász meg hortyog hasonfekve. A puli kutyának álmában mákosrétest vetnek, mert hogy az is alszik, karikába görbülve; — oszt jön a híres tolvaj, lábrarugdos vagy huszonöt birkát, a markába nevet és elhajtja.

Igy gondolkoznak a balgák, az együgyüek, meg az ügyefogyottak. Akik a birkának, a juhásznak, meg a puli kutyának csak a portréját ismerik, — vásznon.

Jegyezzék meg maguknak mindezek, hogy el ne felejtsék, hogy birkát a juhásztól, meg a puli kutyától még nem lopott el soha senki. Mióta csak a világot az Uristen megteremtette.

Az volna csak a szép, ha az álmában lábrarugdosott birka rémült bégetését ne hallaná meg se a juhász, se a puli. Hát ilyen csoda még nem esett, mert ha esett volna, elmondanám.

A birkalopás külön tudomány és veszedelmes, mint az áviatika, ami szakértelmet igényel. És hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, elbeszélek egy birkalopást, okulásul.

*

Hajnalban arra ébredtünk, hogy éjjel felverték a birkaszín hátulját és huszonnégy birkát elhajtottak.

Suhajtó, a juhász, ott aludt a birkák között, s most tornyos süvegét a földhöz vervén, éktelenül káromkodott. Mi gyerekek körülálltuk Suhajtót és habzó átkozódását áhitattal figyeltük. Apánk az ambituson früstökölt, s csak mosolygota a dolgot.

— Elmengyek — vonította Suhajtó, kampós juhászbotját szilajul rázva az égnek — és vagy visszahozom a huszonnégy birkát, vagy az Uristen legyen minden embernek irgalmas!

— Nem mégy sehova, — kiáltott rá az apám, — hanem kihajtod legeltetni a birkákat.

Elhült Suhajtó:

— Nem mék? — üvöltötte, — hát osztán, osztán ki mén?

— Ne komázz Suhajtó, — mordult rá az apám, — hanem hajtsad azt a birkát, de sebesen, mert mindjárt baj lesz.

Az apám öles ember volt. Ha a vadorzóktól puskát vett el, csövét a térdén ketté törte. Suhajtó hajtott is ész nélkül.

Mikor már messze járt, apám hivatta Szuhayt. A kivénhedt béresgazdát, aki olyan zupás őrmesterféle volt a tanyán, telve huncutsággal és dús tapasztalatokkal.

— No öregem, — mondta Szuhaynak, — tudja-e kend, hogy ki lopta el a birkát?

Szuhay nevetett.

— Tudom hát: Maga a juhász.

— Úgy van. Maga ez a zsivány Suhajtó. Csak már most vissza is kell szerezni tőle.

*

Meghányták-vetették a dolgot és kiókumlálták, hogy Suhajtó a multheti akasztói búcsún beszélhette meg a lopást cimboráival.

Szuhay rögtön belovagolt Akasztóra, s ott a korcsmákat sorba járva megállapította, hogy Suhajtó a „Dobos gém"-be italozott két másik juhász cimborája társaságában. Az egyiket Ladik Lajosnak hívják, aki csak itt a fülöpszállási réteken parancsol Borsay földesúr hatszáz birkájának; a másik meg valami Tegzes Jeremiás, aki meg a szabadszállási homokokat legelteti.

Délfelé Szuhay már meg is érkezett, s előadta apámnak az esetet, amiből megállapították, hogy a huszonnégy elhajtott birka ma estig Ladik Laji birkája közt lesz, éjszakáig, — éjszaka aztán tovább adják Tegzes Jeremiásnak. És így tovább...

Nem volt szabad kételkedni. Csak azt nem tudta az apám, hogy miképp válassza ki Ladik Laji hatszáz birkája közül a maga huszonnégyét? De öreg Szuhay ezt is vállalta.

Megebédeltek, aztán kocsira ültek. S hogy a birkáink mellett mentek el, apám Szuhay súgására odakiáltott Suhajtónak:

— Juhász — dobd fel a kocsiba a pulit.

Suhajtó céklavörösen engedelmeskedett.

*

Egy óra mulva megállt a kocsi Ladik Laji birkájánál. Maga a juhász, meg két tagbaszakadt bojtár vigyázták a nyájat.

— Osztán hány birkád van, te Ladik? — förmedt rá apám a juhászra.

— Hatszáz — mordult vissza Ladik.

— Hazudsz gazember, mert az én huszonnégyem is közte van.

A három juhász összenézett, oszt meglódultak vadul a kocsi felé.

— Ez meg itt hatlövetü revolverpuska, — mutatta az apám, — jó lesz ott megállni.

A három juhász megállt és összesúgott.

— No mi lesz? — türelmetlenkedett az apám.

— Hát jól van, — mondja elkeseredve Ladik, — ha itt van az úr huszonnégy birkája, válogassa ki őket, oszt vigye!

— Az is meg lesz fiam, — szólalt meg most Szuhay. — István, — mondta a kocsisnak, — ugorj csak le, oszt ne itt van a puli, uszítsd neki a falkának.

— Csak a mienket, — kiabálta a pulinak folyton Szuhay és nem telt

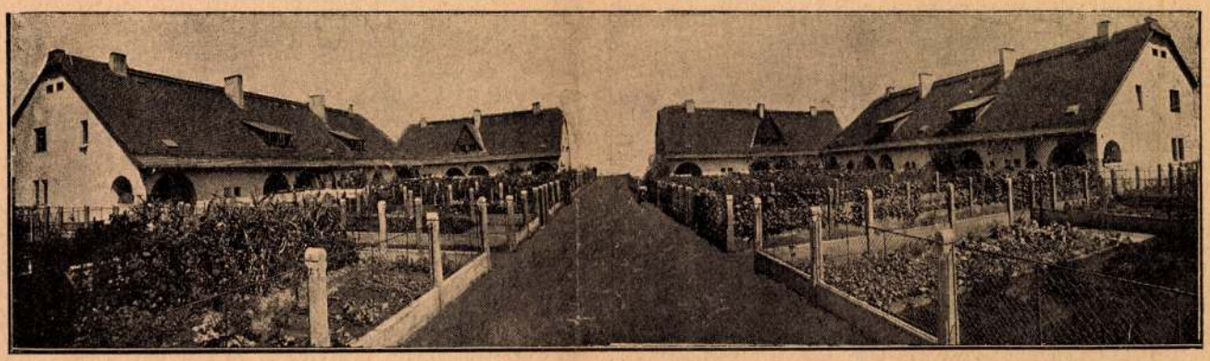

Állami lakóházak csoportja a Pongrác-úton. Thoroczkai Wigand Ede művei

Uj családi házak

Irta: **Thoroczkai Wigand Ede***

Néhány éve már, hogy a kereskedelmi minisztériumtól munkásházak telepének tervezésére kaptam megbizást. E feladat természetesen a legtakarékosabb és legcélszerübb kihasználást kivánta. Pénze — mint minden építkezőnek — az államnak is a legkevesebb volt. De nem ez volt a legnagyobb nehézség, hiszen a háborús állapotok rászoktattak a takarékosságra.

Jobban aggasztott az építkezési programm több maradi pontja, melyek nem feleltek meg a kor követelményeinek. Így az épületek elhelyezése, mely éppen a mellékelt kép ellenkezőjét mutatta volna: szük utca, az épület mögött keskeny kertsáv, mely nemcsak a térhatást tette volna tönkre, hanem egészségileg is káros lett volna. Továbbá a szobák felesleges magassága. Még hozzá a már meglevő asztalosmunkák, ajtók, ablakok szerencsétlen arányú szabványkészlete. Az ilyen kötött marsruta éppen elég arra, hogy a tervezést megbénítsa. Hosszabb viták után sikerült megbízóimat merev álláspontjuktól eltéríteni. Csak a meglevő ajtók, ablakok maradtak mellőzhetetlenül. E meglevő gombokhoz kellett kabátot készíteni.

Igaz viszont, hogy nagyarányú építkezésnél egy bizonyos egyenlő tipusú szabvány olcsóbb, mintha minden házhoz többféle méretű, arányú ablakot s ajtót tervezünk. Csakhogy akkor olyan arányú tipust válasszunk, mely minden tekintetben megfelel, általános, átlagos követelményeknek is. Ezzel a magyarázattal tartozom a házak lakóinak. De sajnos, a túlzott takarékosság még sulyosabb nélkülözésre kényszeríti őket: nem volt pénz fürdőszoba berendezésére és pincék építésére.

Feladatom hangsulyozott pontja volt az adott keretbe való szigorú beilleszkedés. Ez volt a legnehezebb. Házaimat a helyszinén s nem — mint általában beérik vele — szobába zárkózva szoktam megtervezni. Így a házak, mint a növényzet, az anyarögből sarjadnak. Helyszíni szemlém a legszomorúbb eredménnyel járt. A környéken otthonok helyett a legsivárabb léleknélküli bérházakat találtam, kerteknek nyoma se volt, a járda nélküli szük sikátorokba silány kapuk. meg előszobaajtók nyiltak, melyek minden átmenet nélkül, börtönszerü cellákba vezettek. Az unalomtól ásitozó hosszú ablaksorokban virágoknak nyoma se akadt. Fegyháztipusok. Pedig Ibsen Solnesse, ki megvetette az „építőművész" és „müépitész" cimeket s magát egyszerüen építőmesternek tartotta, rég megtanította az emberiséget, hogy ne menedékhelyeket vagy templomokat épitsünk magunknak, hanem emberekhez illő, méltó otthonokat. Így érzett, beszélt a világosfejü norvég ember. Meghitt, világos, kényelmes otthonokról ábrándozott, hol apa, anya és gyermekraj a biztonság elégedett érzésében élhessenek. Ezt kívánja az embereknek, csak így biztosítható az élet, a szerencsésebb sors.

Programmomba vettem, — amennyire a terület engedte — valamit, ami e rögnek is megfelel, kizárólag magyar s az alföld tágasságára emlékeztet. Ne rekedjen meg a levegő tikkasztó nyári napokon a házak között. Talpas, alacsony, terebélyesen nyujtózkodó fehér házakra gondoltam. Ezért kerültek elől a padlás agyába a manzardszobák, mi szebb is, mint az üres homlokú házak. A magas tető magyar házakra jellemző s helyet enged a hátul fekvő, egyenes menyezetű emeleti szobáknak. Az utcáról kerten keresztül kis tornácra érünk, olyanfélére, mint a Balaton meleg vidékén lévő kis „gádoros" házakéi. Ez hüsen tartja a mögötte fekvő konyhát. Innen ajtócska nyilik a kis lépcsőházas hallba. A lépcső alatt fáskamra, sajnos, pince hiányában, de gondosan elzárva. A tornác 6 és fél négyszögméter, a hall ugyanekkora; belőle nyilik egy szokásos méretü éléstár és klozet. A konyha 10 négyszögméteres, mellette egy cca 25 négyszögméter területü nappali szoba. Az emeleten három lakószobácska, a következő méretekben: 9, 9 és fél és 13 négyszögméter. Külön padlása és kertje minden lakásnak van. A nagyobbik házcsoport kert nélkül számítva, 330 négyszögméter alapterületü. Mai számitást véve, az egyszerü építkezés köbméterenkint 450.000 K-ba kerül, így egy-egy lakás építése 146 millió korona, ami egy 55 négyszögméteres alapterületü emeletes négyszobás háznál még mindig elég olcsó.

Végezetül meg kell emlitenem, hogy a felépült házak belső beosztása nem felel meg eredeti terveimnek. Építész tervez, építtető végez. Jómagam hosszú évek leszürt tapasztalatai alapján eszményi munkásotthont akartam a következő módon megoldani: tornác, kis hall, egyben lépcsőház, innét kamra, klozet, fürdőszoba, egyben mosó-, öblögető. Egy nagyon tágas konyhásszoba, mellyel az ebédlő megtakaritható, falazott tűzhellyel, a melegvízfütésre is. Vele a főzéshez szükséges fütőanyag nem ment volna kihasználatlanul a kürtőbe. A konyhásszoba ablaka alatt lóca, kint is, bent is. Belső űrét baromfiólnak lehetett volna használni. Emeleten kisebb és nagyobb hálószoba s még egy, esetleg egyelőre ki is adható lakószoba, hogy a drága házbért apassza, megtérítse. De szerencsétlen viszonyok, négy kormányváltozás, álmom megvalósulását megakadályozták. Sok bába közt elvész a gyerek. A „munkástelepet" lakás nélkül maradt nyugdijas generálisoknak szánták, pedig füdőszoba se lett benne.

Ez az én keserves „munkástelepem" dióhéjba foglalt története. Még így is nehéz volt megvalósítani. Ahányszor sorra került az építkezés, a pénz kiutalása elakadt s elodáztatott a következő évre, míg végre mégis megvalósult.

Befejezésül hozzáfüzzük, hogy e házcsoportot azért mutatjuk be lapunkban, mert illetékes szakkörök a különböző házcsoportok közt ezt tartják a legsikerültebbnek. Ez ugyan még nem jelent sokat. Hogy azonban a külföld figyelmét felkeltette, azt az ittjárt hollandusok — kiknek ezidő szerint a legjobb építészeik vannak — s az angol szociológusok — kik építészeti tanulmány tárgyává tették az összes államok szükséglakásait — megegyező véleménye igazolta, mely szerint e lapunkban lefényképezett csoportot minden egyszerüsége mellett a legmüvésziesebbnek találták s kifejezésében valami olyan sajátos egyéni arculatot, milyent külföldön még sehol nem láttak. Ez a bizonyos valami, melyet az idegenek inkább megéreznek, ez a mi nemzeti építésünk jellege.

* A szerző *Hogy épitsem házamat* cimü cikke oly érdeklődésre talált, hogy a szerkesztőség indokoltnak látta e szakszerü cikk közreadását is, mely arról számol be, hogy a családi ház építésének sokak számára időszerü problémáját a szerző a közelmultban gyakorlatilag hogyan oldotta meg.

Uj Idők 1924. XXX. 35. 17.

— Hogy jót tesz-e? Ki tudná azt megmondani. Én csak azt az egyet tudom, hogy ha erre a találkozásra gondolok, kimondhatatlan öröm tölt el.

— Öt hosszu esztendő telt el azóta, amióta nem látta. Öt év. Nem gondolja, hogy azóta megváltozott? Hogy már nem az, aki akkor . . .?

— Az én számomra ő mindig a régi marad. Vannak emberek, Johanna, akiknek az életében száz szerelmes játék, játékos szerelem is helyet talál. De akik szeretni mégis csak egyetlen-egyszer szeretnek. És ha ezek az emberek találkoztak a szerelemmel, akkor elmulhat öt esztendő s el ötven: az évek sora már nem változtat rajtuk, érzésükön többé soha, semmit. Nem törődöm azzal, hogy mi lett belőle. Szeszélyes, elkényeztetett primadonna? Ünnepelt, nagyvilági nő? Szomorú, csöndes, csalódott asszony? Mindegy! Az én számomra Helga Nuntius marad, Helga, akivel a Mainon csolnakáztam s akivel a Taunusz erdőit jártam. Az én számomra örökké ő: a szerelem.

Hátradőlt a karosszékében. Szeme úgy csillogott, mint diákkorában.

— S ha arra gondolok, hogy újra látom: csordulásig megtelik a szívem örömmel.

— Ez a legdrágább kincs, Richárd. Az élet öröme az ön legfőbb erőssége, müvészetének leggazdagabb forrása.

Folytatjuk

Jó volna . . .

Jó volna egyszer még a hűs kolostor
Komoly és kongó folyosóin át
Tizenhatéves hittel égbe zsongó
Hangon rebegni régi szép imát.

A szűz tavaszba szűz vággyal kinézni,
Mint tengerre a fiatal hajós
És a jövendőt álmokkal idézni,
Mint görbe bottal madarat a jós.

Jó volna egyszer még elhinni fájón,
Hogy életem csak vár és nem siet,
De körülöttem megjárt pusztaságon
Üres kancsók és összetört szivek.

Juhász Gyula

Hadimilliomos

— Elbeszélés —

Irta **Illés Endre**

Abban az évben úgy jött el az ősz a Sárga-hegység aljába, akár csak más alkalmakkor, — csendesen, minden feltünés nélkül, észrevétlen.

A síkföldön már éretten állott a buza s a lankákon negyedszer kezdték szedni a teáscserjék leveleit. Rizsben, kölesben szépet hozott a termés és gyümölcsben sem igérkezett fukarnak az ősz.

A keskeny, mezei utak megteltek az apróka, lassú szekerekkel, boldog földmüvelők vitték haza terményeiket. Az emberek, akiket a nyár a földhöz kötött, apránként megtértek már a szabadból és a Sárga-hegység tövében a kisváros lassan felöltötte mindenőszi arcvonásait. Egy-két napig zsibongtak az utcák, künn tolongott a város apraja-nagyja, harmadnapra azonban elcsöndesült a szokatlan lárma. Az emberek munkájuk után láttak, vagy elszegődtek télire a gazdagabb kereskedőkhöz.

Huai-San udvarán feszíteni kezdték már a teaszárító nagy hálókat, Vön-Csu pedig halmokba rakatta embereivel a frissen szedett, zöld leveleket.

Huai-San és Vön-Csu a leghíresebb két teakereskedő volt a Sárga-hegység alján. Családjaik évszázadok óta versengtek már az elsőbbségért. Huai-San parázs fölött, hálókban fonnyasztotta és azonnal sodortatta a friss, zöld leveleket. Vön-Csu ellenben halmokba rakatta és hónapokig füllesztette a termését. Huai-San teája zöldes, apró gyöngy volt, erős, de nem oly aromás, Vön-Csué kis, fekete tekercs, talán kevésbé kábító, de feledhetetlen ízű. Voltak, akik Huai-San teájának erejéért lelkesedtek és voltak, akik Vön-Csu aromájára esküdtek. Egyebekben pedig eldöntetlen volt a nagy harc. A Sárga-hegység oldalán hatalmas sziklára vésve ragyogtak a bölcs szavai: „A hatalmas pásztorok, a Halál és az Idő, maguk előtt hajtják az Élet nyáját." És az emberek fejet hajtottak az Igazság előtt.

Békés, fehér felhők jöttek minden ősszel a megtágult, tiszta horizont fölé s békés, fehér felhők jöttek eleinte ezen az őszön is. Egyszerre azonban furcsa hirek kezdtek szállingózni nyugat felől. „Jön az ellenség!" „Amerre vonulnak, megraboltan sírnak az emberek." „Nincsen kegyelem, földmíves, kereskedő, szolganép egyaránt elveszti mindenét." A Sárga-hegység alján azzal vigasztalták egymást az emberek: „Távol van még a veszedelem!" Egy nap azonban megjelentek az első menekülők és a szerencsétlenek nyomukban hozták az ellenséget is. „Holnap, holnapután már itt lesznek!"

A méhkas fölé egy idegen kéznek árnyéka sötétedett s a megbolygatott méhkas zsibongani kezdett.

Mindenkinek volt féltenivalója, mindenki mentette a vagyonkáját. Megfordultak a város felé igyekvő szekerek, — vissza a hegyekre, vissza az aranybanbiborban hallgató erdőkbe. Huai San is mentette a teásdobozait. Csak Vön-csu maradt nyugodt, nyitott raktáraiban hagyta minden értékét, ő tudta, mit csinál. És nyitott szemmel nézett — nem a holnapra — a holnaputánokra.

Másnap bevonult az ellenség a városba. Kihalt várost és üres házakat talált, de Vön-Csu vagyona bőven kárpótolta minden más veszteségért. Nem is kutattak az elrejtett holmik után.

Harmadnap továbbálltak, hatezer doboz teát vittek magukkal s Vön-Csunak nem maradt semmije.

Amikor az emberek visszamerészkedtek házaikba, a kereskedő szegényebb volt mindannyiuknál.

„Maga a tiszteletreméltó Kong-Fu-Ce vehette el Vön-Csu eszét, amikor veszni hagyta a vagyonát!" — mondta mindenki.

„És ezzel teljes lett Huai-San diadala."

Valóban, ezen az őszön dőlt el az évszázados harc a két család között.

Nemsokára megkötötték a békét és az ellenség hazavonult. Magával vitte a zsákmány között a hatezer doboz teát is. Szétszóródott Vön-Csu teája, Nyugat minden országába jutott belőle egy-egy doboz, mindenütt megismerték az ízét és ez az íz hires lett, nem lehetett soha elfelejteni.

Vön-Csu akkor ugyan még szegény volt, de tavasszal rügyet hajtottak földjein a teáscserjék, és amire eljött az ősz, özönével kapta távoli országokból a rendeléseket. Tizenkétezer doboz teát szállított Nyugatra azon az őszön. Amikor elfogyott a saját termése, átvette Huai-San egész raktárát, még így sem tudta kielégíteni rendelőit.

Két év mulva Vön-csu nevét mindenki ismerte, Huai-San pedig visszavonult a tea-üzlettől. A rizsföldjeivel kezdett foglalkozni, de az istenek nem szerették és nemsokára mindenki elfeledte.

A Műemlékek Országos Bizottsága előadás sorozatában vasárnap Foerk Ernő építésztanár, a szegedi fogadalmi templom építője a török hódoltság emlékeiről tartott előadást. Az érdekes előadást, melyet számos vetített kép illusztrált, a jelenvolt nagyszámu közönség mindvégig élénk figyelemmel és tetszéssel hallgatta.

Csányi Károly előadása Budapest renaissance műemlékeiről. A Műemlékek Országos Bizottsága által Budapest műemlékeit ismertető előadások során Csányi Károly, az Iparművészeti Muzeum igazgatója tartott előadást a főváros renaissance műemlékeiről. Az irott adatok nyomán méltatta Mátyás király világraszóló épitkezéseit és csodálatos műkincseit, egyuttal bemutatta vetitett képekben — művésztörténeti méltatás keretében — a megmaradt épitészeti és iparművészeti emlékeket. Szólott a pesti belvárosi templomban fennmaradt renaissance pastophoriumokról és azokról a későbbi emlékekről, amelyek II. Lajos és Szapolyai János korában keletkeztek, abban a korban, melyet azután Budának 1541-ben a törökkézre jutása fejezett be.

Az épitőanyagok árának leszállitása. A népjóléti államtitkár az épitőmesterek küldöttsége előtt ugy nyilatkozott, hogy az épitőanyagok árát indokolatlanul magasnak tartja s gondoskodni kivan azok leszállitásáról. Ugy látszik erre vezethető vissza a O. K. Á. B.-nak az az intézkedése, amellyel a téglaárak felülvizsgálata január 17-re szakértekezletet hivott egybe. Az értekezlet tárgysorozata: 1. A budapesti téglakartell árainak leszállitása. 2. A nagy- és kisméretü téglák árai arányának megállapitása. 3. A nagyméretü téglák gyártása. Az értekezlet lefolyásáról legközelebbi számunkban teszünk jelentést.

Gelse község körjegyzői hivatala versenytárgyalást tartott 1924. évi januar 3-án a közjegyzői lakás és irodahelyiség terveire. A biráló bizottság döntése szerint az első dijat Szeghalmy Bálint nzgykanizsai müépitész nyerte el, akit a kiviteli tervek elkészitésével és a művezetéssel is megbiztak.

Alkalmazott mérnökök fizetése. A Magánmérnökök Országos Szövetsége az alkalmazott mérnökök minimális havi fizetését ujabban 1924. évi január 1-től kezdődő hatállyal az alábbiak szerint állapitotta meg:

1. Első izben alkalmazásba lépő mérnök fizetése az első 6 hónap alatt szabad egyezkedés tárgyát képezi.

2. Legalább 6 havi gyakorlattal biró mérnök fizetése belső foglalkoztatásnál 47o ezer, külső foglalkoztatásnál 580 ezer K.

3. Több évi gyakorlattal épitésvezetésben és tervezésben kellő jártassággal biró mérnök fizetése belső foglalkoztatásnál 800 ezer, külső foglalkoztatásnál 1 millió korona.

4. Évtizedes gyakorlattal rendelkező, önálló vezetői állást betöltő, több műszaki és adminisztrativ személyzetet irányitó mérnök fizetése belső foglalkoztatásnál 1,000.000, külső foglalkoztatásnál 1,350.000 K.

Az 1—4. potok alatt felsorolt fizetéseken felül megtéritendők a rendes lakóhelyről való időszakos küldetéseknél felmerülő összes kiadások.

A fentiekben megállapitott fizetések csupán állandó alkalmaztatásoknál érvényesek, rövid ideig tartó megbizások esetén a dijszabás szabad egyezkedés tárgyát képezi.

A Magyar Mérnök- és Épitész Egylet 1923—24. évi kis pályázatának programmját most tette közzé az egylet müés középitési szakosztálya. Eszerint megtervezendő a székesfőváros farkasréti temetőjének főbejárata. Az általános irányelvek az egyleti közlöny december 30-iki (51—52-es) számában olvashatók. A pályázaton a mérnökegylet minden tagja részt vehet. Pályadij az egyesületi ezütérem. A tervek dijazására a fővárostól megfelelő összeg kiutalását reméli az egylet. A birálóbizottság tagjai: Csonka Pál, dr. Kotsis Iván, Prokisch János, Wossala Sándor; póttag: Müller Pál. A pályázat titkos. A pályaterveket tetszés szerint kassirozott, vagy göngyölt állapotban, jeligével és a pályázó nevét és cimét tartalmazó jeligés levéllel 1924. évi április hó 28-án délután 6 óráig kell az Egylet titkári hivatalába beküldeni. A pályázat helyszinrajzának másolata a hivatalos órák alatt naponta a titkári hivatalban szerezhető meg.

Könyvismertetés. *Thoroczkai-Wigand Ede: A kert.* Megjent a „Pátria" irod. váll. és nyomdai r.-t.-nál (Budapest, IX., Üllői-ut 25. sz.). Alapára: 6 K. (Jelenleg 13.200 K.) Megrendelhető kiadóhivatalunkban..

Wigand, a poétalelkü művész és iró, aki a magyar épitő- és lakásépitő ismert reprezentánsa és — ami a mi szempontunkból a legfontosabb — a magyar multból fejlesztett művészet fanatikus uttörője, *A kert* cimen ujabb kötettel lép a nyilvánosság és felesleges mondanunk, hogy ez a könyve is elsőrangu művészet-irodalmi csemege.

Rengeteg tanulmány a mult és jelen hazai rögének szuverén ismerete, müvelődéstörténetünk szokatlan erejü tudása kellett e kötet megteremtéséhez. Akarattal használjuk a megteremtés szót, mert itt nemcsak az iró, de a művész Wigand is megtette mindazt, ami tőle telt. Régi kutforrásokból kelti uj életre az Árpádok és Anjouk kertművészetét, a Rákócziak himes és gyümölcsényes kertjeit, Lorántffy Zsuzsanna, Báthory Zsófia, Bethlen Kata, meg a többi magyar nagyasszony viraggal, illattal terhes, valósággá váltott álmát. Rendre veszi régi kuriák, parókiák s a föld népének csupa szin, csupa pompa kertjeit s ezek nyomán megalkotja a modern magyar kert, költészettel telitett tipusait. Amit Rózsatemplom, Sátoroskert, Pávakert, Violapászmáskert elnevezésü alaprajzaiban és magyarázó szövegeiben nyujt, az egyforma értékü a külföldi nagyok hasonló munkáival. Gazdag és szegény egyforma nagy nyereséggel forgathatja a könyv lapjait, amelyeken a kertművészet kodexe kelt életre.

A „Pátria" nyomdatechnikei szempontból is kifogástalan munkát végzett és a kitünő illusztrációkkal ékeskedő kötetet, mostanában nagyon szegény irodalmunk egyik legkiválóbb eseményének kell minősitenünk.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Anyagárak — Munkabérek

Magyarországi Épitőanyagkereskedők Szövetsége 1924. évi január 16-án a következő árakat jegyzi:
Jóváhagyás céljából a OKÁB-hoz felterjesztve.

	Nagybani árak gyárból waggonba	Detail árak 100-on f.	100-on a
Falitégla			
kisméretü agyagt. pr. 1000	2300.—	345·—	365·—
nagyméretü „ „ 1000	3000.—	430·—	465·—
kisméretü mészhomoktégla	200000.—	310.—	325.—
nagyméretü mészhomokt.	245000.—	385·—	400·—
Tetőcserép			
hornyolt pr. 1000 drb. . .	395000.—	520·—	560·—
hódfarku „ 1000 „ . .	280000.—	410·—	470·—
gerinccserép 1 drb.	1040—1250.—	1250.—	1510.—
cementcserép pr. 1000 . .	360000.—	540·—	570·—

+ 6% kg-ként 100

Mész.			
Fával égetett darabos	15400-16000		
Szénnel v. gázzal égetett	14000-19000	350·—	400·—
Oltott köbméterenkint	174000-210000	200·—	250·—
Portlandcement			
Beremendi	25000.—	440.—	475.—
Bélapátfalvai	27500.—	440.—	475.—
budai	26000·—	450.—	480.—
felsőgallai	20000·—	400.—	450.—
lábatlani	25000·—	440.—	475.—
nyergesujfalusi	25000·—	440.—	475.—
selypi	25000·—	440.—	475.—
Románcement	18000.—	300.—	320.—

+ 6%

Cementárak nagybani vételnél papircsomagolással együtt értendők. Selyp esetében zsák nélkül, kölcsön juta zsákban.

Gipsz			
Stuccatur-gipsz osztr. 100 kg.	28000.—	370·—	420·—
Stuccatur-gipsz erd. 100 kg.	30000·—		
alabástrom 100 kg.	40000·—	540·—	590·—

Csomagolás külön.

Gipsztábla			
6 cm. vastag négyz. méterenk.	6300·—	7500·—	8500·—
menyezetnád „ „	650·—	850·—	900·—

Betoncsövek.

	karmantyus	hornyolt	kutcsövek
10 cm. belmérettel fm.	5000	5500	—
15 „ „	7500	8250	—
20 „ „	10000	11000	—
25 „ „	12500	13750	—
30 „ „	15000	16500	—
35 „ „	17000	19250	—
40 „ „	24000	26000	—
50 „ „	30000	32500	—
60 „ „	—	39000	—
80 „ „	—	—	50000
90 „ „	—	—	54000
100 „ „	—	—	58000

Cementlap

Egyszinü m²-ként	15000·—
Kétszinü	21000·—

Márványmozaik-lap.

Egyszinü	27000·—
Kétszinü	34000·—

Fayence-lap.

Fehérszinü darabonként . .	2400·—
Szines	2700·—

A forgalmi adó külön számittatik fel. Árak minden levonás nélkül készpénzfizetés ellenében értendők.

Építőipari munkabérek. Az építőmunkások órabérét a Budapesti Építőmesterek Szövetsége január hó 14-től az alábbiak szerint állapitotta meg: Falazó kőművesnek 1890—2230, diszvakolóknak 2160—2490, fehér-, rabitz- és terranovamunkásoknak 2270—2600, létraállványon dolgozóknak 2130—2520, logóállványon dolgozóknak 2210—2600, kazán- és kéményfalazóknak az alapban 1890—2230, kazánfalazóknak a rostély felett 2300—2790, kéményfalazóknak a talajszin felett 2330—3030, külső kéményjavitás műállványon, valamint forró és piszkos helyen végzett munkák után 20 százalék pótlék gipsztáblafalazóknak 1890—2230, parafakőfalazóknak 1890—2230. vasbetonos ácsoknak 1890—220, könyvvel biró állványozóknak 1570—1850, segédállványozóknak 1300—1560, vasbetonos szerelőknek 1330—1630, vasbetonos segédmunkások 1180—1400, betonkeverők-, habkrcskészitők- és mészoltóknak 1260—1380, férfi napszámosoknak 1030—1260, asszonyoknak és 16 éves fiuknak 790—890, kubikusoknak saját szerszámmal 1540—1860.

Ácsmunkabérek a Bp. Ácsmesterek Szövetségének megállapitása szerint január 14-étől: Kötőács órabére 2160—2490 K, begyakorolt ácssegitő órabére 1260—1380 K.

Kőfaragómunkabérek a kőfaragómesterek és segédek által kiküldött közös bizottság megállapitása szerint január 1-től: kőfaragósegéd órabére 2200—2600—3000, férfi csiszolók órabére 1200—1450—1700, női csiszolók órabére 900—1100—1300.

Szobafestő munkaárak 1924 január hó 1-től: Egy konyha festése lemosással 90.000 K, egy szoba egyszerü festése lemosással 140 000 K, ugyanaz egyes mintával 180.000 K, egy szoba selyem vagy gobelinszerü festése 270.000 K, ugyanez diszesebb kivitelben 320.000 K.

Mázoló munkaárak. 1 m² alapozás és kétszeri barna mázolás 8000 K, 1 m² alapozás és kétszeri szürke mázolás 10.000 K, 1 m² spatulyázott fehér zománcozott mázolás 24.000 K ugyanez, a régi alap lemaratva 30.000 K, lakk-csiszolt kivitel 30.000 K. — Ezen irányárak az anyagok áralakulása folytán a hó folyamán változhatnak.

Fuvarárak. A hivatalos lap közli az Árvizsgáló Bizottság rendeletét a fuvarozési dijak ujabb emeléséről. A rendelet szerint az egésznapos fuvarozás kétlovas kocsival 130.000, egylovassal 97.000, félnapos fuvar 82.000, illetve 61.000 K. Félnapnál rövidebb időtartamnál az első óra 29—22.000, a második óra 16.600—12.000. minden további óra 13.000—9700 K.

Faárak. A jelenlegi árak: Faragott fa (6 m-ig) 270—280 ezer K, 6 m.-en felül fm.-ként 8000 K-val drágább. Épitőanyag (keskeny) 320—350 ezer K, (széles) 359—400 ezer K, Léc, zárléc 360—400 ezer K, asztalos áru 4-4-es alapon (keskeny) 420 ezer K, (széles) 450 ezer K.

Lakatosáruk,
Vasszerkezetek :o: Kovácsmunkák
NAGY GYULA épület műlakatos
Budapest, VIII. Kőris-u. 10-a. Telefon: József 48—15

KOLLARIT-BŐRLEMEZ

GAZDASÁGI ÉPÜLETEK, GYÁRAK, MALMOK BEFEDÉSÉRE ÉS RÉGI ZSINDELYTETŐK ÁTFEDÉSÉRE A LEGALKALMASABB
GYÁRTJA:
EGYESÜLT UJPESTI ÉS MONFALCONE VEGYÉSZETI GYÁRAK
KOLLÁR MIKLÓS és BREITNER.
Közp. iroda: BUDAPEST, VI. Bajza-utca 28.
Csak az a valódi Kollarit bőrlemez, melynek tekercsei ezen címkével vannak ellátva. — Utánzatot ne fogadjon el!

SCHLICH-NICHOLSON
GÉP-, VAGON- ÉS HAJÓGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
BUDAPEST, VI. KER., VÁCI-UT 45—47.
Hajógyár: ÚJPESTEN. Alapitási év: 1869.
Gőzgépek, Szivattyuk, Motorok, Kazánok — Vasszerkezetek, Épületlakatosmunkák, Daruk — Vagónok, Hajók, Jéggyári berendezések, Mezőgazdasági gépek

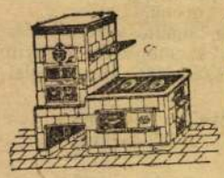
Börcsök Mihály
takaréktűzhelykészítő lakatos-mester
Budapest, (üzem) IX., Rákos-utca 9
Lakás: VIII., Bezerédy-utca 8. f. 3
Telefonszám: József 124—65.

Pogány, vizvezeték- berendezések, javitások
Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 30. Telefon: József 1-48.

KÖZPONTI FŰTÉSEK,
vizvezeték és csatornázások, gőzfőző, gőzmosó, fürdő- és egyéb egészségügyi berendezések tervezése, kivitele és javitása.
Rietschel és Henneberg rt. Budapest, VIII., Práter-u. 12. Telefon: József 23—18.

Hornyolt és hódfarku cserepet,
téglát, oltottmeszet, betonvasat, tetőfedőlemezt és szigetelőlemezt, huzalt, szeget és mindennemü épitési anyagokat
raktáról azonnal szállit
Duller Jenő BUDAPEST, VIII., Kisfuvaros-utca 4.
Telefon: József 66—43. Telefon: József 66—43.
Raktár: Kőbánya, X ker., Jegenye-utca 6. sz.

Egyesült Épitőipari és Hajózási Részv.-Társ.
Központi iroda: Budapest, V. ker., Akadémia-u. 9. sz.
Telefon: 30—75, 43—32.
Cementáru-gyára gyárt:
Mozaik és cementlapot, átereszcsövet, szab. Lean épitőkövet, vasbetonkerités oszlopot, gipsslapot és mindenféle más cementárut.
GYÁRTELEP: V. ker., Bodor-u. 8. sz. — Telefon: 25—05.
Dunakavicskotrási osztálya vállal:
Feltöltést, partépitési munkát, dunakavics és bányahomok szállitást hármily mennyiségben
KAVICS ÉS HOMOKRAKODÓK: I., Gellért-rakpart II., Margit-rakpart, a Pálffy-tér előtt, V., Bodor-u. 8. szám

Központi fűtések
szellőztető- és melegvizkészitő berendezések.
Tüzelőberendezések
silányabb minőségü tüzelőanyag részére.
Fáradtgőzkihasználás
vizvezeték, csatornázás és fürdőberendezések.
Stebel-kazánok
és alkatrészék állandóan raktáron.
Magyar Fűtési és Szellőztetési Berendezési Vállalat
ADAMY ARNOLD, Budapest, IX. kerület, Márton-utca 35|a. szám

Betonvas falkötővas, vasgerenda, szegáru, cement, gipsz, darabos és oltott mész, tégla, cserép, pala, nád gipsztábla, rabitzháló, cementáru, kátrány, rabitzszőr waggontételben raktárról azonnali szállitásra
Telefon: 20—64 és 102—45. V. kerület, Váci-ut 64. szám.
Bojár Géza
épitész és épitőmester
BUDAPEST
Telefon: 20—64 és 102—45.